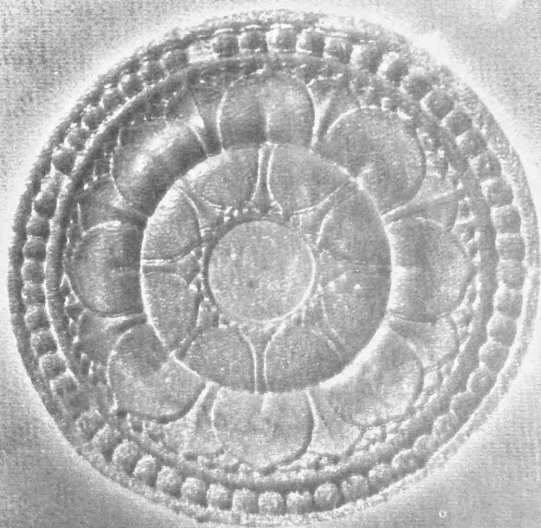

ත්‍රිපිටකය

මෙතන Click(ක්ලික්) කර පටුනට පිවිසෙන්න

සංයුත්ත නිකාය අටුවාව - I

ධර්මවිනය ද්‍රශ්‍ය පණ්ඩිත මහාසට්ඨරියන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතුළුව

ආචාර්ය

ඒ. ජී. ද කොයිසා

සංයුක්ත නිකාය අටුවාව

1

ධම්මිකය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ

ආධාර ඇතුව

ආචාර්ය අධිනිතිඥ

ඒ. පී. ද කොයිසා මහතා

විසින්

සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

අනුශාසක මණ්ඩලය

පැලියගොඩ විද්‍යාලංකාර පරිවෙණාධිපති ගරු කිරිවත්තුඩුවේ පඤ්ඤාසාර නායක මාහිමියන්වහන්සේ
මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙතේ B.A., PH.D. උපාධිධාරී පණ්ඩිත ගරු දෙහිගස්පේ පඤ්ඤාසාර නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ
කඳවර පුලිනනලාරාමාධිපති ගරු බේරුවල ශ්‍රීසුමංගල ශ්‍රීනිවාසාභිධාන මහානායක මාහිමියන්වහන්සේ
වැලිතර මහාකප්පිණ මුදලින්දාරාමස්ථ රාජපක්ෂ පරිවෙණාධිපති ගරු රන්දොඹේ ශ්‍රී සුධර්මාලංකාර ප්‍රධාන අධිකරණ නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ
බළන්ගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද පරිවෙණාධිපති ගරු ආනන්ද මෙමත්‍රෙය ස්ථවිරයන්වහන්සේ
බෙල්ලන ධර්මපාල පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත බෙල්ලන ඤාණවිමල ස්ථවිරයන්වහන්සේ
රන්දොඹේ මහාවේනිය පරිවෙණාධිපති ගරු වලගෙදර පණ්ඩිත සොමාලොක නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ
වැලිතර අඹගහපිටියේ සුගත ශාසනොදය පරිවෙණාධිපති අනුංගල්ලේ පණ්ඩිත විමලකිත්ති නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ
අම්බලන්ගොඩ අග්ගාරාමාධිපති ගරු පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේ
ගාල්ලේ ගල්වඩුගොඩ විද්‍යාරාජ පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත සුමංගල නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ
බම්බලපිටියේ චජිරාරාමවාසී ගරු නාරද මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ
මාදම්පේ සුනන්දොදය පරිවෙණාධිපති ගල්පොත්තාවෙල ශ්‍රී පඤ්ඤානන්ද ප්‍රධාන නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ
රන්දොඹේ සංඝරාජ විහාරස්ථ ශික්ෂාලංකාර පරිවෙණාධිපති බලපිටියේ පණ්ඩිත විසුද්ධාලොක ස්ථවිරයන් වහන්සේ
මරදානේ ශ්‍රීලංකා විද්‍යාලයාධිපති ගරු බද්දේගම පණ්ඩිත විමලවංශ ස්ථවිරයන්වහන්සේ
පණ්ඩිත එච්. නන්දසාර මහතා
ආවායඬී ආයඬීරත්න රේරුකාන මහතා

සංයුක්ත නිකාය අටුවාව

1

ධම්මිකය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළුව

ආචාර්ය අධිනිතිඥ
ඒ. පී. ද කොයිසා මහතා
විසින්
සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

සීමාසහිත

ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

ප්‍රථම මුද්‍රණය - 1964

දෙවැනි මුද්‍රණය - 2015

ත්‍රිපිටකය

සංයුක්ත නිකාය අටුවාව 1.

© කුමාරි ජයවර්ධන

ISBN 978-955-30-3655-1

පිටුවැසුම සැකසුම :

පාලිත සේනානායක

අක්ෂර සංයෝජනය:

තෙල්කා අබේවික්‍රම

ප්‍රකාශනය:

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම
661,665,675, පී. ද ඇස්. කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10.

මුද්‍රණය:

චතුර මුද්‍රණාලය

69, කුමාරදාස පෙදෙස, වැල්ලම්පිටිය.

14878/2364/500

ත්‍රිපිටක සිංහල පරිවර්තනය

බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙසූ ධර්මය මුලින්ම සඳහන් වූයේ මාගධී භාෂාවෙන් හෙවත් පසුකලක 'පාළි' නමින් හැඳින්වුණ භාෂාවෙනි. ප්‍රථම ද්විතීය හා තෘතීය ධර්ම සංගායනාවලින් සංගෘහිත වූයේත් ශ්‍රී ලංකාවේදී ග්‍රන්ථාරූඪ වූයේත් මෙම පාළි ත්‍රිපිටකයමය. පසුකාලවලදී එම ත්‍රිපිටකයට අට්ඨකථා හා ටීකා ඉතා වැඩි කොටසක් ලියවුණේ එම පාළි භාෂාවෙන් මය, ශ්‍රී ලංකාවේ දී මය. සිංහල හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ ප්‍රමුඛත්වයෙනි. මේ නිසා මූලික ලෙස බුදුදහම හදාළ හැකිව පැවැතුණේ පාළි භාෂාවෙන් මය. සන්න සහ පිටපොත් වශයෙන් සමහර පාළි පොත්වල කොටස් සිංහල භාෂාවට නගා ලියා තිබුණ නමුත් සම්පූර්ණ පරිවර්තනයක් සිදුවී නොතිබිණ. ජාතකට්ඨ කථාව හා විනය පොත්වල කොටස් බොහෝ දුරට සිංහල භාෂාවට පරිවර්තිතව පැවැතිණ. ශ්‍රී ලංකාවේ මුද්‍රණ ශිල්පය පටන්ගැනුනේ මේ තත්ත්වය මතය. වටිනා ඥාණ සම්භාරයක් ඇතුළත්වන සිංහල ජාතිය සන්නකයැයි කිව හැකි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල පාඨකයන්ට කියවා තේරුම් ගත හැකි තත්ත්වයේ වැඩ පිළිවෙළක අවශ්‍යතාව බෙහෙවින් දැනෙන්නට විය.

මේ අවස්ථාවේ නොයෙක් විෂයයන් කෙරෙහි මනස යොමු කළ පඬිවරයෙක් මෙදෙසට යොමු විය. එනම් ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාය. නීතිය, දර්ශනය, විවිධ භාෂා ආදිය ප්‍රගුණ කොට දේශපාලනයට පිවිසි ඒ මහතා දකුණු කොළඹ ආසනයෙන් රාජ්‍ය මන්ත්‍රණ සභාවට තේරුණේය. එක්වරකින්ම එම මග අත්හල එතුමා යොමුවූයේ ධර්ම ශාස්ත්‍රීය කටයුතු වෙතටය. එහි එලයක් වූයේ පාළි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීමය.

සිංහලයන් සතුව පැවැතුණද ඉතා සුළු පිරිසකට තේරුම් ගත හැකිව තුබූ පාළි ත්‍රිපිටකය හා ඒ සඳහා ලියැවුණ අට්ඨකතා ද ඒවා සඳහා ලියැවුණ ටීකා ග්‍රන්ථද ගත් කල විශාල පොත් සමූහයකි. එම පොත් සමූහය තනිවම සිංහල භාෂාවට නැගීමට කෙනෙකු සිතීම පවා ආශ්චර්යකි. එම අසිරිමත් කාර්යයට සිතත් අතත් යොමු

කළ වීරයා වූයේ ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා ශ්‍රීමතයා. එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ ටික දෙනෙකුට ලැබිය හැකිව තුබූ එංගලන්තයට ගොස් පශ්චාත් උපාධියක් ලැබීමට වරම් ලත් එතුමා ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණ පිය තැබූ නීති වෘත්තිය මෙන්ම දෙවන වරට යොමු වූ දේශපාලනය ද සිත් නොගත් නිසාදෝ ඒවා වෙනුවට ග්‍රන්ථ රචනයට බැස්සේ තමාගේම තෝරාගැනීමක් ලෙසය.

විසිවන සියවසේ මැද භාගය වනවිට එංගලන්තයේ පාළු පොත් සමාගම පාළු ත්‍රිපිටකයෙන් බොහෝ කොටසක් ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පෙරළා මුද්‍රණය කර තිබිණ. ඉංග්‍රීසි භාෂාව පිළිබඳ ප්‍රවීණ බවක් ලබා සිටි ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා බෞද්ධ සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ සිංහලට නැගීමේදී ඉංග්‍රීසි පරිවර්තන උපයෝගී කරගත්තේදී ඇත. ඒ සමග එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ සිටි ධර්මවිනයධර මහතෙරවරුන්ගේ උපදෙස් ද ලබා ගත් බව එතුමාම පවසා ඇත. මුද්‍රණ පහසුකම් අඩුවෙන් පැවැති එම කාලයේ නිරවුල්ව ස්වකීය ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශනය කිරීමට සිතූ එතුමා ධර්මසමය නමින් මුද්‍රණාලයක් ද පටන්ගත්තේය. පාළු ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථවල සිංහල පරිවර්තනයේ සමහර තැන් වියතුන්ගේ විවේචනයටද භාජනද විය.

පාළු භාෂාවෙන් සඳහන් වී ඇති කරුණු පැහැදිලි කිරීමේදී අවධානයට පවා මතභේද සහිත තැන් දක්නට ඇත. මේ සෑම ආගමකම දක්තා දෙයකි. බුදුසසුනද වෙන වෙන නිකායවලට බෙදුනේ බුද්ධ දේශනාවන් විවිධව තේරුම් කිරීම නිසාය. විශේෂයෙන් සූත්‍ර පිටකයේ ඇතුළත් වෙන ගැඹුරු අදහස් වෙනත් භාෂාවකින් පැවැසීම සුළුපටු කාර්යයක් නොවේ. ඒ ගැන සලකන විට ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාට ලොකු සම්මානයක් හිමිය. අධිසියවසකින් පැරැණි වූ එම ග්‍රන්ථ මේ වන විට වෙළඳපොළේ දක්නට නැති බව සලකා ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා සූරීන් පළ කළ සිංහල ත්‍රිපිටකය නැවත මුද්‍රණය කිරීමෙන් එම අඩුව පිරවීමට සිරිසුමන ගොඩගේ සිරිමතාණන් ගත් පියවර ප්‍රශංසනීයය. ඇතැම් පොත් සොයා ගැනීමත් දුෂ්කරය. අපහසුකම් නොසලකා ගත් මෙම පියවර නොපමාව නිම කිරීමට එතුමාට හැකිවේවායි මම ප්‍රාර්ථනා කරමි.

බෙල්ලන ඤාණවිමල මහානායක ස්ථවිර

තෙරවදන

බෞද්ධ ග්‍රන්ථ අතර මුද්‍රන්මල්කඩ ත්‍රිපිටකයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය මුළුමනින්ම ග්‍රන්ථාරූඪ කර ඇති ත්‍රිපිටකය පළ වී ඇත්තේ පාළි භාෂාවෙනි. එනිසාම වැඩිදෙනෙකුට ත්‍රිපිටකය කියවා අවබෝධ කර ගැනීම බලවත් ගැටලුවක් විය. 2500 බුද්ධ ජයන්තිය වෙනුවෙන් සංස්කරණය කරන ලද ත්‍රිපිටකය බොහෝවිට උගතුන්ට පමණක් සීමා විය. පසුකාලයේ බොහෝ වියතුන් ත්‍රිපිටකය සිංහලට නැගුවද එම පරිවර්තන ද එතරම් ලිහිල් බසින් පළ නොවිනි.

මෙරට විසූ ප්‍රකට බුද්ධිමතකු මෙන්ම සිංහල, පාළි හා ඉංග්‍රීසි භාෂාත්‍රයෙහි මනා ප්‍රවීණත්වයක් ලද විද්වතකු ද වූ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එවක මෙරට විසූ ධර්ම විනය උගත් පණ්ඩිත මහස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතිව ත්‍රිපිටකය සරල බසින් සිංහලට නැගුවේ එබැවිනි. ත්‍රිපිටකයේ දැනට පළ වී ඇති සිංහල පරිවර්තන අතුරෙන් කියවා පහසුවෙන් අවබෝධ කරගත හැකි, කාටත් වැටහෙන බසින් ලියැවුණ පොත් පෙළ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ මෙම පොත් පෙළ බව අපගේ වැටහීමයි. ත්‍රිපිටකය මෙතරම් සරල සිංහලෙන් ලියැවුණ වෙනත් ග්‍රන්ථ මාලාවක් බිහිවී නැත. එබැවින් බොහෝ දෙනා අපෙන් කළ ඉල්ලීම් ද සලකා බලා ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව නැවත මුද්‍රණය කර ප්‍රකාශයට පත් කිරීමට අප අදහස් කළේ බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය සරල සිංහලෙන් කියවා අවබෝධ කරගනු රිසි පාඨකයන් වෙනුවෙනි.

මෙම බැරෑරුම් කටයුත්තේදී අප මුහුණ දුන් බලවත් ගැටලුව වූයේ පනහ දශකයේ මුල් භාගයේ කාණ්ඩ 48 කින් පළවූ එම සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථ මාලාව සොයා ගන්නේ කෙසේද යන්නයි. ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එම පොත් පෙළ සංස්කරණය කරන සමයෙහි එම කාර්යය සඳහා ඒ මහතාට මඟ පෙන්වූ

මහතෙරුන් වහන්සේලා අතුරෙන් අද ජීවතුන් අතර වැඩසිටින එකම හික්මුත් වහන්සේ වන කොල්ලුපිටියේ වාලුකාරාමාධිපති අතිපූජ්‍ය බෙල්ලන ඤාණවිමල මහනායක ස්වාමිපාදයාණන් වහන්සේගේ මඟ පෙන්වීම මෙහිදී අපට විශාල ශක්තියක් විය.

ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටකය සරල සිංහල පොත් පෙළ අප වෙත ලබාදීමට කටයුතු කළ විද්‍යෝදය පරිවේණාධිපති බලන්ගොඩ සෝහිත නාහිමිපාණන් වහන්සේටත්, දොඩන්දූව පූජ්‍ය පණ්ඩිත ගංතලාවේ ගුණානන්ද නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, පූජ්‍ය විද්‍යානිධි අම්බලන්ගොඩ සුමේධානන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, අරිසෙන් අනුබුදු මහත්මියටත්, ශ්‍රීනාත් ගනේවත්ත මහතාටත්, ජනාධිපති ජ්‍යෙෂ්ඨ උපදේශක මිලින්ද මොරගොඩ මහතාට සහ එස්. අයි. ගමගේ මහතාටත් අපගේ කෘතගුණපූර්වක ස්තූතිය හිමිවේ.

මෙම ග්‍රන්ථ මාලාව යළි මුද්‍රණය කිරීමට අනුමැතිය පළ කළ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාගේ දියණිය වන ආචාර්ය කුමාරි ජයවර්ධන මහත්මියටත්, පරිගණක අක්ෂර සංයෝජනය කළ නෙල්කා අබේවික්‍රම මහත්මියටත්, මුද්‍රණ සම්බන්ධීකරණයෙන් දායක වුණු පාලිත සේනානායක මහතාටත්, සෝදුපත් කියැවූ මිල්ටන් මද්දමගේ මහතාටත් අපගේ ස්තූතිය හිමිවිය යුතුය.

සිරිසුමන ගොඩගේ

2015 මැයි

සංඥාපනය

සාරත්ථප්පකාසිනී නම් සංයුත්ත නිකායටිය කථාව බුද්ධඝෝෂ ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් "හෙළවුවා" නොහොත් මහා විහාර අවුවාච මාගධ භාෂාවට පරිවර්තනය කරන ලදී.

මෙම අවුවාච කාණ්ඩ තුනකින් නිම කිරීමට බලාපොරොත්තු වෙමි. එහි ප්‍රථම කාණ්ඩයයි මේ පොත.

මේ පොත පරිවර්තනය කිරීමේ වැඩට පණ්ඩිත ඇල්. එච්. ජයසේන මහතා සහ පින්කන්දේ පණ්ඩිත පඤ්ඤාවාස ස්ථවිරයන් වහන්සේන් ආධාර වූ බව ස්තූතිවන්තව මතක් කරමු.

සමාදාන විනිශ්චයකාර ධුරන්ධර ඒ. ජී. හින්නිඅප්පුහාමි මහතා ඔහුගේ පරලෝසැපත් සමාදාන විනිශ්චයකාර ධුරන්ධර ඒ. ජී. වික්‍රමපාල සහ ඒ. ජී. ජිනදාස මහත්වරුන් සිහිකර පින් පැමිණවීම පිණිස මේ ධර්ම පුස්තකය මුද්‍රණය කරවා ප්‍රසිද්ධ කිරීමට ආධාර කළ බව ස්තූති පෙරවුව දැනුම් දෙමි.

මේ පොත් ලිවීමට නොයෙක් උපදෙස් සහිත ලියුම් එවා තිබෙන උගත් හික්ෂුන් වහන්සේලාටත්, බෞද්ධ උපාසක පින්වතුන්ටත් සාමාජිකයන් වශයෙන් පොත් ගැනීමෙන් ආධාර කරන පින්වතුන්ටත් අපේ ස්තූතිය පිරිනමමු.

මීට,

ඒ. පී. ද සොයිසා

මෙහි පටුන PDF පිටු අංක 11 හා 12 හි ඇති බව මතකතබා ගන්න.
මාතෘකා හෝ පිටු අංක Click(ක්ලික්) කිරීමෙන් ක්ෂණිකව අදාළ තැනට යොමු වේ.
(ඇතම් දුරකථන වලින් මෙය කියවීමේදී මෙහි සෑම පිටුවකම ඇති "පටුන" යන වචන Click කර පටුනට පිවිසිය නොහැක)
❗ ඔබ,අප සැමට තෙරුවන් සරණයි!.

පටුන

	පිටුව
ගන්ථාරම්භ කථා	01
(1) දෙවතා සංයුක්තය	02
1. නළ වර්ගය	02
2. නන්ද වර්ගය	32
3. සත්ති වර්ගය	56
4. සතුල්ලපකායිකා වර්ගය	64
5. ආදිත්ත වර්ගය	96
6. ජරා වර්ගය	107
7. අන්ව වර්ගය	111
8. ක්‍රියා වර්ගය	113
(2) දෙවපුත්ත සංයුක්තය	120
පළමුවැනි වර්ගය	120
දෙවෙනි වර්ගය	127
තුන්වැනි වර්ගය	132
(3) කෝසල සංයුක්තය	150
පළමුවැනි වර්ගය	150
දෙවෙනි වර්ගය	170
තුන්වැනි වර්ගය	187
(4) මාර සංයුක්තය	195
පළමුවැනි වර්ගය	195
දෙවෙනි වර්ගය	202
තුන්වැනි වර්ගය	209
(5) හික්ඛුණී සංයුක්තය	217
පළමුවැනි වර්ගය	217
(6) බ්‍රහ්ම සංයුක්තය	222
පළමුවැනි වර්ගය	222
දෙවෙනි වර්ගය	249

(7) බ්‍රාහ්මණ සංයුක්තය	256
පළමුවැනි වර්ගය	256
දෙවෙනි වර්ගය	274
(8) වංගීස වර්ණනාව	301
(9) වන සංයුක්තය	323
(10) යක්ඛ සංයුක්තය	336
(11) ශක්‍ර සංයුක්තය	378

සාරත්ථජ්ජකාසිති නම්වූ සංයුත්තනිකාය අටුවාව.

නමොතස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

1. කරුණාවෙන් සිසිල්වූ හදවතක් ඇති, නැණ පහතින් මෝහාන්ධකාරය නසන ලද, මිනිසුන් සහිත දෙවියන්ගේ ලෝක ගෞරවය ලැබූ සංසාර ගතියෙන් මිදුනාවූ බුදුන් වහන්සේ වදිමි.

2. බුදුව ද බුදුබව වඩා ප්‍රත්‍යක්ෂ කොටද පහවූ මළ ඇති යම් තැනකට පැමිණියේද ඒ ඉතා උතුම්වූ ධර්මය වදිමි.

3. බුදුන් වහන්සේගේ ඖරස පුත්‍රවූ ලෝහ ද්වේෂාදී කෙලෙස් මඬන ලද සමූහ වශයෙන් අටකට බෙදන ලද ආර්යා සංඝයා හිසින් වදිමි.

4. මෙසේ මාගේ පැහැදුනු සිතින් තෙරුවන් වැඳීමෙන්වූ යම් පිතක් වේද ඒ පිනේ ආනුභාවයෙන් නසන ලද උවදුරු ඇතිව,

5. බුදුන් රහතුන් විසින් වර්ණනා කරන ලද ඥාණ ප්‍රභේදය උපදවන්නාවූ සංයුත්ත වර්ගයන්ගෙන් සෑදුම් ලත් උතුම්වූ සංයුත්ත සඟිය,

6. පළමු කොටම පන්සියයක් රහතන් විසින් යම් සංගායනාවක් හා අනු සංගායනාවක් කරන ලදද පසුවද අර්ථය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කළ අටුවා කථාව,

7. සිංහල දීපයට ගෙනෙන ලද දීපවාසීන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස මහා මහින්ද ස්ථවිරයන්ගේ වශයෙන් සිංහල භාෂාවෙන් තබන ලද,

8. සිත්කලු භාෂාවක්වූ සිංහල භාෂාවෙන් ඉවත් කොට, මම, පහවූ දොසින් යුතුව පාලියට ගැළපෙන පරිදි නගන්නේ,

9. විමසීමේ කෙළවරට පැමිණි, මහා විහාරවාසීවූ ථේර වංශය දක්වන්නාවූ තෙරුන්ගේ ධර්ම මාර්ගය නොඉක්මවා,

10. සත්පුරුෂයන්ගේ සතුට පිණිසද ධර්මය බොහෝ කල් පැවතීම පිණිසද නැවත නැවත ආවාදු අර්ථය හැර අර්ථය ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

11. සැවැත් නුවර පටන් නගරයන්ගේ වර්ණනා කථාව යට දැක්වේ. සංගායනා දෙකේ මාගේ යම්බඳු අර්ථ කීමෙන්,

12. විස්තර වශයෙන් වනාහි යම්බඳු වස්තූන්ද එහි කියන ලදී. ඒවායේද මෙහි බහුල වශයෙන් විස්තර කථා නොකරන්නෙමි,

13. සූත්‍රයන්ගේ වනාහි අර්ථ වස්තුවලින් තොරව යමෙක් ප්‍රකාශ නොකරත්, ඒවායේ ප්‍රකාශය පිණිස වස්තූන්ද දක්වන්නෙමි.

14. සීල කථා, ධූත ධර්ම, කමටහන් යන සියල්ල හැසිරීම නියම කිරීම සමග ධ්‍යාන සමාපත්ති විස්තරයයි.

15. සියලු අභිඤ්ඤාද ප්‍රඥා සංකලන විනිශ්චයද ස්කන්ධ ධාතු ආයතන ඉන්ද්‍රියයන්ද සතර ආර්ය සත්‍යයද,

16. අතිශයින් පිරිසිදු වූ දක්ෂ ක්‍රම ආති ප්‍රත්‍යයාකාර දේශනාවද නොමිදුනු බුද්ධ වචනයෙන් යුක්ත විදර්ශනා භාවනාවද යන,

17. යන මේ සියල්ල යම් හෙයකින් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි මා විසින් පිරිසිදු කරන ලදද එහෙයින් මෙහි එය බහුල වශයෙන් නොවිචාරන්නෙමියි කියන ලදී.

18. මේ ආගමන සතර වනාහි විසුද්ධි මාර්ගයෙහි මැද තබා පවසන්නේය යන යම්සේ එහි අර්ථ කියන ලදී.

19. එහෙයින් මෙසේම කරන ලද එයද මේ සමග ගෙන සංයුත්තය ඇසුරු කළාවූ අර්ථ කථාවෙන් දනුව යනුයි.

එහි සංයුත්තාගමය:- ගාථා සහිත වර්ග, නිදාන වර්ග, ස්කන්ධ වර්ග, සළායතන වර්ග, මහා වර්ග යනුවෙන් වර්ග පසක් වෙයි.

සූත්‍ර වශයෙන් සූත්‍ර සන්දහසක්ද සූත්‍ර සන්සියයක්ද සූත්‍ර දෙසැටයක්ද මේ සංයුත්ත සංග්‍රහයේ වේ.

බණවර වශයෙන්:- බණවර සියයකි. ඒ වර්ගයන්හි ගාථා සහිත වර්ගය ආදිය කියන ලදී සූත්‍රයන්හි ඕස තරණ සූත්‍රයද වේ. ඒ සූත්‍රයේද,

'එවං මෙ සුතං' යනු මා විසින් මෙසේ අසන ලදී. යන්න ආදි කොට ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් විසින් පළමු මහා සංගායනා කාලයෙහි කියන ලද නිදානය මුල් කොටය. ඒ පළමු මහා සංගීතිය වනාහි සුමංගල විලාසිනී නම් දීඝනිකාය අටුවාවෙහිද පළමු කොට විස්තර කරන ලදී. එහෙයින් එය එහි විස්තර කළ ක්‍රමයෙන්ම දත යුතුයි.

යමක් වනාහි මෙහි "මා විසින් මෙසේ අසන ලදී" යනු පළමු කොටම නිදානයයි. එහි 'එවං' යනු නිපාත පදයකි. 'මෙ' යනු ආදියෙහි නාම පදයයි 'සාවත්ථියං විහරති' යන මෙහි 'වි' යනු උපසර්ග පදයි. හරතීති හරති යනු ආබ්‍යාත පදය යන මෙයින් පළමු ක්‍රමයෙන් පද බෙදීම දත යුතුයි. අර්ථ වශයෙන් වනාහි 'එවං' ශබ්දය පළමු කොට උපමා උපදේශ, සතුටුවීම නින්දා කිරීම, වචන පිළිගැනීම, ආකාරය දැක්වීම අවධාරණය, යන නොයෙක් අර්ථයන් ගෙන් බෙදී ගියේය. එහෙයින්ම වනාහි මෙය 'උපන්තාවු මිනිසා විසින් මෙසේ කුසල් කටයුතුයයි, යන මේ ආදියෙහි උපමාවක් ආවේය. ඔබ විසින් මෙසේ ඉදිරියට යා යුතුයි. මෙසේ පස්සට යා යුතුයි යන ආදියෙහි උපදේශයෙහිය, 'මෙසේය භාග්‍යවතුන් වහන්ස' මෙසේය සුගතයන් වහන්ස, යන ආදියෙහි සතුටුවීමෙහිය, 'මෙසේ මෙසේ වනාහි මේ සැඬොලිය යම්තැනක හෝ එහි හෝ වූ ඒ මුඩු මහණාගේ ගුණ කියයි, යන ආදියෙහි නින්දා කිරීමය මෙසේය ස්වාමීනියි ඒ හික්ෂුන් වනාහි බුදුන් වහන්සේට පිළිවදන් දුන්හ. ආදියෙහි වචන පිළිගැනීමෙහිය, මෙසේද වනාහි 'මම ස්වාමීනි, බුදුන්ගේ ධර්ම දේශනාව මනාසේ දැන ගනිමි'යි ආදියෙහි ආකාරයෙහිය, 'මානවකය තෝ එව? ආනන්ද ස්ථවිරයන් යම් තැනකද, එතැනට එළඹෙව? එළඹ මාගේ වචනයෙන් ආබාධ අඩු බව ලෙඩ අඩු බව සැහැල්ලු පැවතුම බලය සුව විහරණය විමසව. සුභ මානවක තෝදෙය්‍ය පුත්‍රයා පින්වත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් ආබාධ අඩු බව -පෙ- සුව විහරණය විමසයි යයි මෙසේද කියව. පින්වත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වනාහි අනුකම්පා උපදවා සුභ මානවක තෝදෙය්‍ය පුත්‍රයාගේ ගෙය යම් තැනකද එතැනට එළඹෙන්නේ නම් යහපති,' ආදියෙහි නිදසුනෙහිය. 'කාලාමයෙනි, මේ

ධර්මයෝ කුසල් හෝ අකුසල් හෝ එය කීමැයි හඟින්නහුද 'අකුසල්ය, ස්වාමීනි' 'වැරදි සිහිතද? නිවැරදිද?' 'වැරදි සිහිතය ස්වාමීනි,' නුවණැත්තන් ගරහන්නාහුද, නුවණැත්තන් පසසන්නාහුද 'ස්වාමීනි, නුවණැත්තන් ගරහන්නාහුය.' 'පුරණ ලද්දහු සමාදන් වූවාහු අවැඩ පිණිස දුක පිණිස පවතින්.' මෙහිදී අපට මෙසේ වෙයි' යන ආදියෙහි අවධාරණයෙහිය මෙහි ඒ මෙය ආකාර, නිදර්ශන අවධාරණයන්හි දත යුතුයි.

එහි ආකාර අර්ථයෙන් 'එවං' ශබ්දයෙන් මේ අර්ථය දැක්වෙයි. නොයෙක් ක්‍රමයන්හි දක්ෂ නොයෙක් අදහස් හට ගත් අර්ථ ව්‍යංජනයෙන් යුත් නොයෙක් පෙළහර ඇති ධර්ම අර්ථ දේශනා සත්‍ය අවබෝධයෙහි ගැඹුරු සියළු සතුන්ට ඒ ඒ භාෂාවෙන් මෙන් කන්වලට ඇසෙන ඒ බුදුන්ගේ වචනය හැම අතින්ම දැන ගන්ට කවරෙක් සමර්ථද? සියළු තැන්හිම ඇසිය යුත්තන් හැර 'එවං මෙ සුතං' මා විසින් මෙසේ අසන ලදී, යනු දැන් කිවයුතු සුතු සියල්ල දක්වයි, අවධාරණාර්ථයෙන් "මහණෙනි මාගේ ශ්‍රාවක බොහෝ ඇසූ පිරු තැන් ඇති හික්ෂුන් අතුරෙන් යහපත් පැවතුම් ඇත්තන් අතුරෙන් ස්මෘති ඇත්තවුන් අතුරෙන් උත්සාහවන්තයන් අතුරෙන් උපස්ථාන කරන්නන් අතුරෙන් යම් මේ ආනන්ද ස්ථවිර තෙම අග්‍රයයි" මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිර තෙම අර්ථයෙහි දක්ෂය ධර්මයෙහි දක්ෂය ව්‍යඤ්ජනයෙහි දක්ෂය නිරුක්තියෙහි දක්ෂය පෙරපර දක්ෂයයි මෙසේ දම් සෙනෙවියන් විසින්ද පැසසිය යුතු බවට සුදුසු තමන්ගේ දැරීමේ ශක්තිය දක්වන්නේ සත්වයන්ගේ ඇසීමට කැමති බව උපදිසි, 'මා විසින් මෙසේ අසන ලදී.' යන එයද වනාහි අර්ථ වශයෙන් හෝ අකුරු වශයෙන් හෝ නොඅඩුව නොවැඩිව එපරිද්දෙන්ම දත යුතුයි. අන් පරිද්දකින් නොවේ. 'මේ' ශබ්දය තුන් අර්ථයෙකිනි දක්නා ලැබේ. එහෙයින් වනාහි එයට, 'හි ගැයිම මාවිසින් නොකළ යුතුයි' යන ආදියෙහි මා විසින් යන අර්ථයි. 'ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යහපති මට කෙටියෙන් ධර්මය දේශනා කෙරෙත්වා යන ආදියෙහි මට යන අර්ථයි. 'මහණෙනි, මාගේ ශාසනයෙහි ධර්මය දායාදකොට ගන්නාහු වෙව්' යන

ආදියෙහි මගේ යන අර්ථයි. මෙහි වනාහි 'මා විසින් අසන ලදී' යනුද 'මාගේ ඇසීම' යනුද යන අර්ථ දෙකෙහි යෙදෙයි.

'සුතං' - යනු මේ සුත ශබ්දය 'ස' උපසර්ගය අනුපසර්ගයද ගමන් කිරීම, ප්‍රකට කිරීම, තෙත්වීම, රැස් කිරීම, ධ්‍යානයෙහි යෙදීම, ඇසීමෙන් දැන ගැනීම, කන් දොරෙහි මාර්ගයෙන් දැන දැරීම යන නොයෙක් අර්ථයන්හි ප්‍රභේදයි.

එහෙයින් වනාහි එයට 'සේනාවෙන් නික්මුනේ' යන මේ ආදියෙහි යන්නේය යන අර්ථයි, ඇසූ ධර්මයාගේ දැකීමෙන් යන මේ ආදියෙහි ධර්මයේ ප්‍රකට බව යන අර්ථයි. කාමාසාවෙන් තෙත්වුනු තෙත්වුනු යන ආදීන්හි තෙත් වූයේය. යන අර්ථයි. තොප විසින් බොහෝවූ පින් රැස් කළ යුතුයි. ආදියෙහි රැස් කිරීම් අර්ථයි. 'යම් උත්සාහ වන්නයෙක් ධ්‍යානයෙහි යෙදිය යුතුයි' යන ආදියෙහි ධ්‍යානයෙහි යෙදුනු යන අර්ථයි. දක්නා ලදී. අසන ලදී. විදින ලදී' ආදියෙහි ඇසීමෙන් දැන ගැනීම යන අර්ථයි ඇසීම දැරීම ඇසීම රැස් කිරීම' යන ආදියෙහි කන් දොරෙහි මාර්ගයෙන් දැන ගැනීම යන අර්ථයි. මෙහි වනාහි එයට කන් දොරෙහි මාර්ගයෙන් සලකා බැලූ හෝ සලකා බැලීම යනුද අර්ථයි.

'මේ' ශබ්දයාගේ වනාහි මා විසින් යයි අර්ථ ඇති කල්හි මා විසින් මෙසේ අසන ලදී. කන් දොරෙහි මගින් සලකා බැලීම යනුද යෙදෙයි, මාගේය යන අර්ථය ඇති කල්හි මාගේ ඇසීම මෙසේයයි කන් දොරෙහි මගින් සලකා බලන ලදී, යනුද යෙදෙයි.

මෙසේ මේ තුන් පදයන්හි,

'එවං' යනු ශබ්දය තේරුම් ගැනීම් ආදී කටයුතු දැක්වීමය.

'මෙ' යනු කියන ලද නුවණින් යුක්ත පුද්ගලයා දැක්වීමය,

'සුතං' යනු නොඅසන බව ඉක්මිමෙන් නොඅඩු නොවැඩි විපර්යාස ගැනීම දැක්වීමය, එසේම,

'එවං' යනු ඒ කන් දොරෙහි මගින් පවත්නාවූ දැනගැනුම් මගෙහි නන් අයුරු අරමුණෙහි පවත්නා බව පැවසීමය.

'මෙ' යනු තමා පැවසීමයි.

‘සුතං’- යනු ධර්මය ප්‍රකාශ කිරීමයි. මේ වනාහි මෙහි කෙටි තේරුමයි. නන් අයුරින් අරමුණෙහි පවතින්නාවූ දැන ගැනුම් මගෙහි මා විසින් අනිකක් නොකරන ලදී. මෙය වනාහි කරන ලදී. මේ ධර්මය ඇසුවේය. යනුයි, එසේම,

‘එවං’- යනු දැක්විය යුතු ධර්මය පැවසීමයි.

‘මෙ’- යනු පුද්ගලයා පැවසීමයි.

‘සුතං’ යනු පුද්ගලයාගේ කටයුතු පැවසීමයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. යම් සූත්‍රයෙක් වනාහි කියන්නෙමි එය මා විසින් මෙසේ ඇසිය යුතුයි යනුයි.

එසේම ‘එවං’- යනු යම් චිත්ත සන්තානයකගේ නන් අයුරු පැවැත්මෙන් නන් අරුත් අකුරු ගැනීම වෙයි. ඒ නොයෙක් ආකාරය දැක්වීමයි.

‘එවං’ යනු වනාහි. මේ ආකාරය පැණවීමයි.

‘මෙ’- යනු කර්තෘ දැක්වීමයි.

‘සුතං’ යනු විෂය දැක්වීමයි. මෙපමණකින් නන් අයුරු පැවැත්මෙන් චිත්ත සන්තානයෙන් එය යුක්ත පුද්ගලයාගේ කර්තෘ විෂයෙහි ගැනීම සනිටුහන් කිරීම වෙයි.

නොහොත් ‘එවං’ යනු පුද්ගල කටයුතු දැක්වීමයි.

‘සුතං’- යනු නුවණෙහි කටයුතු දැක්වීමයි.

‘මෙ’- යනු කටයුතු දෙකෙහි යුක්ත පුද්ගලයා දැක්වීමයි.

මේ වනාහි මෙහි කෙටියෙනි- මා විසින් ඇසීම් කිසි දැන ගැනීමෙන් යුක්තවූ පුද්ගලයා විසින් දැන ගැනීම වශයෙන් ලබන ලද ඇසීමේ කටයුතු ව්‍යවහාරයෙන් ඇසුවේය යනුයි’

එහි ‘එවං’ යනුද ‘මෙ’ යනුද ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමේ පරමාර්ථ වශයෙන් පහළ නොවූව පැණවීමයි. එහි ඒ පරමාර්ථයෙන් කුමක් වනාහි ඇත්ද යමක් මෙසේය යනු හෝ මාගේය යනු හෝ දැක්වීම ලබව?

‘සුතං’- යනු පහළවූ පැණවීමයි. යමෙකිහි වනාහි ඇසුයේය යන මෙහි කණිත් ලැබීමයි. එය පරමාර්ථ වශයෙන් පහළ වූයේය යනුයි, එසේම ‘එවං’ යනුද ‘මෙ’ යනුද එය එය සඳහා කිවයුතු හෙයින් උපමාවට පැමිණවීමයි. ‘සුතං’ යනු දැකුම් ආදිය සමාන කොට කිවයුතු හෙයින් සමාන කිරීම පැණවීමයි මෙහිද

‘එවං’- යනු වචනයෙන් නුමුළා බව දක්වයි මුළා නොවූවනු වනාහි නන් අයුරු ප්‍රතිවේධයෙහි සමර්ථ වෙයි.

‘සුතං’- යන වචනයෙන් අසන්නහුගේ කන මුළා බව දක්වයි, යමෙකුගේ වනාහි ඇසීම අමතක වෙයි. හෙතෙම ටික කලකින් මා ඇසුවාදැයි නොදනියි. මේ ඔහුගේ නොමුළා බව දැක්වීමයි. නොමුළා බැවින් සිහිය ඇති කල්හි එහි නුවණ පෙරදැරුවන හෙයින් සිහියෙන් අකුරුද දැරීමට හැකිවෙයි. සිහිය පෙරදැරි හෙයින් නුවණින් අර්ථ අවබෝධයටද හැකි වෙයි ඒ හැකිවීම දෙකෙහි යෙදීමෙන් අකුරු අරුත් යන මෙයින් යුක්ත වූවාහුගේ ධර්ම කොෂයේ රැකීමට හැකි බැවින් ධර්ම භාණ්ඩාගාරික බව සම්පූර්ණවෙයි.

අනිත් ක්‍රමය:-

‘එවං’- යන වචනයෙන් නුවණින් මෙනෙහි කිරීම දැක් වෙයි, නුණුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන් නන් අයුරු අවබෝධ නොවන හෙයින්.

‘සුතං’- යන වචනයෙන් නොවිසුරුනු බව දැක්වෙයි. විසුරුනු සිත් ඇත්තහුට ඇසීමක් නොවන හෙයින්. එසේම විසුරුනු සිත ඇති පුද්ගල තෙමේ සියලු සම්පත්තියෙන් කියන්නේද මා නොඅසන ලදී. නැවත කියව’ යයි කියයි, මෙහි නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන් සිත සමාධි ගතවීමද පෙර පින් කළ බවද කියවෙයි මනාකොට නොපිහිටු වූවහුගේ පෙර පින් නොකළහුගේ හෝ එය නොවීමෙහි එසේම නොවිසුරුන සිතින් දහම් ඇසීමද සත්පුරුෂ හේතුවද සම්පූර්ණවෙයි. විසුරුන සිත් ඇත්තහුට වනාහි ඇසීමට නොහැකි වෙයි. සත්පුරුෂ හේතු නැත්තහුගේ ඇසීමක් නොමැත යනුයි.

අනිත් ක්‍රමය:- යම් හෙයකින්

‘එවං’- යනු යමෙකුගේ සිත් පරම්පරාවේ නන් අයුරු පැවැත්මෙන් නොයෙක් අරුත් අකුරු ගැනීම වෙයි. ඒ නන් අයුරු දැක්වීමයයි කියන ලදී. ඒ යහපත් ආකාරයද මෙසේ මනාකොට නොපිහිටුවන ලද්දහුගේ පෙර පින් නොකළ බව හෝ වෙයි. එහෙයින් ‘එවං’ යනු මේ යහපත් ආකාරයෙන් පසු රවුම් දෙකෙහි සැපත තමා කෙරෙහි දක්වයි.

'සුතං' යනු ඇසීමෙහි යෙදීමෙන් පෙර වක්‍ර දෙකෙහි සැපනය, නුසුදුසු ප්‍රදේශයෙහි විසීමෙන් සත්පුරුෂ ආශ්‍රයේ නොලැබීමෙන් හෝ ඇසීම නොලැබේ. මෙසේ ඔහුගේ පසු වක්‍ර දෙකෙහි සම්පූර්ණ බැවින් වාසස්ථාන සුද්ධිය සම්පූර්ණ වෙයි, පසු වක්‍ර දෙකෙහි සම්පූර්ණ බැවින් යෙදීමේ සම්පූර්ණ බවයි, ඒ පිරිසිදු වාසස්ථානයෙන් පහසු අවබෝධය වෙයි. පිරිසිදු යෙදීමෙන් පසු ඇදහීම සිදුවෙයි. මේ යෙදීම වාසස්ථාන සුද්ධියේ ඇදහීම ලබන්නාවූ වචනය හිරු උදාවෙන් අරුණාලෝකය මෙන් නුවණින් මෙනෙහි කරන්නේ කසල කර්මයට සුදුසු වෙයි. බුදුන්ගේ වචනය පෙරටු විය යුතුයයි නිදානය තබන්නාවූ ස්ථවිර තෙම 'ඵවං' මේ සුතං' යන ආදිය කීහ.

අනිත් ක්‍රමය:-

'ඵවං'- යනු මේ 'නත්' අයුරු අවබෝධය දැක්වෙන වචනයෙන් තමාගේ අර්ථ වටහාගැනීමේදී විශේෂ විභාග දන්නා නුවණ හාත්පසින් දක්වයි.

'සුතං'- යන මෙයින් ඇසිය යුත්තෙහි හේද අවබෝධය දැක්වීමෙන් ධර්ම නීතියෙහි විශේෂ විභාග දක්නා නුවණ පහළ වීමය.

'ඵවං'- යනුද මේ නුවණින් මෙනෙහි කිරීම දක්වන වචනය කීමෙන් 'මා විසින් මේ ධර්ම සිතින් බැලීමෙන් දෘෂ්ටියෙන් මනා අවබෝධයක් ලැබුවේය'යි දක්වයි.

'සුතං'- යන මේ ඇසීමෙහි යෙදවීමේ වචනය කීමෙන් 'මා විසින් බොහෝ ධර්ම අසන ලදී. දරා වචනයෙන් පුරුදු කරන ලදී'යයි දක්වයි. ඒ දෙකින්මද අකුරු අරුත් සම්පූර්ණ බව දක්වන්නේ ඇසීමෙහි ආදරය උපදියි. අකුරු අරුත් සම්පූර්ණවූ කල වනාහි ධර්මය ආදරයෙන් නාසන්නේ මහත් යහපතින් වැළකෙන්නේයයි ආදර උපදවා මනාකොට ධර්මය ඇසිය යුතුයි.

'ඵවං මේ සුතං'- යන සියලු වචනයෙන් ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිර තෙම බුදුන් දෙසූ ධර්මය තමාගේ ඇදහීමෙන් අසත්පුරුෂ භූමිය ඉක්මවයි, ශ්‍රාවකයන් පිළිගත යුතු සත් පුරුෂ භූමියට එළඹෙයි, එසේම ධර්මය නොවූ දෙයින් සිත නැගිටුවයි. මනා

ධර්මයෙහි සිත පිහිටුවයි, හුදෙක් මෙය මා විසින් අසන ලදී යි කී ඔහුගේම වනාහි බුදුන්ගේ වචනයයි දැක්වීමෙන් තමාගේ මිදීම වෙයි, බුදුන් සාක්ෂ්‍ය කොට දක්වයි. බුද්ධ වචනය ඉතා යෙහෙකැයි ධර්ම තණ්හාව පිහිටුවයි.

යළිදු 'එවං මෙ සුතං'- යනු තමාගෙන් පහළවූ බව නොපිළි ගන්නේ පෙර ඇසූ දෙය සිහි කරන්නේ මා විසින් මෙය බුදුන් හමුවේදී පිළිගන්නා ලදී. ඒ බුදුන්ගේ සතර විශාරද නුවණෙහි විශාරදවූ දස බල දරන්නාවූ ශ්‍රේෂ්ඨ ස්ථානයෙහි වූවා වූ සිංහ නාද පවත්වන්නාවූ සියලු සතුන්ට උත්තමවූ ධර්මයෙහි අධිපතිවූ ධර්ම රාජවූ ධර්මය දක්වන්නාවූ ධර්මයෙහි හැසිරෙන්නාවූ සද්ධර්මයෙහි උතුම් වක්‍රවර්තීවූ සම්මා සම්බුදුන්ගේ වචනයයි. මෙහි අර්ථයෙහි හෝ ධර්මයෙහි හෝ පදයෙහි හෝ අකුරෙහි හෝ සැකයක් හෝ විමතියක්හෝ නොකට යුතුයි, සියලු දෙව් මිනිසුන්ට මේ ධර්මයෙහි නොඇදහීම දුරු කරයි. ශ්‍රද්ධා සම්පත්තිය උපදවයි, එහෙයින් මෙය කියනු ලැබේ.

ශාසනයෙහි නොඇදහීම විනාශ වෙයි. ශ්‍රද්ධාව වැඩෙයි යනු පිණිස ගෞතම ශ්‍රාවක තෙම 'එවං මෙ සුතං' යනු මෙසේ කියන ලදී.

'එකං'- යනු ගණන් සංඛ්‍යාව දැක්වීමයි.

'සමයං'- යනු වෙන් කිරීම දැක්වීමයි. 'එකං සමයං' යනු අතියමයෙන්, දැක්වීමයි. එහි සමය ශබ්දය,

රැස්වීම, මොහොත, කාලය, සමූහය, හේතුව, දෘෂ්ටිය යනාදියෙහිද ලැබීමෙහි, දුරුකිරීමෙහි, සත්‍යාවබෝධයෙහිද දක්නට ලැබෙයි.

එසේ ඇති කල්හි වනාහි 'කාලයද රැස්වීමද, සලකා හෙටද එළඹෙන්නේ' නම් ඉතා යෙහෙකි' මේ ආදියෙහි රැස්වීම අර්ථයෙහිය. 'මහණෙනි, බඹසර විසීම පිණිස මොහොතද කාලයද එක්කමය, යන ආදියෙහි 'උෂ්ණ කාලය, ශ්‍රීෂ්ම කාලය, යන ආදියෙහි කාලයය. 'මහා සමූහය මහ වනයෙහිය ආදියෙහි සමූහයයි, 'හද්දාලිය' ඒ හේතු වනාහි අවබෝධ නොකළේ විය. බුදුන් වනාහි සැවැත්නුවර වාසය කරයි. බුදුන්ද හද්දාලි නම් හික්ෂුව බුදු සසුනෙහි ශික්ෂාවන් නොපුරන්නේයයි මා දනියි.

හද්දාලිය මේ හේතුවද වනාහි අවබෝධ නොකළේ විය. යන ආදියෙහි හේතුවයි, 'එකල්හි වනාහි උගණුව ලබන්නාවූ පරිබ්‍රාජක ශ්‍රමණ මණ්ඩිකා පුත්‍ර තෙම දෘෂ්ටිය කියමින් තිඹිරි ගස් තෙර එක් සාලාවක්වූ මල්ලිකාවගේ ආරාමයෙහි වාසය කරයි යන ආදියෙහි දෘෂ්ටියයි.

'මේ ලෝකයෙහි යම් අර්ථයක්ද පරලොවෙහි යම් අර්ථයක්ද (යන උභය ලෝක) අර්ථ ලාභය සිදුකරන්නාවූ උත්සාහ වන්තයා පණ්ඩිතයයි කියනු ලැබේ.

ආදියෙහි ලාභයෙහිය. 'මනාකොට මානය දුරු කිරීමෙන් දුක කෙළවර කළේය' ආදියෙහි දුරු කිරීමයි. 'දුකෙහි පෙළෙන ස්වභාවය හැකිලෙන ස්වභාවය තැවෙන ස්වභාවය පෙරළෙන ස්වභාවය, අවබෝධ වන ස්වභාවය' යන ආදියෙහි අවබෝධයයි, මෙහි වනාහි ඒ කාලය යන අර්ථය එහෙයින් අවුරුදු සෘතු මාස අර්ධ මාස රැ දවල් පෙරවරු මැදවරු සවස්වරු පෙරයම මැදුම්යම පැසුප්පයම මොහොත ආදී වූ කාල විශේෂය දක්වන්නාවූ වේලාවෙහි 'එකං සමයං' යනු දැක්වෙයි.

එහි කිසියම් මේ අවුරුදු ආදී වේලාවෙහි යම් යම් සූත්‍රයක් යම් යම් අවුරුද්දෙහි සෘතුවෙහි මාසයෙහි පක්ෂයෙහි රැ කාලයෙහි දවල් කාලයෙහි හෝ කියන ලදී. ඒ සියල්ල තෙරුන්ගේ මනාකොට දක්නාලද නුවණින් වෙන් කිරීමයි. යම් හෙයකින් වනාහි මෙසේ මා අසන ලදී. අසවල් අවුරුද්දේ අසවල් සෘතුවේ අසවල් මාසයේ අසවල් පක්ෂයේ අසවල් රැ කාලයේ අසවල් දවල් කාලයේ හෝ යනු මෙසේකී කල්හි සුවසේ දැරීමට හෝ කීමට හෝ කියවීමට හෝ බොහෝ කොට කීමට නොහැකි වෙයි. එහෙයින් එකම පදයකින් ඒ අර්ථය කුළුගන්වා 'එකං සමයං' යනු කීහ. යම් හෙයකින් හෝ වනාහි මේ කුස පිළිසිඳ ගැන්මේ කාලය උපදින කාලය සංවේග කාලය අභිනිෂ්ක්‍රමණ කාලය දුෂ්කර ක්‍රියා කාලය මරුන් පරදන කාලය බුදුවන කාලය දක්නා ලද දහම් සුව විහරණ කාලය දේශනා කාලය පිරිනිවන්පාන කාලය යන මේ ආදිය බුදුන්ගේ දෙව් මිනිසුන් ඉතා ප්‍රකට හෙයින් කාලයාගේ නොයෙක් ප්‍රභේදම

කාලය යනුය, ඒ කාලයන්හි දේශනා කාලය සඳහා 'එකං සමයං' යනු දැක්වෙයි. යම් මේ නැණ කුළුණු කටයුතු කාලයෙහි කුළුණු කිසි කාලයයි තමාට හිත අනුන්ට හිත පිළිවෙත් කාලයෙහි අන්තිත පිළිවෙත් කාලමයි, රැස් වූවන්ගේ කටයුතු දෙකක් ඇති කාලයෙහි දහම් කථා කාලයයි, දේශනා ප්‍රතිපත්ති කාලයෙහි දේශනා කාලයයි, ඒ කාලයන්හිද අතිකක් සඳහා 'එකං සමයං' යනු කීහ. කුමක් හෙයින් වනාහි යම්සේ අභිධර්මයෙහි 'යම් කාලයෙකින් කාමාවචර' යනුද මෙයින් අන්‍යවූ සූත්‍ර ප්‍රදේශයෙකින් 'යම් සමයෙකින් වනාහි මහණෙනි, හික්ෂුහු කාමයන් ගෙන් වෙන්ව' යනුද භූමිම වචනයෙන් දැක්වීම කළේය. විනයෙහිද 'එසමයෙහි භාග්‍යවත් බුදුන්' යනු කරණ වචනයෙනි, එසේම නොකොට කුමක් හෙයින් 'එකං සමයං' යනු සම්බන්ධය දක්වන වචනයෙන් දැක්වීම කළේද2 යනුයි. එහි එසේම මෙහිද අන් පරිද්දකින් අරුත් පහළවන හෙයින්. එහිද අභිධර්මයෙහි මෙයින් අන්‍යවූ සූත්‍ර ප්‍රදේශයෙකින්ද විවාද අර්ථය බැවින් භාව ලක්ෂණ අර්ථයද හටගනියි. විවාදය වනාහි කාලාර්ථය සමූහාර්ථයද වේ. කාලය එහි කී ස්පර්ශ ආදී ධර්මන්ගේ මොහොත හේතු දැක්වීම සංඛ්‍යාතවූද කාලයාගේ බැවින් ඒ බව ප්‍රකාශ කරයි. එහෙයින් ඒ අර්ථ දැක්වීම පිණිස එහි භූමි වචනයෙන් දැක්වූයේය. විනයෙහිද හේතු අර්ථය කරණාර්ථයද පහළ වෙයි. යම් ඒ සිකපද පණවන කාලයෙහි සැරියුත් තෙරුන් ආදීන් විසින්ද දුකසේ දත යුතුයි. එසමයෙහි හේතුව විමෙන්ද කිරීම විමෙන්ද සිකපද පණවන්නේ සිකපද පැණවීමේ හේතුවදසොයන්නාවූ බුදුහු ඒ ඒ තැන වාසය කළහ. එහෙයින් ඒ අර්ථය දැක්වීම් පිණිස එහි කරණ වචනයෙන් දැක්වීම කළේය, මෙහි වනාහි අන්තැනකද මේ වර්ගයෙහි අන්‍යන්ත සංයෝගය හමුවෙයි. යම්කාලයෙකින් බුදුහු මේ අන්‍යවූ හෝ සූත්‍රයක් දේශනා කළේය. නිරන්තරයෙන්ම ඒ කාලයේ කුළුණු විහරණයෙන් වාසය කෙළේය. එහෙයින් ඒ අර්ථය දැක්වීම් පිණිස මෙහි සම්බන්ධ කිරීම් වචනය දැක්වීම කළේය. එහෙයින් මෙය කියන ලදී.

‘ඒ ඒ අර්ථය බලා භූමිම වචනයෙන්ද කරණ වචනයෙන්ද මෙහි සම්බන්ධ කිරීම් වචනයෙන් අන්තර්නෙක කාලයක් කියන ලදී’ යනුය.

පුරාණාචාර්යාවරයෝ වනාහි වර්ණනා කරත්. ‘ඒ කාලයෙහි හෝ’ ඒ කාලයෙන්’ හෝ ‘ඒ කාලය’ යනු හෝ කීම් මාත්‍ර හේදය මේ සියලු තත්හි භූමි අර්ථයමය. එහෙයින් ‘එකං සමයං’ යනු කී කල්හිද ‘එකස්මිං සමයෙ’ යන අර්ථය දත යුතුයි.’

‘භගවා’- යනු ගරු කටයුතු බවයි. ලෝක ගෞරවය පිණිස වනාහි භගවා යයි කියත්. මෙයද සියලු ගුණයෙන් උතුම් බැවින් සියලු සත්වයන්ගේ ගෞරවයයි, එහෙයින් ‘භගවා’ යනු දත යුතුයි.

පුරාණ ආචාර්යවරයන්ද කියන ලදී.

‘භගවා යන වචනය ශ්‍රේෂ්ඨය භගවා යන වචනය උත්තමය සැලකිලි සහිත ගෞරවයෙන් යුක්ත ඒ බුදුන් භගවා යයි එහෙයින් කියන ලදී.

යළිද, පෙර පිත බෙදීමෙන් හෝ විනාශ කිරීමෙන් භව ගමන වැමැරූ හෙයින් භගවා නම්. යනුයි

මේ ගාථාවේ ක්‍රමයෙන්ද මේ පදයාගේ විස්තර වශයෙන් අර්ථ දත යුතුයි. එය විගුද්ධි මාර්ගයෙහි බුද්ධානුස්සති නිර්දේසයෙහි කියන ලද්දේමය. එපමණකින් වනාහි මෙහි ‘එවං මෙ සුතං’ යන වචනයන් ඇසූ පරිදි දහම් දෙසන්නාවූ බුදුන්ගේ දහම් සිරුර සිහි කෙරෙයි. ‘එකං සමයං භගවා’ යනු වචනයෙන් එසමයෙහි බුදුන්ගේ නොපහළ බව දැක්වීමට රූප කාය පිරිනිවන් පෑ බව අස්වයි. එහෙයින් ‘මෙබඳු නම් අර්ථය ධර්මයාගේ දෙසන්නාවූ දසබල දරන්නාවූ විදුරු බදු සිරුර ඇති ඒ බුදුන්ද පිරිනිවන් පෑවේය, අනාවූ කවර ජීවිතයක් කෙරෙහි ආසා ඉපිද විය යුතුද යනු ජීවිත මදයෙන් මත්වූ ජනයා සංවේග උපදවයි, සද්ධර්මයෙහිද ඔහුගේ උත්සාහය උපදවයි ‘එවං යනුද කීමෙන් දේශනා සම්පත්තිය දක්වයි’ ‘මාගේ ඇසීමය (මෙ සුතං’ යනුද ශ්‍රාවක සම්පත්තියයි.

‘එකං සමයං’ යනු කාල සම්පත්තියයි.

‘භගවා’ - යනු දේශක සම්පත්තියයි.

‘සාවත්ථියං’- යනු එනම් නගරයයි. එයද සමීප අර්ථයෙහි භූමි වචනයයි.

‘විහරති’- යනු සාමාන්‍යයෙන් ඉරියව් දෙව් බඹ අරිය විහරණයන්හි අන්‍යවූ විහරණයකින් යුක්ත බව දැක්වීමය. මෙහි වනාහි ස්ථාන, ගමන, ආසන, සයන, (යැමි ඊමි ඉඳුම් හිටුම්) යන ප්‍රභේද ඇති ඉරියව්වලින් අන්‍යවූ ඉරියව්වක යෙදීම දැක්වීමයි. එහෙයින් සිටියේද යන්නේද හුන්නේද සයනය කළේද බුදුන් වසයි යන මේ අයුරින් දත යුතුයි. එයද එක් ඉරියව්වක බාධාව අත් ඉරියව්වකින් දුරුකොට ආත්ම භාවය පවත්වයි එහෙයින් ‘විහරති’ යනු කියනු ලැබේ.

‘ජේතවනේ’- යනු ජේත නම් රාජ කුමාරයාගේ වනයෙහි එය ඔහු විසින් පිහිටුවන ලද්දේ සංවර්ධනය කරණ ලද්දේ මනාකොට පාලනය කරන ලද්දේ විය. ඒ නිසා ‘ජේතවනං’ යනව්‍යවහාරයට පැමිණියේය, ඒ ජේතවනයෙහි,

‘අනාථ පිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ’ යනු අනේපිඬු ගෘහපතියා විසින් පණස් හතර කෝටියක් රන් දීමෙන් බුදුන් ප්‍රමුඛ සංඝයාට පවරා දුන් හෙයින් අනාථ පිණ්ඩික ආරාමයයි ව්‍යවහාරයට ගිය ආරාමයෙහි, මේ මෙය කෙටියෙනි, විස්තර වනාහි පපඤ්ච සුදනී නම් මැදුම් අටුවාවේ සබ්බාසව සූත්‍ර වර්ණනාවේ කියන ලදී. එහි වන්නේය, ඉදින් පළමු කොට බුදුහු සැවැත් නුවර වසත් ‘ජේතවනේ’ යනු නොකිව යුතුයි. ඉක්බිතිව එහි වසයි. ‘සාවත්ථියං’ යනු නොකිව යුතුයි. දෙනැතක එකවර විසිය නොහැකි හෙයින්. මෙය වනාහි මෙසේ නොදත යුතුයි. සමීප අර්ථයේ භූමි වචනයයි නොකිවේම යනුයි. එහෙයින් යම්සේ ගංගා යමුනා ආදිය සමීපයෙන් ගව සමූහයා හැසිරෙන්නාහු ගංගා නම් ගඟේ හැසිරෙත්. යමුනා නම් ගඟේ හැසිරෙත් යයි කියයි, මෙසේ මෙහිද යම් මේ සැවැත් නුවර සමීපයේ ජේතවනයද එහි වාසය කරන්නේ යනුවෙන් කියයි. ‘සාවත්ථියං විහරති ජේතවනේ’ යනු ඒ ගොදුරුගම දැක්වීමට වනාහි සැවැත්නුවර යන වචනයයි, පැවිද්දන්ට සුදුසු විසීමේ තැන් දැක්වීමට සෙසු වචනයයි.

‘අඤ්ඤතරා දෙවතා’- යනු නම් ගොත් වශයෙන් අප්‍රකට එක් දේවතාවෙක් යන අර්ථයි. ‘ස්වාමීනී භාග්‍යවතුන් වහන්ස, පැමිණියාවූ නමින් අප්‍රකට මහේශාකාය යක්ෂයෙකුට තණ්හාව විනාශ වීමෙන් මිදීම දේශනා කළේද’ යන මෙහි වනාහි හඳුන්වන ලද සක්දෙව් රජු ‘අඤ්ඤතරො’යයි කියන ලදී. ‘දෙවතා’ යනුද මෙය දෙවියන්ටද දේව දූතයකටද පොදු වචනයකි. මේ අර්ථයෙහි වනාහි දිව්‍ය පුත්‍රයෙක් අදහස් කළේය. ඔහුද වනාහි රූපාවචර දෙවියන්ගේ අනිකෙකි.

‘අභික්කන්තාය රත්තියා’ යනු මෙහි අභික්කන්ත ශබ්දය විනාශවීම, යහපත් බව මනා රූ ඇති බව මනා අනුමෝදනාව යන ආදියෙහි දකියි. එහි ‘ස්වාමීනී රාත්‍රිය ඉක්ම ගියාහුය. පළමු යාමය නික්ම ගියේය. හික්ෂු සංඝයා බොහෝ කල් හුන්නාහුය. ස්වාමීනී භාග්‍යවතුන් වහන්ස, හික්ෂුන්ට ප්‍රාතිමොක්ෂය දෙසන සේක්වා,’ යන මේ ආදියෙහි විනාශයෙහි දැක්වෙයි’ යන මේ පුද්ගලයන් හතර දෙනා අතුරෙන් නික්ම ගිය තැනැත්තෙද වෙසෙසින් ප්‍රණීතවූ තැනැත්තෙද වෙයි යන මේ ආදියෙහි යහපත් බවෙහිය.

‘පැතිරී යන්නාවූ වර්ණයෙන් සියළු දිසාවන් බබළවමින් සෘද්ධියෙන්හා යසසින් යුක්තවූ කවරෙක් මාගේ පා වැටියිද’ යන මේ ආදියෙහි මනා රූ ඇති බවෙහිය. ‘ස්ථුතියි හවත් ගෞතමයන් වහන්ස, ස්ථුතියි හවත් ගෞතමයන් වහන්ස,’ යන මේ ආදියෙහි මනා අනුමෝදනාවෙන්ය, මෙහි වනාහි විනාශ වීමෙහිය. එහෙයින් ඉක්මුතු රාත්‍රිය යනු පිරිහුනු රාත්‍රිය යයි කීවේ වෙයි. එහි මේ දිව්‍ය පුත්‍ර තෙම මැදුම් යම් සමීපයේ ආවේයයි දත යුතුයි, නියමයෙන් වනාහි බුදුන්ට හෝ බුදු සච්චන්ට උපස්ථානයට එන්නාවූ දෙව්වරු මැදුම් යම් සමීපයේම පැමිණෙත්.

‘අභික්කන්ත වණ්ණා’ යනු මෙහි ‘වණ්ණ’ ශබ්දය වනාහි හම, ස්ථුති කුල, වර්ග කාරණා සටහන් ප්‍රමාණ රූපායනන ආදියෙහි දැක්වේ, එහි භාග්‍යවතුන් ස්වර්ණ වර්ණය, යන මේ ආදියෙහි සමය, ‘ගෘහපතිය ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්ගේ වර්ණය කවර දවසක පිරිහුනේද මේ ආදියෙහි ස්ථුතියෙහිය.

'භවත් ගෞතමය, මාගේ වර්ණ සහරෙකි' මේ ආදියෙහි කුල වර්ගයෙහිය, අනතුරුව කවර නම් වර්ණයකින් ගන්ධයකින් යන මේ ආදියෙහි කාරණයෙහිය. මහත්වූ ඇත් රජෙකුගේ වර්ණයක් මවා. යන මේ ආදියෙහි සටහනෙහිය, පැමිණියහුගේ වර්ණ තුනෙකි' යන මේ ආදියෙහි ප්‍රමාණයෙහිය, වර්ණ ගන්ධ රස ඕෂා, යන මේ ආදියෙහි රූපායතනයෙහිය, ඒ මෙහි සම දත යුතුයි, එහෙයින් නික්මුනු වර්ණ ඇතිවය, යහපත් සමය කැමති වර්ණය ප්‍රිය වර්ණය යනු කීවේ වෙයි, දෙවියෝ වනාහි මිනිස් ලොවට එන්නාහු ප්‍රකෘති වර්ණයද ප්‍රකෘති සෘද්ධියද දුරු කොට ඕළාරික ශරීරයකින් යුක්තව අතිරේක වර්ණයක් හා අතිරේක සෘද්ධියක් මවා නැටුම් උත්සවවලට යන්නාවූ මිනිසුන් මෙන් මවාගත් ශරීර වලින් එත්, එහි කාමාවචර දෙවියෝ ප්‍රකෘති රූපයෙන්ද පැමිණීමට හැකිවෙන් රූපාවචරයෝ වනාහි නොහැකි වෙන්, ඔවුන්ගේ ආත්මභාවය ඉතා සියුම්ය. එහෙයින් ඉරියව් ගෙවීම නොවෙයි. එහෙයින් මේ දිව්‍යපුත්‍ර තෙම මවාගත් ආත්මයකින්ම ආවේය. එහෙයින් 'අභික්කන්ත වණ්ණා' යනු කියන ලදී.

'කෙවල කප්පං' යනු මෙහි 'කෙවල ශබ්දය සම්පූර්ණ බොහෝ මිශ්‍රවීම, ඉතිරි නොවීම දැඩි උත්සාහය, වෙන් කිරීම ආදී නොයෙක් අර්ථය එසේම එයට හැම අතින්ම සම්පූර්ණවූ පිරිසිදු බ්‍රහ්මවර්යාව, මේ ආදියෙහි සම්පූර්ණය යන අර්ථයි. බොහෝ අඟු මගධ වැස්සෝ බොහෝවූ කෑම බීම ගෙන එළඹෙත්, මේ ආදියෙහි බොහෝ බවය. සම්පූර්ණයෙන්ම දුක්ඛස්කන්ධයාගේ හටගැනීම වේ. මේ ආදියෙහි මිශ්‍රවීමය මේ ආයුෂ්මත් තෙමේ ඒකාන්තයෙන්ම සම්පූර්ණ ශ්‍රද්ධා මාත්‍රිකයෙකි. මේ ආදියෙහි ඉතිරි නොවීමෙහිය. 'ආයුෂ්මත් අනුරුද්ධ තෙරුන්ගේ බාහිය නම් සද්ධි විහාරික තෙම සම්පූර්ණයෙන්ම සංඝයා හේද කිරීම පිණිස සිටියේය. මේ ආදියෙහි දැඩි උත්සාහයය. 'සම්පූර්ණයෙන්ම වසන ලද වස් ඇත්තේ උත්තම පුරුෂයයි' කියනු ලැබේ. මේ ආදියෙහි වෙන් කිරීමෙහිය, මෙහි වනාහි මෙයම සම්පූර්ණ යන අර්ථය දක්වන ලදී.

මේ කප්ප ශබ්දය වනාහි විශ්වාස කිරීම, ව්‍යවහාරය කාලය ප්‍රඥප්තිය, සිද්ධිම පවරාදීම, ඉතා ස්වල්පය හාත්පසින් වීම ආදී නොයෙක් අර්ථය. එසේම මෙයට 'යම්සේ ඒ අරහත් සමාසක් සම්බුද්ධ භවත් ගෞතමයන්ගේ මෙය පිළිගත යුතුය යන මේ ආදියෙහි විශ්වාස කිරීම් අර්ථය. 'මහණෙනි' ශ්‍රමණයන්ට කැපවූ පස් ආකාරයෙන් ඵල අනුභවය අනුදනිමි, යන මේ ආදියෙහි ව්‍යවහාරයයි, යම් හෙයකින් වනාහි නිත්‍ය කල්පයෙහි වාසය කරයි. යන මේ ආදියෙහි කාලයයි 'ඇවත මෙසේ කැපය යන මේ ආදියෙහි ප්‍රඥප්තියෙහිය, කපන ලද කෙස් ධූල් සරහව යන මේ ආදියෙහි සිද්ධිමෙහිය, දැගුල් සුදුසු බව කැපය' මේ ආදිය පවරා දීමෙහිය. 'හිදිමට කැප ඇත' මේ ආදිය ඉතා ස්වල්පයෙහිය, 'සම්පූර්ණයෙන්ම වේච්චණය බබුළුවා' යන මේ ආදියෙහි හාත් පසින් වීමෙහිය. මෙහි වනාහි මෙයට හාත්පසින් වීම යන අර්ථය දක්වන ලදී. එහෙයින් 'කෙවල කප්පං ජේතවනං' යන මෙහි ඉතිරි නොකොට හාත්පසින් ජේතවනයයයි මෙසේ අර්ථ දත යුතුයි,

'ඔහාසෙන්වා'- යනු වස්ත්‍ර අලංකාරයෙන් හා ශරීරයෙන් පැන නැංගාවූ ආලෝකය පතුරුවා; චන්ද්‍රයා මෙන්ද සූර්යයා මෙන්ද එකම ආලෝකය එක පහනක් කොට යන අර්ථයි.

'යෙන භගවා තෙනුපසංකම්'- යනු 'යෙන' යනු භූමාර්ථයෙහි කරණ වචනය, එහෙයින් බුදුන් යම් තැනකද එහි එළඹ යන මෙසේ මෙහි අර්ථ දත යුතුයි, යම්කිසි කාරණයකින් හෝ බුදුන් දෙව් මිනිසුන් වෙත එළඹිය යුත්තේද ඒ කාරණයෙන් එළඹියේය යනු මෙසේ මෙහිද අර්ථ දත යුතුයි, කවර කාරණයකින් බුදුන් දෙව් මිනිසුන් වෙත එළඹිය යුතුද? නන් අයුරු ගුණ විශේෂ අවබෝධයේ අදහසින් යහපත් ඵලය පාවිච්චි කිරීමේ අදහසින් පක්ෂි සමූහයා විසින් නිතර ගෙඩි හටගත් මහ ගසකට මෙන්; එළඹියේද ගියේද යනු කීවේ වෙයි.

'උපසංකම්නවා'- යනු එළඹීම අවසාන දැක්වීමය, නොහොත් මෙසේ ගියාහු එයින් සම්පවු තැනට බුදුන්ගේ සම්ප තැනට ගියේය යනුද කියන ලද්දේ වෙයි; දැන් යම් ප්‍රයෝජනයකින් ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගලයාගේ උපස්ථානයට

ආවාහු එය විමසනු කැමැත්තාහු දසනිය එක් කිරීමෙන් බබලන්නාවූ දොහොත සිරසෙහි පිහිටුවා එකත් පස්ව හුන්නේය.

‘එකමන්තං’- යනු භාවනාපුංසක දැක්වීමයි- ‘විසමවූ වන්ද සුර්යයා පරිවර්තනය කළාහු’ යන ආදියෙහි මෙනි. එහෙයින් යම්සේ කියන ලදද, එසේ සිටීම එකත්පස්ව සිටීම වෙයි.

‘අට්ඨාසි’- යනු සිටීම සුදුසු වීමය’ පණ්ඩිතවූ දිව්‍ය මනුෂ්‍යයෝ වනාහි ගරු කළයුතු තැනට එළඹ හිඳීමෙහි දක්ෂ බැවින් එකත්පස්ව හිඳිත්, ඔවුන්ගෙන් අන්‍යතරවූ මේ දෙව් තෙමේද එහෙයින් එකත්පස්ව සිටියේය. කෙසේ සිටීම වනාහි එකත්පස්ව සිටීම වන්නේද? ස්ථාන දොෂ භය දුරු කොටය. ඒ කවරේද? ඉතා දුර, ඉතා ළඟ උඩු සුළඟ, උස් ප්‍රදේශ, ඉදිරියේ පස්සෙන් යනුය, ඉතා දුර සිටියේ වනාහි ඉදින් යමක් කියනු කැමති වේද? උස් හඬින් කිවයුතුවෙයි. ඉතා ළඟ සිටියේ ශරීර ගැටීමද කෙරෙයි, උඩු සුළඟේ සිටියේ ශරීර ගඳින් බාධා කරයි. උස් පෙදෙසක සිටියේ අගෞරවයක් පැවසෙයි, ඉදිරියේ සිටියේ ඉදින් දකිනු කැමති වෙයිද ඇසින් ඇස ගැටී දැකියයුතු වෙයි, ඉතා පස්සෙන් සිටියේ ඉදින් දකිනු කැමති වෙයිද බෙල්ල හරවා දැකිය යුතු වෙයි. එහෙයින් මේ හිඳීමේ දොස් භය දුරුව සිටියේය. එහෙයින් කියන ලදී.

‘එකමන්තං අට්ඨාසි’- යනු

‘එතදවොච’- යනු මෙසේ කීවේය.

‘කථන්තූ’- යනු කරුණු විසඳීමයි. බුදුන්ගේ වනාහි ඕස තරුණය කළ දසදහසක් ලෝකධාතුවේ ප්‍රකටය, එහෙයින් මේ දෙවියන්ගේ එහි සැකයක් නැත මේ කරුණෙන් වනාහි එතරවූයේය යනු නොදනියි, එහෙයින් ඒ කරුණ විමසන්නාහු මෙසේ කීහ.

‘මාරියා’ යනු මෙය දෙවියන්ගේ ප්‍රිය ආදර වචනයකි දුක් නැත්තායයි කීවේ වෙයි. ඉදින් මෙසේ ‘නිදුකාණෙනි, උලින් උල හදවතෙහි වදින්නේද එකල්හි ඔබ දැනගන්නේය අවුරුදු දහසක් නිරයෙහි පැසෙන්නාවූ ‘මගේ’ යන මෙය විරුද්ධ වෙයි. නිරයෙහිවූ සත්වයෝ දුක් නැත්තාහු නම් නොවෙති, කුමකින් දුක් නැත්තාහු නොවේද? රූපී ශබ්දයෙන් වනාහි මෙසේ කියයි,

පෙර වනාහි ප්‍රථම කල්පයට අයත් සැපතින් යුක්තවූවන්ගේ මේ ව්‍යවහාරයයි, පසු කාලයේ වනාහි දුක් වෙයි හෝ නොවෙයි, හෝ රුඬී ශබ්දයෙන් මේ ව්‍යවහාරය කියනු ලැබූයේමය. පියුම් නැතත් ජලය නැතත් පොකුණ පොකුණම මෙනි.

'ඔසතරී'- යනු මෙහි ඕස සතරකි. කාම ඕස, භව ඕස දිට්ඨි ඕස, අවිජ්ජා ඕස යනුවෙනි, එහි පස්කම් ගුණයෙහි කැමැත්ත ඇල්ම කාම ඕස නම්, රූප අරූප භවයන්හි කැමැත්ත ඇල්මද ධ්‍යානයෙහි බලවත් තෘෂ්ණාවද භවොස නම්, දෙසැටක් දෘෂ්ටිහු දිට්ඨොස නම්, චතුරාර්යා සත්‍යයෙහි නොදැනුම අවිජ්ජොස නම්.

එහි කාම ඕසය ලෝභ සහගත සිත් අටෙහි උපදිසි භව ඕසය ලෝභ සහගත බැවින් තොර දෘෂ්ටිය අනුව ගිය සිත් සතරෙහි උපදිසි. දිට්ඨොසය සතර දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත සිත්වල උපදිසි, අවිජ්ජොසය සියලු අකුසල්වල උපදිසි, මේ සියල්ල විනාශ කරන අර්ථයෙන්ද වැගිරෙන අර්ථයෙන්ද ඕසයයි දත යුතුයි, විනාශ කිරීම් අර්ථයෙන් යනු යට ගමන් කිරීමේ අදහසිනි. මෙය වනාහි තමාගේ වසඟයට ගියාට සත්වයන් යට ගමන් කරවයි, නරකය ආදි හේද ඇති දුගතිවල උපදවයි, උසස් භවයකටද නිර්වාණයටද යෑමට නොදෙන්නේ යට තුන් භවයෙහි, සතර යෝනියෙහි, පස් ගතියෙහි, සප්ත විඥාන ස්ථිතියෙහි නව සත්තාවාසයන්හිද පැමිණෙයි යනුද අර්ථයි, වැගිරෙන අර්ථයෙන් යනු මහත් බැවින් මේ කෙලෙස් රැස විශාලය, අවිච්ඡේ පටන් භවාග්‍රය දක්වා පැතුරුනේ වෙයි. යම් මේ පස්කම් ගුණයෙහි කැමැත්ත ඇල්ම නම්, සෙසු තැන්හිද මේ ක්‍රමයමයි, මෙසේ මේ වැගිරෙන අර්ථයෙන් යනුද ඕසය යයි දත යුතුයි.

'අතරී'- යනු මේ සතර වැදෑරුම් ඕසය නිදුකාණෙනි, ඔබ කවර කාරණයකින් තරණය කළේද යයි විචාරයි, ඉක්බිති බුදුහු ඔහුගේ ප්‍රශ්නය විසඳන්නේ;

'අප්පතිට්ඨංඛවාහං'- යනු ආදිය කීහ. එහි 'අප්පතිට්ඨං' යනු නොපිහිටීමය.

‘අනායුතං’- යනු රැස් නොකිරීමය, උත්සාහ නොකරන යන අර්ථයි, මෙසේ බුදුහු සැඟවුන වසා ප්‍රශ්න දෙසයි. දෙවියෝද එය අසා පළමු කොට අත්සමයන්හිවූ අය ඕසය තරණය කරන්නාහු සිටිය යුත තැන සිටින්නාහු දුරු කළ යුතු තැන උත්සාහ කරන්නාහු තරණය කරත්, මෙය වනාහි අවිච්ඡේ පටන් භවාග්‍රය දක්වා පැතිරුනාවූ කෙලෙස් ඕසය කෙලෙස් රාශිය නොපිහිටන්නේ උත්සාහ නොකරන්නේ එතර නොකළේය. යනු කීහ. කවර හෙයින් වනාහි මේ කථාව මෙසේ යයි විමතියෙහි තබා ප්‍රශ්නයේ අර්ථය අවබෝධ නොකළේද, කුමක් හෙයින් වනාහි බුදුහු යම් පරිදි සත්වයන් නොදනිද්ද මෙසේ කීම පිණිස පෙරුම් පුරා සර්වඥ බව අවබෝධ කළේද? මේ අර්ථය පිණිස අවබෝධ නොකළේය; බුදුන්ගේ දේශනාව වනාහි නිග්‍රහ මුඛයෙන්ද අනුග්‍රහ මුඛයෙන්ද යන දෙපරිදිය, එහි යම් පන්සියයක් බමුණු පැවිද්දන් වැනි අවබෝධ නොකළ යුත්තෙහි දැන ගත්තාය යන සඥා ඇති පණ්ඩිතය යන මාතය ඇත්තාහු චේතද ඔවුන්ගේ මාතයට නින්දා කිරීම පිණිස යම් සේ නොදනිත් ‘මෙසේ මූලපරියාය සූත්‍රය සමාන ධර්මය දෙසයි; මේ නින්දා කිරීමේ අදහසින් කළ දේශනායි ‘ආනන්දය මම නින්දා කළ යුතු තැන නින්දා කොට දෙසමි පැසසිය යුතු තැන පසසන්නෙමි. යමක් සාරයද එය පිහිටන්නේය’ යන මෙයද කියන ලදී යනුයි.

යම්තැනෙක්හිද වනාහි සෘජුව හික්මීමෙහි කැමැත්තාහු චේතද එතැන ඔවුන්ගේ අවබෝධයට ආකංඛෙය්‍ය සූත්‍ර ආදිය සමාන ධර්මය දෙසයි. ‘තිස්සය’ මගේ අවවාදයෙන් මගේ අනුකම්පාවෙන් මගේ අනුශාසනාවෙහි ඇලෙව මගේ අනුශාසනාවෙහි ඇලෙව’ යනු ජනයන් සනසයි. මේ අනුග්‍රහ මුඛයෙන් කළ දේශනාවයි මෙය වනාහි මෙය වනාහි මාතයෙන් තද පණ්ඩිතය යන සංඥා ඇති දිව්‍ය පුත්‍රයෙකුටය, මෙසේ වනාහි ඔහුට විය. ‘මම ඕසය දනිමි. බුදුන්ගේ ඕස දුරුකළ බව දනිමි. මේකාරණයෙන් එතරවූයේය යන මෙය පමණක් නොදනිමි. මෙසේ මට වැඩියක් ප්‍රකටය, ස්වල්පයක් අප්‍රකටය, ඒ මම කී පමණම දන්නෙමි, මම යමකගේ අර්ථය නොදන්නෙමි

නම් බුදුහු එය කුමකැයි දෙසන්නේද? යනුයි, ඉක්බිති බුදුහු මේ කිලිටි වස්ත්‍රයක් මෙන් රහ පෙවීමට නුසුදුසුවූ මේ මානය දුරු නොකොට දේශනාව පිළිගැන්වීමට පළමුව ඔහුගේ මානයට නින්දාකොට නැවත පහත් සිතින් විමසන්නනුට දෙසන්නෙමිසි සැඟවුම් කොට ප්‍රශ්නය දෙසීය, එයද ඔහුගේ නිහතමානයෙන් මතු ප්‍රශ්න විසඳීමෙන්ම දනැයුතුයි. ඒ ප්‍රශ්න විසඳීමේ වනාහි මේ අර්ථයි 'කථං පනත්වං මාරිය අප්පතිට්ඨං අනායුහං ඔසමතරි' යම්සේ මම දනිමි. මට මෙසේ දේශනා කරව යනුයි. ඉක්බිති බුදුහු ඔහුට දෙසන්නේ 'යදාස්වාහං' යන ආදිය දෙසූහ. එහි 'යදා ස්වාහං' - යනු මම යම් කලෙක්හි යනුය; සු කාරය නිපාතයකි. මෙහි සියලු පදයන්හි යම්සේද එසේමය.

'සංසිදාමි' යනු සැඟවුම් කොට එතර නොවන්නේ එහිම ගිලා බසින්නෙමි.

'නිබ්බුය්හාමි' - යනු සිටීමට නොහැක්කේ ඉක්මවමි මෙසේ සිටීමෙහිද උත්සාහයෙහිද දොස් දැක නොසිටින්නේ උත්සාහ නොකරන්නේ ඕස තරණය නොකළේය. යනුයි; මෙසේ පළමු කොට බුදුහු ප්‍රශ්නය දෙසූ කල්හි දෙවියන්ටද අවබෝධ විය; ප්‍රකට බව පිණිස නොවේ; එය ප්‍රකට කිරීම පිණිස පෝඬු හතක් දැක්විය; කෙලෙස් වශයෙන් සිටින්නේ ගිලා බැසීම නම්; අභිසංස්කාර වශයෙන් රැස් කරන්නේ ඉක්මවන්නේ නම්; තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිගෙන් හෝ සිටින්නේ ගිලා බැසීම නම්, සෙසු කෙලෙස්වලද අභිසංස්කාරයන්ගේද වශයෙන් රැස්කරන්නේ සිටීමට නොහැකි ඉක්මවීම නම්; තෘෂ්ණා වශයෙන් හෝ සිටින්නේ ගිලා බැසීම නම්; දෘෂ්ටි වශයෙන් රැස් කිරීම ඉක්මවීම නම් ශාස්වත දෘෂ්ටියෙන් හෝ සිටියේ ගිලා බැසීම නම්, උච්ඡේද දෘෂ්ටියෙන් රැස් කරන්නේ ඉක්මවීම නම්, පසුබටවීම ඇලීමද හව දෘෂ්ටිය හා අතිධාවන ඇලීම විභව දෘෂ්ටියද සැඟවුම් වශයෙන් හෝ සිටියේ ගිලා බැසීම නම්, උඩගුව වශයෙන් රැස් කිරීම ඉක්මව වීම නම්, එසේම පස්කම් සුවයෙහි ඇලීම් වශයෙන් සිටියේ ගිලා බැසීම නම්, ආත්මය අධික වෙහෙසීම් වශයෙන් රැස් කිරීම ඉක්මවීම නම්, සියලු අකුසල් රැස් කිරීම් වශයෙන් සිටියේ ගිලා බැසීම නම්, සියලු ලෝකික අභිසංස්කාර

වගයෙන් රැස්කරන්නේ ඉක්මවීම නම්, මෙයද කියන ලදී:-
'යම්සේ වනාහි චුන්දය යම්කිසි අකුසල ධර්ම වෙන්ද ඒ සියල්ල
යට කොටසෙහි ගමන් කරන සුදුසු, යම්කිසි කුසල ධර්මයෝ
වෙන්ද ඒ සියල්ල උඩ කොටසෙහි ගමන් කරන සුදුසු' යනුයි
මේ පැණ විසඳුම ඇසුවාවූ දේවතාවෝ සෝවාන් ඵලයෙහි
පිහිටා සතුටුව පැහැදුනාහු තමාගේ සතුටද පැහැදීමද
පවසන්නාහු 'විරස්සං වත' යන ගාථා කීහ.

එහි 'විරස්සං'- යනු බොහෝ කලකගේ ඇවෑමෙන් යන
අර්ථයි, මේ දෙවියෝ වනාහි කාශ්‍යප බුදුන් දැක උන්වහන්සේගේ
පිරිණිවීමේ පටන් අතර අන් බුදු කෙනෙකු නොදුටුවීරුය,
එහෙයින් අද බුදුන් දැක මෙසේ කිය. කුමක් හෙයින් වනාහි
මේ දෙවියන් මෙයින් පෙර බුදුන් නොදුටු වීරුද? දුටුවීරුද හෝ
නොදුටුවීරුද? දැකීම සඳහා මෙසේ කීම වටියි.

'බ්‍රාහ්මණං'- යනු බැහැර කළ පව් ඇති ක්ෂය කළ
ආශ්‍රවයන් ඇති බමුණුය.

'පරිනිබ්බුතං'- යනු කෙලෙස් පිරිනිවුමෙන් නිවණ දැකීමය.

'ලොකෙ'- යනු සත්ව ලෝකයෙහිය.

'විසත්තිකං'- යනු රූපාදී අරමුණුවල ඇලීම් පැටලීම් ආදීවූ
කාරණයන්ගෙන් ඇලුම් ඇති කරන්නාවූ තණ්හාව කියයි, ඒ
ඇලුම් ඇති කිරීම නොපිහිටීම රැස් නොකිරීමය.

'තිණ්ණං'- යනු එතරවීමය, බොහෝ කාලයකින් ක්ෂිණාශ්‍රව
බ්‍රාහ්මණයන් දකිම් යන අර්ථයි.

'සමනුඤ්ඤො සත්වා අහොසි'- යනු පළමු කොට
දෙවියන්ගේ වචනය සිහිත්ම අනුමෝදන්වීමය, එක් අදහසක්විය.

'අන්තරධායි'- යනු මවාගත් ශරීරය දුරුකොට තමාගේ
ප්‍රකෘතියෙන්වූ තමාගේ යයි සිතාගත් ශරීරයෙහිම සිට ලබන
ලද ආශ්වාදය ලබන ලද පිහිට ඇතිව බුදුන් සුවදින්ද මලින්ද
පුදා තමාගේ භවනයටම ගියේය යනුයි.

සාරාර්ථ ප්‍රකාසිනී නම් සංයුත්ත නිකාය අටුවාවේ ඕස
තරණ සූත්‍ර වර්ණනාව කියා නිමවන ලදී.

දැන් දෙවෙනි සූත්‍රයේ පටන් පළමු ආවාද්‍යුද ප්‍රකට අර්ථද හැර යමක් යමක් අප්‍රකටද ඒ එයම වණමි.

‘ජානාසනො’- යනු දන්නේ නොවේද?

‘නිමොක්ඛං’- යනු ආදීවූ මාර්ගාදීන්ට නම්‍ය, මාර්ගයෙන් වනාහි සත්වයෝ කෙලෙස් බැඳුමෙන් නික්මෙත්, එහෙයින් මාර්ගය සත්වයන්ට නිමොක්ඛයයි කියන ලදී. එල ලාභයෙහි වනාහි ඒ කෙලෙස් බැඳුමෙන් මිදුනාහු එහෙයින් එලය සත්වයන්ට ‘පමොක්ඛ’ යයි කියන ලදී. නිවණට පැමිණ සත්වයන්ගේ සියලු දුක් විවේක ලබයි, එහෙයින් නිවණ ‘විවේක’ යයි කියන ලදී. මේ සියල්ලම නිවණට නම්‍ය, නිවණට පැමිණ සත්වයෝ සියලු දුක් වලින් නික්මෙත් මිඳෙන් විවේක ලබත්, එහෙයින් එය නිමොක්ඛ, පාමොක්ඛ, විවේක යයි කියන ලදී.

‘ජානාමි ඛවාහං’- යනු මම වනාහි දනිමි යනුය. බො යනු අවධාරණාර්ථයෙහිය ‘මම අවබෝධ කෙළෙමිය සත්වයන්ගේ මිදීම් දැනගැනිම් පිණිසම මා විසින් වනාහි සමතිස් පෙරුම් පුරා සර්වඥතාඥානය අවබෝධ කෙළෙමි’ යනු සිංහ නාදයෙන් නාදකරයි, මේ සූත්‍රය වනාහි බුදුන්ගේ සිංහනාද නම්.

‘නන්දී භව පරික්ඛායා’ යනු තණ්හාව මූලිකවූ කර්ම භවයාගේ අවසන් කිරීමෙන්, තණ්හාවද භවයද යනුද සුදුසුය එහිද පෙර ක්‍රමයෙන් තුන් වැදෑරුම් වූ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් සංස්කාර ස්කන්ධය ගන්නා ලදී. සඤ්ඤා විඤ්ඤාණ වශයෙන් ඒ සමග යෙදෙන්නාවූද කඳු දෙකකි. ඒ කඳු තුනෙහි යෙදුනාවූ වේදනාව ඔවුන්ගේ ග්‍රහණයෙන් ගන්නා ලදද යනු ග්‍රහණයෙන් තොර සතර අරූප ස්කන්ධයන්ගේ පැවැත්ම වශයෙන් සොපාදිසේස නිර්වාණය කියන ලද්දේ වෙයි.

‘වේදනානං නිරොධො උපසමා’- යනු තෘෂ්ණාදීන් විසින් ගන්නා ලද වේදනාවන්ගේ නිරෝධයෙන්ද දුරුවීමෙන්ද එහි වේදනාවගේ ගැනීමෙන් ඒ සමග යෙදෙන කඳු තුන ගන්නා ලද්දේම වෙත්, ඔවුන්ගේ වස්තු අරමුණ වශයෙන් රූපස්කන්ධය යනුයි. මෙසේ මේ තෘෂ්ණාදීන් විසින් ගන්නා ලද පඤ්ච ස්කන්ධයන්ගේ නොපැවැත්ම වශයෙන් අනුපාදිසේස නිර්වාණය කීවේ වෙයි; දෙවෙනි ක්‍රමයෙන් වනාහි තෘෂ්ණාවගේ

ගැනීමෙන් සංස්කාර ස්කන්ධය ගන්නා ලදී, භවයාගේ ගැනීමෙන් උත්පත්ති භවය සංඛ්‍යාත රූපස්කන්ධයද සඥා ආදීන් විසින් සුදුසු බැවින්ම කඳු තුනය. සෙසේ මේ කඳු පහේ නොපැවතීම වශයෙන් නිර්වාණය කියන ලද්දේයයි දත යුතුයි, මේ ක්‍රමයද චතුර්නිකායික භණ්ඩික ස්ථවිරතෙම රූපී කරයි. මෙසේ නිර්වාණය වශයෙන්ම බුදුහු දේශනාව නිම කළසේක යනුයි.

දෙවෙනි සූත්‍රයයි (1-3)

තුන්වැන්නෙහි

‘උපතියති’ යනු (පමුණුවනු ලැබේ) ගෙවී යනු ලැබේ. විනාශ වෙයි. එළඹෙයි හෝ; ක්‍රමයෙන් මරණයට පැමිණෙයි යන අර්ථයි. යම් සේ හෝ ගොපල්ලා විසින් භව සමූහයා පමුණුවනු ලැබේද එසේම ජරාව විසින් මරණය සම්පයට පමුණුවනු ලැබේ යන අර්ථයි.

‘ජීවිතං’- යනු ජීවිතේන්ද්‍රියයි,

‘අප්පං’- යනු ස්වල්ප ටිකය, එහි දෙපරිද්දකින් ස්වල්ප බව දත යුතුයි ස්වභාව ස්වල්ප බව ක්ෂණ ස්වල්ප බවද ස්වභාව ස්වල්ප බවෙහි වනාහි ‘මහණෙනි යමෙක් බොහෝ කල් ජීවත්වෙයි. හෙතෙම වර්ෂ සියයක් හෝ ස්වල්පයක් හෝ බොහෝ’ යනු වචනයෙන් ස්වල්ප බවයි ක්ෂණ ස්වල්ප බවෙහිද පරමාර්ථ වශයෙන් වනාහි ඉතා ස්වල්පවූ සත්වයන්ගේ ජීවිත කාලය එක සිතක පැවතීමි මාත්‍රයෙක්මය, යම්සේ නම් රිය සකක් පෙරළීමේදී එකම නිම් වලල්ලෙන් පෙරළෙයි, සිටීමෙහිදීද එකෙන්ම සිටියි, මෙපරිද්දෙන්ම සත්වයන්ගේ ජීවිතයද එක සිතක සුලු කාලයය; ඒ සිත විනාශවීමත් සමග සත්වයා මැරුණේය විනාශවූනේයයි’ කියයි. යම්සේ කීහ:- ‘අතීත චිත්ත ක්ෂණයෙහි ජීවත්වූයේද ජීවත් නොවෙයි ජීවත් නොවන්නේය, අනාගත චිත්තක්ෂණයෙහි ජීවත් නොවූයේද ජීවත් නොවෙයි ජීවත් වන්නේය, වර්තමාන චිත්තක්ෂණයෙහි ජීවත් නොවූයේද ජීවත් වෙයි. ජීවත් නොවන්නේය.’

‘ජීවිතයද ආත්මභාවයද හුදෙක් සුවදුක්ද එක සිතක් සමග යෙදුනාහු සුලු වශයෙන් මොහොතක් පවතී

මෙහි සිටින්නහුගේ හෝ මැරෙන්නහුගේ යමක් නිරුද්ධ වේද නැවත නොයිපදීමෙහි සියලු ස්කන්ධයෝ සමාන බවට ගියහ

නොයිපදීමෙන් නූපන්නේ වර්තමානයෙන් ජීවත්වෙයි ප්‍රඥප්ති පරමාර්ථයෙන් ලෝකය සිත් බිඳීම යයි දන්නා ලදී.’ යනුවෙනි,

‘ජරූපනිතස්ස- යනු ජරාවට පැමිණෙන්නහුට, ජරාවෙන් හෝ මරණය සමීපයට පැමිණෙන්නහුට

‘නසන්නිතාණා’- යනු ආරක්ෂාව රක්ෂා ස්ථානය පිහිට වීමට කිසියම් සමර්ථයෙක් නම් නැත.

‘එතං භයං’- යනු මේ ජීවිත ඉන්ද්‍රියාගේ මරණයට පැමිණීම ආයුෂ ස්වල්ප බැවින් ජරාව එළඹෙන්නහුට පිහිට නොවීම යනු භය නොපරිදිය; භය වස්තුව භය කාරණය යන අර්ථයි.

‘පුඤ්ඤාති කයිරාථ සුඛාවහාති’- යනු නුවණැති පුරුෂ තෙමේ සැප එළවන සැප ගෙන දෙන පින් කරන්නේය. මෙසේ දෙවියෝ රූපාවචර ධ්‍යානය සඳහා පූර්ව චේතනා අපර චේතනා මුඤ්චන චේතනාවද ගෙන බහු වචන වශයෙන් ‘පුඤ්ඤාති’ යනු කීහ. ධ්‍යාන ආශ්වාද ධ්‍යානයෙහි ඇලීම ධ්‍යාන සුවයද ගෙන ‘සුඛාවහාති’ යනු කීහ. ඒ දේවතාවාගේ වනාහි තෙමේ දීර්ඝායුෂ ඇති බ්‍රහ්මලෝකයෙහි උපන් හෙයින් යට කාමාවචර දෙවියන් කෙරෙහි ස්වල්පවූ ආයුෂ ඇති තන්හි ව්‍යුත්තර්මෙන් ඉපදීමෙන්ද සනවූ බිත්දු ඇති වැසි වැටීම හා සමානවූ සත්වයන් දැක මෙබඳු සිතෙක් විය:- ‘අනේ ඒකාන්තයෙන් මේ සත්වයෝ ධ්‍යාන වඩා නොපිරිහුනු ධ්‍යානයෙන් කලුරියකොට බඹලොව කල්පයක් කල්ප දෙකක් කල්ප හතරක් කල්ප අටක් කල්ප දහසයක් කල්ප තිස් දෙකක් කල්ප හැටහතරක් පමණ කාලයක් සිටින්නාහුය’ යනුවෙනි; එහෙයින් මෙසේ කීහ. අනතුරුව බුදුහු මේ දේවතාවා නිදහසට නොපමුණුවන රවුම් කථාවක් කියයි. යයි ඔහුට රවුමෙන් වෙන්වූවක් දක්වන්නේ දෙවෙනි ගාථාව කීහ.

එහි 'ලොකාමිසං'- යනු පිළිවෙලින්ද නොපිළිවෙලින්ද යනු ලෝකාමිස දෙකකි; පිළිවෙලින් තුන් භූමියේ හැසිරීම ලෝකාමිසය. නොපිළිවෙලින් ප්‍රත්‍ය සතරය; මෙහි පිළිවෙල ලෝකාමිසය දක්වන ලදී, නොපිළිවෙල ලෝකාමිසයද සුදුසුමය.

'සන්තිපෙක්ඛො'- යනු නිර්වාණ සංඛ්‍යාත ඉතා සමීපය දකින්නේ කැමතිවන්නේ පතන්නේ යනුයි.

තුන්වෙනි සූත්‍රයයි. (1-4)

සතර වැන්නෙහි

අවිචෙන්ති'- යනු ඉක්මිමයි.

'කාලා'- යනු පෙර බත් ආදීවූ කල්ය.

'තරයන්ති රත්තිසො'- යනු රාත්‍රිය ඉක්මවනු කැමති පුද්ගලයා මරණය පැමිණීමෙන් එතර වෙත්; වහ වහා ගමන් කරත්

'වයොගුණා'- යනු පෙර මැද පසු වයස්වල ගුණයි; සමූහයා යන අර්ථය 'මහණෙනි අප්පත් වස්ත්‍රයන්ගේ දෙගුණයක් සහල සිවුර යයි අනුදැනිමි' යන මෙහි වනාහි වැසුම් අර්ථය ගුණයෙහි පිහිටියේය. 'සියක් අනුසස් ඇති දක්ෂිණාව කැමති විය යුතුයි' යන මෙහි අනුසස් අර්ථයෙහිය, 'බඩවැල කුඩා බඩවැල' යන මෙහි කොටස් අර්ථය. බොහෝ ගුණ ඇති මල්මාලා කරන්නේය' යන මෙහි සමූහාර්ථයෙහිය. 'පස්කම් ගුණ' යන මෙහි බැඳුම් අරුතෙහිය. මෙහි වනාහි සමූහාර්ථයේ හා ගුණ අර්ථයෙහිය. එහෙයින් 'වයොගුණා' යනු වයස් සමූහය යයි දැන යුතුයි

'අනුපුබ්බං ජහන්ති'- යනු පිළිවෙළ අනුව පුද්ගලයා දුරු කරත්, මැදුම් වයසෙහි සිටියහු ප්‍රථම වයස, දුරුකරයි, පසු වයසෙහි සිටියහු පළමු මැදුම් යන දෙක දුරුකරයි; මරණ මොහොතෙහි වනාහි වයස් තුනම දුරුකරන්නේමය.

'එතං භයං'- යනු මේ කාලයන්ගේ ඉක්මිම රැ දවල් එතරවීම වයස් ගුණ යන මේවායේ දුරු කිරීම යන භය තුනකි. සෙස්ස පෙර පරිද්දෙන්ම යනුයි.

හතර වෙනි සූත්‍රයයි. (1-5)

පස් වැන්නෙහි

'කතිජිත්තේද'- යනු සිදින්නේ කුමක් සිදින්නේද; සෙසු, පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමයි මෙහිද සිදින්නේය දුරුකරන්නේය යනු අර්ථ වශයෙන් එකය. ගාථා බැඳීමෙහි වනාහි මට සිලුටු බව පිණිස මේ දේවතාවා ශබ්ද පුනරුක්තය දුරුකරන්නේ මෙසේ කීහ.

'කතිසංගාතිගො'- යනු කුමක ඉක්මීමෙහි අතිශයින් ගියේද; ඉක්මවිය යන අර්ථයි. 'සංකාතිගො' යනුද පාඨයකි මේ අර්ථයමයි.

'පඤ්ච ඡිත්තේද'- යනු සිදිය යුතු පහත් කොටසට අයත් පස්වැදැරුම් සංයෝජනයන් සිදින්නේය.

'පඤ්ච ජනේ'- යනු දුරුකළ යුතු උඩ කොටසට අයත් සංයෝජන පහ දුරුකරන්නේය; මෙහිද සඳීමද දුරුකිරීමද අර්ථ වශයෙන් එකමය. බුදුන් විසින් වනාහි දෙවියා විසින් නගන ලද වචනයට සුදුසු පරිදිම මෙසේ දෙසූහ.

ඉක්බිති- හෝ පාදයන්හි බඳින ලද මළපුඩුවක් ඇති පක්ෂීන් මෙන් යට කොටසට අයත් සංයෝජන පහ යටට අදිනු ලබන ආකාරය වෙත්, එය අනාගාමී මාර්ගයෙන් සිදින්නේ යයි කියති අතින් ගත් ගස් අතු මෙන් උඩ කොටසට අයත් සංයෝජන පහ උඩට අදිනු ලබන ආකාරය වෙත්, එයද රහත් මාර්ගයෙන් දුරුකරන්නේය යනු කියයි.

'පඤ්ච චුත්තරි භාවයේ'- යනු මේ සංයෝජනයන්ගේ සිදීම දුරු කිරීම පිණිසද මත්තෙහි අතිරේකවූ විශෙෂයක් වඩන්නේ ශ්‍රද්ධාව පස් වෙනුවට ඇති ඉන්ද්‍රියයන් වඩන්නේය යන අර්ථයි

'පඤ්චසංගාතිගො'- යනු රාගබැම්ම ද්වේෂ මෝහ බැම්ම මාන බැම්ම දිට්ඨි බැම්ම යන මේ පස් බැම්ම ඉක්මවීමය.

'ඔසතිණ්ණොති චුච්චති'- යනු සතර ඕස තරණය කියනු ලැබේ, මේ ගාථාවෙහි වනාහි පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ගේ ලෞකික ලෝකෝත්තර බව කියන ලද්දේය යනුයි

පස්වෙනි සූත්‍රයයි. (1-6)

සසවැන්නෙහි

‘ජාගරතං’- යනු නොනිදා සිටින්නවුන්ගේ;

‘පඤ්ච ජාගරතං’-යනු විසදුම් ගාථාවෙහි වනාහි ශ්‍රද්ධාදී පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ගේ නොනිදා සිටීමෙහි පඤ්ච නිවරණයන් නිදිගත්බව නම්; කුමක් හෙයින්ද? යම්හෙයකින් එහි යෙදුනාවූ පුද්ගලයා යම්කිසි තැනක හුන්නේ හෝ සිටියේ හෝ අරුණ නැගෙන්නේද ප්‍රමාද බැවින් අකුසලයෙහි යෙදුනු නිසා නිදි ගත් බව නම් වෙයි. මෙසේ නිදිගත් පඤ්චනිවරණයන්හි පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් නොනිදා සිටීම නම්. කුමක් හෙයින්ද යම් හෙයකින් එහි යෙදුනාවූ පුද්ගලතෙම යම්කිසි තැනක හොච් නිදාගන්නේද අප්‍රමාද බැවින් කුසලයෙහි යෙදුන නිසා නොනිදා සිටීම නම් වෙයි. පඤ්චනිවරණයන් විසින්ම කෙලෙස් රජස් අල්වා ගනියි ස්පර්ෂ කරයි; පළමුවූ කාමච්ඡන්ද ආදීහු පසුව වූවන්ට ප්‍රත්‍ය වෙන් යනු පඤ්ච ඉන්ද්‍රියයන් විසින් පිරිසිදු වෙයි යන මේ අර්ථය දතයුතුයි. මෙහිද පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් ලොකික ලෝකෝත්තර වශයෙන්ම කියන ලද්දේ යනුයි.

සසවෙනි සූත්‍රයයි. (1-7)

සත්වැන්නෙහි

‘ධම්මා’- යනු චතුස්සත්‍ය ධර්මය.

‘අප්පට්චිදිතා’- යනු නුවණින් අවබෝධ නොකිරීමය.

‘පරවාදෙසු’- යනු දෙසැටක් දෘෂ්ටිත් අනුව ගිය වාදයන්ය ඒවා මෙයින් අන්‍යවූ තීර්ථකයන්ගේ වාද බැවින් පරවාද නම්.

‘නියරෙ’- යනු තමාගේ ධර්මතාවෙන්ද යෙත්. අනුන් විසින්ද පමුණුවත්, මෙහි තෙමීම ශාස්වත ආදිය ගන්නාහු යෙත් නම්, අනුන්ගේ වචනයෙන් එය ගන්නාහු පමුණුවත් නම්.

‘කාලො තෙසං පබුජක්ඛිතු’- යනු ඒ පුද්ගලයන්ගේ පිබිදීමට මේ කාලය යනුය. ලෝකයෙහි වනාහි බුදුහු පහළ වූයේය ධර්මය දේශනා කරයි, සංඝයා සුප්‍රතිපත්තය ප්‍රතිපදා යහපත්ය මෙයින්ද වනාහි සසරෙහි නිදිගත් මහජනයා නොපිබිඳෙත් යනු දෙවතාවා කීහ.

'සම්බුද්ධො' - යනු යහපත් හේතු කාරණයෙන් බුදුවීමය; බුදුවරු සතර දෙනෙකි:- සර්වඥ බුද්ධ ප්‍රත්‍යක්‍ෂ බුද්ධ චතුස්සත්‍ය බුද්ධ ශ්‍රැත බුද්ධ යනුයි, එහි සමතිස් පෙරුම් පුරා සමයක් සම්බෝධියට පැමිණියේ සර්වඥ බුද්ධ නම්, කල්ප දසදහසක් අධික කොට ඇති අසංඛ්‍ය දෙකක් පෙරුම්පුරා තෙමේම අවබෝධ කරගත් බවට පැමිණියේ ප්‍රත්‍යක්‍ෂ බුද්ධ නම්, සෙසු ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ චතුස්සත්‍ය බුද්ධ නම්, බොහෝ ඇසූ පිරු තැන් ඇත්තෝ ශ්‍රැත බුද්ධ නම්, මේ අර්ථයෙහි පළමු තුන් ක්‍රමයට සුදුසු වෙත්.

'සම්මදඤ්ඤායා' - යනු යහපත් හේතු කාරණයෙන් දැන;

'වරන්ති විසමෙ සමයං' - යනු විෂමවූ හෝ ලෝකයෙහි විසීමෙහි විෂමවූ හෝ නිකාය සතෙහි විෂමවූ හෝ කෙළෙස් හටගැන්නෙහි සමව හැසිරෙත් යනුය.

සත්වෙනි සූත්‍රයයි. (1-8)

අටවැන්නෙහි

'සුසම්මුට්ඨා' - යනු නුවණින් අවබෝධ නොකළ හැකි බැවින්ම විනාශ වීමය, යම්සේ වනාහි කුඹුරු දෙකක් සීසා එකක් වපුරා බොහෝ ධාන්‍ය අත්වූවකුට නොවැපිරූ කුඹුරෙන් නොලැබීම සදහා මගේ බොහෝ ධාන්‍ය විනාශවිය යයි කියන්නේ නොලැබීමම නැසීම යයි කියත්, මෙසේ මෙහිද අවබෝධ නොකළ හෙයින්ම විනාශවීම නම්:

'අසම්මුට්ඨා' - යනු නුවණින් අවබෝධ කළ බැවින්ම නොනැසීමය. සෙස්ස පෙර හා සමානමය.

අටවෙනි සූත්‍රයයි. (1-9)

නවවැන්නෙහි

'මානකාමස්ස' - යනු මානය කැමති වන්නහුට බලාපොරොත්තු වන්නහුට;

'දමො' - යනු මෙබඳුවූ පුද්ගලයාගේ සමාධි පක්ෂයෙහි දමනයක් නැත යයි කියයි. 'සත්‍යයෙන් දමනය වූයේ

දමනයෙන් යුක්ත වූයේ වේදාන්තයට පැමිණ වසන ලද බඹසර ඇත්තේ' යන මෙහි වනාහි ඉන්ද්‍රිය සංවරය හික්මීමයි කියන ලදී 'ඉදින් සත්‍යය දමනය ත්‍යාගය ඉවසීම බෙහෙවින් නොදකියි' යන මෙහි ප්‍රඥාවය 'දානයෙන් දමනයෙන් සංවරයෙන් සත්‍ය වචනයෙන් පිනක් ඇත, පිනෙහි ඇදහීමක් ඇත' යන මෙහි උපොසථ කර්මයයි. 'පුණ්ණය ඔබට වනාහි මේ හික්මීමෙන් යුක්තවූයේ සුනාපරන්ත ජනපදයෙහි විසීමට හැකිවන්නෙහිය' යන මෙහි ඉවසීමෙහිය යනුය. මේ සූත්‍රයෙහි වනාහි 'දමෝ' යනු සමාධි පක්ෂයෙහිවූ ධර්මයන්ට මේ නමකි. එහෙයින්ම කීහ;

'නමොනමත්ථි අසමාහිතස්ස'- යනු එහි මොනං යනු මාර්ග සතරෙහි නුවණය; එය වනාහි දැනගනියි යනු 'මොන' නම්, චතුස්සත්‍ය ධර්මය දැන ගනියි යන අර්ථයි.

'මච්චුධෙය්‍යස්ස'- යනු තුන් භූමියේ හැසිරීමයි, එය වනාහි මරුවාගේ පිහිටීම් අර්ථයෙන් 'මච්චධෙය්‍යං' යනු කියයි.

'පාරං යනු ඕනෑම එගොඩ නිවණයි.

'තරෙය්‍ය'- යනු අවබෝධ කරන්නේය; පැමිණෙන්නේය හෝ; මෙය කියන ලද්දේ වෙයි:- කැලැවෙහි වැසියා කරන එක් ප්‍රමාද පුද්ගලයෙක් මරණයේ එගොඩ තරණය නොකරන්නේය යනුයි.

'මානං පහාය'- යනු රහත් මගින් නව වැදෑරුම් මානස දුරුකොට;

'සුසමාහිතත්තෝ'- යනු උපචාර අර්පණ සමාධීන් ගෙන් මනාකොට සන්තිදවන ලද.

'සුචෙතසෝ'- යනු නුවණ සමග යෙදුන බැවින් යහපත් සිත; නුවණින් වෙන්වූ සිතින් වනාහි යහපත් සිතයයි නොකියයි: එහෙයින් ඥාණය සමග යෙදුනු යහපත් හිතය යන අර්ථයි.

'සබ්බධි විප්පමුත්තෝ'- යනු සියළු ස්කන්ධ ආයතනාදීන්හි මිදී; තරණය කරන්නේය යන මෙහි තෙහෙමක සසර ඉක්මවන්නේ නිර්වාණය අවබෝධ කරන්නේ තරණය කරයි යන අවබෝධ තරණය නම් කියන ලදී. මෙසේ මේ ගාථාවෙහි ශික්ෂා තුනක් කීවේ වෙත්, කෙසේද? මේ මානය නම් සිල්

බිඳින සුදුසු, එහෙයින් 'මානං පභාය' යන මෙයින් අධිශීල ශික්ෂාව කීවේ වෙයි. 'සුසමාහිතත්තො' යන මෙයින් අධිචිත්ත ශික්ෂාවය, 'සුවෙනසො' යන මෙහි සිතින් නුවණ දක්වන ලදී. එහෙයින් මෙයින් අධි ප්‍රඥා ශික්ෂාව කියන ලදී. අධි සීලයද නම් සීලය ඇති කල්හි වෙයි, අධි චිත්තය සිත ඇති කල්හිය, අධි ප්‍රඥාව නුවණ ඇති කල්හිය, එහෙයින් මෙහි සීලය නම් පන්සිල්ද දසසිල්ද වේ, ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවර සීලය අධි සීලය නමැයි දතයුතුයි. සමාපත්ති අට සිත්තය, විදර්ශනා පාදක ධ්‍යානය අධිචිත්තයය, කම්මස්සකත ඤාණය ප්‍රඥාවය, විදර්ශනාව අධි ප්‍රඥාවය, බුදුකෙනෙකුගේ පහළවීමක් නැති කල්හිද පවතීනුයි පන්සිල් දසසිල් සීලයමය, ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවර සීලය බුදුකෙනෙක් පහළවූ කල්හිම පවත්නුයි අධි සීලනම්, චිත්ත පඤ්ඤා යන දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි, ඉදින්ද නිවණ පතන්නහු විසින් සමාදන් වියයුතු පන්සිල් දස සිල්ද අධිසීලයමය' පැමිණි අෂ්ටසමාපත්තිද අධිචිත්තයමය, සියලුම ලෝකික සිල් සීලයමය, ලෝකෝත්තරවූම අධිසීලයය, චිත්ත පඤ්ඤා දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. මෙසේ මේ ගාථාවෙහි හඳුන්වා ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවද සියලු ශාසනයද කියන ලද්දේ වෙත් යනුයි,

නවවෙනි සූත්‍රයයි. (1-10)

දසවැන්නෙහි

'සන්තානං' - යනු සන්තූන් කෙලෙස් ඇත්තවුන්ගේ: පණ්ඩිතයන්ගේ හෝ; 'ඒකාන්තයෙන් සන්පුරුෂයා තුළ ශාන්ත බව දක්වත්' දුරවූද සන්තූන් තැනැත්තේ ප්‍රකාශ වෙත්' මේ ආදියෙහි වනාහි පණ්ඩිතයෝද සන්තිදුනාහුයයි කියන ලදී,

'බ්‍රහ්මචාරිනං' - යනු උසස් හැසිරීමය; මග බලසර විසීමෙන් වසන්නවුන්ගේ,

'කෙතවණ්ණො පසීදතී' - යනු කවර කාරණයකින් හමේ පාට පැහැදෙයිද යනු විමසයි; කවර හෙයකින් වනාහි මෝ තොමෝ මෙසේ විචාරයිද? මැය වනාහි වනරොදක වසන බිම වසන දේවතාවෙකි. ආරණ්‍යක හික්ෂුහු පසු බත පිණ්ඩපාතයෙන්

ඉවත්ව ගියේ ආරණ්‍යයට පිවිස රැ තැන දවල් තැන ආදීන්හි මුල් කමටහන් ගෙන හුන්නවුන් දකියි. මෙසේ හුන්නාවූ ඔවුන්ගේද මහත් සිතේ එකඟ බව උපදියි. එහෙයින් නුසුදුසු සිත් පරම්පරාව දුරුවෙයි. සුදුසු සිත් පරම්පරාව එළඹෙයි. සිත පහදියි. සිත පැහැදීමෙන් ලේ පැහැදෙයි. සිතින් පැන නගින උපාදා රූපයන්ද පිරිසිදු වෙත්. නටුවෙන් ගිලිහුන තල්ගෙඩියක මෙන් මුහුණේ පාටද ඇති වෙයි, එය දැක දේවතාවා සිතයි; මේ ශරීර වර්ණය නම් ප්‍රණීත රසයෙන් යුක්ත බොදුන් සැප පහසු වස්ත්‍ර පෙරවිම් යහපත් ආසන සෘතුවට ගැළපෙන පරිදි තුන් මහල් ප්‍රභේද ඇති ප්‍රසාද මල් ගඳ විලවුන්ද ලබන්නවුන්ගේ පැහැදෙයි, මේ භික්ෂුහු වනාහි පිඬු සිඟා මිශ්‍රවූ බත් අනුභව කරත්, පතුරු ඇඳක හෝ ලෑල්ලක හෝ ගලක හෝ අසුන් ගනිත්, ගස් මුල්වල හෝ එලිමහනෙහි හෝ වසත්, කවර නම් කාරණයකින් මොවුන්ගේ වර්ණය පැහැදේද යනුවෙනි. එහෙයින් විවාළේය. ඉක්බිති ඇය හට කරුණු කියන්නාවූ බුදුහු දෙවෙනි ගාථාව කීහ

එහි 'අතීතං' - යනු අතීතයෙහි අසවල් නම් ධර්මික රජෙක් විය, හෙතෙම අපට ප්‍රණීත සිවුපසය දුන්නේය, ආචාර්යය උපාද්ධ්‍යාදීහු ලබන්නාහු වූහ අනතුරුව අපි මෙබඳුවූ බොදුන් අනුභව කෙළෙමු. සිවුරු පෙරවීමු යනු මෙසේ ප්‍රත්‍ය බහුලවූවන් මෙන් මේ භික්ෂුහු අතීතය ගැන ශෝක නොකරත්.

'නප්පජ්ඣන්ති නාගතං' - යනු අනාගතයෙහි ධර්මික රජෙක් වන්නේය. සමෘද්ධිමත් ජනපදයක් වන්නේය, බොහෝ ගිතෙල් වෙඬරු ආදිය උපදින්නේය, කව බොවයයි ඒ ඒ තැන කියන්නවුන් වන්නේය, එකල්හි අපි මෙබඳුවූ බොදුන් අනුභව කරන්නෙමු, සිවුරු පොරවන්නෙමුයි මෙසේ අනාගතය නොපතත්;

'පච්චුප්පන්නෙන' - යනු යම්කිසි ලැබීමකින් එකෙණෙහි යැපෙත්,

'තෙන' - යනු තුන්වැදෑරුම් කාරණයෙන්, මෙසේ වර්ණ සම්පත්තිය දක්වා දැන් ඒ වර්ණයේම විනාශය දක්වන්නේ අනතුරු ගාථාව කීහ. එහි:-

'අනාගතප්පජප්පාය'- යනු අනාගතය පැතිමයි.

'එතෙත'- යනු මේ කරුණු දෙකින්,

'නළොව හරිතො ලුතො'- යනු යම් සේ කොළ පැහැති බටහස ගෙන උණුසුම් ගලක දැමීමෙන් වියලේද මෙසේ වියලෙහි යනුයි.

දසවෙනි සූත්‍රයයි.

පළමුවෙනි නළවර්ගයයි.

2-1

නන්ද වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි

'තනු'- යනු ඒ ආරාමයෙහිය;

'බො'- යනු අකුරු උච්චාරණයේ සිලිටු බව පිණිස යෙදූ නිපාත මාත්‍රයකි.

'භික්ඛු ආමන්තේයි'- යනු සිව් පිරිසෙන් ප්‍රධාන භික්ෂූන් දැක්වීමය.

'භික්ඛවො'- යනු ඔවුන්ට ඇමතු ආකාරය දැක්වීමය.

'හදන්තෙ'- යනු පිළිතුරු දීමය.

'තෙ භික්ඛු'- යනු එහි ඉදිරියෙහිවූ යම් ධර්මය පිළිගන්නා භික්ෂූන්ය;

'හගවතො පච්චස්සොසුං'- යනු එය බුදුන්ගේ වචනයට පිළිවදන් දුන්න; ඉදිරියේ සිට ඇසුවාහුය. පිසිගත්තාහුය යන අර්ථයි.

'එතදවොච'- යනු දැන් මේ කිවයුත්ත ඇසුවිරුද යන පළමු වචනය දෙසීමය.

එහි 'තාවනිංස කායිකා'- යනු තච්චිසා දෙව්ලොව උපන්නාහුය. තච්චිසාව නම් දෙවෙනි දිව්‍ය ලෝකය යයි කියයි. මස මානවකයා සමග මවල ගම්වැස්සන් කලුරිය කොට එහි උපන් දෙවිපුතුන් තිස්තුන් දෙනා සඳහා වනාහි ඒ දෙව් ලොවේ මේ පැණවුම වියයි කියත්; යම්හෙයකින් වනාහි සෙසු සක්වළෙහිද කාමාවචර දෙව්ලෝ හයක් ඇත්ද, මෙය කියන ලදී. දහසක් චාතුර්මහාරාජිකයන්ගේය. දහසක් තච්චිසා

වැසියන්ගේය" යනුයි. එහෙයින් මේ නම් පැණවීමෙන්ම මේ දෙව්ලොවේ යයි දතයුතුයි. මෙසේ වනාහි නිර්දේශ පදය වෙයි.

'නන්දනෙ වනෙ' - යනු ඒ වනයට පිවිසි පිවිසි අය සතුටු වෙයි යනු නන්දන නම්. මරණය පිළිබඳ නිමිති පහ පහළවූ කල්හි සම්පත් හැර චුතවත්තෙමු චුතවත්තෙමුයි වැළපෙන්නාවූ දෙවියෝ- ශක්‍ර දේවේන්ද්‍ර තෙම 'නොවැළපෙව නොබිඳෙන ධර්මයක් නම් සංස්කාරයන් අතර නැත' යයි අවවාද කොට එහි පිවිසුවයි, අන් දෙවියන්ගේ අත්වලින් ගෙන එහි පිවිසියාවූ ඔවුනගේ එහි සම්පත් දැකූම මරණ ශෝකය දුරු වෙයි. ප්‍රීති ප්‍රමොදයයම උපදියි, අනතුරුව එහි ක්‍රීඩා කරන්නාහුම උණුසුමෙන් තැවුනු හිම පිඩක් මෙන් විනාශ වෙත්, සුළඟින් පහරන ලද පහන්සිළුව මෙන් නිවෙත් යනුයි, මෙසේ ඇතුළට පිවිසුනාවූ යම් කිසිවෙක් ආනන්ද වෙයි. සතුටු වෙයි යනුම 'නන්දන' නම් වී, ඒ නන්දන වනයෙහි,

'අච්ඡරා සංඝ පරිවුතා' - යනු "අච්ඡරා" යනු දෙව්දූවරුන්ට නම් ඔවුන්ගේ සමූහයක් විසින් පිරිවරන ලද'

'දිබ්බෙති' - යනු දෙව්ලොව උපන්නාවූත්,

'පඤ්චති කාමගුණෙති' - යනු කැමති රූප ශබ්ද ගන්ධ රස ස්පර්ශ සංඛ්‍යාත පස්කම් බැඳුම් කොටස් වලින් හෝ,

'සමප්පිතා' - යනු යුක්තවූ, අන්‍යවූ එයටම පරියාය වචනයකි.

'පරිවාරසමානා' - යනු ඇලෙන්නාහු; ඒ ඒ රූපාදී ඉන්ද්‍රියයන්හි හෝ හැසිරෙන්නාහු.

'තායං වෙලායං' - යනු එහි හැසිරෙන කාලයෙහි; මේ වනාහි ඒ දිව්‍ය පුත්‍රයාගේ දැන් පහළව කාලය දතයුතුයි, ඔහුගේද පිළිසිඳෙන මොහොතෙහි රත්රන් කඳක් මෙන් බබලන්නේ තුන්ගව් පමණ ආත්ම භාවයක් පහළ වෙයි, හෙතෙම දිව්‍ය වස්ත්‍රයන් හැන්දේ දිව්‍යාලංකාරයෙන් සැරසුනේ දිව මල් විලවුන් දරන්නේ දිව සඳුන් සුණුවලින් මනාකොට විසුරුවන්නේ දිව්‍යමය පස්කම් ගුණයෙහි ගිලෙන ලද වට කරන ලද වෙලන ලද ලෝභයෙන් මඩනාලදුව ලෝභය දුරු කරන නිර්වාණය

නොදකින්නේ මහා ශබ්දයෙන් උපාදාන වාක්‍ය ප්‍රකාශ කරන්නාක් මෙන් "ඔව්හු සැප විශේෂයෙන් නොදනිත්" යන මේ ගාථාව ගයන්නේ නන්දන වනයෙහි හැසිරෙත්. එහෙයින් කියන ලදී. 'ඒ වේලාවෙහි මේ ගාථාව කීවේය' යනුය.

'යෙ න පස්සන්ති නන්දනං'- යනු යමෙක් එහි සිටියාහු පස්කම් ගුණ අනුභව කිරීම් වශයෙන් නන්දන වනය නො දකිත්.

'නරදෙව්නං'- යනු දෙව් නරන්ගේ; දෙව් පුරිසයන්ගේ යන අර්ථයි.

'තිදසානං'- යනු දහයේ තුනක්,

'යසස්සිනෙන'- යනු පිරිවර සංඛ්‍යාත යසසින් යුක්තවූ වන්නේ.

'අඤ්ඤතරා දෙවතා'- යනු එක් ආර්යය ශ්‍රාවක දෙව්දුවක්.

'පච්චිභාසි'- යනු මේ නැණ මද දේවතාවා මේ සම්පත් ස්ථිර නොසෙල්වෙන සේ හඟියි. ඒවායේ සිද්ධි බිඳීම් විනාශ වීම් ස්වභාවය නොදනියි යන අදහස පෙරලා දක්වන්නී 'න ත්වං බාලෙ' යන මේ ගාථාව නැවත කිය.

'යථා අරහතං වචො'- යනු රහතුන්ගේ වචනය යම්සේද එසේ ඔබ නොදන්නෙහිය යන මෙසේ ඇයගේ අදහස බහා දැන් රහතන්ගේ වචනය දක්වන්නී "අනිච්චා" යන ආදිය කීහ.

එහි 'අනිච්චා සබ්බෙ සංඛාරා'- යනු සියලු සංස්කාරයන් නොවීම් අර්ථයෙන් අනිත්‍ය බවය;

'උප්පාද වය ධම්මිනො'- යනු ඉපදීම් විනාශවීම් ස්වභාවයයි;

'උප්පජ්ඣධිත්වා නිරුප්පිකධන්ති'- යනු මෙය පළමු කීටම සමාන වචනයකි, යම් හෙයකින් හෝ ඉපද නැති වෙත්ද? එහෙයින් ඉපදීම් විනාශවීම් ස්වභාවයයි. මෙහි ඉපදීම් විනාශවීම් ගැනීමෙන් ඒ අතර තැන ගන්නා ලද්දේම වෙයි.

'තෙසං වූපසමො සුඛො'- යනු ඒ සංස්කාරයන්ගේ දුරු කිරීම් සංඛ්‍යාත නිර්වාණයම සැපය. මේ රහත් වචනයය යනුයි.

ප්‍රථම සූත්‍රයයි.

2 - 2

දෙවැන්නෙහි

‘නන්දනි’- යනු සතුටු වෙයි.

‘පුත්තිමා’- යනු බොහෝ පුත්‍රයන්, ඔහුගේද එක් පුතෙක් කෘෂිකර්මය කොට ධාන්‍යයෙන් කොටු පුරවත්, එකෙක් වෙළඳුම් කොට වැඩෙහි නොයෙදූ රන් හා රත්රන් ඇතැමෙක් රජුන්ට උපස්ථාන කොට යාන වාහන ගම් නියම් ගම් ආදිය ලබත්. තවද ඔවුන්ගේ කුසලානුභාවයෙන් හටගත් ශ්‍රී සම්පත් විදින මව හෝ පියා හෝ සතුටුවෙයිද උත්සව දිනවලදී හෝ මනාසේ හැඳ පළඳ සැරසී ගත් පුතුන් සැප අනුභව කරනු දැක හෝ තුටුවෙයිද ඒ සඳහා “නන්දනි පුත්තෙහි පුත්තිමා” යනු කිය.

‘ගොහි තථෙව’- යනු යම්සේ පුතුන් ඇත්තෝ ඒ පුතුන් සමග තුටුපහටු වෙද්ද, එසේම ගව හිමියාද තමා අයත් දියුණු ගව සමූහයා දැක ගවයන් නිසා පස්ගෝරස වළඳමින් ඒ ගවයන් සමග සතුටු වෙයි.

‘උපධිහි නරස්ස නන්දනා’- යනු උපධි සතරකි ඒ i කාම උපධි ii බන්ධු උපධි iii ක්ලේශ උපධි ඡඩ් අභිසංස්කාර උපධි යනුයි. කාමයෝ වනාහි ‘පස්කම් ගුණයන් සලකාගෙන යම් සැපයක් සොම්නසක් වෙයිද මේ කාමයන්ගේ විදීමයි” යනුවෙන් මෙසේ දැක්වෙන සැප ඉල්ලීමෙන් දක්වන ලද කෙලෙසුන් සංඛ්‍යාත සැපය මේ ‘උපධි’ යන වචනාර්ථය වශයෙන් ගතයුතුය. ස්කන්ධයෝද ස්කන්ධයන් මුල්කොට ඇති ඉල්ලීම්ය ක්ලේශයෝද අපාය දුක ඉල්ලීම්ය. අභිසංස්කාරයෝද බව දුක ඉල්ලීම්ය. මෙතැනදී මොවුන් අතුරෙන් ‘කාමඋපධිය’ බලාපොරොත්තු වෙයි. පස්වැදෑරුම් කාමගුණ තුන්මහල් ප්‍රාසාද ආදියද, අගනා ආසන, සයන වස්ත්‍රාභරණ, නාටක පිරිවර යනාදී වශයෙන් එළඹ සිටි කල ප්‍රීති සොම්නස විදිමින් සතුටු වෙති. එහෙයින් මුල් කී පුත්‍රයන්ද ගවයන්ද මනුෂ්‍යයාගේ සතුටට හේතුවන ‘උපධි’ නම් චේ යයි දත යුතුය.

‘නහි සො නන්දනි යො නිරුපධි’- යනු කාම ගුණ සම්පත් වලින් තොර දිළින්දෙක් කන බොන දෙයින් දුර්ලභවූයේ වෙයිද

ඔහු එසේ සතුව නොවෙයි. ඒ නිසා බුදුන් වහන්ස, මනුෂ්‍ය ප්‍රේතයෙක් මනුෂ්‍ය තිරිසනෙක් කෙසේ නම් සතුව වෙයිද? යනු කීය. මෙය ඇසූ බුදුහු සිතූහ. මේ දේවතාවා සෝක සහගත වස්තුවක්ම නන්දන (සතුව සහිත) වස්තුවක් කරයි. එය මොහුට සෝක සහිත වස්තුවක් කොට දක්වමි, යි සිතා ගෙඩියෙන් ගෙඩිය හලන්නාක් මෙන් ඒ උපමාවෙන්ම ඒ දේවතාවාගේ මතය බිඳිමින් එම ගාථාවම පෙරළා 'සෝක කරයි' යනාදිය වදාළහ.

'සොවති පුත්තෙහි' - යනු පිටරටවල යෑම ආදියෙහිදී පුතුන් මියගිය කල්හිද, දැන් හා අනාගතයේදී නැසෙන කල්හිද නැසෙය යන හැඟීම ඇතිව සෝක කරයි. එසේම මළ කල්හිද මැරෙන කල්හිද සොරුන් විසින් හෝ ඊරූ පුරුෂයන් විසින් හෝ අල්ලාගත් කල්හිද විරුද්ධකාරයන්ගේ අත්අඩංගුවට පැමිණි කල්හිද මරණය ලැබිය යන හැඟීමෙන් සෝක කරයි. ගස් වලින් හා පර්වතාදියෙන් වැටී අත් පා ආදිය කැඩීය බිඳේය යන බියෙන්ද බිඳුන කලද බිඳෙන කලද ඒ හේදන බියෙන් සැක කොට සෝක කරයි. පුත්‍රයන් ඇත්තෝ පුත්‍රයන් කරණ කොට ගෙන යම්සේ සෝක කරද්ද, එසේම ගව හිමියෝද නව අයුරකින් ගොනුන් කරණ කොටගෙන සෝක කරති.

'උපධිහි නරස්ස සොවනා' - යනු පුත්‍රයන් හෝ ගවයන් නිසා සෝක කරන්නා සේ පඤ්චකාම ගුණ උපධින් නිසා සෝක කරණ අයුරු,

"ඉදින් ඒ පස්කම් ගුණ ආශා කරණ සත්වයෝ හී පහර ලත් මුවන් සේ පිරිහෙත්"

යනුවෙන් කියන ලද ක්‍රමයට සෝක කරති. එහෙයින් මිනිසාගේ දුක්වීමත් සෝක වස්තුවක් මෙයින් දන යුතුය.

'නහිසෝ සෝවති යෝ නිරුපධි' - යනු මේ සතරාකාර උපධිහු යමෙකුට නැද්ද, එතුමා නිරුපධි නමින් දැක්වෙන මහාක්ෂිණාශ්‍රවයෙකි. ඒ නිසා එතුමා කුමකට නම් හඬයිද? එම්බා දේවතාවෙහි! එතුමා සෝක නොකරයි, යනුයි.

දෙවන සූත්‍රයයි.

2 - 3

'නත්ථි පුත්ත සමං පෙමං'- යනු තමන්ගේ අවලක්ෂණ පුතුන් වුවද එහි පිළිබිඹුවක් මෙන් හඟිත්. ලේ ගුළාවක් සේ හිස ආදී උතුම් ශරීරාංගවලින් පිළිගනිමින් පරිහරණය කරමින් ඔවුන් මළ මුත්ත කළ විට ඒවාද සුවඳ විලෙවුන් සේ ඉවසමින් සතුටු වෙති "පුත්ත ප්‍රේමය සමාන ප්‍රේමයක් නැත" යනු ඒ නිසා පැවසූහ. ඊට සමාන අනික් ආශාවක් නැත යනු මින් දක්වයි.

'ගො සමිතං'- යනු ගව ධනයට සමාන අනික් ධනයක් නම් නැත්තේය, යනු බුදුහු වදාළහ.

'සූරිය සමා ආභා'- යනු හිරුගේ ප්‍රභාවට (රශ්මිය) සමාන අනික් රශ්මියක් නැත යනුයි.

'සමුද්දපරමා'- යනු ලොව ඇති අනික් හැම විලක්ම මුහුදට වඩා කුඩාය, අල්පය. මුහුදම ඒ සියල්ලට වඩා උතුම්ය. මුහුද සමාන අන් ජලස්ථානයක් නැත, බුදුන් වහන්ස, යනු වදාළහ, යම්හෙයකින් තමා හා සමාන ප්‍රේමයක් නැත. මව්පියන්ද හැර දමා දූ පුතුන්ද පොෂණය නොකොට සත්වයෝ තමාම පොෂණය කරති. ධාන්‍යය හා සමාන ධනයක් ද නැත. එබඳු කළ රන් රුවන් ආදියද ගව මහිෂාදීන්ද ධාන්‍ය ලබා ගැනීම සඳහා ධාන්‍ය හිමියන් කරා ගෙන යති. ප්‍රඥාවට සමාන රශ්මියක් නම් නැත සූර්යාදීහු එක් දෙසක් පමණක් එළිය කරති. දැන් පවතින අඳුර පමණක් දුරු කරන්. ප්‍රඥාව වූකලී දසදහසක් ලෝකධාතුන් එළිය කරන්නට පොහොසත්ය. පසුගිය සැඟවුන දේද අඳුරද දුරු කරයි. මහාමේඝ වර්ෂාව හා සම විලක් නම් නැත. ගඟක් හෝ විලක් ආදියක් මහ වැස්සට සමකර දැක්විය නොහැක. වර්ෂාවෙන් සුන්වූ මහ මුහුදෙහි ඇඟිලි පුරුක් තෙමන පමණ ජලයක් නැත. වැසි පැවතීමෙන් ආභස්සර බඹලොව තෙක් එකම ජලාශයකි. එහෙයින් බුදුහු දේවතාවාට පිළිතුරු ගාථාවක් දෙසමින් 'ආත්මය සමාන ප්‍රේම කටයුතු වස්තුවක් නැතැයි යනාදිය පැවසූහ.

තුන්වන සූත්‍රයයි.

2 - 4

'ධත්තියො ද්විපදං' - යනු දෙපා ඇත්තවුන්ගෙන් රජු උතුම්.
'කොමාරි' - යනු කුමාර විය ගැනිණි. මෝතොමෝ සෙසු බිරිත්දන්ට වඩා උතුම්.

"පුබ්බජො" - යනු පළමුව උපන් තැනැත්තා පළමුව උපන් තැනැත්තේ කණෙක් හෝ කොරෙක් හෝ වේවා. ඔහුම මේ දේවතාවාගේ මනසේ හැටියට නම් උතුමා වෙයි. යම් හෙයකින් දෙපා ඇතියවුන් අතුරෙන් බුද්ධාදිහු උතුමෝ වෙද්ද. එහෙයින් බුදුහු දේවතාවාගේ ගාථාවට ප්‍රතිවිරුද්ධ ගාථාවක් දෙසූහ.

'සම්බුද්ධො ද්විපදං සෙට්ඨො' - යනු එහි හුදෙක් බුදුහු අපාද (පා නැති) ද්විපාද (දෙපා ඇති) ආදී නයින් ප්‍රභේද ගතවූ හැම සතුන් අතුරෙන් ශ්‍රේෂ්ඨව උපදින පුද්ගලයා නම් දෙපා ඇතියවුන් අතුරෙහිම උපදියි. සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ දෙපා ඇතියවුන් අතුරෙන් උතුමැයි ඒ නිසා වදාළහ. දෙපා සතුන් අතරෙහි උපන් මෙතුමන් හැම තන්හි දීම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙයි.

'ආජාතියො' - යනු ඇතෙක් හෝ වේවා! අශ්වාදීන් අතුරෙන් සතෙකු හෝ වේවා. යමෙක් කරුණු දැනිද මේ අජාතිය සත්වයා සිව්පාවුන්ගේ ශ්‍රේෂ්ඨයා වේ, යන තේරුමයි. කුට කණ්ණ රජුගේ ගුළවර්ණ අශ්වයා මෙනි. 'රජ පැළුම් දොරින් පිටව ගොස් සැ පව්වට යමි, යි කොළොම් ගං තෙරට පැමිණියේ අශ්වයා ඉව්වේ සිට දියට බසින්නට නොකමැති වෙයි. රජ අශ්වාචාර්යයා අමතා අහෝ! තා විසින් අශ්වයා මනා ලෙස හික්මවන ලද්දේය. නමුත් දියට බසින්නට නො කැමති වෙයි. දේවයන් වහන්ස; ආචාර්යයා අසූ මනාකොට හික්මවීය. "ඉදින් මම දියට බසින්නෙමිද ඉන් වලිගය තෙමෙයි. එසේ වලිගය තෙමුන කල රජුගේ සිරුරෙහි ජලය වැටෙන්නේය' යි යනුවෙන් ඔහුට මෙබඳු සිතක් ඇති විය. මෙසේ තොපගේ ශරීරයෙහි දිය සැලෙන බියෙන් නොබසියි. වලිගය ගණුව' යි කීය. රජ එසේ කරවීය අශ්වයා වේගයෙන් පැන එතරවී සිටියේය.

'සුස්සුසා' යනු හික්මවනු ලබන, කුමාරි කාලයේ හෝ ගත්තේ වේද පසුව හෝ සුරූපි හෝ විරූප වේවා. යම් තැනැත්තියක් හිමියාට කීකරු වේද අනුශාසනා පිළිගනියිද

සතුටු කෙරෙයිද ඕනොමෝ භාර්යාවන් අතුරෙන් උතුම් තැනැත්තිය වන්නීය.

‘අස්සවො’- අවවාද අසන වැඩිමල් හෝ වේවා බාල හෝ වේවා යම් පුත්‍රයෙක් මවුපියන්ගේ වචන මනාව අසයිද මුදුනින් පිළිගනියිද අවවාද පිළිපදියිද මොහු පුතුන් අතුරින් උතුම් පුත්‍රයාය. එම්බා දේවතාවෙනි! මං පහරණ සොරකම් ආදියෙහි යෙදුන පුත්‍රයන්ගෙන් කවර නම් ප්‍රයෝජනද?

සතරවන සූත්‍රයයි.

2 - 5

‘ධීතෙ මජ්ඣන්තිකෙ’- යනු ඉරියව් පැවැත්වීමෙහි දුබල කාලය

‘සන්නිසීවෙසු’- යනු පහසු තැනකට ගොස් මනාසේ සංසුන්ව තිදගෙන විවේකය ගන්නා කාලයේදී ධීත මජ්ඣන්තික කාලය නමින් දැක්වෙන්නේද හැම සත්වයන්ගේ ඉරියව් පැවැත්වීමේ දුර්වල අවස්ථාවයි. මෙතැනදී පක්ෂීන්ගේ වශයෙන් දක්වන ලදී.

‘සන්නෙව’- යනු මහා ශබ්දයක් මෙන්, මහා සෝභාවක් මෙන් ‘සනමාන’ යනුම මෙහිදී සන්නෙව’ යනුවෙන් දැක්විය. නියං කාලයේදී ඉරියව් නිසි ආකාරයෙන් පැවැත්වීමට නොහැකි වෙයි. සිවුපා සමූහයාත් පක්ෂි සමූහයාත් මනාව හුන් කල්හි සුළඟින් පිරුන ගස් බෙතද සිදුරු සහිත හුණ පුරුක්ද කඳින් කඳ අත්තෙන් අත්ත ගැටෙන ගස්වලද මහා නාදයක් හට ගනියි. ඒ සඳහා මෙය කිය.

‘තං භයං පටිභාති මං’- යනු මෙබඳු කලෙක මහ වන මැද එකී මහාසෝභාව මට බිය උපදවයි. නුවණින් අඩු මේ දේවතාවා එකෙණෙහි තමාට හිඳීමට පහසු, කතාවට පහසු දෙවැන්නක් නොලබමින් මෙසේ කීවාය. යම්හෙයකින් එබඳු කල පිඬු සිඟීමෙන් වැළකී සිටියාවූ විවේකයෙන් යුතු, වන සෙනසුනක කමටහන් ගෙන භාවනා වඩමින් හුන් මහණහුට ඉතා බොහෝ සැප ලැබෙයි. ඒ සඳහා මෙසේත් පැවසෙයි,

‘සුනායාගාරයකට පිවිසි ශාන්ත සිත් ඇති භික්ෂුවට මනා සේ දහම් ගැන සලකා බැලීමේදී අමානුෂිකවූ ඇල්මක් ඇති වෙයි.” යනුද

“හුදකලාව වනයේ වසන්නහුගේ පෙරටුවෙන් හෝ පසුපසින් හෝ අනිකෙක් නොසිටිය හොත් (ඔහුට) එය ඉතා පහසු වන්නේය’ යනුද කිය.

එහෙයින් බුදුහු දෙවන ගාථාවක් වදාළහ.

‘සාරතී පටිභාති මං’- යනු එබඳු කලක හුදකලාව හිඳීම නිසා ඇතිවන අල්ම මට වැටහෙන්නේය, යන අර්ථයි.

සෙස්ස මුල් කී සැටීමයි.

පස්වන සූත්‍රයයි.

2 - 6

‘නිද්දා’- යනු අග්ගිවෙස්සනය! ග්‍රීෂ්ම සෘතුවේ අන්තිම මාසයේ නින්දට බැස ගත් බව මම දනිමි.’ යන මෙබඳු අව්‍යාකෘතව නිදීමේදී මුල් කොටසේ හා අග කොටසේ ශෛක්ෂ්‍ය පෘථග්ජනයන්ට සසංස්කාරික අකුසල සිත්හි (මෙහෙයවීම් රහිත පව් සිත්හි) හටගත් ටීනමිද්ධයයි.

‘තන්දි’- යනු ඉතා සීතල අවස්ථා හා සිහිල් සුළං හමන අවස්ථාවලදී ආගන්තුකව හටගත් අලස බවයි. ඒ සඳහා මෙසේත් කිය. “එහි තන්දි යනු කිම? යම් ඒ මැලි සිතක් මැලිගතියක් අලස ගතියක් වෙයිද මෙය තන්දි නමැයි කියයි.

‘විජම්භිකා’- යනු කය පිළිබඳ විජම්භනාවයි. පිම්බුනු තද ගතියයි.

‘අරති’- යනු කුසල පක්ෂයේ කලකිරුණු ගතියයි.

‘හත්තසම්මදො’- යනු හත්තමුර්ජාවයි. ආහාර ගැනීමෙන් පසු ඇතිවන බත් මතයි. අත්තකිලමට විත්තදරථ (සිත්හි ගොරෝසු ගතිය) යන මේවායින් යුතු කලද.

“එහි විජම්භිකා නම් කවරිද?

“කය පිළිබඳ යම් ඒ පිම්බුනු ගතියක් වේද යනාදී නයින් අභිධර්මයෙහි සඳහන් පරිදි දත යුතුය.

'එතෙන'- යනු මේ නිදීමාදී උපක්ලේශයන්ගෙන් කිළිටිවූ ඇතිරීම වළක්වන ලද.

'නප්පකාසනි'- නොබලයි. ප්‍රකට නොවෙයි.

'අරියමග්ගො'- යනු ලෝකෝත්තර මාර්ගය.

'ඉධ'- මේ ලෝකයේ

'පාණිනං'- සත්වයන්ට-ප්‍රාණණීන්ට

'විරියෙන'- මාර්ගය සමග හටගත් උත්සාහයෙන්,

'තං පනාමෙත්වා'- ඒ කෙළෙස් රැස හැරදමා

'අරියමග්ගො' - ලෝකෝත්තර මාර්ගය. මෙසේ මාර්ගයෙන්ම උපක්ලේශයන් දුරුකොට මාර්ගයාගේ පිරිසිදු බව කියන ලදී.

සයවන සූත්‍රයයි.

2 - 7

'දුන්නිතික්ඛං'- නපුරු ඉවසීම, අයහපත් ඉවසීමයි.

'අබ්‍යන්තෙන'- බාලයෙකු විසින්, මෝඩයෙකු විසින්

'සාමඤ්ඤං'- ශ්‍රමණ ධර්මය, මෙයින් දේවතාවා මෙකරුණ දක්වයි. නුවණැස කුලපුත්‍රයෝ දවසක් හෝ විසිවසක් හෝ හැටවසක් හෝ දනින් දත සපාගෙන දිවෙන් තල්ල ස්පර්ශ කරගෙන සිතින් සිත මොනවට ගෙන යම් ඒ එක ආසනයක් එක බතක් පමණක් නියම කර ගනිමින් ජීවිතාන්තය දක්වා බඹසර හැසිරෙමින් මහණදම් පුරති. ඒ ලෙස කරන්නා බාලයෙකැයි හෝ අව්‍යක්තයෙකැයි බුදුහු නො වදාරති.

'බහු හි තත්ථ සම්බාධා'- ඒ ශ්‍රමණ ධර්මය සංඛ්‍යාත ආර්යමාර්ගයෙහි බොහෝ කරදර ඇත. දුක් පීඩා විදින්නට ලැබේ. මාර්ගය අවබෝධ කර ගැනීමට බැසගත් තැනැත්තනුට මුල් අවස්ථාවේදී මහත් පරිශ්‍රමයක් දරන්නට සිදුවෙයි. යනු මින් දක්වයි.

'චිත්තං වෙ න නිවාරයෙ'- ඉදින් නුතුවණින් පහළවූ සිත නොවළක්වන්නේද කෙතෙක් දිනක් ශ්‍රමණ ධර්මයෙහි හැසිරෙන්නේද එක දිනකුත් නොහැසිරෙන්නේය සිතට වසගවූ තැනැත්තාට මහණදම් පුරන්නට නොහැකි වෙවයි.

'පදෙ පදෙ' - අරමුණක් අරමුණක් පාසා මෙහිදී ආරම්භණයන්තෙන් පදය බලාපොරොත්තු වෙයි. යම් යම් අරමුණක කෙලෙස් උපද්ද, ඒ ඒ අරමුණුවලදී මෝඩයාගේ සිත විහිදියයි. මෙතැන්දී ඉරියාපථ පදයද සුදුසුය ගමනාදියෙහිදී යම් යම් තැනකදී කෙලෙස් උපද්ද, ඒ ඒ තන්හිදී කෙලෙස් හොවියි

'සංකප්පානං' - කාමසංකල්පනාදිය.

'කුම්මොවා' - කැස්බා මෙන්.

'අංගානි' - ශ්‍රීවය පස්වැන්න කොට ඇති අංග,

'සමොදහං' - හකුළුවා ගත් යටපත් කරගෙන,

'මනො විතක්කො' - සිත පිළිබඳ හටගත් විතර්කයෙහි මෙපමණකින් මෙකරුණ දක්වයි. යම්සේ කැස්බා මුඛය පස්වැනි කොට ඇති අංගයන් සිය පිට කටුව තුළ බහාගෙන සිවලාට තමා අල්ලා ගැනීමට ඉඩ නොදෙයි. එසේ බැස ගෙන ඉවසා සිටියි.

'අනිස්සිතො' - තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි දෙකින් මිශ්‍ර නොවී සිට ගෙන.

'අහෙය්‍යානො' - හිංසා නොකරමින්.

'පරිනිබ්බුතො' - කෙලෙස් පිරිනිවීමෙන් පිරිනිවන් පැයේය.

'න උපවදයා කිඤ්චි' - අන්කිසි පුද්ගලයෙක් ආචාර විපත්ති ආදියෙහිදී යම් කිසිවෙකුට සඟවනු කැමැත්තේ නො කියයි. "සුදුසු කලම කියමි. නුසුදුසු කල නොකියමි" යන මේ ආදිය පස් වැදෑරුම් ධර්මයන් තමා අයත් කොට වටහා ගෙන ඉදිරිමි (උගුලුවාගැනීම) ස්වභාවයෙන් යුතු සිතින් කරුණාව සලකා ගෙන කියන්නේය. යනුයි.

හත්වන සූත්‍රයයි

2 - 8

'හිරි නිසෙධො' - ලජ්ජාවීමෙන් අකුසල ධර්මයන් වළකානුයි. හිරි නිසේධ නමි.

'කොවිලොකස්මිං විජ්ජති' - මේ ආකාර ලක්ෂන ඇති කිසිවෙක් ලොව වෙසෙද්ද යනු අසයි.

'යො නින්දං අප බොධති' - යමෙක් නින්දාව ගර්භාව ඉවත් කරමින් අවබෝධ කරයි.

'අස්සො භද්‍රොකසාමීව' - යම්සේ යහපත්වූ ආජානිය අශ්වයෙක් කසපහර නොලබාම හැසිරිය යුතු සැටි දැනගනියි. තමා කෙරෙහි කසපහර හෙළන්නට ඉඩක් නොතබයි. එසේම ඒ මහණ තෙමේද දස ආක්‍රෝශ වස්තූන් ගෙන් තමා කෙරෙහි චෝදනා හෙළීමට ඉඩ නොදෙයි. එබඳු චෝදනා ඉවත ලියි. නිදොස් බව අවබෝධ කර ගනියි. මෙබඳු යම්කිසි රහතෙක් වෙසේද? යනු විචාරයි. බොරු චෝදනා ආක්‍රෝශාදියෙන් මිදුනෙක් නම් කොයින්ද?

'තනුයා' - තුනී කිරීමෙන් ලජ්ජාවෙන් අකුසල දහම් වළකා හැසිරෙන රහත්හු නම් ඉතා අඩුය, යන තේරුමයි.

'සදා සතා' - හැම කල්හිම මනා සිතිය බොහෝසේ යුතුව,

'අන්තං දුක්ඛස්ස පප්පුය්‍ය' - සසර දුක් කෙළවර සංඛ්‍යාත නිවනට පැමිණ. සෙස්ස මුල් කී පරිදිමයි.

අටවන සූත්‍රයයි.

2 - 9

'කච්චතෙකුටිකා' - මේ දේවතාවා දසමසක් තමා වසන තැන මව කුටියක් තනා - යම්සේ කුරුල්ලෝ දවස මුළුල්ලේ ගොදුරු සොයා ඇවිද රැ කුඩුව සොයා එති. එසේම සත්වයෝ ඒ ඒ තැන හැසිර භාර්යාව කරා රැයට එති. වාසස්ථානය වශයෙන් භාර්යාව කුඩුව වශයෙන් මෙහි සම කොට දැක්වෙයි. කුලපරපුරෙන් පැවතෙන බැඳී ඇති සිතකින් යුතු පුතුන්ද, තමා අයත් වූවන් වශයෙන් සිතින් සලකා තෘෂ්ණා බැඳුමෙන් බැඳී පවතින බව පද්‍යයෙන් ගොතා මේ ප්‍රශ්න බුදුන් ගෙන් විචාළේය. බුදුහුන් එය විසඳූහ. 'තග්ඝ' යනාදිය ඒ සඳහා දැක්වීය.

'තග්ඝ' - ඒකංසාර්ථයේ නිපාතයකි.

'නත්ථි' - හැරදමා ගොස් පැවිදිවූ බැවින් ලෝකයේ හෝ යලිත් මවු කුස විසීමක්, අඹුවන් පොෂණය කිරීමක් පුතුන් ඇතිදැඩි කිරීමක්, නැති බැවින් එසේ 'නැත' යනු දැක්වීය. දේවතාවා අපි සන්නාහයෙන් වසා හිඳින්නා සේ මෙය ගාථායෙන් බැඳ සැඟවුනු තේරුම් ඇති ප්‍රශ්නයක් බවට හරවා විචාළෙමු.

මෙයත් ඇසූ විගස ශ්‍රමණයා විසඳයි. මගේ අදහස දැනී නම් කියන්නේය. නොදැනී නම් නොකියන්නේය එසේ නැතිව කටට ආ යම් කිසිවක් හෝ කියන්නේදැයි සිතා යලිත් ඒ කීමෙක්ද? යනාදිය පැවසීය, යනුයි.

‘කිං කාතං’- කීමෙක්ද ඔව්හු, මම ඉක්බිති ඇයට බුදුහු ‘මව’ යනාදිය මෙසේ වදාළහ.

‘සාහු තෙ’- එය යහපති, ඔබ වහන්සේ පුදුමි. යනුවෙන් ඒ දේශනාව අනුමෝදන්ව සතුටු වී මුදුනින් පිළිගෙන බුදුන් වැද සුවද මල් ආදියෙන් පුදා තමා වසන දේවාලයටම පැමිණියාය. නවවන සූත්‍රයයි.

2 - 10

‘තපෝදාරාම’- රත්වුන (උණු වතුර) ජලයෙන් යුතු නිසා ‘තපෝද’යි කියති. එබඳු උණුදියෙන් යුතු පොකුණක් ඇති නිසා මේ නම ඇතිවිය. වේහාර පර්වතය යට බිම වසන නයින්ගේ යොදුන් පන්සියයක් පමණ විශාලවූ නාග භවනයක් ඇත. මෙය දෙව්ලොවක් බදුය. මිණිමුවා බිමකින් හා ආරාම උයන්වලින්ද සම්පූර්ණ වූයේය. එහි නයින් ක්‍රීඩා කරන තැන මහත් දිය පහරක් විය. එතැනින් ‘තපෝදා’ නම් ගඟ ගලා බසියි. එහි දිය ඉතා උණුය. කුමක් හෙයින් මෙය මෙසේ වෙයිද? රජගහ නගරය පිරිවරා (වටකොට) මහත් ප්‍රේතලෝකයක් පිහිටියේය. එහි විශාලවූ ලොහොකුඹු නිරයවල් දෙක අතුරෙන් මේ තපෝදා ජල පහර එයි. තපෝදා නම් ජලමාර්ගය වෙයි. එහෙයින් ඉතා රත්වූ ජලය ගලා බසියි. එය මෙසේත් හැඳින් වෙයි. “මහණෙනි! යම්හෙයකින් මේ තපෝදා ගඟ ගලා බසිසිද ඒ ගැඹුරු ජලාශය පිරිසිදුවූද සිහිල්වූද මනාසේ පිහිටි සිත් ප්‍රිය කරන බොහෝවූ මසුන් හා කැස්බන් ඇති ස්ථානයකි. විශාල රෝද තරම් පියුම් හටගනියි. එහෙත් මේ තපෝදා දිය පහර නිරය දෙකක් අතරින් ගලා බසින බැවින් එහි දිය ඉතා රත්ව ඇතැයි කිය. මේ පන්සල ඉදිරියේ එයින් ගලා එන දියෙන් පිරුණ විලක් ඇතිවිය. ඒ මුල් කරගෙන මේ ආරාමය ‘තපෝදාරාම’ නම් වී.

‘සමිද්ධි’- ඒ තෙරුන්ගේ ශරීරයන් ආත්ම භාවයන් සමුර්ධ වූයේය. ඉතා ලක්ෂණය, ආසා උපදවන්නේය. එහෙයින් ඒ තෙරුන්ට ‘සමිද්ධ’ යන නම ව්‍යවහාර කෙළේය.

‘ගත්තානි පරිසිඤ්චිතුං’- පධානික තෙරුන් වහන්සේ (ප්‍රධන් විරයය වැඩිමේ යෙදුන හික්ෂුව) ඉතා උදෑසන ආසනයෙන් නැගිට ශරීරය සෘතු ගත්වා ඉන් බැහැරවූ හැට රියන් පමණ මහසක්මණෙහි එහා මෙහා සක්මන් කොට දහඩිය සහිත ශරීරයෙන් පරිභෝග කරන සෙනසුන කිළිටි වන්නේයයි හගිමින් ශරීරය සෝදා ගැනීම සඳහා පැමිණියේය.

‘එකච්චරො අට්ඨාසි’- හඳුනා සිවුර හැඳ පටිය බැඳ සිවුර අතින් ගෙන සිටියේය.

‘ගත්තානි පුබ්බාපයමානො’- ශරීරය මුලදී පැවති ලෙසට පවිත්‍ර කොට තෙත සහිත ශරීරයේ පෙරවූ සිවුර කිළිටි වෙයි. දුගඳ හමයි. මෙසේ කළ විට ඒ වස්තුව එබඳු තත්වයකට නොපැමිණෙයි. මේ තෙර වත් සම්පන්න කෙනෙකි. එහෙයින් නියමිත වතෙහි පිහිටා සිටගෙනම ජලය නාගෙන පවිත්‍ර වී සිටියේය. එහි මේ නහන වතයි. දිය තොටට ගොස් සුදුසු තැනක සිවුරු බහා තබා ඉක්මණින් සිටගෙනම දියට නොබැස්ස යුතුය. හැම පැත්තම බලා විවේක බව දැක කණු ලැහැබී වැල් ආදිය පිහිටි තැන් සිහියෙහි තබාගෙන තුන් වරක් කාරා හැකිලී සිටගෙන පොරෝනා සිවුර ඉවත් කොට කෙළින් සිටිය යුතුය. පටිය ලිහා සිව්වරු මතම තැබිය යුතුය. ඉදින් ජලසාටිකාවක් නැද්ද දිය කෙළවර හිඳගෙන හඳුනා සිවුර ඉවත් කර තබා පහත් තැනක් ඇතොත් දිග හැරී සිටගත යුතුය. එසේ නැතහොත් හකුළා තැබිය යුතුය. දියට බසින්නහු විසින් හෙමින් තැබ පමණ ගැඹුරට බැස දිය රැළි නොගන්වමින් ශබ්ද නොකර ආපසු හැරී පැමිණ පැමිණි දිශාවට මුහුණලා ගැළිය යුතුය. මෙසේ සිවුරු රක්තා ලද්දේ වෙයි. උඩ මතුවන විටද ශබ්ද නොකට හෙමින් මතු වී නා අවසන දිය කෙළවර උක්කුටිකයෙන් හිඳගෙන හඳුනා සිවුර හැඳගෙන නැගිට නිසිලෙස පරිමණ්ඩලාකාරයෙන් හැඳ ගෙන පටිය බැඳ සිවුර පොරවා නොගෙනම සිටිය යුතුය. මෙහි කී තෙරුන් වහන්සේද එසේ

කොට නහා මද කලක් සිට ඉවත්ව යන ජල බින්දු ඇති ශරීරය බලමින් සිටියේය. ස්වභාවයෙන්ම දුටුවන් පහදින කයක් ඇති උන් වහන්සේ ඉතා උදෑසන මනාසේ පිළියෙළවූ උණුසුම් දියෙන් නැමෙන් මුහුණෙහි පැහැය අතිශයින් ශෝභාමත් විය. බැම්මෙන් මිදුන තල්ගෙඩියක් මෙන් පැහැයෙන් බබළන්නේ වන්ද්‍යා බඳු මුහුණක් ඇතිව ඒ මොහොතෙහි පිපුණු පියුමක් මෙන් බබළන්නට විය. ශරීරයේ පැහැයද ඉතා මනහර විය. ඒ මොහොතේ ඒ වන ලැහැබෙහි අධිගෘහිත බිම් ඇසුරු කොට වසන දේවතාවා පැහැපත්ව බබලන ඒ හික්ෂුව දැක ශ්‍රමණයෙකු තමා වසග කර ගැනීමට අපොහොසත් බැවින් කාම ගින්නෙන් දැවෙමින් තෙරුන් පොළඹවා ගනිමි'යි සිතා සිය ශරීරය උසස් අන්දමින් සරසාගෙන දැල්වෙන පහන් වැටි දහසකින් යුතු මහා ප්‍රදීපයක් සේද සඳ ඔසවා දක්වන්නාසේද මුලු මහත් ආරාමයම බබළවමින් තෙරුන් වෙත පැමිණ නොවැදම අහසෙහි සිටගෙන ගාථාවක් කීවාය. "ඉක්බිති එක්තරා දේවතාවෙක් මෙසේ ගාථාවකින් පැවසුවාය" යනු ඒ සඳහා කිය.

'අභුත්වා' - පස්කම් සැප නොවළඳ.

'හික්බසි' - පිඬුසිඟා හැසිරෙහි.

'මාතං කාලො උපච්චගා' - මෙහි කාල යන්නෙන් පඤ්ච කාමය වැළඳීමට සුදුසුවූ තරුණ අවදිය දක්වයි. ජරාවෙන් දිරාගිය කල වැහැරී ඇති ශරීරයෙන් යුතු වෙයි. එකල සැරයටිය පිහිට කොට වසමි. කාසය ස්වාසය ආදී රෝග වලින් පෙළෙයි. එවිට කාම සැප වළදන්නට නොහැකිය. යනුවෙන් මෙය සුදුසු කාලයයි දක්වනු සඳහා දෙවි දූ එසේ කීවාය.

'මා උපච්චගා' - නොඉක්මුණේය.

'කාලං වොහං නජානාමි' - මෙහි 'වො' යනු නිපාතයකි.

'කල් නොදනිමි' යි කීමෙන් මරණ කාලය ගැන දක්වයි.

"සත්වයන් පිළිබඳව ජීවිතය ව්‍යාධිය, කාලය, දේහ නික්බෙපනය, ගතිය යන මේ පස ජීවලෝකයෙහි නිමිති රහිතය. කල්තබා දැනගත නොහැක"

ඉන් ජීවිතය ගැන පළමුව කරුණු දැක්වෙයි. මෙපමණෙක්මය, මීට වඩා නැත" යන තීරණය කිරීමක් නැත. ඒ නිසා අනිමිත්ත නම්. කලල අවස්ථාවේදී පවා සත්වයෝ මැරෙති. එසේම සමහරෙක් අබ්බුද, පේසි, සන, දෙමස් තෙමස් සිව්මස් පස් මස්-පෙ- දසමස් යනාදි කාලයකදී හෝ කුසින් බිහිවූන මොහොතේදී හෝ ඊට පසු වර්ෂ සියයක් තුලදී හෝ මියෙති. ව්‍යාධියද මේ රෝගයෙන් පමණක් සත්වයෝ මියෙති අනිකකින් නොමියෙති' යනුවෙන් තීරණයක් කිරීමට නොහැකි හෙයින් අනිමිත්ත නම්. ඇස් ලෙඩින්ද සත්වයෝ මියෙති. කන් රෝගයෙන්ද සත්වයෝ මියෙති. එබඳු අනික් රෝගයකින් හෝ මැරෙති. කාලයද 'මේ කාලයේදීම මැරිය යුතුය, වෙනත් කලෙක නොමැරිය යුතුය' යි නියමයක් නැති හෙයින් අනිමිත්තයහ. පෙරවරු පස්වරු ආදී ඒ ඒ කාලවලදී සත්වයෝ මියෙති. මජ්ඣිමනිකායෙහි අතුරෙන් එක්තරා දේශයකදී හෝ මැරෙති. දේහනික්කේදපනයද මෙහිදීම මිය ගොස් මළසිරුර මෙතැනම විය යුතුය. අන් තැනක නොවිය යුතුය යන තීරණයෙක්ද නොමැති හෙයින් අනිමිත්ත නම්. ඇතුල් ගමදී උපන් තැනැත්තා පිට ගමදී මැරී වැටෙයි. පිටගමදී උපන් තැනැත්තා ඇතුල්ගමදී මැරී මළ සිරුර එහි හෙළයි. එසේම ගොඩ උපන්නන්ගේ මළ සිරුරු දියෙහිද දියෙහි උපන්නන්ගේ මළ සිරුර ගොඩද හෙළයි මෙසේ නොයෙක් ලෙසින් විස්තර කටයුතුය. ගතියද 'මොලොවින් චුතව ගිය තැනැත්තා යලිත් මෙහිම නූපදිය යුතුය' යන නියමයක් නැති හෙයින් අනිමිත්ත නම්. දිව්‍ය ලෝකයෙන් චුතවූවෝ මනුෂ්‍ය ලෝකාදියෙහිද මනුෂ්‍ය ලෝකාදියෙන් චුතවූවෝ වෙනත් යම්යම් තන්හිද උපදිති. මෙසේ යන්ත්‍රයෙහි යෙදූ ගොනා මෙන් ගති පසෙන් යුතු ලෝකය පෙරළෙමින් පවතියි. මෙසේ පෙරළෙමින් පවතින ස්වභාවයක් ඇතිව පවතිද්දී මෙකල මරණය වන්නේයයිද මෙකල මරණය නොවන්නේයයිද මම නම් කීමට නොදනිමි. අපොහොසත් වෙමි.

'ජන්තො කාලො නදිස්සති'- මේ කාලය මට නොවැටහී සැඟවී ගියේය. මම නොදනිමි.

'තස්මා' - යම් හෙයකින් මේ කාලය සැඟවුනේ නොපෙනෙයිද ඒ නිසාම පඤ්චකාම ගුණයන් නොවළඳම සිඟායමි.

'මාමං කාලො උපච්චගා' - මෙහි මහණදම් පුරණ කාලය සඳහා කාල ගබ්දය යෙදිය. මේ මහණදම් පිරිම නම් මහඵ වයසේදී තුන් වයසම ගෙවී ගිය පසු කැඩී බිඳී ගිය ශරීරයෙන් හැරමිටි වාරුවෙන් හැසිරෙන කාස ස්වාසාදී රෝග වැළඳුන කල කළ නොහැකිය. එසේම එකල කැමති කැමති ධර්ම කොටස් ඉගෙන ගන්නටද නොහැක. ධූතාංග සමාදානය, අරණ්‍ය වාසය, සමාපත්තීන්ට සමවැදීම, මිහිරි ධර්ම දේශනා පැවැත්වීම, අනුමෝදනා කිරීමාදියද කරන්නට නොපුලුවන. තරුණ කාලයේදී නම් මෙකී සියල්ලම කරන්නට හැකිය. ඒ නිසා මේ මහණදම් පුරණ කාලයයි. එය නොපැමිණියේ නොවේ පැමිණියේමය කාම සැප නොවළඳ මම මහණදම් පුරමි යනු කිය.

'පට්ඨයං පතිට්ඨතිත්වා' - ඒ දෙව් දූ 'මේ මහණ තෙමේ මහණදම් පිරිමේ සුදුසු කාලය කියයි. නුසුදුසු කාලයද කියයි. එයද හේතු සහිතව හා ආනිසංස සහිතවද දක්වයි. මෙපමණකින්ම තෙරුන් කෙරෙහි ලජ්ජා උපදවාගෙන උන්වහන්සේ මහාබ්‍රහ්මයා මෙන්ද මහා ගිනිකඳක් මෙන්ද සලකා ගෙන ගරු සැලකිලි දක්වමින් අහසින් බැස පොළොවෙහි සිටියාය. ඒ සඳහා මෙය කිය:- තවද පොළොවේම සිටගෙන තමා සිත්හි මුලින් පැවති කාම චේතනාවම අනුව 'ඔබ තරුණයෙක් නොවේද?' යි යනාදිය කිය.

'සුසු' - තරුණයා.

'කාලකෙසෝ' මනා සේ වැඩුන කථ කෙස් ඇති.

'තදොන' - යහපත් මනා ඇතැම් තරුණයෝ අන්ධව හෝ කොරව හෝ අංගවිකලව ජීවත් වෙති. එබැවින්දෝ යහපත් තරුණ බවෙන් යුතු වූවෝ නොවෙති.

යමෙක් වනාහි යහපත් රූප සම්පත්තිය, තරුණ බව, මනා පෙනුම, ඇලුම් කරණ ගතිය, යස ඉසුරෙන් සම්පූර්ණ බව අලංකාර කිරීමාදී පරිභෝග වස්තුවෙන් යුතු බව, දිව්‍ය කුමාරයෙකුසේ හැසිරීම, යන මේ අංගවලින් යුතු නම් ඔහු

යහපත් තරුණ බවෙන් යුතු තැනැත්තා නම් වන්නේය. සමීද්ධ තෙරුන් වහන්සේද ඉතා උතුම් රූ සපුවෙන් යුතු වූවෙකි. ඒ නිසා එතුමාට මෙසේ කිය.

‘අනිකිළිතාචී කාමෙසු’- කාමයන්හි ගැළී ක්‍රීඩා නොකළ බව, කාමයන් අනුභව නොකළ බව.

‘මා සන්දිට්ඨිකං හිත්වා’- බොහෝ සෙයින් දේවතාවෝ නොදක්නා ලද සත්‍ය ඇත්තෝ පහ නොකළ කෙළෙස් ඇත්තෝ අනුන්ගේ සිත් දන්නා නුවණ නැත්තෝ මහණුන් දසවසක් විසිවසක් -පෙ- සැටවසක් පිරිසිදුවූ නොකැඩුනු බ්‍රහ්මචර්යාව රකින බව දැක ‘මේ මහණහු මනුෂ්‍යමය පස්කම් සැප හැරදමා දිව්‍යමය කාය සැප පතමින් මහණ දම් පුරන්’ යයි හැඟීමක් ඇතිකර ගනිති. මේ දේවතාවාද එපරිද්දෙන්ම සිතුවාය. එහෙයින් මෙලොවේ ඇති කාම සැප හැර දමා දිව්‍යමය කාමයන් බලාපොරොත්තුවෙන් සිල් රකිතියි සිතා මෙසේ කීවාය.

‘න ඛො අහං ආවුසො’- ඇවැත්නි! මම මෙලොව කාම සැප අත්හැර දමා දිව්‍ය කාලික සැප සොයා නුදුවමි. නොපතමි; ප්‍රිය නොකරමි.

‘කාලිකං ච ඛො අහං ආවුසො’- ඇවැත්නි! මම කාලික කාමයන් හැරදමා මෙලොව ඇති ලෝකෝත්තර ධර්මයන් කරා දුවමි. මෙසේ තෙරුන් වහන්සේ සිතට අනතුරුව නොලැබිය යුතු බැවින් දිව්‍යමය හා මිනිස්මයවූ කාම සැපයන් ‘කාලික’ යන් වශයෙන් දැක්විය. සිතට අනතුරුව ලැබිය යුතු බැවින් ලෝකෝත්තර ධර්මය සන්දිට්ඨික (මෙලොවදී විදිය හැකි) නමැයි කියති. පඤ්චකාම ගුණයන්හි ගැළපෙන කල කාමයෙන් යුතු වූවහුගේ සිතට අනතුරුව කැමති කැමති අරමුණු විදීම නොපිළියෙළ වෙයි. වක්ඛුද්වාරයෙන් කැමති රූපාරම්මණයක් විදිනු කැමැත්තහු විසින් සිතියම් අදින පොත් සාදන රූපායතන යන මේ ආදීන් කැඳවා මෙනම් දේ පිළියෙළ කරවයි කිය යුතුය. මේ අතර නොයෙක් කෝටි සිය ගණන් සිත් ඉපදී විනාශ වී යති. නැවත යලිත් ඒ අරමුණ පැමිණෙයි. අනික් දොරටු පිළිබඳවද මෙම ක්‍රමයමයි. සෝවාන් මාර්ගයට අනතුරුව සොවාන් ඵල සිතම උපදියි. මාර්ග සිතට අනතුරුව වෙන

සිතකට ඉඩ නැත. අනික් ඵලයන් පිළිබඳවද මෙම ක්‍රමයමයි. සම්ද්ධි තෙරුන් වහන්සේ මෙම තේරුම අනුව 'ඇවැත්ති කාලිකයෝ' යනු පැවසූහ.

'කාලිකා'- කියන ලද ක්‍රමයෙන් පරිපූර්ණ සැපතින් යුතු බව කාලය අතරදී පැමිණිය යුතුය.

'බහුදුක්ඛා'- පඤ්චකාමයන් නිසා පැමිණෙන්නට ඇති දුක් බොහෝ බැවින් 'බහුදුක්ඛ'යි කියති.

'බහුපායාසා'- ඒ වස්තූන්ම දැඩිව අල්ලා ගන්නා බැවින් 'බහුපායාස'යි පවසති.

'ආදීනවො එත්ථ භියො'- පඤ්චකාම ගුණයන් නිසා ලබන සැපයෙන් දුක් කම්කටොලු ඉතා වැඩිය.

'සන්දිට්ඨිකො අයං ධම්මො'- මේ ලෝකෝත්තර ධර්මය යම් යම් විදියකින් ලබාගත යුතුද ඒ ඒ අයුරින්ම ගොස් අනුන්ගේ පැහැදීමෙන් පලක් නැති බව දැන එය අත්හැර සිහිකරණ නුවණින් තෙමීම දතයුතුය යන තේරුම අනුව 'සන්දිට්ඨික'යි කියති. තමාට පලදීම සඳහා කාල නියමයක් නැති බැවින් 'අකාල'යි කියති. එයටම 'අකාලික'යි කියති. මෙහි යම් ඒ ආර්යය මාර්ග ධර්මයක් වේද එය තමාගේ පැවතීමට අනතුරුවම එල ලබා දෙයි.

'එහිපස්සිකො' එන්න, මේ ධර්මයම බලන්න! මෙසේ පවත්නා එව බලව යන විදියට සුදුසු වෙන හෙයින් මේ දහම 'එහිපස්සිකයි'

'ඔපනයිකො'- ගිනි ඇවිලගත් වස්ත්‍රයක් හෝ හිස හෝ ඒ සැටියෙන් සිතින් විමසා බලාගෙන තම සිත්හි එලවීමට සුදුසුවේනුයි 'ඔපනයික' නම් වෙති.

'පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤති'- උද්ඝටිතඥ ආදී සියල්ලන් විසින් 'මා විසින් මාර්ගය වඩන ලද්දේය, සීලයට පැමිණෙන ලද්දේය, නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරණ ලද්දේය. යනුවෙන් මෙසේ තම තමන් කෙරෙහි දැනගත යුත්තේය. යන තේරුම අනුව මෙසේ කියති. මේ මෙහි කෙටි හැදින්වීමයි. විස්තර වශයෙන් නම් විසුද්ධිමාර්ගයේ ධම්මානුස්සති වර්ණනාවෙහි දක්වන ලදී. දැන් ඒ දේවතාවා අන්ධයෙකු මෙන්

ඒ තෙරුන් වදාළ කිසිවක තේරුමක් නොදැන 'මහණ! කෙසේද' යනාදිය කීවාය. එහි 'කෙසේද? යන්නෙන් 'මහණ! බුදුන් විසින් කාලික කාමයෝ කෙසේ නම් බොහෝ දුක් ඇත්තේයයි වදාරණ ලදද? කෙසේ නම් දැඩි උත්සාහයෝ යයි වදාරණ ලදද? යනුවෙන් මෙසේ හැම පදයන් හා ඇති සම්බන්ධකම දනුයුතුය.

'නවො'- අලුත් නොපිරුණ පස්වස් ඇති හික්ෂුව මින් දක්වයි. පස්වසේ පටන් වයස් ඇත්තේ 'මධ්‍යම' නම්. දස වසේ පටන් වස් ඇති හික්ෂුව 'ථෙර' නම්. මේ ගැන තවත් ක්‍රමයක් මෙසේය:- නොපිරුණු දසවස් ඇත්තා නවකයාය. දසවසේ පටන් මධ්‍යමයාය, විසිවස් ඇත්තාගේ පටන් 'ථෙර' යාය ඔවුන් අතුරෙන් මම 'නවකයෙක්ම' යනු කියයි. සමහර නවකයෙක් වයස අවුරුදු හත අට පමණේදී පැවිදිව අවුරුදු දොළහ දහතුන සාමණේර බවේ සිට පැවිදිව බොහෝ කල් ඇත්තෙක් වෙයි. මම වනාහි පැවිදිවී නොබෝකල් ඇත්තෙක් වෙමි' යනු කියයි.

'ඉමං ධම්ම විනයං'- මේ ධර්මයන් විනයන්, මේ නම් දෙකම සසුනට පර්යාය නම්ය, ධම්ම යන්නෙන් මෙහිදී පිටක දෙකක් දැක්විය විනය යන්නෙන් විනය පිටකය දැක්විය. මෙසේ තුන් පිටකයෙන් ප්‍රකාශ කරණ ලද ප්‍රතිපත්තිය දැන් මෙයින් ගෙන හැර දක්වන ලද්දේ වෙයි.

'මහෙසක්ඛාහි'- මහපිරිවර එක් එක් දෙව් රජෙකුට කෝටි සියය, කෝටිදහස, ආදී වශයෙන් පිරිවර ඇත. ඔව්හු තමන් උස්තන්හි තබා බුදුන් බලති. එහි අප වැනි අල්පේශාකාස ස්ත්‍රී ජාතිකයන්ට කොයින් නම් ඉඩක් දක්වයිද.

'මයම්පි ආගච්ඡෙය්‍යාම'- ඒ දේවතාවා ඉදින් මේ සක්වළ පුරවා මහපිරිස සිටියාය. මහත් බුද්ධ විචියෙන් බුදුන් වෙතට යන්ට ලැබෙයයි දැන කිය.

'පුච්ඡ හික්ඛු පුච්ඡ හික්ඛු'- ස්ථීර කිරීම් වශයෙන් මෙසේ දෙවරක් යෙදීය.

'අක්ඛෙය්‍ය සඤ්ඤිතො'- මෙහි දෙවියා මනුෂ්‍යයා ගෘහස්ථයා පැවිද්දා සත්වයා පුද්ගලයා තිස්සයා, ඵ්‍රස්සයා යනාදී නයින් කීමෙන් සියලු කියමන්වලට- සියලු කතාවලට කරුණු වූයෙන් අක්ඛෙය්‍ය යන්නෙන් පඤ්චස්කන්ධයන් ගැන කියයි.

සත්වයා, නරයා, පුරුෂයා, පුද්ගලයා, ස්ත්‍රිය යන මේ ආදී සංඥාවෝ මොවුන්ට ඇත්තේනුයි 'සඤ්ඤි, නම් වේ. පඤ්චස්කන්ධයන් අතරෙහි- පුද්ගලාදී සංඥා ඇත්තේය යන තේරුමයි.

'අක්ඛෙය්‍යස්මිං පතිට්ඨිතා'- පඤ්චස්කන්ධයන්හි අට අයුරකින් පිහිටියේය. ඇලුම් කරන්නෝ රාගික වශයෙන් පිහිටියේය. දුෂ්ටයා දේවිෂ වශයෙන්ද මෝඩයා මුළාවීම් වශයෙන්ද පරාමර්ශනය කරන්නා දෘෂ්ටි වශයෙන්ද ශක්ති සම්පන්නයා අනුශාසනය කිරීම් වශයෙන්ද උඩඟු වූයේ මාන වශයෙන්ද ප්‍රත්‍යක්ෂයට (තීරණයට) නොගියේ විචිකිච්ඡා වශයෙන්ද වික්ෂෙපයට පැමිණියේ උද්ධව්ව වශයෙන්ද පිහිටියේ වෙයි.

'අක්ඛෙය්‍ය අපරිඤ්ඤාය'- පඤ්චස්කන්ධයෙහි තුන් ආකාර විමසා බැලීම් වශයෙන් ඇති සැටියෙන් නොදැන,

'යොගගායන්ති මච්චුනො'- මාරයෝ යෙදීමට ප්‍රයෝගයට උපක්‍රමයට අභ්‍යන්තරයට එති. මරහුගේ වසගයට එති, යන තේරුමයි. මෙසේ මේ ගාථාවෙන් කාලික කාමයෝ දැක්වූහ.

'පරිඤ්ඤාය'- i ඤාතපරිඤ්ඤා ii තීරණ පරිඤ්ඤා iii ප්‍රභාණ පරිඤ්ඤා යන මේ තුන් ආකාර පරිඤ්ඤාවන්ගෙන් දැනගෙන යනුයි. එහි ඤාතපරිඤ්ඤා යනු කවරිද? පඤ්චස්කන්ධයන් ඇති සැටි දැනගතියිද මෙය රූපස්කන්ධයයි -පෙ- මෙය විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි. මේවා ඔවුන්ගේ ලක්ෂණ පව්වට්ඨාන පදස්ථානයෝය. මේ කීවේ ඤාත පරිඤ්ඤාවයි. තීරණ පරිඤ්ඤා යනු කවරිද? මෙසේ දැනගැනීම ඇති කර ගෙන පඤ්චස්කන්ධයන් තීරණය කරයිද පඤ්චස්කන්ධයන් අනිත්‍ය දුක්ඛ රෝගයන්ගේ වශයෙන් දෙසාලිස් අයුරකින් තීරණය කරයිද එය තීරණ පරිඤ්ඤාවයි. ප්‍රභාණ පරිඤ්ඤාව යනු කවරිද? මෙසේ තීරණය කොට උතුම් මාර්ගයෙන් පඤ්චස්කන්ධයන්හි ඡන්දරාග දුරුකරයිද මෙය ප්‍රභාණ පරිඤ්ඤාවයි.

'අක්ඛාතාරං නමඤ්ඤති'- මෙසේ ත්‍රිවිධ පරිඤ්ඤාවෙන් පඤ්චස්කන්ධයන් දැනගෙන රහත් හික්ෂුච පවසන පුද්ගලයා නොදනියි.

‘අක්කාතාරං’- කර්ම වශයෙන් කාරණාව තේරුම් ගත යුතුය. කියයුතු පුද්ගලයා නොදනියි. නොදකියි යන තේරුමයි. කිය යුත්තේ කුමක්ද? තිස්සයා හෝ එස්සයා හෝ යනාදී වශයෙන් මෙසේ යම්කිසි නමකින් හෝ ගෝත්‍රයෙන් හෝ පැවසිය යුතුය.

‘තඤ්ඤි තස්ස න හොති’- එබන්දක් ඒ රහතුන්ට නැත.

‘යෙන නං චජ්ජ’- යම් අයුරකින් ඔහු රාගයෙන් රන් වූයේය. කියා හෝ ද්වේෂයෙන් දූෂිත වූයේය කියා හෝ මෝහයෙන් මුළාවූයේය කියා හෝ යමෙක් කියන්නේද ඒ කාරණය ඒ රහතුන්ට නොවෙයි.

‘සවෙ විජානාසි වදෙහි යක්ඛ’- ඉදින් මෙබඳු රහතෙකු දන්නෙහිද, දනිමියි කියව. ඉදින් නොදන්නේ නම් නොදනිමියි කියව. යක්ඛ (යක්ෂයා) යනුවෙන් දේවතාවාට කථා කෙළේය මෙසේ මේ ගාථාවෙන් සන්දිට්ඨික (මෙලොවවූ) නව ආකාර ලෝකෝත්තර ධර්මයන් ගැන කියන ලදී.

‘සාධු’- ආයාචනාර්ථයේ නිපාතයකි.

‘යො මඤ්ඤති’- යමෙක් තමා යමෙක්ය කියා හෝ විශේෂයෙක්ය කියා හෝ නිහිතයෙක්ය, කියා හෝ හගියිද, මොහු විසින් ‘මම සුදුසු වෙමි’ යනාදී වශයෙන් මාන හැඟීම ගනියි. ඒවා ගත් කල නව වැදෑරුම් මානයෝම ගත්තේ වෙයි.

‘සො විවදෙථ තෙන’- එම පුද්ගලයා එම මානයෙන්ම යමෙකු සමග ‘කුමක් නිසා තෝ මා කරා පැමිණියෙහිද?’ කීම ජාති නාම වශයෙන් පැමිණියේද? නැතහොත් ගෝත්‍ර වශයෙන්, කුල වශයෙන්, රූප ශෝභාවයෙන්, බහුශ්‍රැත වශයෙන්, ධූත ගුණ වශයෙන්, යන මින් එකකින් යුතුව හෝ පැමිණියෙහිද? මෙසේ කියන්නේය. මෙසේ මේ ගාථා පාදයෙන් ‘කාලික කාමයෝ’ දැක්වූහ.

‘තිස්ස විධාසු’- ත්‍රිවිධ මානයන් අතුරෙහි ‘එක් වැදෑරුම් රූප සංග්‍රහයෙන්’ යනාදියෙහි කොට්ඨාසය ‘විධා’ යන්නෙන් දක්වයි. කිනම් කොටසකින් සිල්වතුන් කියද්ද, කිනම් කොටසකින් නුවණැත්තන් කියද්ද, යනාදී ආකාරයයි. ‘මහණෙනි’ මේ තුන් විදියකි. ඒ තිදෙන කවර්ද? මම සුදුසු වෙමි, සමාන වෙමි. මම හීන වෙමි. මෙහි විධා යන්නෙන් මානය දක්වයි. මෙතන්හිද

මානසෙහිය. 'තිසු විධාසු' යන්නෙන් තුන් වැදෑරුම් මානයන්හි යන තේරුම කියයි.

'අවිකම්පමානෝ' - ඒ පුද්ගලයා මොවුන් අතුරෙහි කොටින්ද විස්තර වශයෙන් නවවිධ මානයන්හිද කම්පා නොවෙයි. නොසෙලවෙයි, යනුයි.

'සමෝ විසෙසීන නස්ස හොති' - ඒ දුරුකළ මාන ඇති රහතුන්ට මම සමානය කියා හෝ සෑහේය කියා හෝ හීනය කියා හෝ නොවේ යයි දක්වයි. අන්තිම පදයද මුලදී කී පරිදිමයි. මෙසේ මේ ක්‍රමයෙන්ද දක්වන ලද්දේ සන්දිට්ඨික වූ නවලෝකෝත්තර ධර්මයයි.

'පහාසි සංඛං' - "නුවණින් සලකා ආහාරය ගනිත්" යනාදි තන්හි ප්‍රඥාව 'සංඛා' යන්නෙන් දක්වයි. යම්කිසි ගණකයෙක් හෝ මුද්‍රිකයෙක් හෝ සංඛායිකයෙක් හෝ ඇද්ද ගඟෙහි වැලි ගණන් කිරීමට ඔහු සෑහෙයි' යන මෙහි ගණන් ගැනීම ගැන කිය. "ප්‍රමාදවීම් වාරයේදී සංඥාව නිදානය වේ" ආදි තන්හි කොට්ඨාසාර්ථයේ යෙදෙයි. "ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ යම් ප්‍රඥප්ති සංඛ්‍යාවක් ඇද්ද" යන තැන ප්‍රඥප්ති සංඛ්‍යාවෙහිද දැක්වෙයි. මෙතැනද මේ අර්ථය අදහස් කෙරෙයි.

'පහාසි සංඛං' යන පදයේ මෙම තේරුමමයි. රාගික ද්වේෂික මෝහික, යන මේ පැනවීම් (ප්‍රඥප්ති) රහත් තෙමේ දුරු කෙළේය.

'න විමානමජ්ඣංගා' - නවාකාරවූ ත්‍රිවිධ මානයට නො පැමිණියේය. වාසය කිරීම් අර්ථයෙන් හෝ මවු කුස නමැති විමානය කියයි. දිගට දිගට එය නැවතත් පිළිසිඳ ගැනීම් වශයෙන් නොපිළිගනියි. අනාගතාර්ථය දීම සඳහා යෙදුන අතීත පදයයි.

'අච්ඡෙජ්ජ' - සිඳ දැමීය.

'ජිත්ත ගන්ථං' - සතර වැදෑරුම් ග්‍රන්ථයන් සිඳ දමා යනුයි.

'අනිසං' - නිදුක්, දුක් නැති.

'නිරාසං' - තෘෂ්ණා නැති.

'පරියෙසමානා' - බලන.

'නාජ්ඣංගමුං' - නොපැමිණෙමි. නොවිඳිමි; නොදකිමි. මෙහි වර්තමාණාර්ථය. අතීත ක්‍රියා පදයි.

‘ඉධවා හුරංවා’- මෙලොව හෝ පරලොව හෝ යන තේරුමයි.

‘සබ්බනිවෙසෙනෙසු’- භවතුනාය, සතර යෝනීන්ය, ගති පසය, විඤ්ඤාණස්ථිති සතය, සත්වවාස නවයය, යන මේ සියලු සත්වාවාසවල මෙබඳු රහතෙක් ශරීරයාගේ බිඳීයාමෙන් ඉපදීමක් හෝ ඉපදුන බවක් හෝ නොපෙනේය, යන අර්ථයි මේ ගාථාවෙන් සන්දිට්ඨික ලෝකෝත්තර ධර්මය දක්වයි. මේ ගාථාව අසා ඒ දෙවිදුව අදහස ගැන සලකා බැලුවාය. ඒ නිසාම ‘වහන්ස! මම’ යනාදිය පැවසීය.

‘පාපං න කයිරා’- ගාථාවෙන් දස කුසල කර්මපථ වශයෙන්ද අෂ්ඨාංගික මාර්ග වශයෙන්ද කීමට සුදුසුය.

‘වචසා’- සතරාකාර වාක්සුවර්තය කියයි.

‘මනසා’- තුන් ආකාර මනොසුවර්තය කියයි.

‘කායෙන වා කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ’- තුන් ආකාර කායසුවර්තය ගන්නා ලදී. මොව්හු දසකුසල කර්මපථ ධර්මයෝ වෙති.

‘කාමෙ පහාය’- මෙයින් කාමසුඛල්ලිකානුයෝගය අත්හරින ලදී.

‘සතිමා සම්පජානො’- මෙයින් දස කුසල කර්මපථයන්ට කරුණු වූ සතිසම්පජඤ්ඤාය ගන්නා ලදී.

‘දුක්ඛං න සෙවෙථ අනත්ථසංහිතං’- මෙයින් අත්තකිලමථානුයෝගය දක්වන ලදී. මෙසේ දේවතාවා අත්ත දෙක දුරුකර කරුණු වූ සතිසම්පජඤ්ඤායන් සමග දස කුසල කම්මපථ ධර්මයන් ඔබ වහන්සේ විසින් කිකල භාග්‍යවතුන් වහන්ස! එය දනිමි’ පවසයි. අෂ්ඨාංගික මාර්ග වශයෙන් මේ කී ක්‍රමයයි. එතැන මහත් ධර්ම දේශනාවක් විය. දෙසුම් කෙළවර ඒ දේවතාවා සිටි තැනම සිටගෙන දේශනා අනුසාරයෙන් නුවණ මෙහෙයවා සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටා තමා විසින් අවබෝධ කර ගන්නා ලද ආර්යා අෂ්ඨාංගික මාර්ගය දක්වන්නී මෙසේ පැවසුවාය.

‘වචසා’- සම්මාවාචාව ගන්නා ලදී.

‘මනසා’- මනස මය අංගය නැත්තේනුයි මනසා යනු කිය. මාර්ගයෙන් යුතු සිත ගන්නා ලදී.

'කායෙන වා කිඤ්චනං සබ්බලොකේ' - මින් සම්මාකම්මත්තය අදහස් කරයි. ජීවිකාව (ආජීවය) වාචාකර්ම පක්ෂයෙහිවූ බැවින් එයද ඇතුළත් වෙයි.

'සතිමා' - මෙයින් වායාම සති සමාධිහු ගන්නා ලදී.

'සම්පජානෝ' මින් සම්මා දිට්ඨි සම්මා සංකප්පයන් ගන්නා ලදී.

'කාමෙ පහාය දුක්ඛං න සෙවෙථ' - දෙපදයෙන් අන්ත දෙක දුරු කරණ ලදී. යනුවෙන් මෙසේ 'මේ අන්ත දෙකට නොපැමිණ මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව නොප විසින් කියන ලදහ. "භාග්‍යවතුන් වහන්ස! එය දනිමු" යනු කියා බුදුන් සුවඳමල් ආදියෙන් පුදා පැදකුණු කොට ගියේය.

දසවන සූත්‍රයයි.

දෙවන නන්දන වර්ගයයි.

3 - 1

'සත්තියා' - මෙය දේශනා ශීර්ෂයයි. තියුණු එක් මුවහතක් ඇති අවියෙන්.

'ඔමට්ඨො' - පහර දෙන ලද, පහරදීම් සතරකි. ඒ i ඔමට්ඨ ii උමට්ඨ සසස මට්ඨ iv විමට්ඨ යනුයි. එහිදී මත්තේ සිට ගෙන යටමුවට දෙන පහර ඔමට්ඨ නම්. යට සිටගෙන උඩින් ඇති මුහුණට දෙන පහර උමට්ඨ නම්. තියුණු කටුවෙන් සිදුරකර හැරියාක් මෙන් දුන් පහර මට්ඨ නම්. අනික් සියල්ල විමට්ඨ නම්. මෙතැන ඔමට්ඨය ගන්නා ලදී. එය සියල්ලටම වඩා දරුණුය. ඉදිරිමට දුෂ්කර හුලකි. පිළියම් කිරීමට අපහසුය. ඇතුලත දොස් සහිතය. ඇතුලත ලේ සැරව ඇත. ලේ සැරව රැදී වණ මුඛය වටේ ඇවිරී සිටියි. ලේ සැරව ඉවත් කරනු කැමැත්තහු විසින් ඇඳ සමඟ තරයේ බැඳ හිස යටට හරවා තැබිය යුතුයි. මරණය හෝ මරණ දුක සමාන දුකකට පැමිණෙයි.

'පරිබ්බපේ' - වාසය කරන්නේය. මේ ගාථාවෙන් කුමක් ප්‍රකාශ කරද්ද? යම්සේ ආයුධයකින් පහරනු ලැබූ පුරුෂයෙක් ඒ හුල් ආයුධ උදුරා සුවකරණ ශල්‍ය වෛද්‍යවරයන්ගේ

ප්‍රයෝජනය සඳහා විරිය වඩයිද ප්‍රයෝග කරයිද උත්සාහ කරයිද යම්සේ ගින්නෙන් දැවෙන කල මුදුනෙහි ගිනි ගත්තේ එය නිවීම සඳහා උත්සාහ කරයිද විරියය වඩයිද එසේම මහණ තෙමේ කාමරාගය හැරදමා මනා සිතියෙන් යුතුව ප්‍රමාද නොවී වාසය කරන්නේයයි පැවසීය. අනතුරුව බුදුහු මෙසේ සිතූහ. මේ දේවතාවා විසින් උපමාව දැඩිකොට ගෙන හැර පාන ලදී. ස්වල්පවූ තේරුමක් දක්වන ලදී. යළි යළිත් කියන්නී කාමරාගයාගේ විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණයම දක්වන්නේය. යම්තාක් කාමරාගය මාර්ගයෙන් නොගැටෙන්නේද ඒතාක් අනුබද්ධවම පවතියි. මෙසේ ඒ උපමාවම ගෙන පළමු මාර්ග වශයෙන් දේශනාව ගළපා දක්වන්නේ දෙවන ගාථාව කීය. එහි තේරුමත් මුල්කී අනුසාරයෙන්ම දත යුතුය.

පළමුවන සූත්‍රයයි

3-2

‘නා චුසන්නං චුසති’- කර්මය ස්පර්ශ නොකරන්නා විපාකයන් ස්පර්ශ නොකරයි. කර්මයම හෝ ස්පර්ශය නොකරන්නේ කර්මය ස්පර්ශ නොකරයි. කර්මය නොකරවන්නා (විපාක) ද නොකරවයි.

‘චුසනතඤ්ච තතො චුසෙ’- කර්මය ස්පර්ශ කරන්නා විපාකය ස්පර්ශ කරයි. කර්මයම හෝ ස්පර්ශ කරයි කර්මය වනාහි කරන්නා කරයි. ඒ නිසා ස්පර්ශ කරන්නා ස්පර්ශ කරයි.

‘අප්පදුට්ඨප්පදොසිතං’- යම්හෙයකින් ස්පර්ශ නොකරන්නෙක් ස්පර්ශ නොකරයිද, ස්පර්ශ කරන්නෙක් ස්පර්ශ කරයිද, මෙය කර්ම විපාකයන්ගේ ධර්මතාවයි. “යමෙක් දූෂිත නොවූ නරයාට දූෂ්‍ය කෙරෙයිද පිරිසිදුවූ කෙලෙස් රහිත පුද්ගලයාට” යනු එහෙයින් කියන ලද දූෂිත නොවූ පුද්ගලයා ඔහු කර්මය ස්පර්ශ කරන්නේය. විපාකය හෝ ස්පර්ශ කරන්නේය. ඔහු වූකලී අනුන්ට වෛරයක් කිරීමට හැක්කේ හෝ වේවා නොහැක්කේ හෝ වේවා තෙමේ මෙය කරණ කොට ගෙන සතර අපායෙහි පිහිටියේ වෙයි. ‘උඩු සුළඟට

අසුචු සියුම් දුහුවිල්ලක් සේ එම ලාමක පව්වා පෙළයි' යනු බුදුහු වදාළහ.

දෙවන සූත්‍රයයි

3-3

'අන්තො ජටා'- ගාථාවේ මේ තේරුම පැහැදිළි කිරීමයි. මෙහි 'ජටා' යන්නෙන් තෘෂ්ණා නමැති දැල දක්වයි. එය රූපාදී අරමුණුවල යට හා උඩ පැවතීම වශයෙන් යළි යළිත් ඉපදීම් වශයෙන් මසන ලද බැවින් හුණු ලැහැබ් ආදියේ අතු නමැති දැල් සංඛ්‍යාත ජටා මෙනැයි, යන තේරුම අනුව එනම් කියති. මෝතොමෝ වනාහි ස්වකීය පිරිකරවල හා අනුන් සම්බන්ධ පිරිකරවලද ස්වකීයාත්මභාව අධ්‍යාත්ම භාවයන්හිද අධ්‍යාත්මිකායතන බාහිරායතනයන්හිද උපදනා බැවින් 'අන්තෝ ජටා බහි ජටා යනු කියයි. මෙසේ උපදනා ඒ අවුල් දැල්වලින් ප්‍රජාව වෙලී සිටියි. යම්සේ වනාහි හුණු ලැහැබ්වල ඇති අවුල් වලින් ඒවා ගැවසී පවතීද මෙසේ ඒ තෘෂ්ණා දැළින් මේ සියලු සත්තනිකාය සංඛ්‍යාත ප්‍රජාව අවුලෙන් අවුලට පත්වී වැසී පවතිය, යන තේරුමයි.

'තං තං ගොතම පුච්ඡාමි'- එහෙයින් ගොතමයන් වහන්ස! එය ඔබගෙන් අසමි. මෙහිදී බුදුන්ට ගෝත්‍රයෙන් අඬගසයි.

'කො ඉමං විජටයෙ ජටං' මෙසේ මේ ධාතු තුනෙන් පටලවා අවුල් කොට ඇති මහා අවුල කවරෙක් නම් නිරවුල් කරන්නේද? එය විසඳීමට කවරෙක් නම් සමර්ථද? යනු විමසයි.

ඉක්බිති බුදුහු මෙය විසඳන්නාහු 'සීලයෙහි පිහිටා' යනාදිය පැවසූහ.

'සීලෙ පතිට්ඨාය'- සිව් පිරිසිදු සීලහි පිහිටා මෙහිදීද බුදුහු අවුල් විසඳීම කරණයේ එය ගැන විමසන්නාහු සීලය පටන් ගනිමින් දේශනාව පටන් ගැනීම අනිකක් විමසුවෙකු හට අනිකකින් උත්තර දීමකැයි මෙහිදී තේරුම් නොගත යුතුය. අවුල් විසඳීමේදී සීල විස්තරය පිහිට වන බැවින් එය ගැන විස්තර කළහ.

‘නරො’- නරයා, සත්වයා.

‘සපඤ්ඤා’- කර්මයෙන් උපන් ක්‍රිතේතුක ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රඥාවන්වූ.

‘චිත්තං පඤ්ඤංව භාවයං’- සමාධියත් විදර්ශනාවත් වඩන චිත්ත ශීර්ෂයෙන් මෙහිදී අෂ්ඨසමාපත්තිහු කීහ. ‘පඤ්ඤා’ යන්නෙන් විදර්ශනාව කීහ.

‘ආතාපි’- විරියාවත් කෙළෙස් තවන අර්ථයෙන් විරියා යට මෙහිදී ‘ආතාපි’යි කියති. එය මොහුට ඇත්තේනුයි ‘ආතාපි’ නම්.

‘නිපකො’- නේපක්ක යනු නුවණට නමකි. එයින් යුතු වූයේ යන තේරුමයි. ‘මේ පදයෙන් පාරිභාරිය නම් නුවණ කියයි. පාරිභාරිය ප්‍රඥාව නම්:- ‘මෙය උදෙසීමට කාලයයි. මෙය විමසීමට කාලයයි’ යනාදිය නයින් සියලු කටයුතු සුදුසු තන්හි යෙදවීම පිළිබඳ ප්‍රඥාවයි. මේ ප්‍රශ්න විසඳීමේදී තෙවරක්ම ප්‍රඥාව දැක්විය. එහි ජාති ප්‍රඥාව පළමුවැන්නයි. විදර්ශනා ප්‍රඥාව දෙවැන්නයි සියලු කටයුතු මෙහෙයවන පාරිභාරිය ප්‍රඥාව තෙවැන්නයි.

‘සො ඉමං විජටයෙ ජටං’- මේ සීලාදියෙන් යුත් ඒ මහණ තෙමේ ‘යම්සේ පුරුෂයෙක් පොළොවෙහි සිටගෙන මනාසේ මුවහත් කළ කඩුවක් ඔසොවා මහත් හුණ ලැහැබක් සිඳින්නේද එපරිද්දෙන්ම සීලයේ පිහිටා සමාධි නමැති ගලෙහි මුවහත් තබන ලද විදර්ශනා ප්‍රඥා නමැති අවිය විරියා බලයෙන් දැඩිසේ ඔසවා ගන්නා ලද්දේ පාරිභාරිය නුවණ නමැති අතින් ඔසවා තමාගේ සන්තානයෙහි ඇති ඒ සියලු තෘෂ්ණා නමැති අවුල සිඳිලන්නේය. වනසා දමන්නේය. පලා දමන්නේය, යන මෙපමණකින් ශෛක්ෂ්‍ය භූමිය වදරා දැන් අවුල් විසඳ - බේරා සිටි මහරහත් උතුමෙකු ගෙනහැර දක්වමින් ‘යමෙකුත්’ යනාදිය පැවසූහ. නැවත ඒ අවුල් විසඳන අයුරු දක්වමින් යම් තැනක නාමය යනාදිය පැවසූහ.

‘නාමං’- සතර අරුපී කඳුය.

‘පටිසං රූපසඤ්ඤාව’- මෙහි ‘පටිස සඤ්ඤා වශයෙන් කාමභවය ගන්නා ලදී. රූපසඤ්ඤා වශයෙන් රූප භවය ගන්නා

ලදී. මෙහිදී භවයන්ගේ ගැනීම සැකෙවින් දැක්වීමේදී මේ භව දෙක ගත් කල අරූප භවයද ගත්තේ වෙයි.

'එත්ථෙසා ජිජ්ජතෙ ජටා' - මෙහි භූමි තුනේ ලෝකික දුක ගෙන හැර දක්වන තන්හිදී මේ අවුල සිද්ධෙයි. නිවනට පැමිණ සිද්ධෙයි නිරුද්ධවෙයි යන තේරුම මින් අදහස් කරයි.

තෙවන සූත්‍රයයි.

'යතො යතො' - පටින් හෝ පිණෙන් හෝ මේ දේම යම්කිසි කුසලා කුසලාදී ප්‍රභේද ගතවූ ලෝකික හෝ ලෝකෝත්තරවූ සිත වැළකිය යුතුයයිද නොඉපද විය යුතුයයිද යන මෙබඳු ලබ්ධියක් ඇත්තිය.

'ස සබ්බතො' - ඔහු සියලු අයුරින්, ඉක්බිති බුදුහු මේ දේවතාවා තේරුයානික නොවූ කතාවක් කරයි. සිත නම් වැළකිය යුතු අවස්ථාද වැඩිය යුතු අවස්ථාද ඇත. ඒ බව මැයට දක්වන්නෙමි, සිතා දෙවන ගාථාව වදාළහ.

'මනො යතත්තමාගතං' - යමක් කියන ලදද? 'සර්ව ප්‍රකාරයෙන් සිත නොවැළැක්විය' යුතුය යනු ඒ කවරේද ඉදින් සිත යමක් සර්වප්‍රකාරයෙන් නොවැළැක්විය යුතුද යත්. සිත යම් ඒ සංවර බවකට පැමිණියේද දන් දෙමි, සිල් රකිමි, යනාදී ක්‍රමයෙන් උපන් සිත නොවැළැක්විය යුතුය. එය වැඩිදියුණු කළ යුතුය.

'යතො යතොව පාපකං' - යම් යම් විදියකින් අකුසලයක් හට ගනීද ඒ ඒ විගසින්ම එය වැළැක් විය යුතුය.

සතර වන සූත්‍රයයි.

3 - 5

'කතාවි' - සතර මාර්ගයෙන් කරණ ලද කටයුතු ඇති.

'අහං වදාමි' - මේ දෙවිදුව වන ලැහැබ ඇසුරු කරගෙන වාසය කරන්නිය. ආරණ්‍යවාසී භික්ෂූන්ගේ "මම අනුභව කරමි. මම හිදිමි, මාගේ පාත්‍රයයි, මාගේ සිවුරයි" යනාදී කතා ව්‍යවහාරය අසා සිතිය. මම මේ භික්ෂූන් රහතුන්යයි හඟිමි. රහතුන්ට

වනාහි මෙබඳු සත්වයන් පිළිබඳ දෘෂ්ටි සහිත කතා ඇද්ද නොඇද්ද? යනු දැන ගැනීම සඳහා විචාරයි.

'සමඤ්ඤං'- ලෝක නිරුත්තිය, ලෝක ව්‍යවහාරය.

'කුසලො'- ස්කන්ධාදියෙහි දක්ෂ.

'වොහාරමත්තේන'- උපලද්ධි ඇසුරුකළ කතා හැරදමා ව්‍යවහාර හේදයක් නොකරමින් මමය, මාගේය, යනු කියන්නේද ස්කන්ධයෝ අනුභව කරති. ස්කන්ධයෝ හිඳ ගනිත්. ස්කන්ධයන්ගේ පාත්‍රය, ස්කන්ධයන්ගේ විවරය, යනාදී විලසින් කී කල ව්‍යවහාර හේදයක් වෙනැයි කිසිවෙකුත් නොදනියි. එහෙයින් මෙසේ නොකියා ලෝක ව්‍යවහාරයෙන් ව්‍යවහාර කෙරේනුයි පවසයි. ඉක්බිති දේවතාවා සන්දෘෂ්ටියේ වශයෙන් කියයිද නැතහොත් මාන වශයෙන් කියයිද සිතා යලිත් 'යමෙක් වෙයි' යනු විචාරයි.

'මානං නුබො'- ඒ මහණ මාන සිතක් ඇති කරගෙන මාන වශයෙන් කියන්නේද යනුයි, අනතුරුව බුදුහු මේ දේවතාවා මේ දේවතාව රහතුන් වහන්සේ සමාන කර දක්වතියි සිතා රහත් උතුමා කමාකාර මානය දුරු කෙළේයයි දක්වමින් ඊට විරුද්ධව ගාථාව වදාළහ.

'විට්ඨපිතා'- වනයා දැමූ.

'මානගත්ථස්ස'- මානයද ග්‍රන්ථයද- මාන නමැති ගෙහිම මාන නමැති හැඟීම තුන් ආකාරවූ තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි මාන හැඟීම් එය ඉක්මවූයේය. යන තේරුමයි. සෙස්ස මුලදී විස්තර කළ පරිදිමයි.

(පස්වන සූත්‍රයයි.)

3-6

'පුට්ඨං'- විචාරන්තට-විචාරීමට.

'කථං ජානෙමු'- කෙසේ නම් දනිමුද.

'දිවා රත්තිං'- දවල්ද රැඳ.

'තත්ථ තත්ථ'- යම් යම් තැනක ඇවිලි ගියේද ඒ ඒ තැන්වල.

'ඒසා ආහා'- බුදුන්ගේ මේ රශ්මිය, ඕ කවරිද? ඤාණා

ලෝකය හෝ වේවා ප්‍රීති ආලෝකය හෝ වේවා, ප්‍රසාද ආලෝකය හෝ වේවා, ධර්මකථා ආලෝකය හෝ වේවා, මේ සියල්ලම බුදුවරයන්ගේ පහළවීමෙන්ම ඇති වේ. එහෙයින් සියල්ල බුද්ධ රශ්මිය නම් වේ.

‘අනුත්තරා’- සියල්ලටම වඩා ශ්‍රේෂ්ඨ අසදාශ.

(සයවන සූත්‍රයයි.)

3-7

‘කුතො සරා නිවත්තන්ති’- මේ සංසාර ජල විලේ විහිදීම කොතෙකින් නවතිද්ද? කිමෙක්ද? පැමිණ නොපවතිද්ද? යන අර්ථයි.

‘න ගාධති’- නොපිහිටයි.

‘අතො’- අනතුරුව නිවනින්. සෙස්ස පෙර විස්තර කළ පරිදිමයි.

(සත්වන සූත්‍රයයි.)

3-8

‘මහද්ධනා’- නිදන් ගත මුතු ආදී සාර ධනයක් මොවුන්ට ඇත්තේනුයි මහද්ධන නම්.

‘මහාභොගා’- රනින් රිදියෙන් සාදන ලද භාජන ආදී මහත් භෝග ඇති.

‘අඤ්ඤමඤ්ඤාහි ගිජ්ඣ්ඤන්ති’- ඔවුනොවුන් ප්‍රිය මනාපව ඇළී වෙසෙති.

‘අනලංකතා’- අප්‍රමාණ - කෙළවරක් නැති,

‘උස්සුක්ක ජාතෙසු’- නොයෙක් කටයුතු වලදී ඇති වන, නූපත් රූපාදීන්ගේ ඉපදීම පිණිසද උපන්නවුන්ගේ අනුභවය පිණිසද උත්සාහවත්වූ.

‘භවසොතානුසාරිස්ස’- ලෝක ගමන නැමැති සැඩ පහර අනුව හැසිරෙන.

‘අනුස්සුකා’- උත්සාහනුවූ-නොයෙදුන.

'අගාරං'- ස්ත්‍රිය සමග ගෙය.

'විරාජිය'- නොඇලී බැබළී.

(අවචන සූත්‍රයයි.)

3-9

'චතුර්වක්කං'- සතර ඉරියව්. මෙහි 'චක්ක' යන්නෙන් ඉරියව් අදහස් කරයි.

'නවද්වාරං'- නවදොර, වැගිරෙන දොරටු නවය.

'පුණ්ණං'- අසුචියෙන් පිරුණ.

'ලොහෙන සංයුතං'- තෘෂ්ණාවෙන් යුතු.

'කථං යාත්‍රා භවිස්සති'- මෙබඳු ආකාර ඇති මේ ශරීරයාගේ ගමන කෙළවර ඇති වන්නේ කෙසේද? මින් හිඳීම සිදුවන්නේ කෙසේද? යනු විමසයි.

'නද්ධිං'- උපනාහය. මූලදී ක්‍රොධය අගදී උපනාහය නම් වෙයි. මෙසේ පවත්නා බලවත් ක්‍රෝධය යන තේරුමයි.

'චරත්තං'- චරත්ත, සන්දාම සහනුක්කම යන නම් වලින් හඳුන්වන තෘෂ්ණාව 'චරත්ත' නමින් දැක්වූහ; දෘෂ්ටි නමැති දාමය නම් විය. මෙහි පාළියෙන් දැක්වූ කල එසේ දැක්වූ කෙළෙසුන් හැර සෙස්ස 'චරත්ත' නමින් කියති. මෙසේ කෙළෙස් 'චරත්තය'ද සිදු දමා යන තේරුමයි.

'ඉච්ඡා ලොභං'- එකම ධර්මයක් කැමති වන අර්ථයෙන් 'ඉච්ඡා' කියාද ලෝභ කරණ අර්ථයෙන් 'ලෝභ' කියාද දක්වන ලදී. ඉච්ඡාව පළමුව උපන් බැවින් දුබලය. ඔබ්මොබ උපදින හෙයින් ලෝභය බලවත්ය. නොලැබුන ප්‍රාර්ථනාව ඉච්ඡාවයි. තමා ලැබූ වස්තු පිළිබඳ ආශාව ලෝභයයි.

'සමුලං තණ්හං'- අවිද්‍යාව මුල්කොට ඇති තෘෂ්ණාව මින් කියයි.

'අබ්බුස්සන්තං'- අග්‍ර මාර්ගයෙන් උදුරා දමා සෙස්ස මූල කී පරිදිමයි.

(නවචන සූත්‍රයයි.)

3-10

'එනිජංසං'- ඒනි මුවාගේ බඳු වටකුරුව මනාසේ වැඩුන කෙණ්ඩිය.

'කිසං'- කාශ. මහත් නොවූ, සම ශරීරය, නැතහොත් අව්වෙන් මැලවී ගිය මල් ගඳ විලවුනෙන් යුතු ශරීරයක් යන තේරුමයි.

'විරං'- විරයා ඇති.

'අප්පාහාරං'- හෝජනයෙහි පමණ දන්තා හෙයින් ප්‍රමාණ ආහාරය විකාල හෝජන ප්‍රතික්ෂේප කිරීමෙන් හෝ අල්පාහාරය

'අලොලුපං'- සිව්පසයෙහි ලොල් බැවින් තොර, රස තණ්හාව අත්හළ.

'සිහංවෙකවරං නාගං'- හුදකලා හැසිරෙන සිංහයෙකු මෙන්ද හුදකලාව හැසිරෙන හස්ති නාගයෙකු මෙන්ද සමූහව විසීමෙන් හැසිරීමෙන් ප්‍රමාදය ඇති වෙයි, හුදකලාව හැසිරෙන්නෝ ප්‍රමාද නොවෙති. එහෙයින් හුදකලාව හැසිරීම ම ගන්නා ලදී.

'පච්චේතා'- දන්වන ලද, ප්‍රකාශ කරණ ලද.

'එත්ථ' මේ නාම-රූපයන්හි. පඤ්චකාම ගුණ වශයෙන් රූපය ගත්තේය. සිතෙන් නාමය ගැනේ. මේ දෙ පදයෙන් වෙන් වශයෙන් නොවූ ධර්මයන් ගෙන මෙහිදී පඤ්චස්කන්ධාදී වශයෙන් දැක්වීමෙන් භූමිය හා සම්බන්ධ කොට යෙදිය යුතුය.

(දශවන සූත්‍රයයි.)

තුන්වන සත්ති වර්ගයයි.

'සතුල්ලපකායිකා'- සියදෙනෙක් ධර්මය සමාදන් වීම් වශයෙන් කියවාගෙන ස්වර්ගයෙහි උපන් බැවින් ඒ කරුණ මුල් කරගෙන 'සතුල්ලපකායිකා' යනු කියති. එහි මේ විස්තර කතාවයි:- පෙර විශාල වෙළඳ යාත්‍රික පිරිසක් නැවකින් ගමනක් ගියාහුය. මෙසේ ඔවුන් ගමන් ගත් නැවත හි වේගයෙන් සත්වන දින මුහුද මැදදී මහා ජල කැළඹිල්ලක්ද රළු නැගීමක්ද නිසා ජලයෙන් පිරෙන්නට විය. මෙසේ ක්‍රමයෙන් නැව දියෙහි ගිලෙන්නට විය. එවිට එහි සිටි ජනයා තම තමන් අදහන

දෙවියන්ට යාඥා කරමින් හඬන්නට විය. ඔවුන් අතර මෙබඳු පුරුෂයෙක් විය. මෙබඳු බිය ජනක අවස්ථාවලදී පිහිටක් ඇත්තේදැයි ඔහු සිහිකෙළේය. එවිට තමා රැක්ක පිරිසිදු සරණ ශීලය ඔහුට සිහිවී යෝගියෙකු මෙන් පලක් බැඳ හිඳ ගත්තේය. ඒ දුටු සෙස්සෝ මොහු මෙසේ බිය නැතිවී හිඳීමට කරුණු ඇසූහ. 'එම්බෝ! මම නැව් නඟින දා හික්මු සංඝයාට දන්දී සරණ සිල් ගත්තෙමි ඒ නිසා මට බියක් නැත. යනු ඔහු කීය. එහි සිටියෝද 'හිමියනි! කිමෙක්ද එය අපටත් ගැනීමට සුදුසුද? යනු ඇසූහ ඔව්! වටනේය. එසේ නම් අපටත් දෙන්න, ඔහු ඒ මනුෂ්‍යයන් සියය සියය වශයෙන් වෙන් කරවා හත් කොටසක් වශයෙන් බෙදීය. අනතුරුව පන්සිල් දුන්නේය. ඔවුන් අතුරෙහි පළමු සියය ජලය ගොප්මස තෙක් ගලා සිටියදී සීලයෙහි පිහිටු විය. දෙවන සියය දනක් හිස දක්වා ගලා සිටියදීද තෙවන සියය කටිය තෙක් ගලා තිබියදීද සතරවන සියය නැබ තෙක් ගලා සිටියදීද පස්වන සියය තන තෙක් ගැලී සිටියදීද සවන සියය ගෙල තෙක් ගැලී සිටියදීද, සත්වන සියය කටට ලුණු දිය වැද ගැනීමේදීද, සිල් ගත්තාහුය. හෙතෙම ඔවුන්ට සිල්දී 'දැන් තොපට වෙන පිහිටක් නැත, සීලයම සිහි කරව්, යි උස් හඬින් කීය. ඒ සත් සියයක් පිරිසද එහිදීම මිය පරලොව ගොස් මරණාසන්න මොහොතේ ගත් සීලයේ ආනිසංශයෙන් තව්තිසා භවනයේ උපන්න. ඔවුන්ගේ සමූහයන්ගේ වශයෙන්ම විමානයෝද පහළ වූහ. ඒ සියල්ලන් මැදම සිල් දුන් ගුරුතුමාගේ යොදුන් සියයක් විශාල විමානය විය. සෙසු විමන් ඊට පිරිවර වී මැනවි. සියල්ලටම පහතින් පිහිටි විමන දොළොස් යොදුන් විශාල විය. ඔව්හු එසේ උපන් විගසම කළාවූ කර්මය සිහි කරන්නාහු ඒ සිල් දුන් ගුරුතුමා නිසා ලැබුන ලාභය බව දැන 'අපි බුදුන් සම්පයට ගොස් අපේ ගුරුතුමාගේ ගුණ කියන්නට යමු, යි මධ්‍යම යාමයේදී බුදුන් වෙත පැමිණියහ, ඔවුන් අතුරෙන් දෙවිදූවරු සයදෙනෙක් ගුරුතුමාගේ ගුණ වර්ණනා පවසනු සඳහා එක එක ගාථාව බැගින් කීහ.

'සබ්බිරෙව' - නුවණ ඇති පුරුෂයන් විසින්ම, මෙහි ඇසි 'ර' යන්න පද ගැළපීම සඳහාය.

‘සමාසෙථ’- සමග හිඳින්නේය. මෙය දේශනා ශීර්ෂයයි හැම ඉරියව්වකදීම නුවණ ඇතිවත් සත්පුරුෂ කමිනුත් ගත කළ යුතුය.

‘කුබ්බෙථ’- කරව්. කරන්නේය.

‘සත්ථවං’- මිත්‍ර බව-සමගිය. තෘෂ්ණා සහගත එක්වීම කිසිවෙකු සමගින් හෝ නොකළ යුතුය. බුදු පසේ බුදු ශ්‍රාවකයන් සමග මිත්‍ර සත්ථවය කළ යුතුය. යන මෙය සඳහා එසේ කිය.

‘සතං’- බුද්ධාදී සත්පුරුෂයන්ගේ.

‘සද්ධම්මං’- පන්සිල් දසසිල් සතර සතිපට්ඨාන, ආදී වශයෙන් ප්‍රභෙද ගතවූ සද්ධර්මයයි. මෙහිදී පන්සිල් අදහස් කරණ ලදී.

‘සෙය්‍යො හොති’- ශ්‍රේෂ්ඨ වැඩීමක් වෙයි.

‘න පාපියො’- කිසියම් ලාමක බවක් නැත.

‘නාඤ්ඤතො’- වැලි මිරිකා තෙල් ලබන්නට බැරිවා සේම අසත් පුරුෂ මෝඩයන් වෙතින් නුවණ ලබන්නට නො හැකිය. තල වලින් තෙල් ලබන්නා සේම සත්පුරුෂ ධර්මයන් දැන නැණවතුන් ආශ්‍රය කිරීමෙන් යහපත ලැබිය හැක.

‘සොකමජ්ඣ්ඣං’-සෝක වස්තුන්ගේ හෝ ශෝකයෙන් පෙළෙන සත්වයන්ගේ මැදට ගියාවූ හෝ තැනැත්තේ ශෝක නොකරයිද බන්ධුලමල්ල සෙනෙවියාගේ මල්ලිකා උපාසිකාව මෙන්ද පන්සියයක් සොරුන් මැදට වත් දම්සෙනෙවි තෙරුන්ගේ සද්ධි විහාරික සංකිච්ච සාමණේරයන් මෙන්ද යන අදහසයි.

‘ඤාතිමජ්ඣ්ඣං විරොවතී’- සංකිච්ච තෙරුන්ගේ සද්ධිවිහාරික අධිමුත්තක තෙරුන් මෙන් නෑ සමූහයා මැද බබලයි. එතුමා තෙරුන්ගේ බැනා කෙනෙකි. ඉක්බිති තෙරහු ඔහුට මෙසේ පැවසූහ. සාමණේරයා! ඔබ වැඩි වයස් ඇත්තෙක් වෙහිදැයි අවුරුදු ගණන අසා දැනගෙන. එව. උපසම්පදාව කරන්නෙමු’ යනු කිය. හෙතෙමේ යහපතැයි පිළිගෙන තෙරුන් වැඳ, පාසිවුරු ගෙන සොරුන් වසන වනයේ මැත පෙදෙසේ නැගනිය වසන ගමට ගොස් පිඩු සිඟා ඇවිද්දේය. නැගනිය උන්වහන්සේ දැක ගෙදරට කැඳවා ගෙන ගොස් වැළඳ විය. එතුමා ආහාර වළඳ තමාගේ වයස ඇසීය. ‘එය මම නොදනිමි. මගේ මව ඒ ගැන දනී, යයි ඕනොමෝ පැවසුවාය. උන්වහන්සේ

තොපි සිටිවි. මම මව හමුවට යමි, යි වනයට බැස ගත්තේය. එහිදී සොරෙක් එතුමන් දැක සොර මුළු දැන්විය. ඒ සොරු අර එක සාමණේරයෙකි. යව් ඔහු කැඳවාගෙන එව්, යයි අණ කළහ. ඔහු මරමුයි ඇතැමෙක් කීහ. ඔහු අත්හරිමුයි, කෙනෙක් කීහ. සාමණේරතෙම මෙසේ සිතී. 'මම සේධයෙමි. සම්පූර්ණ කරගත යුතු දේ ඇත්තෙක්ම. මේ සොරුන් සමග සාකච්ඡා කොට තමාට යහපතක් සිදුවන විදියක් කරගන්නෙමි' යි සිතා සොර දෙටුවා අමතා ඇවත! ඔබට මා උපමාවක් දක්වමි' යි කීය.

'පෙර මහවනයෙහි වසන කල එක් සාවෙකු මැරීය.

ඒ මළ සාවා දුටු මුවෝ හා පක්ෂීහු එක රැයක් එහි ගත කළහ.

එසේම අධිමුත්ත නම් ශ්‍රමණයෙකු නසා මහත් ධන විනාශයක් වන්නේයයි ප්‍රයෝජන පතන්නේ නොපැමිණෙන්නාහුය.

අධිමුත්ත නම් ශ්‍රමණ තෙමේ ඇත්තක් කීවේය. ධන විනාශයක් වන්නේයයි ප්‍රයෝජන පතන්නේ නොපැමිණෙති.

ඉදින් මාර්ගයේදී දැක කිසිවෙකුටත් නොදන්වන්නෙහිද, වහන්ස! කැමති පරිදි ඔබ වහන්සේ සත්‍ය රකිමින් වඩින සේක්වා" යනුයි.

හෙතෙම ඒ සොරුන් විසින් හරනා ලද්දේ යන්නේ නැයන් දැක ඔවුන්ටද නොදැන්විය. අනතුරුව ඔව්හු නොපැමිණි කල්හි සොරු ගෙන හිංසා කළාහුය. ළය පැහැර වැළපෙන්නාවූද ඔහුගේ මවට සොරු මෙසේ කීවාහුය.

මැණියෙනි; ඔබගේ උදරයෙහි වැසුයේයයිද කියා අධික ලෙස ස්තේහ ඇත්තේ කුමකටදැයි මා විසින් විචාරණ ලදී. අපි එය කෙසේ දැන ගන්නෙමුදැයි කියව?

අධික ලෙස ස්තේහ ඇත්තාවූ අධිමුත්තගේ මේ මවය මේ පියාය සහෝදරීය සහෝදරයාද යන මේ සියල්ල මෙහි ඤාතීහුය. අකෘත්‍යකාරීවූ අධික ලෙස ස්තේහ ඇත්තාවූ යමක් දැක නොවැළකෙන්නාහුය.

ධාර්මික ජීවිකා ඇති ආර්ය ශ්‍රමණයන්ගේ යමක් දැක නොවැළකෙන්නාවූ අධිමුත්ත සාමණේරයන්ගේ සත්‍යවාදී බව යන මෙය වනාහි වතකි.

අධික ලෙස ස්තෝහ ඇත්තාවූ පිරිසිදු පුරුදු කිරීම් ඇති සත්‍යවාදී භික්ෂූන්ගේ නිර්භය බවට පැමිණි සියලුම නෑයෝද සුවසේ යෙත්වා, යනුය.

මෙසේ මේ සොරුන් විසින් හරනා ලද්දානු ගොස් අධික ලෙස ඇලීම කීවාහුය.

දරුව! පිරිසිදු සත්‍යවාදී භික්ෂුවක්වූ ඔබ නිසා අපි සියල්ලෝම නිර්භය වූයෙමු. සුවසේ හැරී ආවෙමු යනුවෙනි.

ඒ පන්සියයක් සොරු පැහැදීමට පැමිණ අධිමුත්ත සාමණේරයාගේ සම්පයෙහි පැවිදි වූවාහුය. හෙතෙම ඔවුන් ගෙන ගුරුවරයා සම්පයට ගොස් පළමුව තමා උපසම්පදා වී පසුව ඒ පන්සියයක් දෙන තමාගේ අතවැසියන් කොට උපසම්පදා කරවීය. අධිමුත්ත තෙරුන්ගේ අවවාදයෙහි පිහිටියාවූ ඔවුහු අග්‍ර ඵලය වන රහත් ඵලයට පැමිණියාහුය. මේ අර්ථය ගෙන දෙවියෝ "සතං සද්ධම්ම මඤ්ඤාය ඤාති මජ්ඣෙ විරොවති" යන මෙය කීහ.

'සාත්තං'- යනු නිතර සැපයෙන්නේ බොහෝ කාලයක් සිටිත්යයි කියයි.

'සබ්බාසං වො'- යනු නුඹලා සියලු දෙනාගේ.

'පරියායෙන'-යනු කාරණයෙන්.

'සබ්බ දුක්ඛා පමුච්චති'- යනු හුදකලා නොවූයේම උතුම් වෙයි. හුදකලා නොවූයේම ප්‍රඥාව ලබයි. ශොක වන්නවුන් මැද ශෝක නොකරයි නෑ සමූහයා මැද බබළයි. සුගතියෙහි උපදියි බොහෝ කලක් සුවසේ සිටියි සියලුම සංසාර දුකින්ද මිදෙයි යනුය.

(පළමුවන සූත්‍රයයි.)

4-2

දෙවැන්නෙහි

'මච්ඡේරාව පමාදාව'- යනු තමාගේ සම්පත්තිය සැඟවීම් ලක්ෂණ ඇති මසුරුකමින්ද සිහියෙන් වෙන්ව විසීම ලක්ෂණ

කොට ඇති ප්‍රමාදයෙන්ද යනුය, ඇතැමෙක් වනාහි මා විසින් මෙය දීමෙන් නිමාවට යෙයි මගේ ගෙදර මිනිසුන්ට හෝ වැඩක් නොවන්නෝයයි මසුරුකමින් දන් නොදෙයි. ඇතැමෙක් ක්‍රීඩා ආදියෙහි ඇලෙන බැවින් දන් දිය යුතුයයි සිතක්ද නූපදියි.

‘එවං දානං නදියති’- යනු මෙසේ මේ යසස් දෙන සම්පත් දෙන සැප දෙන දනක් නම් නොදෙයි යන නුදුන් කාරණයම කියයි.

‘පුඤ්ඤං ආබංඛමානෙන’- යනු පූර්ව චේතනාදී හේද ඇති පින් කැමැත්තවුන් විසින්.

‘දෙය්‍යං හොති විජානතා’- යනු දානයෙහි එල ඇතැයි දන්නහු විසින් දිය යුතුමයයි කියයි.

‘තමෙව බාලං ඵුසති’- යනු ඒ බාලයා මෙලොව පරලොවෙහි බඩගින්නද පිපාසාවද ස්පර්ශ කරයි. ලුහුබදියි, දුරු නොකරයි.

‘තස්මා’- යනු යම්හෙයකින් එයම ස්පර්ශ කරයි. එහෙයින් විනෙය්‍ය මච්ඡෙරං’- යනු මසුරු මළ දුරු කොට.

‘දජ්ජා දානං මලාහිතු’- යනු කෙලෙස් මල මඩින්තේව ඒ මසුරු මල යටපත් කොට දන් දෙන්නේය.

‘තෙ මනෙසු නමීයන්ති’- යනු දුන් බැවින් මරණයෙන් මළ කල්හිද නො මැරෙත්. යම්සේ වනාහි මළ කල්හි රැස් කොට තබන ලද බොහෝවූද ආහාර පානාදිය මෙය මොහුට වේවා මෙය මොහුට වේවා යයි නැගිට බෙදීමක් නොකරයි. මෙසේ දෙන තැනැත්තේද යනුයි මළාවූ දුන් තැනැත්තාගේ හෝග සමසම නම් වෙයි. එහෙයින් මෙබඳුවූ දන් දෙන සිල් රකින අය මළ කල්හි නොමැරෙත් යන අර්ථයි.

‘පත්ථානංව සහබ්බජං අප්පස්මිංයෙ පචච්ඡෙන්නි’- යනු යම්සේ දීර්ඝවූ කාන්තාර මාර්ගය දුරු කරන්නාවූ මග යන්නෝ දුරු කරන්නාවූ මග යන්නන්ට ස්වල්පවූ මාර්ගොපකරණ බෙදා දෙන්නාහුමය, එපරිද්දෙන්ම යමෙක් කෙළවරක් නැත්තාවූ සසර කතර ඉක්මවන්නාහු ඉක්මවන්නන්ට ස්වල්පවූද දෙය්‍ය ධර්මයෙහි කොටස් කොට දෙන්නාහුමය. ඔව්හු මළ කල්හි නොමැරෙත්.

‘එස ධම්මො සනත්තනො’- යනු මේ පෞරාණික ධර්මය පැරැන්නන්ගේ හෝ පණ්ඩිතයන්ගේ මේ ධර්මය යනුයි.

‘අප්පස්සමෙකෙ’- යනු ස්වල්පවූ දියයුතු එක් වස්තුවක්.

‘පච්ඡේන්ති’- යනු දෙත්.

‘බහුනෙකෙන දිව්ඡරො’- යනු බොහෝවූද වස්තුවෙන් යුක්තවූ ඇතැමෙක් නො දෙත්.

‘සහස්සෙන සමංමිතා’- යනු දහසක් සමග ප්‍රමාණ කරන ලද්දාහු දහසක් දුන්නා සමාන වෙයි.

‘දුරන්නයො’- යනු දුකසේ යා යුතු දුකසේ පිරවිය යුතු යන අර්ථයි.

‘ධම්මං චරො’ යනු කුසල කර්ම සංඛ්‍යාත ධර්මයෙහි හැසිරෙයිද.

‘යොපි සමුඤ්ජකං චරො’- යනු යමෙක් කලවිටක් සුද්ධ කිරීමේදී පිදුරු තැලීම් ආදී වශයෙන් ඉඳලක් ගෙන හැසිරෙයි.

‘දාරඤ්ච පොසං’- යනු අඹුවන්ද පොෂණය කරන්නේ.

‘දදමප්පකස්මිං’- යනු ස්වල්පවූ කොළ අතු මාත්‍රයෙක්හිද බෙදීම් කොට දෙන්නේම හෙතෙම ධර්මයෙහි හැසිරෙයි.

‘සනං සහස්සානං’- යනු දහසක් දහසක් කොට ගණින ලද පුරුෂයන්ගේ සියයක්, දසදහස යන අර්ථයි.

‘සහස්සයාගිනං’- යනු හික්ෂුන් දහසක හෝ යාගය, කහවණු දහසකින් හෝ පහළවූ යාගයද දහසක් යාග නම්, එය මොවුන්ට ඇත්තේනුයි දහසක් යාගයන්, ඒ දහසක් යාගයන්ගේ, මෙයින් දහසකින් හෝ කහවණු කෙළකින් පිණ්ඩපාතය දක්වන ලද්දේ වෙයි. යමෙක් මෙපමණක් දෙත්.

තෙ කලම්පි නාග්ගන්ති තථාවිචස්ස’- යනු කීහ. යමෙක් මේ ඉඳලින් හැසිරෙන්නේද ධර්මයෙහි හැසිරෙයි. අඹුවන් රකින්නේද ස්වල්පවූවක් දෙන්නේද එබඳුවූ මේ දහසක් යාගයන් කලාවකුදු නොඅගී, යම් ඒ දිළින්දා විසින් එක් කොටස් මාත්‍රයක්ද සලාක බතක්ද හෝ දෙන ලද්ද ඒ දානයාගේ ආනිශංසයට පෙරකී සියලු දීම්වල අනුසස් කලාවකුත් නොඅගී කලාව නම්:- සොළොස් භාගයක්ද සියක් භාගයක්ද දහසක් භාගයක්ද මේ

මෙහි ගන්නා ලදී. ඔහු විසින් යම් දනක් දෙන ලද්ද එයින් සියක් කොටසක් බෙදූ කල්හි අන්‍යයන්ට දස කෙළක් දෙන ලද්ද එයින් එක කොටසකුලු නොඅගියයි කීහ.

මෙසේ බුදුන් දීම අගය කරන කල්හි සමීපයෙහි සිටියාවූ දෙවතා දුවක් සිතිය: බුදුහු මෙසේ මහත්වූ දානය පාදයෙන් හකුළුවා රුවන් සියයකින් යුක්ත වූවක් මෙන් නිරයෙහි බහාලන්නේ මෙය මෙසේ ස්වල්පවූ දානය සඳ මඬලෙහි ගටන්නාක් මෙන් ඔසවයි. කවර හෙයකින් මෙය උතුම් වන්නේ දැයි දැනගනු පිණිස ගාථාවක් කිය. එහි

‘කෙන’- කවර කරුණකින්.

‘මහග්ගතො’- යනු මහත් බවට ගියේ, මෙය මහත්ය යනු පරියාය වචනයකි.

‘සමෙන දින්නස්ස’- යනු සමච දෙන ලද දානයාගේ.

ඉක්බිති ඇයට බුදුහු දානය ප්‍රභේද කොට දක්වන්නේ.

‘දදන්ති හෙකෙ’- යනු ආදිය කීහ.

එහි ‘විසමෙ නිවිට්ඨා’- යනු විෂමවූ කාය, වච්චි, මනෝ කර්මයන්හි පිහිටා.

‘ජෙත්වා’- යනු දුරු කොට.

‘වධිත්වා’- යනු නසා.

‘සොවයිත්වා’- යනු ‘අනුන් ශෝකයෙන් පෙළුන ලද කොට

‘අස්සු මුඛා’- යනු කඳුළු මුහුණෙහි මුසු කොට අනුන් හඬවා දෙන ලද දානය වනාහි අස්සුමුඛ දානයයි කියයි.

‘සදණ්ඩා’- යනු දණ්ඩකින් තළා පහරදී දුන් දන දඬු සහිතයයි කියයි.

‘එවං’- යනු මම සර්වඥ බැවින් මහදන්ගෙන ඵලය ස්වල්ප කිරීමට නොහැක්කෙමි. ස්වල්පවූ දානය හෝ මහත් ඵලය. මේ මහා දානය වනාහි තමාගේ උත්පත්තියෙන් අපිරිසිදුවූ බැවින්ම ස්වල්ප ඵල නම් වෙයි. අන්‍යවූ ස්වල්ප දානය තමාගේ උත්පත්තියෙන් පිරිසිදු බැවින්ම මහත්ඵල නමැයි මේ අර්ථය දක්වන්නේ එවං යන ආදිය කීහ.

(දෙවැනි සූත්‍රයයි.)

1-3

තුන් වැන්නෙහි

'උදානං උදානෙසි'- යනු කීමක් ගෙන හැර පායි යම්සේ වනාහි තෙල් මැන ගැනීමට නොහැකිව උතුරා යයිද? එය නොදැදීම යයි කියයි, කිසියම් ජලයක් තඩාගයට ගැනීමට නොහැකි වෙයිද වසාගෙන පැතිරීයයිද එය සැඩදිය පහරයයි කියයි. එපරිද්දෙන්ම යම් ප්‍රීති වචනයක් සිතෙහි දැරීමට නොහැකි වෙයිද බොහෝ වී ඇතුළත සිටීමට නොහැකිව පිටතට නික්මෙයිද එය උදානයයි කියයි. මෙබඳු වූ ප්‍රීති සහගත වචනයක් නිකුත්වූයේය යන අර්ථයි.

'සද්ධායපි සානුදානං'- යනු කර්මයද ඵලයද අදහා දුන් දන යෙහෙකි ලැබුයේ යහපතක්මය. යෙහෙකි යනු කියත්. කෙසේ වනාහි මේ දෙකම සම නම් වෙන්ද යනුය. දිවියෙහි හය දක්නා තැනැත්තාට යුද්ධ කිරීමට නොහැකි වෙයි, අඩු වීමට බිය තැනැත්තාට දීම නොකළ හැකි වෙයි. ජීවිතයද රකින්නෙමිසි. යුද්ධ කරන්නෙමිසි කියන්නා යුද්ධ නොකරයි. ජීවිත ආශාව අත්හැර සිඳීමක් වේවා, මරණය හෝ පිළිගන්නෙමිසි උත්සාහවත්වන තැනැත්තේම යුද්ධ කරයි, හෝගද රකිමි, දන්ද දෙමිසි කියන්නා නොදෙයි. හෝගයෙහි ආශාව දුරු කොට මහ දන් දෙමිසි උත්සාහවත් වන තැනැත්තේම දන් දෙයි. මෙසේ දානයද යුද්ධයද සමාන වෙයි එහෙයින්ම කීහ:-

'අප්පම්පි වෙ සද්දහානො දදාති තෙනෙව සොහොති සුඛි පරත්ථ'- යන මෙහි අර්ථය වනාහි ප්‍රකට කිරීමට ඒකසාධක බ්‍රාහ්මණ කථාවද, අංකුර වස්තුවද, විස්තර වශයෙන් දන යුතුයි.

'ධම්ම ලද්ධස්ස'- යනු දැනැමින් සෙමින් ලද හෝගයාගේ හා ධර්මය ලද පුද්ගලයාගේද යනුයි. මෙහි පුද්ගලයා ලද ධර්මය නම් අවබෝධ කළ ආර්යය ධර්මයයි, මෙසේ මේ ධර්මයෙන් ලැබූ හෝගයාගේ දානය ධර්මය ලැබූ පුද්ගලයාට දෙයිද එය යහපති යන අර්ථයි.

'උට්ඨාන විරියාධිගතස්ස'- යනු උත්සාහයෙන්ද විරියයෙන්ද රැස් කළ ධනයාගේ.

'වෙනරණිං'- යනු මෙය දේශනා ශීර්ෂ මාත්‍රයයි. මෙහි වනාහි එක් තිස් මහා නිරයෙහි සඤ්ජීවය, කාල සූත්‍රය ආදී යම් නිරයක් කියන ලද්ද සියලු අතින්ම ඉක්මවා යන අර්ථයි.

'විවෙය්‍යදානං'- යනු විමසා දුන් දනයි. එහි විමසීම් දෙකකි. දිය යුත්ත විමසීමය, දියයුත්තන් විමසීමය යනුයි. ඔවුනතුරෙහි පහත් පහත් ප්‍රත්‍යය දුරු කොට ප්‍රණීත ප්‍රණීත දේ තෝරා විමසා දීම දිය යුත්ත විමසීමයි. මෙයින් බැහැරවූ බිඳ ගත් සිල් ඇති අනුපහක් පමණ හේද ඇති පාෂාණ්ඩයන් දිය යුත්තන් සේ නොගෙන සීලාදී ගුණ සම්පන්න ශාසනයෙහි පැවිදි වූවන්ට දන්දීම දියයුත්තන් විමසීම නම්, මෙසේ දෙපරිද්දකින් දීම විමසීමය.

'සුගතප්පසන්ථං'- යනු බුදුන් විසින් වණන ලද එහි දිය යුත්තන් විමසීම දක්වන්නේ 'යෙ දක්ඛණෙය්‍ය' යන ආදිය කිහි.

'බිජානි චුත්තානි යථා යන මෙයින් වනාහි දිය යුත්ත විමසීම කිහි. විනාශවුන බිජ සමාන බව විමසා ගන්නා ලද ප්‍රණීත ප්‍රණීතවූ දිය යුතුදේ යනුයි.

'පාණෙසුපි සාධු සංයමො'- යනු ප්‍රාණයන්හි හික්මුණු බවද යහපත්ය. මේ දෙව් දුව මෙපමණකින් කියන ලද දීමෙහි අනුසස් කථාව ඉක්මවා සීලයෙහි අනුසස් කීමට පටන් ගත්තාය.

'අහෙට්ඨයං චරං'- යනු හිංසාවෙන් තොරව හැසිරෙන්නේ.

'පරුපවාදා'- යනු අනුන්ගේ දොස් කීමට බියෙන්.

'භයා'- යනු දොස් කීමට බියය.

'දානාව බො ධම්ම පදංච සෙය්‍යා'- යනු දානයෙන් නිර්වාණ සංඛ්‍යාත ධර්ම පදම ශ්‍රේෂ්ඨය.

'පුබ්බෙවති පුබ්බතරෙව සන්තො'- යනු පෙර කාශ්‍යප බුදුන් ආදීන්ගේ කාලයෙහි එයටත් පෙර කෝණාගම බුදුන්ගේ කාලයෙහි යන සියල්ලෙහිම හෝ මේ පෙරද එයටත් පෙරද ශාන්ත නම් යනුය.

(තුන් වෙනි සූත්‍රයයි)

4-4

සිවුවැන්නෙහි

'කමනියානි'- යනු රූපාදිවූ ඉටු අරමුණුය.

'අප්‍රනාගමනං අනාගන්තා පුරිසො මච්චි දෙයොසා'- යනු තුන් භූමියේ හැසිරීම ගෙන දෙන මරණය නැවත නොපැමිණෙන සුඵ නිවණට නො පැමිණෙන්නාහු නිර්වාණයෙන් වනාහි සත්වයෝ නැවත නොපැමිණෙත්. එහෙයින් නිවණ 'අප්‍රනාගමන' යයි කියයි. එයට කාමයන්හි බැඳුන තැනැත්තෙකු ප්‍රමාදවූ තැනැත්තෙකු නො පැමිණෙන්නාහු වෙත්. පැමිණීමට නොහැකි වෙයි, එහෙයින් මෙසේ කිහ.

'ඡන්දපං'- යනු තෘෂ්ණාවේ ආශාවෙන් හටගත්.

'අසං'- යනු පඤ්චස්කන්ධය සම්බන්ධය දූකය, දෙවෙනි පදය එයටම සමාන වචනයකි.

'ඡන්ද විනයා අසවිනයො'- යනු තෘෂ්ණාවගේ දුරු කිරීමෙන් පඤ්චස්කන්ධය දුරු කිරීම.

'අසවිනයා දුක්ඛ විනයො'- යනු පඤ්චස්කන්ධය දුරුකිරීමෙන් සංසාර දුක දුරු කිරීමම වෙයි.

'විත්‍රානි'- යනු අරමුණු සිත්ය.

'සංකප්පරාගො'- යනු සිතුවිලි වශයෙන් ඇල්ම, මෙසේ මෙහි වස්තු කාමය බහා ක්ලේශ කාමය කාමයයි කියන ලදී. මේ අර්ථය වනාහි පසුර සූත්‍රයෙන් විස්තර කටයුතුයි, පසුර පරිබ්‍රාජකයාට වනාහි තෙරුන් විසින් පුරුෂයාගේ ආසා සිතුවිලිවල ඇල්ම කාමයයි කියන ලදී.

'මේ කාමයන් නොවන්නේද ලෝකයෙහි යම්බඳවූ අරමුණු සිත්වල ඇල්ම පිළිබඳ කැමැත්ත කාමයයි කියන්නෙහිය. මේ අකුසල් සිතුවිලිවල කැමැත්ත නිසා ඒ හික්ෂුන්ද කාම භෝගීන් වන්නේයයි' කිහ.

අනතුරුව ඔහුට ස්ථවිර තෙම කිය.

'ලෝකයෙහි යම් අරමුණු සිත්වලවූ ඒ කැමැත්ත පිළිබඳ ඇල්ම කාමයයි නොකියන්නෙහිය, යහපත් රූප දකින්නාවූ මුදුන් වහන්සේද ඒ කාම භෝගියකු වන්නේය.

යහපත් ශබ්ද අසන සුවඳ ආභාණය කරන රස විදින ස්පර්ශ ලබන බුදුන් වහන්සේද කාම භෝගියෙක් වන්නේය' යනුවෙනි.

'අපේත්ථධිරා' - යනු ඉක්බිති පණ්ඩිතයෝ මේ අරමුණුවල ඡන්දරාගය දුරු කරත්.

'සඤ්ඤාපනං සබ්බං' - යනු දසවැදෑරුම් සංයෝජනයන්ය.

'අකිඤ්චනං' - යනු රාගාදී කෙලෙස්වලින් දුරුව.

'නානුපතන්ති දුක්ඛා' - සසර දුකින් වනාහි එයින් මතු වෙති නොවැටෙත්.

'ඉච්චායස්මා මොසරාජා' - යනු 'පහාසි සංඛං' යන ගාථා අසා ඒ පිරිසෙහි ගැළපීමේ දක්ෂවූ මොසරාජ නම්. ස්ථවිර තෙමේ මේ ගාථාවේ අර්ථය යම්සේ ගැළපීම අනුව නොගියේ යයි සිතා නිසිසේ ගළපන්නේ මෙසේ කීහ. එහි

'ඉධවා හුරංවා' - යනු මෙලොව හෝ පරලොව හෝ,

'නරුක්තමං අත්ථවරං නරානං' - යනු කිසියම් සියලුම රහත්හු මිනිසුන්ගෙන් උත්තමද මිනිසුන්ගේ හිත පිණිස හැසිරෙන්නෝද වෙත්, තෙරුන් වනාහි බුදුන් වහන්සේ සදහාම මෙසේ කීහ:-

'යෙතං නමස්සන්ති පසංසියාතෙ' - යනු ඉදින් එසේ මිදුනාවූ තැනැත්තාට දෙවි මිනිස්සු ප්‍රතිපත්තියෙන් නමදිත්. ඉක්බිති යමෙක් ඒ බුදුන් කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ ප්‍රතිපත්තියට අනුව හෝ නමස්කාර කරද්ද, ඔව්හු ඇයි පසසන්නෙ? නොහොත් නොපසසන්නහුද?

'මොසරාජා' - යනු තෙර ඇමතුවයි.

'අඤ්ඤාය ධම්මං' - යනු චතුස්සත්‍ය ධර්මය දැන.

'සංගාතිගා තෙපි භවන්ති' - යනු යමෙක් ඒ බුදුන් කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ ප්‍රතිපත්තියට අනුව හෝ නමදිත් ද ඔව්හු චතුස්සත්‍ය දැන සැකය දුරුකොට ඇලීම් දුරු කළාහුද වෙත්. පැසසිය යුත්තාහුද වෙත් යනුයි.

(සතරවෙනි සූත්‍රයයි)

4-5

පස් වැන්නෙහි

'උප්ප්ඛාන සඤ්ඤිකා'- යනු උප්ප්ඛාන සඤ්ඤි දිව්‍ය ලෝකය නමින් වෙන් වූවක් නැත, මේ දෙව්වරු වනාහි බුදුන්ගේ සිවුපස පරිභෝගය නිසා දොස්කීමට පැමිණියාහුය, ඔවුන්ට වනාහි මෙබඳු සිතෙක් විය. ශ්‍රමණ භවත් ගෞතමයන් වහන්සේ හික්ෂුන්ට පාංසුකුල විවර පිණ්ඩපාත භෝජන රුක් මුල් සෙනසුන් පුතිමුත්ත බෙහෙත් යන මෙයින් සතුටු වන්නේමයයි සීමාවක් කොට වණයි, තෙමේ වනාහි පත්තුණ්ණ දුහුල් බෝම ආදීවූ ප්‍රණීත සිවුරු දරයි, රජවරුන්ට සුදුසු උසස් බොජුන් වළඳයි, දෙව් විමනක් බඳු ගඳකිලියෙහි උතුම් ආසනයක සැතපෙයි, ගිතෙල් වෙඬරු ආදීවූ බෙහෙත් වළඳයි, දවසෙහි මහජනයාට ධර්මය දෙශනා කරයි. උන් වහන්සේගේ වචනය එක් අයුරකින් වෙයි, ක්‍රියාව අන් අයුරකින් වෙයි යනුවෙන් දොස් කියමින්ම පැමිණියාහුය. එහෙයින් ඔවුන්ට ධර්ම සංගාහක තෙරුන් විසින් "උප්ප්ඛානස්සඤ්ඤික" යයි නම් කළහ.

'අඤ්ඤථා සන්තං'- යනු අන් අයුරකින් වීමය.

'නිකච්චා'- යනු කපටිකමින් වඤ්චා කිරීමෙන්, වඤ්චා කොට යන අර්ථයි.

'කිතවස්සෙවා'- යනු පක්ෂීන් අල්ලා විකුණා ජීවත්වන්නා "කිතව" යයි කියයි. ඔහු වනාහි වනරොදක් නොවූයේම කොළ අතු ආදියෙන් වැසීමෙන් වන රොදකට සමානවූ ආකාරය දක්වා පැමිණි මොණරුන් වටුවන් ආදී පක්ෂීන් මරා අග්‍රවන් පොෂණය කරයි, මෙසේ ඒ කපටියාගේ මේ වඤ්චාවෙන් කරන පක්ෂි මාංස භෝජනය මෙන් කුහකයාගේද පසුලු සිවුරින් තමා වසා කථාවෙහි දක්ෂ බැවින් මහාජනයා මුළු කොට ජීවත් වෙමින් හැසිරෙන්නාවූ,

'භුත්තං ථෙය්‍යෙන තස්සතං'- යනු ඒ සියලු සිවුපස පරිභෝගය සොර සිතින් පරිභෝග කෙරේ නම් වෙයි යනුවෙන් දේවතාවා බුදුන් සඳහා කියයි.

‘පරිජානන්ති පණ්ඩිතා’- යනු මෙය කළයුතුද නොකළ යුතුදැයි පණ්ඩිතයෝ දනිති. මෙසේ ඒ දේවතාවෝ බුදුන් වහන්සේටද අපිම පණ්ඩිතයයි හඟිමින් මෙසේ කීවාහුය.

ඉක්බිති බුදුහු ‘නයිදං’ යන ආදිය කීහ. එහි

යායං පටිපදා දළ්භා යනු මේ ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව දැඩිය ස්ථිරය, යම් ප්‍රතිපදාවක නුවණැති පණ්ඩිතයෝ අරමුණු නැවත නැවත සිතා ධ්‍යාන වැඩීමෙන් ලක්ෂන නැවත නැවත සිතා ධ්‍යාන වැඩීමෙන් යන ධ්‍යාන දෙකින් දවන ලදුව මරුවාගේ බැම්මෙන් මිඳෙත්. ඒ ප්‍රතිපදාව කීම් මාත්‍රයෙන් හෝ ඇසීම මාත්‍රයෙන් හෝ ඉක්මවනට පිළිපදිනට නොහැකිය යන අර්ථයි.

‘නචෙ ධීරා පකුබ්බන්ති’- යනු නුවණැති පණ්ඩිතයෝ.

‘විදිත්වා ලොක පරියායං’- යනු සංස්කාර ලෝකයේ ඇතිවීම නැතිවීම දැන චතුරාර්යා සත්‍යයද දැන.

‘නිබ්බූතා’- යනු කෙලෙස් පිරිනිවුමෙන් නිවී ලොකයෙහි තෘෂ්ණාවෙන් ගෙඩි ආවෝ මෙසේ නොකරත්. අපි මෙබඳු වූවක් නොකියමුය යන අර්ථයි.

‘පඨවියං පතිට්ඨන්තිවා’- යනු අප විසින් අයුත්තක් කරන ලදී. නොකළ යුත්තක්මය, අපි කළ යුතුය යන වාදයෙන් හැසිරෙන්නෙමු යයි ලජ්ජාවූවාහු මහබහු කෙරෙහි මෙන් බුදුන් කෙරෙහි ගෞරව දක්වා ගිනි කඳකට මෙන් බුදුන්ට ළංවීමට නොහැකිව අහසින් බැස බිම සිටියේය යන අර්ථයි.

‘අච්චයො’- යනු අපරාධ යයි.

‘නොඅච්චගමා’- යනු අප ඉක්මවා මැඩපැවැත්තාවූ.

‘ආසාදෙනබ්බං’- යනු ගැටිය යුතු බවය, ඒ දෙවියන් වනාහි බුදුන්ට කයින් වචනයෙන් යන දෙකින්ම ගැටූහ. පක්ෂීන් අල්ලා විකුණා ජීවත් වන්නාගේ උපමාව දක්වා තත් අයුරු අසහ්‍ය වචන කියන්නාහු වචනයෙන් ගැටූහ. එහෙයින් “ආසාදෙනබ්බං අමඤ්ඤිමිහ” යනු කීවාහුය.

‘පතිගණ්භාතු’- යනු ක්ෂමාව දෙන සේක්වා.

‘ආයතිං සංවරාය’- යනු අනාගතයෙහි සංවරවීම පිණිස, යළි මෙබඳු අපරාධ දොෂයක්වූවහුගෙන් සිදුනොවීම පිණිස,

'සිතං පාත්වාකාසි'- යනු දසන් දක්වා සතුව ආකාරය දැක්විය කුමක් හෙයින්ද? ඒ දෙවියෝ වනාහි ස්වභාවයෙන් ක්ෂමා නොකරත්, ලෝකික මහා ජනයාද දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගලයාවූ බුදුන්ද එක සමාන කෙරෙත්. අනතුරුව බුදුහු අනුන්ගේ කථාවෙන් උපන්නාවූ බුද්ධ බලය දක්වා පසුව ක්ෂමා කරන්නෙමිසි සිතා පහළ කෙළේය.

'භියෙතා සොමත්තාය'- යනු අතිරේක ප්‍රමාණයෙන්.

'ඉමං ගාථං අභාසි'- යනු කිපියාවූ මේ තෙමීම අපේයයි හඟිමින් කිය.

'න පතිගණ්හාති'- යනු ක්ෂමා නොකරයි නොඉවසයි.

'කොපත්තරො'- යනු ඇතුළත උපන්නාවූ කෝපයයි.

'දොසගරු'- යනු වරද ලොකුවට ගෙන වසන්නේ.

'සචෙර පටිමුඤ්චති'- යනු හෙතෙම මෙබඳු වූ පාශයකින් මිඳෙන්නාක් මෙන් ඒ චෛරයෙන් තමා මිඳෙයි, නොපැමිණෙයි යන අර්ථයි.

'අවිවයො වෙ නවිජ්ජෙථ' යනු ඉදින් ඉක්මන් කටයුතු කර්මයක් නොවන්නේය.

'නොවිධාපගතං සියා'- යනු ඉදින් අපරාධයක් නම් නොවන්නේය.

'තෙනිධ කුසලොසියා'- යනු ඉදින් චෛරය සංසිඳෙන්නේද ඒ කරුණෙන් කුසල් වන්නේය.

'කස්සවිවයා'- යනු ගාථාවෙහි කාගේ ඉක්මීමක් නැද්ද කාගේ අපරාධයක් නැද්ද? කවරෙක් මූළාවීමකට නොපැමිණේද? කවරෙක් නිරන්තරයෙන්ම පණ්ඩිත නම් වන්නේද? යන අර්ථයි. මේ ගාථාව දේශනා කිරීම පිණිස වනාහි බුදුන්ගේ සිතා පහළ කිරීමය, එහෙයින් දැන් දෙවියන්ට බුද්ධ බලය දක්වා පසුව ක්ෂමා කරන්නෙමිසි "තථාගතස්ස බුද්ධස්ස" යන ආදිය කිහි. එහි

'තථාගතස්ස'- යනු චතුරාර්ය සත්‍යයන්ගේ අවබෝධ කිරීම් ආදී කාරණයන්ගෙන් සසරින් මිදීමේ ප්‍රඥප්ති වශයෙන් මෙසේ ලැබූ නමය.

‘අවිවයං දෙසයන්තීනං’- යනු තොප විසින් යමක් කියන ලද්ද ‘අවිවයං දෙසයන්තීනං’- සවෙරං පටිමුඤ්චති’ යන එය යහපත් කීමකි. මම වනාහි ඒ වෙරයට සතුටු නොවෙමි නොපතමි යන අර්ථයි.

‘පතිගණ්හාමි වොවිවයං’- යනු නුඹලාගේ අපරාධය ක්ෂමා කරමි යනුය.

(පස්වෙනි සූත්‍රයයි.)

4-6

සය වැන්නෙහි

‘සද්ධා දුතියා පුරිසස්ස හොති’- යනු දිව්‍යලොකයට මනුෂ්‍ය ලෝකයටද නිර්වාණයටද යන්නාවූ පුරුෂයාගේ ශ්‍රද්ධාව.

‘දුතියා හොති’- යනු සභාය කටයුතු සිදුකරයි.

‘නොවෙ අස්සද්ධියං අවතිට්ඨති’- යනු ඉදින් අශ්‍රද්ධාවෙහි නොපිහිටයි.

‘යසො’- යනු පිරිවරයි,

‘කිත්ති’- යනු ගුණ කථනයයි.

‘තත්වස්ස හොති’- යනු එහෙයින් ඔහුට වෙයි.

‘නානුපතන්ති සංගා’- යනු රාගයෙහි ඇලීම් ආදීවූ ඇලීම් පස මත්තෙහි නොවැටෙත්.

‘පමාද මනුසුඤ්ජන්ති’- යනු යමෙක් ප්‍රමාද කරන්ද උපදවන්ද ඔව්හු එය යෙදෙන්නේ නම්.

‘ධනං සෙට්ඨංව රක්ඛති’- යනු මුතු මැණික් මසාර ආදී උතුම් ධනය මෙන් රකියි.

‘ක්ඛායන්තො’- යනු ලක්ෂණය නැවත නැවත සිතීමේ ධ්‍යානයෙන්ද අරමුණු නැවත නැවත සිතීමේ ධ්‍යානයෙන්ද දවන්නේ, එහි ලක්ෂණය නැවත නැවත සිතීමේ ධ්‍යානය නම් විදර්ශනා මාර්ග එලයි. විදර්ශනාව වනාහි ලකුණු තුනකින් නැවත නැවත සිති කරයි යනු ලක්ඛණපතිථික්ඛාන නම්, මාර්ගය විදර්ශනාවෙන් පැමිණි කාන්‍යය සිදු කරයි යනු

ලක්ඛණපනිප්ප්කාන නම්, එලය එබඳු ලක්ෂණ ඇත්තාවූ නිරෝධ සත්‍යය නැවත නැවත සිහි කරයි යනු ලක්ඛණපනිප්ප්කාන නම්, අෂ්ට සමාපත්ති වනාහි කසිණ අරමුණට නැවත නැවත සිහි කිරීමෙන් ආරම්භණපනිප්ප්කාන යයි දත යුතුයි. පරම සෑප නම් රහත් සුවය අභිප්‍රේතය.

(සයවෙනි සූත්‍රයයි.)

4-7

සත් වැන්නෙහි

'සක්කෙසු' - යනු 'සක්‍යාවතහො රාජකුමාරා' යන ප්‍රීති වාක්‍යය සඳහා ශාක්‍යයයි නම් ලද රාජ කුමාරයන්ගේ නිවාසයවූ එක් ජනපදයක් ආරොපණය කළ වචනය අනුව ශාක්‍ය යයි කියයි, ඒ ශාක්‍ය ජනපදයෙහි,

'මහාවතෙ' - යනු ඉබේ හටගත් රෝපණය නොකළ හිමවන සමග එකට බැඳුන මහා වනයෙහි.

'සබ්බෙහෙව අරහත්තෙහි' - යනු මේ සූත්‍රය දෙසූ දවසෙහිම පැමිණි රහතන් විසින්.

මේ එහි පිළිවෙළ කථාවයි:-

ශාක්‍ය කෝලියයන් වනාහි කපිලවත්ථු නුවරටද කෝලිය නුවරටද අතරවූ රෝහිණී නම් නදියෙහි එකම ආවරණයක් බඳවා කුඹුරු කරවත්, ඉක්බිති පොසොන් මාසයෙහි ශෂ්‍ය මලානිකවූ කල්හි දෙනුවර වැස්සන්ගේ කම්කරුවෝ රැස්වූහ. එහි කෝලිය නුවර වැසියන්ට මෙසේ කීවාහුය:- දෙනුවර වැස්සන්ම ගනු ලබන්නාවූ මේ ජලය නුඹලාට හෝ අපටම සීමා නොවෙයි. අපේ ශස්‍ය එක් ජලයකින්ම සෑදෙන්නේය, මේ ජලය අපට දෙව යනුයි. කපිලවත්ථු වාසීන්ට මෙසේ කීවාහුය:- නුඹලා කොටු පුරවා සිටි කල්හි අපට රන්රන් මැණික් කහවණු ආදිය ගෙන කුඩ මලු ගත් අත් ඇතිව නුඹලාගේ ගෙදොරකඩවල හැසිරීමට නොහැක්කෙමු. අපේ ශස්‍යද එක් දියකින් සෑදෙන්නේය, මේ දිය අපට දෙව යනුයි අපි නොදෙන්නෙමුය, මෙසේ කථාව දියුණු කොට එකෙක් නැගිට

එකෙකුට පහරක් දුන්නේය. ඔහුද අනිකාටය යනුවෙන් මෙසේ ඔවුනොවුන්ට ගසා රජ කුලවල හටගැන්ම කිය කියා කෝලාහල කළාහුය. කෝලිය කම්කරුවෝ කියත් නොපි කපිලවත්ථු වැසියන් ගෙන නාද කරවී? යමෙක් බල්ලන් සිවලුන් මෙන් තම තමන්ගේ සොහොයුරියන් සමග විසුවාහුය, ඔවුන්ගේ ඇතුන් අශ්වයන් පලිහ ආයුධ ආදිය අපට කුමක් කරන්ද යනුවෙනි. ශාක්‍ය කම්කරුවෝ කියත්. උඹලා දැන් කුෂ්ට ඇත්තාගේ දරුවන් ගෙන නාද කරවී, යමෙක් අනාථව පැන ගියාහු තිරිසනුන් මෙන් කොළ ගස්වල විසුවාහුය, ඔවුන්ගේ ඇතුන් අසුන් පලිහ ආයුධ ආදිය අපට කුමක් කරන්ද? යනුවෙනි, ඔවුන් ගොස් තමාගේ කර්මයෙහි යෙදුනාවූ ඇමතියන්ට කීවාහුය. එයින් ශාක්‍යයෝ සහෝදරියන් සමග එක් වූවන්ගේ ශක්තියද බලයද දක්වන්නෙමුයි යුද්ධයට සැරසී නික්මුණාහුය.

බුදුන් වහන්සේද රාත්‍රියේ අලුයම් කාලයෙහි මහ කුළුණු සමවතින් නැගිට ලෝකය බලන්නේ මෙසේ යුද්ධයට සැරසී නික්මෙන්නවුන් දුටහ. දැක මා ගිය කල්හි මේ කලහය සන්සිඳෙන්නේද නැද්ද යනු විමසන්නේ මම එහි ගොස් කලහය සන්සිඳවීම පිණිස ජාතක තුනක් දෙසන්නෙමි. එයින් කලහය සන්සිඳෙන්නේය. අනතුරුව සමගිය දැක්වීම පිණිස ජාතක දෙකක් දෙසා අත්තදණ්ඩ සූත්‍රය දෙසන්නෙමි. දේශනාව අසා දෙනුවර වැස්සන්ද දෙසියපණහක් කුමරුන්ද දකිත්. මම ඔවුන් පැවිදි කරන්නෙමි. මහා සමාගමයක් වන්නේයයි සනිටුහන් කළසේක. එහෙයින් මොවුන් යුද්ධ සඳහා නික්මුණු කල්හි කිසිවෙකුට නොදන්වා තෙමීම පා සිවුරු ගෙන දෙසෙනග අතර අහසෙහි පලක් බැඳ සවණක් රැස් විහිදුවා වැඩහුන්සේක. කපිලවත්ථු වාසීන් බුදුන් දැකම අපේ ඤාති ශ්‍රේෂ්ඨයා වන ශාස්තෘන් වහන්සේ වැඩි සේක. එහෙයින් අපේ යුද්ධ කිරීම දකින්නේ වනාහි වෙයි යයි සිතා බුදුන් පැමිණි කල්හි අප විසින් අනෙකාගේ ශරීරයෙහි ආයුධ පැහැරීම වනාහි නොකළ හැකිය. කෝලිය නුවර වැස්සෝ අප නසන්නවා හෝ වධ දෙන්නවා හෝයි ආවුධ පසෙක දමා බුදුන් වැඳහුන්නාහුය.

බුදුන්ද දන්නේ මහරජ, කුමක් හෙයින් ආවේහිදැයි විචාළේය. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තීර්ථ ක්‍රීඩාවට නොවේ පර්වත ක්‍රීඩාවට නොවේ, නදී ක්‍රීඩාවට නොවේ. පර්වත බැලීමටද නොවේ මෙතැන වනාහි යුද්ධයක් එළඹ ආවෙමු යනුයි.

මහරජ, කුමක් නිසා තොපගේ කලහයක් හටගත්තේද? ස්වාමීනි ජලය නිසාය.

මහරජ, ජලය කොපමණ වටින්නේද? ස්වාමීනි, ස්වල්පයකි.

පොළොව නම් කොපමණ වටින්නේද මහරජ? මිළ කළ නොහැකිය ස්වාමීනි.

මහරජ, ක්ෂත්‍රියයෝ කොපමණ වටින්නේද? ස්වාමීනි, ක්ෂත්‍රියයෝ නම් මිළ කළ නොහැකිය.

මහරජ, සුඵ මිලක් වටිනා ජලය නිසා මිළ කළ නොහැකි ක්ෂත්‍රියයන් කවර හෙයින් නසන්නහුද? මහරජ යුද්ධයෙහි ආස්වාදයක් නම් නැත. එක් රුක් දෙවියෙක් කළු සිංහයෙකු සමග අස්ථානයෙහි වෙර කොට බඳිනා ලද ක්‍රෝධය මේ මුළු කල්පයෙහිම අනුව පවතින්නේයයි කියා එන්දන ජාතකය දෙසීය. එහෙයින් මහරජ, අන්‍යයාගේ පිහිට පැතීම නොකළ යුතුයි. අන්‍යයාගේ පිහිට පැතීම කොට වනාහි එක් භාවෙකුගේ කථාවෙහි යොදුන් තුන් දහසක් පැතිරුනාවූ හිමවතෙහි සිවුපා සමූහයා මහ මුහුදට පනින්නාහු වූහ, එහෙයින් අනුන් කෙරෙහි විශ්වාසය තැබීමක් නොකළ යුතුයයි කියා පඨවි උදියන ජාතකය දෙසීය. එහෙයින් කිසි කලෙක මහරජා දුර්වලයාද මහ බල ඇත්තාගේ සිදුර දකියි කිසි කලෙක මහ බල ඇත්තා දුබලයාගේද දකියි. කරට කිරිල්ලියක් වනාහි ඇතෙකු නැසුවේයයි ලටුකික ජාතකය දෙසීය. මෙසේ යුද්ධය සංසිදුවීම පිණිස ජාතක තුනක් දෙසා සමගිය දැක්වීම පිණිස ජාතක දෙකක් දෙසීය. කෙසේද? මහරජ සමගිවූවන්ගේ වනාහි කිසි සිදුරක් නම් දැකීමට නොහැකියයි කියා රුක්ඛ ධම්ම ජාතකය දෙසීය. එහෙයින් මහරජ, සමගි වූවන්ගේ වනාහි කිසි සිදුරක් දැකීමට නොහැක්කේය. යම් කලෙක වනාහි ඔවුනොවුන් විවාද කළාහුද එකල්හි වැදි පුත්‍රයා ඔවුන් මරාගෙන ගියේයයි විවාදයෙහි ආස්වාදයක් නැති බව කියා වට්ටක ජාතකය දෙසීය.

මෙසේ මේ ජාතක පහ දෙසා අවසානයෙහි අත්තදණ්ඩ සූත්‍රය දෙසිය.

පැහැදුනාවූ රජවරු ඉදින් බුදුන් වහන්සේ නොවැඩියේද අපි සිය අත්වලින් ඔවුනොවුන් මරා ලේ නදියක් පවත්වන්නෙමු. අපගේ දූ දරුවන්ද ගෙවල්වල නොදකින්නෙමු. අපට අනුශාසනා පණිවුඩයක් ගෙන එන්නෙක්ද නොවන්නේය. බුදුන් නිසාම අපි ජීවිත ලැබුවෙමු. ඉදින්වනාහි බුදුහු ගිහිගෙයි විසුයේ නම් කොදෙව් දෙදහසක් පිරිවර කොට ඇති චතුමහා දීප රාජ්‍යය ඔහුගේ අතට ගියා වන්නේය. ඔහුගේ පුත්‍රයෝ වනාහි දහසකට අධික කොට වන්නාහුය. එහෙයින් ක්ෂත්‍රිය පිරිවරින්ම හැසිරෙන්නාහුය. මේ කියන ලද සම්පත් හැර නික්ම සම්බෝධියට පැමිණියේය. දැනුදු ක්ෂත්‍රිය පිරිවරින්ම හැසිරිය යුතු යයි දෙනුවර වැස්සෝ දෙසිය පණහක් දෙසිය පණහක් කුමාරයන් දුන්නාහුය.

බුදුහුද ඔවුන් පැවිදි කරවා මහ වනයට වැඩි සේක. තමන්ගේ කැමැත්තෙන් තොරව ගරු කිරීමක් වශයෙන් පැවිදිවූ ඔවුන්ගේ ශාසනයෙහි ඇල්මක් නොවීය. පුරාණ භාර්යාවරුද ඔවුන්ට "ආර්යා පුත්‍රයෝ කලකිරෙත්වා, ගිහිගෙට නොඑත්වා" යන ආදිය කියා පණිවිඩ යවත්, ඔව්හු වැඩියක්ම කලකිරිනාහුය.

බුදුහු බලන්නේ ඔවුන්ගේ නොඇලීම දැන මා වැනි බුදු කෙනෙකු හා එකට වසන්නාවූ මේ හික්ෂුහු කලකිරෙත්. ඒකාන්තයෙන්ම මොවුන්ට කුණාල විලේ වර්ණනාව දෙසා එහි පමුණුවා කලකිරීම දුරුකරන්නෙමියි කුණාල විලේ වර්ණනාව දෙසිය. ඔව්හු එය දකිනු කැමැත්තාහු වූහ.

මහණෙනි, කුණාල විල දකිනු කැමැත්තෙහිද? එසේය භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඉදින් මෙසේ එම යන්නෙමුයි. යා යුතු තැනට අපි කෙසේ යන්නෙමුද? තෙපි යනු කැමැත්තනු නම් මම මාගේ ආනුභාවයෙන් ගෙන යන්නෙමි යහපති ස්වාමීනි,

බුදුහු පන්සියයක් හික්ෂුන් ගෙන අහසින් ගොස් කුණාල විල සම්පයෙහි පිහිට එ හික්ෂුන්ට කීහ.

මහණෙනි, මේ කුණාල විලෙහි යම් මාළුවකුගේ නම නොදන්නහුද මාගෙන් අසව යනුවෙනි, ඔව්හු ඇසූහ. බුදුහු

ඇසූ ඇසූ දේ කීහ. මත්සායන්ගේ පමණක්ම නොව ඒ වණ රොදෙහි ගස්වලද පර්වත පාදයෙහි දෙපා සිච්චා පක්ෂීන්ගේද නම් ඇසුවීම දෙසීය.

අනතුරුව පක්ෂීන් දෙදෙනෙකුගේ කටින් ඩැහැගත් දඬු කඩක හුන් කුණාල පක්ෂි රාජයා ඉදිරියෙන්ද පස්සෙන්ද දෙපැත්තෙන්ද පක්ෂි සමූහයා පිරිවරාගෙන එයි. එය දුටු භික්ෂූහු ස්වාමීනි, මේ තෙමේ පක්ෂීන්ගේ රජා වන්නේය. මේ පිරිවර මොහුගේම යයි හඟිමු. එය එසේය මහණෙනි, මෙයද මගේම වංශයයි මගේ පරම්පරාවයි, යනුය.

ස්වාමීනි, අපි දැන් පළමුකොටම මේ පක්ෂි සමූහයා දුටුවෙමු. යමක් වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙයද මගේම වංශයය මගේ පරම්පරාවයයි කීද එය අසනු කැමැත්තෙමුයි, මහණෙනි, අසනු කැමැත්තහුද, එසේය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එසේ නම් අසව, යනුයි. ගාථා තුන්සියයකින් යුක්තවූ කුණාල ජාතකය දෙසන්නේ කලකිරීම දුරුවිය. දෙශනාව අවසානයේ සියල්ලෝම සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියාහුය. මාර්ගයෙන්ම ඔවුන්ට සෘද්ධියද පැමිණියේය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමුකොට මේ භික්ෂූන්ට මෙපමණක් වේවායි අහසින් පැමිණ මහා වනයටම වැඩි සේක. ඒ භික්ෂූහුද වඩිනා වේලෙහි බුදුන්ගේ ආනුභාවයෙන් වැඩ ආපසු වඩින අවස්ථාවේ තමාගේ ආනුභාවයෙන් බුදුන් පිරිවරා මහා වනයෙහි බැස්සාහුය.

බුදුහු පණවන ලද අසුනෙහි වැඩහිද ඒ භික්ෂූන් අමතා එව මහණෙනි, හිදිව් ඉදිරි තුන්මග පිණිස නොපගේ කෙලෙසුන් නැසීමේ කමටහන් දෙසන්නෙමියි කමටහන් දෙසීය.

භික්ෂූහු සිතුවාහුය. බුදුහු අපේ නොඇලුනු බව දැන කුණාල විලට පමුණුවා කලකිරීම දුරු කෙළේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ සෝවාන් ඵලයට පැමිණියාවූ අපට දැන් තුන් මග පිළිබඳ කමටහන් දුන් සේක. සෝවාන්වූ අප විසින් වනාහි මෙය ඉක්මවනට නොවටියි. අපි උත්තම පුරුෂයන් හා සමානවීමට සුදුසුය, ඔවුහු බුදුන්ගේ පා වැඳ නැගිට නිසීදනය හකුළා වෙන වෙනම පර්වත ගුහාවල රැක්මුල්වල හුන්නාහුය.

බුදුහු සිතිය ප්‍රකෘතියෙන්ද නොමුදා හළ කර්මාන්ත ඇත්තාවූ මේ භික්ෂුහු ලබන ලද උපායෙන් වෙහෙසවීමේ කරුණක් නම් නැත, යන්නාහු යන්නාහුම විදර්ශනා පිහිටුවා රහත්ව තම තමා අවබෝධ කළ ගුණය කියන්නෙමුයි මා සම්පයට එත්, මොවුන් පැමිණි කල්හි දසදහසක් සක්වල දෙවියෝ එක සක්වලක රැස්වෙත්. මහා සමාගමක් වන්නේය. විවේකවූ අවකාසයෙහි මා හිදීමට සුදුසු යනුයි. එහෙයින් ජනශූන්‍ය අවකාශයෙහි බුදුන්ගේ ආසනය පණවා වැඩහුන් සේක.

සියල්ලටම පළමුව කමටහන් ගෙන ගියාවූ ස්ථවිර තෙම සිවුපිළිසිඟියා සමග රහත් බවට පැමිණියේය. ඉක්බිති අන්‍යයාද පන්සියයම විලෙහි පියුම් මෙන් ප්‍රබෝධ වූහ.

සියල්ලන්ටම පළමුව රහත් බවට පැමිණි භික්ෂුව බුදුන්ට දන්වන්නෙමු. පළඟ වෙන් කොට නිසිදනය හකුළා ගෙන බුදුන් ඉදිරියේ විය, මෙසේ අන්‍යයාද අන්‍යයාද පන්සියයම දන්හළට පිවිසෙන්නාක් මෙන් පිළිවෙළින්ම පැමිණියාහුය.

පළමු ආ තැනැත්තේ වැද නිසිදනය හෙළා එකත්පස්ව අවබෝධ කළ ගුණය කියනු කැමැත්තේ අනිකෙක් වනාහි ඇද්ද කිසිවෙක් නැද්දැයි නැවති එන්නාවූ මග බලන්නේ අන්‍යයාද දුටුවේය යනුවෙනි.

ඒ සියල්ලම පැමිණ එකත්පස්ව හිඳ මේ තෙම මොහු ගෙනයන්නේද කථා නොකරයි. මේ තෙමේ මොහු ගේන යන්නේද කථා නොකරයි.

රහතුන්ගේ වනාහි ආකාර දෙකක් වෙයි, අනේ! ඒකාන්තයෙන්ම මා අවබෝධ කළ ගුණය දෙවියන් සහිත ලෝකයා වනාම අවබෝධ කරන්නේ නම් යෙහෙකිසි සිතක් උපදියි. ලැබූ බව වනාහි නිධානයක් ලද පුරුෂයා මෙන් අනිකෙකුට කියන කැමැත්තේ නොවෙත්.

මෙසේ රැස්වූ කල්හි වනාහි ඒ ආර්යය මණ්ඩලයෙහි පෙර දිග යුගගුරුපව්වෙන් වටවූ ආකාශය මීදුම ධූලි රාහු ග්‍රහණය යන මේ කිලුටුවලින් වෙන්ව බුදුන්ගේ පහළවීමෙන් සැදුම්ලත් ලෝකයාට සිත්කළු බව දැන්වීම පිණිස පෙරදිගින් ඔසවන ලද

රිදියෙන් කළ මහකැඩපත් රවුමක් මෙන් නිම්වළල්ලේ රවුම් ගෙන පෙරලනු ලබන රිදී රෝදයක උසස් පෙනුම ඇති පුන්සඳුමඬල ඉක්මවා ආකාශයට පිළිපත්තේය.

මෙසේ මෙබඳුවු මොහොතෙහි බුදුහු කිඹුල්වත්පුරයේ ශාක්‍ය ජනපදයෙහි මහා වනයෙහි රහත් බවට පැමිණි පන්සියයක් පමණ සියලුම භික්ෂූන්ගෙන් යුක්ත මහා භික්ෂු සංඝයා සමග වාසය කරයි" යනුවෙනි.

එහි බුදුහුද මහාසම්මත වංශයෙහි උපන්න. ඒ පන්සියයක් භික්ෂූහුද මහාසම්මත කුලයෙහි උපන්න. බුදුහුද ක්ෂත්‍රිය ගැබක උපන්න. ඒ පන්සියයක් වහන්සේද ක්ෂත්‍රිය ගැබවල උපන්න. බුදුහුද රජකුලයෙන් පැවිදි වූහ. ඒ පිරිසද රජ කුලවලින් පැවිදි වූහ. බුදුහුද සේසත හැර අතට පැමිණි සක්විති රජය නිසරු කොට පැවිදි වූහ, ඒ අයද සේසත් හැර අත්වලට පැමිණි රාජ්‍යයන් නිසරු සේ සිතා පැවිදි වූවාහුය. මෙසේ බුදුහු පිරිසිදු ආකාශයෙහි පිරිසිදු රාත්‍රියෙහි තෙමේ පිරිසිදුව පිරිසිදු පිරිවරක් ඇතිව පහවූ රාග ඇත්තේ පහවූ රාග ඇති පිරිවරක් ඇතිව පහවූ දෝෂ, මෝහ, ඇත්තේ එබඳුම පිරිවරක් ඇතිව තණ්හාවෙන් වෙන් වූයේ තණ්හාවෙන් වෙන්වූ පිරිවරක් ඇතිව කෙලෙස්වලින් මිදුනේ කෙලෙස්වලින් මිදුනු පිරිවරක් ඇතිව ශාන්තවූයේ දාන්ත වූයේ ශාන්තදාන්ත පිරිවරක් ඇතිව මිදුනේ මිදුනු පිරිසක් ඇතිව බෙහෙවින්ම බබළයි යනුය. මේ වර්ණනාභූමිය නම් යම් පමණ හැකි වෙයිද එපමණම කිවයුතුයි. මෙසේ මේ භික්ෂූන් සඳහා කියන ලදී. "පඤ්ච මත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහත්තෙහි" යනුය.

'සෙතෙසො' යනු බොහෝවූ පිරිසක්ම රැස්වූවාහුය. ටිකක් නොවේ. නොපැමිණි අසඤ්ඤි අරුපාවචර දෙවියන්ද පැමිණි දෙවියන්ද එහි මේ පැමිණි ක්‍රමයයි. මහාවනය සම්පයේවූ දෙවියෝ කම්පාවූවාහුය. යමු පින්වත්ති බුදුන්ගේ දැකීම නම් බොහෝ උපකාර වෙයි. දහම් ඇසීම බොහෝ උපකාර වෙයි. භික්ෂු සංඝයාගේ දැකීමද බොහෝ උපකාර වෙයි. යමු යමුයි මහා ශබ්ද කරමින් අවුත් බුදුන්ද ඒ මොහොතේ රහත් බවට පැමිණි රහතුන්ද වැද එකත්පස්ව හුන්න. මේ ක්‍රමයෙන්ම ඒ ඒ

ශබ්ද අසා ශබ්දය අතර අඩගවූ ගවු, අඩයොදුන් ආදී වශයෙන් තුන්දහසක් යොදුන් පතළාවූ හිමවතෙහි තුන්වරක් හැටතුන් දහසක් නගරයන්හි අනුනවදහසක් ද්‍රෝණමුඛයන්හි අනුනවකෝටි සියක්දහසක් පවුන්හි පණස්හසක් රතණාකරයන්හි සියලු දඹදිවෙහි පූර්වවිදේහයෙහි අපරගෝයානයෙහි උතුරුකුරු දිවයිනෙහි දෙදහසක් පිරිවර දිවයින්හි සියලු සක්වළෙහි එයින් දෙවෙනි තුන්වෙනි සක්වළවල්හි යනුවෙන් මෙසේ දසදහසක් සක්වළ දෙවියෝ රැස්වූවාහු යනුවෙන් දතයුතුයි, දස දහසක් සක්වළ වනාහි මෙහි ලෝකධාතු දහසක්යයි දැක්විණ. එහෙයින් කියන ලදී:-
 "දසහි ව ලොකධාතූහි දෙවතා යෙහුයොන සන්නිපතිතා නොන්නි" යනුය.

මෙසේ රැස්වූ දෙවියන්ගෙන් සියලු සක්වළගැබ බඹලොව දක්වා ඉදිකටු කුළාවක දැමූ ඉදිකටු මෙන් පිරුනේ වෙයි. එහි බ්‍රහ්මලෝකයාගේ උස් බව මෙසේ දතයුතුයි. ලෝහ ප්‍රාසාදයෙහි වනාහි සත්වෙනි කුළුගේ සමාන ගලක් බඹලොව සිට යටට දමන්නේ සතර මාසයකින් පොළොවට පැමිණෙයි. මෙසේ මහත්වූ අවකාශයෙහි යම්සේ යට සිට දැමූ මල් හෝ දුම හෝ උඩට යෑමටත් උඩ සිට දමන ලද අඛණ්ඩයක් යටට යෑමටත් අතරක් නොලබයි. මෙසේ හැමතැනම දෙවියෝ වූවාහුය. යම්සේ වනාහි සක්විති රජෙක් හුන් තැන කරදර නැති වෙයිද පැමිණි පැමිණියාවූ මහේශාකාශයේ ක්ෂත්‍රියයෝ ඉඩ ලබන්නේය. අන්‍යාවූ අන්‍යාවූ තැන් ඉතා කරදර වෙයි. මෙපරිද්දෙන්ම බුදුන් හුන් තැන කරදර රහිතව පැමිණියාවූ මහේශාකාශ දෙවියෝද බ්‍රහ්මයෝද අවකාශ ලබන්නේය. එසේද වුවත් බුදුන්ගේ සමීප තැන කෙසෙක් බහන තරම් ප්‍රදේශයෙහි දහසක් විස්සක් පමණ දෙවියෝ සියුම් ශරීරයන් මවා සිටියාහුය. සියලු තන්හි සැටක් සැටක් පමණ දෙවියෝ සිටියාහුය.

'සුද්ධාවාස කායිකානං'- යනු සුද්ධාවාසවල වසන්නවුන්ගේ, සුද්ධාවාස නම් පිරිසිදුවූ අනාගාමී ක්ෂිණාශ්‍රවයන්ගේ වාසස්ථානවූ බ්‍රහ්මලෝක පසය.

'එතදහොසි' - යනු කුමක් හෙයින් මෙය විද? ඒ බ්‍රහ්මයින් වනාහි සමචතට සමචාදී යම්සේ පිරිසිදුමෙන් නැගී සිටියානු බ්‍රහ්ම විමානය බලන්නේ පසුබතෙහි බන්ගෙය මෙන් හිස් වූවක් දුටුවානුය. එහෙයින් බ්‍රහ්මයෝ කොහි ගියානුදැ?යි බලන්නේ මහාසමාගමයයි දැන මේ සමාගම විශාලය. අපි නොගොස් නතර වූයෙමු. පමාවී යන්නවුන්ට වනාහි ඉඩ ලබා ගැනීමක් අමාරු වෙයි. එහෙයින් යන්නානු හිස් අතින් නොගොස් එක එක ගාථාව පිළියෙළ කොට ගෙන යමු. ඒ මහා සමාගමෙහිද තමන් ආ බව දන්වන්නෙමු. බුදුන්ගේද ගුණය කියන්නෙමුයි මෙසේ සමචතින් නැගීටි ඔවුන් සිහිකළ හෙයින් මෙය විය.

'භගවතො පුරතො පාතුරහංසු' යනු පෙළෙහි බුදුන්ගේ සම්පයෙහි ඉදිරි තන්හිම බැස්සාක් මෙන් කොට කියන ලදී. මෙහි වනාහි අර්ථය මෙසේ නොදන යුතුයි. ඔවුන් වනාහි බඹලොව සිටියදීම ගාථා පිළියෙළ කොට එකෙක් පෙරදිග සක්වළ මුවවිටට බැස්සේය, එකෙක් දකුණුදිග සක්වළ මුවවිටටය, එකෙක් බස්නාහිර සක්වළ මුවවිටටය, එකෙක් උතුරුදිග සක්වළ මුවවිටටය. එයින් පෙරදිග සක්වළ මුවවිටටම බට බ්‍රහ්මයෝ නිලකසිණයට සමචාදී නිල් රැස් හිඳුවා දසදහසක් සක්වළ දෙවියන්ට මැණික් සන්නාහයක් මුදන්නාක් මෙන් තමන් පැමිණි බව දන්වා බුදුන්ගේ ගමන් මාර්ගයට නම් කිසිවකුටත් බැසීමට නොහැකිය. එහෙයින් මහත්වූ බුදුන්ගේ ගමන් මාර්ගයෙහිම අවුත් බුදුන් වැද එකත්පස්ව සිටියේය. එකත්පස්ව සිටියානු වනාහි තමා පිළියෙළ කරගත් ගාථාව කීය. දකුණු සක්වළ මුවවිටට බට බ්‍රහ්මයා පීත කසිණයට සමචාද රන් පැහැය මුදා දසදහසක් සක්වළ දෙවියන්ට රන් වස්ත්‍රයක් පොරවන්නාක් මෙන් තමා පැමිණි බව දන්වා එසේම කළේය. බස්නාහිර සක්වළ මුවවිටට බට බ්‍රහ්මයා ලොහිත කසිණයට සමචාද ලේවන් රැස් මුදා දසදහසක් සක්වළ දෙවියන්ට රන් කම්බිලියකින් පොරවන්නාක් මෙන් තමා පැමිණි බව දන්වා එසේම කළේය. උතුරු සක්වළ මුවවිටට බට බ්‍රහ්මයා ඕදාත කසිණයට සමචාද සුදු රැස් විහිදුවා දසදහසක් සක්වළ දෙවියන්ට සමන් මල්පටක් පොරවන්නාක් මෙන් තමා පැමිණි බව දන්වා

එසේම කළේය. පෙළෙහි වනාහි "භගවතො පුරතො පාතුරහංසු, අථංඛො තා දෙවතා භගවත්තං අභිවාදෙන්වා එකමන්තං අට්ඨංසු" යනුයි. මෙසේ එකෙණෙහි මෙන් ඉදිරියෙහි පහළවූයේද වැද එකත්පස්ව සිටි බවද කියන ලදී. එය මේ ක්‍රමයෙන් විය. එකක් වශයෙන් කොට වනාහි දැක්වූයේ ගාථා කීමෙහි වනාහි පෙළෙහිද වෙන්වෙන්වම කියන ලදී.

එහි 'මහාසමයො' යනු මහා සමූහයායි, 'පවනං' යනුවෙන් වනරොද කියායි, ක්‍රම දෙකකින්ම වනාහි බුදුහු මේ වන රොදෙහි අද මහාසමූහයා රැස්වූයේ යයි කීහ, ඉක්බිති යමෙකුට ඒ සමූහය දැක්වීමට 'දෙවකායා සමාගතා' යනු කිය.

එහි 'දෙවකාය' යනු දිව්‍ය සමූහයා.

'ආගතමිහ ඉමං ධම්මසමයං' යනු මෙසේ රැස්වූ දිව්‍ය සමූහයා දැක අපිද මේ දිව්‍ය සමූහයට ආවෙමු, කවර කරුණකින්ද?

'දක්ඛිතායෙ අපරාජිත සංඝං' යනු කිසිවෙකු විසින් නොපැරදී අදම ත්‍රිවිධ මාරයන් මැඩ දිනන ලද සටන් ඇත්තේ මේ නොපැරදුන සංඝයාගේ දැකීම පිණිස ආවෙමු යන අර්ථයි. ඒ බ්‍රහ්මයා වනාහි මේ ගාථාව කියා බුදුන් වැද පෙර දිග සක්වළ මුවවිටෙහිම සිටියේය.

අනතුරුව දෙවැන්නාද කී ක්‍රමයෙන්ම අවුත් කිය.

එහි 'තත්‍ර භික්ඛවො' යනු ඒ රැස්වූ තැන සිටි භික්ෂූහු,

'සමාදහංසු' යනු සමාධියෙන් යෙදුවාහුය.

'අත්තනො උජ්ජකමකංසු' යනු තමාගේ සිතෙහි සියලු ඇද බව නසා සෘජු කළාහුය.

'සාරථීව තෙත්තාති ගහෙන්වා' යනු යම්සේ සෛන්ධවයන් හසුරුවන්නාවූ අත් නොහළ කෙටිට ඇති රථාවාර්යායා සියලු යොත් ගෙන නොබිනින්නේ නොවළක්වන්නේ සිටීද, මෙසේ අංග හයක් ඇති උපෙක්ෂාවෙන් යුක්තවූ රකින ලද දොරටු ඇති ඒ සියලුම පන්සියයක් භික්ෂූහු පණ්ඩිතයෝ ඉන්ද්‍රියයන් රකිත්. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මොවුන් දැකීමට මෙහි ආවෙමුයි හෙතෙමේද ගොස් සුදුසු තන්හිම සිටියේය.

අනතුරුව තුන්වැන්නාද කී ක්‍රමයෙන්ම අවුත් කිය.

එහි 'ජේත්වාබ්බං' යනු රාග දෝස මෝහ කණුව සිද.

'පලිසං' යනු රාග දෝස මෝහ උවදුර,

'ඉන්දබ්බං' යනුද රාග දෝස මෝහ කණුවමය,

'උභව්වමනෙජා' යනු මේ තෘෂ්ණාවෙන් ඉවත්වූ හික්ෂුහු කණුව උදුරා දුරුකොට,

'තෙ වරත්ති' යනු සිව් දිසාවන්හි නොපසුබස්නා වාරිකාවෙහි හැසිරෙත්,

'සුද්ධා' යනු ක්ලේශයන්ගෙන් දුරුව,

'විමලා' යනු පිරිසිදු බව, මෙය සුද්ධා යන්නටම සමාන වචනයකි.

'චක්ඛුමතා' යනු ඇස් පහක් කරණකොටගෙන ඇස් ඇත්තවුන් විසින්.

'සුදත්තා' යනු ඇසින්ද දැමුනු කණින්ද නාසයෙන්ද දිවෙන්ද කයෙන්ද සිතින්ද දැමුනු,

'සුසුනාගා' යනු තරුණ නාගයෝ, එහි මේ වචනාර්ථ යයි. ඡන්දාදීන්ට නොපැමිණෙන්නුයි නාග නම්. ඒ ඒ මාර්ගයෙන් දුරු කළ ක්ලේශයන් නොඑන්නුයි නාග නම්. නන් අයුරු අපරාධ නොකෙරෙන්නුයි නාග නම්. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. විස්තර වනාහි මහා නිර්දේසයෙහි කී අයුරින්ම දත යුතුයි. යළිදු

'ලෝකයෙහි කිසි අපරාධයක් නොකරයිද සියලු සංයෝජන බැඳුම් දුරු කරයිද සියලු තන්හි මිදීමෙන් නොඇලේද යන එබඳු ලක්ෂණ ඇති හෙයින් නාගයයි කියනු ලැබේ, යනුය. මෙහි මෙසේ අර්ථ දත යුතුයි.

'සුසුනාගා' යනු තරුණ නාග බව නම් සැපතට පැමිණියාහු යන අර්ථයි. මෙබඳුවූ නිරුත්තරවූ සුදුසු ඇදුරු වරයකු විසින් දමනය කරන ලද ඒ තරුණ නාගයන් දැකීම පිණිස ආවෙමු. භාග්‍යවතුන් වහන්සෙයයි කියා හෙතෙමේද ගොස් සුදුසු තන්හිම සිටියේය යනුයි.

(සත්වෙනි සූත්‍රයයි)

4-8 අටවැන්නෙහි

'මද්දකුච්ඡස්මිං' යනු මෙනම් උයනෙහි එහි වනාහි අජාසක් කුස පිටිසියේ ඔහුගේ මව මගේ කුසෙහි මේ ගැබක් පිහිටියේය. රජුගේ සතුරා වන්නේය. මා විසින් මෙයට කුමක් කළ යුතුද ගැබ හෙලීම පිණිස එහිදී කුස මඬින ලදී. එහෙයින් මද්දකුච්ඡ යනු ව්‍යවහාරයට ආවේය. ඔවුන්ට වනාහි නිර්භයව විසීමට දුන් හෙයින් මිගදායයයි කියයි.

'තෙනධොපන සමයෙන' යනු මෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. දෙවිදත් වනාහි අජාසක් නිසා දුනුවායන්ද ධනපාල නම් ඇතාද යොදවාද බුදුන්ගේ දිවිතොර කිරීමට නොහැක්කේ සියතින්ම ඔහු මරන්නෙමිසි ගිජුකුළුපව්වට නැග මහ කුළුගෙයක් පමණ ගලක් ඔසවා ශ්‍රමණ ගෞතමයා සුණු විසුණු වේවායි පෙරළිය, මහත් ශක්ති ඇත්තාවූ මේතෙමේ ඇතුන් පස්දෙනෙකුගේ ශක්තිය දරයි. අස්ථානයෙහි වනාහි මේ බුදුන්ගේ දිවිතොර කිරීම පිණිස යම්බඳු අතිකෙකුගේ උපක්‍රමයක් වන්නේය යනුයි. බුදුන්ගේ සිරුර ඉදිරියට එන්නාවූ එය අහසින් අනෙක් ගලක් පැනනැගී පිළිගත්තේය, ගල් දෙකේ ගැටීමෙන් ගල් පතුරු පැන නැගී බුදුන් ගේ පාපිට කෙළවර ඇනුනේය. පාදය මහපොරවකින් පහරලත් කලක් මෙන් පැන නංගාවූ ලෙයින් ලාක්ෂාරසය රැඳුනාක් මෙන් විය, බුදුහු උඩ බලා දෙවිදතුන්ට මෙසේ කීහ, මෝඩ පුරුෂය, තෝ බොහෝ ලොකු අකුශලයක් කරන ලදී. ඔබ යම්බඳුවූ ප්‍රදූෂාවූ නැසීමේ චේතනාවෙන් බුදුන්ගේ ලේ සෙලවූයෙහිය යනුයි. එතැන් පටන් බුදුන්ට අපහසුවක් විය. හික්මුනු සිතූහ. මේ විහාරය නිසරුය. විසමය බොහෝවූ ක්ෂත්‍රියාදීන්ටද පැවිද්දන්ටද අනවකාශය ඔව්හු බුදුන් දෝලා ඇඳෙන් ගෙන ගොස් 'මද්දකුච්ඡ' උයනට පැමිණවූහ. එහෙයින් කියන ලදී. 'තෙනධොපන සමයෙන භගවතො පාදො සකලිකාය ඛො හොති' යනුය.

'භුසා' යනු බලවත්.

'සුදං' යනු නිපාත මාත්‍රයකි.

'දුක්ඛා' යනු සැපතට විරුද්ධ බව,

'තිබ්බා' යනු බහුලවූ.

'ඛරා' යනු ඵරුෂ,

‘කටුකා’ යනු සියුම්වූ.

‘අසාතා’ යනු නොමිනිරි, එහි සිත නොඇලෙයි. නොවැඩෙයි යනු අමනාප නම්.

‘සතො සම්පජානො’ යනු වේදනා ඉවසන සති සම්පජ්ඤායෙන් සමන්විතව.

‘අවිහඤ්ඤමානො’ යනු නොපෙළනු ලබන්නේ, පෙරඑම් බැවින් පවත්නාවූ ඒ වේදනාවන්ගේ වසගයට නොයන්නේ,

‘සිහසෙය්‍යං’ යනු මෙහි කාමභෝගී සෙය්‍යාව, ප්‍රේත සෙය්‍යාව, සිංහ සෙය්‍යාව, තථාගත සෙය්‍යාව යයි සෙය්‍යාව සතර වැදෑරුම්ය. එහි ‘මහණෙනි, බොහෝ සෙයින්ම කාම භෝගී සත්වයෝ වම්පසින් නිදාගනිත්’ යන මෙය කාමභෝගී සෙය්‍යාවය, ඔවුනතුරෙහි බහුල වශයෙන් දකුණුපසින් නිදා ගැනීමක් නම් නැත. ‘මහණෙනි, බෙහෙවින්ම ප්‍රේතයෝ උඩුකුරුව නිදත්’ යන මෙය ප්‍රේත සෙය්‍යාවය, මස් ලේ අඩු බැවින් වනාහි ඇටසමූහයෙන් වෙළුන හෙයින් එක් ඇලයකින් නිදාගැනීමට නොහැකි වෙත්, උඩුකුරුවම නිදත්, ‘මහණෙනි, බෙහෙවින්ම මුවරජුවූ සිංහයා වලිගය කලව අතරේ නොගන්වා දකුණු ඇලයෙන් නිදත්, යන මෙය සිංහ සෙය්‍යාවය, තේජස උසස් බැවින් වනාහි සිංහ මාගරාජයා ඉදිරි පා දෙක එක තැනකද පසු පාදය එක තැනකද තබා වලිගය කලව අතරෙහි තබා ඉදිරිපස පසුපස වලිගය තැබීමේ අවකාශය සලකා ඉදිරි දෙපා මත හිස තබා නිදයි. දවසෙහිම නිදාගෙන පිබ්බෙන්නේ නොතැනිගනිමින් පිබ්බෙයි, හිස ඔසවා වනාහි ඉදිරි පා ආදිය තිබුන තැන් සලකයි, ඉදින් කිසි තැනකින් ඉවත්වී සිටියේ වෙයිද මෙය තාගේ ජාතියට හා ශූරබවටද නොගැළපේයයි නොසතුටු සිත් ඇතිව එසේම නිදයි, ගොදුරු පිණිස නොයයි, නොදුරුව සිටියේ වනාහි මෙය තාගේ ජාතියටද ශූර බවටද ගැළපේයයි තුටුපහටුව නැගිට සිහවැජඹුමෙන් වැජඹී කෙසුරුබර සොළවා තුන්වරක් සිංහනාදකොට ගොදුරුපිණිස එළඹෙයි, චතුර්ථද්ධ්‍යාන සෙය්‍යාව වනාහි තථාගත සෙය්‍යාවයයි කියයි, එහිද මේ සිංහ සෙය්‍යාව පැමිණියේය, මෙය වනාහි තේජස උසස් බව ඉරියව් යන මෙයින් යුතු හෙයින් උත්තම සෙය්‍යාව නම්.

‘පාදෙ පාදං’ යනු දකුණු පයෙහි වම්පය,
 ‘අච්චාධාය’ යනු බොහෝ දරා ටිකක් ඉක්මවා තබා, ගොප්
 ඇටයෙන් ගොප් ඇටය දකින හෝ දකෙහි ගැටුමක් ඇති
 කල්හි නිතර වේදනාව උපදියි. සිත එකඟ නොවෙයි. සයනය
 අපහසු වෙයි. යම්සේ වනාහි නොගැටේද මෙසේ ඉක්මවා
 තැබූ කල්හි වේදනාව නූපදියි, සිත එකඟ වෙයි. සයනය පහසු
 වෙයි, එහෙයින් මෙසේ හොත්තේය.

‘සන්තො සම්පජානො’ යනු යහන පිළිගැනීමේදී
 සතිසම්පජ්ඣාදියෙන් යුක්තව මෙහි වනාහි නැගිටීමේ
 සඤ්ඤාවයයි නොකියන ලදී. මෙය වනාහි බුදුන්ගේ ගිලන්
 සැතපීමය,

‘සත්තසතා’ යනු මේ සූත්‍රයෙහි සියලුම ඒ දේවතාවෝ
 ගිලන්ව සැතපුනු තැනට ආවාහුය.

‘උදානං උදානෙසි’ යනු ගිලන්ව සැතපීමට පැමිණියවුන්ට
 දොම්නසක් වන්නේය, මෙහි වනාහි බුදුන්ගේ වේදනා ඉවසීම
 දැක අනේ බුදුන්ගේ මහත් ආනුභාවයෙන් මෙබඳු වේදනාවන්
 පවත්නා කල්හි විකාර මාත්‍රයකුදු නැත. ශ්‍රියහතෙහි අලංකාර
 කොට තැබූ රන්රුවක්මෙන් කම්පා නොවන ශරීරයෙන්
 හොත්තේය, දැන් මුඛ වර්ණය ඉතා වැඩියක්ම පූර්ණ චන්ද්‍රයා
 මෙන් බබළයි, දැන් පිපුනාවූ පියුමක් මෙන් බුදු මුඛය ශොභාවත්
 වෙයි, කයෙහි වර්ණයද දැන් මටසිලිටි රතෙහි මෙන්
 පැහැදෙන්නේයයි ප්‍රීතිවාක්‍ය පහළ කෙළේය.

‘නාගො වත හො’ යනු මෙහි හො යනු ධර්මයේදී
 ආමන්ත්‍රණ සම්මුතියයි, බලවත්ය යන අර්ථයෙන් නාගය.

‘නාගවතාය’ යනු නාග බැවින්.

‘සිහොවත’ යනු ආදීන්හි නොතැනිගන්නාවූ අර්ථයෙන්
 සිංහවූ, නොසම බැවින් නිසඟවූ, ගවයන් සියයක ප්‍රධානයා
 වනාහි උසහ නම්, ගවයන් දහසක ප්‍රධානයා වසහ නම්, ගවයන්
 සියක් දහසක ප්‍රධානයා නිසහ යයිද කියයි. විශගස උසුලන
 අර්ථයෙන් ධොරයහ නම්. නොසෙවුම් අර්ථයෙන් දන්න නම්.

‘පස්ස’ යනු නියමයෙන් තොරව කළ ඇණවුමයි.

‘සමාධිං’ යනු අර්හත් ඵල සමාධිය.

'සුවිමුක්තං' යනු එලයන්ගේ මිදීමෙන් මොනවට මිදුනු රාගය අනුව ගියාවූ වනාහි සිත අභින්න නම් වෙයි. දොසය අනුව ගිය සිත අපන්න නම්. ඒ දෙකට ප්‍රතිපක්ෂ බැවින් 'නවාහිතතං තවාපනතං' යනු කිහි.

'තවසංඛාර නිග්ගස්භ වාරිතවතං' යනු අසංස්කාර යෙදෙන්නාවූ ක්ලේශයන් නිග්‍රහ කොට වළක්වන ලද කෙලෙසුන්වල වනාහි සුන්බව, එලසමාධියෙන් සන්ත්‍රුන් යන අර්ථයි.

'අතික්කමිතබ්බං' යනු වෙනෙසිය යුතුයි, ගැටිය යුතුයි.

'අදස්සනං' යනු නොදැනීමයි, නොදන්නා වනාහි අන්ධ බාල බැවින් මෙබඳුවූ බුදුන්ට අපරාධ කරන්නේයයි දෙව්දතුන් ගටන්නාහු කියත්.

'පඤ්චවෙදා' යනු ඉතිහාසය පස්වෙනුවට ඇත්තාවූ වේදය දරන්නෝ,

'සතං සමං' යනු අවුරුදු සියයක්.

තපස්සී' යනු තැවීමෙන් යුක්තව.

'වරං' යනු හැසිරෙන්නාහු.

'තසම්මා විමුක්තං' යනු ඉදින්ද මෙබඳුවූ බමුණෝ අවුරුදු සියයක් හැසිරෙත්ද, ඔවුන්ගේ සිත්ද මොනවට මිදුනේ නොවෙයි.

'හිනත්තරුපා න පරංගමාතෙ' යනු හිනවූ පුද්ගලයන්ගේ ස්වභාව ඇති ඔව්හු නිවණට පැමිණෙන සුළු නොවෙත්, 'හිනත්ථරුපා' යනුද පාඨයි, හිනවූ පැවතුම් ඇති ජාතිහු පිරිහීම අර්ථකොට ඇත්තාහුය යන අර්ථයි.

'තණ්හාධිපන්නා' යනු තණ්හාවෙන් වසා පැතිර සිටී

'වතසීල බද්ධා' යනු එළුවන් බලුවන් ආදීවූ වත් වලින්ද එබඳුමවූ සිල්වලින්ද බැඳුනු.

'ලුඛංතපං' යනු පස්අයුරු තපස තවන්නාවූ කටුයහන් ආදීවූ තපස, දැන් ඒ දේවතාවා ශාසනයාගේ සසරින් එතර වන බව කියන්නේ "නමාන කාමස්ස" යන ආදිය කිහි. එය කියන ලද ක්‍රමයෙන්මය.

(අටවෙනි සූත්‍රයයි.)

4-9. නවවැන්නෙහි-

පඡ්ජන්නස්සධිතා යනු වාතුර්මහාරාජිකයේවූ පඡ්ජන්න නම් වස්සවළාභක දෙවර්ජුගේ දුව,

‘අභිවන්දෙ’ යනු බුදුන්වහන්ස, ඔබවහන්සේගේ පා වැදිමි.

‘වක්ඛුමතා’ යනු පසැසින් ඇස් ඇති බව ලද බුදුන් විසින්,

‘ධම්මො අනුබද්ධො’ යනු මෙය මා විසින් පෙර අනුන්ගේ සම්පයෙහි හුදෙක් ඇසුයේමයයි කියයි,

‘සාහංදානි’ යනු ඒ මම දැන්,

‘සක්ඛිජානාමි’ යනු ප්‍රතිචේධ වශයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂකොටම දනිමි.

‘විගරහන්තා’ යනු හීනවූ අක්ෂර පද ව්‍යඤ්ජන වශයෙන් හෝ සසරින් එතර නොවන බැවින් හෝ මෙසේ ගරහන්තාහු,

‘රොරුවං’ යනු රොරව දෙකකි. ධූම රොරවය, ජාල රොරවය විසිනි. ධූම රොරවය වෙන්ව වෙයි. ජාල රොරවය වනාහි අවිචි මහානිරයටම නමකි, එහි වනාහි සත්වයෝ ගින්නෙන් දැවෙන්නේ දැවෙන්නේ නැවත නැවත කැගයත්. එහෙයින් එය රොරවයයි කියයි.

‘සොරං’ යනු දරුණුවූ,

‘ධන්තියා උපසමෙන උපෙතා’ යනු රුවිචි ක්ෂමා කරවා ගැනිමි ඉවසීමෙන්ද රාගාදිය දුරු කිරීමෙන්ද පැමිණි යනුයි.

(නවවෙනි සූත්‍රයයි.)

4-10 දසවැන්නෙහි-

‘ධම්මඤ්ච’ යනු ‘ච’ ශබ්දයෙන් සංඝයාද යන තෙරුවන් නමස්කාර කරන්නාහු මෙහි ආවාහුයයි කියයි,

‘අත්ථවතී’ යනු අර්ථ ඇත්තාහු,

‘බ්‍රහ්මාපිබොනං’ යනු යම් ධර්මයක් කීවේද ඒ ධර්මය බොහෝ ක්‍රමවලින් මම බෙදන්නෙමි,

‘තාදිසො ධම්මො’ යනු මේ බුදුන්ගේ එබඳුවූ ධර්මය පිහිටියේය, සමාන වූයේය යන බොහෝ ක්‍රමවලින් බෙදිය යුතුයයි දක්වයි,

‘උපයිස්සාමි’ යනු කියන්නෙමි,

‘යාවතා මෙ මනසා පරියත්තං’ යනු යම් පමණ මං සිතින් ඉගෙන ගන්නා ලදද එපමණම ඒ දවසෙහි නොකියා මිපටලක් පෙළන්නාක් මෙන් මොහොතකින්ම කෙටියෙන් කියන්නෙමි. සෙස්ස නොගැඹුරු අරුත්මය.

(දසවෙනි සූත්‍රයයි.)

(සතරවෙනි සතුල්ලපකායික වර්ගයයි)

5-1. ආදිත්ත වර්ගයාගේ පළමුවැන්නෙහි-

‘ජරාය මරණෙනව’ යනු මෙය දේශනාවේ නිසය, රාගාදීවූ එකොළොස් ගින්නෙන් ලොව දැවෙන්නේමය.

‘දානෙන්’ යනු දීමේ අදහසින්,

‘දින්නං භොති සුනිහතං’ යනු දීමේ සිතින් වනාහි ගෙහිමියාගේ ඉවතට ගත් බඩු මෙන් දායකයාහට පින් ලැබෙයි. එහෙයින් මෙය කියන ලදී.

‘වොරා හරන්නි’ යනු නුදුන් භෝගයන් සොරුද පැහැර ගනිත්. රජුන්ද ගනිත්.

‘අග්ගිපි ඩහති’ යනු ගින්නෙන්ද දැවෙයි, තිබූ තැන්හිම නැසෙයි.

‘අනෙත්ත’ යනු මරණයෙන්,

‘සරීරං සපරිග්ගහං’ යනු ශරීරයද සොරුන් ආදීන්ගේ වශයෙන් විනාශ නොවූ භෝගයද,

‘සග්ගමුපෙති’ යනු වෙසතුරු මහරජු ආදීන් මෙන් දෙවිලොව උපදින්නේය යනුයි.

(පළමු සූත්‍රයයි.)

5-2. දෙවැන්නෙහි-

‘අනන්දො’- යනු යම්හෙයකින් වනාහි ඉතා බලවතකු වුවද දෙතුන් දිනක් බත් නොකා සිටීමට නොහැකි වෙයි. දුබලයෙකු වුවද කෑමෙන් පසු ප්‍රබල වෙයි. එහෙයින් ‘අනන්දො බලදො’ යනු කිහි.

‘වත්ථදො’- යනු යම්සේ සුරූපියෙක් නමුදු නිරුවත් වූයේ අන්‍යයන් වෙත නොයාහැකි දුකසේ දැකිය හැකි විරූපියෙක් වෙයිද, වස්ත්‍රයෙන් යුක්තවූයේ දිව්‍ය පුත්‍රයෙක් මෙන් බබළයි. එහෙයින් ‘වත්ථදො හොති වණ්ණදො’ යනුවෙන් කීහ.

‘යානදො’- යනු ඇත් වාහන ආදිය දෙන්නා, ඔවුනතුරෙහි වනාහි ‘ශ්‍රමණයන් වහන්සේට ඇත් වාහනය අකැපය. අශ්ව වාහනය හා රථයෙන් යැමද අකැපය සිල් කඳක් රකින්නාවූ ශ්‍රමණයන් වහන්සේට මේ පා වහන් කැපය යනුය.

එහෙයින් කුඩා පාවහන්සැරයට දෙන්නාවූ දායක තෙමේද යමෙක් මග පිරිසිදු කෙරෙයිද පඩි පෙළවල් කරයිද ඒදඬු කරයිද නැව් පිළියෙළ කරයිද යන සියල්ලම වාහන දීමම වෙයි.

‘සුබදො හොති’- යනු වාහනයෙන් සැප එළවන බැවින් සැපදීම නම් වෙයි.

‘චක්ඛුදො හොති’- යනු කඵලරෙහි ඇස් ඇත්තවුන්ටද රූපයන් දැකීම නොහැකි බැවින් පහන්දීම ඇස් දීම නම් වෙයි. අනුරුද්ධ තෙරුන් මෙන් දිවැස් සම්පන්නියද ලබයි.

‘සබ්බදදො හොති’- යනු සියලුම බල ආදීන්ගේ දීම නම් වෙයි, දෙතුන් ගමක පිඬු පිණිස හැසිර කිසිවක් නොලැබ ආවහුටද සීතලක පොකුණක හා නිවහනට පිවිස මොහොතක් ඇඳෙහි දිගා වී සිට නැගිටියහුට වනාහි ශරීරයෙහි ශක්තිය ගෙනවුත් ඇතුල් කළාක් මෙන් වෙයි. පිටත හැසිරෙන්නහුගේද ශරීර වර්ණය අවි සුළංවලින් දැවෙයි. සෙනසුනට පිවිස දොර වසා මොහොතක් හුන්නහුගේ විෂමවූ පැවතුම් දුරුවෙයි, ප්‍රකෘති ස්වභාවය එළඹෙති. වර්ණ සම්පන්නිය ගෙනවුත් ඇතුල් කළාක් මෙන් වෙයි, පිටත හැසිරෙන්නහුගේද පයෙහි කටු ඇණෙයි, කණුවක හැපෙයි සර්පයන් ආදීන්ගේ උවදුරුද හයද උපදියි. සෙනසුනට පිවිස දොර වසා ගෙන හුන්නහුට ඒ සියලු උවදුරු නොවෙත්. හදාරන්නහුට ධර්මයෙන් හටගත් ප්‍රීති සුවයද, කමටහන් මෙනෙහි කරන්නහුට සන්සිදීමේ සුවයද එළඹෙයි. එසේම පිටත හැසිරෙන්නහුටද ධ්වනිය වැගිරෙත්. ඇස් නොපෙනී යයි. සෙනසුනට පිවිසි කෙණෙහි ළඳට බැස්සාක් මෙන් වෙයි. ඇඳ පුටු ආදිය නොපෙනෙත්. මොහොතක් හුන්නහුට වනාහි

ඇසේ පැහැදීම ගෙනවුත් ඇතුල් කළ කලක් මෙන් වෙයි. දොර ජනෙල් ඇඳ පුටු ආදියද පෙනෙත්. එහෙයින් කියන ලදී 'සොව සබ්බදදො හොති යො දදාති උපස්සයං" යනුය.

'අමතං දදොවසො හොති'- යනු ප්‍රණීත භෝජනයකින් පාත්‍රය පුරවන්නාක් මෙන් අමාන දානය නම් දෙයි.

'යො ධම්මමනුසාසති'- යනු යමක් ධර්මයෙන් අනුශාසනා කරයි. අටුවා කථා කියයි, පෙළ කියයි, ඇසූ පැණ විසඳයි. කමටහන් කියයි, දහම් දෙසයි, දහම් ඇසීම කරයි, මේ සියල්ලම ධර්මානුශාසනා නම්. සියලු දානයන් අතුරෙන් ධර්ම දානයම අගනේයයි දත යුතුයි. මෙයද කියන ලදී:-

'සියලු දානයන් අතුරෙන් ධර්ම දානය දිනයි සියලු රසයන් අතුරෙන් දහම් රසය දිනයි සියලු ඇලුම් අතුරෙන් දහමෙහි ඇලුම දිනයි තණ්හාව දුරු කිරීම සියලු දුක් දිනයි" යනුය.

(දෙවෙනි සූත්‍රයයි)

5-3 තුන්වැන්නෙහි

'අභිනන්දන්ති'- යනු පැතීමය.

'භජති'- යනු එළඹෙයි. චිත්ත ගෘහපති සිවලි තෙරුන් ආදීන් මෙන් පස්සෙන් පස්සෙන් ලුහුබදයි.

'තස්මා'- යනු යම්හෙයකින් මෙලොව පරලොවෙහිද ආහාර දුන්නහුම අනුව යයි එහෙයිනි. සෙස්ස ප්‍රකට අර්ථයමය යනුය.

(තෙවෙනි සූත්‍රයයි.)

5-4 සිවු වැන්නෙහි

'එකමුලං'- යනු අවිද්‍යාව තෘෂ්ණාවගේ මූලය, තෘෂ්ණාව අවිද්‍යාවගේ. මෙහි වනාහි තණ්හාව දක්වන ලදී. එයද දෙපරිදි ශාස්වත උච්ඡේද දෘෂ්ටියෙන් වෙලෙන්නුයි. ද්වාදසාවට්ට නම්. එයද රාගාදීවූ තුන් මලයෙන් තිමලය, එහි මේ මුළාව හටගැනීමේ කෙළවරින් 'මල' නම් වෙයි. රාග දොස දෙක හේතුවේ කෙළවරය, එහි පැනීම වනාහි කාම ගුණයන් පස් දෙනෙකි.

ඔවුනතුරෙහි එය පැතිරේනුයි 'පඤ්ච පත්ථර' නම්. එයද නොපිරෙන අර්ථයෙන් සමුද්‍රයය, ඇතුළත පිටත වනාහි මේ දොළොස් ආයතනයන්හි එතෙයි කැරකෙයි යනුවෙන් වාදසාවට්ට' නම්. නොපිහිටීමෙන් වනාහි පාතාලයයි කියයි එය එක මුලක් -පෙ- පාතාලය.

'අතරි' - යනු මෙයින් එතර වූයේය, ඉක්මවුවේය, යන අර්ථයි.

(සතරවෙනි සූත්‍රයයි)

5-5 පස්වැන්නෙහි-

'අනොමනාමං' - යනු සියලු ගුණයන්ගෙන් යුක්ත බැවින් නොඅඩුබව නම්. පිරුණු නමයයි අර්ථයි,

'නිපුණදස්සි' - යනු බුදුහු මෘදු මොලොක් ස්කන්ධ අන්තරාදිවූ අර්ථයන් දකිනුයි. 'නිපුණත්ථදස්සි' නම්.

'පඤ්ඤාදදං' - යනු ප්‍රඥාධගමයෙන් ප්‍රතිපදා ප්‍රකාශ කිරීම් වශයෙන් ප්‍රඥාවගේ දෙන්නායි.

'කාමාලයේ අසත්තං' - යනු පස්කම් ගුණයෙහි නොඇලුනු

'කම්මානං' - යනු බුදුහු මහ බෝ මැඩෙහිම ආර්යය මාර්ගයෙන් ගියේය. දැන් නොයයි යනුවෙන් අතීතය වනාහි උදෙසා මෙය කියන ලදී.

'මහෙසිං' - යනු මහත්වූ සිල් කඳු ආදීන්ගේ සෙවීම කළ තැනැත්තා යනුය.

(පස්වෙනි සූත්‍රයයි.)

5-6 සයවැන්නෙහි-

'අච්ඡරාගණ සංඝුට්ඨං' - යනු මේ දිව්‍ය පුත්‍රයා වනාහි බුදු සසුනෙහි පැවිදිව වත්පිළිවෙන් පුරන්නේ පස් අවුරුදු කාලයෙහි පවාරණය කොට මාතිකා දෙක ප්‍රගුණ කොට කර්මාකර්ම උගෙන සිතට එකඟ කමටහනක් උගෙන සැහැල්ලු පැවතුම් ඇත්තෙක්ව ආරණ්‍යයට පිවිස බුදුන් යම් මැදුම් යමක් සයනයේ

කොටසයයි අනුදැන වදාළේද එය පැමිණි කල්හි මම ප්‍රමාදයට බය වෙමිසි ඇදෙන් ඉවත්ව දිවා රැ නිරාහාරව කමටහනෙහිම සිත යෙදවිය. අනතුරුව ඔහුගේ අභ්‍යන්තරයෙහි දරුණු වාතයක් පැන නැගී ජීවිතය මඬිනු ලැබුවාහුය, හෙතෙම විර්යයෙන් යුක්තවූයේම කලුරිය කෙළේය.

යම්කිසි හික්මුවක් වනාහි සක්මනෙහි සක්මන් කරන්නේ හෝ එල්බෙන කණුවක් නිසා සිටියේ හෝ සක්මන කෙළවර සිවුරක් හිසට තබා හුන්නේ හෝ හොත්තේ හෝ පිරිස් මැද අලංකාර ධර්මාසනයෙක්හි දහම් දෙසන්නේ හෝ කලුරිය කරයිද ඒ සියල්ලම ධුරයෙහි කලුරිය කිරීම් නම්.

මෙසේ මේ සක්මනෙහි කලුරිය කොට පිනෙහි මද බැවින් රහත් බවට නොපැමිණ තව්තිසා භවනයෙහි මහ විමන්දොර නිදා පිබිදුනාක්මෙන් පහළවූයේය, එකෙණෙහිම ඔහුට රන් තොරණක් මෙන් තුන් ගවු පමණ ආත්ම භාවයක් පහළවිය.

ඇතුල් විමානයෙහි දහසක් පමණවූ අප්පරාවෝ ඔහු දැක විමානයේ ස්වාමී පුත්‍ර දේවතාවා ආවේය. සතුටු වන්නෙමුයයි තුර්යා භාණ්ඩ ගෙන පිරිවරා ගත්හ.

දිවා පුත්‍ර තෙම ඒතාක්ම ව්‍යුතවූ බව නොදනිසි, පැවිදි සිහියෙන්ම අප්පරාවන් බලා විහාර වාරිකාවට පැමිණි ස්ත්‍රීන් දැක ලැජ්ජාවට පත් පංසුකුලික තෙරුන් මෙන් මතුයෙහිවූ වනාහි දුහුල ඒ කාංස කරන්නේ එක් අංශයක් වසා ඉන්ද්‍රියයන් පහළට හරවා යටිකුරුව සිටියේය, ඔහුගේ කායවිකාරයෙන්ම මේ ශ්‍රමණ දිවා පුත්‍රයෙකැයි ඔව්හු දැන මෙසේ කීහ. පින්වත් දිවා පුත්‍රය, මේ දෙවිලොවය, මහණකම් කිරීමට අවකාශ නැත. මේ සම්පත් අනුභව කිරීමේ අවස්ථාවයි යනුවෙනි, හෙතෙමේ එසේම සිටියේය. දේවතාවෝ මේතාක් මේ තෙමේ නොසැලකුවේ යයි තුර්යායන් නාද කළහ. හෙතෙම එයද නොබලන්නේම සිටියාහුය. අනතුරුව ඔහුගේ ඉදිරියෙහි මුළු සිරුරම පෙනෙන්නාවූ කැඩපතක් තැබුවාහුය. හෙතෙම ඡායාව දැක චුතවූ බව දැන මා විසින් මේ තැන පතා මහණ කම් නොකරන ලදී. උතුම්වූ රහත්බවට පැමිණීම පිණිසම කළේයයි

සැපතෙහි කලකිරුනේ විය. රන්පටක් උදෙසා යුදබිමට බට මලල තෙමේ රාබුගස් මිටක් ලැබුවාක් මෙන් හෙතෙමේ මේ සඟ සැපත නම් සුලභය, බුදුන්ගේ පහළවීම දුර්ලභයයි සිතා විමනට නොපිවිය නොබිඳුනු ශීලයෙන් දෙවගනන් සමූහය පිරිවරණ ලදුව බුදුන් සමීපයට පැමිණ වැඳ එකත්පස්ව සිටියේ මේ ගාථාව කිය.

එහි 'අවිජරාගණ සංසුට්ඨං' යනු දෙවගනන් සමූහයා ගෙන්ද 'ගැයුම් වැයුම් වලින්ද සෝභා සහිතවූ

'පිසාවගණ සෙවිතං' යනු ඒ දෙවගනන් සමූහයාම පිසාව සමූහයා කොට කියයි.

'වනන්තං' යනු නන්දන වනය සඳහා කියයි. මෙහි වනාහි කාමාශාවෙන් වෙන්වූ සිහින් තමාගේ ගරු ගෞරවයෙන් දිව්‍ය සමූහයා දිව්‍යසමූහයායයි කීමට කැමති නොවෙයි, පිසාව සමූහයායයි කියයි, නන්දන වනයද නන්දන වනයයි නොකියා 'මොහනං' යනු කියයි.

'කථං යාත්‍රා භවිස්සති' යනු කෙසේ නික්මීමක් වන්නේද කෙසේ ඉක්මීමක් වන්නේද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, රහත් බව පිණිස විදර්ශනාවක් දෙසවයයි කියයි.

අනතුරුව බුදුහු නොඇලෙන්නාවූම මේ දිව්‍යපුත්‍රයා මේ කීමැයි විමසන්නේ තමාගේ සසුනෙහි පැවිදිවූව දැන මේ තෙමේ පටන්ගත් විරියයෙන්ම කලුරිය කොට දෙවිලොව උපන්නේය. අද්ද ඔහුගේ සක්මනෙහිම වූ ආත්මභාවය නොබිඳුනු ශීලයෙන් ආවේයයි සිතිය.

බුදුහුද නොඇලීම් ඇති අතවැස්සාගේ පළමුකොට නොනිමි කර්මාන්තයෙහි විසිතුරු හිත්ති පරිකර්මයක් මෙන් පළමු කොට ශීලය පිරිසිදු කරව සමාධිය වඩව, කර්මය අනුව ගිය ප්‍රඥාව සෘජු කරවයි. පළමුව පූර්වභාග ප්‍රතිපදාව දෙසත්. කරන්නහුගේ වනාහි රහත් බව ළංකර ගැනීමට යෝග්‍ය සියුම්වූ විදර්ශනාවක්ම දෙසත්.

මේ දිව්‍යපුත්‍ර තෙමේද කරන්නේ නොබිඳුනු සිල් ඇත්තේය, ඔහුට එක මාර්ගයක් නොපැමිණියේයයි සූත්‍රය වූ විදර්ශනාව දෙසන්නේ උජුකො නාම යන ආදිය කිහි.

එහි 'උජුකො' යනු කයෙහි ඇද බව ආදිය නොවීමෙන් අටඟින් යුතු මග 'උජුක' නම්.

'අභයානාම සාදිසා' යනු නිවණ සඳහා කීහ, එහි කිසි භයක් නැත, එහි පැමිණියහුට භය නැතැයි 'අභයා නාම සාදිසා' යයි කියන ලදී.

'රථො අකුජනො' යනු අෂ්ඨාංගික මාර්ගයම අදහස් කළේය. යම්සේ වනාහි ප්‍රකෘති රථයක් අලවංගුව හෝ බිඳුනු කල්හි වැඩියක් හෝ මිනිසුන් නැගි කල්හි ශබ්ද කරයි, කෑගසයි, ආර්යා මාර්ගය එසේ නොවේ, එය වනාහි එකවර මිනිසුන් සුවාසුදහසක් නැගුනද ශබ්ද නොකරයි, කෑනොගසයි. එහෙයින් 'අකුජන' යයි කියන ලදී.

'ධම්මවක්කෙහි සංයුතො' යනු සිත කය පිළිබඳ විර්යා සංඛ්‍යාතවූ ධර්ම චක්‍රයන්ගෙන් යුක්තවීමය.

'හිරි' යනු මෙහි ලජ්ජාව ගැනීමෙන් භයද ගන්නා ලද්දේ වෙයි.

'තස්ස අපාලම්බො' යනු යම්සේ බාහිර රථයකවූ යෝධයන්ගේ නොවැටීම පිණිස ලියෙන් කළ ආලම්බනයක් වෙයිද මෙසේ මේ මාර්ග රථයාගේ ඇතුළත පිටත පිහිටුවීම පිණිස ලජ්ජා බය දෙක හේත්තුවන (පුටුවක මෙන්) ඇන්දය.

'සතස්ස පරිවාරණං' යනු රථයාගේ සිංහ හම් ආදී පිරිවර මෙන් මේ මාර්ග රථයේද යෙදුනාවූ සිහිය පිරිවැරීමය.

'ධම්මං' යනු ලෝකෝත්තර මාර්ගයයි.

'සම්මාදිට්ඨි පුරෙජවං' යනු විදර්ශනා සම්මාදිට්ඨිය පෙර මුණෙහි අශ්ව වේගයෙන් පළමුව යන්නියයි සම්මාදිට්ඨි පුරෙජව නම්. ඒ සමයක් දෘෂ්ටිය පෙරමුණෙහි වේගවත්ය, යම්සේ වනාහි පළමුකොට රාජපුරුෂයන් විසින් කණුන් කොරුන් ආදීන් ඉවත් කොට පිරිසිදු කළ මගින් රජු නික්මෙයිද මෙසේ විදර්ශනා සමයක් දෘෂ්ටියෙන් අනිත්‍යාදී වශයෙන් ස්කන්ධයන් පිරිසිදු කළ කල්හි පසුව බිම ලැබ සසර රවුම විශේෂයෙන් දැනගැනීමෙහි මාර්ග සමයක් දෘෂ්ටිය උපදියි එහෙයින් කියන ලදී. 'ධම්මානං සාරථිං බුමි සම්මාදිට්ඨි පුරෙජවං' යනුයි.

මෙසේ බුදුහු දේශනාව නිමවා අවසන චතුරාර්යසත්‍යය දැක්වීය, දෙසුම අවසන දිව්‍යපුත්‍රයා සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියේය. යම්සේ වනාහි රජුගේ හෝජන කාලයෙහි තමාගේ ප්‍රමාණ මෙන් බත් පිඩක් ඔසවන කල්හි ඇකයෙහි හුන්නාවූ, පුත්‍රයාද තමාගේ කටේ ප්‍රමාණයෙන්ම එයින් පිඩක් ගනියි. එපරිද්දෙන්ම බුදුහු රහත්බව කුළුගන්වා දෙසුම දෙසනකල්හි සත්වයෝ තමන්ගේ පිතට ගැළපෙන පරිදි සෝවාන්ඵල ආදියට පැමිණෙත්. මේ දිව්‍යපුත්‍ර තෙමේද සෝවාන්ඵලයට පැමිණ බුදුන් සුවඳ ආදියෙන් පුදා ඉවත්ව ගියේය යනුයි.

(සයවෙති සූත්‍රයයි)

5 - 7 සත්වැන්නෙහි-

‘ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නා’ යනු කවරෙක් ධර්මයෙහි පිහිටියාහුද? කවරෙක් සීලසම්පන්නද? යි විචාළේය, බුදුහු මේ ප්‍රශ්නය ස්ථාවර වස්තුවෙන් දක්වන්නේ ‘ආරාමරොපා’ යන ආදිය කීහ.

එහි ‘ආරාමරොපා’ යනු මල් වතු ගෙඩි (කැමට ගන්නා) වතු රොපණය කරන්නාහු.

‘වනරොපා’ යනු ඉබේ හටගත් නොසිටවූ වනයෙහි සීමා වෙන් කොට වෛත්‍ය බෝධි සක්මන්මළු කුටි ලෙන් රැ තැන් දවල් තැන් ආදිය කරන්නාහු, සෙවනට එළඹිය හැකි ගස්ක් සිටුවා දෙන්නේද වනය සිටුවීමට නම්.

‘සෙතුකාරකා’ යනු විසමතන්හි ඒ දඬු කරන්නාහු, දියෙහි නැව් පිළියෙළකර දෙන්නාහු.

‘පපං’ යනු පැන් දෙන දන්හළ.

‘උදපාතං’ යනු යම්කිසි විල් පොකුණු ආදිය.

‘උපස්සයං’ යනු වසන ගෙවල්, ‘උපාසා’ යනුද පාඨයි.

‘සදා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති’ යනු සිතන්නහුට නිදන්නහුට හෝ අකුසල සිතුවිල්ලක් හෝ නොවැඩෙයි. යම් යම් කලෙක වනාහි සිහි කරයිද ඒ ඒ කාලයෙහි වැඩෙන්නේය යන මේ අර්ථය සඳහා ‘සදා පුඤ්ඤා පවඩ්ඪති’ යනු කියන ලදී.

‘ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නා’ යනු එහි ධර්මයෙහි සිටි බැවින් එයින්ම ශීලයෙන්ද යුක්ත බැවින් ධර්මයෙහි පිහිටි ශීලයෙහි යුක්ත බව නම් වෙයි, නොහොත් මෙබඳු වූ පින් කරන්නවුන්ට දසකුසල්දම් පිරෙන්, එහි පිහිටි බැවින් ධර්මස්ථ නම්. එයින්මද ශීලයෙන්ද යුක්ත බැවින් සීලසම්පන්නද වේ යනුයි.

(සත්වෙනි සූත්‍රයයි)

5-8 අටවැන්නෙනි-

‘ඉදඤ්භිතං ජේතවනං’ යනු අනේපිඬු දෙවපුත්තෙම ජේතවනයේද බුදුන්ගේද ගුණ වැණුම පිණිස පැමිණියේ මෙසේ කීහ.

‘ඉසි සංඝනිසෙවිතං’ යනු භික්ෂු සමූහයා විසින් සෙවුනා ලද, මෙසේ පළමු ගාථාවෙන් ජේතවනයේ ගුණ කියා දැන් ආර්යය මාර්ගය කියන්නේ කම්මං විජ්ජා’ යන ආදිය කීහ.

එහි ‘කම්මං’ යනු මාර්ග චේතනාවයි.

‘විජ්ජා’ යනු මාර්ග ප්‍රඥාවයි.

‘ධම්මො’ යනු සමාධි පක්ෂයෙහි ධර්මයයි.

‘සීලංචිත මුත්තමං’ යනු සීලයෙහි පිහිටියනුගේ ජීවිතය උතුම්ය.

‘එතෙන මච්චා සුජ්ක්ඛන්ති’ යනු මේ අශ්ටාංගික මාර්ගයෙන් සත්වයෝ පිරිසිදු වෙත්.

‘තස්මා’ යනු යම් මාර්ගයකින් පිරිසිදු වේද ගෝත්‍රයෙන් හෝ ධනයෙන් නොවේ.

‘යොනිසො විචිනෙ ධම්මං’ යනු උපායයෙන් සමාධි පාක්ෂික ධර්මය විමසන්නේය.

‘එවං තත්ථ විසුජ්ක්ඛන්ති’ යනු මෙසේ ඒ අරිය මාර්ගයෙහි පිරිසිදු වෙයි, නොහොත්.

‘යොනිසො විචිනෙ ධම්මං’ යනු උපායයෙන් පඤ්චස්කන්ධ ධර්මය විමසන්නේය.

‘එවං තත්ථ විසුජ්ක්ඛන්ති’ යනු මෙසේ ඒ චතුරාර්යය සත්‍යයෙහි පිරිසිදු වෙයි, දැන් සැරියුත් තෙරුන්ගේ ගුණ කියන්නේ ‘සාරිපුත්තොවා’ යන ආදිය කීහ.

එහි 'සාරිපුත්තොවා' යනු අවධාරණ වචනයයි, ඒ ප්‍රඥාදීන්ගෙන් සැරියුත් තෙමේම උතුමියයි කියයි.

'උපසමෙන' යනු කෙලෙස් සන්සිඳීමෙන්.

'පාරගතො' යනු නිවණට ගියේ යම් කිසිවෙක් නිවණට පැමිණියේද ඒ හික්ෂුව.

'එතාව පරමො සියා' තෙරුන් විසින් උත්තරීතර ඇතැයි නොකියයි. සෙස්ස ප්‍රකටමය යනුයි.

(අටවෙනි සූත්‍රයයි)

5 - 9 නවවැන්නෙහි-

'මච්ඡරිනො' යනු මසුරු බැවින් යුක්ත වූවාහු, ඇතැමෙක් වනාහි තමා වසන තැනවූ හික්ෂුව අත් ඔසවාද නොවදිත්. අන් විහාරයකට ගොස් මනාකොට වැඳ මිහිරි පිළිසඳර කරයි- 'ස්වාමීනි, අප වසන තැනට නොඑන්නහුද ප්‍රදේශය සශ්‍රීකය, අපි ආර්යයයන්ට කැඳබන් ආදියෙන් උපස්ථාන කිරීමට ශක්ති ඇත්තෙමු' යනුය. හික්ෂුව 'මේ උපාසක තෙම ශ්‍රද්ධාවත්ය, කැඳබන් ආදියෙන් සංග්‍රහ කරත්, යනුය. අනතුරුව එක් තෙරනමක් ඔහුගේ ගමට ගොස් පිටු පිණිස හැසිරෙයි. හෙතෙම එය දැක අන් මගකින් හෝ යයි ගෙට හෝ පිවිසෙයි, ඉදින්ද හමුවීමකට පැමිණියේද අතින් වැඳ ආර්යයයන් වහන්සේට හික්ෂාව දෙව, මම එක් වැඩකට යමි යි පලායයි, ස්ථවිරතෙම මුළු ගමේම හැසිර හිස් පාත්‍රයෙන්ම නික්මෙයි, මෙය පළමුකොටම මුදු මච්ඡරිය (මොළොක් මසුරුකම) නම්. යම් හෙයකින් නොදෙන්නාද දෙන්නාක් මෙන් පෙනෙයි. මෙහි වනාහි තද මසුරුකම අදහස් කළේය, යමකින් සමන්විතවූ හික්ෂුහු පිටු පිණිස පිවිසි කල්හි 'ස්ථවිර තෙම සිටියේයයි කී කල්හි කිම? මගේ පා රිදෙන් යන ආදිය කියා ගල් කණුවක් මෙන්ද කණුවක් මෙන්ද තදව සිටියි, සතුටු වචන මාත්‍රයකුදු නොකියයි.

'කදරියා' යනු මෙය 'මච්ඡරිනො, යන පදයටම පරියාය වචනයකි. මොළොක්වූද මසුරුකම මසුරුකමමයයි කියයි, තදවූව කදරිය නම්.

‘පරිභාසකා’ යනු භික්ෂූන් ගෙදොර සිටියවුන් දැක ඇයි ඔබලා සී සා ආවාහුද? වසුරා කපාත් අපි අපිටද නොලබමු, ඔබලාට කොයිතද? වහා නික්මෙව යන ආදියෙන් තර්ජනය කරන්නාහු.

‘අන්තරායකරා’ යනු දෙන්නාගේ ස්වර්ගයට අන්තරා කිරීම්ද පිළිගන්නවුන්ගේ ලාභයට බාධාකිරීමද තමාගේ ක්‍රෝධයද යන මේ බාධාවක් කරන්නා.

‘සම්පරායො’ යනු පරලොවය.

‘රතී’ යනු පස්කම් ගුණයෙහි ඇල්මය.

‘බිඬ්ඛා’ යනු කය පිළිබඳ ක්‍රීඩා ආදී.

‘දිට්ඨෙව ධම්මෙ සවිපාකො’ යනු ඒ උපන් තැන මේ ආත්මයෙහිම මේ විපාකය.

‘සම්පරායෙ ව දුග්ගති’ යනු ‘යමලොකෙ ව උප්පජ්ජරෙ, යයි කී කල්හි පරලෙව්හිද දුගතිය.

‘විදඤ්ඤා, යනු ගෙදොර සිටියාවූ භික්ෂූහු කිසිවකුත්, නොකියා නිශ්ශබ්දව සිටිත් අර්ථයෙන් නම් භික්ෂාව දෙවයි කියන්නේ නම්, එහි යමෙක් අපි පිසමු. මෙහි නොපිසත්. පිසන තැනට පැමිණ නොලබන්නාහු කවර තැනකින් ලබන් දැයි දියයුත්ත බෙදන්නාවූ ඔව්හු පරිත්‍යාගශීලීන් නම්.

‘පකාසෙන්ති’ යනු විමානයේ ප්‍රභාවෙන් බැබළෙත්,

‘පරසම්භතෙසු’ යනු අනුන් විසින් පිඩුකළ.

‘සම්පරායොව සුග්ගති’ යනු මේ ස්වර්ගයයි. මෙසේ කීම පරලොව සුගතියය, මේ දෙකෙහිම හෝ මෙයින් ව්‍යුත්ත නැවත පරලෙව්හිද දුගති සුගතියම වෙයි යනුයි.

(නවවෙනි සූත්‍රයයි.)

5 - 10 දසවැන්නෙහි-

‘උප්පන්නාසෙ’ යනු හටගැනීම් වශයෙන් පැමිණියාහු,

‘විමුත්තා’ යනු අවිහාදී බ්‍රහ්මලෝකවලද උපන් කාලවල අර්හත්ඵල විමුක්තියෙන් මිදුනාහු

‘මානුසං දෙහං’ යනු මෙහි යට කොටසට අයත් සංයෝජන පහම කියන ලදී.

‘දිබ්බං යොගං’ යනු උඩ කොටසට අයත් සංයෝජන පහය.

‘උපච්චග්ගං’ යනු ඉක්ම වූවානුය.

‘උපකො’ යනු ආදිය ඒ තෙරුන්ගේ නමය.

‘කුසලිභාසසි තෙසං’ යනු මේ කුසල්ද මෙහි කුසල් ඇත, ඒ තෙරුන්ට ඔබ කුසල් නිවැරදිව කියන්නෙහිය, ස්තුති කරන්නෙහිය, පසසන්නෙහිය, පණ්ඩිත වන්නෙහි යයි දිව්‍යපුත්‍රයෝ මෙසේ කියයි.

‘තං තෙ ධම්මං ඉධඤ්ඤය’ යනු ඒ ස්ථවිරයන් ඒ ධර්මය මේ ඔබගේ ශාසනයෙහි දැන.

‘ගම්භිරං’ යනු ගැඹුරු බවය.

‘බ්‍රහ්මචාරී නිරාමිසෝ’ යනු නිරාමිස බ්‍රහ්මචාරීන් නම් අනාගාමී වූයේය යන අර්ථයි.

‘අහුවා’ යනු වීමය.

‘සගාමෙය්‍යා’ යනු එක ගමෙහි වසන, අවසන් ගාථා සංගීතිකාර තෙරුන් විසින් තබන ලදී යනුය.

(දසවෙනි සූත්‍රයයි)

(පස්වෙනි ආදිත්ත වර්ගයයි)

6 - 1 ජරාවර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි-

‘සාධු’ යනු සිත්කලු දෙයක, යහපත් දෙයක.

‘සීලංයාව ජරා’ යනු මෙයින් මෙය දක්වයි. යම්සේ මුතු මැණික් රුවන් වස්ත්‍ර ආදීවූ ආභරණ තරුණ කාලයෙහිම හොත්. ජරාවෙන් දිරාගිය කල ඒවා දරන්නේ මේ තෙමේ අදද තරුණ බව පතයි, උතුම්වූවකු ලෙස හඟිය, පැවතිය යුතු බවට පැමිණෙයි, එය සීලයක් නොවේ. සීලය වනාහි සදහටම හොබියි, බාල කාලයෙහි වුව සිල් රකින්නෙකට මොහුට මොන සීලයදැයි කියන්නෙක් නැත, මැදුම් වයසෙහිද මහලු කාලයෙහිද එසේමය.

‘සද්ධා සාධු පතිට්ඨිතා’ යනු හත්ථාලවක චිත්ත ගෘහපති ආදීන්ගේ මෙන් මාර්ගයෙන් ආවාටු පිහිටි ශ්‍රද්ධාව නම් යහපති.

‘පඤ්ඤා නරානං රතනං’ යනු මෙහි ගෞරව කිරීම් ආදී වශයෙන් රුවන් දතයුතුයි, මෙය කියන ලදී. ඉදින් රුවන්

ගරුකිරීම් වශයෙන්ය, බුදුහු ගරුකළ යුතු පුරුෂ සිංහයකු නොවේද? යමෙක් ලෝකයෙහි ගරුකළාහුද බුදුන් ඔවුන්ගේ ගෞරව ලැබුවේය, ඉදින් ඇලුම් කරන්නායි රත්න නම්. බුදුහු ඇලුම් කරන්නාවූ පුරුෂ සිංහයකු නොවේද? ඔහුගේ වචනයෙන් හැසිරෙන්නාහු ධ්‍යානයෙහි ඇලුම් සුවයෙන් හැසිරෙත්. ඉදින් අසමාන හෙයින්ද රත්න නම්. බුදුහු අසමාන පුරුෂ සිංහයෙක් නොවේද? ගුණයාගේ කෙළවරට ගියා වූ ගුණවලින් සමකිරීමට නොහැකිමය, ඉදින් දුර්ලභ හෙයින්ද රත්න නම්. බුදුහු දුර්ලභ පුරුෂ සිංහයෙක් නොවේද? මෙහි වනාහි දුර්ලභ පහළවීම් අර්ථයෙන් ප්‍රඥාව රත්නයයි කියන ලදී.

‘පුඤ්ඤං’ යනු පින් සිතුවිල්ලය, එය වනාහි අභිරූප බැවින් පැහැර ගැනීමට නොහැකිය යනුයි.

(පළමු සූත්‍රයයි)

6 - 2 දෙවැන්නෙහි-

‘අජරසා සාධු’ යනු නොදිරිමෙන් විපතට නොපැමිණීමෙන් යන අර්ථයි, සීලය වනාහි නොබිඳගත් කල්හිම යහපත් වෙයි, බිඳුනු සිල් ඇත්තනුට ආචාර්යය උපාද්ධ්‍යාදීන්ද නොසලකත්, ගිය ගිය තැන එලවන්නාක් මෙන්ම වෙයි යනුය.

(දෙවෙනි සූත්‍රයයි)

6 - 3 තුන්වැන්නෙහි-

‘සත්ථෙ’ යනු සමග හැසිරෙන්නාවූ වෙළෙඳම සඳහා බඩුගෙන පයින් යන පිරිස හෝ ගැල් සමූහය.

‘මිත්තං’ යනු රෝගයක් පැමිණි කල්හි ඇකයට ගනිමින් හෝ අන් වාහනයකින් හෝ ගෙන ගොස් නිර්භය තැනට පමුණුවන්නාවූ මිත්‍රයා.

‘සකෙසරෙ’ යනු තමාගේ ගෙහි එබඳුවූ රෝගයක් උපන් කල්හි පුත්‍ර භාර්යාදීහු පිළිකල් කරත්. මට වනාහි අසූචි වුවද සඳුන් මෙන් හඟියි, එහෙයින් ඇය සිය ගෙදර මිත්‍රයාය.

‘සභායො අන්ථජාතස්ස’ යනු වැඩක් පැමිණි කල්හි යමෙක් එය උසුලයි, අවසන් කරයිද, හෙතෙම වැඩෙහි සමග මාර්ගය වන බැවින් සභාය මිත්‍රනම්, සුරාපානයෙහි යහලුවෝ වනාහි මිත්‍රයෝ නොවෙත්.

‘සම්පරායිකං’ යනු පරලොවට හිතවත් යනුය.

(තෙවෙනි සූත්‍රයයි)

6 - 4 සතරවැන්නෙහි-

‘පුත්තාවත්ථු’ යනු මහලු කාලයෙහි ප්‍රයෝජන ගැනීමේ අදහසින් පුත්‍රයෝ පිහිටුවන ලදහ.

‘පරමො’ යනු අනුන්ට නොකිව යුත්තද සැඟවිය යුත්තද කිවයුතු බැවින් භාර්ය්‍යාව උතුම් මිත්‍ර නම්.

(සතරවෙනි සූත්‍රයයි)

6 - 5 පස්වැන්නෙහි-

‘විධාවති’ යනු මුහුදෙන් එතෙර ගමනේ ආකාරයෙන් ඔබ්බෙබ දවයි.

(පස්වෙනි සූත්‍රයයි.)

6 - 6 සයවැන්නෙහි-

‘දුක්ඛා’ යනු සසර දුකින්.

(සයවෙනි සූත්‍රයයි)

6 - 7 සත්වැන්නෙහි-

‘පරායනං’ යනු හේතුවට අවශ්‍යවූ

(සත්වෙනි සූත්‍රයයි)

6 - 8 අටවැන්නෙහි-

'රාගො උප්පථො' යනු සුගතියටද නිවණටද යන්නහුට මාර්ග නොවූ.

'රත්තින්දි චක්ඛයො' යනු රෑ දාවලිහි ගෙවෙන්නාවූ.

'ඉත්ථිමලං' යනු සෙසු බැහැරවූ මළ අළු ආදී වශයෙන් සෝදා පිරිසිදු කිරීමට හැකිය. ස්ත්රීන් නමැති මළයෙන් කිලිටි වූයේ වනාහි පිරිසිදු කිරීමට නම් නොහැකියයි 'ඉත්ථිමලං' යනු කියන ලදී.

'එත්ථ' යනු මෙහි ස්ත්‍රියය.

'පජාසජ්ජති, තපො' යනු ඉන්ද්‍රිය සංවරය ධූත ගුණය දුෂ්කර කාර්යයයන්හි විර්යයය යන මේවාට නම්. මෙහි දුකසේ කළයුතු කිරීම හැර සියලුම කෙලෙස් වලින් තැවෙන්නාවූ ප්‍රතිපදාව ගනියි.

'මුත්ම වරියං' යනු මෙමුද්‍රනයෙන් වෙන්වීමය.

(අටවෙනි සූත්‍රයයි.)

6 - 9 නවවැන්නෙහි-

'කිස්සවාහිරතො' යනු කිසිවක ඇලුනේ.

'දුතියා' යනු සුගතියටද නිවණටද යන්නහුට දෙවෙනිවූ

'පඤ්ඤාවෙනං පසාසති' යනු ප්‍රඥාවෙන් මේ පුරුෂයාය මෙය කරව, මෙය නොකරවයි අනුශාසනාවයි.

(නවවෙනි සූත්‍රයයි.)

6 - 10 දසවැන්නෙහි-

'ජන්දො නිදානං' යනු හි කිම් ආදියේ කැමැත්ත ගාථාවල නිදානයයි. පෙර පිහිටුවීමේ ගාථා අරඹන්නේ වනාහි කවර කැමැත්තකින් වෙයිදැයි අරඹයි.

'චාඤ්ජනං' යනු උපදීමයි, අකුරුවලින් පද උපදියි පදවලින් ගාථා උපදියි, ගාථා අර්ථ ප්‍රකාශ කරයි යනුයි.

‘නාමසන්නිස්සිනා’ යනු සමුද්‍රාදී පැණවිම් ඇසුරුකොට ගාථා අරඹන්නේ වනාහි මුහුදෙහි හෝ පොළොවෙහි හෝ යම්කිසි නමක් ඇසුරුකොටම පටන් ගනියි.

‘ආසයො’ යනු පිහිටයි. පණ්ඩිතයෝ වනාහි ගාථා පිහිටුවත්, එය ඔවුන්ගේ පිහිට වෙයි යනුයි.

(දසවෙනි සූත්‍රයයි.)

(සයවෙනි ජරා වර්ගයයි.)

7-1. පිළිවෙළින් වර්ගයාගේ පළමුවැන්නෙහි-

‘නාමං සබ්බං අබ්භවි’- යනු නම් සියල්ල ඉක්මවයි මත්තෙහි වැටෙයි, පහළවූවහු විසින් හෝ වනාහි කොපමණ නමකින් මිදුනු සතෙක් හෝ සංස්කාරයක් හෝ නැත යම් ගහක් හෝ ගලක් හෝ මේ නම නමයයි නොදනිත් නමක් නැත්තේමය එයට නමක් වෙයි.

(පළමු සූත්‍රයයි.)

7-2 දෙවැන්නෙහි-

‘සබ්බඛෙව වස මන්ධගු’- යනු යමෙක් සිතෙහි වසගයට යෙත්ද මේ එහිම ඉතිරි නොකොට ගැන්මය.

(දෙවෙනි සූත්‍රයයි.)

7-3 තුන්වැන්නෙහිද මේ ක්‍රමයමයි.

(තුන්වෙනි සූත්‍රයයි)

7-4 සතරවැන්නෙහි-

‘කිසු සංයොජනො’- යනු කවර සංයෝජනයක්ද කවර බැඳුමක්ද,

‘විචාරණං’- යනු පාදයෙන් හැසිරීමය, බහු වචනයෙන් කිව යුත්ත ඒකවචනයෙන් කියන ලදී.

'චිතක්කස්ස විචාරණං' - යනු චිතර්කය ඔහුගේ පාදයන්ය.
සතරවෙනි සූත්‍රයයි.

7-5 පස්වැන්නෙහිද මේ ක්‍රමයමයි.
පස්වෙනි සූත්‍රයයි.

7-6 සයවැන්නෙහි-

'කෙනස්සුඛභාහතෙ' - යනු කවර දෙයකින් මඬනා ලද,
'සුකාරය නිපාත මාත්‍රයකි.

'ඉච්ඡාධුමායිතො' - යනු කැමැත්තෙන් ඇවිලුනු
(සයවෙනි සූත්‍රයයි.)

7-7 සත්වැන්නෙහි-

'තණ්හාය උඬ්ඨිතො' - යනු තෘෂ්ණාවෙන් ඉක්මවන ලද
ඇස වනාහි තෘෂ්ණා රැහැණෙහි අවුණා රූප නමැති ඇත්දතෙහි
එල්වන ලදී. කන් ආදියද ශබ්ද ආදියෙහිද මෙසේමය. එහෙයින්
ලෝකය තණ්හාවෙන් ඔසවන ලදී.

'මච්චනා පිහිතො' - යනු ආත්ම භාවයෙහි අතර කළ කර්මය
දුර නොවූ එක් සිතක් අතර බලවත් වන හෙයින් මාරණාන්තික
වේදනාවෙන් පර්වතයකින් මෙන් මඬනා ලද හෙයින් සත්වයෝ
වටහා නොගනිත් යයි 'මච්චනා පිහිතො ලෙ'කො' යයි කියන
ලදී.

(සත්වෙනි සූත්‍රයයි)

7-8 අටවැන්නෙහි- ඒ ප්‍රශ්නයම දේවතාවා විසින් පද
මාරුකිරීමෙන්ම විමසන ලදී.

(අටවෙනි සූත්‍රයයි.)

7-9 නව වැන්නෙහි-

සියල්ල ප්‍රකටමය.

(නවවෙනි සූත්‍රයයි)

7-10 දසවැන්නෙහි-

'කිස්මිං ලොකො සමුප්පන්නො'- කිසිවක් උපන් කල්හි ලෝකය උපන්නේ යයි කියයි.

'පස්සු'- යනු අද්ධ්‍යාත්මික ආයතන හය උපන් කල්හි උපන්නේ යයි කියයි.

'පස්සු කුබ්බති'- යනු ඒ හයෙහිම ආශ්‍රය කිරීමය.

'උපාදාය'- යනු ඒ හයම නිසා පැමිණ ගැටී පැවැත්මය.

'විභඤ්ඤති'- යනු ඒ හයෙහිම වෙහෙසෙයි පෙළෙයි. යන ආධ්‍යාත්මික ආයතන වශයෙන් මේ ප්‍රශ්නය ආධ්‍යාත්මික බාහිර වශයෙන්ද ගැනීම වටීයි. අද්ධ්‍යාත්මික ආයතන හයෙහි පහළවූ කල්හි මේ උපන්නේ නම් වෙයි, බාහිර හයෙහිද ඇසුරු කරයි අද්ධ්‍යාත්මික හය නිසා බාහිර හයෙහි වෙහෙසෙයි යනුය, (දසවෙනි සූත්‍රයයි.)

සත්වෙනි අන්ව වර්ගයයි.

8-1 ක්ධත්වා වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි-

'ඤ්ඤත්වා'- යනු වධ කොට.

'සුඛංසෙති'- යනු ක්‍රෝධය නමැති දැවීමෙන් නොදැවෙන බැවින් සැපසේ සයනය කරයි.

'නසොචති'- යනු ක්‍රෝධ විනාශයෙන් දොම්නස් ඇති බැවින් ශෝක නොකරයි.

'විසමුලස්ස'- යනු දුක් විපාකයේ.

'මධුරග්ගස්ස'- යනු කිපුනහුට කිපී ආක්‍රෝශ කළහුටද ආක්‍රෝශකොට ගැසුවහුටද ගසා සැප උපදියි. ඒ සඳහාම මේ 'මධුරග්ගො' යයි කියන ලදී. මෙතැන අවසන අගයයි කියන ලදී.

'අරියා'- යනු බුදුන් ආදීහු

(පළමුවෙනි සූත්‍රයයි.)

8-2 දෙවැන්නෙහි- මේ කරණ කොටගෙන පෙනෙයිනුයි 'පඤ්ඤාණං' නම්.

'ධර්ම රථස්ස' - යනු ලොකු යුද බිමක ඇතදීම කොඩිය දැක මේ රථය අසවල් රජුගේයයි ප්‍රකට වෙයි. එයින් කියන ලදී. 'ධර්ම රථස්ස පඤ්ඤාණං' යනු ගින්නද ඇතදීම දුමින් පෙනෙයි, වෝළ දේශය පඬුරට යයි මෙසේ රටද රජුගෙන් පෙනෙයි. සක්විති රජුගේ දුව වන ස්ත්‍රියද අසවලාගේ නම්, භාර්යාව යයි ස්වාමියා පතාම පෙනෙයි. එහෙයින් ධූමො පඤ්ඤාණමග්ගිනො යන ආදිය කියන ලදී.

(දෙවෙනි සූත්‍රයයි)

8-3 තුන් වැන්නෙහි-

'සද්ධිධ විත්තං' - යනු යම් හෙයකින් ශ්‍රද්ධාවෙන් මුතු මැණික් ආදී වස්තුව ලබයි. ත්‍රිවිධ කුසල සම්පත්තියද සය වැදැරුම් කාම ස්වර්ගයන්ද ලබයි බලලොවට පැමිණ අවසන අමාත මහා නිර්වාණ දර්ශනයද ලබයි. එහෙයින් මැණික් මුත් ආදී වස්තුවෙන් ශ්‍රද්ධා වස්තුවම උතුම්ය.

'ධම්මො යනු දස කුසල කර්ම පථයයි.

'සුඛමාවහාති' - යනු සියලු ආශ්‍රවයන්ගෙන් ආශ්‍රව රහිත නො කෙලෙසුන සැපය එළවයි.

'සාදුකරං' - යනු ලෝකයේ ලුණු ඇඹුල් ආදී සියලු රසයන්ගෙන් සත්‍යයම ඉතා මිහිරිය, සත්‍යයෙහි වනාහි පිහිටියාහු බොහෝ වේගයෙන් ගලා බස්නා තදින්ද නවත්වත්. විෂද මඩිත්. ගින්නද දුරු කරත්. වැසිද වස්වත්. එහෙයින් එය සියලු රසයන් ගෙන් ඉතා මිහිරියයි කියන ලදී.

'පඤ්ඤා ජිවිං ජිවිතමානු සෙට්ඨං' - යනු යම් ප්‍රඥාවෙන් ජිවත්වන ගෘහස්ථයෙක් පන්සිල්හි පිහිටා ලභබත් ආදිය පිහිටුවා නුවණින් ජිවත් වෙයි, පැවිද්දෙක් හෝ වනාහි දැහැමින් උපන් සිවුපසය මේ අර්ථය පිණිසයයි සිහිකොට වළඳන්නේ කමටහන් ගෙන විදසුන් පිහිටුවා ආර්යය එල ලැබීම් වශයෙන් නුවණින් ජිවත් වෙයි, එය නුවණින් ජිවත් වන පුද්ගලයා උතුම් ජිවිතයෙන් ජිවත් වෙයි යනු කීහ.

(තුන්වෙනි සූත්‍රයයි)

8-4 සතර වැන්නෙහි-

'බීජං'- යනු උඩ නගින්නාවූ සත් වැදෑරුම් ධාන්‍ය බීජ උතුම්ය, එය නැඟි කල්හි වනාහි ජනපදය නිර්භයවෙයි. සුභික්ෂ්‍ය වෙයි.

'නිපතං'- යනු වැටෙන්නාවූ වැස්ස ඉතා උතුම්ය, වැස්ස ඇති කල්හි වනාහි නොයෙක් ශස්‍ය වර්ග වැඩෙත්, ජනපදය සමෘද්ධිමත් වෙයි. නිර්භය හා සුභික්ෂ්‍ය වෙයි.

'පවජමානානං'- යනු ඇවිදින්නාවූ පයින් හැසිරෙන්නවුන්ගෙන් ගවයා උසස්ය. ඒ නිසා වනාහි සත්වයෝ පස්ගෝරස අනුභව කරන්නාහු සැපසේ වසත්.

'පවදනං'- යනු රජකුල මැද ආදියෙහි ප්‍රකාශ කරන්නවුන්ගෙන් පුත්‍රයා උතුම්ය, ඔහු වනාහි මව්පියන්ට නපුරක් වන්නක් නොකියයි.

'විජ්ජා උප්පත්තං සෙට්ඨා'- යනු පළමු ප්‍රශ්නයෙහි වනාහි අසා සම්පයෙහි සිටියාවූ එක් දේවතාවෙක් දේවතාව, කවර තෙයකින් ඔබ මේ මේ ප්‍රශ්නය බුදුන්ගෙන් විමසුවෙහිද? මම එය කියන්නෙමිසි තමාගේ විශ්වාසය අනුව ප්‍රශ්නය කිය, අනතුරුව ඔහුට අනෙක් දේවතාවා කීහ. යම්තාක් විනාශ කිරීම කියන්නෙහිද? යම්තාක් නිර්භයවූ මුඛරවූ 'දේවතාව! මම භාග්‍යවත් බුදුන්ගෙන් විමසමි, ඔබ මට කුමක් කියන්නෙහිදැයි නැවත ඒ පැණයම බුදුන්ගෙන් විචාළේය, අනතුරුව බුදුහු ඔහුට විමසන්නේ 'විජ්ජා උප්පත්තං' යන ආදිය කීහ.

එහි 'විජ්ජා'- යනු මාර්ග හතර පිළිබඳ විද්‍යාවය, එය වනාහි ළංව වැටුන කල්හි සියලු අකුසල ධර්මයන් දුරුකෙරෙයි. එහෙයින් 'උප්පත්තං සෙට්ඨා' යනු කියන ලදි.

'අවිජ්ජා'- යනු සසරෙහි මුල්වූ මහා අවිද්‍යාවය. එය වනාහි වැටෙන්නවුන්ට ගිලා බසින්නවුන්ට උතුම්.

'පවජමානානං'- යනු පයින් යන්නවුන්ගෙන් පින්කෙත්වූ සංඝයා උතුම්ය, එය වනාහි ඒ ඒ තැන දැක පැහැදුනාවූ සත්වයෝ සැපතට පැමිණෙත්.

'බුද්ධො'- යනු සම්බුදුවූ ප්‍රතෙක් හෝ අනිකෙක් හෝ වේවා යම් කිසිවක් කියන්නවුන් අතුරෙන් බුදුන් වහන්සේ උතුම්ය.

උන්වහන්සේගේ වනාහි දහම් දෙසුමට පැමිණි නොයෙක් දහස් ගණන් සත්වයන්ට බැඳුමෙන් මිදීම වෙයි යනුය.

සතර වෙනි සූත්‍රයයි.

8-5 පස්වැන්නෙහි-

'කිසුධනාහි' - යනු කුමන බියක්ද

'මග්ගොව නෙකාවතනං පවුත්තො' - යනු අටතිස් අරමුණු වශයෙන් නොයෙක් කාරණයන්ගෙන් කියන ලදහ. මෙසේ ඇති කල්හි කවරෙකුට බියව මේ ජනතාව දෙසැටක් දෘෂ්ටින් ගත්තේයයි කියයි.

'භූරිපඤ්ඤා' - යනු බොහෝ ප්‍රඥාවන්හි නොපෙනෙන අධිකවූ ප්‍රඥාව.

'පරලොකං නභායෙ' - යනු මේ ලෝකයෙන් පරලොවට යන්නාහු බිය නොවන්නේය.

'පණ්ඩාය' - යනු තබා

'බත්වන්ත පානං සරමා වසන්තො' - යනු අනාථ පිණ්ඩිකාදීන් මෙන් බොහෝ ආහාරපානයෙන් ගෙදර වසන්නේ.

'සංවිභාහි' - යනු ඇඟිලි තුඩින් ගන්නා ලද්දේ නියෙන් පලා අනුන්ට දී කන ස්වභාව ඇත්තේ.

'වදඤ්ඤා' - යනු කියන ලද අර්ථයමය, දැන් ගාථාවේ කොටස් ගෙන දැක්විය යුත්තේය.

'වාචං' - යනු මෙයින් වචනයෙන් වන සූරිත හතර ගන්නා ලදය.

'මනෙන' - යනු මේ පදයෙන් සිතින් වන තුන් වැදෑරුම් සුවරිතය.

'කායෙන්' - යන පදයෙන් ශරීරයෙන් වන තුන් වැදෑරුම් සුවරිතය, මෙසේ මේ දස කුසල කර්ම පථය පළමු පිරිසිදු වීමේ අංග නම්.

'බත්වන්තපානං සරමා වසන්තො' - යනු මෙයින් දිය යුතු බව ගන්නා ලදී.

'සද්ධො' - යනු එක් අංගයකි.

'මුදු' - යනු එකකි.

‘සංවිභාගී’- යනු යනු එකකි.

‘වදඤ්ඤු’- යනු එකකි. මෙසේ මේ අංග සතර සඳහා එතෙසු ධම්මෙසු ධීතො වතුසු’ යනු කීහ. අනික් ක්‍රමයක්ද වේ.

‘වාචං:- යනු ආදියෙන් අංග තුනයි.

‘බන්වන්ත පානං’- යන මෙයින් දීමේ ක්‍රියාවයි.

‘සද්ධො මුදු සංවිභාගී වදඤ්ඤු’- යනු එක් අංගයකි. අනික් දෙවැනි ක්‍රමයක් නම් වෙයි.

‘වචංමනඤ්ච’- යනු මේ එක් අංගයකි.

‘කායෙන පාපානී අකුබ්බමානො බන්වන්ත පානං සරමා වසන්තො’- යනු එකකි.

‘සද්ධො මුදු’- යනු එකකි.

‘සංවිභාගී වදඤ්ඤු’- යනු එකකි. මේ සතර ධර්මයෙහි පිහිටියේ ධර්මයෙහි පිහිටියේ නම් වෙයි, හෙතෙම මෙයින් පරලොව යන්නේ බිය නොවෙත්.

(පස්වෙනි සූත්‍රයයි.)

8-6 සය වැන්නෙහි-

‘නාමගොත්තං නජ්රති’- යනු අතීත බුදුවරුන්ගේ අද දවස පටන් නම් ගොත් කියනු ලැබේ. එහෙයින් නොදිරිය. යයි කියත්. පුරාණයෝ වනාහි මාර්ගයෙහි යන්නේද නොපෙනෙන්නේය.

දිරුණ ස්වභාවය වනාහි වන්නේම යයි කියත්.

‘ආලස්සං’- යනු අලස බවයි. යම් හෙයකින් සිටිතැන සිටියේම හුන් තැන හුන්නේම වෙයි තෙලෙහි වැටුනේ ගොඩ ඒමට උත්සාහ නොකරයි.

‘පමාදො’- යනු නින්දෙන් හෝ කෙලෙස් වශයෙන් ප්‍රමාදය.

‘අනුට්ඨානං’- යනු වැඩෙහිදී වැඩ කරන උත්සාහය නොවීම.

‘අසඤ්ඤමො’- යනු සීල සංයමයාගේ නොවීමෙන් විහිදුනු හැසිරීම.

‘නිද්දා’- යනු නින්ද අධික බව එයින් යන්නේද සිටින්නේද හුන්නේද නිදියයි.

‘තන්දි’- යනු ඉක්මවීම ආදී වශයෙන් ආගන්තුක අලස බවය.

‘තෙ ඡිද්දෙ’- යනු ඒ ඇරුණු සිදුරු හය.

‘සබ්බසො’- යනු සියලු අයුරින්.

‘තං’- යනු නිපාත මාත්‍රයකි.

‘විචජ්ජයෙ’- යනු දුරු කරන්නේය.

(සයවෙනි සූත්‍රයයි.)

8-7 සත්වැන්නෙහි-

‘සත්ථමලං’- යනු මල බැඳුනු ආයුධය.

‘කිංසු හරන්තං වාරෙන්ති’- යනු කවර පැහැර ගැනීමක් වළක්වන්ද?

‘වසො’- යනු අණ පැවැත්වීමය.

‘ඉත්ථි’ යනු නොවිසුරුණු බඩු බැවින්.

‘ඉත්ථි හණ්ඩාන මුත්තමං’- බඩු අතුරෙන් ස්ත්‍රිය උතුම්යයි කීහ.

‘කොධො සත්ථ මලං’- යනු ක්‍රෝධය මල බැඳුනු ආයුධයක් හා සමානය, ප්‍රඥා ආයුධයේ හෝ මලකඩයයි ‘සත්ථමල නම්.’

‘අබ්බුදං’- යනු විපතට කරුණුය. සොරු ලෝකයෙහි විනාශ කරන්නේය යන අර්ථයි.

‘හරන්තො’- යනු ලහබත් ආදිය ගෙනයන්නේ ලහබත් ආදිය වනාහි පිහිටුවූ කාලයෙහිම මිනිසුන් විසින් පිරිවරණ ලදුව ඔවුන්ට එය ගෙන යන්නාවූ ග්‍රමණයන් ප්‍රිය වෙයි, නොගෙනියන කල්හි පිනව බාධාවන නිසා කලකිරෙන්නේ වෙත්

(සත්වෙනි සූත්‍රයයි.)

8-8 අටවැන්නෙහි-

‘අත්තානං න ද දෙ’- යනු අනුන්ගේ දාසකම් කොට තමාට නොදෙන්නේය. සියලු බෝධිසත්වයන් හැර කියන ලදී.

‘නපරිච්ච යනු සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදීන්ට නොදෙන්නේය. සියලු බෝසතුන් හැරයයි කියන ලදී.

'කළ්‍යාණිං' - යනු සියුම් මොලොක්.

'පාපිකං' - යනු ඵරුෂ වචන.

(අටවෙනි සූත්‍රයයි.)

8-9 නවවැන්නෙහි-

'සද්ධා බන්ධනි පාථෙය්‍යං' - යනු සැදැහැ උපදවා දන්දෙයි සිල් රකියි උපෝසථ කර්ම කරයි එහෙයින් මෙය කියන ලදී.

'සිරි' - යනු ඉසුරුය.

'ආසයො' - යනු වසන තැන්ය. සම්පත් ඉදිරිපත් වීමේදී ගොඩද දියද හෝග එන්නේමය එහෙයින් මෙය කියන ලදී.

'පරිකස්සති' - යනු අදියි.

(නවවෙනි සූත්‍රයයි)

8-10 දසවැන්නෙහි-

'පජ්ජොතො' - යනු පහනක් මෙන් වෙයි.

'ජාගරො' - යනු ජාගරක බමුණා මෙන් වෙයි,

'ගාවො කම්මෙ සජ්චානං' - යනු වැඩෙහි යෙදී ජීවත් වන්නාවූ ගවයා මෙන් වැඩෙහිදී වැඩට සහාය වන්නාවූ වැඩෙහි දෙවැන්නා නම් වෙත්. ගවයන් හා සමග කෘෂිකර්ම ආදිය නිපදවත්.

'සිතස්ස ඉරියාපථො' - යනු සිසිලස මේ සත්ව ශරීරයේ ඉරියවු දිවි පැවැත්මය.

'සීතං' - යනු නගුලය යම්සේ වනාහි නගුලෙන් කුඹුර අප්‍රමාද වෙයිද වියළි දඬු ආදිය නොවෙයි හෙතෙම කෙසේ ජීවත් වන්නේදැයි කියයි.

(දසවෙනි සූත්‍රයයි.)

8-11 එකොළොස් වැන්නෙහි-

'අරණා' - කෙලෙස් නැති බවය.

'චුසිතං' - යනු විසු වැසීම.

'භොජ්ස්සියං' යනු දාස නොවූ ස්වභාවය.

‘සමණං’ යනු රහත්වූ ශ්‍රමණයෝ, ඔවුන් ඒකාන්තයෙන් නිකෙලෙස් ඇති අය නම්.

‘වුසිතං න නස්සති’- යනු ඔවුන්ගේ ආර්ය මාර්ගයෙහි විසීම නොනැසෙන්නේය.

‘පරිජානන්ති’ යනු පෘථග්ජන කලාශාණකයාගේ පටන් පුහුණු කරන ලෝකික ලෝකෝත්තර ප්‍රඥාවෙන් වෙසෙසින් දනිති.

යළිදු ‘භොජස්සියං යනු කෙලෙස් දුරුකළ ශ්‍රමණයන් ගේම නිතර දාසකම්න් නිදහස්වූ බව නම්.

‘වන්දන්ති’ යනු පැවිදිවූ දවසේ පටන් වදිති.

‘පතිවිධිතං’ යනු ශීලයෙහි පිහිටි.

‘සමණිධා’ යනු මෙහි ශ්‍රමණයන්

‘ජාතිහිතං’ යනු සැබොල් කුලයෙන්ද පැවිදිවූ.

‘බත්තියා’ යනු ක්ෂත්‍රියයන් පමණක්ම නොව දෙවියන්ද සිල්වත් ශ්‍රමණයන් වදිත්මය යනුයි. (එකොළොස් වෙනි සූත්‍රයයි)
අටවෙනි ක්ථන්වා වර්ගයයි.

මෙසේ සාරාර්ථ ප්‍රකාශිනී නම් සංයුක්ත නිකාය අටුවාවෙහි දේවතා සංයුක්ත වර්ණාව නිමවන ලදී.

2-1-1 පළමුවෙනි දේවපුත්ත සංයුක්තයෙහි-

‘දෙවපුත්තො’ යනු දෙවියන්ගේ ඇකයෙහි පහළවූ පුරුෂයෝ දිව්‍ය පුත්‍ර නම්. ස්ත්‍රීහු දිව්‍ය දූතීන් නම්, නම් වශයෙන් අප්‍රකට අය එක්තරා දේවතාවෙක් යයි කියයි. ප්‍රකට අය මෙනම් දිව්‍යපුත්‍රයායයි කියයි. එහෙයින් යට අප්‍රකට දේවතාවෙක්යයි කියා මෙහි දිව්‍යපුත්‍රයායයි කියන ලදී.

අනුසාසං’ යනු අවවාදයය, මේ දිව්‍යපුත්‍රයා වනාහි බුදුහු බුදුවීමෙන් සත්වෙහි අවුරුද්දෙහි යමාමහ පෙළහර කොට තවතිසාවෙහි වස් එළඹ අභිධර්මය දෙසන්නේ ක්ධාන විභංගයෙහි “භික්ඛුති සමඤ්ඤාය භික්ඛු පටිඤ්ඤාය භික්ඛු යනුවෙන් මෙසේ භික්ෂු නිර්දෙසය දෙසීම ඇසිය, මෙසේ විතර්ක කරවී, මෙසේ විතර්ක නොකරවී, මෙසේ සිහිකරවී, මෙසේ සිහි නොකරවී, මෙය දුරුකරවී, මෙයට පැමිණ වසවී,

යන මෙබඳුවූ භික්ෂූන්ගේ අවවාද අනුසාසනා නො ඇසිය, හෙතෙමේ ඒ සඳහා භික්ඛුං භගවා පකාසෙසී නොව භික්ඛු නො අනුසාස' යනු කීහ:

'තෙනහි' යනු යම් හෙයකින් මා විසින් භික්ෂූන්ගේ අවවාදය ප්‍රකාශ නොකරන ලදැයි කියන්නේය. එහෙයින්

'තඤ්ඤෙවෙත්ථ පටිභාතු' යනු ඔබටම මේ අවවාදය ප්‍රකාශ කිරීම එලච්චා යනුයි. යමෙක් ප්‍රශ්නයක් කියනු කැමති වෙයිද බුදුන්ගේ නුවණ හා සසඳ කීමට නොහැකි වන්නේමය, යමෙක් වනාහි හෝ නොකියනු කැමැතිවෙයිද කීමට හැකි වෙයි, යමෙක්ද නොකියනු කැමති වෙයිද කීමට නොහැකි වෙයි. ඒ සියල්ලටම බුදුහු පැණ බර නොකරයි. මේ දිව්‍යපුත්‍රයා වනාහි කියනු කැමැත්තේම කීමටද හැකි වෙයි, එහෙයින් ඔහුටම භාරකරන්නාවූ බුදුහු මෙසේ කීහ. හෙතෙමේද ප්‍රශ්නය කිය-එහි

'සුභාසිතස්ස සික්ඛෙථ' යනු යහපත් වචනයෙන් භික්මෙන්නේය, සිවුසස් ඇසුරුකළ දසකථාවස්තු ඇසුරු කළ සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්ම ඇසුරුකළ සතර වැදෑරුම් වචි සුවර්තයම භික්මෙන්නේය.

'සමණුපාසනස්සව' යනු ශ්‍රමණයන් විසින් ඇසුරුකළ යුත්ත සමණුපාසන් නම්. තිස්අටක් හේද ඇති කමටහන්ය, එයද භික්මෙන්නේය, වඩන්නේය යන අර්ථයි.

බොහෝ ඇසූ පිරු තැන් ඇති භික්ෂූන්ගේ ඇසුරද 'සමනු පාසන්' නම්. එයද 'ස්වාමීනි, කුසල් කිම? යන ආදී පැණ ඇසීමෙන් නුවණ වැඩීම පිණිස භික්මෙන්නේය.

'චිත්තවුපසමස්ස ව' යනු අටසමවත් වශයෙන් සිතේ ව්‍යපසමනයෙන් භික්මෙන්නේය. මෙසේ දිව්‍යපුත්‍රයා විසින් ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව කීවේ වෙන්, පළමු පදයෙන් අධිසීල ශික්ෂාව කියන ලදී. දෙවෙනි පදයෙන් අධිප්‍රඥාව ශික්ෂාවය, සිත සංසිදීමෙන් අධිචිත්ත ශික්ෂාවය යනුයි. මෙසේ මේ ගාථාවෙන් සියලු ශාසනය ප්‍රකාශ කරන ලද්දේම වෙයි:-

(පළමු සූත්‍රයයි.

2-1-2- දෙවැන්නෙහි-

‘ක්කාධි’ යනු ධ්‍යාන දෙකකින් දැවු

‘විමුක්ත චිත්තො’ යනු කමටහන් මිදීමෙන් මිදුනු සිත

‘හදයස්සානුපත්තිං’ යනු රහත් බව.

‘ලොකස්ස’ යනු සංස්කාර ලෝකයේ.

‘අනිස්සිතො’ යනු තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිත්ගෙන් වෙන් වූයේ.

‘තදානිසංසො’ යනු රහත්වීමේ අනුසස, මෙය කියන ලද්දේ වෙයි- රහත් අනුසස් ඇති භික්ෂුව රහත්බව පතන්නේ ධ්‍යාන වඩන්නේය. මිදුනු සිත් ඇත්තේ වන්නේය, ලොවේ ඇතිවීම නැතිවීම දැන ඇසුරු නොකිරීම වන්නේය. පාළි ධර්මය වනාහි මේ ශාසනයෙහි සියල්ලට පූර්වභාගය යනුයි-

(දෙවෙනි සූත්‍රයයි)

2-1-3 තුන්වැන්නෙහි-

‘මාසො’ යනු ශක්‍රයාට මේ නමකි, හෙතෙම වතින් අන්‍යයන් අභිභවා දිව ඉසුරට පැමිණියේය යනුයි.

‘චත්‍රභු’ යනු චත්‍ර නම් හෝ අසුරයා අභිභවනය කරයි යනු චත්‍රභු නම් වේ-

(තුන්වෙනි සූත්‍රයයි.)

2-1-4- සතරවැන්න කී පරිද්දෙන්මය-

(සතරවෙනි සූත්‍රය.)

2-1-5- පස්වැන්නෙහි-

‘න තෙනාසිංසතෙ භවං’- යනු ඒ කාරණයෙන් යම්කිසි භවයක් නොපතයි. ආයති පග්ගහ නම් මේ දෙවිපුත්තෙම, ක්ෂිණාශ්‍රවයාගේ කටයුතු අවසන් නැත, ක්ෂිණාශ්‍රවයා විසින් වනාහි පළමුකොට රහත්වීමෙන් විර්යය කරන ලදී. පසුව මා නොපසුබට වියයුතුයයි නිශ්ශබ්ද නොවෙව එසේම විර්යය දැඩි කරවයි සිතා මෙසේ කීහ, අනතුරුව බුදුහු මේ දෙවිපුත් තෙම රහත්හුගේ කටයුතු අවසන් බව නොකියන්නේ මගේ ශාසනය

නිදහසට නොපමුණන බව කියයි. කටයුතු අවසන් බව ඔහුට කියන්නෙමිසි සිතා 'නත්ථි කිච්චං යන ආදිය කීහ. ත්‍රිපිටකයෙහි වනාහි මේ ගාථාව අමිශ්‍රය, බුදුන් වනාහි අන් තැනක විරියයේ දොස් දක්වා නැත, මෙහි වනාහි මේ දිව්‍යපුත්‍රයා වලක්වා ක්ෂිණාශ්‍රවයා විසින් පළමුව කෙලෙසුන් දුරුකිරීම පිණිස කැලයෙහි වසන්නවුන් විසින් කමටහන් ගෙන විරියා කරන ලද්ද පසුව ඉදින් කැමති නම් කෙරෙන්නා ඉදින් නොකැමැත්තෙහිනම් සැපය පරිදි වෙසේවා යනුවෙන් රහතුන්ගේ කටයුතු අවසන් බව දැක්වීමට මෙසේ කීහ.

එහි 'ගාධං' යනු පිහිටය.

(පස්වෙනි සූත්‍රයයි.)

2-1-6 සයවැන්නෙහි-

'දුක්කරං' යනු මේ දිව්‍යපුත්‍ර තෙම වනාහි පළමුව වැඩු භාවනා ඇත්තේය, කෙලෙස් බහුල බැවින් යහපත් උපායයෙන් කෙලෙසුන් දුරුකිරීමෙන් මහණකම් කොට පෙර පිණ මඳ බැවින් ආර්යාභූමියට නොපැමිණ කළුරිය කොට දෙව්ලොව උපන්නේය, හෙතෙම බුදුන් සමීපයට ගොස් දුෂ්කර බව පවසන්නෙමිසි අවුත් මෙසේ කීහ.

එහි 'දුක්කරං' යනු අවුරුදු දහයක්ද -පෙ- හැටක්ද යම් මේ ඒකාන්ත පිරිසිදුවූ මහණකම් කිරීම නම් දුෂ්කරය.

'සෙධා' යනු සත්වැදෑරුම් ශෛක්ෂයන්ය.

'සීලසමාහිතා' යනු සීලයෙන් යුක්තවූ

'ධීතත්තා' යනු පිහිටි ස්වභාවය, මෙසේ ඇසූ පැණය විසඳ දැන් දෙවෙනි ප්‍රශ්නයක් මතුකිරීම පිණිස අනගාරී යුපෙතස්ස, යන ආදිය කීහ.

එහි 'අනගාරීයුපෙතස්ස' යනු ගිහිගෙයින් වෙන්වූවහුගේ, සත්මහල් ඇති පහයෙහි වසන්නාවූ හික්ෂුව වැඩිමලෙකු පැමිණ මෙය මගේ පැමිණෙවැයි කී කල්හි පා සිවුරු ගෙන නික්මෙන්නේමය, එහෙයින් අනගාරීයුපෙතො,යයි කියයි.

'තුට්ඨි' යනු සිවුපසයෙහි සතුට.

'භාවනාය' යනු සිත සංසිඳවීමේ භාවනාවෙන්.

‘තෙ ඡෙත්වා මච්චනො ජාලං’ යනු යමෙක් දිවා රැ ඉඳුරන් හික්මීමෙහි යෙදුනාහුද ඔව්හු දුකසේ පිහිටුවිය යුතු සිත පිහිටුවත්, යම් සන්සිඳුණු සිත් ඇත්තෙක්ද ඔව්හු සිව් පසය පිළිබඳ සතුට පුරන්නාහු නොවෙහෙසෙත්, යමෙක් සතුටු වූවාහුද ඔව්හු සිල් පුරන්නේ නොවෙහෙසෙත්, යම් ශීලයෙහි පිහිටි සත්වදැරුම් ශෛක්ෂයෝ වෙත්ද ඔව්හු ආර්යාත්වයෙන් මරුවාගේ දැල සමාන කෙලෙස් දැල සිඳ යත්.

‘දුග්ගමො’ යනු ස්වාමීනි, මෙය ඇත්තය, යමෙක් ඉඳුරන් සංවරයෙහි ඇලුනාහුද ඔව්හු නොපිහිටුවිය හැකි සිත පිහිටුවත් -පෙ- යමෙක් සීලයෙහි පිහිටියාහුද ඔව්හු මරුවාගේ දැල සිඳ යත්, කිම නොයන්නේද? මෙය වනාහි බුදුහු දුකසේ යායුතු විසමවූ මගකි, යි කීහ. එහි කිසියම් ආර්යා මාර්ගයක් දුකසේ යා යුතු නොවෙයි. විසම නොවෙයි පූර්වභාග ප්‍රතිපදාවෙහි වනාහි ඔහුට බොහෝ වෙහෙස වෙන් එහෙයින් මෙසේ කියන ලදී.

‘අවංසිරා’ යනු නුවණ හිසෙන් යටි හිසව.

‘පපතං’ යනු ආර්යා මාර්ගයේ පිහිටුවීමට අසමත් බැවින් අනාර්යා මාර්ගයෙහි වැටෙත් යනුද කියයි.

‘අරියානං සමොමග්ගො’ යනු ඒ සමගම ආර්යායාත්ව සමවෙයි.

‘විසමෙ සමා’ යනු විසමවූද සත්ව ශරීරයෙහි සමවන්නේමය.

(සයවෙනි සූත්‍රයයි.)

2-1-7 සත්වැන්නෙහි-

‘සම්බොද්ධෙ’ යනු නිවරණ ගැහැටය කාමගුණ ගැහැටය යන ගැහැට දෙකින්, එයින් මෙහි නිවරණ ගැහැටම කැමති වෙයි.

‘ඔකාසො’ යනු ධ්‍යානයට මේ නමකි.

‘පතිලීන නිසභො’ යනු නොසැඟවුනු උත්තමයා පතිලීන නම් දුරුකරන්නා කියයි. යම්සේ කීහ- ‘මහණෙනි, හික්ෂුව කෙසේ නොසැඟවුනේ වෙයිද? මහණෙනි, මෙහි හික්ෂුවගේ

අස්මිමානස දුරුවෙයි, මුලිනුදුරන තල්ගසක් මෙන් අභාවයට ගියේ නැවත නුපදින ස්වභාව ඇත්තේය යනුයි.

‘පඤ්ච ලද්ධාහු’ යනු ලැබීමය,

‘සුසමාහිතා’- යනු යමෙක් නිවණට පැමිණ සිහිය ලැබුවාහුද ඔව්හු ලෝකෝත්තර සමාධියෙන්ද සන්සිදුනාහුය යන මිශ්‍ර වූ ධ්‍යානය කියන ලදී.

සත්වෙනි සූත්‍රයයි.

2-1-8 අටවැන්නෙහි-

‘පුරාණ තිත්ථංකරෝ’- යනු පෙර ආගම් සාදන්නා, මෙහිද තොට නම් දෙසැටක් දැකුම්ය, ආගම් සාදන්නා නම් ඒවා උපදවන්නා වන බුදුහුය, ඒ කවරේද:- නන්ද, වච්ඡකිය, සංකිච්ච, පූරණ යන මේ ආදීන් වනාහි දැකුම වනාහි උපදවා කෙසේ ස්වර්ගයෙහි උපන්නේද? කර්මවාදී බැවිනි. මේ තෙමේ වනාහි පෙහෙවස් බත් ආදිය දුන්නේය, අසරණයන්ට දන් වැට පිහිටුවිය හිණිමං කෙළේය. පොකුණු සැරවිය. අනිකුදු බොහෝ යහපත් වැඩ කෙළේය, හෙතෙම ඒ අනුසසින් ස්වර්ගයෙහි උපන්නේය සසුනෙහි වනාහි නිදහසට පමුණුවන බව දනියි, හෙතෙම බුදුන් හමුවට පැමිණ සසුනට සුදුසු චිරියයෙන් යුක්ත ගාථා කියන්නෙමියි අවුත් ‘ඡන්දසොතං’ යන ආදිය කීහ. එහි

‘ඡන්දා’- යනු නොනියමයෙන් ඇණවූමය.

‘සොතං’- යනු තෘෂ්ණා දිය පහර.

‘පරක්කම්ම’ යනු වැඩ චිරිය කොට,

‘කාමෙ’- යනු ක්ලේශ කාම වස්තු කාමයන්ද,

‘පණ්දා’- යනු නෙරපීමය,

‘එකත්තං’- යනු ධ්‍යානයය, මෙය කීවේ වෙයි:- කාමයන් දුරු නොකොට පළමු ධ්‍යානයට නොපැමිණෙයි. නොලැබෙයි යන අර්ථයි.

‘කයිරාමෙ කයිරාථෙතං’- යනු ඉදින් චිරිය කරන්නේය, කරවි ඒ චිරියය නො පසුබසින්නේය.

‘දළ්භමෙතං පරක්කමෙ’- යනු දැඩි කරන්නේය.

‘සිට්ඨෙහි පරිබ්බාපො’- යනු සැහැල්ලු කොට සිතු පැවිද්ද?

'භියො ආකිරතෙරජං' - යනු අතිරේකවූ මත්තෙහි කෙලෙස් රජස් විසුරුවයි.

අකතං දුක්ඛතං සෙයොයා යනු නපුරු දෙයක් නොකිරීමම උතුමිය.

'යංකිඤ්චි' - යනු හුදෙක් නපුරක් කිරීමක් නොවේ සමාන බවමය අන්‍යවූද යම්කිසි සැහැල්ලු දෙයක් කෙළේද එපරිද්දෙන්ම වෙයි.

'සංකිලිට්ඨං' - යනු දුෂ්කරකියා ආදී වනය, මේ සසුනෙහි සිවුපසය හේතුවෙන් සමාදන්වන ධුතාංගවත් කිලුටක්මය,

'සංකස්සරං' - යනු සැකයෙන් හැසිරීමය, මෙයද මෙයින් කළයුතුවන්නේය මෙයද මෙයින්ය යනු මෙසේ සැකකිරීමය.

'ආදී බ්‍රමචෙරියිකා' - යනු මග බබ්බර පටන් ගැන්මේවූ පළමු විරියයය.

අටවෙනි සූත්‍රයයි.

2-1-9 නවවැන්නෙහි-

'චන්දිමා' - යනු සඳ විමන් වැසි දිව්‍ය පුත්‍රයායි,

'සබ්බධි' - යනු සියලු ස්කන්ධ ආයතන ආදියෙහි.

'ලොකානුකම්පකා' යනු ඔබ්බද මොහුර්ද එකබඳුවමය.

'සන්තරමානොවා' - යනු අප්‍රමාදව මෙන්.

'පමුඤ්චසි' - යනු අතීත අර්ථයෙහි වර්තමාන වචනය

නව වෙනි සූත්‍රයයි.

2-1-10 දසවැන්නෙහි-

'සූරියො' - හිරු විමන් වැසි දිව්‍ය පුත්‍රයායි.

'අන්ධකාරො' - යනු රූපය දැනගන්නා සිතේ පහළවීමෙන් වැළකීමෙන් අඳුරු බව කිරීමෙන්

'විරොවති' - යනු බැබළීමය.

'මණ්ඩලි' - යනු මඩුලු සටහන,

මා රාහු ගිලිවරං අන්තලික්ඛේ' - යනු ඇතුළත හැසිරෙන්නාවූ හිරු රාහු 'අසුරේන්ද්‍රය' නොගිලවයි කියයි කුමකින් වනාහි හෙතෙම ඔහු ගිලියිද? එසේය ගිලියි, රාහුගේ

වනාහි ශරීරය විශාලවූ උස ප්‍රමාණයෙන් යොදුන් සාරදහස් අටසියයකි, ඔහුගේ අත් අතර ප්‍රමාණය යොදුන් එක්දාස් දෙසී සියයකි, මහත යොදුන් හයසියයකි, හිසයොදුන් නවසියයකි නළල යොදුන් තුන්සියයකි, බැම අතර යොදුන් පණසකි, කට යොදුන් දෙසියයකි, නාසය යොදුන් තුන්සියයකි කට ඇතුළු යොදුන් තුන් සියයක් ගැඹුරය, අතුල් පතුල්වල පළල යොදුන් දෙසියයකි, ඇඟිලි පුරුක් යොදුන් පණසකි, හෙතෙම සඳහිරු බබලන කල්හි දැක ඊර්ෂ්‍යාවෙන් ඔවුන්ගේ ගමන්මගට බැස කට ඇරගෙන සිටියි. සඳුවිමන හිරු විමන හෝ තුන්සියයක් ඇති මහා නරකයෙහි ගිලුනු කලක් මෙන් වෙයි. විමානයෙහි අරක්ගත් දේවතාවා මරණ හයින් තැතිගෙන එක පහරින්ම කැගසත් ඔහු වනාහි විමානය කිසිකලෙක අතින්ද වසයි. කිසිකලෙක හක්ක යට තබයි, කිසිකලෙක දිවෙන් පිරිමදියි, කිසිකලෙක වඳුරන් කන්තාක් මෙන් හක්ක අතරෙහි තබයි, වේගය වනාහි වැලැක්වීමට නොහැකි වෙයි, ඉදින්

වළක්වන්නෙමියි හක්කට කොට සිටින්නේද ඔහුගේ මුදුන බිඳ නික්මෙන්නේය. ඇද හෝ තමා වෙතට යන්නේද එයින් විමානය සමගම යයි.

පජං මම' යනු සඳු - හිරු යන දිව්‍යපුත්‍රයෝ දෙදෙන වනාහි මහා සමය සූත්‍රය දෙසූ දවසෙහි සෝවාන් ඵලයට පැමිණියාහුය, එහෙයින් බුදුහු 'පජං මම' යනු කීහ. මේ තෙම මාගේ පුත්‍රයාය යන අර්ථයි-

(දසවෙනි සූත්‍රයයි.)

(පළමු වර්ගයයි.)

2-2-1 දෙවෙනි වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි-

'කච්ඡෙවා' යනු වගුරුබිමක මෙන් වගුරුබිම වනාහි පර්වත ඇසුරේ වූ වගුරුබිම ගංගා ඇසුරේවූ වගුරුබිම යනුය.

'එකොදි නිපකා' යනු එකඟවූ සිතින්ම නැණ නුවණින්ද යුක්ත වූවාහු.

'සතා' යනු සිහි ඇති, මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. යමෙක් ධ්‍යාන ලැබ සිතේ එකඟවූ නුවණින් සිහි ඇතිව වාසය කරන්නේද

ඔව්හු මැස්සන්ගෙන් තොර පර්වත ආශ්‍රිත වගුරුබිමක හෝ
නදී ආශ්‍රිත වගුරුබිමක සිටුවාටුන් මෙන් සුවසේ යත්.

‘පාරං’ යනු නිවණයි.

‘අම්බුජො’ යනු මත්ස්‍යයන්ය.

‘රණඤ්ජනා’ යනු කෙලෙස් දුරුකිරීම, යමෙක් ධ්‍යාන ලැබ
අප්‍රමාදව කෙලෙස් දුරුකරත්, ඔව්හු නූල් දැල බිඳි මාලුවන්
මෙන් නිවණට යන්නේයයි කීවේ වෙයි-

(පළමු සූත්‍රයයි.)

2-2-2 දෙවැන්නෙහි-

‘වෙණ්හු’ යනු ඒ දිව්‍යපුත්‍රයාගේ නමය.

‘පසිරුපාසියා’ යනු ඇසුරුකොට.

‘අනුසික්ඛරො’ යනු හික්මෙත්.

‘සන්ථිපඳෙ’ යනු කලවය හෙවත් පියවරක් අනුව.

‘කාලේ තේ අප්පමජ්ජන්තා’ ඔව්හු කාලයෙහි ප්‍රමාද
නොකරත්,

(දෙවන සූත්‍රයයි.)

2-2-3 තෙවැන්නෙහි-

‘දීළලට්ඨි’ එනම් දෙව්ලොව සියල්ලෝ සම ප්‍රමාණවූ තුන්ගවු
පමණ වූවෝ වෙත්. මිනිස් ලොවදී මොහු ඉතා දිග බැවින් මේ
නම ව්‍යවහාර විය. ඔහු පින් කොට දෙව්ලොව උපන් පසුද
එබඳුම සිරුරක් ඇත්තෙක් විය

(තෙවන සූත්‍රයයි.)

2-2-4 සිවුවැන්නෙහි-

‘ගෝතම’ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ගෝත්‍ර නාමයෙන්
අමතයි.

‘අනාවටං’ නොවසන ලදී. තථාගතයන් වහන්සේ විහිදුවන්
සර්වඥතාඥානය වැසීමට සමතෙක් නම් නැත්තේය. අනාවට
නොවසන ලද යනු එහෙයින් කීය. මෙසේ බුදුන්ට ස්තුති කොට

දෙවිලොවදී සකස්කරන ලද ප්‍රශ්නයක් විචාරන්නට වන. ඒ සඳහා කෙබඳුද? යනු දැක්විය.

‘දුක්ඛමනිව්ච ඉරියති’ දුක් ඉක්මවා වසයි.

‘සීලවා’ ලෝකික ලෝකෝත්තර සීලයන්ගෙන් යුත් රහතුන් වහන්සේ ප්‍රඥාදියෙන් මිශ්‍ර බවද මෙහිදී දත යුතුය.

‘සුඡයන්ති’ සුවද මල් ආදියෙන් පුදත්.

(සතරවන සූත්‍රයයි.)

2-2-5 පස්වැන්නෙහි-

‘අප්පතිටියෙ අනාලම්බේ’ යට සිහිට නැති මත්තෙහි එල්බීමක් නැති.

‘සුසමාහිතෝ’ අර්පණාවෙන්ද උපචාරයෙන්ද මනාසේ සංසිදුනු.

‘පහිතත්තෝ’ යවන ලද.

‘නන්දිරාග පරික්ඛිණෝ’ පහකරණ ලද නන්දිරාගයෙන් යුතු නන්දිරාගය නම් තුන්වැදෑරුම් කර්මාහි සංස්කාරයයි. මෙසේ මේ ගාථාවෙන් කාමසංඥාවගේ ගැනීමෙන් පස්වැදෑරුම් ඕරම්භාගිය සංයෝජනයන්ද රූප සංයෝජනයාගේ ගැනීමෙන් පස්වැදෑරුම් උද්ධම්භාගිය සංයෝජනයන්ද නන්දිරාගයෙන් තුන් ආකාර සංස්කාරයන්ද ගන්නා ලදී. මෙසේ දසසංයෝජනයන්ද තුන් ආකාර කර්මාහිසංස්කාරයෝද ගැනීම සිදුවිය.

‘සෝ ගම්භිරේ මහෝසේ න සීදති’ කාම සඤ්ඤාවෙන් හෝ කාමභවයද රූපසංයෝජනයෙන් රූප භවයද ගන්න ලදී. මෙසේ මොවුන්ගේ ගැනීමෙන් අරූප භවයන්ද ගන්නා ලද්දේමය. නන්දිරාගයෙන් තුන්වැදෑරුම් කම්මාහිසංඛාරයන් ගැනිනි. මෙසේ යමෙකුට තුන් භවයෙහි තුන්ආකාර සංස්කාරයෝ නැද්ද ඔහු ගැමුරු තන්හි ගිලා නොබසීයි. යනු මින් දක්වයි.

(පස්වන සූත්‍රයයි.)

2-2-6 සවැන්න මුල්කී පරිදිමය.

(සයවන සූත්‍රයයි)

2-2-7 සත්වැන්නෙහි-

‘සුබ්‍රහ්මා’ එකී දෙවිපුත් දෙවගනන් දහසක් පිරිවරාගෙන ‘නන්දන’ නම් ක්‍රීඩාවට ගොස් පරසතුරුක මුල පනවන ලද ආසනයෙහි හුන්නේය, ඔහු පිරිවරාගත් පන්සියයක් දෙවිදූවරු පන්සියයක් දෙවරුක්වලට නැගී ගත්හ. දෙවියන්ගේ චිත්තාකාර වශයෙන් යොදුන් සියයක් උස ගසක් නමුත් නැමී පහත්වී අතට එනවා නොවේද? එසේ නම් කුමක් හෙයින් ඒ ගස්වලට නැංගාහුද? ක්‍රීඩාවෙහි ඇලුන බැවිනි.

එසේ ගස්වලට නැග මිහිරි හඬින් ගී කිය කියා මල් කඩා හෙළත්, සෙස්සෝ ඒවා ගෙන මල් වැටී, හා මාලා වශයෙන් ගොතත්.

තවද ගසට නැග නටන දෙවිදූවරුන් අතුරෙන් සමහරෙක් උපච්ඡේදක කර්ම වශයෙන් (හදිසි උවදුරකින් එක පහරින්ම කාලක්‍රියා කොට අවිච්ඡේදි උපන්නෝ මහත් දුක් විඳිති.)

ඉක්බිති මෙසේ කල් යනවිට දෙවිපුතු ඒ මියගියවුන්ගේ ශබ්දයන් අසන්නට නොලැබීම නිසාත් මල් නොවැටීම නිසාත් ඔවුන් කොහි ගියාහුදැයි, සිහිකර බැලීය. එවිට නිරයෙහි උපන් බව දිටි, ප්‍රිය වස්තූන් නැතිවීම නිසා හටගත් ශෝකයෙන් හඬමින් මෙසේ සිතීය. මොව්හු කම්බු පරිදි මිය පරලොව ගියහ. මගේද ආයුප්‍රමාණය කෙතෙක්දැයි, බලන්නේ මෙයින් සත්වනදා මාද සෙස්සන් සමග මියගොස් ඒ නිරයෙහිම උපදින්නේයයි දැක්කේය. ඉන් ඔහු බලවත් ශෝකයට පැමිණ හඬන්නට විය. මේ ශෝකය නිවීමට ලොව බුදුන් හැර අන් සමතෙක් නැතැයි ඔහු දැනගත්තේය. ඉන්පසු ඔහු බුදුන් වෙත ගොස් ‘නිව්චං උත්‍රස්තං’ යනාදී ගාථාව කීය.

‘ඉදං’ මින් සිය සිත දක්වයි, මෙහි දෙවන වචනය පළමුවැන්නේම සමාන පදයකි. ‘නිව්චං’ යන පදයෙන් දෙවිලොව උපන් කාලයේ පටන්යයි නොගත යුතුය. ඉන් දක්වන්නේ ශෝකය හටගත් කාලයේ පටන්ය, යනුයි.

‘අනුප්පන්නේසු කිච්චෙසු’ මෙයින් සත් දිනක් ගෙවී යාමෙන් යම් දුක් රැසක් උපදිද්ද, එහි

‘අපෝ උප්පතිතේසු ව, පන්සියයක් දෙවගනන් නිරයෙහි උපන් බව දක්නා ලද්ද? ඔවුන් කෙරෙහිදැයි මෙසේ නිරයෙහි උපන්නන් කෙරෙහිද නූපන්නන් කෙරෙහිද පවත්නා දුක් ගැන භාග්‍යවතුන් වහන්ස, නිතර මගේ තැනිගත් සිත ඇතුළත දවමින් මෙන් පවතිතැයි දක්වයි.

‘නාඤ්ඤත්‍ර බොජ්ඣංගා තපසා, බොජ්ඣංග භාවනාවන් තපෝගුණයන් හැර අන් යහපතක් නොදිටිමි යන අර්ථයි.

‘සබ්බ නිස්සග්ගා’ නිවනින්, මෙහි කිසියම් බොජ්ඣංග භාවනාවක් පළමුව ගන්නා ලදී. ඉන්ද්‍රිය සංවරය පසුව ගන්නා ලදී. අරුත් විසින් නම් පළමුව යෙදෙන්නේ ඉන්ද්‍රිය සංවරයයි දතයුතු. ඉන්ද්‍රිය සංවරය ගත්කල සිවුපිරිසිදු සිල්ම ගන්නා ලද්දේ වේ. එහි පිහිටි මහණ තෙමේ නිස මිදීමෙන් ධූතංග සංඛ්‍යාත තපෝගුණය සමාදන්ව වනයට පිවිස කමටහන් වඩමින් විදර්ශනා සහිතව බොජ්ඣංගයන් වඩයි. යමක් අරමුණු කොට ඔහු විදසුන් වඩාද එය ඔහුගේ ආර්යා මාර්ගයයි.

‘සබ්බ නිස්සග්ගෝ’ බුදුහු චතුරාර්යාසත්‍ය වශයෙන් දේශනාව පෙරළා වදාළහ. දෙවිපුතු දේශනාවගේ කෙළවර සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටියේය.

(සත්වන සූත්‍රයයි)

2-2-8 අටවැන්නෙහි-

‘කකුඨෝ දේවපුත්තෝ’ මොහු වනාහි කෝළ නගරයෙහි මහමුගලන් තෙරුන්ගේ උපස්ථායක පුතුය. කුඩා කල පටන් තෙරුන් වෙත වසමින් ධ්‍යාන උපදවා කාලක්‍රියා කොට බඹලොව උපන්නේය. එහිදීද ඔහු කකුධ බ්‍රහ්ම’ නමින් හැඳින්විය.

‘නන්දසී’ සතුටුවන්නෙහි.

‘කිංලද්ධා’ සතුටුවීම නම් කිසියම් ප්‍රියමනාප යමක් ලැබීමෙන් ඇති වන්නකි එසේ හෙයින් මෙය කිය.

‘කිංචිසිත්ථ’ යමෙකුගේ ප්‍රියමනාප සිවුරු ආදී වස්තු දිරායයිද ඔහු සෝක කරයි. ඒ නිසා මෙය කිය.

‘අරති නාහිකිරති’ කළකිරී මැඩ පැවැත්වීමකට නොපැමිණෙයි.

‘අසජාතස්ස’ දුක් සහිත. සසර දුකෙහි සිටියාවූ, යන තේරුමයි.

‘නන්දිජාතස්ස’ තෘෂ්ණා සහිත.

‘අසං’ මෙබන්දාහට සසර දුක පැමිණියේ වෙයි, ‘දුක් ඇත්තා සැප පතයි’ යනුයි. මෙසේ සසරදුක ලැබුවහට තෘෂ්ණාව ඇති වෙයි. සැපය දුකට පෙරලීමෙන් පැමිණියේය යන තේරුම අනුව තෘෂ්ණා සහිත තැනැත්තා හට දුක පැමිණියේය-

(අටවන සූත්‍රයයි)

2-2-9 නවවැන්නෙහිද කියනලද පරිදිමය.

(නවවන සූත්‍රයයි.)

2-2-10 දසවැන්නෙහි-

‘අඤ්ඤතරෝ’ අනඳ තෙරුන්ගේ අනුමාන බුද්ධියේ ආනුභාවය දක්වනු සඳහා එක්තරා යනු කිය-

(දහවන සූත්‍රයයි.)

දෙවන වර්ගය නිමි.

2-3-1 තුන්වන වර්ගයේ පළමුවැන්න මුල්කී පරිදිමය.

පළමුවන සූත්‍රයයි.

2-3-2 දෙවැන්නෙහි-

‘පටිගච්චො’- පළමුවම,

‘අක්කච්ඡන්තොව ක්ඛායති’- ඇස සිඳුන තැනැත්තෙකු මෙන් දුකින් තැවේ. බලවත්සේ සිතිවිල්ලෙන් තැවේ. දෙවන ගාථාවෙහි ඇස් බිඳුනෙකු මෙන් යනුයි.

(දෙවන සූත්‍රයයි.)

-3-3 තුන්වැන්නෙහි

‘දායකෝ’- දෙනසුලු තැනැත්තා.

‘දානපතී’- යමක් දෙමිද එහි ප්‍රධානයා වී දෙමි. දාසයෙක් හෝ සභායකයෙක් හෝ වී නොදෙමි. යමෙක් තමා විසින් මිහිරි සේ වළඳයිද, අනුන්ට අමිහිරිසේ දෙයිද ඔහු දාන සංඛ්‍යාත දෙයා ධර්මයට දාසයෙකු වී දෙයි. යමෙක් තමා වළඳන දෙයට සම දෙයක්ම දෙයිද ඔහු සභායකයෙකු වශයෙන් දෙයි, යමෙක් අල්ප දෙයකින් යැපී අනුන්ට මිහිරි දෙයක් දෙයිද ඔහු ප්‍රධානයා ජේෂ්ඨයා-ස්වාමියා වී දෙයි. මමත් එබන්දෙක් වීමයි, කියයි.

‘වතුසු ද්වාරේසු’ ඒ රජුට සිත්ධව රටය, සෝධික රටයයි දෙරටක් විය. නුවර ‘රෝරුව’ නම්. ඔහුට එහි එක එක දොරෙහි දිනපතා ලක්ෂයක් උපදියි. ඇතුල් නුවර විනිශ්චය ස්ථානයෙහි ලක්ෂයක් උපදියි.

‘වතුසු ද්වාරේසු දානං දීයිත්ථ’- එසේ රැස්වී තිබුන රන් මසු කහවණු ඔහු දැක කර්මස්චකාත ඥානය උපදවා සතර දොරටුයෙහි දන්හල් පිහිටුවා එක් එක් දොරටුවෙහි ලැබෙන ආදායමෙන් දන්දෙවයි ඇමතියන් යෙදවීය.

‘සමණ බ්‍රාහ්මණ කපණද්ධික වණ්ඛිබ්බක යාවකානං’- මෙහි ‘සමණ’ යන්නෙන් පැවිද්ද ලැබුවෝ දක්වති ‘බ්‍රාහ්මණ’ යන්නෙන් බමුණෝ දක්වති. මේ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ නම් පවි සංසිදවූද බැහැර කළාවූද උතුමෝය. ‘කපණ’ යන්නෙන් දුගී දිළිඳු අන්ධ කොර, ආදීන් දක්වති. ‘අද්ධිකා’ යන්නෙන් මගියන් කියනු. ‘වනිබ්බකා’ මනා යහපත් දෙයක් දෙන ලදී. සුදුසු කල දෙන ලදී. නිවැරදි දැහැමි දෙය දෙන ලදී. ඔබ දාන හිත පහදවා ගන්නේ නම් නොවරදවා බඹලොව උපදින්නේය, යනාදී ක්‍රමයෙන් දීමේ අනුසස් වණමින් හැසිරෙන්නෝ වණ්ඛිබ්බකයෝ නම්. ‘යාවකා’ යන්නෙන් අතක් පමණ දෙව් හැන්දක් පමණ දෙව්, යනාදී වශයෙන් කියමින් ඉල්වන්නෝය.

‘ඉත්ථාගාරස්ස දානං දීයිත්ථ’- පළමු දොරෙන් ලබන ලද හෙයින් ඉන් ලබනා ලක්ෂයට තවත් ධනය එක්කොට රජුගේ ඇමතියන් දුරුකොට තමන්ගේ ඇමතියන් තබා රජු දුන් දනට වඩා විශාල දානයක් රාජස්ත්‍රීහු දුන්හ. ඒ සඳහා මෙසේ කීය.

'මම දානං පටික්කම්' - ම විසින් යම් දනක් දෙන ලද්ද එය යටපත්විය. අනික් වාරවලදීද මෙම ක්‍රමයයි.

'කෝවි' - කිසියම් තැනක.

'දිසරත්තං' - අවුරුදු අසූ දහසක් එකෙක් කලක් ඒ රජුගේ දන් දීම සිදුවිය.

(තෙවන සූත්‍රයයි.)

2-3-4 සතරවැන්න කී පරිදිය.

(සතරවන සූත්‍රයයි.)

2-3-5 පස්වැන්නෙහි

'කෝසලේසු විහරන්ති' - බුදුන් වෙතින් කමටහන් ලබාගෙන එහි ගොස් වසත්.

'උද්ධතා' - අකැප දැයෙහි කැපය යන හැඟීම ඇතුළු කැප දැයෙහි අකැපය යන හැඟීම් ඇතිවද නොවැරදි දැයෙහි වැරදිය යන හැඟීම ඇතුළු වැරදි දැයෙහි නිවැරදිය යන හැඟීම ඇතිවද උද්ධච්ච ස්වභාවයේ (උඩගුවෙන්) යුතුවේ.

'උන්නලා' - උඩට නැගී නළ ඇති පුහුමානයෙන් යුතු.

'වපලා' - පා සිවුරු සැරසීමාදියෙන් වපලවූ.

'මුඛරා' කටක, කෲර, දරුණු වචන කියන.

'විකිණ්ණ වාචා' - නොහික්මුණු වචන කියන දවසක් මුළුල්ලේ නමුත් වැඩකට නැති හිස් වචන කියන

'මුට්ඨස්සිනෝ' - විනාශවූ සිහි ඇති මනා සිහිය නැති. මෙහි කෙසේ නම් මුළා වෙයිද.

'අසම්පජානා' - ප්‍රඥාවෙන් තොර.

'අසමාහිතා' - අර්පණා උපචාර සමාධි රහිත සැබදිය පහරෙහි බැඳුන නැවක් බඳු.

'විබහන්න චිත්තා' - නොවැඩුන මුළා සහිත සිත් ඇත්තෝ මගට බැසගත් කුළුම්මුත් වැනි.

'පකතින්ද්‍රියා' - සංවරයක් නොමැති බැවින් හිනිකාලයෙහි මෙන් විවෘතවූ ඉඳුරන් ඇති.

'ජන්තු' - මෙතම් දිව්‍ය පුත්‍රයා.

‘තදනුපෝසථෙ’- ඒ පොහෝ දිනයෙහි

‘පණ්ණරසේ’- වාතුද්දසිකාදිය අත්හරින ලදී.

‘උපසංඛම්’- වෝදනා කරණුවස් පැමිණියේය. ඔහු වනාහි සිතිය- ‘මේ මහණහු බුදුන්ගෙන් කමටහන් ලබාගෙන වනයට නික්මුණහ. දැන ප්‍රමාදව වාසය කරත්. මොවුහු දැන් වෙන් වෙන් වූවෝය. හුන් තැනම වෝදනා නගමින් සිටිති. එක්වූ වෙලාවකම වෝදනා නගමි. පොහෝදා මොවුන්ගේ එක්වීම සිදුවන බව දැන එහි එළඹියේය.

‘ගාථාහි අජ්ඣාධ්මාසි’- සියල්ලන් මැද සිටගෙන ගාථාවෙන් කිය, එහි ගුණ කථා සමග ගුණ රහිතයාගේ අගුණද ප්‍රකටය. එහෙයින් ගුණය පළමු කොට දක්වමින් ‘සැපවත් ජීවිත පෙර වූහයි, යනාදිය කිය. එහි සැප ජීවිත පෙර වූහයි කීමෙන් පෙර සිටිය භික්ෂුහු පෝෂණය කිරීම ඉතා පහසුය. පරිහරණය කිරීමට පහසුය උස්පහන් ගෙවල පිළිවෙළින් පිඩුසිඟා ඇවිද ලබන ලද කවලම්බු ආහාරයෙන් යැපුනහ, යන අදහසින් මෙසේ කිය.

‘අනිච්චා’- තෘෂ්ණා රහිතව මෙසේ පැරණි මහණුන්ගේ ගුණ වණා දැන් මොවුන්ගේ නුගුණ කියමින් පෝෂණය කිරීමට දුෂ්කරවූ, යනාදිය කිය.

‘ගාමේ ගාමණිකාවිය’- යම්සේ ගමේ ගම් ප්‍රධානයෝ නානාප්‍රකාර ලෙස ජනයා පෙළා කිරි දී සහල් ආදිය ගෙන්වා ගනිත්. වළඳත්. එසේම තෙපින් නුසුදුසු සෙවීමෙන් ආයෝග්‍ය ජීවිකාවෙන් යුතුවූවාහු ජීවිකාව ගෙන යන්නාහුය, යන අදහසින් මෙසේ කියයි.

‘නිපජ්ජන්ති’- උදෙසිම් විමසිම් මෙනෙහි කිරීම්වලින් ප්‍රයෝජනයක් නැත්තෝ ආසනවල අත් පා දිගහැර විහිදුවා ගෙන හොවිත්.

‘පරාගාරේසු’- අනුන්ගේ ගෙවල කුලයෙන් ඉන්‍යාවූ තැන්වලය යන අදහසයි.

‘මුච්ඡිතා’- කෙලෙස් මුර්ඡාවෙන් මුසපත්වූ.

‘ඒකච්චේ’- කියයුත්තන් කෙරෙහිම.

‘අපවිද්ධා’- අත්හැර දමන ලද.

'අනාථා'- පිහිට නැති.

'පේතා'- සොහොන් පළෙහි දමන ලද මළමිනි, යම්සේ වනාහි සොහොනෙහි දැමුවෝ පක්ෂි ආදීන් විසින් ආහාරයයි සිතා කති. නැයෝද පිහිට විමාදියක් නොකරති. නොකරති. එපිරිද්දෙන්ම ආචාර්යය උපාධ්‍යායාදීන් ගෙන් අවවාද අනුශාසනා නොලබන්නෝ අනාථවුවෝය. ආරක්ෂාවක් නැත්තෝය. මුල්කී පරිදි ප්‍රේතයන් වැන්නෝය.

පස්වන සූත්‍රයයි

2-3-6 සවැන්නෙහි

'යත්ථා'- සක්වළ ලෝකයේ එක් ඉඩ ඇති පෙදෙසෙක බිම.

නව්වති න උප්පජ්ජති'- මෙය එකිනෙක වුනිප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ගන්නා ලදී.

'ගමනේන'- පාගමනින්.

'නාතං තං ලෝකස්ස අන්තං'- බුදුහු සංස්කාර ලෝකයේ කෙළවර සඳහා වදාරති.

'ඤාතෙය්‍යාං'- දතයුතුය. අවබෝධ කළ යුතුය. පැමිණිය යුතුය යන තේරුමයි. මෙසේ දිව්‍ය පුත්‍රයා විසින් සක්වළ ලෝකයේ කෙළවර විමසන ලදී. බුදුන් විසින් සංස්කාර ලෝකයේ තතු වදාරණ ලදහ. ඔහු තම ප්‍රශ්නය සමග බුදුන්ගේ දේශනාවද සසඳනුයි, හැඟීමෙන් 'පුදුමය'යි යනාදිය කිය.

'දළ්භ ධම්මො'- දැඩි දුන්න උත්තම ප්‍රමාණයෙන් යුතු දුන්නෙන්

'ධනුග්ගහෝ'- ධනු ආචාර්යයා- දුනු පිළිබඳ කරුණු උගන්වන ගුරු තුමා.

'සික්ඛිතෝ'- දොළොස් වසක් දුනු ශිල්පයෙහි හික්මුණු 'කතහත්ථෝ' 140 රියනක් දුරෙහිවූ හිසකෙස් අගට විදීමට පවා සමත් බැවින් කෘතහස්ත (කළ පුරුදු කම් ඇති)

'කතුපාසනෝ' දක්වන ලද හි විදීම ඇති දක්වනලද ශිල්ප ඇති

'අසනේන' ඊතලයෙන්,

‘අනිපාතෙය්‍යා’ ඉක්මවන්නේය, යම් පමණකින් ඔහු තල් සෙවන ඉක්මවන්නේද එපමණ කලකින් එක් සක්වලක් ඉක්මවමි’යි සිය ශක්තිය දක්වයි.

‘පුරන්ටීම සමුද්දා පච්ඡිමෝ යම්සේ පෙරදිග මුහුදින් පසුදිග මුහුද දුරෙහි වේද එසේම මාගේ පදවිනිභාරය (පා එසවීම) සිදුවියයි කියයි.

ඔහු පැදුම් දිග නැගෙනහිර මුවවිට සිටගෙන පා දික් කොට බස්නාහිර දිග පා තබයි. යලිත් දෙවන පා දික්කොට අනික් සක්වලක් මඩයි, යනුයි.

‘ඉච්ඡාගතං’- කැමැත්ත.

‘අඤ්ඤත්‍රෙව’ ප්‍රමාද රහිත බව හෙවත් කෙලෙස් නැති බව දක්වයි. මොහු පිඬුසිඟා හැසිරෙන කල්හි නාලිය දැහැටි කා අනෝතත්ත වල්හිද මුහුණු සෝදා කල් පැමිණි විට උතුරුතුරු දිවයිනහි පිඬුසිඟා ඇවිද සක්වල මුවවිට හිඳ ආහාර වළඳයි. එහි මොහොතක් කල්යවා විවේක ගෙන නැවත දුවයි.

‘වස්සසත්‍යායුකෝ’ එකල දීර්ඝායුෂ්ක කාලයක් වේ. මොහු වනාහි ආයුෂ්‍ය වර්ෂය සියයට ඉතිරිවූ කල ගමන ඇරඹීය.

‘වස්සසතජ්චි’ ඔහු වර්ෂ සියයක් අනතුරු රහිතව ජීවත්වන්නේ.

‘අන්තරාව කාලංකතෝ’ සක්වල ලෝකයේ කෙළවර නොපැමිණ අතරතුරදීම මළේය. ඔහු එහිදී මිය ගොස් යලිත් මේ සක්වලම උපන්නේය.

‘අප්පත්වා’ සකර ලොව කෙළවරට නොපැමිණ.

‘දුක්ඛස්ස’ සසර දුකට.

‘අන්තකිරියං’ අවසන් කිරීම.

‘කලේඛරේ’ ආත්මභාවයෙහි.

‘සසඤ්ඤිමිති සමණකේ’ සංඥා සහිත සිත් සහිතවූ

‘ලෝකං’ දුක්ඛසත්‍යය.

‘ලෝකසමුදයං’ සමුදය සත්‍යයයි

‘ලෝකනිරෝධං’ නිරෝධ සත්‍යයයි.

‘පටිපදං’ මාර්ගසත්‍යයයි. ඇවැත්නි, මම මෙසේ මේ චතුරාර්යසත්‍යය තණකොළ දර ආදියෙහිලා නොපනවමි. මේ

සතරමහා භූතයන්ගෙන් හැදුන වැඩුන කයෙහිම පනවමිසි දක්වයි.

‘සමිතාවි’ සමනය කළ පව් ඇති.

‘නාසිංසති’ නොපතයි.

(සයවන සූත්‍රය)

2-3-7-8 හත්වැන්න හා අටවැන්න මුල්කි පරිදිමයි.

2-3-9 නවවැන්නෙහි-

තුය්හමිපි තෝ ආනන්ද සාරිපුත්තෝ රුවිච්චි’ බුදුහු තෙරුන්ගේ ගුණවර්ණනා කරණු කැමතිවූහ. මෙසේ වර්ණනා කිරීමද විරුද්ධ පුද්ගලයාගේ සම්පයෙහි කියන්නට නොවෙයි.

ඔහු ළඟදී කීකල එය මුදුන් නොපැමිණේ ඔහු වනාහි අසවල් හික්ෂුව සිල්වතෙකැයි කීවේද ඔහුගේ සිලය නම් කුමක්ද? ගව සිල් පුරන ඔහු කිමෙක්ද? තා විසින් අනික් සිල්වතෙක් නොදක්නා ලදද? නැතහොත් නුවණැත්තෙකැයි කීයේ කිමෙක්ද? ඔහු නුවනැත්තෙක්ද? කිමෙක්ද? තා විසින් වෙනත් නුවණැත්තන් නොදක්නා ලද්දේද? යනාදිය කියා ගුණ කීමට අන්තරා කරයි. අනතුරු සැරියුත් තෙරුන්ගේ සභාග තෙර කෙනෙකි. ප්‍රණීත යමක් ලැබුණොත් එය තෙරුන්ට දෙයි. සිය උපස්ථායක දරුවන් පැවිදි කොට තෙරුන් ඔවුන්ගේ උපාධ්‍යායයන් කරවයි. උපසම්පදා කරවයි. සැරියුත් තෙරද අනතුරුන්ට එසේම කරයි. මීට හේතුව කුමක්ද? ඔවුනොවුන් පිළිබඳ ගුණයෙහි පැහැදී සිටගෙනම මමායනය කරත්, අනතුරු අපගේ දෙටු සොහොවුරුය. ඒකාසංඛ්‍ය කල්පලක්ෂයක් පෙරුම් පුරා සොළොස් වැදෑරුම් ප්‍රඥාව අවබෝධකර ගෙන ධර්ම සේනාපති තනතුරෙහි පිහිටියේයයි තෙරුන්ගේ ගුණයෙහි පැහැදීගෙනම තෙරුන් කෙරෙහි ආදරය දක්වයි. සැරියුත් තෙරද සම්බුදුන්ට මා විසින් කළයුතු මුවදෝනා පැන්දීම ආදී සියල්ල ආනන්ද තෙමේ කරයි. ආනන්දයන් නිසා මම කැමති කැමති සමාපත්තිවලට සමවදිමි. මෙසේ ඒ ආයුෂ්මතුන්ගේ ගුණයෙහි පැහැදී ඔහුට ප්‍රියකරයි. එහෙයින්

බුදුහු සැරියුත් තෙරුන්ගේ ගුණ කථාව කරන්නේ අනදතෙරුන් ඉදිරියේ කිරීමට පටන් ගත්හ.

‘තුය්හම්පි’ මෙහි ‘පි’ කාරය සම්පිණ්ඩනාර්ථයෙනි යෙදුනේය. මේ කියන ලද්දේ වේ. ආනන්දයෙනි සැරියුත් තෙරුන්ගේ ආචාර ගෝචර විහරණ ඉදිරියට යාම, පස්සට යාම, ඉදිරිය බැලීම, පසුපස බැලීම, හැකිලීම, දිගහැරීම, යන සියල්ලක්ම මට රුචිවෙයි, අසුමහ තෙරුන්ට රුචිවෙයි. දෙවියන් සහිත ලෝකයාට රුචිවෙයි. තොපද රුචිකෙරේය යනුයි, එයින් තෙර සල අතරින් ලත් ඉඩක් ඇති බලවත් මල්ලයෙක මෙන් සතුටු සිත් ඇත්තෙකුට බුදුහු මගේ ප්‍රිය යහළුවාගේ ගුණ කථාව පැවසීමට ලැබූහ. එය ඇසීමට මමද අවස්ථාව ලැබුවෙමි. මුලු මහත්දීපයට ධජයක්වූ මහා දඹගස සෙළවන්නාක්, මෙන්ද වළාකුළු අතුරින් සඳ නික්මී දක්වන්නාක් මෙන්ද අද අපගේ සැරියුත් තෙරුන්ගේ ගුණ කථාව කියන්නට ලැබෙන්නේයයි සිතා පළමුවම සතර පදයෙන් පුද්ගලයා පිළිබඳ ප්‍රලාප හරින්නේ වහන්ස, කිනම් දුර්වලයෙකුට’ යනාදිය කිය. මෝඛයා මෝඛකම නිසා දුෂ්ටගති ඇත්තෙක් වේ. ද්වේෂය ඇති නිසා මෝහයෙන් යුතුවූවෙක් වේ. එසේ මුළාවීමෙන් පෙරළන සිත් ඇත්තේ වේ. එසේ උමතු වූ තැනැත්තා සිතෙහි වෙනස්වීමෙන් ගුණය නුගුණයයි කියා හෝ නුගුණ යයි කියා හෝ මේ බුදුන්ය, මේ ශ්‍රාවකයාය. කියා හෝ නොදනියි. එසේ මෝඛ නොවූ තැනැත්තා දනියි. එහෙයින් නුවණැත්තාට යනාදිය කිය.

‘න රුචිවෙය්‍ය’ මෝඛවූ ආදීන්ටම ඔහු රුචිනොවන්නේය, අන් කිසිවෙකුට රුචි වන්නේය, මෙසේ පුද්ගලයන් පිළිබඳ ප්‍රලාපයන් හැර දැන් සොළොස් පදයෙන් ඇතිසැටියෙන් ගුණ කියන්නේ වහන්ස, නුවණැත්තේය යනාදිය කිය

‘පණ්ඩිතෝ’ පණ්ඩිත බවෙන් යුතු සතරාකාර දක්ෂතා වන්නී පිහිටි තැනැත්තාට මෙය නමකි. ඒ ගැන මෙසේ කියන ලදී. “ ආනන්දයෙනි, යම් හෙයකින් මහණ තෙමේ ධාතුන්හි දක්ෂද ආයතනයන්හි දක්ෂද පටිච්චසමුප්පාදයෙහි දක්ෂද කාරණා කාරණාවන්හි දක්ෂද ආනන්දයෙනි, මෙපමණකින් පණ්ඩිත මහණ ගුණ කීමට සුදුසුය, යනුයි.

‘මහාපඤ්ඤා’ මහාප්‍රඥාදියෙන් යුතුය යන තේරුමයි. එහි මේ මහා ප්‍රඥාදියේ කොටස්ය. මහාප්‍රඥා යනු කවරිද? මහත් සීලස්කන්ධය උතුම් සේ ගනිනුයි මහාපඤ්ඤා නම්. මහා සමාධිස්කන්ධය, ප්‍රඥාස්කන්ධය, විමුක්තිස්කන්ධය, විමුක්තිඥාන දස්සනස්කන්ධය, උතුම්සේ ගැනේනුයි මහා ප්‍රඥා නම් මහත්වූ කරුණු නොකරුණු, මහාවිහාරසමාපත්ති මහා ආර්යසච්චය, මහාසතිපට්ඨාන, සම්මප්පධාන, ඉද්ධිපාද ඉන්ද්‍රි බල, බොජ්ක්ඛංග, ආර්යාමාර්ග, සාමඤ්ඤඵල, මහා අභිඤ්ඤා පරමාර්ථ-නිවන උතුම්සේ ගැනේනුයි මහාප්‍රඥා නම් ඒ මහා ප්‍රඥාව බුදුන් දෙවෝරෝහණය කොට සංකස්ස නුවර දොර සිටි කල්හි පෘථග්ජන ආදී ප්‍රශ්න පහක් විමසූ විට එය විසඳන සැරියුත් තෙරුන්හට පහළවූවය.

පුට්‍රපඤ්ඤාව (පැතිර සිටි නුවණ) නම් කවරේද? වෙන් වශයෙන් නොයෙක් කළුවල නුවණ පවතීනුයි පුට්‍රපඤ්ඤා නම්. වෙන් වෙන්වූ ධාතුන්හි, නොයෙක් නොයෙක් අර්ථයන්හි නොයෙක් නොයෙක් පටිච්ච සමුප්පාදයන්හි, නොයෙක් සූත්‍ය ධර්මයන්හි ලැබීමෙහි නොයෙක් වෙන්වූ අර්ථයෙහි, ධර්මයෙහි, නිරුක්තියෙහි, ප්‍රතිභාණයෙහි, නොයෙක් සීලස්කන්ධයෙහි, නොයෙක් සමාධියෙහි, ප්‍රඥාවෙහි, විමුක්තියෙහි විමුක්ති ඥාන දර්ශන කළුවල නොයෙක් කරුණුවල, නොයෙක් විහරණ සමාපත්තීන්හි, නොයෙක් ආර්ය සත්‍යයන්හි, නොයෙක් සතිපට්ඨානයන්හි සමයක් ප්‍රධානයන්හි, සෘද්ධි පාදයන්හි, ඉන්ද්‍රියයන්හි, බලයන්හි බොධ්‍යංගයන්හි, ආර්ය මාර්ගයන්හි සාමඤ්ඤඵලයන්හි, අභිඤ්ඤාවන්හි නොයෙක් සාමාන්‍ය ජනයාට සාධාරණ සීල ධර්මයන්හි ඉක්මවා පරමාර්ථ සංඛ්‍යාත නිවනෙහි ඤාණය පවතීනුයි පුට්‍රපඤ්ඤා නම්.

හාසු ප්‍රඥාව කවරිද? මෙහි යම් කිසිවෙක් සිනාව බහුල කොට ඇත්තේද? නුවණ බහුල කොට ඇත්තේද සතුට බහුල කොට ඇත්තේද ප්‍රමෝදය බහුල කොට ඇත්තේද සීලය සම්පූර්ණ කෙරේද ඉන්ද්‍රිය සංවරය පරිපූරණය කෙරේද? භෝජනයෙහි පමණ දන්තාබව, නිදිවර්ජනයෙහි යෙදුන බව, සීලස්කන්ධය, සමාධිස්කන්ධය, ප්‍රඥාස්කන්ධය, විමුක්තිස්කන්ධය විමුක්ති ඥාන

දර්ශන ස්කන්ධය, සම්පූර්ණ කෙරේනුයි හාසු පඤ්ඤා නම් සිතාව බහුල කොට ඇති ප්‍රමෝද බව බහුල කොට ඇතිව කාරණා කාරණ අවබෝධ කරගනිනුයි හාසු පඤ්ඤා නම්. ප්‍රීති බහුල කොට ඇති විහාර සමාපත්තියෙන් පරිපූර්ණය කෙරේනුයි ප්‍රීතිය බහුලකොට ඇති ආර්යා සත්‍යයන් අවබෝධ කෙරේනුයි. සතිපට්ඨානයෙහි සමයක් ප්‍රධානයෙහි සාද්ධිපාදයෙහි- ඉන්ද්‍රිය-බල - බොජ්ක්ධංග- ආර්යා මාර්ගය වඩානුයි හාසුපඤ්ඤා නම්. ප්‍රීතිය බහුල කොට ඇත්තා ශ්‍රමණ බැවිහි ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගනියි. අභිඥාවන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගනිනුයි හාසුප්‍රඥා නම්. සිතා බහුල- නුවණ- සතුට- ප්‍රමෝද බව බහුල කොට ඇත්තා පරමාර්ථ සංඛ්‍යාත නිවන ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරේනුයි හාසුපඤ්ඤා නම්.

තෙරුන් වහන්සේ වනාහි සරද නම් තාපසව අනෝමදස්සි බුදුන් පා මුලදී අගසව් තනතුර පැතිය. එකල පටන් ප්‍රීතිය බහුල කොට ඇතිව සිල් පිරිමාදිය කෙළේනුයි- හාසුපඤ්ඤා නම්.

ජවන ප්‍රඥාව නම් කවරිද? අතීත අනාගත වර්තමානවූ හෝ දුරෙහිවූ හෝ සම්පයෙහිවූ හෝ යම් ඒ සියලු රූප අනිත්‍ය ස්වභාවයට වහාම දිවේනුයි ජවන පඤ්ඤා නම් දුක් වශයෙන්ද අනාත්ම වශයෙන්ද වහාම දිවේනුයි ජවන පඤ්ඤා නම් යම් කිසි වේදනාවක් සංඥාවක් සංස්කාරයක් විඤ්ඤාණයක් වේද ඒවා අතීත හෝ අනාගත හෝ වර්තමාන හෝ වේද ඒවා අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම වශයෙන් වහා දුටයිද ඒ ජවන පඤ්ඤා නම්. අතීතානාගත වර්තමානවූ ඇස -පෙ- ජරා මරණ අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම වශයෙන් වහා දුටයිද ඒ ජවන පඤ්ඤා නම්. රූපය අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න වශයෙන් ගෙවියැම් වශයෙන් අනිත්‍යයි බියවීම් වශයෙන් දුකයි. අසාර බැවින් අනාත්මයි යනුවෙන් සමාන කර තීරණය කොට වඩා රූප නිරොධ සංඛ්‍යාත නිවණෙහි වහා දිවේනුයි ජවන පඤ්ඤා නම්. වේදනා සංඥා සංස්කාර විඥාන් වක්ෂු ජරා මරණ අතීතානාගත වර්තමානවූ අනිත්‍ය ක්ෂය වීම් වශයෙන් -පෙ- මහත්සේ වඩා ජරා මරණයන් නිරුද්ධ කිරීම් සංඛ්‍යාත නිවනෙහි වහා දිවේනුයි ජවන පඤ්ඤා නම්. අතීතානාගත වර්තමාන රූපය,

විඤ්ඤාණය ඇස -පෙ- ජරා මරණ අනිත්‍ය හැඩ ගැසීම් ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පත්තිය, විනාශ ධර්මය, විරාග ධර්මය නිරෝධ ධර්මය යන මේවා සමාන කොට තීරණය කර වඩා ප්‍රකටයේ ජරා මරණයන් නිරුද්ධ කිරීම් සංඛ්‍යාත නිවනෙහි වහා දිවේනුයි ජවනපඤ්ඤා නම්.

තික්ඛ පඤ්ඤාව නම් කවරිද? වහා කෙලෙස් සිද්ධිනුයි තික්ඛ (තිසුණු) ප්‍රඥා නම්. හටගත් කාම විතර්කය, ව්‍යාපාද විතර්කය විහිංසා විතර්කය. පවිටු අකුසල ධර්ම එබඳුම රාග දෝස මෝහ ක්‍රෝධ උපනාහ, මක්ඛ පලාස ඊර්ෂ්‍යා මසුරු කම රැවටිල්ල කෙරුම්ක බව, සිතේ තද ගතිය එකටෙක කිරීම, මානය, දැඩි මානය, මදය ප්‍රමාදය, හැම කෙලෙස් හැම දුසිරිත් හැම හටගැනීම් භවගාමී කර්ම, නොඉවසානුයි දුරු කෙරේනුයි පහ කෙරේනුයි, අවසන් කෙරේනුයි සම්පූර්ණ අභාවයට පත් කෙරේනුයි තික්ඛ පඤ්ඤා නම්. එකම ආසනයේදීම සතර ආර්ය්‍ය මාර්ග, සතර සාමඤ්ඤ ඵල, සතර පටිසම්භිධා, අභිඤ්ඤාසය, යන මේවාට පැමිණේනුයි ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරේනුයි ස්පර්ශ කෙරේනුයි වැටහේනුයි තික්ඛ පඤ්ඤානම්.

'තික්ඛ පඤ්ඤෝ භන්තේ ආයස්මා සාරිපුත්තෝ'- සැරියුත්තෙරුන් වහන්සේ තම බෑනාවූ දීඝතඛ නම් පිරිවැජ්ජාහට වේදනා පරිග්‍රහ සූත්‍රය දෙසන කල්හි එහි සිටියේම හැම කෙලෙස් නසා ශ්‍රාවක පාරමිතා ඥානය ලැබූදා පටන් 'තික්ඛ පඤ්ඤා නම් වූහ.

නිබ්බේධික ප්‍රඥාව යනු කවරිද? මෙහි ඇතැමෙක් සියලු සංස්කාරයන්හි තැනිගැනීම් බහුලකොට ඇත්තේද කලකිරීම බහුල කොට ඇත්තේද නොඇලීම බහුල කොට ඇත්තේද බැහැරවූ දැයෙහි ඇලෙයි කැඩී සුන්වී නොහිය නොපැළවිරු ලෝබය බිඳියේනුයි නිබ්බේධික ප්‍රඥාව නම් එසේම කැඩී බිඳී නොහිය දෝස මෝහ, ක්‍රෝධ, උපනාහ -පෙ- සියලුම භවගාමී කර්මයෙහි කලකිරේනුයි පැලේනුයි නිබ්බේධික ප්‍රඥා නම්.

'අප්පිච්ඡෝ'- ශාන්ත ගුණ සැගවීමත් ප්‍රත්‍ය පිළිගැනීමෙහි පමණ දන්නා බවත් යන මේවා අල්පේච්ඡ ලක්ෂණයි. මෙකී ලකුණින් යුතු.

'සන්තුට්ඨො'- සිවුපසය පිළිබඳව යථා ලාභ සන්තෝෂය යථා බල සන්තෝෂය, යථා සාරුප්ප සන්තෝෂය, යන මේ තුන් ආකාර සන්තෝෂයන් ගෙන් යුතු.

'පච්චිත්තෝ'- නෛෂ්ක්‍රමයයෙහි ඇලුනු විවේකී කයින් යුතුවූ කාය විවේකයද ඉතා පිරිසිදුවූ පච්චුටු සිතින් යුතු චිත්ත විවේකයද විසංඛාරගත ස්වභාව සංඛ්‍යාත ඉපදීම් මැරීම් අවසන් කළ පුද්ගලයන්ගේ ගති නම්වූ උපධි විවේකයද යන මේ විවේක තුන ලැබූ පුද්ගලයා.

'අසංසට්ඨො'- දැකීම් සංසර්ගය ඇසීම් සංසර්ගය කතා කිරීම් සංසර්ගය පරිභෝග කිරීමේ සංසර්ගය කාය සංසර්ගය යන මේ පස් වැදෑරුම් සංසර්ගයන් ගෙන් (එක්වීම්-ගැටීම්) වෙන්වූ මේ පස් ආකාර සංසර්ග රාජමහාමාත්‍යයන් විසින්ද තීර්ථකයන් විසින්ද තීර්ථක ශ්‍රාවකයන් විසින්ද උපාසකයන් විසින්ද උපාසිකාවන් විසින්ද භික්ෂූන් විසින්ද භික්ෂුණීන් විසින්ද යන මේ පුද්ගලයන් අටදෙනා සමග හටගනියි. ඒ සියල්ලෝ තෙරුන්ට නැත්තේනුයි අසංසට්ඨ නම්.

'ආරද්ධ වීරියෝ'- දැඩි සේ ගන්නා ලද වීර්ය ඇති පරිපූර්ණ වූ වීර්යය ඇති. එහි පටන්ගත් වීර්යය ඇති මහණ තෙමේ ගමනයෙහි හටගත් කෙලෙස් ඇත්තනුට සුදුසු තැනට පැමිණෙන්නට ඉඩ නොදෙයි. එසේම තත්හි සිටියනුට හිඳ ගැනීමද හිඳගත්තනුට සැතපීමටද පැමිණෙන්නට නොදෙයි. යම් යම් ඉරියව්වක හටගත් දෙය ඒ ඒ තත්හිදීම නිග්‍රහ බවට පමුණුවයි. තෙරුන් වහන්සේ හතළිස්හතර වසක් මුලුල්ලෙහි ඇදෙහි පිට දිගහැර නොසිටියහ. ඒ සඳහා 'ආරද්ධවීර්ය' (පටන්ගත් වීර්යය ඇති) යනු කිය.

'වත්තානි'- ගසා දමන ගති ඇති භික්ෂූන්ගේ අදහස් දැන 'අද කියමි. හෙට කියමි' කථා කිරීමේ නියමයක් නොකරයි. එහිදීම අවවාද කරයි අනුශාසනා කරයි, යන තේරුමයි.

'වචනක්ඛමෝ'- වචන ඉවසයි. කෙණෙක් අනුන්ට අවවාද දෙති. තමාට අනිකෙක් අවවාද කරතොත් ඊට කීපෙයි. තෙරහු එසේම නොව අනුන්ටද අවවාද දෙති. අනුන් තමාට කරණ අවවාදද මුදුණින් පිළිගනිති. එක් දවසක් සැරියුත් තෙරුන්හට

හත්හැවිරිදි සාමණේර නමක් 'සැරියුත්' හිමියෙනි! ඔබගේ සිවුරු කොණ (මඳක්) එල්ලෙනැයි කිය. තෙරුන් වහන්සේ කිසිවක් නොකියාම එක් පසෙකට ගොස් පරිමණ්ඩලාකාරයෙන් හැඳගෙන අවුත් ගුරුවරය! මේ ප්‍රමාණය සුදුසුදැ'යි ඇදිළිබැඳ සිටියහ.

'ඉපඳී ගත් අවුරුදු වයසැති එදිනම පැවිදිවූ සංසුන් ඉඳුරන් ඇති උතුමෙක් මට අනුශාසනා කරන්නේද එය මම මුදුනින් පිළිගනිමි යනුයි.

'වෝදකෝ'- වස්තුවෙහි පිහිටා හෝ නො පිහිටාගෙන ඉක්මවීම (කඩ කිරීම) දැක 'ඇවැත්නි හික්ෂුව විසින් වනාහි මෙසේ හැන්ද යුතුය, මෙසේ පෙරවිය යුතුය. මෙසේ යායුතුය මෙසේ සිටිය යුතුය, මෙසේ හිඳින යුතුය, මෙසේ කෑ යුතුය, මෙසේ වැළඳිය යුතුය, දෝෂාරෝපණය කිරීම් වශයෙන් අනුශාසනා දෙයි.

'පාපගරහි'- පාපී පුද්ගලයන් නොදකිම්වා, ඔවුන්ගේ වචන නොඅසම්වා. ඔවුන් සමග එක සක්වළෙහි නොවසම්වා 'මා වසන පරිසරයෙහි කිසි විටෙකත් දුසිල් තැනැත්තෙක් කුසිත තැනැත්තෙක් හිත විරියා ඇති අයෙක් අල්පශ්‍රැත අයෙක් ආදර රහිතයෙක් නොවේවා. නොසිටීවා' යනුවෙන් මෙසේ පවිටු පුද්ගලයන්ටද ගරහයි.

'පාපගරහි හත්තෙ ආයස්මා සාරිපුත්තෝ'- 'ශ්‍රමණයා විසින් වනාහි රාගයෙන් වසඟවී හෝ ද්වේෂයෙන් වසඟවී හෝ මෝහයෙන් වසඟවී හෝ නොවිසිය යුතුයි. හටගත් රාග ද්වේෂ මෝහයන් දුරු කළ යුතුයි. යනුවෙන් මෙසේ පාප ධර්මයන් හිද ගරහානුයි යන මේ කරුණු දෙක නිසා මෙසේ පැවසීය.

මෙසේ ආයුෂ්මත් අනද තෙරුන් විසින් සොළොස් පදයකින් තෙරුන්ගේ ගුණ ඇති සැටියෙන් වර්ණනා කළ කල්හි 'කිමෙක්ද? ආනන්ද තෙමේ තමාගේ ප්‍රිය යහළුවාගේ ගුණ කියන්නට නොලබයිද කියවා, කිමෙක්ද? ඔහු විසින් කියන ලද ඒ සියල්ල එසේමද? කිමෙක්ද? ඔහු සර්වඥයෙක්ද? යනුවෙන් යම්කිසි පාපී පුද්ගලයෙක් කියන්නට නොලැබීයයි බුදුහු ඒ

ගුණකීම කෝපනය නොකොට බුද්ධ භාෂිතයක් කරමින් 'සර්වඥ මුද්‍රාවෙන් සිල් තබමින් එය එසේමය'යි පැවසූහ.

මෙසේ තථාගතයන් විසිනුත් අනඳ තෙරුන් විසිනුත් මහා ශ්‍රාවකවූ සැරියුන් තෙරුන්ගේ ගුණ පවසන කල බිම ඇසුරු කොට වසන දෙවියෝ නැඟී සිට මුල් කී සොළොස් පදයන් ගෙන්ම ගුණ ගැයූහ. එයින් ආකාශ වැසි දෙවියෝය සිත වළාහකයෝය, උෂ්ණ වළාහකයෝය, වාතූර්මහා රාජකයෝයයි මෙසේ පිළිවෙළින් අකනිට්ඨක දෙවියන් දක්වා බඹලෝ වැසි දෙවියෝදැයි යන මේ සියල්ලෝ නැඟී සිටගෙන මෙකී සොළොස් පදයන්ගෙන්ම ගුණ වර්ණනා කළහ. මේ ක්‍රමයෙන් එක් සක්වළකින් පටන්ගත් ගුණ ගායනය දසදහසක් සක්වළෙහි දෙවියෝ නැඟී සිට ගුණ ගැයූහ.

'අථබෝසු සීමෝ'- අනතුරුව ආයුෂ්මත් සැරියුන් තෙරුන්ගේ සද්ධිවිහාරික සුසීම නම් දෙවිපුත්‍ර මෙසේ සිතීය. 'මේ දෙවියෝ තම තමන් කරන කෙළි සෙල්ලම් හැරපියා ඒ ඒ තැන්වලට ගොස් මගේ උපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ ගුණ කථාවම පවත්වති. මම බුදුන් වෙත යමි. ගොස් මේ ගුණ ගායනය දේවභාෂිතයක් කරමිසි සිතා ගොස් එසේ කෙළේය.

'උච්චාවචා'- අනික් තන්හි ප්‍රණීත දෙය 'උච්ච' යයිද ලාමක දෙය 'අච්ච' යයිද කියයි. මෙහි 'උච්චාවචා' යන්නෙන් නොයෙක් නොයෙක් වර්ණයෝ කියයි.

'චණ්ණනිහා'- ඒ දෙවි පිරිසෙහි නිල් තැන ඉතා නිල්ය, කහපාටතැන ඉතා කහවන්ය. ලේවන් තැන ඉතා ලේවන්ය. සුදු තැන ඉතා සුදුයයි සතරාකාර වර්ණයන් පහළ විය. එහෙයින් යම්සේ වනාහි යනාදිය දක්වමින් උපමා සතර ගෙනහැර පෑය.

'සුභෝ'- සුන්දර,

'ජාතිමා'- ජාතිමත්.

'සුපරිත කම්මකතෝ'- සේදීමාදියෙන් මනාසේ පරිකර්ම කළාඩු,

'පණ්ඩුකම්බලේ නික්ඛිත්තෝ'- රත් කම්බිලියෙහි තැබූ

'ඒවමේවං'- රත්කම්බිලියෙහි තැබූ මැණික සෙයින් හැම ආකාරයෙන් එකපැහැර බබලන්නට විය.

‘නෙක්ඛං’- වැඩිවූ පස් වැදෑරුම් වර්ණයෙන් කරණ ලද පළඳනාව එය ගැටීම් මැඩීම් ආදියට සුදුසුය.

‘ජම්බෝනදං’- මහා ජම්බු වෘක්ෂයෙහි පවත්නා නදියෙහි හටගත් මහ දඹ රුක්හි කොළ පොළොවෙහි වැටුණු කල රත්වත් පැලෑටි හටගනිත්. එම රතීන් කරණු ලද පළඳනය යන තේරුමයි.

‘කම්මාර පුත්තේන උක්කාමුබ්බෙ සුකුසල සම්පහට්ඨං’- දක්ෂවූ රත්කරුවෙකු විසින් උදුනෙහි බහා ඉතා රත් කිරීමෙන් ශුද්ධ කළ ධාතු විභංගයෙහි අකත භාණ්ඩ ගන්නා ලදී. මෙහි කත භාණ්ඩ ගන්නා ලදී.

‘විද්ධෙ’- දුරවූ

‘දේවේ’- අහසෙහි.

‘නභං අබ්භුස්සුක්ක මාතෝ’- අහසෙහි එල්ලෙමින් මෙයින් තරුණ හිරුගේ ආකාරය ගෙනහැර පායි.

‘සෝරතෝ’- කිකරුකමෙන් යුතු.

‘දන්තෝ’- දැමුන විස නැති.

‘සත්ථුවණ්ණ භතෝ’- ශාස්තෘන් වහන්සේ විසින් ගෙනෙන ලද වර්ණකය ශාස්තෘන් වහන්සේ අට පිරිස මැද හිඳ ‘මහණෙනි, සැරිසුත් මුගලන් දෙදෙනා සේවනය කරව’ යනාදී නයින් තෙරුන්ගේ ගුණය ගෙනෙන ලදැයි යන තේරුම අනුව තෙරුන් වහන්සේ ආභතවණ්ණ’ නම්.

‘කාලං කංඛති’- පිරිනිවන් පානා කාලය බලාපොරොත්තු වෙයි. රහත් තෙමේ මරණය ගැන සතුටු නොවෙයි ජීවත්වීමද ප්‍රාර්ථනා නොකරයි. දිනපතා වේතනය ලබමින් සිටින පුරුෂයෙකු මෙන් කාලය බලාපොරොත්තු වෙයි. බලමින් සිටිය යන තේරුමයි.

‘දිනපතා වේතනය ලබන සේවකයෙකු මෙන් මරණය ගැනද සතුටු නොවෙමි. ජීවිතය ගැනද සතුටු නොවෙමි. කාලය බලාපොරොත්තු වෙමින් සිටිමි’ යනු එහෙයින් කිය.

(නව වන සූත්‍රයයි.)

(2-3-10) දසවැන්නෙහි

‘නානාතිත්ථිය සාවකා’- ඔව්හු කර්මවාදීහුය එහෙයින් දානාදී පින් කොට ස්වර්ගයෙහි උපන්නාහුය. ඔව්හු ‘තම

තමන්ගේ ශාස්තෘන් කෙරෙහි පැහැදීමෙන් උපන්නෙමු' යන හැඟීම් ඇතිව 'යමු දසබලයන් වහන්සේගේ සමීපයෙහි සිට ගෙන අපගේ ශාස්තෘවරයන්ගේ ගුණකියමු' යයි සිතා අවුත් වෙන් වෙන්වූ ගාථාවලින් පැවසූහ.

'ජන්දිත මාරිතේ'- සින්දාවූද මැරුවාවූද

'හතජානිසු'- තැලීම් වැනසීම්හිද

'පුඤ්ඤ' වා පන'- සිය පිනද නොදකියි. කෙටියෙන් කියතොත් පින් පවිහි විපාකයක් නැතැයි කියයි.

'සවේ විස්සාසමාවික්ඛි'- ඔහු මෙසේ කරන ලද පින්වල හා පව්වල විපාකයක් නැතැයි කියමින් සත්වයන්ගේ විශ්වාසය අවශ්‍යයෙන් පිහිට වෙනැයි කියයි.

'මානනං'- වැදීම, පිදීම සුදුසුයයි කියයි,

'තපෝඡ්ගුවිජාය'- ශරීරය ක්ලාන්ත කරවීම් තපසින් පවු පිළිකුල් කිරීමෙන්.

'සුසංවුතත්තෝ'- යුතු වූයේ.

'පේගුවජ්'- තපසින් පව් පිළිකුල් කරන්නා

'නිපකෝ'- පණ්ඩිත නුවණැති

'වාතුයාම සුසංවුතෝ'- වාතුයාමයෙන් සංවරවූ වාතුයාමය නම් හැම ජලය වළක්වන්නේද වෙයි. හැම ජලයෙන් යුතුවූයේද වෙයි, හැම ජලය සෙලවූයේද වෙයි. හැම ජලයම ස්පර්ශ කෙළේද වෙයි. මේ සතර කොටස 'වාතුයාම' නම්. එහි හැම ජලය වළක්වන ලද්දේය. යන්නෙන් වළකන ලද සියලුම සිහිල් දිය ගැනෙයි. ඔහු සිහිල් දියෙහි සත්ත්ව සංඥා ඇත්තෙක් වෙයි. එහෙයින් සිහිල් දිය නොවළඳයි. හැම ජලයෙන් යුතුවූයේයයි කීමෙන් හැම පවුදියෙන් යුතු බව දක්වයි. හැම ජලය සෙලවූයේ යයි කීමෙන් හැම පවු වැළකීමෙන් කම්පා කළ පවු ඇත්තෙක් වෙයි. හැම දිය ස්පර්ශ කිරීමෙන් යයි කීමෙන් හැම පවු වැළකීම් සංඛ්‍යාත ස්පර්ශයෙනැයි දක්වයි.

'දිට්ඨං සුතංච ආවික්ඛං'- මා විසින් දක්නා ලදී. මා විසින් අසන ලදී, මා විසින් නොසඟවා කියන ලදී.

'නහනුන කිබ්බිසි'- මෙබඳු ශාස්තෘවරයෙක් දරුණු ක්‍රියා කරන්නෙක් නම් නොවෙයි.

'නානාතිත්ථියේ' - ඔහු නොයෙක් තීර්ථකයන්ගේ උපස්ථායකයෙකි එහෙයින් ඔවුන් අරභයා දෙසයි.

'පකුඛෝ කාකියානෝ' - පකුඛ කච්චායන

'නිගණ්ඨෝ' - නිගණ්ඨනාථ පුත්‍රයා

මක්ඛලී පුරාණයේ - මක්ඛලීද, පුරාණද

'සාමඤ්ඤපත්තා' - මහණ දම්භි කෙළවරට පැමිණි

'නහනුනතේ' - ඒ සත්පුරුෂයන් හේතුකොට ගෙන දුරෙහි නොවූ, ලොව වසන සත්පුරුෂයෝ නම් ඔහුමයයි. කියති.

'පච්චභාසී' - මේ එකිනෙක ගටන්නා නග්න විලාශ ඇත්තවුන්ගේ ගුණ ගායනයන් බුදුන් හමුවේ සිටගෙන කියතැයි සිතා ඔවුන්ගේ නුගුණ කියමි'යි නැවත මෙසේ කිය.

'සහවරිතෙන' - වරිත (හැසිරීම්) මාත්‍රයෙන්

'ඡවෝ සිගාලෝ' - ලාමක කලු සිවලෙක්

'කොත්ථුකෝ' - ඔහුටම මෙයද සමාන නමකි.

'සංකස්සරාවාරෝ' - සැක සහිත ගති පැවතුම් සිරිත් විරිත් ඇති.

'න සතං සරික්ඛෝ' - පණ්ඩිතවූ සත්පුරුෂයන්ට සමාන නොවෙයි. කිමෙක්ද? ඔබ ජර සිවලුන් වැනි තීර්ථකයන් සිංහයන් කරන්නට තැන් කරන්නෙහිද?

'අත්ථා විසින්ථා' - මොහු එබඳු ශාස්තෘවරුන්ගේ නුගුණ කියයි. එහෙයින්ම මොහුගේ මුඛින්ම ගුණ කියවමි යි සිතා ඔහුගේ ශරීරයෙහි ආවේශ විය. මෙසේ ආවේශව

'ආයුත්තා' - තපස පිළිකුල් කිරීමෙහි යෙදුනෝ

'පාලයං පච්චේකියං' - පච්චේකය පාලනය කරන්නාහු ඔවුහු නෑමෙන් විවේකය පාලනය කරන්නෙමුයි තමන්ම කෙස් උගුල්ලා දමයි. සිවුරුවලින් විවේකය ලබන්නෙමුයි සිතා නිර්වස්ත්‍ර වෙති. පිඬු සිඟා යෑමේ විවේකය පාලනය කරන්නෙමුයි සිතා බල්ලන් මෙන් බිම දැමූ අහර වළඳති. අතින් හෝ සිඟා කති. සෙනසුන් විවේකය පාලනය කරන්නෙමුයි සිතා කටු ලැහැබ් ආදිය මත හොවත්.

'රූපෙ නිවිට්ඨා' - තෘෂ්ණා දෘෂ්ටීන් විසින් රූපයෙහි පිහිටුවන ලදී.

'දේවලෝකාභි නන්දිතෝ'- දෙවිලෝ පතන්නෝ
'මාකියා'- මනුෂ්‍යයෝ
'පරලෝකත්ථාය'- පරලොව සඳහා මනා සේ අවවාද කරයි
යනු කියයි.

'ඉති විදිත්වා'- මේ තෙමේ පළමුව මොවුන්ගේ නුගුණ
කියා දැන් ගුණ කියයි. මොහු කවුදැ?යි සිහි කරන්නේ
දැනගෙන.

'යේවන්තලිඛස්මිං පනාවණ්ණා'- යමෙක් අතසෙහි සඳ රැ
ස, හිරු රැස් සැඳෑ සිරිය, දේදුනු, තරු, යන මේවායේ පැහැය
බඳු පැහැය.

'සබ්බෙවතේ තේ'- ඒ සියල්ලෝ තා විසින්

'නමුචි'- මාරයාහට හඬ ගසයි.

'ආමියංව මච්ඡානං වධාය ඛිත්තා'- යම්සේ මසුන් මැරීම
සඳහා බිලියෙහි යෙදූ ආම්සය- ආහාරය දමයිද මෙසේ තා
විසින් පසසන ලද මේ රූපයෝ සන්නානයේ නැසීම පිණිස
දමන ලදැයි කියයි.

'මානවගාමියෝ'- මේ දෙවි පුත්‍ර බුද්ධෝපස්ථායකයෙකි.

'රාජගහියානං'- රජගහ නගර පර්වතයන්ට

'සේතෝ'- කෙලාසය

'අසගාමිනං'- අහසින් යන

'උදධීනං'- ජලයට නිධානස්ථානවූ මෙය කියන ලද්දේ
වේ. යම්සේ රජගහ පර්වත අතුරින් මහත් වෙයි. ශ්‍රේෂ්ඨ වෙයිද
හිමවත් පර්වත අතුරින් කෙලාශය විශාල වෙයිද අහසින් ගමන්
කරන්නවුන් අතුරින් හිරු ප්‍රධාන වෙයිද ජලස්ථාන අතුරින්
මුහුද විශාල වෙයිද නැකැත් තරුවලට වන්ද්‍රයා ප්‍රධාන වෙයිද
එසේම දෙවියන් සහිත ලෝකයාහට බුදුන් වහන්සේ ශ්‍රේෂ්ඨ
වෙයි.

(දිභවන සූත්‍රයයි.

තුන්වන වර්ගයයි)

(මෙසේ දේව පුත්‍ර සංයුක්ත වර්ණනාව නිමියේය.)

3-1-1 කෝසල සංයුත්තයෙහි පළමුව-

‘භගවතා සද්ධිං සම්මොදි’- ඉවසීමාදිය විමසන බුදුහු ඔහු සමගද ඔහු බුදුන් සමගද සමානව පවත්නා සතුටු ගතියකින් යුතු විය. සිහිල් දිය උණුදිය හා මිශ්‍රවීමෙන් සම ප්‍රමාණයකට පත්වෙයි.

‘භවත් ගෞතමයන් වහන්ස! ඉවසීම කෙබඳුද? යැපීම පහසුද? භවත් ගෞතමයන් වහන්සේගේන් ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලාගේන් අල්පාබාධ බව, නිරෝගී බව, සැහැල්ලු පැවතුම් ඇති බව කෙබඳුද? ශක්තිය හා සැප විහරණය කෙසේද? යනාදී කථාවකින් සතුටුවිය. එය ප්‍රීතිය ප්‍රමෝද බව සංඛ්‍යාත සතුට උපදවන බැවින්ද සතුටුවීමට සුදුසු බැවින්ද සම්මෝදනීය නම්.

‘සාරාණියං’- අර්ථයන්ගේ හා ඛ්‍යඤ්ඡනයන්ගේ මධුර බැවින් හා බොහෝ කලක් සිහිකිරීමටත් පැවැත්වීමටත් සුදුසු හෙයින් සිහි කළ යුතු හෙයින් සාරාණිය නම් වෙයි.

‘සම්මෝදනීයං’- ඇසීමේ සැපය ගෙනදෙන බැවින් සම්මෝදනීය නම්.

‘සාරානියං’- සිහිකිරීම් සැපය ගෙන දෙන බැවින් සාරානිය නම්. තවද ව්‍යඤ්ඡනයන්ගේ පිරිසිදු බව නිසා සම්මෝදනීයයයිද අර්ථයන්ගේ පිරිසිදු බව නිසා සාරානියයිද කියති. මෙසේ නොයෙක් අයුරින් සම්මෝදනීයවූද සාරාණිය වූද කථා පවත්වා.

‘විනිසාරෙන්වා’- සොයා නිමවා මිට ඉහතදී බුදුන් නුදුටු හෙයින් ගුණයන් ගුණ වශයෙන් ගැඹුරු බව හෝ ප්‍රකටව උඩුකුරුව පවතින බවක් හෝ නොදැන එකත් පස්ව හුන්නේය.

‘එකමන්තං නිසින්තො බො’- සාරය ඔඩොක්කුවේ දමාගෙන පැමිණ සසරින් නික්ම යාම, භවයට බැස ගැනීම යන ප්‍රශ්න ඇසීමට ‘අපගේ බවය’ ආදිය කිය. මෙහි භවංපි’ යන්නෙහි ‘පි’ යන්න සම්පිණ්ඩනාර්ථයෙහි යෙදුන නිපාතයයි. එහෙයින් ශාස්තෘවරයන් සය දෙනාම කෙටියෙන් ගැනෙයි. සර්වඥයෝ වෙමුයි පුරුණාදීහු දැන ගතිද්ද, එසේම භවයද දැනගනියි යන තේරුමයි.

'යංහිතං මහාරාජ'- මෙය රජුගේ විශ්වාසයයි. ලොව මහජනයා විසින් ගන්නා ලද ප්‍රතිඥා වශයෙන් විමසයි. අනතුරුව බුදුහු බුද්ධසීහනාදය කරති.

'අහංහි මහාරාජාති අනුත්තරං'- සියල්ලන්ට ශ්‍රේෂ්ඨවූ සර්වඥතාඥාන සංඛ්‍යාත සමයක් සම්බෝධිය මම අවබෝධ කෙළෙමි, යන තේරුමයි.

'සමණ ඛාත්මණා'- පැවිද්දට පැමිණීමෙන් ශ්‍රමණ නම් ජාති වශයෙන් ඛාත්මණ නම්.

'සංඝිනෝ'- මින් පැවිදි සමූහයා සංඝ නම්. සංඝයා මොහුට ඇත්තේනුයි සංඝි නම්.

'ගණිනෝ'- එම සමූහයාම මොහුට ඇත්තේනුයි. ගණි නම්,

'ගණාවරියා'- සිරිත් විරිත්හි නික්මවීම් වශයෙන් ඒ ගණයාගේ ගුරුවරුය.'

'ඤාතා'- පතවන, ප්‍රකට.

'යසස්සිනෝ'- අල්පේච්ඡ සන්තෝෂ ගුණ ඇත්තෝ අල්පේච්ඡ බව නිසා වස්ත්‍රයක්ද නොහඳවන්නුයි මෙසේ නැඟි යසස මොවුන්ට ඇත්තේය යන තේරුමයි.

'තිත්ථකරා'- දෘෂ්ටි ගත්තෝ.

'සාධුසම්මතා'- යහපත් සත්පුරුෂයෝය යන හැඟීම් ඇති

'බහුජනස්ස'- නොඇසූවිරු මෝඩ පෘථග්ජනයාහට. *

'පුණ්ණෝ ආදීනි'- පුරාණ යනාදිය ඔවුන්ගේ නම් ගොත්ය. පුරණ යනු නමක්මය.

'මක්ඛලී'- මොහු ගවහලෙක උපන් බැවින් මක්ඛලී ගෝසාලයි කියයි.

'නාථපුත්තෝ'- නාථගේ පුත්

'බේලට්ඨ පුත්තෝ'- බේලට්ඨගේ පුත්.

'කච්චායනෝ'- පකුඩගේ ගෝත්‍රයයි.

'අජ්තෝ කෙසකම්බලෝ'- කෙස් කම්බිලියක් දරණ

'තේපිමයා'- i කල්පකෝලාහලය ii බුද්ධ කෝලාහලය iii චක්‍රවර්ති කෝලාහලය කියා කෝලාහල තුනකි. එහි වර්ෂ ලක්ෂයක්හුගේ මත්තෙහි කල්පය පහළ වන්නේයයි කරණ

බුදුවරයෝ වෙමු'යි කියමින් මහජනයා බුදුවරුද? නොබුදුවරුද? යන ප්‍රශ්නය ඇසී ඔව්හු මෙසේ සිතූහ. 'ඉදින් අපි බුදුවරයෝ වෙමුයි කියනොත් රජ අපගෙන් බුදුවරයින්ට විෂයවූ ප්‍රශ්න අසා ඒවාට උත්තරදීගත නොහැකි විට තෙපි අපි බුදුවරයෝ වෙමු' කියමින් මහජනයා රවටමින් ඇවිදින්නෝ වව් යි කියා අපගේ දිව හෝ කපයි, අන් අනතුරක් හෝ කරයි, දැන ස්වකීය ප්‍රතිඥාවෙන්ම අපි බුදුවරයෝ නොවෙමුයි පැවසූහ. අනතුරුව රජ ඔවුන් මාළිගයෙන් බැහැර කළහ.

රජමැදුරෙන් බැහැර එන ඔවුන් දුටු උපස්ථායකයෝ මෙසේ ඇසූහ. කිමෙක්ද? ආචාර්යවරුනි, රජ තොපගෙන් ප්‍රශ්න අසා සක්කාර සම්මාන කෙළේද? යනුයි. 'රජ තෙපි බුදුවරයෝදැයි' ඇසිය, එහිදී අපි ඉදින් මේ රජ බුදුවරයන්ට විෂය වන ප්‍රශ්න නගයි. ඒවාට පිළිතුරු නොදත් අපගේ සිත් දූෂ්‍ය වෙයි. ඉන් බොහෝ පවුරැස් වන්නේයයි රජුට අනුකම්පා කොට 'අපි බුදුවරයෝ නොවෙමු,යි කීවෙමු. එහෙත් අපි බුදුවරයෝමය, අපගේ බුදුබව ජලයෙන් සෝදා ඉවත්කරන්නට නොහැක, මෙසේ අපි පිටත බුදුවරයෝ වෙමුයි පැවසූහ. රජු ඉදිරියේදී අපි බුදුවරයෝ නොවෙමු'යි කීහ, යන මේ කාරණය ගෙන රජ මෙසේ කිය.

'කිං පන භවං ගෝතමෝ දහරෝ වේව ජාතියා නවෝ ව පබ්බජ්ජාය' මෙය වනාහි සිය ප්‍රතිඥාව රැගෙනම කියයි, එහි 'කිං' යනු ප්‍රතික්ෂේපයේ යෙදෙන පදයකි. මොව්හු ජාතියෙන් මහලුවූ බවත් පැවිදි වී බොහෝ කල්ගිය බවත් නොදනිති. භවත් ගෞතම තෙමේ ජාතියෙනුත් (වයසින්) පැවිද්දෙනුත් අලුත්ය, නවකය, ඒ නිසා ඔහු කුමක් නම් දනීද? කිසිවකුත් නොදැනගත්තේය යන තේරුමයි.

'න උඤ්ඤාතබ්බා' නින්දා කළයුතු නොවේ. බැහැර කළයුතු නොවේ.

'න පරිභෝතබ්බා' පරිභව කළයුතු නොවේ.

'කතමේ වත්තාරෝ, මෙය කටේතුකම්‍යතා ප්‍රශ්නයකි.

'බත්තියෝ' - රාජකුමාරයා.

'උරගෝ' - සර්පයා,

‘අග්ගි’ ගින්න.

‘භික්ඛු’ මේ පදයෙහිම දේශනාවෙහි දක්ෂ බැවින් තමාද ඇතුළත් කොට සිල්වත් පැවිද්දෙකු දක්වයි, මෙහිද තරුණ රාජකුමාරයෙකු දැක ඉවත්ව මග-ඉඩ නොදෙන්නේ පොරෝණිය ඉවත් නොකරමින් හුන් අසුනින් නොනැගිටිමින් ඇතුළුවීන් නොබසිමින් පහත් කොට සැලකීම් වශයෙන් තවත් මෙබඳු අනාවාර (නුසුදුසු දේ) කරමින් රජ කුමරාහට අවමන් කරයි. මේ රජ කුමරා ඉතා අගනේය, මහා දික්කන් ඇත්තේය, මහා උදර ඇත්තේය, යම්කිසි සොරසතුරු උවදුරු නැතිකිරීමටත් යම්කිසි රටක් පාලනය කිරීමටත් පොහොසත්ය. යනාදී දේ කියයි. අඳුන් ඉරටු මාත්‍රයද සර්ප පැටියෙකුද කන් ආදියෙහි පළඳන්නේ ඇඟිල්ලද දිවද දැකීමෙන් සර්පයෙකු බව දනියි. මේ සර්පයා කදිමය, ජලයෙහි හැසිරෙන සර්පයෙකු මෙන් සිරුරෙහි කිසි තැනක් දෂ්ට කිරීමටත් ශරීරයේ කිසියම් විෂක් පැතිරවීමටත් හැකිවන්නේය යනාදිය කියමින් පරිභව කෙරෙයි, කණමැදිරියාගේ ආලෝකය තරම් වූ ගින්නක් ගෙන අතින් එය කරකවමින් ක්‍රීඩාකරන්නෙ බඩු පොදියක බහා දමන්නේ සුළු වූ හෝ ආසන පුටු සළු පසිම්බු ආදියෙක හෝ දමන්නේ ගින්නයයි දනියි. මේ ගින්න හරිම හොඳය. කවර නම් කැඳබන් පිසන්නේද කවර නම් මස් මාලු පිසන්නේද? කවරෙකුගේ නම් සීතල දුරුකරන්නේද යනාදිය කියමින් පරිභව කෙරෙයි. කුඩා හෙරණෙකු දැක ඔහුට යෑමට මාර්ගය ඉඩ නොදීමාදී නයින් රජකුමරාහට කියන ලද නොසිරිත් කියමින් හා කරමින් අවමන් කෙරෙයි, මේ සාමණේරයා කදිමය, මහ බඩු ඇත්තෙක, මහ උදර ඇත්තෙක, යම්කිසි බුද්ධ වචනයක් ඉගෙන ගන්නට යම් වනයකට පැමිණ වසන්නට නම් හැකිවන්නෙක්මය, සංඝ ස්ථවිරයෙකු වන කල්හි නම් මනාප අයෙකු වන්නේය යනාදිය කියමින් පරිභව කරයි. ඒ සියල්ල නොකටයුතුයයි දක්වමින් ගර්භ්‍යා නොකට යුතුය. පරිභව නොකට යුතුය යනාදිය කිය.

‘එතදවෝව’ මේ පද්‍යබන්ධනය කිය, ගාථා යන නමින් හැඳින්වෙන පද්‍යයන්ගෙන් එම අදහසම දක්වති. විශේෂාර්ථයක් දැක්වීමේදී මෙකී සමාන්‍ය අදහසක් විශේෂ අදහසක් දක්වයි.

'බන්තියං' ක්ෂේත්‍රයන්ගේ අධිපතියා, 'වසිෂ්ට පුත්‍රය, මේ ක්ෂත්‍රියයා ක්ෂේත්‍රයන්ගේ අධිපතියාය. දෙවන අකුරෙන් සම්බන්ධය දැක්වෙයි, යනු ඒ නිසා කියන ලදී.

'ජාතිසම්පන්නං, එම ක්ෂත්‍රිය ජාතියෙන්ම යුතුවූයේ ජාතිසම්පන්න නම්.

'අභිජාතං' කුල තුනක් ඉක්මවා සිටී.

'ධාතංහි' කාරණා දැක්වෙයි.

'මනුස්සින්දෝ' මනුෂ්‍යයන්ගේ ජ්‍යෙෂ්ඨයා- ප්‍රධානයා,

'රාජදණ්ඩෙන්' රජු නියමකළ දඩුවමින් ඔහු ස්වල්ප කෙණෙක් නොවේ. දෙලක්ෂ දසදහස් පමණ වෙයි.

'තස්මිං පක්කමතේ භුසං' එම පුද්ගලයා කෙරෙහි බලවත් උපක්‍රම කරයි.

'රක්ඛං ජීවිතමත්තනෝ' සිය දිවි රකිමින් ඒ ක්ෂත්‍රියයා දුරුකරන්නේය, නොහටගන්නේය.

'උච්චාවචේහි' නොයෙක් ආකාර

'වණ්ණේහි' සටහනින්, යම් යම් ආකාර වේසවලින් යුතුව හැසිරෙන්නේ ගොදුරු ලබයිද, ඉදින් සර්ප වෙසයෙන් හෝ දියෙහි හැසිරෙන සර්පයෙකු මෙන් යටත් පිරිසෙයින් ලෙහෙන වෙසින් හෝ හැසිරේමය.

'ආසප්ප' පැමිණ.

'බාලං' යම් බාලයෙකු හා ගැටේද ඒ බාල මිනිසා හෝ ස්ත්‍රිය දෂ්ට කරන්නේය.

'පහුහභක්ඛං' බොහෝ අනුභවකරණ ගින්නට ආහාර නොවන දෙයක් නම් නැත.

'ජාලිතං' ගිනි දැල්වෙන්නාවූ.

'පාවකං' ගින්න 'පාවග, කියාත් වචනයක් ඇත.

'කණ්භ වත්තනිං' 'වත්තනී, යන්නෙන් මාර්ගය කියයි. ගිනිගත් මාර්ගය කළය. ඒ නිසා 'කළපාර' යනු කියයි.

'මහා හුත්වාන' විශාලවී එක් කලකදී ගින්න බඹ ලොව තරම් විශාල වෙයි. එතරම් පැතිරීයයි.

ජායන්ති තත්ථ පාරෝහා' එහිදී ගින්නෙන් දාගිය වනයෙහි පාරෝහ නමින් දැක්වෙන තණගස් වැල් හටගනියි. එසේ වැඩුන

ගස්වැල් ගින්නෙන් දැවී මුලුසුන්ව ගිය තැන මුල් ඉතිරිවූ තැන හටගනියි. වැඩෙයි මුලෙන් හටගන්නා බැවින් පාරෝහ යනු කියයි. 'නැවත වැඩෙය, යන තේරුම අනුව හෝ පාරෝහයි කියයි.

'අහෝරත්තානං අච්චයේ' යැ දාවල් ඉක්මිමේදී ග්‍රීෂ්ම සමයෙහිදු වැසි වැස්ස කල හටගනියි.

'භික්ඛු දහති තේජසා' මෙහි ආක්‍රෝෂ කරන අයට විරුද්ධව ආක්‍රෝෂ කරන කලහකරන්නාට විරුද්ධව කලහ කරත්. පහර දෙන්නාට විරුද්ධව පහර දෙන භික්ෂුව යම්කිසි ශ්‍රමණ තේජසකින් දැවීමට නොහැකි වෙයි. යම් භික්ෂුවක් වූකලී ආක්‍රෝෂ කරන්නාහට ආක්‍රෝෂ නොකරයිද කලහ කරන්නාහට විරුද්ධව කලහ නොකරයිද පහර දෙන්නාහට විරුද්ධව පහර නොදෙයිද එසේ ඇති කල ඔහුගේ සීල තේජසින් දැවෙයි.

'න තස්ස පුත්තා පසවෝ' ඔහුට දූ පුත්තු හෝ ගව මහිෂ කුකුල් හූරු ආදී සත්වයෝ හෝ නොවෙති විනාශ වෙති යන තේරුමයි.

'දායාදා න වින්දරේධනං' ඔහුගෙන් දායාද ලබන්නේද ධනය නොවිදිනි.

'කාලාවත්ථු හවන්ති තෙ' ඔව්හු භික්ෂු තේජසින් දැවුනාහු බිම පමණක් ඉතිරි වූවාහු කරටියෙන් කඩාගිය තල්ගස සේ නොවැඩෙති. දූ පුතුන්ගේ වශයෙන් හෝ නොවැඩෙති.

'තස්මා' යම් හෙයකින් පැවිදි තේජසින් දවන ලදද මුදුනෙන් කැඩුන තල්ගස මෙන් නොවැඩෙනු ලබන කුසල දහමින් යුතු වෙයිද එහෙයින්-

'සම්මදේව සමාවරේ' මනාසේ හැසිරෙන්නේය. මනාසේ හැසිරෙන්නහු විසින් කුමක් කටයුතුද යත්:- පළමුකොට ක්ෂත්‍රියෙකු නිසා ලැබිය යුතු ගම් නියම් ගම් යානවාහනාදී ආනිසංසයන්ද- සර්පයෙකු නිසා උග්‍ර ක්‍රීඩා කරවීමෙන් ලැබියයුතු වස්තු රත් රිදී ආදී ආනිසංසයන්ද ගින්න නිසා එහි ආනුභාවයෙන් පැමිණිය යුතු කැඳ බත් පිසන සීතල දුරුකිරීමාදී ආනිසංසයන්ද භික්ෂුවක නිසා ඔහුගේ වශයෙන් නොඇසූ බණදහම් ඇසීම, අසනදේ පුරුදු කිරීම ස්වර්ග මාර්ගයට පැමිණීම

ආදී ආනිසංසයන්ද ලබන්නහු විසින් මොවුන් නිසා මුල දැක්වූ ආදීනව කිමෙක්ද? ඇත්තේද? සර්වප්‍රකාරයෙන්ම දුරුකළ යුතු නොවේ. ඵෙශ්වරියා බලාපොරොත්තු වන්නහු විසින් කියන ලද පරිදි පහත් දැනගැනීමද පරිභවයද නොකොට ප්‍රථමයෙන් නැගිටින්නේ පසුවම වැදගොවින්නේ යන මේ ආදී උපාය වලින් ක්ෂත්‍රිය කුමරා සතුටු කළ යුතුය. එසේ කිරීමෙන් තමාට සැප හා ඵෙශ්වරිය ලැබෙන්නේය. අභිගුණ්ටිකයා විසින් සර්පයා ගැන විශ්වාස නොකොට නාග දමන විද්‍යා මගින් පෙරළා අප්පද නම් දඬුවෙන් බෙල්ලෙන් ගෙන විෂ දුරුකරන ඖෂධ මුලකින් දළ සෝදා පෙට්ටියෙහි බහා ක්‍රීඩා කරවමින් (නටවමින්) හැසිරිය යුතුය.

මෙසේ ඔහු නිසා කන බොන දේ ලැබෙයි. කැඳ බත් ආදිය පිසනු කැමැත්තහු විසින් ගින්න කෙරෙහි විශ්වාසයෙන් හිස බූගැමාදියෙන් නො බහා තබා අතින් නොම අල්ලා ගොමරැටි පරඬලාදියෙන් එය දල්වා කැඳ පිසීමාදිය කළ යුතුය. මෙසේ ඔහු නිසා ආනිසංස ලැබෙයි, නොඇසුවක් ඇසීම් ආදිය බලාපොරොත්තුවන්නහු විසින්ද හික්ෂුව ඉතා විශ්වාසව වෙදකම් දූතකම් ආදියෙහි නොයොදවා සිව්පසයෙන් සකස්කොට උවැටන් කළ යුතුය, මෙසේ ඔහු නිසා නොඇසූ බුදු වදන් නොඇසූ පැණ විසඳීම මෙලෝ පරලෝ වැඩ ත්‍රිවිධ කුසල සම්පත් කාමලෝක භය බ්‍රහ්මලෝ නවයට පැමිණීම් අමාත මහා, නිවනට පැමිණීමද ලබන්නේය යන මේ අර්ථය සඳහා 'සම්මදෙව සමාවරො' යනු කීහ.

'එතදවොව' යනු දහම් දෙසුම අසා පැහැදුනේ පැහැදීම ප්‍රකාශ කරන්නේ මේ ස්ථුතිය යන ආදී වචන කිය. එහි-

'අභික්කන්තං' යනු ඉතා ප්‍රිය ඉතා කැමති ඉතා මනාප ඉතා යහපත් යන අර්ථයි. එක් තැනක අභික්කන්ත ශබ්දයෙන් දේශනාවට ස්ථුති කරයි, 'අභික්කන්තං හන්තෙ යදිදං භගවතො ධම්ම දෙසනා යනුවෙනි එකකින් තමාගේ ප්‍රසාදයය, 'අභික්කන්තං හන්තෙ යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදො' යනුවෙනි එයින් මත්තෙහි උපමා සතරකින් දේශනාවටම ස්ථුති කරයි. එහි-

‘නික්කුප්පියං’ යනු යටිකුරු කොට තැබුවක් යටිකුරු වූවක් හෝ.

‘උක්කුප්පියං’ යනු කට උඩඅතට හරවන්නේද.

‘පට්ච්ඡන්තං’ යනු තණකොළ ආදියෙන් වැසුවක්.

‘විවරෙය්‍ය’ යනු ප්‍රකට කරන්නේද?

‘මූලහස්ස’ යනු මංමුළාවූවුට.

මග්ගං ආවික්ඛෙය්‍ය යනු අතින් අල්ලාගෙන මේ මාර්ගය යයි කියන්නේය.

‘අන්ධකාරො’ යනු කළුවර පක්ෂයෙහි මාසේ පෝය, මැදුම් රැය මහ වනරොද, වැසිවළාකුළු යන සිව් අගිත් යුතු අන්ධකාරය, මෙය කියන ලද්දේ වෙයි, යම්සේ කිසිවෙක් යටිකුරු වූවක් උඩුකුරු කරන්නේද, මෙසේ සදහමින් වෙන්වී අසද්ධර්මයෙහි ගැලුනාවූ මා අසද්ධර්මයෙන් නැගිටුවීමෙන්ද (එසේම කරන ලදී) යම්සේ සැඟවුන දෙයක් ප්‍රකට කරන්නේද, මෙසේ කාශ්‍යප බුදුන්ගේ සසුන අතුරුදහන් වීමේ පටන් මිසදිටුවෙන් වැසුන සසුන ප්‍රකට කිරීමෙන්ද (එසේම කරන ලදී.) යම්සේ මුළාවූවුට මාර්ගය කියන්නේද, එසේම නපුරු මගට මිසදිටු මගට පිළිපන්නාවූ මටද ස්වර්ග මොක්ෂ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරන්නහු විසින් (එසේම කරන ලදී. යම්සේ කළුවරෙහි තෙල් පහනක් දරන්නේද, එසේම මොහඳුරෙහි ගැලුනු මට බුද්ධාදී රත්න රූපයන් නොදැකීමෙන් ඒ වසන මොහඳුර දුරුකරන දේශනා පහන දැරීමෙන් මට බුදුන් මේ අයුරින් ප්‍රකාශ කළ හෙයින් අනෙක පරියායෙන ධම්මො පකාසිතො’ මෙසේ දේශනාවට ස්ථුති කොට මේ දේශනාවෙන් රත්නත්‍රයෙහි පැහැදුනු සිත් ඇත්තේ පැහැදුනු ආකාරය දක්වන්නේ ‘එසාහං’ යන ආදිය කීහ. එහි-

‘එසාහං’ යනු මේ මම

‘භගවත්තං සරණං ගච්ඡාමි ධම්මඤ්ච නික්ඛු සංසඤ්ච යනු බුදුන්ද ධර්මයද සංඝයාද යන මේ තෙරුවන් සරණ යමි.

‘උපාසකං මං භත්තෙ භගවා ධාරෙතු’ යනු ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස මේ උපාසකයෙක්යයි මෙසේ මා දරව, දනිත්වා යන අර්ථයි.

‘අප්ප්ඡතග්ගෙ යනු අද පටන් කොට, අප්පදග්ගෙ යනුද පායියෙකි. දකාරය පද සන්ධිකිරීමටය අද අග්‍ර කොට යනුද අර්ථයි.

‘පාණ්‍යපෙතං’ යනු ප්‍රාණයෙන් එළඹී, මගේ ජීවිතය යම්තාක් පවතීද ඒතාක් අන්‍ය ශාස්තෘන් කෙනෙකු වෙත නොඑළඹෙමි, බුදුන් වහන්සේ තෙරුවන් සරණ ගිය උපාසකයකු කැපකරුවකු කොට මා දරව යන මෙහි කෙටි තේරුමයි. විස්තර වනාහි සුමංගල විලාසිනි නම් දීඝනිකාය අටුවාවේ සාමඤ්ඤ එළ සූත්‍රයෙහි සියලු ආකාරයෙන්ම කියන ලදී.

(පළමු සූත්‍රයයි.)

3-1 2 දෙවැන්නෙහි-

‘අභිවාදෙත්වා’ යනු පළමු සූත්‍රයෙන් සරණ ගිය බැවින් මෙහි අභිවාදනය කරයි.

‘අප්ප්කධන්තං’ යනු තමාගේ ඇතුළත, තමාගේ සන්තානයෙහි උපදිත් යන අර්ථයි, ලෝභ ආදියෙහි ආශාකරන ලක්ෂණයයි, ද්වේෂ ආදියෙහි කෙලෙසෙන ලක්ෂණයයි මෝහයෙහි මුළාවන ලක්ෂණයයි.

‘හිංසන්ති’ යනු වෙහෙසට යත්වෙත්, විනාශ වෙත්,

‘අත්තසම්භුතා’ යනු තමා කෙරෙහි රැස්වූවාහු,

‘තචසාරංච සම්ඵලං’ යනු යම්සේ උන හෝ බට හෝ සිවියේ සාරය තමාගේ ඵලය විනාශ කරයිද එසේ හිංසා කරත්, විනාශ කරත් යන අර්ථයි. (දෙවැන්නයි.)

3-1-2 තෙවැන්නෙහි-

‘අඤ්ඤත්‍ර ජරා මරණං’ යනු ජරාමරණයෙන් මිදුනෙක් නම් නැතැයි කියයි.

‘ධන්තිය මහාසාළා’ යනු ක්ෂත්‍රිය මහාසාර නම් මහා සාර බවට පැමිණි ක්ෂත්‍රියයෝයි, යම්කිසි ක්ෂත්‍රිය කෙනෙකුට අඩුම ගණනේ කෝටි සියයක් නිධාන කොට ඇත්තේද, කහවණු කළ තුනක් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම පිණිස ගේ මැද රැස් කොට තැබුවේ වේද, ඒ ක්ෂත්‍රිය මහාසාර නම්. යම්කිසි බ්‍රාහ්මණයෙකුට අසූ කෙළක් ධනය නිධානකොට ඇත්තේද, කහවණු සැළි එකහමාරක් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම පිණිස ගේ මැද රැස්කොට

තැබුයේ වේද, ඒ බ්‍රාහ්මණ මහාසාර නම්, යම්කිසි ගෘහපතියකුට සතළිස් කෙළක් ධනය නිධානකොට ඇත්තේද ප්‍රයෝජනයට ගැනීම පිණිස කහවණු සැළියක් රැස්කොට ගේ මැද තැබුවේ වේද, ඒ ගෘහපති මහාසාර නම්.

'අඬ්ඬා' යනු අධිපතියාය. නිධාන කළ ධනයේ මහත් බැවින් 'මහද්ධන' නම්. රන්රිදී භාජන ආදීවූ උපහෝග භාණ්ඩයන්ගේ මහත් බැවින් 'මහාහෝග' නම්. නිදන් නොකළ රන් රිදී බොහෝ බැවින් 'පහුත ජාතරූප රජත' නම්. වස්තු උපකරණ නිසා බෙහෙවින් සතුට ඇතිවන හෙයින් 'පහුත චිත්තපකරණ' නම්. භව ධනය ආදී විසින්ද සන්වැදැරුම් ධාන්‍ය වශයෙන්ද බොහෝ බැවින් 'පහුත ධනධර්මඤා' නම්.

'තෙසම්පි ජාතානං' නත්ථි අඤ්ඤානු ජරාමරණා' යනු මෙසේ අධිපතිත්වයෙන් උපන්නාවූ ඔවුන්ටද ජරාමරණයෙන් අන්‍යවූවක් නැත, උපන්නාවූ හැම කෙනෙකුටම ජරා මරණයෙන් මිදීමක් නම් නැත, ජරාමරණය ඇතුළතම වෙයි.

'අරහත්තො' යන ආදීන්හි කෙලෙසුන් කෙරෙන් දුරුවුවේය යන ආදියෙහි 'අරහත්ත' නම්, ඔවුන්ගේ සතර ආශ්‍රවයන් ක්ෂයකළාහු 'ක්ෂිණාශ්‍රව, බ්‍රහ්මර විසීම වැස නිමකළ හෙයින් 'වුසිතවත්ත, නම්. සිවු මාර්ගයෙන් කළ යුත්ත ඔවුන් විසින් කළ හෙයින් 'කතකරණිය නම්, ස්කන්ධභාර, ක්ලේශභාර අභිසංස්කාරභාර කාමගුණභාර, යන මේ භාර මොවුන් විසින් බහා තැබූ හෙයින් ඔහිතභාර නම් මොවුන්ට රහත් සංඛ්‍යාත ස්වකීය අර්ථය නොපැමිණියේයයි 'අනුප්පත්ත සදත්ථ නම්, මොවුන් ක්ෂයකළ යුතු දසවැදැරුම් භවසංයෝජනයන් ඇත්තේනුයි 'පරික්ඛිණභවසංයෝජනා නම්. මනා කාරණයන්ගෙන් දැන මිදුනේයයි 'සම්මදඤ්ඤා විමුත්ත' නම්. මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් චතුස්සත්‍ය ධර්මය දැන ඵල විමුක්තියෙන් මිදුනේය යන අර්ථයි.

'හෙදන ධම්මො' යනු බිඳෙන ස්වභාවයයි.

'නික්ඛෙපන ධම්මො' යනු බහාතබන ස්වභාවය, බහාතැබිය යුතු ස්වභාවය, ආශ්‍රවයන් ක්ෂය කළ තැනැත්තන්ට

නොදිරන ධර්මයෙක්ද ඇත, අරමුණෙන් අවබෝධ කළ නිවණ එහි වනාහි නොදිරයි. මෙහි වනාහි දිරන ධර්මය දක්වන්නේ මෙසේ කීහ.

‘අර්ථෝත්පත්තියෙන් (අරුත් ගැනීමෙන්) වනාහි මේ සූත්‍රයෙහි බහා තැබීමයි, සිව්කා ශාලාවෙහි හිඳ කීවේයයි කියත්, එහි බුදුහු විසිතුරු රථවාහන ආදිය දැක දුටු දෙයම උපමා කොට ‘ජිරන්ති වෙ රාජ රථා සුවිත්තා’ යන ගාථාව කීහ.

එහි ‘ජිරන්ති, යනු දිරීමට පැමිණෙත්.

‘රාජ රථා’ යනු රජු ගමන් කරන රථයි.

‘සුවිත්තා’ නු රන් රිදී ආදියෙන් මනාකොට විසිතුරු කරන ලද.

අපො සරිරම්පි ජරං උපෙති’ යනු මෙසේ දැඩි ග්‍රහණයෙන් තොරවූ ලී අරටු ආදියෙන් කළ රථයන් දිරන කල්හි මේ අධ්‍යාත්මයෙහි දැඩිකොට ගැනීමෙන් යුක්ත මස් ලේ ආදියෙන් යුක්තවූ ශරීරයෙහි වනාහි කුමක් කිවයුතුද? සිරුරද දිරීමට යන්නේය යන අර්ථයි.

‘සන්තො භවෙසබ්භි පවෙදයන්ති’ යනු ශාන්තවූ සත්පුරුෂයන් සමග සන්ධර්මය ජරාවට නොපැමිණේයයි දන්වත්. සත්පුරුෂ ධර්මය නම් නිවණයි. එය නොදිරයි. නොදිරන අමාත්‍යය යනු මෙසේ කියත් යන අර්ථයි. යම්හෙයකින් හෝ නිවණට පැමිණ පෙළන ස්වභාව ඇති කෙලෙස් බිඳින්නද එහෙයින් එය ‘සබ්භි යනු කියයි. මෙසේ පළමු පදයට කරුණු දක්වන්නේ ‘සන්තො භවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති’ යන ආදිය කීහ. මෙය වනාහි කියන ලද්දේ වෙයි. සත්පුරුෂ ධර්මය ජරාවට නොපැමිණෙයි. එහෙයින් ඒකාන්තවූ සත්පුරුෂ ධර්මයයි දන්වත්, ජරාවක් නැත්තාවූ නිවණ සන්ධර්මයයි කියන්ද යන අර්ථයි. යම් සත්පුරුෂ ධර්මයවූ නිවණ සත්පුරුෂයෝ අවබෝධ කරත්, කියත්, ඒ සන්ධර්මය ජරාවට නොඑළඹෙන්නේය යනුද අර්ථයි. (තුන්වැන්නෙහි)

3-1-4 සතරවැන්නෙහි-

‘රතොගතස්ස’ යනු රහසිගත.

‘පටිසල්ලිතස්සා’ යනු සැගවුනාවූ ඒකීභූතවූ

‘එවමෙතං මහාරාජා’ යනු මෙසේ බුදුහු මේ සූත්‍රය බුද්ධ දේශනාවක් කරන්නේ කීහ.

‘අත්තකෙතාධිපන්නස්ස’ යනු මරණයෙන් මැඩගත්තහුගේ (සතරවැන්නයි.)

(3-1-5) පස්වැන්නෙහි-

‘හත්ථිකායො’- යනු ඇත් සමූහය, සෙසු තැන්හිද මේ ක්‍රමයමයි.

‘සංවරො’- යනු වැසීමයි.

‘සාධු සබ්බත්ථ සංවරො’- යනු මේ කර්මපථ හේදයට නොපැමිණියහුගේ කර්මයට සංවරය (රැකීම) දක්වයි.

‘ලජ්ජී’- යනු පවට ඇති ලජ්ජාවෙන් ලජ්ජා ශබ්දය ගැනීමෙන් මෙහිද පවට ඇති හයද ගන්නා ලද්දේ වෙයි. (පස්වැන්නයි.)

(3-1-6) සයවැන්නෙහි

‘උළාරො’- උළාරෙ යනු ප්‍රණීත වශයෙන්ද බොහෝ බැවින්ද ‘මජ්ජන්ති’- යනු මාන මදයෙන් මත් වෙත්.

‘තිසාරං’- යනු ඉක්මවීම.

‘කුටං’- යනු මළ පුඩුවයි.

‘පච්ඡාසං’- යනු ඔවුන්ට පසුව (සය වැන්නයි.)

(3-1-7) සත්වැන්නෙහි-

‘කාම හේතු’- යනු කැමැත්ත මුල්වූ,

‘කාම නිදානං’- යනු කාමය ප්‍රත්‍යය වීමෙන්,

‘කාමාධිකරණං’- යනු කාමය (කැමැත්ත) කරුණුවීමෙන් මේ සියල්ලම එකිනෙකට සමාන වචනමය.

‘හදමුබො’- යනු යහපත් මුව ඇති, එක දවසක් වනාහි රජු දියුණුවට යමක් කරමින් හුන්නේය, එහි පළමු කොටම අල්ලස් ගෙන සිටියාවූ අමාත්‍යයෝ අයිති නැත්තවුන්ද අයිතිය ඇත්තවුන් කළහ. රජු එය දැන මා වැනි රජකෙනෙකුගේ ඉදිරියෙහිදීම මෙසේ කරත් පිටුපෑ කල්හි කවර නම් දෙයක් නොකරෙත්ද පින්වත් සේනාපතිය, දැන් ස්වකීය රාජ්‍යයේ අවුල් හැරීම පෙනෙන්නේය. මට මෙබඳුවූ අල්ලස් ගන්නාවූ බොරු

කියන්නාවුන් සමග එක තැන හිඳීමෙන් කවර ප්‍රයෝජනයක්දැයි සිතිය. එහෙයින් මෙසේ කීහ.

‘ධිපංච ඔඩ්ඞිතං’- යනු ලන ලද කෙමනක් මෙන්, යම්සේ මාළුවෝ දමන ලද කෙමන පිටිසෙන්නාහු නොදනිත්, මෙසේ සත්වයෝ කෙලෙස් කාමයෙන් වස්තු කාමය ඉක්මවන්නාහු නොදනිත් යන අර්ථයි. (සත්වැන්නයි)

(3-1-8) අටවැන්නෙහි-

‘අත්ථිනුබො තෙ මල්ලිකෙ’- යනු කුමක් විචාරයිද? මේ මල්ලිකාව වනාහි දුග්‍රී මල් කරුවාගේ දූවය. එක දවසක් කඩයෙන් කැවුමක් ගෙන මල් හලට ගොස්ම කන්නෙමිසි යන්නී ඉදිරියෙහි බික් සඟුන් පිරිවැරූ බුදුන් පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නහු දැක පැහැදුනු සිතින් එය බුදුන්ට දුන්නීය. බුදුහු වැඩ හිඳිනා ආකාරයක් දැක්වූහ. ආනන්ද ස්ථවිරතෙම සිවුර පණවා දුන්නේය. බුදුහු එහි වැඩහිඳි ඒ කැවුම වළඳ කටසේදා මද සිනාවක් පහළ කෙළේය, ස්ථවිරතෙම ස්වාමීනී මැයට කවර විපාකයක් වන්නේදැයි විචාළේය. ආනන්දය, අද මැය බුදුන්ට පළමු දානය දුන්නීය. අදම වනාහි මැය කොසොල් රජුගේ අගමෙහෙසිය වන්නීය යනුයි එදවසෙහිම රජු කාසි නම් ගමේ සභෝදරයන් සමග යුද්ධයෙන් පැරදී පලා ගොස් නගරයට එන්නේ මල්හලට පිවිස, හට සමූහයාට පැමිණි බව දැන්විය. ඔහුට ඇය උපස්ථාන කෙළේය. රජු ඇයගේ වතෙහි පැහැදී ඇය අන්තඃපුරයට පමුණුවා අගමෙහෙසුන් තනතුරෙහි තැබීය. අනතුරුව එක දවසක් සිතිය. මා විසින් දුග්‍රී කුලදියණියකවු මැයට මහා සම්පත් දෙනලදී. ඒකාන්තයෙන්ම මම තට කවරෙක් ප්‍රියද යන මෙය විමසන්නෙමි. ඇය මහරජ, මට ඔබ ප්‍රියයයි කියා නැවත මා විමසයි. අනතුරුව මමද ඇයට මටද ඔබම ප්‍රියයයි කියමි” යනුවෙනි මෙසේ ඔව්හු ඔවුනොවුන්ගේ විශ්වාසය දියුණුවන සතුටු කථාවක් කරන්නේ විමසයි. ඒ දේවිය වනාහි පණ්ඩිතය, බුදුන්ගේ උපස්ථායිකාවය, ධර්මයේ උපස්ථායිකාවය, සංඝයාගේ උපස්ථායිකාවය, මහපැණ ඇත්තිය, එහෙයින් මෙසේ සිතිය. “මේ ප්‍රශ්නය රජුගේ මුහුණ සතුටු නොකොට නොකිය යුතුය” යනුය. එයද ඇය වක් කොට කියා

රජුගෙන් විවාළේය. රජු ඇය වක් කොට කීහෙයින් නැවතීමක් නොලබන්නේ තෙමේද වක්කොට කියා මෙය යහපත් කාරණයකි බුදුන්ට කියන්නෙමිසි ගොස් දැන්විය.

‘නෙවිජ්ඣාධගා’- යනු අවබෝධ නොකරයි.

‘එවංපියො පුච්ඡන්ත පරෙසං’- යම්සේ එකෙකුට තමාම (ආත්මය) ප්‍රියද එසේම අනාච්ඡා පෘථග්ජන සත්වයන්ටද ආත්මය ප්‍රියය යන අර්ථයි. (අටවැන්නයි.)

(3-1-9) නවවැන්නෙහි-

‘ථුණුපනිතානි’- යනු කණුවක් ගෙන එන ලද කණු මෙහි බඳින්නේ වෙත්.

‘පරිකම්මානි කරොන්ති’- යනු මෙපණකින් ඒ හික්ෂුන් විසින් රජු පටන්ගත් යාගය බුදුන්ට දන්වනලදී. කවර හෙයකින් වනාහි රජු මේ යාගය අරඹන ලදද? නපුරු සිහින පෙනීම වැළැක්වීම සඳහාය. එක් දවසක් වනාහි රජු සියලු අලංකාරයෙන් සැරසී ඇත්තද මත නැගී නගරයෙහි හැසිරෙන්නේ ජනේලය හැර බලන්නාවූ එක් ස්ත්‍රියක් දැක ඇය පිළිබඳ හටගත් සිත් ඇත්තේ එතැනින්ම ආපසු හැරී ඇතුළු නගරයට පිවිස එක් පුරුෂයකුට ඒ කාරණය කියා “යව ඇය විවාහක හෝ අවිවාහක බව දනුව”යි යැවීය. ඔහු ගොස් විවාළේය. ඇය ‘කඩයේ සිටින්නේ මේ මගේ සැමියායයි දැක්වීය. රාජ පුරුෂයා රජුට ඒ කරුණ දැන්වීය. රජු ඒ පුරුෂයා කැඳවා “මට උපස්ථාන කරව”යි කීය, “දේවයන් වහන්ස මම උපස්ථාන කිරීමට නොදන්නෙමි” ද කී කල්හි ‘උපස්ථානය නම් ගුරුවරයෙකුගෙන් උගත යුත්තක් නොවේ” යයි කියා බලාත්කාරයෙන්ම අවි පුවරු ගත්වා උපස්ථායකු කළේය. උපස්ථාන කොට ගෙට ගිය කෙණෙහිද ඔහු නැවත කැඳවා “උපස්ථායකයා විසින් නම් රජුගේ වචනය කළ යුතුය යව මෙයින් යොදුනක් ඇත අපේ හිස්සෝදන පොකුණ ඇත. එයින් රන්වන් මැටිද රතු උපුල් මල්ද ගෙන එව, ඉදින් අදම නොගෙනාවෙහිද තට රාජ දඬුවම් කරන්නෙමි”යි කියා යැවීය. ඔහු රජුට බියෙන්ම නික්ම ගියේය. රජුද ඔහුගිය කල්හි දොරටුපාලයා කැඳවා “අද කල් ඇතිවම දොර වසව,

මම රාජ දූතයෙක්මිසි කී කලද නොහරුව'යි කීය. ඒ පුරුෂයා මැටිද උපුල් මල්ද ගෙන දොරවැසූ කෙනෙහිම අවුත් බොහෝ කොට කීමෙන්ද දොර නොහැරිය විට විපතට (මරණයට) බියෙන් ජේතවනාරාමයට ගියේය. රජුද බලවත් දැවීමෙන් පෙළෙන්තේ ටිකක් නිදයි. ටිකක් වාඩිවෙයි හුන් තැන සිහි නැත්තේ යම්කිසි තැනක හුන්නේමද වළුරු නින්දෙන් නිදයි.

පළමුවද ඒ නගරයෙහිම සිටු පුත්‍රයන් සතර දෙනෙක් පරදාර කර්මය කොට නන්දොපනන්ද නම් ලෝකුඹු නිරයේ උපන්න. ඔව්හු පෙණ වැනි සිරුරු ඇතිව පැසෙන්නාහු තිස් දහසක් අවුරුදු යට යන්නාහු කුඹු නිරයේ පතුළට පැමිණෙත්. තිස් දහසක් අවුරුදු උඩට එන්නාහු මුදුනට පැමිණෙත්. ඔව්හු ඒ දවසෙහි අලෝකයක් දැක තමන්ගේ වරදෙහි බියෙන් එක එක ගාථාව කියනු කැමැත්තාහු නොහැකිවුවිට එක එක අකුරක්ම කීහ. එකෙක් සකාරයද එකෙක් සොකාරයද එකෙක් නකාරයද එකෙක් දුකාරයද කීහ.

රජු ඒ නිරයෙහිවූ සත්වයන්ගේ ශබ්දය ඇසූ මොහොතේ පටන් සැපක් නොවිඳින්නේම රැයේ ඉතිරි කොටස ඉක්මවිය. අරුණ නැගි කල්හි පුරෝහිතයා පැමිණ රජුගේ සැප සයනය විමසීය. 'හෙතෙම ආචාර්යයය, මට සැපතක් කොයින්ද' යනුවෙන් කියා සිහිනෙන් මෙබඳුවූ ශබ්දයක් ඇසුනේයයි කීය. බමුණා 'මේ රජුට මේ සිහිනයෙන් දියුණුවක් හෝ හානියක් නැත. ඉදින්ද වනාහි මේ ගෙයි යමක් ඇන්ද එය ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට හා ගෞතම ශ්‍රාවකයන්ට වෙයි, බමුණෝ කිසිවක් නොලබති, බමුණන්ට හික්මාවක් ඇති කරන්නෙමි'යි සිතා මහරජ, මේ සිහිනය බැරෑරුම්ය ත්‍රිවිධ අන්තරායන්ගෙන් එකක් පෙනෙයි. රාජ්‍ය හානියක් හෝ ජීවිත හානියක් හෝ වැසි නැතිවීමක් වන්නේය යයි කීහ. ආචාර්යාවරය, කෙසේ සැප ලබන්නේද? මහරජ, සාකච්ඡා කොට දත හැකිය. යව ගුරුවරුන් සමග සාකච්ඡා කොට අපට සෙත කරවයි කීය. ඒ බමුණා සිව්කා ශාලාවෙහි බමුණන් රැස්කරවා ඒ කරුණ කියා 'වෙන වෙනම ගොස් මෙසේ කියව යි තුන් කොටසක් කළේය. බමුණෝ

පැමිණ රජුගේ සැප සයනය විමසූහ. රජු පෙරෙවියාට කී අයුරින්ම කියා කුමකින් සුවපත් වන්නේදැයි ඇසීය. බමුණෝ 'පඤ්චසතික (එක ජාතියකින් පන්සියයක් බැගින්) යාගයක් කිරීමෙන් මේ නපුරෙන් වැළකිය හැකියයි ආචාර්යාවරුන් කියන බව බමුණෝ කීහ. රජු ඔවුන්ගේ කථාව අසා නොසතුටු ව නොබැණ නිහඬ විය. අනතුරුව දෙවැනි වර්ගයේ බමුණන්ද අවුත් එසේම කීහ. තුන්වෙනි කණ්ඩායමේ බමුණෝද එසේම කීහ. අනතුරුව රජු 'යාගයක් කරවයි' ඇණවිය. එතැන් පටන් බමුණෝ ගොණුන් ආදී ප්‍රාණීන් ගෙන්වූහ. නගරයෙහි මහා ශබ්දයක් පැන නැංගේය. ඒ පුවත දත් මල්ලිකා දේවිය රජු බුදුන් හමුවට පැමිණවීය. හෙතෙම ගොස් බුදුන් වැද එකත්පස්ව හුන්නේය. අනතුරුව බුදුහු ඔහුට 'මහරජ එව කුමකට ආවෙහිද? පැමිණීම යෙහෙකි'යි කීහ. 'ස්වාමීනි, මම අද සිහිනයෙන් ශබ්ද සතරක් ඇසීමි. එය මම බමුණන්ගෙන් විමසුවෙමි. බමුණෝ බැරෑරුම් සිහිනයකි මහරජ, පඤ්චසතික යාගයකින් පිළියම් කරමුයි පටන් ගන්නා ලදහ' යනුවෙන් කීහ.

මහරජ, ඒ ඇසූ ශබ්ද කවරෙක්ද? ඔහු ඇසූ අයුරින්ම දැන්වීය. අනතුරුව ඔහුට බුදුහු:- මහරජ, පෙර මේ නගරයෙහිම සිටු පුත්‍රයන් සතර දෙනෙක් පරදාර කර්මය කොට තන්දොපනන්ද නම් ලෝකුඹු නිරයෙහි උපන්නාහු සැට දහසක් අවුරුදු උඩට නැංගාහුය, ඔවුනතුරෙන් එකෙක්:-

'අවුරුදු හැටදහසක් සම්පූර්ණවන තුරුත් නිරයෙහි පැසෙන්නාවූ අපට කවදා නම් කෙළවරක් ලැබිය හැක්කේද' යන මේ ගාථාව කියනු කැමති විය.

• දෙවැන්නා:-

'මම මෙයින් මිදී මිනිසත් බවක් ලබන ලද්දෙමි නම් සීල සම්පන්නව බොහෝ කුසල් දැන කරන්නෙමි' යනුවෙන්ද තෙවැන්නා:-

'නිද්‍රාණන්ධි, එදා වනාහි කරන ලද පාපයෙන් මටද ඔබටද කෙළවරක් (මිදීමක්) නැත, මිදීමක් කොයින්ද? මිදීමක් නොපෙනෙයි.'

මෙය සතරවැන්නා:-

වස්තුව ඇති කල්හි තමාගේ නැණ පහන දැල්වීමක් නොකෙළෙමු ඒ නිසා යම්කිසිවකුටද එයින් ස්වල්පයක් හෝ නොදීමෙන් නපුරු ජීවිතයක් ගෙවූයෙමු' යනුය.

මෙසේ ඔව්හු ඒ ගාථාවන් කීමට නොහැක්කාහු එක එක අකුර කියා එහිම ගැලුනාහුය. මෙසේ මහරජ, ඒ නිරයෙහි සත්වයෝ කර්මය අනුව කෑ ගැසූහ. ඒ ශබ්දය ඇසීමෙන් ඔබට පිරිහීමක් හෝ දියුණුවක් නැත. මෙපමණ සතුන්ගේ විනාශ කිරීමේ පව නම් බැරෑරුම්ය යනුවෙන් නිරස හයෙන් තර්ජනය කොට ධර්ම කථාව දෙසීය.

රජු බුදුන් කෙරෙහි පැහැද 'මුදවම් ඔවුන්ගේ ජීවිත දෙමි, ළාද එ තණකොළ ආදිය කත්වා සීතල පැන් බොත්වා, උන්ට සිසිල් වාතයද එළඹේවා යි කියා 'යව් ගෙන යව්' යයි මිනිසුන් ඇණවිය. ඔවුන් ගොස් බමුණන් පළවා හැර ඒ සතුන් සමූහයා බැම්මලින් මුදවා නුවරෙහි දහම් බෙරය හැසිරවූහ. අනතුරුව රජුහු බුදුන් සම්පයෙහි හුන්නේම කීහ. 'ස්වාමීනි, එක රැයක් නම් යාම තුනක් වෙයි, මට වනාහි අද රැ දෙකක් එකට එක්වුවාවක් මෙන් විය' යනුය. ඒ පුරුෂයාද එහිම හුන්නේ මෙසේ කීහ. 'ස්වාමීනි, යොදුනක් නම් ගව් හතරක් වෙයි, මට වනාහි අද යොදුන් දෙකක් එකට එක් වුවාක් මෙන් විය' යනුය. අනතුරුව බුදුහු 'නිදි නැත්තහුම ඒතාක් රාත්‍රිය දිග බව ප්‍රකටය, ගමනින් විඩාවට පත්වූවහුට යොදුන දිග බව ප්‍රකටය. සසරෙහි ඇලුන ඒ බාල පාර්ශ්වජනයාට කෙළවරක් නැති සසර එකම දිග මගක්' යයි රජුටද ඒ පුරුෂයාටද නිරයෙහිවූ සත්වයන් ඇරඹ ධම්මපදයේ එන මේ ගාථාව වදාළසේක.

'එක රැය දෙකක් මෙනි. නොනිදා ගන්නහුට යොදුනක් දිගය. ගමනින් වෙහෙසුනහුට සදහම නොදැන ඒ ගැන තැකුමක් නොකොට සිටිනොත් නුවණමද සසරද දිග උනට'

ගාථාව අවසානයෙහි ඒ ස්ත්‍රියගේ සැමියාවූ පුරුෂයා සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියේය.

'එතමන්ටං විදිත්වා'- යනු මේ කාරණය දැන.

'අස්සමෙධං' - යනු ආදීන්හි පුරාණ රජ කාලයෙහි වනාහි සස්ස මේධ, පුරුෂ මේධ, සම්මාපාස, වාචපෙය්‍ය යන සතර සංග්‍රහ වස්තුවක් විය. යම්කිසිවකින් රජවරු ලෝකයට සංග්‍රහ කළාහුද එහි උපන් ධාන්‍යයෙන් දසවෙනි කොටස ගැනීම 'සස්ස මේධ' නම්, ධාන්‍ය සම්පාදනයෙහි නුවණ ඇති බැවින් යන අර්ථයි. මහා යෝධයන්ට ජීවත්වීමට බත් පිණිස දෙන චේතනය 'පුරිස මේධ' නම්. පුරුෂයන් සතුටු කිරීමේ නුවණැති බැවින් යන අර්ථයි. දුගී මිනිසුන් ලියුම් ගෙන තුන් අවුරුද්දකින් එපිට දියුණුවනසේ දහස් දෙදහස් ගණන් ධනය දීම 'සම්මාපාස' නම්. එයද මනාකොට මිනිසුන් බදියි. හෘදයෙහි බැඳීමෙන් තබයි, එහෙයින් 'සම්මාපාස' යයි කියයි. පියාණෙනි මා මේ, ආදී වශයෙන් සිත්ගන්නා වචන කීම වාචපෙය්‍ය' නම්, ප්‍රිය වචනය යන අර්ථයි. මෙසේ සිවු සඟරාවකින් සංග්‍රහ කරන රට සමෘද්ධ වෙයි. සුඛතද වෙයි, බොහෝ ආහාරපාන ඇති වෙයි, නිර්භය වෙයි, අවුල් විපත් වලින්ද තොර වෙයි, මිනිස්සු සතුටුවන්නාහු සතුටු සිත් ඇත්තාහු ළෙහි දරුවන් නටවමින් නොවැසූ ගෙදොර ඇතිව වාසය කරත්. මේ ගෙදොරවල අගුල් නැති බැවින් 'නිරග්ගල' යයි කියත්. මේ පැරැන්නන්ගේ පරම්පරාවයි, පසු කාලයෙහි වනාහි ඔක්කාක රජුගේ කාලයෙහි බමුණෝ මේ සතර සංග්‍රහ වස්තුවෙන් මේ රටේ සම්පත්තිය පෙරළා ඉදුරු මුල් ඇතිකොට අශ්වමේධය, පුරුෂ මේධය, යන ආදීවූ යාග පහක් නම් කළහ.

ඔවුනතුරෙහි- මෙහි අශ්වයන් යාගය පිණිස මැරීම අශ්ව මේධ' නම්, දෙකෙළවරින් යාග කළයුතු එක්විසි කණුවලට මැද කණුවෙහි දවසෙහිම අනුභතක් හා පහක් ගවයන් නසා බිහිසුනුසේ තබා බිමද මිනිසුන්ද සෙසු සියලු පිදිය යුතු සම්පත් තබා කරන යාගයට මේ අධි වචනයකි. මෙහි පුරුෂයන්ගෙන් යාග කෙරෙන්නුයි 'පුරිසමේධ' නම්. සතර කෙළවරින් යාග කළ යුත්තා සමග බිම අශ්වමේධයෙහි කී දියයුතු සම්පත් තබා කරන යාගයට මේ සමාන වචනයකි. මනාකොට මෙහි බඳින්නුයි 'සම්මාපාස' නම්. දවසෙහි මනා කොට දමා එය වැටුනු අවසරයෙහි එක්රැස් කොට ගෙනයා හැකි කණු ආදියෙන්

සරසවි නදියෙහි ගිලුනු අවසරයේ පටන් විරුද්ධාකාරයෙන් යන්නවුන් විසින් යාගකළ යුත්තනුගේ යාගයට මේ සමාන වචනයකි. මෙහි පානය කරන්නුයි 'වාජපෙය්‍ය' නම්, එක් කෙළවරකින් ගවයන් දහහතක්ද යාගයටගතයුතු බලි කණුවේ දහහතක් බැගින් දියයුතු දෑද තැබීමෙන් කරන යාගයට මේ නමකි. මෙහි අගුල් නැත යනුවෙන් 'නිරග්ගල' නම්, නව කොනකින් යාග කණුවේ සමග බිමද මිනිසුන්ද අශ්වවේධයෙහි කී දියයුතු සියලු වස්තුවෙන් කරන යාගයට මේ සමාන නමකි.

'මහාරම්භා'- යනු මහ වැඩ, මහ කටයුතු.

'සමග්ගතා'- යනු මනාකොට පිළිපත් බුද්ධාදීහු.

'නිරාරම්භා'- යනු සුලුදෙයින් සැතපෙන සුලු කටයුතු ඇති

'ජයන්ති අනුකූලං'- යනු සුදුසු පරිදි යාගකරන්, යම් නිත්‍ය බත් ආදියක් පෙර මිනිසුන් විසින් පණවන ලදද එය මතුමත්තෙහිද නොසිද මිනිස්සු දෙත් යන අර්ථයි. (නවවැන්නයි)

(3-1-10) දසවැන්නෙහි-

'ඉධගන්තෙ රඤ්ඤා'- යනු මෙය ඒ හික්මුණු ඒ මිනිසුන් අතුරෙහි ආනන්ද ස්ථවිරයන්ට යහපත් කාරණයක් දක්වන්නාහු කිහි. රජුට වනාහි ශක්‍රයා විසින් කුස රජුට දෙන ලද අටවකක් ඇති මැණික පරම්පරාවෙන් ආවේය. රජු සැරසෙන කල්හි ඒ 'මැණික ගෙනෙව' යයි කිහි. මිනිස්සු 'තැබූ තැන නොදකිමුයි' කිහි. රජු ඇතුල් ගෙයි හැසිරෙන්නවුන් 'මැණික සොයා දෙව' යයි බැඳවීය. ආනන්ද ස්ථවිර තෙමේ ඒ දැක මැණික සොයන්නවුන්ට එක් උපායක් කිහි. ඔවුහු රජුට දැන්වූහ. රජු ස්ථවිර තෙමේ පණ්ඩිතය තෙරුන්ගේ වචනය කරවී' යයි කිහි. මැණික සොයන මිනිස්සු රජ මිදුලෙහි දියසැලියක් තබා තිරයකින් වටකොට ඒ මිනිසුන්ට කිහි. 'සලුවක් පොරවාගෙන එහි ගොස් අත බහාලව' යනුය මැණික් සොරා සිතීය. රාජ භාණ්ඩ විකිණීමට හෝ පාවිච්චි කිරීමට නොහැකිය' යනුය. ඔහු ගෙට ගොස් මැණික කිසිල්ලෙහි තබා සලුවක් පොරවා අවුත් දිය සැලියෙහි දමා පලා ගියේය. මහජනයා ගිය කල්හි රාජ පුරුෂයෝ සැලියෙහි අත දමා මැණික දැක ගෙනවුත්

රජුට දුන්න. 'අනඳ තෙරුන් දුටු ක්‍රමයෙන් මැණික ලැබුණේය'යි මහජන ශබ්දයක් පැතුරුණි, ඒ හික්ෂුහු ඒ කරුණ බුදුන්ට දන්වන්නාහු මේ පුවත සැලකලහ. බුදුහු 'මහණෙනි අනඳ තෙර මිනිසුන්ගේ අතෙහිවූ යම් මැණිකක් ගෙන්වා පෙන්වීම ආශ්චර්යයක් නොවේ, පෙර පණ්ඩිතයෝ තමාගේ ඥාණයෙහි සිට අහේතුක ප්‍රතිසන්ධියෙහි උපන් තිරිසනුන්ගේද අතෙහිවූ බඩු ගෙන්වා රජුට දුන්නාහුය'යි කියා:-

'වැඩක් පැමිණි කල්හි පණ්ඩිතයෝ ප්‍රියවූ ආහාරපානයෙහිද කුහුලින් තොර ශූරවූ උසස් කථාවෙහිද කැමතිවෙත්, යනුවෙන් මහාසාර ජාතකය දෙසීය.

'නං තං දළ්භං'- යනු බැඳුම් ස්ථිර කොට නොකියත්,
'සදායසං'- යනු යමක් යකඩින් කරන ලදද,
සාරත්තරත්තා'- යනු මනාකොට වර්ණවත්වූ හෝ ඇලුනු රාත්‍රියෙහි, මෙය සාරයයි හඟිමින් ඇලුනාහුය යන අර්ථයි.

'අපෙක්ඛා'- යනු කැමැත්ත බලවත් තෘෂ්ණාව
'ආහු'- යනු දෙසත්,
'ඔහාරිනං'- යනු සතර අපායෙන් ඇද ගැනීම,
'සිට්ඨං'- යනු ආදී බැඳුමකින් මෙන් ඉරියව් වළක්වා සිටීම, ඒ බැඳුමෙන් බඳනා ලද්දාහු වනාහි අන් දෙසකටද අන් මුහුදකටද යන්නෝ ඒ සමගම යෙත්,

'දුප්පමුඤ්චං' යනු අන්‍යවූ ලෝකෝත්තර ඥාණයෙන් මිදීමට නොහැකිවීමය. (දස වැන්නයි.)

(පළමු වගයි.)

දෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවැන්නෙහි-

'පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතු පාසාදෙ- යනු මේ එහි පිළිවෙළ කථාවයි.

අතීතයෙහි කල්ප ලක්ෂයකට පෙර එක් උච්ඡායයක් පියුම තුරා බුදුන්ට ආරාධනාකොට බුදුන් ප්‍රමුඛ හික්ෂු සංඝයාට සිය දහසක් දන්දී බුදුන්ගේ පා මුල වැටී 'අනාගතයෙහි ඔබ වැනි බුදු කෙනෙකුගේ අග්‍ර උපාසිකාව වෙමි'යි පැතුමක් කළාය. ඇය කල්ප සිය දහසක් දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද හැසිර අපේ බුදුන් දවස හදිදිය නුවර මෙණ්ඩක පුත්‍රවූ ධනඤ්ජය

සිටුහුගේ ගෙයි සුමනා දේවියගේ කුසයෙහි පිළිසිඳ ගත්තිය. ඇය උපන් කල්හි ඇයට විසාබා යන නම කළහ. ඇය යම් දවසක බුදුහු හද්දිය නුවරට පැමිණියේද එකල්හි පන්සියයක් දැරියන් සමග බුදුන්ට පෙර ගමන් කළාහු පළමු දැකුමෙන්ම සෝවාන්විය. පසු කලෙක සැවැත්තුවර මිගාර සිටු පුත්‍ර පූර්ණවර්ධන කුමාරයාගේ ගෙට ගියාය. එහිදී ඇය මිගාර සිටුවරයා මව් තනතුරෙහි තැබීය. එහෙයින් ඇයට මිගාර මාතාව යයි කියයි, ඇය විසින් කරවූ ප්‍රාසාදයෙහිය.

‘බ්බිද්ධාර කොට්ඨකේ’- යනු ප්‍රාසාදයේ දොර කොටුවෙන් පිටත, විහාරයේ දොර කොටුව නොවේ. ඒ ප්‍රාසාදය වනාහි ලෝභ ප්‍රාසාදයක් මෙන් භාත්පස සතර දොර කොටුවකින් යුක්ත පවුරකින් වට කරන ලදී, ඔවුනතුරෙන් පෙරදිග දොර කොටුවෙන් පිටත ප්‍රාසාද සෙවනැල්ලෙහි පෙරදිග ලෝක ධාතුව බලමින් පනවන ලද උතුම් බුදු අසුනෙහි හුන්නේ වෙයි.

‘පරුළ්භ කච්ඡනබලොමා’- යනු ඉතා වැඩුනු කිසිලි ඉතා වැඩුනු නිය ඉතා වැඩුනු ලෝම කිසිලි ආදියෙහි දික් ලොම් දික් නිය යන අර්ථයි.

‘ධාරිවිවිධං’- යනු නොයෙක් උරිය නන් අයුරු පැවිදි පිරිකර බඩු.

‘අවිදුරෙ අතික්කමන්ති’- යනු නොදුරු මගින් නුවරට පිවිසෙත්.

‘රාජාභං භන්තෙ’- යනු ‘ස්වාමීනි, මම පසේනදී කොසොල් රජුය, මගේ නම ඔබ වහන්සේ දැන ගන්නා සේක්වා’ යනුය, කවර හෙයකින් වනාහි රජු ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගලයන්ගේ සම්පයෙහි හුන්නේ මෙබඳුවූ නිර්වස්ත්‍ර භෝගනේ බැබළීමක් නැත්තවුනට ඇඳිලි පිළිගනුවයි යන සංග්‍රහය පිණිස ඔහුට වනාහි මෙසේද විය. ‘ඉදින් මම මේ පමණක්ද මොවුන්ට නොකරන්නෙමි අපි අඹු දරුවන් හැර මොහුගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස දුකසේ අනුභව කිරීම දුකසේ සයනය කිරීම ආදිය ලබන්නෙමු. මේ තෙමේ අපට වැඳිම් මාත්‍රයකුදු නොකරයි’ මෙසේ තමා විසින් දකින ලද්ද අසන ලද්ද සඟවා නොකියන්නහුය. මෙසේ කළ කල්හි වනාහි නොසඟවා

කියන්නාහුය' යනුවෙනි, එහෙයින් මෙසේ කීහ. ඉදින්ද බුදුන්ගේ අදහස් දැන ගැනීම පිණිසද මෙසේ කිය.

'කාසික චන්දනං'- යනු සියුම් සදුන්ය.

'මාලාගන්ධ විලෙපනං'- යනු පාට ගැනීම පිණිස මල්ද සුවඳවත් වනු පිණිස සුවඳද පාට හා සුවඳ පිණිස විලේපනද දැරීමෙන්'

'සංවාසෙන'- යනු සමග විසීමෙන්,

'සීලං වෙදිතබ්බං'- යනු මේ තෙමේ සිල්වතෙකු හෝ දුස්සීලයකු බව සමග වසන්නවුන් විසින් ඇසුරු කරන්නවුන් විසින් දත යුතුයි,

'තඤ්චබ්බා දීසෙන අද්ධුතා න ඉත්තරං'- යනු ඒ සීලය දිගු කලකින් දතයුතුයි. අනෙකකින් නොවේ, දෙතුන් සංවරයකින් හෝ සංවර කරන ලද ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් හෝ දැක්වීමට නොහැකිය.

'මනසිකරොතා'- යනු ඔහුගේ ශීලය අල්වා ගන්නෙමි'යි මෙනෙහි කිරීමෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන්ම දැනගත හැකිය. අනෙකකින් නොහැකිය.

'පඤ්ඤවතා'- යනු එයද ප්‍රඥාව ඇති පණ්ඩිතයන් විසින් බාලයන් මෙනෙහි කරන්නේද දැනගත නොහැකිවෙයි.

'සංවොහාරෙන'- යනු කීමෙන්, 'යම්කිසි මිනිසුන් අතුරෙහි ව්‍යවහාරයක් පවතී, යන බව වාසිවිය, දනුව ඒ වෙළෙන්දා බමුණෙක් නොවේ' යනුය.

මෙහි පරම්පරාගත කියමන ව්‍යවහාරය නම්. 'ආර්යා ව්‍යවහාර හතරකි, අනාර්යා ව්‍යවහාර හතරකි' යන මෙහි චේතනාවය' සංඛාසමඤ්ඤා පඤ්ඤාත්ති වොහාරා' යන මෙහි ප්‍රඥප්තියයි. වොහාර මත්තෙන සො වොහරෙය්‍යා'- යන මෙහි කථා ව්‍යවහාරයයි. මෙහිද මෙයම අදහස් කෙළේය. එකෙකුගේ ඉදිරියේ කරන කථාව පිටු පෑ විට කරන කථාව හා නොගැළපෙයි. පිටුපෑ කල්හි කරන කථාවද ඉදිරියේ කරන කථාව හා නොගැළපෙයි. පළමු කථාව හා පසු කථාවද එසේමය. පසු කථාව හා පළමු කථාවද එසේමය. හෙතෙම කථාකිරීමෙන්ම මේ පුද්ගලයා අපිරිසිදුයයි දැනගැනීමට නොහැකිය. පිරිසිදු

සිල් ඇත්තහුගේ වනාහි පළමු කථාව පසු කථාව හාද පසු කථාව පළමු කථාව හාද ගැළපෙයි. එසේම ඉදිරියේ කථාව පිටුපෑමේ කථාව හාද පිටුපෑමට කථාව ඉදිරියේ කථාව හාද ගැළපෙයි. එහෙයින් කථාවෙන්ම පිරිසිදු බව දැන ගැනීමට හැකියයි පවසමින් මෙසේ කීහ.

‘ථාමො’- යනු ඤාණ බලයයි, යමෙකුට වනාහි ඤාණ බලය නැත, හෙතෙම උවදුරක් පැමිණි කළ ගතයුතු පියවරක් කළ යුතු දෙයක් නොදකින්නේ දොරක් නැති ගේකට පිවිසියකු මෙන් හැසිරෙයි. එහෙයින් කීහ. ‘ආපදාවන්හි වනාහි මහරජ, විරියාය දත යුතුය’ යනුවෙනි.

‘සාකච්ඡාය’- යනු මනා කථාවෙන් දූෂිතවූ නුවණ ඇත්තහුගේ කථාව දියෙහි පන්දුවක් මෙන් ඉල්පෙයි, නුවණ ඇත්තහුගේ කථාවෙන් වැටහීමක් වෙයි, ජලය සෙලවෙනු සමගම මාලුවා කුඩා හෝ ලොකු බව දනියි.

‘ඔවරකා’- යනු යට හැසිරෙන්නාහු සොරු වනාහි පර්වත මුදුනේ හැසිරෙන්නාහුද යට හැසිරෙන්නවුන් මෙන් වෙත්.

‘ඔවරින්වා’- යනු හැසිර විමසා ඒ ඒ පුවත් දැන යන අර්ථයි.

‘රජො ජල්ලං’- යනු දූවිලිද කුණුද?

‘වණ්ණ රූපෙන’- රු සටහනින්,

‘ඉත්තර දස්සනෙන’- යනු සැහැල්ලු දැක්මෙන්.

‘වියඤ්ජනෙන’- යනු පිරිකර බඩුවලින්,

‘පතිරූපකො මත්තිකා කුණ්ඩලොවා’- යන රත්රන්වල පෙනුම ගත් මැටියෙන් කළ කොඩොලක් මෙන්.

‘ලොගඨිඨ මාසොව’- යනු ලෝභයෙන් කළ මසුරමක්, (පළමු වැන්නයි)

(3-2-2) දෙවැන්නෙහි-

‘රූපා’- යනු නිල් සුදු ආදී හේද ඇති රූප අරමුණු,

‘කාමානං අග්ගං’- යන මෙය කාමයන් අතුරෙන් උතුම් ය. ශ්‍රේෂ්ඨයයි රූපගරුකයා කීහ. සෙසු තැන්හිද මේ ක්‍රමයමයි.

‘යතො’- යනු යම් දවසක,

‘මනාප පරියන්තං’- යනු කැමැත්ත සිදුවීම, කැමැත්ත මුදුන් පැමිණීම,

එහි මනාප දෙකකි. පුද්ගල කැමැත්ත සම්මුති කැමැත්ත යනුය. පුද්ගල කැමැත්ත නම්:- යමක් එක් පුද්ගලයකුට ප්‍රියද සිත් අලවන සුලුද, එයම අනෙකෙකුට අප්‍රියද සිත නො අලවන සුලුද වේ පිරිසරවැසියන්ට වනාහි ගැබ්විල්ලුද ප්‍රියද සිත් අලවන සුලුද වෙත්. මැදුම් දෙස වැසියන්ට ඉතා පිළිකුල්ය, ඔවුන්ටද මොණර මස් ආදිය සිත් අලවන සුලු වෙත්, අන්‍යයන්ට එය ඉතා පිළිකුල්ය, මේ පුද්ගල කැමැත්තයි, අනෙක සම්මත කැමැත්තයි. ඉටු අතිටු අරමුණු නම් ලොව බේදීමක් නැත, බේදා වනාහි දැක්විය යුතුයි. බේදන්තනු විසින්ද උසස් පෙළේවූ මහාසම්මත මහා සුදස්සන- ධර්මාශෝක ආදීන්ගේ වශයෙන් නොබේදිය යුතුයි. ඔවුන්ට වනාහි දෙවියන්ට සුදුසු අරමුණද අකැමැත්තක් එළවයි, ඉතා දුගීවූ කෑම බීම නැත්තවුන්ගේ වශයෙන්ද නොබේදිය යුතුයි. ඔවුන්ටද සුන් සහල් කෑද බත් උළු පවා කුණුවූ මස් රසය පවා ඉතා මිහිරි අමාත්‍ය හා වෙයි. මැදුම් පෙළේ වනාහි ගණිත මහාමාත්‍ය සිටුකෙළෙඹි වෙළෙඳුන්ගේ කාලයෙහි කැමැත්ත ලබන්නවුන්ගේ වශයෙන් බේදිය යුතුයි. ඒද වනාහි මේ අරමුණු ජවන් සිත පිරිසිදීමට නොහැකි වෙයි, ජවන් සිත වනාහි කැමැත්තෙහිද අකැමැත්තෙහිද ඇලෙයි, කැමැත්තෙහිද අකැමැත්තෙහිද දූෂ්‍ය වෙයි, ඒකාන්තයෙන් වනාහි විපාක සිත ඉටු අතිටු බව පිරිසිදියි. කිසියම් මිසදිටුවෝ බුදුන් හෝ සංඝයා හෝ මහ සෑ ආදිය හෝ විශාලවූ අරමුණු දැක ඇස් වසන්, දොම්නසට පැමිණෙත්. ධර්ම ශබ්දය අසා කන් වසන්. චක්ඛුවිඤ්ඤාණ- සොතවිඤ්ඤාණයන් වනාහි කුසල විපාකයන්හිම වෙත්, කිසියම් අසුවි කන උරන් ආදිහු අසුවි ගඳ දැනුනු විට 'කෑමට ලබන්නෙමු' යයි සතුටට පත්වුවාහු වෙත්, අසුවි දැකීමෙහි වනාහි ඔවුන්ගේ චක්ෂුර් විඤ්ඤාණයටද ගඳ දැනීමෙහි ඝාණ විඤ්ඤාණයටද රස ඉවසීමෙහි ජීවිහා විඤ්ඤාණයටද අකුසල විපාකයක්ම වෙයි, බුදුහු වනාහි පුද්ගල කැමැත්ත සඳහා 'තෙව මහාරාජ, රූපා, යන ආදිය කීහ.

'චන්දනංගලිකො'- යන මෙය ඒ උපාසකයාගේ නමය.

‘පටිභාති මං භගවා’- යනු බුදුහු මට එක් කරුණක් එලවයි පණවයි, ඔහුට ඒ රජවරුද ඇමිණු මිණි කොඩොලින් සැරසී සුරාහළේ හිඳිම් වශයෙන්ම මහත්වූ රාජානුභාවයෙන් උතුම්වූ ඵෙශ්වර්යා සම්පත්තියෙන් පැමිණද බුදුන් සම්පයෙහි සිටි මොහොතේ පටන් දවල් පහනක් මෙන්ද දිය ඉසිනලද අගුරක් මෙන්ද නිරුඋදාවෙහි කණමැදිරියන් මෙන්ද නසන ලද ආලෝකය ඇතිව නසන ලද ශෝභාව ඇතිව ඒ බුදුන්ද එයට වඩා සිය ගුණයෙන් දහස් ගුණයෙන් බබළන්නාහු දැක ‘මහත්තා වන භො බුද්ධා නාම’ යන වැටහීම පහළ විය, එහෙයින් මෙසේ කිහ.

‘කොකනදං’- යන මෙය පියුමටම නමකි.

‘පාතො’- යනු කාලයටමය.

‘සියා’- යනු වන්තේය.

‘අවිත ගන්ධං’- යනු නොපහවූ සුවද.

‘අග්ගී රසං’- යනු සමයක් සම්බුදුන් වහන්සේ බුදුන්ගේ වනාහි අංගයන්ගෙන් රැස් නික්මෙන්. එහෙයින් ‘අංගීරස’ යයි කියයි, ‘යම්සේ කොකනද සංඛ්‍යාත පියුම උදයෙහිම පිබිද නොපහවූ සුවද පතුරන්නේද එමෙන්ම අහසෙහි බබළන්නාවූ තැවිම් ගෙන දෙන්නාවූ හිරු වැනි අංගීරස බුදුන් බලව’ යන මෙය මෙහි කෙටි තේරුමයි.

‘භගවත්තං අවිජාදෙසී’- යනු බුදුන්ට දුන්නේය යන අර්ථය ලෝක ව්‍යවහාරයෙන් වනාහි මෙහි මෙබඳු වචනයක් වෙයි. ඒ උපාසකයා වනාහි ‘මොහු බුදු ගුණයෙහි පැහැද මට උතුරුසළ පහක් දෙත්, මමද ඒ බුදුනටම දෙන්නෙමිසි’ සිතා දුන්නේය. (දෙවැන්නයි)

තුන්වැන්නෙහි- (3-2-3)

‘දොණපාක සුදං’- යනු නැළි සතරකින් පිසන ලද ව්‍යඤ්ජනය, නැළි සතරක් සහලින් පිසූ බත හා එයට ප්‍රමාණවත්වූ හොඳි මාලු අනුභව කරයි යන අර්ථය.

‘භුත්තාවි’- යනු පළමුව බත් මත දුරුකොට මොහොතක් විඩා හැර බුදු උච්චානට යයි, ඒ දවස වනාහි කන්නේම බුදුන් සිහි කොට අත සෝදා ගියේය.

'මහස්සාසී' - යනු එසේ යන්නහුට බලවත් බත් මතක් පහළ විය. එහෙයින් මහත්වූ ආශ්වාසයෙන් ආශ්වාස කරයි, ඔහුගේ සිරුරෙන්ද ධා බිඳු මිඳෙන්, ඔහු ඔහුට දෙපසෙහි සිට තල් අතු දෙකකින් පවත් සලත්, බුදුන්ට ගෞරවයෙන් වනාහි නිදීමට හෝ උත්සාහ නොකරයි, යන මේ සඳහා මහස්සාසී' යනු කියන ලදී.

'ඉමං ගාථං අභාසී' - යනු 'රජු කෑමෙහි පමණ නොදන්නා බැවින් ක්ලාන්ත වෙයි, දැන් ඔහුට පහසු විහරණයක් කරන්නෙමි'යි සිතා කිය.

'මනුජස්සා' - යනු සත්වයාට

'කභාපණ සතං' - යනු උදේ කෑමෙහි පණසක්ද සවස කෑමෙහි පණසක්ද යනුවෙන් මෙසේ කභවණු සියයක්,

'පරියාපුණිත්වා' - යනු රජු සමග ටිකක් ගොස් 'මහරජ, මේ මඟුල් කඩුව කාට දෙමි දැයි යනුය, 'අසවලාට නම් දෙව යනුය, හෙතෙම ඒ කඩුව අනෙකෙකුට දී බුදුන් හමුවට පැමිණ වැද සිටියේම 'හවත් ගෞතමයන් වහන්ස ගාථාවක් දෙසන සේක්වා'යි කියා බුදුන් විසින් දෙසන ලද්ද පුහුණු කොට යන අර්ථයි.

'භත්තාභිභාරෙ සුදං භාසති' - යනු කථාව කියයි, බුදුන් අනුශාසනා කළ අයුරින්මය, බුදුන් වනාහි ඔහුට මෙසේ අනුශාසනා කෙළේය 'මාණවකය, මේ ගාථාව නටන්නකු මෙන් පැමිණි පැමිණි තැන නොකියව, රජු අනුභව කරන තැන සිට පළමු පිටු ආදියෙහිදී නොකියා අන්තිම පිට ගත් කල්හි කියව' රජු ඇසීමෙන්ම බත් පිඩ දමන්නේය, අනතුරුව රජු අත් සේදූ කල්හි තලිය ඉවත් කොට බත් ඇට ගණන් කොට එයට ප්‍රමාණවත් වාසඤ්ඡන දැන දෙවෙනි දවසෙහි එපමණ බත් ඉවත් කරන්නේය, උදය බතෙහිද කියා රාත්‍රී බතෙහිද කියන්නේය' යනුයි. හෙතෙම යහපතැයි පිළිගෙන එදවසෙහි රජු උදය බත අනුභවකොට ගිය හෙයින් රැ බතෙහිදී බුදුන් අනුශාසනා කළ අයුරින් ගාථාව කිය. රජු බුදුන්ගේ වචනය සිහිකොට බත් පිඩ තලියෙහිම හැර දැමීය. රජු අත් සේදූ කල්හි

තලිය ඉවත් කොට බත් ඇට ගණන් කොට එයට ප්‍රමාණවත් ව්‍යඤ්ජන දැන දෙවෙනි දවසෙහි එපමණ බත් ඉවත් කළහ.

‘නාළිකොදන පරමතාය සණ්ඨාසි’- යනු ඒ මාණවකයා වනාහි දවසක් පාසා බුදුන් හමුවට යයි, බුදුන් හා විශ්වාස ඇත්තේ විය, අනතුරුව ඔහු එක දවසක් විවාළේය, ‘රජු කොපමණ අනුභව කරයිද’ යනුය, හෙතෙම ‘සහල් නැළියක බත්’ යයි කීහ. ‘එපමණක් සෑහේ, එය පුරුෂයාගෙන් භාගයකි, මෙතැන් පටන් ගාථාව නොකියව’ යනුය, මෙසේ රජු එහිම පැවැත්තේය.

‘දිට්ඨ ධම්මිකෙන වෙව අත්ථෙන සම්පරායිකෙනෙව’- යනු මෙහි සැහැල්ලු සිරුර ඇති බැවින් මෙලොව ප්‍රයෝජනය නම්, ශීලය පරලොව ප්‍රයෝජනයය, කැමෙහි පමණ දැනීම වනාහි ශීලයෙහි අංගයක් නම් වෙයි යනුයි. (තුන්වැන්නයි.)

(3-2-4) සතරවැන්නෙහි-

‘වෙදෙහි පුත්තො’- යනු මෙහි වෙදෙහි යනු පණ්ඩිතයන්ට සමාන වචනයකි, පණ්ඩිත ස්ත්‍රියගේ පුතාය යන, අර්ථයි.

‘චතුංගිනීං’ යනු ඇත්, අස්, රිය, පාබල සංඛ්‍යාත සිවු අගින් යුක්ත,

‘සන්නයහින්වා’- යනු සන්නාහ කරවා.

‘සංසාමෙසුං’- යනු යුද්ධ කළහ. කවර කරුණකින්ද? බිම්බිසාර රජුට දුව දෙන්නාවූ මහා කොසොල් රජු විසින් වනාහි රාජ්‍ය දෙක අතරෙහි ලක්ෂයක් උපදින කාසි නම් ගම දුවට දෙන ලදී, අජාසත් විසින්ද පියා මැරූ කල්හි ඔහුගේ මවද රජුගෙන් වෙන්වීමේ ශෝකයෙන්ම සුලු කලකින් මිය ගියාය. අනතුරුව පසේනදි කොසොල් රජුගෙන් ‘අජාසත් විසින් මවුපියන් මරන ලදී. මගේ පියා සතු ගමය’යි ඒ සඳහා නඩුවක් කරයි, අජාසත් රජුද ‘මගේ මව සතුය’යි ඒ ගම සඳහා මාමා බෑණා යන දෙදෙන යුද්ධ කළහ.

පාපිවු දෙව්දත් ආදීහු ඔහුගේ මිත්‍රයෝය යනුවෙන් ‘පාපමිත්ත’ නම්. ඔවුහුම ඔහුගේ යහළුවෝයයි පාප සහාය නම්, ඔවුන් කෙරෙහිම ඔහුගේ සිත නැඹුරුවූයේ වක්වූයේ යයි

‘පාප සම්පවංක’ නම්. ප්‍රසේනජිත් රජුට සැරියුත් තෙරුන් ආදී වශයෙන් කළණ මිතුරන් යයි දත යුතුයි.

‘දුක්ඛං සෙති’- යනු දිනන ලද ඇතුන් ආදීන් අනුව ශෝක කරන්නේ දුක්ඛයේ සයනය කරන්නේය. මෙය බුදුහු නැවත ඔහුට ජය කාරණය දැක කීහ. ‘ජයං වෙරං පසවතී යනුය. වෛරී පුද්ගලයන් ලබයි. (සතරවැන්නයි.)

(3-2-5) පස්වැන්නෙහි-

‘අබ්භයාසී’ යනු පැරදීමෙන් ගැරහීමට පත්වූයේ ආරාම’ යට ගොස් හික්මුන්ගේ කථා සල්ලාපය අසව’යයි රාත්‍රී භාගයෙහි බුද්ධරක්ඛිත නම් මහඵවි පැවිදිවූවහු විසින් ධම්මරක්ඛිත නම් මහඵ පැවිද්දාහට ‘ඉදින් රජු මේ මේ උපාය කොට යන්නේද, නැවත දිනන්නේය’යි කියන ලද ජය කරුණ අසා විරුද්ධව ඉදිරියට ගියේය.

‘යාවස්ස උපකප්පති’- යනු ඒතාක් ඔහුට යෝග්‍යවේ ඉවසිය හැකි වෙයි.

‘යදාවඤ්ඤ’- යනු යම් කලෙක අන්‍යයන්.

‘යානඤ්ඤි මඤ්ඤාති’- යනු කාරණය වනාහි හඟයි,

‘යදා’- යනු යම් කලෙක.

‘ජෙතාරං ලහතෙ ජයං’- යනු ජයගත් පුද්ගලයා පසුව දිනන්නාද ලබයි

‘රොසෙතාරං’- යනු ගැටුමය.

‘රොසකො’- යනු හටගන්නාය.

‘කම්ම විවට්ඨෙන’ යනු කර්මය.

මාරුවීමෙන්, ඒ සැගවුන කර්මයාගේ විපාක දාන වශයෙන්.

‘සොවිලුත්තො විලුප්පති’- යනු ඒ පැහැර ගත් තැනැත්තා පැහැර ගනු ලැබේ (පස්වැන්නයි.)

(3-2-6) සය වැන්නෙහි-

‘උපසංකම්’- යනු මල්ලිකා දේවියගේ ගැබ මෝරන කාලයෙහි මැඳුම් හළ පිළිදැගුම් කරවා ආරක්ෂාව දී ඵලශ්‍රීණේය.

‘අනන්ත මනො අහොසී’- යනු ‘දුග්‍රී කුලයේ මගේ දුවට මහත් ඉසුරු දෙන ලදී. ඉදින් පුතකු නොලබන්නේ නම් මහත්

සත්කාර ලැබීම එතැන් පටන් පිරිහෙන්නේය' යනුවෙන් නොසතුටු සිත් ඇත්තේ විය.

'සෙය්‍යා'- යනු මෝඩ නුවණ ඇති ඵලමූග පුත්‍රයාට වඩා එක් ස්ත්‍රියක්ම උතුම්ය.

'පොසා'- යනු පෝෂණය කරව.

'ජනාධිප'- යනු ජනයා රකින්නාවූ රජුට අමතයි.

'සස්සු දෙව'- යනු සැමියාගේ පිය දෙවියා,

'දිසම්පති'- යනු දිසා අධිපතියෝ

'තාදිසා සුභගියා'- යනු එබඳුවූ යහපතක් වීමෙන් (සයවැන්නයි.)

(3-2-7) සත් වැන්නෙහි-

'සමධිගය්හ'- යනු ලබාගෙන, ගෙන යන අර්ථයි.

'අප්පමාදො' යනු කරවන්නා අප්‍රමාදව.

'සමොධානං'- යනු මනාකොට ගළපා,

'එවමෙවබො'- යනු ඇතු පියෙහි මෙන් කරවන්නා අප්‍රමාදව සෙසු පිය දැහී මෙන් සෙසු සිව් බිමෙහි කුසල්දම් ඒ ඇත් පියෙහි සෙසු පිය මෙන් නොපමාව ගැළපීමට යෙත්. නොපමාවීමේ ඇතුළත කැරකෙත්, යම්සේ වනාහි ඇතුගේ පිය සටහන සෙසු පාසටහන්වලට වඩා අග්‍රය. ශ්‍රේෂ්ඨය. එසේම නොපමාවීම සෙසු ධර්මයන්ටද දක්වයි. මහද්ගත ලෝකෝත්තර ධර්මයන්ගේ විශේෂ ප්‍රතිලාභ අර්ථයෙන් ලෞකික දෙයෙහිද සමාන බැවින් අග්‍ර වෙයි.

'අප්පමාදං පසංසන්නි'- යනු මේ ආයුෂ ආදිය පතන්නහු විසින් නොපමාව කළ යුතුයයි නොපමා බවම පසසත්, යම් හෙයකින් හෝ පුණ්‍ය ක්‍රියාවන්හි පණ්ඩිතයෝ නොපමා බව පසසත්ද එහෙයින් ආයුෂ ආදිය පතන්නවුන් විසින් නොපමාව කළ යුතුය යන අර්ථයි.

'අත්ථාහි සමයා'- යනු අර්ථ ප්‍රතිලාභයයි (සත්වැන්නයි)

(3-2-8) අටවැන්නෙහි-

'සොව බො කලාණ මිත්තස්ස'- යනු ඒ මේ ධර්මය තෙම කළණ මිතුරන්ටම ස්වාක්ඛාත නම් වෙයි.

‘න පාප මිත්තස්ස’- යනු කිසියම් ධර්මයක් වනාහි සියල්ල වුන්ටම ස්වාක්ඛාතමය, අසන්තාවූ අදහන්තාවූ කලණ මිතුරාටම වනාහි අරුත් වැටහෙයි අනුභව කරන්නහුට බෙහෙතක් මෙනි අන්‍යයන්ට නොවේ, එහෙයින් මෙය කියන ලදී.

‘ධම්මො’- යනු මෙනි දේශනා ධර්මය දත යුතුයි.

‘උපධිධම්මො’- යනු තෙරහු වනාහි රහසිගතව සිතිය. මේ මහණ දම නම් ඔවදන් දෙන අනුශාසනා කරන කලණ මිතුරන් ඇති කල්හි වෙන් වශයෙන් පුරුෂ ක්‍රියාවන් ඇත්තහුට සිදුවේ. භාගයක් කලණ මිතුරාගෙන් වේ, භාගයක්, වෙන් වශයෙන් පවත්නා පුරුෂ ක්‍රියාවන්ගෙන් වේ යනුයි අනතුරුව ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් විය. ‘ප්‍රදේශ ඤාණයෙහි සිටියාවූ මම ප්‍රදේශ ඤාණයෙන් තොරව සිතීමට නොහැක්කෙමි. බුදුන්ගෙන් විමසා නිසැක වන්නෙමි’ යනුය, එහෙයින් බුදුන් කරා එළඹ මෙසේ කීහ.

‘බ්‍රහ්මචරියස්ස’- යනු ආර්යා මාර්ගයාගේ,

‘යද්දං කල්‍යාණ මිත්තතා’- යනු යම් මේ කලණ මිතුරු බැවින් නම් එය භාගයකි. එයින් භාගයක් පැමිණෙන්නේය යන අර්ථයි. මෙසේ තෙරුන් විසින් භාගයක් භාගයක් සමයක් දෘෂ්ටි ආදිය කලණ මිතුරාගෙන් පැමිණෙයි. භාගයක් භාගයක් වෙන් වශයෙන් පුරුෂ ක්‍රියාවන් ඇත්තහුගෙන් යනු කියන ලදී. තෙරුන්ට මේ සිතීම කුමක් හෙයින්ද? යම්සේ වනාහි බොහෝ දෙනකු විසින් ගල් ටැඹක් එසවූ කල්හි මෙපමණක් අසවලා විසින් ඔසවන ලදී. මෙපමණක් අසවලා විසින්යයි බෙදීමක් නැත. යම්සේ මව්පියන් නිසා දරුවන් උපන් කල්හි මෙපමණක් මවගෙන් උපන්නේය. මෙපමණක් පියාගෙන් උපන්නේයයි වෙන් කිරීමක් නැත, මෙසේ මෙනිද නොබෙදියහැකි ධර්මයක් වන එයද මෙතෙක් යහපත් දැකුම් ආදිය කලණ මිතුරාගෙන් උපන්නේය. මෙතෙක් වෙන් වශයෙන් පුරුෂ ක්‍රියා ඇත්තහුගෙන් උපන්නේයයි ලැබීමට නො හැකිය. කලණ මිතුරාගෙන් වනාහි ගුණ භාගයක් ලැබේ යයි තෙරුන්ගේ අදහස නිසා ‘උපධිධම්මො’ නම් විය, සියලු ගුණයම ලැබෙයි බුදුන්ගේ අදහස නිසා ‘සකල’ නම් විය, මේ කල්‍යාණ මිත්‍රයාගෙන් වනාහි

පූර්වභාග ප්‍රතිලාභය වේයයි ගන්නා ලදී. අර්ථ වශයෙන් කලණ මිතුරා නිසා ලබන ලද සීල සමාධි විදර්ශනා වශයෙන් කඳු සතරෙකි. සංස්කාර ස්කන්ධයද කියන්නේමය.

‘මා හෙවං ආනන්ද’- යනු ආනන්දය මෙසේ නොකියව, බොහෝ ඇසූ පිරු තැන් ඇති ශෛක්ෂ ප්‍රතිසම්භිදාවට පැමිණ ඔබ අට වරයක් ගෙන මට උවටැන් කරන්නෙහිය, සතර අසිරි එලවන ධර්මයෙන් යුක්තවූ ඔබ වැන්නකුට මෙසේ කීම නොවෙයි.

‘සකල මෙවහිදං ආනන්ද බ්‍රහ්ම වරියං යදිදං කල්‍යාණ මිත්තතා’- යන මෙය බුදුහු සතර මාර්ග සතර එල ත්‍රිවිද්‍යා ෂඩ්භිඤ්ඤා ආදී සියල්ල කලණ මිතුරා මුල්වම වේයයි කීම සඳහාය. දැන් වච්ඡේදයෙන්ම කාරණය දක්වන්නේ ‘කල්‍යාණ මිත්තස්සෙනං’ යන ආදිය කීහ.

එහි ‘පාටිකංධ’ යනු කැමති විය යුතුයි, විශේෂයෙන් සිදුවූයේය යන අර්ථයි,

‘ඉධ’ යනු මේ සසුනෙහි:

‘සම්මාදිට්ඨිං භාවෙති’ යන ආදීන්හි පළමු පද අටෙහිම මේ පළමුකොට කෙටි වර්ණනාවයි. යහපත් දැකුම් ලැබීම ‘සම්මාදිට්ඨිය’යි, මනාකොට සිත අරමුණක පිහිටුවීම ‘සම්මා සංකප්ප’ නම්, මනාකොට පිළිගැනීමේ ස්වභාවය ‘සම්මා වාචා’ නම්. මනාකොට උපදවන ස්වභාවය ‘සම්මා කම්මන්ත’ නම්, මනාකොට පිරිසිදු කිරීමේ ලක්ෂණය ‘සම්මා ආජීව’ නම්, මනාසේ ඔසවා ගන්නා ලක්ෂණය ‘සම්මා වායාම’ නම්. මනාකොට වැටහීමේ ලක්ෂණය ‘සම්මාසති’ නම්, මනාකොට පිහිටුවීමේ ලක්ෂණය ‘සම්මා සමාධි’ නම්. මින් එකිනෙකට තුන් තුන් කිස ඇත, ඒ කෙසේදයත්? සමයක් දෘෂ්ටිය පළමුකොටම අන්‍යවූද තමාගේ විරුද්ධ වූ කෙලෙසුන් සමග මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය දුරුකරයි, තණ්හාවෙන් වෙන් වූ අරමුණක් කරයි. යෙදුනු ධර්මයන්ද දකියි. ඒ සඟවන මුළාව දුරුකිරීම් වශයෙන් නුමුළාවෙති, සම්මා සංකප්ප ආදියද එසේම මිථ්‍යාසංකප්ප ආදියද දුරුකරයි, තෘෂ්ණාවෙන් වෙන්වූ අරමුණක් කරත්, විශේෂයෙන් වනාහි මෙහි සමයක් දෘෂ්ටිය සමග උපන්නාවූ

ධර්මයන් මැනවින් දකියි. සමයක් සංකල්පය සමග උපන් ධර්මයන් නංවා තබයි. සමයක් වචනය මනාකොට හාත්පසින් ගනියි, සමයක් කර්මාන්තය මැනවින් නංවා තබයි, සමයක් ආජීවය මැනවින් පිරිසිදු කරයි, සමයක් ව්‍යායාමය මනාකොට ඔසවා තබයි, සමයක් සතිය මැනවින් වටහා දෙයි, සමයක් සමාධිය මැනවින් දවයි, ඉදින්ද මේ සම්මා දිට්ඨිය නම් පළමුභාගයෙහි නොයෙක් ක්ෂණ නොයෙක් අරමුණු වෙත්, මාර්ග කාලයෙහි එක් ක්ෂණයක් එක් අරමුණකි, කෘත්‍ය වශයෙන් වනාහි සමයක් දෘෂ්ටිය 'දුක්ඛෙ ඤාණං' (දුකෙහි නුවණ) යන ආදිවූ සතර නාමයන් ලබයි, සම්මා සංකප්ප ආදීහුද පළමු භාගයෙහි නොයෙක් ක්ෂණ නොයෙක් අරමුණු වෙත්, මාර්ග කාලයෙහි එක් ක්ෂණයක එක් අරමුණකි, ඔවුනතුරෙහි සම්මා සංකප්පය කෘත්‍ය වශයෙන් 'නෙක්ඛම්ම සංකප්පො' යන ආදිවූ තුන් නම ලබයි, සම්මා වාචා ආදිය වෙන්වීම් තුනද චේතනා තුනද වෙත්, මාර්ගක්ෂණයෙහි වනාහි වෙන්වීමය, සම්මා වායාම සම්මාසති යන මේ දෙකද කෘත්‍යවශයෙන් සමයක් ප්‍රධාන සතිපට්ඨාන වශයෙන් සතර නම් ලබයි. සමයක් සමාධිය වනාහි පූර්වභාග මාර්ගක්ෂණයෙහි සමයක් සමාධියමය, මෙසේ පළමුකොට සමයක් දෘෂ්ටිය යන ආදී ක්‍රමයෙන් කියන ලද අටපදයන්ගේම අර්ථ වර්ණනාව දැන් දැන් 'භාවෙති විටෙක නිස්සිතං යන ආදියෙහි මෙසේ දත යුතුයි.

'භාවෙති' යනු වැඩීමයි. තමාගේ චිත්ත සන්තානයන්හි නැවත නැවත හටගනියි. උපදවයි යන අර්ථයි.

'විවෙක නිස්සිතං' යනු විවේකය ඇසුරුකොට, 'විවෙකො' යනු විවේකයෙන්, මේ විවේකයද තදංගවිවේක විෂ්කම්භන-සමුච්ඡේද- පටිපස්සද්ධි- නිස්සරණ විවේකයයි පස් වැදෑරුම්ය. මෙසේ මේ පස්වැදෑරුම් විවේකයෙහි 'විවේකය ඇසුරුකොට' යනු තදංග විවේකය ඇසුරු සමුච්ඡේද විවේකය ඇසුරු කොට නිස්සරණ විවේකයද ඇසුරු කොට සමයක් දෘෂ්ටිය වඩයි යන අර්ථය දත යුතුයි, යම්සේද මේ ආර්යමාර්ග භාවනාවෙහි යෙදුනු යෝගියා විදර්ශනාක්ෂණයෙහි කෘත්‍ය වශයෙන් තදංග

විවේකය ඇසුරුකොට, අදහස් වශයෙන් නිස්සරණ විවේකය ඇසුරුකොට, මාර්ග කාලයෙහි වනාහි කෘත්‍ය වශයෙන් සමුච්ඡේද විවේකය ඇසුරුකොට, අරමුණු වශයෙන් නිස්සරණ විවේක නිශ්ශ්‍රිත සමයක් දෘෂ්ටිය වඩයි, විරාග නිශ්ශ්‍රිතාදීන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. විරාග ආදීහු විවේකාර්ථයෙන්ම වේ, මෙහිද හුදෙක් අත්හැරීම දෙපරිදිය, පරිත්‍යාගයෙන් අත්හැරීම ඇතුළට වැදීමෙන් අත්හැරීම, යනුවෙනි, එහි පරිත්‍යාගයෙන් අත් හැරීම නම් විදර්ශණාක්ෂණයෙහිද තදංග වශයෙන් මාර්ගක්ෂණයෙහිද සමුච්ඡේද වශයෙන් කෙලෙස් දුරුකිරීමය, ඇතුළට වැදීමෙන් දුරු කිරීම නම් විදර්ශනා ක්ෂණයෙහි එයට නැමෙන බැවින් මාර්ග ක්ෂණයෙහි වනාහි අරමුණු කිරීමෙන් නිවණට පිවිසීමයි, ඒ දෙකම මේ ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍ර අර්ථ වර්ණනා ක්‍රමයෙහි ගැළපේ, එසේම මේ සම්මා දිට්ඨිය වනාහි යම්සේ කී අයුරින් කෙලෙස් දුරුකරයි, නිවණටද පමුණුවයි.

‘වොස්සග්ග පරිණාමිං’- යන මේ සියලු වචනයෙන් මේ අත්හැරීම් අර්ථය වෙනස්වීම කෙළවර කොට ඇති මුහුකුරා ගිය අභිවෘද්ධියට ගිය යන මෙය කියන ලද්දේ වෙයි, මේ ආර්ය මාර්ග භාවනාවෙහි යෙදුනු භික්ෂුව යම්සේ සමයක් දෘෂ්ටියෙන් කෙලෙස් දුරු කිරීමේ ප්‍රයෝජනයද නිවණට පැමිණීම යන දෙකින් අභිවෘද්ධියට පැමිණෙයි. යම්සේ අභිවෘද්ධියට පැමිණෙද්, එසේම එය වඩයි යනුයි. සෙසු මාර්ග අංගයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි.

‘ආගම්ම’- යනු ඇරඹ සඳහා එළඹ.

‘ජාතිධම්මා’- යනු ඉපදීම ස්වභාව කොට ඇති ඉපදීම ප්‍රකෘතිය කොට ඇති.

‘තස්මා’- යනු යම් හෙයකින් සියලුම ආර්ය මාර්ගය කළණ මිතුරු නිසා ලැබෙයිද එහෙයින්,

‘හන්ද’- යනු නිපාතයකි.

‘අප්පමාදං පසංසන්නි’- යනු අප්‍රමාදය වර්ණනා කරත්, එහෙයින් නොපමාව කළ යුතුයි.

‘අත්ථාහිසමයා’- යනු අර්ථ ප්‍රතිලාභයයි. (අට වැන්නයි)

(3-2-9) නවවැන්නෙහි-

‘දිවා දිවස්සා’- යනු දවසෙහි දවල් මධ්‍යාහ්ණ සමයය යන අර්ථයි.

‘සාපතෙය්‍යං’- යනු ධනයයි.

කොපනවාදො රුපියස්ස’- යනු රන්- රිදී තඹ ලොහො- කළුලොහො ආදී වූ හෙදයෙන් අගනාකම ගණින්නාවූද පාවිච්චි බඳුන් ආදී හේද ඇත්තාවූද රිදී කාසියේ වනාහි කවර වාදයකද මෙපමණ නමැයි කවරකුගේ පිරිසිඳුම් කථා යනු අර්ථයි.

‘කණාජකං’- යනු කුඩු සහිතව තැනූ සුන්සහල් බත.

‘බිලංග දුතියං’- යනු කැඳ දෙවෙනි කොට ඇති.

‘සාණං’- යනු හණපට්ටාවලින් තැනූ.

‘තිපක්ඛ වසනං’- යනු තුන් කඩක් දෙතැනකින් මසා කළ ඇඳුම.

‘අසප්පුරිසො’- යනු ලාමක පුරුෂයා.

‘උද්ධංගිකං’- යනු ආදී වූ මතු මතු භූමිවල විපාක දීම වශයෙන් අග උඩට හැරී ගියේ මොහුගේය යනු.

‘උද්ධග්ගිකං’- යනු දෙවි ලොවට හිතය එහි ඉපදීම සිදු කෙරේනුයි. ‘සොවග්ගික’ නම්, උපන් තැන්වල සැප විපාක ඔහුටය. යනුවෙන් ‘සුඛවිපාක’ නම්, යහපත් කෙළවර ඇති දිව්‍ය වර්ණනාදී වූ විශේෂ තැන්වල උපදින හෙයින් සග්ගසංවත්තනික නම්.

‘සාතොදකා’- යනු මිහිරි දිය,

‘සෙතකා’- යනු රළ බිඳුනු තැන්වල ජලයේ සුදු පැහැයෙන් සුදු පැහැ ඇති.

‘සුපතිත්ථා’- යනු යහපත් නොටුවොළ.

‘තංජනො’- යනු යම් දියකින් එය මිහිරි දිය වූවාහුද ඒ දිය ජනයා බඳුන් පුරවා නො ගෙනියන්නේය,

‘න යථා පච්චයං කරෙය්‍යා’- යනු යම් යම් දියකින් දිය කිසි කළයුතුයි ඒ ඒ නොකරන්නේය.

‘තදපෙය්‍ය මානං’- යනු එය නොබිව යුතු හෙයින්.

‘කිච්චකරොව හොති’- යනු තමාගේ කර්මාන්තයේ වැඩ කරන්නාවූද ජීන් කටයුතු කරන්නාවූද අනුභව කරයිද

කර්මාන්තයන්හි යොදවයිද දන්ද දෙයි යන අර්ථයි. (නව වැන්නයි.)

(3-2-10) දසවැන්නෙහි-

'පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසි' - යනු පිණ්ඩපාතය සමග යෙදිය. පිණ්ඩපාතය දුන්නේය යන අර්ථයි.

'පක්කාමි' - යනු කිසියම් හෙයකින් රාජ උපස්ථාන ආදීවූ කටයුත්තක් නිසා ගියේය.

'පච්ඡා විජ්ජපට්ඨාදි ආහොසි' - යනු ඔහු වනාහි අනිත් දවස්වල ඒ පසේ බුදුන් දකියි. ඒ බුදුන්ට දීමට වනාහි සිතක් නූපදියි. මෙදවසෙහි වනාහි මේ පදුමති දේවියගේ තෙවැනි පුත් තගරසිඛි පසේ බුදුන් ගන්ධමාදන පර්වතයෙහි ඵලසමවත් සුවය ඉක්මවා පෙරවරු සමයෙහි නැගිට අනවතප්ප විලෙන් මුව දෝවනය කොට රක්ගල් තලාවෙහිදී හැදගෙන පට්ඨාතුව බැඳ පා සිවුරු ගෙන අභිඤ්ඤා පාදක චතුර්ථද්ධායානයට සමවැදී සෘද්ධියෙන් අහසට නැගී තගර දොරටුවෙහි බැස සිවුර පොරවා පාත්‍රය ගෙන නුවර වැස්සන්ගේ ගෙදොරවල දහසක් බැදී පොදියක් තබන්නාක් මෙන් පැහැදීමෙන් හා ස්තුති ආදියෙන්ද යුක්තව පිළිවෙළින් සිටුහුගේ ගෙදොරට වැඩියේය. ඵදවසෙහි සිටුහුද උදයෙන්ම නැගිට ප්‍රණීත භෝජන අනුභව කොට ගෙදොර කොටුවෙහි අසුන් පණවා දන් අතර පිරිසිදු කරමින් හුන්නේ වෙයි. ඔහු පසේ බුදුන් දැක ඵදවසෙහි උදයෙන්ම අනුභව කොට හුන් හෙයින් දීමේ සිතක් උපදවා භාර්යාව කැඳවා 'මේ ශ්‍රමණයාට පිණ්ඩපාතය දෙවයි' කියා ඉවත්ව ගියේය, සිටුබිරිය සිතිය, මා විසින් මෙපමණ කලකට 'මොහුට දෙව' යන වචනයක් නොඇසුවීරුය. දෙවන්නේද අද දියයුත්තේ යමෙකුට නම් ඔහුටම දෙවයි, පහකළ රාග ද්වේෂ මෝහ ඇති වමාරන ලද කෙලෙස් ඇති ඉවත් කළ බර ඇති පසේ බුදුන්ටම දෙවයි, සුළු වශයෙන් නොදී ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතය දෙන්නෙමියි ගෙයින් නික්ම පසේ බුදුන් පසඟ පිහිටුවා වැඳ පාත්‍රය ගෙන ඇතුළු නිවසෙහි පණවන ලද අසුනෙහි වඩා හිඳුවා ඉතා පිරිසිදු ඇල්සාලෙන් බත් පිළියෙළ කරවා එයට සුදුසුවූ කෑ යුතු වාශ්ඤ්ජන ආදිය සලකා පාත්‍රය පුරවා පිටත සුවදින් සරසා

පසේ බුදුන්ට දොහොත් පිහිටුවා වැන්දේය, පසේ බුදුහුද අනික් අනික් පසේ බුදුවරුන්ටද සංග්‍රහ කරන්නෙමිසි නොවළඳම අනුමෝදනාව කොට වැඩියේය. ඒ සිටුවරයා වනාහි බැහැරින් එන්නාවූ පසේ බුදුන් දැක 'මම ඔබට පිණිසිපාතය දෙවයි කියා ගියෙමි' 'ඔබ එය ලැබුවෙහිද' 'එසේය සිටාණෙනි, ලැබුවෙමි' යනුය. බලන්නෙමිසි බෙල්ල ඔසවා බැලිය, අනතුරු පිණිසිපාතයෙහි සුවඳ නැගී ඔහුගේ නාසයෙහි ගැටිණ, ඔහු සිත සංවරකර ගැනීමට නොහැක්කේ පසුව කලකිරුණු සිත් ඇත්තේ විය.

'වරමෙතං'- යනු පළමුකොට කළකිරුණහුට උපන් ආකාරය දැක්වීම පිණිසය.

'භාතුව පත එකපුත්තකං සාපතෙය්‍යස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි'- යනු එකල්හි වනාහි නොබෙදූ ධනය ඇතිවම ඔහුගේ මව්පියන් හා දෙටු සොහොයුරාද කලුරිය කළාහුය, ඔහුගේ සොහොයුරාගේ භාර්ය්‍යාව සමගම එක්ව විසීම කෙළේය. ඔහුගේ සහෝදරයාට වනාහි එකපුතෙක් විය. ඔහු විවිසෙහි ක්‍රීඩා කරන කල්හි මිනිස්සු කියත් 'මේ දාසයා මේ දාසිය මේ යාන මේ ධනය ඔබ සතුය' යනුවෙනි. ඔහු ඔවුන්ගේ කථාව ගෙන මේ දාසිය මගේය ආදිය කියයි, අනතුරුව ඔහුගේ සුලු පියා සිතිය, 'මේ දරුවා දැන් මම මෙසේ කියයි. මහලු කළ ධනය මැදින් බිඳුවන්නේය. දැන් මම කළ යුත්ත කරන්නෙමි' යනුය. එක දවසක් වෑයක් ගෙන 'එව පුත අරණ්‍යයට යන්නෙමු'යි ඔහු කැලෑවට පමුණුවා කෑගසද්දීම මරා වලක දමා පස්වලින් වැසිය, මේ සඳහා මෙය කියන ලදී.

'සත්තක්ඛන්තං' යනු සත් වරෙක්හි, පෙර පසු චේතනා වශයෙන්ද මෙහි අර්ථ දතයුතුයි. එක පිණිසිපාත දානයෙහි වනාහි එක් චේතනාවෙන් පිළිසිඳීම දෙකක් නො දෙයි, පෙර පසු චේතනාවන් කරණ කොට වනාහි සත්වරක් දෙවිලොවද සත් වරක් සිටු කුලයෙහිද උපන්නේය,

'පුරාණං'- යනු පසේ බුදුන්ට දුන් පිණිසිපාත චේතනාවේ කර්මය.

'පරික්ඛණං'- නිමාවට ගිය.

‘පරිග්ගහං’- යනු පිළිගත් මත.

‘අනුජීවිතො’- යනු එක් මහ කුලයක් නිසා පණහක් හැටක් කුල ජීවත් වෙත්. ඒ මිනිසුන් සඳහා මෙය කියන ලදී.

‘සබ්බං නාදය’- යනු ඒ සියල්ල නොගෙන යා යුතුයි.

‘සබ්බං නික්ඛිප්පගාමී’- යනු මේ සියල්ල ඉවත ලන සුළු පරිත්‍යාග කළයුතු ස්වභාවයමය යන අර්ථයි. (දසවැන්නයි) දෙවෙනි වග වැණුම නිමවන ලදී.

(3-3-1) තෙවෙනි වගේ පළමුවැන්නෙහි-

‘නිවෙ කුලෙ පච්ඡාජාතො’- ආදී විසින් අඳුරෙන් යුතු වූයේය යනු. ‘තමො නම්. කාය දුශ්චරිතාදී විසින් නැවත නිරයට පැමිණෙන හෙයින්’- තමපරායණ නම්, මේ පරිදිවූ කඳු අඳුරම කිවේ වෙයි.

‘උචේව කුලෙ පච්චාජාතො’- යන ආදීවූ බැබලීමෙන් යුතු යනු- ජොති නම්, බැබලීම් සහිතවූයේයයි කිවේ වෙයි. කාය සුචරිතාදියෙන් වනාහි නැවත දෙව් ලොව ඉපදීම් ආදී බැබලීම් සහිත බවට පමුණුවන හෙයින් ‘ජොති පරායණ’ නම්, මේ ක්‍රමයෙන් අන්‍යවූ දෙකද දත යුතුයි.

‘වෙණකුලෙ’- යනු කුලපොතු කුලයෙහි.

‘නෙසාද කුලෙ’- යනු මුවන් උගරන් මරන්නවුන්ගේ කුලයෙහි.

‘රථකාර කුලෙ’- යනු සම්කරු කුලයෙහි.

‘පුක්කුස කුලෙ’- යනු පරමල් ඉවත දමන කුලයෙහි

‘කසිරවුන්නිකෙ’- යනු දුක් පැවතුමෙහි.

‘දුබ්බණ්ණො’- යනු පාංශු පිශාවයන් මෙන් දැවීගිය කණු වන පැහැය ඇති.

‘දුද්දසිකො’- යනු වැදූ මව්ටද අප්‍රිය දැකුම් ඇති.

‘ඕකොමකො’- යනු මිටිවූ.

‘කාණො’- යනු එක ඇසක් කණවූ හෝ දැසම කණවූ හෝ.

‘කුණී’- යනු එක අතක් කොරවූ හෝ දැතම කොරවූ හෝ

‘බඤ්ජො’- යනු එක පයක් කොරවූ හෝ දෙපය තම කොරවූ හෝ

‘පක්ඛහතො’- යනු නැසුනු පැත්තක් ඇති පිළා

‘පදිපෙය්‍යයස්සා’- යනු තෙල් ඇතිලිය ආදීවූ පහන් දැල්වීමේ උපකරණ.

‘ඵංඛො මහාරාජ’- යනු මෙහි එක් පුද්ගලයෙක් පිට ආලෝකයක් නොදැන මව් කුසෙහිම කලුරිය කොට අපායෙහි උපදින්නේ සියලු කල්පයම සැරිසරයි, ඔහුද අඳුරෙන් අඳුරටම යන්නේ වේ. යමෙක් වනාහි කුහක පුද්ගලයෙක් වන්නේද කුහකයාගේ උත්පත්තියද මෙබඳුම වන්නේයි කියන ලදී.

මෙහි වනාහි ‘නිවෙකුලෙ පච්ඡා ජාතො හොති වණ්ඨාල කුලෙවා’- යන ආදීන්ගෙන් ආ ගමන විපත්තියද පෙර උපන් ප්‍රත්‍යය විපත්තියද දක්වන ලදී.

‘දළිද්දෙ’- යන ආදීන්ගෙන් පවත්නාවූ ප්‍රත්‍යය විපත්තියයි.

‘කසිර චුත්තිකෙ’- යන ආදීන්ගෙන් ජීවත් වීමේ ක්‍රමවල වරදයි.

‘දුඛඛණ්ණො’- යන ආදීන්ගෙන් ආත්මභාව විපත්තියයි.

‘බව්භාබාධො’- යන ආදීන්ගෙන් දුකට කරුණු පැමිණීමයි.

‘න ලාභි’- යන ආදීන්ගෙන් සැපතට කරුණු නැතිවීමද උපහෝග විපත්තියද වේ.

‘කායෙන දුච්චරිතං’- යන ආදීන්ගෙන් අඳුර කරා යෑමේ කරුණු එක්වීමයි.

‘කායස්ස හෙදා’- යන ආදීන්ගෙන් පරලෙව්හි අඳුර කරා පැමිණෙන්නේ කුසල් පක්ෂයෙහි කියන ලද අවිරුද්ධ කරුණු වලින්ම දන යුතුයි.

‘අක්කොසති’- යනු දස වැදෑරුම් ආක්‍රොශ වස්තූන්ගෙන් ආක්‍රොශ කරයි.

‘පට්භාසති’- යනු ‘කුමක් හෙයින් සිටින්නහුද? කිම නොප විසින් අපේ සි සෑම් ආදිය කළාහුද’ යන ආදී වශයෙන් නින්දා වචනවලින් නින්දා කරයි.

‘රොසෙති’- යනු ගැටෙයි.

‘අබ්‍යග්ග මනසො’- යනු එකඟවූ සිත් ඇත්තේ (පළමු වැන්නයි.)

(3-3-2) දෙවැන්නෙහි-

'ජණ්ණා'- යනු ජරාවෙන් දිරා ගියාහු.

'වුද්ධා'- යනු වයසින් වැඩුණු,

'මහල්ලිකා'- යනු මැහැලිය.

'අද්ධගතා'- යනු අඩක් බොහෝ කලක් ඉක්මවුවාහු.

'වයො අනුජ්ජන්තා'- යනු පසු වයසට පැමිණියාහු.

'පියා මනාපා'- යනු රජුගේ වනාහි මව් මළ කල්හි (පියාගේ හෝ මවගේ මව) ආච්චි ඔහු මව් තනතුරෙහි තබා පෝෂණය කළාය, එහෙයින් ඔහුට ආච්චි කෙරෙහි බලවත් ප්‍රේමයක් උපන්නේය. එහෙයින් මෙසේ කීහ.

'හත්ථීරතනෙනා'- යනු ලක්ෂයක් අගනා ඇතෙක් ලක්ෂයක් අගනා ආහරණයෙන් සරහන ලද්දේ ඇත් රුවන නම්. ලක්ෂයක් අගනා අස් රුවන ගැනද මේ ක්‍රමයමයි ගම්වරයද ලක්ෂයක් උපදින ගමක්මය.

'සබ්බානිතානි හෙදන ධම්මානි'- යනු ඔවුනතුරෙන් කිසිවක් කරනු ලබන්නේම බිඳෙයි. කිසිවක් කොට අවසානයේ රෝදයට අසුවූ කලක් පරිද්දෙන්ද කිසිවක් ඉවත් කොට බිම තැබූ කෙණෙහිමද කිසිවක් එයින් මත්තෙහිද වේ, මෙපරිද්දෙන්ම සතුන් අතරද කිසිවෙක් පිළිසිදගෙන මැරෙයි. කිසිවෙක් ගබ්සා (ගස්සා) වීමෙන් මවගේ කුසයෙන් නික්මීමක් නැතුවම මැරෙයි. කිසිවෙක් උපන් කෙණෙහිමද, කිසිවෙක් එයින් මත්තෙහිද වේ, එහෙයින් මෙසේ කීහ. (දෙවැන්නයි.)

(3-3-3) තුන්වැන්නෙහි-

සියල්ල කී ක්‍රමයමය. (තුන්වැන්නයි.)

(3-3-4) සතරවැන්නේ අර්ථොත්පත්තිය බහා තැබීමයි. බුදුන් වහන්සේට වනාහි බුදුවූ අවුරුද්දේම හික්ෂු සංඝයාටද සමග බොහෝ ලාභ සත්කාර උපන්නේය. තීර්ථකයෝ විනාශවූ ලාභ සත්කාර ඇතිව ගෙයක් පාසා මෙසේ කියමින් හැසිරෙන්නාහුය. ශ්‍රමණ් ගෞතමයෝ මෙසේ කීහ. මටම දන් දිය යුතුයි, අන්‍යයන්ට දන් නොදිය යුතුයි. මටම දුන් දෙය මහත්ඵල වෙයි, අන්‍යයන්ට දුන් දෙය මහත්ඵල නොවෙයි.

මගේම ශ්‍රාවකයන්ට දුන් දෙය මහත් ඵල වෙයි, අන්‍යයන්ගේ ශ්‍රාවකයන්ට දුන් දෙය මහත් ඵල නොවෙයි, තෙමේද පිඬු පිණිස හැසිරෙමින් පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නාවූ අනුන්ට සිව් පසයෙන් බාධා කිරීම වනාහි යුක්තියක්ද? නො ගැළපෙන්නාවූ අයුක්තියක්ම කරයි යනුවෙනි, ඒ කථාව පැතිරෙන්නේ රජ කුලයටද ගියේය. රජු අසා සිතීය. තථාගතයන් වහන්සේ අනුන්ගේ ලාභ නැති කරන්නේය යන මෙය අස්ථාන වෝදනාවකි, මොව්හු බුදුන්ගේ අලාභය පිණිස අසස පිණිස උත්සාහ කරත්, ඉදින් මම මෙහිම සිටියදී මෙසේ නොකියවූ බුදුහු මෙසේ නොදෙසන්නේ යයි කියමි, එසේ ඇතිකලද මේ කථාව නිමාවට නොයන්නේය, මෙය මහා ජනයා රැස්වූ කාලයෙහිම දුරුකරන්නෙමි පිටි උත්සව දිනයක් පැමිණෙන තෙක් නිශ්ශබ්ද විය.

අන්දවසක මහාජනයා පැමිණි කල්හි මේ මෙයට කාලය යයි නුවරෙහි බෙර හැසිරවී. සැදැහැවත්තු හෝ සැදැහැනැත්තහු හෝ සමාසක් දෘෂ්ටිකයෝ හෝ මිථ්‍යා දෘෂ්ටිකයෝ හෝ ගෙවල් රැකීමට දරුවන් හෝ ස්ත්‍රීන් තබා සෙසු යම් අයෙක් විහාරයට නොයෙත්ද පණසක් දඩය' යනුවෙනි. තෙමේද උදෑසනම නා කරන ලද උදය ආහාර ඇත්තේ සියලු අබරණින් සැරසී මහත් බල පිරිසක් සමග විහාරයට ගියේය. යන්නේම සිතීය. 'භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ වනාහි මටම දන් දිය යුතුය -පෙ- අනෙකෙකුගේ සවිවන්ට දීම මහත් ඵල නොවේ යනුවෙන් මෙසේ විමසීම නොගැළපේ ප්‍රශ්නයක්ම විමසන්නෙමි. ප්‍රශ්නය විසඳන්නාවූම බුදුහු අවසානයෙහි තීර්ථකයන්ගේ වාදය බිඳින්නේය' යනුවෙන් ප්‍රශ්නය විමසන්නාවූ හෙතෙමේ 'තත්ථනුබො භත්තෙ දානං දාතබ්බං' (කවරෙකුට වනාහි ස්වාමීනි, දන් දිය යුතුද) යනුවෙන් කීහ.

'යත්ථ' - යනු මේ පුද්ගලයකු කෙරෙහි

'විත්තං පසිදති' - එහි දිය යුතුයි. ඔහුට හෝ දිය යුතුයි යන අර්ථයි. මෙසේ කී කල්හි රජු යම් මිනිසුන් විසින් තීර්ථකයන්ගේ වචනය දන්වන ලදුව ඔවුන් බැලීය. ඔව්හු රජු බැලීම පමණකින්ම හැකිලී ගියාහු බිම බලාගත්තාහු පා ඇඟිලිවලින්

බිම ඉරි අදිමින් සිටියානුය. 'රජු එක පදයෙන්ම 'ස්වාමීනි, තීර්ථකයෝ නැසුනානුයයි මහාජනයා අස්වන්නේ මහා ශබ්දයෙන් කිය. මෙසේද වනාහි කියා බුදුන් වහන්ස, සිත නම් නිගණ්ඨ පරිබාජකාදීන් කෙරෙහි යම්කිසි තැනෙකහි පැහැදෙයි, ස්වාමීනි, කවර තැනකට දුන් දෙය මහත්ඵල වේදැයි විචාළේය. මෙය වනාහි අනෙකකි. 'මහ රජ, තා පළමුව අනිකක් අසනලදී. පසුව අනිකකි. මේ පැණය සලකව, ප්‍රශ්න කීම වනාහි මට භාරය, 'යනුවෙන්, කියා 'සිලවත බො' යන ආදිය කිහ.

එහි 'ඉධත්‍යස්සා'- යනු මෙහි ඔව්හු ඔහුට.

'සමුපබ්බුල්හො'- යනු රැස්වී.

'අසික්ඛිතො'- යනු ධනු ශිල්පයෙහි නොහික්මී.

'අකතහත්ථො'- යනු මීට බැඳුම් වශයෙන් නොපිළියෙළ වුනු අත් ඇතිව,

'අකත යොග්ගො'- යනු තෘණ මීටි මැටි ගොඩවල් ආදියෙහි නොකරන ලද පුරුදු ඇත්තේ.

'අකතුපාසනො'- යනු රාජ රාජ මහාමාත්‍යාදීන්ට නොදක්වන හියැවීම් ඇත්තේ.

'ජම්භි'- යනු වෙව්ලන්තාවූ ශරීර ඇත්තේ.

'කාමච්ඡන්දො පහිනො'- යනු ආදීන්හි රහත් මගින්, කාමච්ඡන්දය දුරුවෙයි. අනාගාමී මාර්ගයෙන් ව්‍යාපාදය, රහත් මගින්ම ටීනමිද්ධය, එසේම දෙවැන්නෙන් උද්ධච්චය තුන් වැන්නෙන්ම කුකුසය, පළමු මගින්ම විචිකිච්ඡාව දුරුවෙයි.

'අසෙබෙන සීලක්ඛන්ධෙනා'- යනු රහත් නොවූ තැනැත්තාගේ ශීලස්කන්ධය අසෙබ සීලස්කන්ධ නම්, සියලු තැන්හිම මේ ක්‍රමයයි. මෙහිද පළමු සිවුපදයෙන් ලෞකික ලෝකෝත්තර සීල සමාධි ප්‍රඥා විමුක්තීන් කියන ලදී. විමුක්ති ඥාණ දර්ශනය නුවණින් සලකා බැලීමේ ඥාණය වෙයි. එය ලෞකිකමය.

'ඉස්සත්ථං'- යනු ඊ ශිල්පයයි.

'බලවිරියං'- යනු මෙහි බලය නම් වායෝ ධාතුවයි, චීර්යාය කය පිළිබඳ සිත පිළිබඳ චීර්යායමය,

'භරො'- යනු පෝෂණය කරන්නේය,

'නාසුරං ජාති පච්චයා' - යනු මේ තෙමේ ජාති සම්පන්න යයි මෙසේ ජාතිය සලකා ශූර නොවූවකු පෝෂණය නොකරන්නේය.

'ඛන්ති සොරච්චං' - යන මෙහි ඛන්ති යනු ඉවසීමේ ක්ෂාන්තියයි,

'සොරච්චං' - යනු රහත් බවයි,

'ධම්මා' - යන මෙහි ධර්ම දෙකකි.

'අස්සමෙ' - යන වාසස්ථානයෙහි.

'විවතෙ' - යනු අරණ්‍ය ස්ථානයෙහි දිය නැති අරණ්‍යයෙහි පොකුණු ආදිය කරන්නේය යන අර්ථයි.

'දුග්ගෙ' - යනු සම නැති තැන.

'සක්ඛමනාති' - යනු පනස් රියන් හැට රියන් පමණ ගැවසී ගත් පිරිසිදු වැලි ඇති රූ සක්මන් කරන්නේය. දැන් ඒ අරණ්‍ය සේනාසනවල වසන්නාවූ භික්ෂූන්ගේ භික්ෂාවාරවත් කියන්නේ 'අන්තං පානං' යන ආදිය කීහ.

'සෙනාසනාති' - යනු ඇඳ පුටු ආදිය,

'විප්පසන්නෙනා' - යනු රහතුන් හට දෙන්නේද සැක සහිතව කෙලෙස් මලින් යුතු සිතින් නොදී පැහැදුනු සිතින්ම දෙන්නේය.

'ථනයං' - යනු නාද කරන්නේ,

'සතක්කඤ්ඤා' යනු වැටුනු සිය ගණන් මුදුන් ඇති, නොයෙක් කුළු යන අර්ථයි.

'අභිසංඛච්චා' - යනු පිළියෙළකොට ගළපා රැස්කොට,

'අමොදමනො' - යනු සතුටු සිත් ඇතිව.

'පකිරෙති' - යනු දන් දෙන තැන හැසිරෙයි. විසුරුවන්නාක් මෙන් හෝ දන් දෙයි.

'පුඤ්ඤධාරා' - යනු දීමේ චේතනාවෙන්ම වූ නොයෙක් පුණ්‍ය ධාරා

'දාතාරං අභිවස්සති' - යනු යම්සේ අහසෙන් පැන නැංගාවූ මේසයෙන් නික්මෙන්නාවූ ජලධාරාවෝ පොළොවෙහි ඉසෙත්ද තෙමෙද්ද ධූවිලි සංසිද්දේද මනාව වැටෙද්ද, එපරිද්දෙන්ම මේ දායකයාගේ ඇතුළත උපන්නාවූ පුණ්‍යධාරාවෝ ඒ දෙන්නාගේම

ඇතුළත තෙමෙයි, පිරෙයි, ගලා බසීයි. එහෙයින් දාතාරං අභිවස්සති යනුවෙන් කියන ලදී. (සතර වැන්නයි)

පස්වැන්නෙහි (3-3-5)

‘මුද්ධාවසින්නානං’- යනු ක්ෂත්‍රිය අභිෂේකයෙන් මුදුන තෙමීමෙන් කරන ලද අභිෂේක ඇත්තවුන්ගේ,

‘කාමගෙධ පරියුට්ඨිතානං’- යනු කාමයන්හි ගිජු බැවින් රාගාදියෙන් මඬනා ලද්දවුන්ට,

‘ජනපදන්ථාවරියප්පත්තානං’- යනු දනව්වෙහි තහවුරු බවට පැමිණියවුන්ට,

රාජකරණියානි,- යනු රජුගේ ක්‍රියාවන් රජුන් විසින්ම කළයුතු වැඩය.

‘නෙස්වාහං’- යනු ඔව්හුතුරෙන් මම,

‘උස්සුක්කං ආපන්නො’- යනු වැඩ පිළිවෙළකට පැමිණියේ, මේ රජතෙම වනාහි දවසට තුන් වරක් බුදුන්ගේ උපස්ථානයට යයි, අතරතුර ගමන්ද බොහෝ වෙත්, නිරතුරුව යන්නාවූ ඔහුට හට සේනාව විශාලද වෙයි ස්වල්පද වෙයි. අනතුරුව එක් දවසක් පන්සියයක් සොරු කථා කළහ. ‘මේ රජු අවේලාවෙහි අල්පවූ පිරිස සමග ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට උපස්ථානයට යයි, අතරමගදී මොහු අල්වාගෙන රාජ්‍යය ගන්නෙමුයි’ යනුවෙනි. ‘ඔව්හු ඒ අතරෙහි අන්ධවනයෙහි සැඟවුනාහුය, රජවරු නම් මහ පින් ඇත්තෝ වෙත්, අනතුරුව ඔවුන්ගේම ඇතුළෙන් එක් පුරුෂයෙක් අවුත් රජුට දැන්වීය. රජු මහත් හට සේනාවක් ගෙන අන්ධ වනය පිරිවරා ඔවුන් සියල්ල ගෙන අන්ධවනයේ සිට නගර දොරටුවට යම් පමණ දුරද ඒ මග දෙපස යම්සේ ඔවුනොවුන් ඇසින් ඇස ළංවනසේ බලන්ද එසේ සමීපව උල් සිටුවා උල්වල සිටුවීය, මේ සඳහා මෙසේ කීහ.

අනතුරුව බුදුහු සිතිය ‘ඉදින් මම’ මහ රජ, මා වැනි සම්බුදුවරයෙකු සමීප විහාරයේ වසන කල්හි තා විසින් මෙබඳුවූ දරුණු ක්‍රියාවක් කරන ලදී. තාගේ ක්‍රියාව අයුත්තකිසි කියන්නෙමි’ යනුය, අනතුරුව මේ රජතෙම හැකිලීමෙන් සිටීමට නොහැක්කේ වන්නේය. පරියාය ධර්ම දේශනාවෙන්ම මා විසින්

අවබෝධ කළ යුත්තේය'යි දම් දෙසුම අරඹන්නේය. 'තං කිං මඤ්ඤසි' යන ආදිය කීහ.

එහි 'සද්ධාධිකෝ'- යනු ඇදහිය යුතුයි. ඔබ යමෙකුගේ වචනය අදහන්නෙහිය යන අර්ථයි.

'පච්චයිකෝ'- යනු එයටම සමාන වචනයකි. යමෙකුගේ වචනය ප්‍රාර්ථනා කරන්නෙහිය යන අර්ථයි.

'අබ්භසමං'- යනු අහස හා සම,

'නිප්පොඨෙනතා ආගච්ඡති'- යනු යම් පමණ පොලෝ තෙලෙහි සිට අකණිටා බඹලොව දක්වා සියලු සතුන් සියුම් කළයුතු තල කුඩුසේ කරමින් එයි.

'අඤ්ඤත්‍ර ධම්ම වරියාය'- යනු ධර්මයේ හැසිරීම හැර කළයුතු අන් කිසිවක් නැත, ස්වාමීනි, දශකුසල කර්ම පටි නම් ධර්මවරියාවම කළ යුතුය යනුය. හැසිරීම් ආදිය එයටම සමාන වචනය.

'ආරොචෙමි'- යනු කියන්නෙමි.

'පටිවෙදයාමි'- යනු දන්වමි,

'අධිවත්තති'- යනු මඩිසි,

'හත්ථියුද්ධානි'- යනු නාලාගිරි සමාන ඇතුන් මැඩ කළ යුතු යුදය.

'ගති'- යනු උපදීමයි,

'විසයෝ'- යනු අවකාශය දක්ෂ බව හෝ ඔවුන් විසින් ජරා මරණය යටපත් කිරීමට නොහැකිය.

'මන්තිනො මහා මත්තා'- මන්ත්‍ර සම්පන්න මහෝෂධ විධුර පණ්ඩිත ආදීන් හා සමාන මහ ඇමතියෝ,

'භූමිගතං'- යනු මහ ලෝ කුඹු පුරවා බිම තබන ලද.

'වෙනාසට්ඨං'- යනු සම්පසි පුරවා තුලා දඬු ආදියෙහි එල්බ මුදුන් ගේ ආදියෙහිද පුරවා තබන ලද.

'උපලාපෙතුං'- යනු ඔවුනොවුන් බිඳවීමට, යම්සේ දෙදෙනෙක් එක මහතින් නොයෙත්ද එසේ කිරීමට.

'නහං ආහච්ච'- යනු අහස පුරවා.

'එවං ජරාව මච්චුව'- යනු මේ පර්වත දෙකම ගන්නා ලදී. රජුට අවවාදයෙහි වනාහි ජරාව පැමිණෙයිද සියලු තරුණකම

පැහැර ගන්නාහුය යනුය. මෙසේ ජරා මරණ ව්‍යාධි විපත්ති යන මේ සතරදෙනම පැමිණෙන්නාහුය.

‘තස්මා’- යනු යම්හෙයකින් ඇත් යුද ආදියෙන් ජරා මරණ දිනීමට නොහැකිද එහෙයිනි.

‘සද්ධං නිවෙසයෙ’- යනු වාසය කරවා ගන්නේය පිහිටුවන්නේය යනුය. (පස්වැන්නයි.)

(මෙසේ කෝසල සංයුත්ත වර්ණනාව කියා නිමවන ලදී.)

4-1-1 මාර සංයුත්තයේ පළමු වැන්නෙහි-

‘උරුච්චොයං විහරති’- යනු අවබෝධ කළ සියල්ල දත් නුවණ ඇතිව උරුච්චෙල ගම ඇසුරු කොට වාසය කරයි.

‘පඨමාහි සම්බුද්ධො’- යනු බුදුව පළමු සත්සතිය ඇතුළතම,

‘දුක්කරකාරිකායා’- යනු සය අවුරුද්දක් කළ දුෂ්කර ක්‍රියාවෙන්.

‘මාරො පාපිමා’- යනු තමාගේ විෂය ඉක්මවීමට පැමිණි සත්වයන් මරයිනුයි මාර නම් ලත් තැනැත්තේ, පවෙහි යොදවයි තෙමේ හෝ පවෙහි නියැලුනේ යයි පාපිමං නම්. ඔහුට කණ්හ, අධිපති, වසවත්ති, අන්තක, නමුච්චි, පමත්ත බන්ධු යන ආදිවූ අන්‍යවූ බොහෝ නම්ද වේ; මෙහි වනාහි මේ නම් දෙකම ගන්නා ලදී.

‘උපසංඛමති’ යනු මේ ශ්‍රමණ ගෞතම තෙම මිදුනෙමි යයි හඟයි, ඔහුට නොමිදුන බව කියන්නෙමි’යි සිතා පැමිණියේය.

‘තපොකම්මා අපක්කමා’- යනු තපස් කර්මයෙන් ඉවත්ව,

‘අපරද්ධො යනු ‘ඔබ සුද්ධි මාර්ගයෙන් ඇත යයි කියයි.

‘අමරං තපං’- යනු නොමියන තපස නොමියන පිණිස කළ රුක්ෂ තපසය, ආත්මය අධික වෙහෙසට පත් කිරීමේ යෙදීමයි.

‘සබ්බානත්ථාවහං හොති’- යනු සියලු තපස මට වැඩ පිණිස නොවේ යයි දැන.

පියාරිත්තං වම්මනි’- යනු අරණ්‍ය ගොඩබිමෙහි ප්‍රිය බවෙන් සුන් වූවක් මෙන්; මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. යම්සේ අරණ්‍ය ගොඩ බිමෙහි නැව තබා බඩු පුරවා මහජනයා නැගුනේ

ප්‍රිය බව හැර අදින්තේද පීඩා කරන්නේද ඒ මහජනයාගේ උත්සාහයෙන් අගලක් දැගලක් පමණක් නැවෙහි ගමනක් නොසිදුවන්නේ නිරර්ථක වන්නේය. ප්‍රයෝජනයක් නොවන්නේය, එපරිද්දෙන්ම මම සියලු තපස අනර්ථය පිණිස වේයයි දැන විසඳුමේ යනුය.

දැන් ඒ අමර තපස හැර යම් මගකින් බුදුවිය, එය දක්වන්නේ 'සීලං' යන ආදිය කිහිපයකි.

එහි සීල යන වචනයෙන් යහපත් වචනය කර්මාන්තය ආජීවය ගන්නා ලදී.

'සමාධිනා' - යනුවෙන් යහපත් උත්සාහය සිහිය සමාධිනුය.

'පඤ්ඤා' - යනුවෙන් යහපත් දැකුම කල්පනාවය.

'මග්ගං බොධාය භාවයං' - යනු මේ අටඅර්මග අවබෝධය පිණිස වඩන්නේ; මෙහිද වැඩිම යනු මාර්ගය පිණිසය, යම්සේ කැඳ පිණිස කැඳම පියන්ද, කැවුම් පිණිස කැවුම්ම පියන්ද අත් කිසිවක් නොකරන්ද මෙසේ මාර්ගය පිණිස මාර්ගයම වඩයි. එහෙයින් මාර්ගාවබෝධය පිණිස වැඩිමය යනු කියන ලදී.

'පරමං සුද්ධිං' - යනු රහත් බවය.

'නිහතො' - යනු ඔබ මා විසින් තසන ලදී, පරදවන ලදී. (පළමු වැන්නයි)

4-1-2- දෙවැන්නෙහි-

'රත්තන්ධකාර නිමිසාය' - යනු රාත්‍රි අඳුරු බව කිරීමෙන් මහ අඳුරෙහි සිවුරග ගණඳුරෙහි.

'අජ්ක්ඛොකාසෙ නිසින්තො හොති' - යනු ගඳකිලියෙන් නික්ම සක්මන් කෙළවර ගල් පුවරුවෙහි මහ සිවුර හිසෙහි තබා ප්‍රධන් විර්යය වඩන්නේ හුන්නේ වෙයි. ඉදින්ද බුදුන්ට වනාහි නොවැඩූ මගක් හෝ දුරු නොකළ කෙළෙස් හෝ ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකළ නිරොධයක් හෝ නැත. කුමක් හෙයින් මෙසේ කියේද යත්? අනාගත කුල පුත්‍රයන්ගේ අකුස්ස පිණිසය, අනාගත කුලපුත්‍රයෝ මා ගත් මග සිහි කොට එළිමහන් නැත විසුම විසිය යුතුයයි හඟිමින් ප්‍රධන් විර්යය කරන්නෙයි දකින්නාවූ බුදුහු මෙසේ පැවසූහ.

'මහ' - යනු විශාලවූ,

'අරිට්ඨකො' - යනු කලු පැහැති.

'මණි' - යනු ගලක්.

'ඵචමස්ස සීසං හොති' - යනු මෙබඳුවූ ඔහුගේ කළු පැහැති කුළු ගෙයක් පමණවූ මහ ගලක් සමානවූ නිස් වෙයි.

'සුභාසුභං' - යනු දිගු මගෙහි හැසිරෙන්නේ හොඳ නොහොඳ වර්ණනා කොට ආවේයයි කියයි. නොහොත්

'සංසරං' යනු හැසිරෙමින් එන්නේ.

'දීඝමද්ධානං' - යනු වසවත් හමුවේ පටන් යම්පමණවූ උරුවේලාව දක්වා දිගු මගය, බුදුවීමට පෙර හෝ සය අවුරුද්දක් දුෂ්කරක්‍රියා කළ කාලයද දිගු කලකි.

'චණ්ණංකත්වා සුභාසුභං' - යනු හොඳද නොහොඳද නන්අයුරින් චණා නොයෙක් වර මා සමීපයට ආවේය. යන අර්ථයි. වර්ණයක් නම් නැත. යම් වර්ණයකින් මාරයා හිංසා කිරීම පිණිස බුදුන් හමුවට නොආවිරූය, එහෙයින් ඔහුට බුදුහු මෙසේ කීහ.

'අලං තෙනා' - යනු මාරය, මේ හිංසාකාරීවූ දැකුම් පිළිවෙළින් තට කම් නැත (දෙවැන්නයි)

(4-1-3) තුන්වැන්නෙහි-

'සුසංවුතා' - යනු මනාකොට වසන ලද.

'නතෙ මාර! වසානුගා' - මාරය, ඔව්හු තාගේ වසගයට පැමිණීමක් නොවෙත්.

'න තෙ මාරස්ස බද්ධගු' - යනු ඔව්හු මාරයාවූ තාගේ බැඳුමෙන් හැසිරෙන්නාවූ අතවැසි ශිෂ්‍යයාගේ නොවෙත්. (තුන්වැන්නයි.)

(4-1-4) සිව්වැන්නෙහි-

'යොනියොමනිසිකාරා' - යනු නුවණින් මෙතෙහි කිරීමෙන්.

'යොනියො සම්මප්පධානා' - යනු නුවණින් යුක්තව කරන විරියයයෙන්.

'විමුත්ති' - යනු රහත් ඵලයෙන් මිදීම.

'අජික්ඛාසි'- යනු මේ තෙමේ තමා විසින් විරියයකොට රහත් බවට පැමිණෙද සනුටු නොවෙයි. දැන් අනුන්ටද පැමිණෙවයි උත්සාහ කරයි ඔහු වළක්වන්නෙමිසි සිතා කිය.

'මාරපාසෙනා' යනු කෙළෙස් බැඳුමෙන්.

'යෙ දිතබ්බා යෙව මානුසා'- යනු යම් දිව්‍ය කාම ගුණ සංඛ්‍යාත මනුෂ්‍ය කාමගුණ සංඛ්‍යාතද මාර බැඳුම් නම් ඇත, ඒ සියල්ලෙන්ම ඔබ බැඳුනේ යයි කියයි.

'මාර බන්ධන බද්ධොසි'- යනු මාර බැඳුමෙන් බැඳුනේ, මාර බැඳුමෙහි හෝ බැඳුනේ.

'න මෙ සමණ! මොක්ඛසි'- යනු ශ්‍රමණය! ඔබ මගේ විෂයෙන් නොමිඳෙන්නේය යනුය (සිවුවැන්නයි)

(4-1-5) පස්වැන්නෙහි-

'මුත්තොහං'- යනු මම මිදුනෙමි; පළමු සූත්‍රය ඇතුල්වසෙහි දෙසන ලදී. මෙය වනාහි පචාරණය කොට විසූ වස් කාලයෙහිය.

'චාරිකං' යනු පිළිවෙළින් ගමන් කිරීමෙන් හැසිරීමය; දවසක් පාසා යොදුනක්වත් යමින් හැසිරෙවු යනු කියයි.

'මා එකෙන දෙව'- යනු එක මග දෙදෙනෙක් නොයවු, මෙසේ ගිය කල එක් කෙනෙක් දහම් දෙසද්දී අනෙක් තැනැත්තේ තුෂ්ණිමිභූතව සිටිය යුතු වෙයි. එහෙයින් මෙසේ කීහ.

'ආදී කළ්‍යාණා'- යනු පටන්ගැන්ම යහපත් බව එසේම මැද හා අවසානයද යහපත් බවය, මුල මැද අවසානය යන මෙය ශාසනයේද දේශනාවේද වශයෙන් දෙපරිදිය. එහි සසුනෙහි ශීලය මූලය, සමථ විදර්ශනා මාර්ගය මැදය, ඵල හා නිර්වාණය අවසානය, ශීල සමාධි විදර්ශනා හෝ මූලය, මාර්ගය, මැදය, ඵල නිර්වාණයන් අවසානයය, දේශනාවෙහි වනාහි පද සතරෙන් යුක්ත ගාථාවෙහි පළමුකොටම පළමු පාදය මූලය, දෙවෙනි තුන්වෙනි පාද මැදය, සිව්වෙනි, පාදය අවසානයය, පාද පහක් හයක් ඇති තැන පළමු පාදය මූලය. අවසන් පාදය අවසානය, සෙසු කොටස මැදය එක් අනුසන්ධියකින් යුක්ත සූත්‍රයේ නිදානය මූලය, 'ඉදමචොව' යනු අවසානයය, සෙස්ස

මැදය, නොයෙක් අනුසන්ධිය ඇති තැන බොහෝ අනුසන්ධි මැදය, නිදානය මූලය, 'ඉදමවොව' - යනු අවසානය.

'සාන්ථං' - යනු සාර්ථක කොට දේශනා කරවි.

'සබ්බඤ්ජනං' - යනු අකුරුවලින්ද පදයන්ගෙන්ද සම්පූර්ණ කොට බබළවි.

'කෙවල පරිපුණ්ණං' යනු සියල්ල සම්පූර්ණ.

'පරිසුද්ධං' - යනු කෙලෙස්වලින් තොරව.

'බ්‍රහ්මචරියං' - යනු ශික්ෂා තුනෙන් යුක්ත සසුන් බඹසර

'පකාසෙප්' - යනු දෙසවි.

'අප්පරජක්ඛ ජාතිකා' යනු පැණසෙහි මදවූද කෙලෙස් දූලි ඇති හෙයින් සියුම් සලුවෙන් පිසින්නාක් මෙන් සිව්පද ගාථා අවසානයේ රහත්වීමට සමත් සත්වයෝ ඇත යන අර්ථයි,

'අස්සවණතා' - යනු නොඇසීමෙන්,

'පරිභායන්ති' - යනු නොලැබීමේ පිරිහීමෙන් ධර්මයෙන් පිරිහෙත්,

'සෙනානී නිගමො' - යනු පළමු කල්පයෙහි වූවන්ගේ සේනාවන් විසූ තැන් අවසරයෙහි පිහිටුවූ ගමය, සුජාතාවගේ හෝ පියාගේ සේනානී නම් නියම් ගමය.

'තෙත්තපසංකම්ස්සාමි' - යනු මම තොපි යොදවා පිරිවෙන් ආදිය කරවා උපස්ථායකාදීන් පිරිවරමින් නොවසන්නෙමි, තුන් බෑ ජට්ටලයන්ගේ තුන්දාස් පන්සියක් පෙළහර දක්වා ධර්මයම දෙසීමට එළඹෙන්නෙමි.

'තෙත්තපසංකම්' යනු මේ ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ මහා යුද්ධයක් විමසන්නාක් මෙන් එක මගින් දෙදෙනෙකු නොයවු. ධර්මය දෙසවු යනුවෙන් හික්ෂුන් සැට නමක් යොදවයි. මෙහි වනාහි දහම් දෙසන්නාවූ එකකුගෙන්ද මගේ සිතේ සතුටක් නැත. මෙසේ බොහෝ දෙනා දෙසන කල්හි කොයින් වන්නේද එය වළක්වන්නෙමි යි සිතා එළඹියේය. (පස්වැන්නයි.)

(4-1-6) සයවැන්නෙහි-

'සොණ්ඩිකා කිලඤ්ජං' - යනු රා පෙරන්නවුන්ගේ පිටි ලැල්ලෙහි පැදුරය,

‘කොසලිකා කංසපාති’- යනු කොසොල් රජුගේ රිය සකක් පමණ පාවිච්චි කළ පාත්‍රය.

‘ගලගලායන්නේ’- යනු ගර්ජනා කරන්නේ.

‘ඉතිවිදිත්වා’- යනු සවන් ගොයුම් තෙමේ විරියයෙහි යෙදෙන්නේ සුවසේ හුන්නේ ඔහු හටගන්නෙමිය යනුවෙන් කී අයුරු ආත්මභාවයක් මවා බැවුන් බිම ඔබ්බෙනොබ හැසිරෙන්නේ විදුලි එලියෙන් දැක මේ කවර සත්වයෙක්දැයි සලකන්නේ මේ මාරයායයි මෙසේ දැන,

‘සුඤ්ඤගෙහානි’- යනු ජනයාගෙන් තොර තැන,

‘සෙය්‍යා’- යනු සයනය පිණිස, සිටින්නෙමි, සක්මන් කරන්නෙමි, හිඳින්නෙමි, යන මේ අර්ථය පිණිස යමෙක් ජන ශුන්‍යස්ථානයන් සේවනය කරත් යන අර්ථයි.

‘සොමුනි අත්තසංයතො’- යනු ඒ සර්වඥ මුනි තෙමේ අත්පා සෙලවීමක් හෝ නොකරන හෙයින් සංවරවූ ආත්මභාව ඇත්තේ.

‘වොස්සජ්ජ වරෙය්‍ය තත්ථසො’- හෙතෙම ඒ ආත්මභාවයෙහි ආසාව දුරුකොට හැසිරෙන්නේ.

‘පතිරූපංහි තථාවිධස්සතං’- යනු එබඳුවූ ඒ ස්වභාවයෙහි පිහිටි සර්වඥ මුනිවරයාගේ අත්බැවිහි ආසාව හැර හැසිරීම නම් සුදුසුමය.

‘වරකා’- යනු සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදී හැසිරෙන සත්වයෝ,

‘හෙරවා’- යනු සර්වඤ්ඤාණක අවිඤ්ඤාණක උපද්‍රව, එහි නුවණ සහිත අය සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදීහුය. අවිඤ්ඤාණකයෝ නම් රැයෙහි කණු තුඹස් ආදීහු ඔවුන් විසින්ද ඒවේලාවෙහි යකුන් මෙන් වටහා ගනිත්. රැහැන් වැල් ආදිය සර්පයන් මෙන් සිතත්,

‘තත්ථ’- යනු ඒ උවදුරුවල සුන්‍යාගාරයට ගියාමු සර්වඥ මුනි තෙමි ලොම් සෙලවීම් මාත්‍රයක්වත් නොකරත්,

‘නතං ඵලෙය්‍ය’- යනු ආදිය කීහ. එහි ඵලෙය්‍ය’ යනු කවුඩුපයේ මෙන් තීරු තීරු වශයෙන් පලන්නේය.

‘වලෙය්‍ය’ යනු පියුම් පතෙහි සුළඟට අසුවුන දිය බිඳක් මෙන් සෙලවෙන්නේය.

'උපධිසු' - යනු ස්කන්ධ උපධීන්හි.

'තාණං න කරොන්ති' - යනු තියුණු හි උරෙහි හැසිරෙන කල්හි හයින් වන ලැහැබි කඳුමුදුන්වලට පිවිසෙන්නාහු පිහිට කරන් නම්. බුදුවරු වනාහි සිඳින ලද සියලු බිය ඇති හෙයින් මෙබඳුවූ පිහිටක් නම් නොකරන්. (සයවැන්නයි.)

(4-1-7) සත්වැන්නෙහි -

'පාදෙ පක්ඛාලෙන්වා' යනු සෘතු ගැන්වීම පිණිස සෝදා බුදුන්ගේ වනාහි සිරුරෙහි රජස් දැලි නොනගියි. දියද පියුම් පතෙහි වැටුනු මෙන් කරකී යයි ඉදින් වනාහි පා සෝදා පිවිසීම පැවිදි වතකි. එහි බුදුන්ගේ වත් බිඳීමක් නැත, වත් රැකීමේ වනාහි පිහිටා සෝදන්, ඉදින් වනාහි බුදුන් නොනාන්තේද පා සේදීම් නොකරන්නේද මේ මනුෂ්‍යයෙක් නොවේයයි කියන්නේය. එහෙයින් මිනිස් ක්‍රියාවෙහි පිහිටන්නේ සෝදන්.

'සතො සම්පජාතො' - යනු නින්ද පිළිගැනීමෙන් සිහියෙන් යුක්තවූයේ.

'උපසංඛම්' - යනු ශ්‍රමණ ගෞතමතෙමේ සියලු රාත්‍රියෙහි අභ්‍යවකාශයෙහි සක්මන් කොට ගදකිළියට පිවිසි නිදයි. ඉතාම සැප නින්දක් වන්නේය. ඔහු ගටන්නෙමියි සිත පැමිණියේය.

'කිං සොප්පසි' - යනු කිම නිදන්නෙහිද? මේ ඔබගේ කවර නම් නින්දක්දැයි කියයි.

'කිං නුසොප්පසි' - යනු කුමක් හෙයින් නිදන්නෙහිද?

'දුබ්භගො වියා' - යනු මළාක් මෙන්, විසඬු වූවාක් මෙන්ද වේ.

'සුඤ්ඤමගාරං' - යනු මා ලද ගෙය හිස්ය, නිදන්නෙහිය. යනු කියයි.

'සුරියෙ උග්ගතෙ' - යනු හිරු උදාවූ කල්හි, දැන් වනාහි අන්තික්ෂුහ්‍ර හමදින්, පැන් එළවත්, පිඩු පිණිස හැසිරීමේ ගමනට සුදානම් වෙත් ඔබ කුමක් හෙයින් නිදන්නෙහිද?

'ජාලිනි' - යනු තුන් භවයෙක්හි වසාගෙන සිටීමෙන් ඒ ඒ තමාගේ කොටස්හිවූ තෘෂ්ණා දැලෙන්,

'විසන්තිකා' - යනු ඒ ඒ රූපාදීන්හි විෂ ඇති බැවින් විෂ මුල් ඇති බැවින් විෂ පරිභෝගයෙන්ද තෘෂ්ණාව.

'කුහිකුඤ්චිනෙතවෙ'- යනු කිසි තැනෙකිහි පැමිණීමට
'සබ්බුපටිතං පරික්ඛයා'- යනු සියලු ස්කන්ධ කීලෙස
අභිසංස්කාර කාම ගුණ හේද ඇති උපධීන්ගේ ක්ෂයවීම.

'කිං තවෙත්ථ මාරා'- යනු මාරය, තට මෙහි කුමක්ද?
කුමක් හෙයින් තෝ උණු කැඳෙහි සැඟවීමට නොහැක්කාවූ
කුඩා මැස්සකු මෙන් තැනින් තැනම කැගයමින් ඇවිදින්නෙහිද?
යනුය. (සත්චූන්තයි.)

(4-1-8) අටචූන්ත දේවතා සංයුත්තයෙහි කියන ලද්දේමය.
(අටචූන්තයි.)

4-1-9 නව චූන්තෙහි-

'අප්පංවා භියෙයා'- යනු බොහෝ සෙයින් ජීවත් වන්නේ
මත්තෙහි අවුරුදු සියයක් ජීවත්වීමට නොහැකිවෙයි. පණසක්
හෝ හැටක් අවුරුදු ජීවත්වෙයි.

'අප්ප්ඨහාසි'- යනු ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ මිනිසුන්ට
ආයුෂ ස්වල්පයයි කියයි. බොහෝ බවම ඔහුට කියන්නෙමිසි
විරුද්ධව ඇත්ත වසා කිය.

'න නංහිළෙ'- යනු ඒ ආයුෂ ස්වල්පයයි යන මෙය පිළිකුල්
කොට නොසිතන්නේය.

'බීරමත්තොවා'- යනු යම්සේ වඩාගෙන යන ළදරු
කුමාරයෙක් කිරිපොවා දුහුල් සලුවෙහි හොත්තේ සිහිය
නැත්තාක් මෙන් නිදයි කිසි තැනෙකිහි ආයුෂ ස්වල්පය හෝ
දීර්ඝයයි නොසිතයි. සත්පුරුෂයා මෙසේය.

'චරෙය්‍යාදිත්තසිසොව'- යනු ආයුෂ ස්වල්පයයි දැන
ගිණිගත් හිස ඇත්තකු මෙන් හැසිරෙන්නේය. (නවචූනි
සූත්‍රයයි.)

(4-1-10) දසචූන්තෙහි-

'නෙමීවරථ කුබ්බරං'- යනු යම්සේ දවසෙහි ගමන්
කරන්නාවූ රථයේ රෝද පට්ටම (කරත්තයේ) බෝන්දිය අනුව
ගමන් කරයිද දුරු නොකරයිද මෙසේ ආයුෂද අනුව ගමන්
කරයි යනුය. (දසචූන්තයි.) (පළමු වගයි.)

(4-2-1) දෙචූනි වගේ පළමුවැන්නෙහි-

'නිසින්නො'- යනු පළමු කී අයුරින්ම විරියය වඩමින් හුන්නේ, මාරයාද ඔහු සුවසේ හුන් බව දැන ඔහු ගටන්නෙමිසි එළඹෙන්නේ.

'පදාලෙසි'- යනු පර්වත පිටෙහි සිට විද්දේය- ගල් නිතර ඔවුනොවුන් ගැටෙමින් වැටෙත්.

'කෙවලං'- යනු සියල්ල

'සබ්බං'- යනු එයටම සමාන වචනයකි. (පළමුවැන්නයි.)

(4-2-2) දෙවැන්නෙහි-

'විචක්ඛම්මාය'- යනු පිරිසේ පැණැස නැසීමට කැමැත්තේ, බුදුන්ගේ වනාහි පැණැස නැසීමට නොහැකි වෙයි. පිරිසේ උචදුරු අරමුණු ඇස්වීමෙන් හෝ දැක්වීමෙන් හෝ හැකිවෙයි.

'විජ්ඣාචිත්ත මඤ්ඤසි'- යනු කවරේද ඔබ මම දිනන ලද දිනුම් ඇත්තෙමිසි හඟින්නෙහිද? එසේ නොසිතව, ඔබට ජයක් නැත.

'පරිසාසු'- යනු අට පිරිස්හි.

'බලප්පත්තා'- යනු දසබලයට පැමිණියාහු. (දෙවැන්නයි)

(4-2-3) තුන්වැන්නෙහි-

'මන්දියානු' යනු ටිකයයි මුළාවූ බැවින්

'උදාහු කාවෙය්‍ය මත්තො'- යනු ඉදින් හෝ යම්සේ කවි තැනිය යුතුයයි සිතමින් ඒ කාව්‍ය කරණයෙන් මත්ව නිදියිද මෙසේ සයනය කරන්නේද?

'සම්පවුරා'- යනු බොහෝවූ.

'කිම්ඳං සොප්පස්වො'- යනු කුමක් හෙයින් මේ නින්දෙන් නිදන්නෙහිද?

'අත්ථං සම්චචෙ' යනු අර්ථයට එළඹ පැමිණ.

'සල්ලං'- යනු තියුණු ආයුධ හුල.

'ජග්ගං නසංක්ඛෙ'- යනු යම්සේ එකෙක් සිංහමාර්ගාදිය රකින්නේ සැක කරයිද එසේම මම රකින්නේද සැක නොකරමි.

'න පිහෙමි සොත්තුං'- යනු යම්සේ එකෙක් සිංහ මාර්ගාදියෙහි නිදීමට බියවෙයිද එසේම මම නිදීමටද බිය නොවෙමි.

‘නාන්තපත්ති මාමං’- යනු යම්සේ ගුරුවරයාට හෝ අතවැසියාට හෝ අපහසුවක් පැමිණි කල්හි උදෙසීමෙන් විමසීමෙන් සිටි බැවින් අතවැසියා රැය හෝ දාවල හෝ ඉක්මවමින් අනුව තැවෙත්ද මෙසේ මා නොතැවෙත් මට කිසියම් නොනිමි වැඩක් නම් නැත, එහෙයින්ම ‘භානිං න පස්සාමි කුහිඤ්ඤි ලොකෙ’- යනු කියන ලදී. (තුන් වැන්නයි.)

(4-2-4) හතරවැන්නෙහි-

‘අනුරොධ විරොධෙසු’ යනු ඇලීම් සහගත ගැටීම්වල,

‘මාසජ්ජිත්ථො තදාවරං’- යනු මේ ධර්ම කථාවෙහි හැසිරෙමින් නොඇලෙව, ධර්ම කථාව කියන්නනුට වනාහි ඇතැමෙක් සාධුකාර දෙත්. ඔවුන් කෙරෙහි ඇල්ම උපදිත්. ඇතැමෙක් නොසකසා අසත්. ඔවුන් කෙරෙහි ක්‍රොධය උපදිත්. මෙසේ ධර්ම කථික තෙම එකඟ බව විරුද්ධ බව සැදෙන්නේ නම්, ඔබ මෙසේ නොසැදෙව යනුවෙන් කියයි.

‘යදඤ්ඤමනුසාසති’ - යනු යමෙක් අනිකෙකුට අනුශාසනා කරයිද ඔහු ‘සම්බුද්ධො හිතානුකම්පී’ ඉත සිතින් අනුකම්පා කරයි, යම්හෙයකින් හිතානුකම්පීද එහෙයින් ‘අනුරොධ විරොධෙහි විප්පමුන්නො තථාගතො යනු කීහ සතරවැන්නයි.

(4-2-5) පස්වැන්නෙහි-

අහසෙහි හැසිරෙන්නවුන්ද බඳින්නුයි ‘අන්තලික්ඛෙවර නම්,

‘පාසො’- යනු ඇලීම් සහගත පුඩුව.

‘මානසො’ යනු සිත සමග යෙදුනු. (පස්වැන්නයි)

(4-2-6) සයවැන්නෙහි-

‘පඤ්චන්තං උපදානක්ඛන්ධානං උපාදාය’- යනු උපාදාන ස්කන්ධ පස ගෙන, ස්වභාව, සාමඤ්ඤ, ලක්ෂන වශයෙන් නන් අයුරින් බෙදා දකින්නේ.

‘සන්දස්සෙති’- යනු ස්කන්ධ ආදීන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණ ආදී වශයෙන් දකියි.

‘සමාදපෙති’- යනු ගන්වයි.

'සමුත්තෙජෙති'- යනු මනා කොට ගැන්මෙහි උත්සාහය උපදවයි.

'සම්පහංසෙති'- යනු අවබෝධ කළ ගුණයෙන් පිරිසිදු කරවයි බලවයි.

'අට්ඨිකත්වා'- යනු ඇටසැකිල්ලක් කොට, මේ නම් පිළිගත යුතු අර්ථය යයි මෙසේ සලකා ඒ දෙසුමෙහි අර්ථ ඇතිව.

'මනසිකත්වා'- සිත පිහිටුවා.

'සබ්බවෙනසො සමන්තාහරිත්වා'- යනු ඒ සියලු ක්‍රියා කරණ සිතින් යුක්තව.

'ඕභිත සොතා'- යනු තබන ලද කන් ඇතිව.

'අප්ඤ්ඤාකාසෙනික්ඛිත්තා'- රත්කරවීමට තබන ලද.

'රූපං වෙදයිතං සඤ්ඤං'- යනු මේ රූපාදී කඳු තුන.

'යඤ්ච සංඛතං'- යන මෙයින් සංස්කාර ස්කන්ධය ගන්නා ලදී.

'ඵචං තත්ථ විරජ්ජති'- යනු මෙසේ ඒ මම නොවෙමි. මෙය මට නොවේයයි දකින්නේ මෙසේ තුන් කඳුවල නොඇලේ

'බෙමත්තං'- යනු නිර්භයවූ ආත්මභාවය. මෙයින් ඵල ලක්ෂණය දක්වයි.

'අත්චෙසං' යනු භව උත්පත්තිය ගමන පැවැත්ම සත්වාචාස සංඛ්‍යාත සියලු තැන්හි සොයන්නාහුය.

'නාජ්ක්ඛාගා'- නොදැක්කේය යනුය. (සයවැන්නයි)

(4-2-7) සත්වැන්නෙහි-

'ඵස්සායතනානං'- යනු භටගැනීම හැසිරීම් අර්ථයෙන් සදොර පිළිබඳ ස්පර්ශයාගේ ආයතනයන්ට.

'භය හෙරව සද්දං'- ගෙරවීම බෙර හෙණ වැදීම ශබ්දවලට සමාන බිය ඵලවන ශබ්ද

'පඨවී මඤ්ඤෙ උග්ගති'- යනු මේ මහ පොළොව පට පට යන ශබ්දය කරන්නාක් මෙන් විය.

'ඵත්ථ ලොකොධි මුච්ඡිතො'- යනු මේ සය අරමුණෙහි ලෝකය පිහිටියේය.

'මාරධෙය්‍යං'- යනු මාරයාට තැනවූ ත්‍රෛභූමික වෘත්තිය. සත්වැන්නයි.

(4-2-8) අටවැන්නෙහි-

'පාත්‍රණකානි භවන්ති'- යනු එබඳුවූ නැකැත්වල සෙවිය යුතුයි. ප්‍රමාණවත්ද වෙන් ආගන්තුක පඬුරු දීම් ආදිය හෝ තෙමේ මේ උත්සව දවසයයි දැන සම වයස් ජාති ගෝත්‍ර ඇති කුමරුවෝ ඒ ඒ තැන රැස් වෙත්, කුමරියෝද තම තමන්ගේ සම්පත් පමණින් සැරසී එහි එහි හැසිරෙත්, එහි කුමරියෝද තමන් කැමතිවූ කුමරුවන්ට පඬුරු යවත්, කුමරුවෝද කුමරියන්ට පඬුරු යවත්, අනිකක් නැති කල්හි යටත් පිරිසෙයින් මල් ගුවාවකින්ද වටකරත්.

'අන්වාචිට්ඨා'- යනු ඇතුළට පිවිසුනු; එදවසෙහි වනාහි පන්සියයක් කුමරියෝ උයන්කෙළියට යන්නේ ඉදිරිමග බුදුන් දැක උත්සවයට ගෙන ගිය කැවුමක් දුන්න. බුදුහු ඔවුන්ට දානානුමෝදනාව පිණිස ප්‍රතිණික ධර්ම දේශනාව දෙසන්නේය දෙසුම අවසන සියල්ලෝම සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියහ. මාරයා ඔවුන්ගේ සම්පතට බාධා කරන්නේයයි ඇතුළට පිවිසියේය. පෙළෙහි වනාහි 'මා සමණො ගොතමො පිණ්ඩලමලත්ථ' යන මෙයම කින ලද්දේ වෙයි. කුමක් හෙයින් වනාහි බුදුහු මාරයාගේ පැමිණීම නොදැන පිවිසියේද? එසේය. නොදැන, කුමක් හෙයින්ද? අවර්ජනා නොකිරීමෙනි. බුදුවරුන්ට වනාහි අසවල් තැන බත් ලබන්නෙමු. නොලබන්නෙමුයයි ඇවරීමක් නුසුදුසුය. පැමිණි මිනිසුන්ගේ වනාහි උපචාර හේදයක් දැක මේ කීමැයි අවජන්තේ දැන ආමිසය පිණිස මාරයාගේ පැමිණිම් දුරු කිරීමද නුසුදුසුයයි දුරුනොකොටම නික්මුණහ.

'උපසංකම්'- යනු සතුරකු ජයගැනීමෙන් මෙන් සතුටු වූයේ මුළු ගමෙන්ම හැන්දක් පමණද බත් නොලැබ ගමෙන් නික්මෙන්නාවූ බුදුන් කරා ගැමි මිනිස් වෙසින් පැමිණියේය.

'තථාහං කරිස්සාම්'- යනුවෙන් හෙතෙම බොරු කියයි. ඔහුට වනාහි මෙබඳු සිතක් විය. මා මෙසේ කී කල්හි නැවත පිවිසෙන්නේය. අනතුරුව ඔහු ගම් දරුවන්ගේ මුළු ගමෙහි හැසිර හැන්දක් පමණද බත් නොලැබ ගමෙන් නික්ම නැවත පිවිසෙන්නේය යන ආදිය කියා කවටකම් කරන්නේය යනුය බුදුහු වනාහි ඉදින් මේ තෙමේ මෙසේ මා වෙහෙසන්නේද ඒ

නිසා ඔහුගේ හිස සත්කඩකට පැලෙන්නේයයි ඔහු කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් නොපිවිස ගාථා දෙකක් දෙසූහ. එහි

‘පසවි’- යනු උපදවයි, නිපදවයි.

‘ආසප්ප්’- යනු හිරිහැර කොට ගත.

‘න මෙ පාපං විපච්චති’- යනු මගේ පව නොපැසෙයි මෙය නිශ්චලය කුමක් හෙයින් ඔබ මෙසේ සිතන්නෙහිද? ඔබ කළ පවේ ඵලයක් ඇතැයි දක්වයි.

‘කිඤ්චනං’ යනු මැඬිමට සමත් රාගාදී කෙලෙස් සමූහය

‘ආහස්සරා යථා’- යනු යම්සේ ආහස්සර දෙවියෝ ප්‍රීති සහිත ධ්‍යානයෙන් යැපෙන්නේ පිති භක්ඛානම් වෙත්. එසේ වන්නෙමුය යනුය. (අටවැන්නයි)

(4-2-9) නව වැන්නෙහි-

‘නිබ්බාණ පටිසංයුත්තාය’- යනු නිවණ දක්වා පැවැත්මෙන්

‘හට හට කෙසො’- යනු ඉදිරියෙහි කෙස් පස්සටද පස්සේ කෙස් පෙරටද වම්පැත්තේ කෙසේ දකුණටද දකුණු පැත්තේ කෙස් වම්ටද දමා විසුරුවා ගත් කෙස් ඇතිව.

‘මම වක්ඛු සම්ඵස්ස විඤ්ඤාණායතනං’- යනු වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙහි යෙදුනේ වක්ඛු සම්ඵස්සයද විඤ්ඤාණායතනයද මගේමය යනුය මෙහිද වක්ඛු සම්ඵස්සයෙන් විඤ්ඤාණය හා යෙදුනු ධර්ම ගන්නා ලදී. විඤ්ඤාණායතනයෙන් සියලු ඇස් දොරෙහි උපන් ඇවුරුම් ආදී විඤ්ඤාණායනය සොතද්වාර ආදීන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. මනෝද්වාරයෙහි වනාහි

‘මනො’- යනු ආවර්ජනා සහිත භවාංග සිතය.

‘ධම්මා’- යනු අරමුණු දහමිය.

‘මනො සම්ඵස්සො’- යනු ඇවුරුම් සහිත භවාංගයෙන් යෙදුන ස්පර්ශයයි.

‘විඤ්ඤාණායතනං’- යනු ජවන් සිතය, ඒ අරමුණද වටියි

‘තවෙව පාපිමක්ඛුං’ - ලෝකයෙහි යම් අඳුරු පටලයන්ගෙන් වැසුනු නොයෙක් රෝගයන්ට නිවාසවූ උපක්‍රමයන් ගෙන් සුවකළ නොහැකි යටත් පිරිසෙයින් කණවූ ඇසද ඒ සියල්ල ඔබටම වේවා. රූපාදීන් පිළිබඳවද මේ ක්‍රමයයි.

‘යංවදන්ති’- යනු ඒ යම් බඩුවක්ද මෙය මගේයයි යමෙක් කියත්.

‘යෙ වදන්ති මමන්ති ච’- යනු යම් පුද්ගලයෝ මමය මගේයයි කියත්.

‘එත්ථ වෙනෙ මනොඅත්ථී’- යන මේ තැන්වල ඉදින් සිතක් වෙයි.

‘නමෙ සමණ මොක්ඛසි’- යනු ශ්‍රමණය, මගේ විෂයෙන් නොමිඳෙන්නෙහිය.

‘යං වදන්ති’- යනු යම් පුද්ගලයෝ මෙසේ කියත්. ඔව්හු මම නොවෙමි.

‘නමෙ මග්ගමිපි දක්ඛසි’- යනු උත්පත්ති ගමන් ආදීන්හි මා ගිය මාර්ගයද නොදක්නේය යනුය. (නව වැන්නයි.)

(4-2-10) දසවැන්නෙහි-

‘අභනං අසාතයං’- යනු නොනැසීමෙන් වදනොකිරීමෙන් ‘අජිනං අජාපයං’- යනු අනුන්ගේ ධන භානිය නොකිරීමෙන් නොකරවීමෙන්.

‘අසොචං අසොමවාපයං’- යනු ශෝක නොකිරීමෙන් නොකරවීමෙන්; මෙසේ බුදුහු අධාර්මික රජවරුන්ගේ විජිතයෙහි දඩ ආදියෙන් පෙළෙන්නාවූ මිනිසුන් දැක කරුණා වශයෙන් මෙසේ සිතිය.

‘උපසංකමි’- යනු ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ ඉදින් වනාහි රාජ්‍යය කිරීමට හැකි යනු සිතිය. රාජ්‍යය කරනු කැමැත්තේ වන්නේය. මේ රජයද නම් ප්‍රමාද ස්ථානයෙහි රාජ්‍යය කරන්නේ එතරක් ලැබීමට හැකිය යම් ඔහුට උත්සාහය දන්වන්නෙමිසි සිතා එළඹියේය.

‘ඉද්ධිපාදා’- යනු සමෘද්ධවූ ධ්‍යාන කොටස්.

‘භාවිතා’- යනු වඩන ලද.

‘බහුලිකතා’- යනු නැවත නැවත වඩන ලද.

‘යානිකතා’- යනු යොදන ලද යානයක් මෙන් කළාහු.

‘වත්ථුකතා’- යනු පිහිටවීම් අර්ථයෙන් වස්තුවක් සේ කළ

‘අනුච්චිතා’- යනු නොනැගිටින ලද, නිතර යෙදුනු.

‘පරිචිතා’- යනු නිතර ක්‍රියාවෙන් මනාකොට කරන ලද්දාහු.

‘සුසමාරද්ධා’- යනු මොනවට පටන් ගන්නා ලද පිරිපුන් බැවුන්.

‘අධිමුච්චෙය්’- යනු සිතන්නේය.

‘පබ්බතස්ස’- යනු පර්වතයක් මෙන් වන්නේය.

‘ද්විත්තවා’- යනු සිටිවා එක් පර්වතයක් දෙවරක්ද පළමු කොට මහත්වූ රන් පව්වක් එකකට නොසෑහේ කෙළවරක් නැත යන අර්ථයි.

‘ඉති ද්විධාසමංචරෙ’- යනු මෙසේ දන්නේ සමච නැසිරෙන්නේය.

‘යතො නිදානං’- යනු දුක නම් පස්කම් ගුණ නිදානය කොටය. එය යම් හෙයකින් නිදානය වේද මෙසේ යමෙක් දුටුවේය.

‘කතං නමෙය්’- යනු ඒ සත්වයා ඒ දුකට නිදානවූ කාමයන්හි කවර කාරණයකින් නැමෙන්නේද?

‘උපධිං විදිත්වා’- යනු මේ කාම ගුණ උපධි සමූහයයි මෙය ඇලුනේයයි මෙසේ දැන.

‘තස්සෙව ජන්තු විනයාය සික්ඛෙ’- යනු ඒ උපධි ඇත්තනුගේ හික්මීමෙන් හික්මෙන්නේය. (දසවැන්නයි.) දෙවැනි වගයි.

(4-3-1) තෙවැනිවගෙහි පළමුවැන්නෙහි-

‘ජට්ඨාචෙනා’- යනු හිස් වෙලුම් සුඹුලින්.

‘අජිනක්ඛිපති වත්ථො’- යනු කුර සහිත අඳුන් දිවි සම එක් ඇඳුමකි, එක් පොරෝනාවකි.

‘උදුම්ඛර දණ්ඩං’- යනු අපිස් බව පවසනු පිණිස මදක් වක්වූ දිඹුල් දඬුවක් ගෙන.

‘එතදවොච’- යනු ලොව බමුණන්ගේ වචනය නම් අසනු කැමති වෙත්. බමුණන් කෙරෙහි පැවිදිවූවහුට පැවිද්දන් කෙරෙහිද මහල්ලාටය යනු සියලු පැවිදි වෙසක් ගෙන සක්මන් මලුවෙහි බැවුන් වඩන්නේ ඒ හික්මුණු එළඹ. අත් ඔසවා මේ අය ඔබට වඩා ළදරුය යන ආදී වදන් කිහි.

‘ඔකම්පෙත්වා’- යනු හක්කෙන් උරයට ගටන්නේ පහත් කිරීම් කොට.

‘ජ්විහං නිල්ලාලෙන්වා’- යනු කබර සහිත මහ දිව ගෙන උඩ යට දෙපසෙහිද අතුල්ලා.

‘තිවිසාබං’- යනු තුන් අතු.

‘නළාවිකං’- යනු බැම හැකිලීම්, නළලෙහි නැගි රැළි තුන යන අර්ථයි.

‘පක්කාමි’- යනු තෙපි දැනගත් වචන නොකොට තමන් විසින්ම තෙලෙහි පැසව යයි කියා එක් මගක් ගෙන ගියේය. පළමු වැන්නයි.

(4-3-2) දෙවැන්නෙහි-

‘ලාභාවත මේ සුද්ධංවත මෙ’- යනු මෙබඳු වූ බුදුන්ගේද ධර්මයේ සබරම්සරුන්ගේ ලැබීමෙන් මගේ ලැබීම මනාසේ ලැබීමකි යනුය, ඒ ඇවැත් තෙමේ වනාහි පසුව මුල් කමටහන් සිහිකොට රහත් බව ගන්නෙමියි පැහැදි පළමුකොට කමටහන් ගෙන බුදු දම් සඟ ගුණය සිහිකොට සිතෙහි සුදුසුබව පිහිටුවා සිත සතුටුකොට හුන්නාවූ ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් විය.

‘උපසංකම්’- යනු මේ සම්ද්ධි භික්ෂුව පැහැදෙන සුලු කමටහන් ගෙන හුන් බඳුය. යම්තාක් මුල් කමහන් ගෙන රහත් බව නොගනියිද ඒතාක් ඔහුට බාධා කරන්නෙමියි එළඹියේය.

‘ගච්ඡ ත්වං’- බුදුහු සියලු දඹදිව බලන්නේ එතැන ඔහුගේ කමටහන් සුදුසුවන්නේ යයි දුටුවේය. එහෙයින් මෙසේ කීහ.

‘සතිපඤ්ඤා ච මෙ බුද්ධා’- යනු මා විසින් මගේ සිතියද නුවණද දැන ගන්නා ලදී.

‘කරස්සු රූපානි’ යනු බොහෝ භයානක රූප කරව,

‘නෙවමං වාධයිස්සසි’- යනු මා වධ නොකරන්නේය. කම්පා නොකරන්නේය. (දෙවැන්නයි)

(4-3-3) තුන්වැන්නෙහි-

‘ඉසිගිලිපස්සෙ’- යනු ඉසිගිලි නම් පර්වත පාර්ශ්වයෙකි

‘කාලසීලායං’- යනු කලුවන් ගලක

‘සාමයිකං වෙතොවිමුත්ති’ යනු ළඟට පැමිණි ළඟට පැමිණි මොහොතෙහි විරුද්ධ ධර්මයන්ගෙන් මිදෙයි. අරමුණෙහිද ඇල්ලුනුයි ලෞකික සමාපත්ති සමයෙහි වෙතො විමුත්ති නම්.

‘ඵ්ඵි’- යනු ප්‍රතිලාභයයි.

‘පරිභාසී’- යනු කුමක්හෙයින් යම්තාක් සයක් පිරිහුනේද ආබාධ සහිත බැවිනි, තෙරුන්ට වනාහි වාපින් සෙම් වශයෙන් වරින්වර මතුවන ආබාධ ඇත. එහෙයින් සමාධියට සුදුසු වූ උපකාරක ධර්මයන් පුරන්ට නොහැකිවෙයි. පැමිණි පැමිණි කෙණෙහි සමවතින් පිරිහෙයි.

‘යන්ත්‍රනාහංසත්වා ආහරෙයාං’- යනු ඔහු වනාහි සිතිය. යම් හෙයකින් පිරිහුනු ධ්‍යානයෙන් කලුරිය කරන්නේ නො පවත්නා පැවතුම් ඇත්තේ වෙයි. නොපිරිහුනු ධ්‍යානයෙන් නියත ගති ඇති වෙයි, බලලොව උපදියි. එහෙයින් ආයුධයක් ගෙනෙනු කැමැත්තේ විය.

‘උපසංකම්’- යනු මේ ශ්‍රමණ තෙම ආයුධක් ගෙනඑනු කැමැත්තේ ආයුධ ගෙන ඒමද නම් මෙය කයෙහිද දිවියෙහිද ආසා නැත්තනුටම වෙයි, යමෙක් මෙසේ කයෙහිද දිවියෙහිද ආශා නැත්තේ වෙයිද ඔහු මුල් කමටහන් වඩා රහත්වීමටද සමර්ථ වෙයි. මා වනාහි වැළකුණේද මේ තෙම එතෙර නො වන්නේය. බුදුන්ගෙන් පරිබාහිරය එතෙර වන්නේයයි තෙරුන්ගේ හිත පිණිස මෙන් බුදුන් යම් තැනකද එතැනට පැමිණියේය.

‘පාදෙ වන්දාමි චක්ඛුමා’- යනු පසැසින් ඇස් ඇත්ත! ඔබ පා වදිමි.

‘ජුතින්ධරා’- යනු ආලෝකය දරන තැනැත්ත!

‘අප්පත්ත මානසො’- යනු නොපැමිණි රහත් බව ඇත්තේ,

‘සෙබො’- යනු සීලාදීන් හික්මෙන්නේ කටයුතු සහිත

‘ජනෙසුතා’- නු ජනයන් කෙරෙහි ප්‍රකට තැනැත්ත!

‘සත්ථං ආහරිතං හොති’- යනු තෙරුන් වනාහි මට මේ ජීවිතයෙන් කිමැයි කලකිරී හොත්තේ ආයුධයෙන් ගෙළ සින්දේය, දුක් වේදනා උපන්න, තෙරහු වේදනාව යටපත් කොට ඒ වේදනාව පිළිබඳවම සිතිය පිහිටුවා මුල් කමටහන් සිහි කරන්නේ රහත්ව සන්සිදීම ඇතිව (සම සිසි) පිරිනිවන් පෑවේය.

සන්සිදීම (සම සිසි) නම් තුන් අයුරුය, ඉරියව් සන්සිදීම (ඉරියාපථ සම සිසි) රෝග සන්සිදීම (රෝග සමසිසි) ජීවිත පන්සිදීම (ජීවිත සම සිසි) යනුය, යමෙක් ස්ථානාදීවූ ඉරියව්

වලින් අනිකක් ඉටා මෙය නුගුලුවාම රහත් වන්නෙමිසි විදර්ශනා පිහිටුවයිද අනතුරුව ඔහුගේ රහත් බවට පැමිණීමද ඉරියව් ඉගිලීමද එක පහරින්ම වෙයි. මේ ඉරියව් සන්සිද්ධ නම්, යමෙක් වනාහි ඇස් රෝගාදීන් කෙරෙහි අනිකක් ඇති කල්හි මෙයින් නොනැගිටිම රහත් වන්නෙමිසි විදසුන් පිහිටුවයිද අනතුරුව ඔහුගේ රහත් බවට පැමිණීමද රෝගයෙන් නැගිටීමටද එක පහරින්ම වෙයි. මේ රෝග සන්සිද්ධ නම්, කිසිවෙක් වනාහි ඒ ඉරියව්වෙහිම ඒ රෝගයෙන්ම පිරිනිවන් පැමි වශයෙන් මෙහි සන්සිද්ධ පණවත්. යමෙකුගේ වනාහි කෙලෙසුන් දුරු කිරීමද දිවිතොරවීමද එක පහරින්ම වෙයි. මේ ජීවිත සන්සිද්ධ නම්, මෙයද කියන ලදී:- 'යස්සපුග්ගලස්ස අපුබ්බං අවර්මං ආසව පරියාදානඤ්ච හොති ජීවිත පරියාදානඤ්ච අයං වුවචති පුග්ගලො සමසීසි යනුය.

මෙහිද පවත් හිස කෙලෙස් හිසයයි දෙහිසෙකි, එහි පවත් හිස නම් දිවි පැවැත්මේ කෙලෙස් හිස නම්වූ අවිද්‍යාවය. ඒ කෙරෙහි ජීවිතෙන්දිය පිළිබඳ ව්‍යුති චිත්තය ගත කරයි. අවිද්‍යා මාර්ග සිත්තය, දෙසිත්තක් එකට ඉපදීමක් නැත. මාර්ගයන්ට අනතුරුව ඵලය ඵලයන්ට අනතුරුව භවාංගය භවාංගයෙන් නැගිට සිහි කරන්නේ එය සම්පූර්ණද හෝ අසම්පූර්ණද හෝ කියාය. තියුණු කඩුවෙන් හිස සිදින කල්හිද එකක් හෝ දෙකක් හෝ සිහි කිරීම් වාර අවශ්‍යයෙන්ම උපදින්නේය. සිත්වල වනාහි සැහැල්ලු පැවතුම් ඇති හෙයින් කෙලෙසුන් දුරු කිරීමද ජීවිතය නැතිවීමද එකවර මෙන් පෙනෙයි.

'සමුලං තණ්හං අබ්බය්හ'- යනු අවිද්‍යා මූලෙන් හටගත් මුල් සහිත තණ්හාව රහත් මගින් උපුටා.

'පරිනිබ්බතො'- යනු අනුපාදිසෙස පිරිනිවනින් පිරිනිවන් පෑයේ.

'විචත්තක්ඛන්ධං'- යනු නැවත නැවත පහළවන සදු

'සොප්පමානං'- යනු උඩුකුරුව නිදන්නේ වෙයි. තෙරහු වනාහි කිසිවිටෙක උඩුකුරුව නිදන්නේද එසේ ඇති කල්හි ඔහුගේ දකුණු පසින් පුරුදු යහන බැවින් හිස දකුණෙන්ම කැරකී සිටියි.

‘දුමායිතත්තං’- යනු දුම් දමන බව, එකෙණෙහි දුම් වලා මෙන්ද අඳුරු පටල මෙන්ද පැන නැංගාහ.

‘විඤ්ඤාණං සමන්තෙසති’- යනු පිළිසිඳීමේ සිත සොයයි

‘අප්පතිට්ඨිතෙනා’- යනු පිළිසිඳ ගැනීමේ නුවණ නො පිහිටි බැවින්, නොපිහිටි කරුණෙන්ය යන අර්ථයි.

‘බෙලුව පණ්ඩුවිණං’- යනු බෙලි පක්මෙන් පඩුවන් රණින් කළ මහා විණාව.

‘ආදායා’- යනු කිසිල්ලෙහි තබා.

‘උපසංකම්’- යනු ගොඩක තෙරුන් උපන් තැන නො දනිමි බුදුන් විමසා සැක නැත්තෙක් වෙමිසි කුඩා දරුවකු මෙන්ම පැමිණියේය.

‘නාධිගච්ඡාමි’- යනු නොදකිමි.

‘සොක පරෙතස්සා’- ශෝකයෙන් පෙළුනහුට.

‘අභස්සථා’ යනු පා පිටවැටුනාහු (තුන්වැන්නයි.)

(4-3-4) සතරවැන්නෙහි-

‘සත්තවස්සානි’- යනු බුදුවීමට පෙර සය වස හා බුදු වීමෙන් පසුව එක් අවුරුද්දක්ය.

‘ඔතාරාපෙක්ඛා’- යනු ඉදින් සවන් ගොයුම්හුගේ කාය වච්ඡි ද්වාරයන්හි කිසියම් කිසියම් නොගැළපෙන්නක් දකිමි. ඔහුට චෝදනා කරන්නෙමි යනුවෙන් මෙසේ සිදුරු සොයන්නේ.

‘අලභමානො’- යනු රිය රොන් පමණකුදු දොසක් නොදක්නේ. එහෙයින් කීහ:- ‘සත් අවුරුද්දක් බුදුන්ගේ පියවරක් පාසා ලුහුබැන්දෙමි සිහි ඇත්තාවූ බුදුන්ගේ සිදුරු තැනකට නොපැමිණියෙමි’ යනුය.

‘උපසංඛම්’- යනු අද බුදුන් අභිවාදනය කොට එන්නෙමිසි පැමිණියේය.

‘ක්ඛායසි’- යනු දැවෙමින් හුන්නේයයි කියයි.

‘චිත්තංනුජ්ජනො’- යනු සියයක් හෝ දහසක් හෝ වෙහි නොවේද?

‘ආගුංනුගාමස්මිං’- යනු කිම ඇතුල් ගම සීමා විරහිත පච්ඡිකම් කළේද? යම් හෙයකින් අනිකෙකුගේ මුහුණ බැලීමට නොහැක්කේ කාලයෙහි හැසිරෙන්නේද?

'සක්ඛිං'- යනු මිතුරු බව.

'පලිබායා'- සාරා.

'භවලොභ ජප්පං'- යනු භවයෙහි ආශා කරන්නාවූ තෘෂ්ණාව.

'අනාසවො ක්ඛායාමි'- යනු තණ්හා නැත්තෙක්ව ධ්‍යාන දෙකින් දවමි.

'පමත්ත බන්ධු'- යනු මාරයා අමතයි, ඔහු වනාහි ලෝකයෙහි යම් කෙනෙක් ප්‍රමාද වෙත්ද ඔහුගේ නැයාය.

'අමච්චුධෙය්‍යං'- යනු මරුවාට ඉඩ නැති නිවණ.

'පාරගාමිනො'- යනු යමෙක් පරතෙරට ගියාහුද ඔව්හු පාරගතය, යමෙක් පරතෙරට යන්නේද යනු කැමැත්තේද ඔව්හුද පාරගාමීහුය.

'විසුඤ්ඤානි'- යනු මරු විකාර.

'විසෙවිතානි'- යනු විරුද්ධ ඇසුරු කිරීම්, "අප්පමායු මනුස්සානං" "අච්චයන්ති අහො රත්තං" යයි කී කල්හි "දීඝමායු මස්සානං" "නාච්චයන්ති අහො රත්තා"- යන ආදී වශයෙන් විරුද්ධ කරුණුයි.

'විප්ඵන්දිතානි කානිච්ඤානිවි'- යනු ඒ ඒ කාලයෙහි ඇත් සර්ප වණද දක්වන්නාහු.

'නිබ්බජනියා'- කලකිරෙන සුලු.

'අනුපරියගා'- යන ආදීන්හි කිසියම් අතීත වචනයක් කරන ලදී. අර්ථය වනාහි විකල්ප වශයෙන් දත යුතුයි, මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. යම්සේ මදක් කහපාට ගලක් කවුඩෙක් දැක මෙහි මොළොක් බව විදින්නෙමි නම් ආස්වාදයක් වන්නේයයි භාත්පස හැසිරෙන්නේද අනතුරුව එහි ආස්වාදයක් නොලැබුවාවුම ඒ කවුඩා එපමණින් ඉවත්වූයේ ඒ ගලෙන් ඉවතට යන්නේද, එපරිද්දෙන්ම අපිද ඒ කවුඩා මෙන් පර්වතය වැනි බුදුන් උදෙසා ආශ්වාදයක් හෝ මිත්‍රත්වයක් හෝ නොලබා බුදුන් කෙරෙන් කලකිරී ඉවත්ව යන්නෙමු.

'අභාසිත්වා' යන මෙහි අකාරය නිපාත මාත්‍රයකි, කියා යන අර්ථයි,

'අභාසිත්වා'- යනුද පාඨයකි.

'උපසංකම්ප්පු' යනු ගොපල දරුවන් මෙන් දණ්ඩකින්
 බිම ඉරි අඳින්නන් දැක ඉතා වැඩියක්ම කළකිරුණු සිතැතිව
 හුන්නේ කවර කරුණකින්දැයි විමසා දැනගන්නෙමුයි
 පැමිණියාහුය.

'සොවසි' - යනු සිතිය.

'ආරඤ්ඤම්ච කුඤ්ජරං' - යනු යම්සේ අරණ්‍යයට සතුටු
 කොට යවන ලද ගණිකා ඇතිණියෝ අරණ්‍යයෙහිවූ ඇතුන්ට
 ස්ත්‍රී ලීලාව දැක්වීමෙන් පොළඹවා බැඳපමුණුවන්ද එසේ
 පමුණුවන්නෙමු.

'උපසංකම්ප්පු' - යනු තෙපි ටිකක් ඉවසවි අපි ඔහු ගෙන
 එන්නෙමුයි පියා සනසා පැමිණියහ.

'උච්චාවචා' - යනු නත් අයුරු,

'එකසතං එකසතං' - යනු එකා එකා සියය සියය කොට

'කුමාරිවණ්ණ සතං' - යනු මේ ක්‍රමයෙන් කුමරියන්ගේ
 ආත්මභාවයන් සියයක්.

'අත්ථස්ස පත්තිං හදයස්ස සන්ති' - යන දෙපදයෙන්ම
 රහත් බවම කියයි.

'සෙනං' - යනු කෙලෙස් සේනාව.

'එකොහං ක්ඛායං' - යනු මම හුදකලාවම දවන්නේ.

'සුඛමනු බෝධිං' - යනු රහත් සුවය අවබෝධ කෙළෙමි.
 එහෙයින් මිනිසුන් හා මිත්‍රසන්ථවයද නොකරමි. එහෙයින්ම
 මේ කාරණයෙන්ද කිසිවෙකු සමග මිත්‍ර බවට
 නොපැමිණෙන්නේය යනුය.

'කථං විහාරි බහුලො' - යනු කවර විසුමකින් බෙහෙවින්
 වසන්නේ.

'අලද්ධා' - යනු නොලැබ,

'පස්සද්ධකායො' - යනු සකරවෙනි ධ්‍යානයෙන් ආශ්වාස
 ප්‍රශ්වාස ශරීරයෙන් නිවිඞිය හෙයින් නිවුණු සිරුරු ඇතිව.

'සුවිමුත්ත චිත්තො' - යනු රහත් ඵල විමුත්තියෙන් මොනවට
 මිදුනු සිත් ඇතිව.

'අසංඛරානො' - යනු තුන් වැදෑරුම් කර්මාභිසංස්කාරයන්හි
 නොඇලෙන්නේ.

‘අනොකො’ යනු නොඇලෙන්නේ

‘අඤ්ඤය ධම්මං’- යනු සිවුසස් දම් දැන.

‘අචිතක්කන්ධායී’- යනු අචිතර්ක චතුර්ථ ධ්‍යානයෙන් දවන්නේ.

‘න කුප්පති’- යන ආදීන්හි දෝසයෙන් නොකිපෙයි. රාගයෙන් සිහි නොකරයි. මෝහයෙන් මැලි බව නොගනියි. මේ තුන් මුල් කෙලෙස් ගත් කල්හි එක්දහස් පන්සියයක් කෙලෙස් ගත්තේම වෙයි. පළමු පදයෙන් හෝ ව්‍යාපාද නිවරණය ගන්නා ලදී. දෙවැන්නෙන් කාමච්ඡන්ද නිවරණය, තෙවැන්නෙන් මැළිබව ආදී කොට සෙසු නිවරණය. මෙසේ මේ නිවරණ ප්‍රහාරයෙන් රහත් බව දැක්විය.

‘පඤ්චොස තිණ්ණො’- යනු පස් දොර ඇතුළු කළ කෙලෙස් සැඩ දිය පහර තරණය කළේ.

‘ඡට්ඨං’- යනු සිත් දොර ඇසුරු කළ සයවැනි කෙළෙස් ඕසය තරණය කෙළේය. පඤ්ච ඕස ගැණීමෙන් හෝ ඕරම්භාගිය පස් සංයෝජනයන්ද සයවැන්න ගැණීමෙන් උද්ධම්භාගිය පසද දත යුතුයි.

‘ගණසංඝචාරී’- යනු සමූහයා කෙරෙහිද සංඝයා කෙරෙහිද හැසිරෙන්නා වූ ගණසංඝචාරී නම්.

‘අද්ධාතරිස්සං’- යනු ඒකාන්තයෙන්ම අන්‍යවූද බොහෝ ජනයා එකසිත් එතෙර කරත්;

‘අයං’- යනු මේ බුදුහු.

‘අච්ඡෙතෙස්සති’- යනු නොසිද පමුණුවන්නේය, මරුවාගේ අතින් නොසිද නිවන් තෙරට පමුණුවන්නේයයි කියන ලද්දේ වෙයි.

‘නයමානං’- යනු පමුණුවන්නවුන් කෙරෙහි,

‘සෙලංච සිරසි උභහව්ව පාතාලෙ ගාධමෙ සථා’- යනු මහ කුලු ගෙයක් පමණ ගලක් හිස තබා පාතාලයෙහි පිහිට සොයන්නාක් මෙන්.

‘ධාණුව උරසාසජ්ජා’- යනු උරයෙහි කණුවක් ගැටෙන්නාක් මෙන්.

‘අපෙථ’- යනු ඉවත් වෙව. මෙතැන සංගීතිකාරයෝ ‘ඉදම වොච’ යනුවෙන් දේශනාව නිමවා ‘දද්දල්ලමානා’ යන ගාථාව කීහ.

‘දද්දල්ලමානා’- යනු ඉතා වැඩියක් දිළිසෙන්නහු හොබින්නාහු.

‘ආගඤ්ජං’- යනු පැමිණියාහු.

‘පනුදී’- යනු ඉවත් කළේය.

‘තුලභට්ටංච මාලුතො’- යනු යම්සේ ඵලයෙන් ගිලිහුන ඉඹුල් පුඵං හෝ වැලුක් පුලුං සුළඟින් දුරු කෙරේද ගෙන ඒද එසේම දුරු කෙරේය යනුයි. (සතරවැන්නයි.)

(තෙවැනි වගයි.)

(මාර සංයුක්ත වර්ණනාව මෙසේ නිමවන ලදී.)

(5-1-1) හික්බුණි සංයුක්තයේ පළමු වැන්නෙහි-

‘ආළවිකා’- යනු අළවි නුවර උපන්, අළවි නුවරින්ම නික්ම පැවිදි වූවාහුය.

‘අන්ධවනං’- යනු කසුප් සම්බුදුන්ගේ සෑයෙහි නවකම් පිණිස ධනය සපයා එන්නාවූ යසෝධර නම් ධර්ම භාණක ආර්යා පුද්ගලයාගේ ඇස් උපුටා එහිම ඇස් ඉහිලූ සොරුන් පන්සියය විසූ හෙයින් එතැන් පටන් අන්ධ වනය යන නම් ලැබූ වනයයි. එය වනාහි සැවැත් නුවරින් දකුණු පැත්තෙහි ගව්වක් පමණ තැන වෙයි. රාජ ආරක්ෂාවෙන් සැඟවුන එහි විවේක කැමති හික්ෂුහුද හික්ෂුණිහුද යෙත්. එහෙයින් මේ කාය විවේකය පතන්නාවූ යම් කෙනෙක්ද ඔව්හු ඒ වනයට එළඹුනහ.

‘නිස්සරණං’- යනු නිවණය.

‘පඤ්ඤාය’- යනු ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම් නැණින්.

‘න ත්වං ජානාසි තං පදං’ යනු ඔබ මේ නිවන් පදය හෝ නිවණට පැමිණෙන මාර්ගයද හෝ නොදන්නෙහිය.

‘සත්තිසුලුපමා’- යනු විනිවිද යෑම් අරුතින් ආවුධ උල් හා සමය

‘ඛන්ධාසං අධිකුට්ටනං’- යනු ස්කන්ධයෝ ඔවුන්ට මස් තබා කපන (කොටය) දංගෙඩියක් හා සමය (පළමුවැන්නයි.)

(5-1-2) දෙවැන්නෙහි-

‘ධානං’- යනු රහත් බවය.

‘දුර්ගිසම්භවං’- යනු දුකසේ මැඩ පැවැත්වීමය.

‘ද්වංගුල පඤ්ඤාය’- යනු මද නුවණය, යම් හෙයකින් හෝ ඇඟිලි දෙකින් කපු කුල්ලක් ගෙන නූල් කරන්නේද එහෙයින් ස්ත්‍රිය ද්වංගුල පඤ්ඤා නම්.

‘ඤාණමිහි වත්තමානමිහි’- යනු එල සමවත් නුවණෙහි වැටෙන

‘සම්මා ධම්මං විපස්සතො’ - යනු සිව්සස් දහම දකින්නාහුගේ පූර්ව භාගයෙහි හෝ විදර්ශනාවෙහි අරමුණ වූ ස්කන්ධ පඤ්චකයමය.

‘කිඤ්චිවාපන අඤ්ඤස්මිං’- යනු අනික් හෝ කිසියම් මම වෙමියි තෘෂ්ණා මාන දිට්ඨි වශයෙන් යමක් වන්නේය. (දෙවැන්නයි.)

(5-1-3) තුන්වැන්නෙහි-

‘කිසාගොතමී’- යනු ස්වල්පවූ මස් ලේ ඇති බැවින් කිසා නම්, ගෝතමී යනු ඇගේ නමය, පෙර සැවැත්නුවර විනා එක් කුලගෙයක අසූ කෝටියක ධනය සියල්ලම අගුරු මෙන් විය. කෙළෙඹියා අගුරු සියල්ල ගෙන්වා අවශ්‍යයෙන්ම කිසිවෙක් පින් ඇත්තේ වෙයිද ඔහුගේ පිනින් නැවත පළමු තත්වයට එන්නේයයි ඒ සියල්ලම සැළවිල පුරවා කඩයෙහි තබා සම්පයෙහි හුන්නේය. අනතුරුව එක් දුගී කුලදුවක් අඩ මස්සක් ගෙන දර ගෙනෙමියි විටියට ගියේ එය දැක කෙළෙඹියාට මෙසේ කිය. ඔබගේ කඩයෙහි ධනය මෙපමණ නම් ගෙදර කොපමණ වන්නේද යනුය, දරුව! කුමක් දැක මෙසේ කීවේද මේ අමුරන් රත්රන් යනුය. හෙතෙම මැය පින්වන්තියක් යයි සිතා ඇය වසන තැන දැන කඩයෙහි බඩු තැන්පත්කොට ඇයගේ මව්පියන් කරා එළඹ මෙසේ කීහ. අපගේ ගෙය වයසට පැමිණි දරුවෙක් ඇත. ඔහුට මේ දැරිය දෙව යනුය. ස්වාමිය, කුමක්ද මේ දුගී අප සමග විහිළු කරන්නෙහිද? යනුය. මිත්‍රසන්ථවය නම් දුගියන් සමගද වෙයි. ඇය දෙව කෙළෙඹි සාමිණිය වන්නේයයි කියා ඇය ගෙන ගෙදරට පැමිණ විය. ඇය එක්ව

විසීමෙන් පුතෙකු ලැබුවාය. පුතා පයින් ඇවිදින කාලයෙහි කලුරිය කෙළේය.

ඇය දුගී කුලයෙහි ඉපිද මහා කුලයට ගොස්ද පුත්‍ර විනාශයට පැමිණියෙමිසි උපන් බලවත් ශෝකයෙන් පුත්‍රයාගේ අවසන් කිය වළක්වා ඒ මළ සිරුරගෙන නගරයේ හඬමින් හැසිරෙයි. එක් දවසක් මහත්වූ බුද්ධ වීථියෙහි බුදුන් හමුවට ගොස් බුදුන් වහන්ස, මගේ පුතා සුවපත් කිරීමට බෙහෙතක් දෙවයි කීහ. යව, සැවැත් නුවර ඇවිද යම් නොමළ ගෙයකින් අබ ගෙනෙව, ඔබගේ පුතාට එය බෙහෙත් වන්නේයයි දෙසූහ. ඇය නුවරට පිවිස මුරගෙයි පටන් බුදුන් කී අයුරින් ගොස් අබ ඉල්වන්නී ඔබ මෙබඳු ගෙයක් සොයන්නේ කොතැනින් දැයි ගෙයක් පාසා කියද්දීත් ගෙවල් කීපයකට ඇවිද හැම තැනකම වනාහි මේ ධර්මතාවකි. මගේ පුතාටම පමණක් නොවේයයි සිතා ශාලාවෙහි මළ සිරුර දමා ගොස් පැවිද්ද ඉල්වීය. බුදුහු මැය පැවිදි කරවයි භික්ෂුණි ආශ්‍රමයකට යැවීය. ඇය හිස බාන තැනදීම රහත් බවට පැමිණියාය. මේ තෙරණිය සඳහා 'අථබො කියා ගොතමි' යනු කියන ලදී.

'එකමාසි' යනු එකියක් විය.

'රුදම්මබ්බි' - යනු හඬනු ලබන මුහුණ මෙන්.

'අච්චන්තං මත පුත්තාමිහි' - යන මෙහි අන්තය ඉක්ම වූයේ අච්චන්ත නම්. මෙය භාව නපුංසකයයි. මෙය කියනු ලද්දේ වෙයි. යම්සේ පුත්‍ර මරණයේ කෙළවර ඉක්මවූයේ වෙයිද එසේම මළ පුත්‍රයා ඇත්තාවූ මට දැන් නැවත පුත්‍ර මරණයක් නම් නැත.

'පුරිසා එත දන්තිකා' - යනු පුරුෂයෝ ද මට මේ අන්තිම යාද වේ, මම පුත්‍ර මරණයාගේ යම් අන්තයක්ද මගේ පුරුෂයන්ගේද ඒ අන්තයමය, මම දැන් පුරුෂයන් සෙවීමට නුසුදුසුය යනුය.

'නබ්බත්ථවිහතා නන්දි' - යනු සියලු ස්කන්ධ ආයතන ධාතු හව උත්පත්ති ගමන නැවැත්ම නිවාස යන ආදියෙහි මගේ තෘෂ්ණා සහිත ඇල්ම දුරු කරන ලදී.

'තමොක්ඛන්ධො' - යනු අවිදු කඳය.

‘පදාලිතො’- යනු නුවණින් බිඳින ලදී. (තෙවැන්නයි.)

(5-1-4) සතර වැන්නෙහි-

‘පඤ්චාගිකෙන්’- යනු ආතත විතත විතාතත සන සුසිර යන මේ අංග පසින් යුක්තවූ

‘නියයාතයාමි කුය්හෙවා’- යනු සියල්ල ඔබටම දෙමි.

‘නාහං තෙනත්ථිකා’- යනු මම එයින් ප්‍රයෝජන නො ලබන්නෙමි.

‘පුතිකායෙන්’- යනු රන්වන්වූද ශරීරය නිතර වැගිරෙන අරුතින් කුණු කයක්මය. එහෙයින් මෙසේ කීහ.

‘භින්දනෙනා’- යනු බිඳෙන සුලු බැවින්,

‘පහංගුනා’- යනු සුණු විසුණු බවට පැමිණෙන දහමින්.

‘අථිධියාමි’- යනු මැඩුනේ පෙළුනේ වෙමි.

‘හරායාමි’- යනු ලජ්ජා ඇත්තේ වෙමි.

‘සන්තා සමාපත්ති’- යනු අට වැදෑරුම් ලෞකික සම්පත්ති අරමුණෙහි ශාන්ත බැවින් අංගයන්හි ශාන්ත බැවින්ද ශාන්තයයි කියන ලදී.

‘සබ්බත්ථ’- යනු සියලු රූප අරූප භවයන්හි; මේ භව දෙකක් ගත් හෙයින් ගත් කාම භවයෙහි අට වැදෑරුම් සමවත් හිඳ යන මේ සියලු තන්හි මගේ අවිද්‍යා අඳුර දුරු කෙළේයයි කියයි (සතරවැන්නයි) (5-1-5) පස්වැන්නෙහි-

‘සුපුප්ථිතග්ගං’- යනු අග පටන් මනාකොට පිපුණ සල් රුකය.

‘නවත්ථිතෙ දුතියා වණ්ණ ධාතූ’- යනු ඔබගේ වර්ණධාතුව සමාන දෙවැනි වර්ණ ධාතුවක් නැත. ඔබ සමාන අන් හික්ෂුණියක් නැත යනු කියයි.

‘ඉධාගතා තාදිසිකා භවෙය්‍යුං’- යනු යම්සේ ඔබ මෙහි පැමිණියාහු කිසියම් මිත්‍ර සන්ථවයක් හෝ ස්තේහයක් හෝ නොලබන්නෙහිය. එපරිද්දෙන්ම ඔව්හුද ඔබ හා සමාන වන්නාහුය.

‘පඬුමන්තරිකායං’- යනු දෙඅූස මැද නාස් වසෙහිද සිටින්නාවූ මා නොදක්නෙහිය.

‘වසි භුතමිහි’- යනු වශීවූයේ වෙමි. (පස්වැන්නයි)

(5-1-6) සසවැන්නෙහි-

‘කොනුතං ඉදමාදපයි ජාතිං මාරොවෙසි’- යනු කවර නම් මද නුවණ ඇති බාලයෙක් එය මෙසේ පිළිගැන්වීය.

‘පරිකෙලසං’- යනු අන්‍යවූ නොයෙක් අයුරු උච්ඡුරු දැන් යමක් මාරයා කීය. ‘ඒ කවරනම් මෙය පිළිගැන්වීද’ යනුවෙන් එය කියත්. නුවණ මද තැනැත්තෝ මා නොගනිත්, ලොව වනාහි අග්‍ර පුද්ගල බුදුහු දහම් දෙසුවෙයයි දැක්වීමට ‘බුද්ධො’ යන ආදිය කිහි. එහි ‘සච්චෙනිවෙසයි’- යනු පරාර්ථ සත්‍යයවූ නිවණෙහි පිහිටුවන්නේය.

‘නිරොධං අප්පජානන්තා’- යනු නිරොධ සත්‍යය නොදන්නාහු. (සසවැන්නයි)

(5-1-7) සත්වැන්නෙහි-

‘එත්ති මාර වසං පූතා’- යනු නැවත නැවත මරණ මාර ක්ලේශ මාරදේවපුත්ත මාරයන්ගේ වසගයට එත්.

‘පට්ඨපිතො’- යනු තැවෙන ලද,

‘අගතියත්ථ මාරස්සා’- යනු යම් තැනක තට මාරයාගේ අගතියය.

‘තත්ථ’- යනු ඒ නිවණෙහි (සත්වැන්නයි.)

(5-1-8) අටවැන්නෙහි-

‘සමණිවිය දිස්සයි’- යනු ශ්‍රමණයන් සමානව දක්නේය,

‘කිම්ච වරසිමොමුහා’- යනු කවර කරුණකින් මුළාවූමෙන් හැසිරෙන්නිද?

‘ඉතො බහිද්ධා’- යනු මේ සසුනෙන් පිටතය, (මළ) පුඩුව දමන්නුයි පාසණ්ඩ නම්. සත්වයන්ගේ සිත්වල දෘෂ්ටි පාසය දමත් යන අර්ථයි. සසුන වනාහි පාසයෙන් මුදන්නේය. එහෙයින් පාසණ්ඩයයි නොකියයි මෙයින් පිටතම පාසණ්ඩයෝ වෙත්.

‘පසීදන්ති’- යනු ඇලෙන් ලැගෙත්. දැන් කවරකු උදෙසා හිස මුඩු කෙළේදැයි පැණ නගන්නේ; ‘අත්ථි සක්‍යකුලෙ ජාතො’ යනු ආදිය කිහි.

එහි ‘සබ්බාහිභු’- යනු සියලු ස්කන්ධ ආයතන භවයෝනි ගති ආදීන් මැඩසිටියේ මරණ මාරයා ආදීන් දුරු කෙළේය, ඉවත් කෙළේය යනු.

'මරනුදො සබ්බත්ථ මපරාජතො'- යනු සියලු රාගාදීන්හි හෝ මාර යුද්ධයෙහි හෝ නො පැරදුනේ.

'සබ්බත්ථමුත්තො'- යනු සියලු කඳු ආදියෙන් මිදුනේ.

'අසිතො'- යනු තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ආශ්‍රයෙන් ඉවත්වූයේ

'සබ්බකම්මක්ඛයප්පත්තො'- යනු කර්මයෙන්ම ක්ෂය කිරීම නම් රහත් බවට පැමිණියේ.

'උපධි සංඛයෙ' යනු උපධි සංඛා සංඛ්‍යාත නිවණෙහි අරමුණෙන් මිදුනේ. (අටවැන්නයි)

(5-1-9) නව වැන්නෙහි

'කෙනිදං පකතං'- යනු, මෙය කවරකු විසින් කරන ලදද?

'බිම්බං'- යනු ආත්ම භාවය සඳහා කියත්.

'අසං'- යනු දුක පිහිටවන හෙයින් ආත්මභාවයම කියයි.

'හෙතුහංගා'- යනු හේතු නැති කිරීමෙන් ප්‍රත්‍යය විකල්පවයෙන්. (නවවැන්නයි)

(5-1-10) දසවැන්නෙහි-

'නයිධසන්තුප ලබ්භති'- යනු මේ හුදු සංස්කාර පිණ්ඩයෙහි පරම අරුතින් සත්වයෙක් නම් නොලැබෙයි.

'බන්ධෙසු සත්තෙසු'- යනු පස් කඳු පහළ කල්හි ඒ ඒ අයුරින් වෙන් කරන කල්හි

'සම්මුති'- 'සත්වයා' යනු හැදින්වීම් මාත්‍රයක්ම වෙයි.

'දුක්ඛං'- යනු පස් කඳු දුක.

'නාඤ්ඤානු දුක්ඛා'- යනු දුක හැර අනිකක් නොලැබෙයි නැති නොවෙයි. (දසවැන්නයි.)

තික්ෂුණි සංයුත්ත වර්ණනාව කියා නිමවන ලදී.

(6-1-1) බ්‍රහ්ම සංයුත්තයේ පළමුවැන්නෙහි-

'පරිච්ඡක්කො උදපාදි'- යනු සියලු බුදුවරුන් පුරුදු පුහුණු කළ මේ සිතින් සිතා බැලීම පහළ විය. කවදා පහළ වූයේද යනු? බුදුවීමෙන් අටවන සතියේ රාජායතන මූලයේදී ශක්‍ර දේවේන්ද්‍රයා ගෙනෙන ලද දැහැටි දඬුද බෙහෙත් අරථවද කා මුවධෝවනය කොට ලෝපල් දෙවිවරුන් සිව්දෙනා පමුණුවන ලද ගල් පාත්‍රයෙහි තපස්සු හල්ලිකයන්ගේ පිණ්ඩපාතය වළඳ නැවත හැරී අවුත් අප්පල් නගරුක මූල හුන්හ.

‘අධිගතො’- යනු අවබෝද කෙළේ.

‘ධම්මො’- යනු සිව්පස් දහම.

‘ගම්භිරො’- යනු මේ නොගැඹුරු බව වැළක්වීමේ වචනයයි.

‘දුද්දසො’- යනු ගැඹුරු බැවින්ම දුකසේ දැකියහැකි. සුවසේ දත නොහැකිය දුකසේ දැකියහැකි බැවින් ‘දුරනුබෝධ නම්. දුකසේ අවබෝධ කළ යුතුයි. සුවසේ අවබෝධ කිරීමට නොහැකිය.

‘සන්තො’- යනු නිවුනේ.

‘පණිතො’- යනු නො නැවෙන්නේ මේ දෙක ලෝකෝත්තර බවම සදහා කියන ලදී.

‘අතක්කාවචරො’- යනු තර්කයෙන් හැසිරිය යුතු බැසිය යුතු නොවෙයි, ඥාණයෙන්ම හැසිරිය යුතුය.

‘නිපුණො’- යනු සියුම්.

‘පණ්ඩිත වේදනියො’- මනා පිළිවෙතහි පළිපත් පණ්තයන් විසින්ම දත යුතුය.

‘ආලයරාමා’- යනු සත්වයෝ පස්කම් ගුණයන්හි ඇලෙත්. එහෙයින් ඔවුහු ආලයා යනු කියත්, එකසිය අටක් තණ්හාවන්හි හෝ ඇලෙත් එහෙයින්ද ආලයා යනු කියත්, ඒ ආශාවන් විසින් ඇලෙන්නුයි ‘ආලයරාම’ නම්. ආලයයන්හි ඇලුනේනුයි ‘ආලයරතා’ නම්. ආශාවන්හි මොනවට මොළොක් බවට පැමිණේනුයි. ‘ආලය සම්මුදිතා’ නම්. යම්සේ වනාහි මනාකොට සදන ලද මල් පලින් බර ගස් ආදියෙන් හෙබි උයනට පිවිසි රජු ඒ සැපත්හි ඇලෙයි මොනොවට මොළොක් වූයේ තුටු පහටු වූයේ වෙයි, නොකළකිරෙයි සවසද නික්ම යෑමට නො කැමතිවෙයි. මෙසේම මේ කම් සැපයෙහි ඇලීමේ තෘෂ්ණාවෙන් සත්වයෝ සතර රවුමෙහි නොකළකිරී ඇලෙමින් වසත්. එහෙයින් ඔවුන්ට බුදුහු දෙපරිදි ආශාව උයන් බිම මෙන් දක්වන්නේ ‘ආලයරාමා’ යන ආදිය කීහ. එහි ‘යදිදං’ යන මෙය නිපාතයකි. එතැන සදහා යම්මේ පටිච්ච සමුප්පාදය සදහා යම් මේ යන මේ අරුත දත යුතුයි.

'ඉදප්පච්චයනා පටිච්ච සමුප්පාදො' - යනු මොවුන්ගේ ප්‍රත්‍යය ඉදප්පච්චයයි, ඉදප්පච්චයම ඉදප්පච්චයනා, ඉදප්පච්චයනාව සා පටිච්චසමුප්පාදොවාති ඉදප්පච්චයනා පටිච්චසමුප්පාදො, සංස්කාරාදී ප්‍රත්‍යයයන්ට මේ සමාන වචනයකි.

'සබ්බසංඛාර සමථො' - යනු ආදී සියල්ල නිවණමය. යම් හෙයකින් වනාහි එහි පැමිණ සියලු සංස්කාරයන් විසුරුවන ලද හෙයින් සන්සිඳෙන්, දුරු කෙරෙන්, එහෙයින් 'සබ්බසංඛාර සමථො' යනු කියයි. යම් හෙයකින් එයට පැමිණ සියලු උපධින් දුරු කෙරෙත්ද සියලු තණ්හාව ක්ෂය කරන්ද සියලු කෙලෙස් රජස්හි නොඇලෙත්ද සියලු දුක් නැති කෙරෙයිද එහෙයින් 'සබ්බුපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො' යනු කියයි. යම් මේ තණ්හාව වනාහි භවයෙන් භවය ඵලයන් හෝ සමග කර්මයට නැමෙයි මසන්නුයි කොට 'වාණ' යයි කියයි. ඒ බැම්මෙන් (වාණ) මිදුම නිබ්බාණ නම්.

'සො මමස්ස කිලමථො' - යනු යම් බද්ධ නොදන්නවුන්ට දෙසුම නම් ඔහු මා ක්ලාන්ත කරන්නේ වියහැක. එය මා වෙහෙසට පමුණුවන්නේ වියහැක යන අර්ථයි. කය පිළිබඳ ක්ලාන්තයද කය පිළිබඳ වෙහෙසද වියහැකිය. යනු කියන ලදී. සිතෙහි වනාහි මේ දෙකම බුදුවරුන්ට නැත.

'අපිස්සු' - යනු උපකාරාර්ථයෙහි නිපාතයකි. එය හුදෙක් මේ සැකය පහළ නොවූයේය. මේ ගාථාවද දෙසුවේය යනු දක්වයි.

'අනච්ඡරියා' - යනු අසිරියක් නොවේ.

'පටිභංසු' යනු වැටහිම් සංඛ්‍යාත නුවණට ගොදුරු වූහ සිතා බැලිය යුතු බවට පැමිණියහ.

'කිච්ඡෙන' - යනු දුක් පිළිපැදීමෙන් බුදුවරුන්ට වනාහි මාර්ග හතරක් සැප පිළිපැදීම් වෙත්. පෙරුම් පුරන කාලයේ වනාහි රාග සහිත ද්වේෂ සහිත මෝහ සහිත බවම ඇති කල්හි පැමිණි පැමිණි යදියන්ට අලංකාර කොට සැරසූ ඇස් උපුටා පරම්පරාව රකින පුත්‍රයන් කැමැත්ත පරිදි හැසිරෙන භාර්ය්‍යාව යන ආදිය දෙන්නහුටද අන්‍යවූද ක්ෂාන්තිවාදී සමාන ආත්ම

භාවයන්හි සිදුම් බිදුම් බවට පැමිණෙන්නහුටද පැමිණීම ප්‍රතිපදාව සඳහා මෙය කියන ලදී.

‘හලං’- යන මෙහි හකාරය නිපාත මාත්‍රයකි. කම්නැත යන අර්ථයි.

‘පකාසිතුං’- යනු දෙසීමට, මෙසේ කෘත්‍යයෙන් අවබෝධ කළහුට දෙසීම කම්නැත. පරියාප්තිය දෙසීම කවර අරුතක්ද දෙසීමෙන් යනු කියන ලද්දේ වෙයි.

‘රාග දෝස පරෙතෙහි’- යනු රාග දෝසයන් ස්පර්ශ කළවුන් විසින් හෝ රාගදෝසයන් අනුව පතන්නවුන් විසින් හෝ.

‘පටිසොත ගාමිං’- යනු නිත්‍ය ආදීන්ගේ සැඟ පහරට විරුද්ධ ලෙස අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්මයෝ අසුභය යන මේ ස්වභාවය ඇති චතුස්සත්‍ය ධර්මය.

‘රාගරත්තා’- කාමරාගයෙන් හා භවරාගයෙන්ද යුක්ත වූවාහු.

‘නදක්ඛින්නි’- යනු අනිත්‍යය දුක්ඛ අනාත්මය අසුභය යන මේ ස්වභාවයෙන් නොදකිත් නොදක්නාවූ කවරෙක් මෙසේ ගැන්වීමට හැකිවන්නේද?

‘තමොක්ඛන්ධෙන ආවුතා’- යනු අවිද්‍යා රාශියෙන් ඇතුළත මැඟගත්

‘අප්පොස්සුක්කතායා’- යනු නිරුත්සාහ බැවින් දෙසීමට නොකැමති බැවින්ය යන අර්ථයි.

කෙසේ වනාහි ඔහුගේ සිත මෙසේ නැමුනේද? මිදුනාවූ මේ තෙමේ (මුදන්තෙමියි කීවේ) නොවේද එතෙරවුනාවූ මේ තෙමේ (එතෙර කරන්නෙමියි කීවේ) නොවේද?

‘මෙහි මාගේ අප්‍රකට වේශයෙන් ධර්මය අවබෝධ කිරීමෙන් කිම? සර්වඥතා ඤාණයට පැමිණ දෙවියන් සහිත ලෝකයා එතෙර කරන්නෙමි’ යනුය.

මෙසේ පැතුම් කොට පෙරුම්පුරා සර්වඥතා ඤාණයට පැමිණියේද? එය සැබව එකෙණෙහිම සුත්‍රාක්ෂ කිරීම් අනුභවයෙන් වනාහි ඔහුගේ සිත මෙසේ නැමුනේය. සර්වඥතා

ඤාණයට පැමිණි සත්වයන් කෙලෙස්වලින් වැඩි ඇති බවත් ධර්මයේ ගැඹුරු බවත් සිහි කරන්නාවූ ඔහුට වනාහි සත්වයන්ගේ කෙලෙස් අධික බව හා ධර්මයේ ගැඹුරු බවත් ප්‍රකට විය. අනතුරුව ඔහුට මේ සත්වයෝ කැඳ පිරවූ ලබු ගෙඩි මෙන්ද කිරි මෝරු පිරවූ සැළි මෙන්ද වුරුණු තෙල් පිරවූ රෙදි කඩක් මෙන්ද අඳුන් තැවරුන අත මෙන්ද කෙලෙසින් බරවුවාහුය, ඉතා කිලිටිවුවාහුය, රාගයෙන් ඇලුනාහුය, දෝසයෙන් දූෂ්‍ය වූවාහුය, මෝහයෙන් මුළා වූවාහුය. ඔව්හු කෙසේ නම් අවබෝධ කරත්දැයි සිතමින් කෙලෙස් අධික බව සිහි කිරීමෙන්ම මෙසේ සිත නැමුනේය. මේ දහම පොළොව දරන්නාවූ දිය කඳක් මෙන් ගැඹුරුය. පව්වකින් වසා තැබුවක් මෙන් දුකසේ දැකිය හැකිය. සියක් වරක් පලන ලද අස්ලොමක් මෙන් සියුම්ය. මේ ධර්මය අවබෝධ කිරීමට මා විසින් නොදුන් දෙයක් නම් නැත. නොකරන ලද ශීලයක් නම් නැත. නොපුරන ලද කිසියම් පාරමිතාවක් නම් නැත. ඒ පිණිස මා විසින් මාර බලය දුරු කිරීමේදීද පොළොව කම්පාවූයේ නැත. පළමු යාමයෙහි පූර්වෙතිවාසානුස්මාති ඤාණය සිහි කිරීමේදීද කම්පා නොවූයේය. මැදමියම දිවැස පිරිසිදු කිරීමේදී කම්පා නොවූයේය, පැසුළුයම මා විසින් පටිච්ච සමුප්පාදය අවබෝධ කරන කල්හිම දසදහසක් ලේක ධාතුව කම්පාවූයේය. මෙසේ මා වැන්නවුන් විසින්ද තියුණු නුවණින් කෘත්‍යයෙන්ද මේ ධර්මය අවබෝධ කරන ලදී. එය ලොකික මහා ජනයා කෙසේ අවබෝධ කරද්ද යන ධර්මයේ ගැඹුරු බව සිහිකිරීමේදීම මෙසේ සිත නැමුනේය යනු දත යුතුයි.

ඉදින්ද බ්‍රහ්මයා විසින් දෙසීමට මෙසේ අයැදි කල්හි ඔහුගේ සිත මෙසේ නැමුනේය. මාගේ අල්පෝත්සාහි වීමෙහි සිත නැමුනු කල්හි මහා බ්‍රහ්මයා ධර්ම දේශනාවට ආරාධනා කරන්නේයයි බුදුහු වනාහි දනිති, මේ සත්වයෝ බ්‍රහ්ම ගරුකයෝය, ඔව්හු බුදුන් වනාහි දහම් දෙසීමට නොකැමැති විය, අනතුරුව මහා බ්‍රහ්මයා බුදුන්ට යාවඤා කොට දහම දෙසවිය. පින්වත්නි, ඒකාන්තයෙන්ම ධර්මය ශාන්තය ප්‍රණීතයයි හඟින්නාහු

මනාකොට අසන්නේය යන මේ කාරණයද සඳහා ඔහුගේ සිත අල්පොත්සාහි වීමෙහි නැමුනේය, දහම් දෙසීම පිණිස නොවන බව දන යුතුයි.

'සහම්පතිස්ස' - යන ඔහු වනාහි කසුප් බුදුන්ගේ සසුනෙහි සහක නම් තෙරව ප්‍රථමධ්‍යානය නිපදවා ප්‍රථමධ්‍යානයෙන්ම කල්පයකට ආයු ඇතිව උපන්නේ එහි ඔහු සහම්පති බ්‍රහ්මයායයි හඳුන්වත්, ඒ සඳහා කිහි:- 'බ්‍රහ්මනො සහම්පතිස්ස' යනුය.

'පස්සති වතහො' - යන ඔහු වනාහි මේ ශබ්දය යම්සේ නිකුත් කෙළේද එසේම දසදහසක් ලෝක ධාතුවෙහි බ්‍රහ්මයන් අසා සියල්ලෝ රැස්වූහ.

'යත්‍ර හි නාමා' - යනු යම් ලෝකයෙකිනි නම්.

'පුරතො පාතුරහොසි' - යනු ඒ දසදහසක් බ්‍රහ්මයන් සමග පහළ විය.

'අප්පරජක්ඛ ජාතිකා' - යනු නුවණ නමැති ඇසෙහි ස්වල්පවූ රාග දෝස මොහ කෙලෙස් මෙසේ ඇතිවීම මොවුන්ගේ ස්වභාවය නිසා අල්ප රජස් ඇත්තාහු වෙත්,

'අස්සවණතා' - යනු නොඇසීම පිණිස

'හවිස්සන්ති' - යනු පළමු බුදුවරුන් කෙරෙහි දසපින් කිරියවත් විසින් කළ පැතුම් ඇත්තාහු මුහුකුරා ගියාහු හිරු රැස් ගැටුන පියුම් මෙන් දම් දෙසුමෙහිම කැමැත්තාහු සතර පද ගාථාවසානයෙහි ආර්යා භූමියට ඇතුල්වීමට සුදුසුවන්නාහු එක් කෙනෙක් නොව දෙන්නෙක් නොව නොයෙක් සිය දහස් දෙනා ධර්මය දැන ගන්නාහු වන්නාහු යයි දක්වයි.

'පාතුරහොසි' - යනු පහළ විය.

'සමලෙහි චිත්තිතො' යනු මල සහිත ශාස්තෘයන් හයදෙනෙකු විසින් සිතන ලදී. ඔවුන් විසින් පළමුකොටම උපදවා මුළු දඹදිව කටු විසුරුවන්නාක් මෙන්ද විෂ ඉසින්නාක්මෙන්ද, මල සහිත මිසදිටු දහම් දෙසූහ.

'අවාපුරෙතං' - යනු මේ සිදුර.

'අමතස්ස ද්වාරං' - යනු අමෘතය දෙන නිවණට දොරවු ආර්යා මාර්ගය.

‘සුණන්තු ධම්මං විමලෙනානු බුද්ධං’- යනු මේ සත්වයෝ රාගාදී මල නැති බැවින් සමායක් සම්බුදුන් විසින් දෙසූ චතුස්සත්‍ය ධර්මය අසයි, භාග්‍යවතුන් වහන්සෙයයි යාවඤා කරයි.

‘සෙලෙ යථා පබ්බත මුද්ධ නිව්ඨිතො’- යනු ගලින්ම එකට සහවූ පර්වත මුදුනෙහි යම්සේ සිටියේ නම්, එහි සිටියනුට දැකීම පිණිස ගෙළ එසවීම් කරකැවීම් ආදී කිසි නැත.

‘තප්පමං’- යනු එයට සමානවූ ගල් පර්වත උපමාවය, මේ වනාහි මෙහි කෙටි තේරුමයි. යම්සේ ගල් පර්වත මුදුනෙහි යම්සේ සිටියාවූම නැණැති පුරුෂ තෙමේ භාත්පස ජනයා දකින්නේය. සත්පුරුෂය, ඔබද යහපත් පැණැත්ත, සර්වඥතාඥානයෙන් සියල්ල දත් තැනැත්තා භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ධර්මමයවූ ප්‍රඥාමයවූ ප්‍රාසාදයට නැගී තෙමේ පහ කළ ශෝක ඇත්තේ ශෝකයෙහි ගැලුනු ජාති ජරාදියෙන් පෙළෙන ජනයා බලන්නෙහිය සලකා බලා විමසන්නේය. මේ වනාහි මෙහි අදහසයි. යම්සේ වනාහි පර්වත පාදයෙහි භාත්පස විශාලවූ කුඹුරුකොට එහි නියරවල පැල් කොට සිවුරඟින් යුත් අන්ධකාර රාත්‍රියෙහි ගිනි දල්වන්නාහුය, අනතුරුව ඒ පව් මුදුනෙහි සිට බිම බලන්නාවූ ඇස් ඇති පුරුෂයෙක්නුට කුඹුරක් හෝ නියරවල් හෝ පැල් හෝ එහි නිදන මිනිසුන් හෝ නොපෙනෙන්නාහුය. පැල්වල වනාහි ගිනිදැල් මාත්‍රයක්ම පෙනෙන්නේය, මෙසේ ධර්ම ප්‍රාසාදයට නැග සත්ව ශරීරය බලන්නාවූ බුදුන්ට යම් ඒ නොකරන ලද කුසල් ඇති සත්වයෝ එක වෙහෙර දකුණු දණ සමීපයෙහි හුන්නාහුද බුදු ඇස සමීපයට නොඑත්. යම්බඳුවූ කරනලද කුසල් ඇති ඒ හික්මවිය යුතු පුද්ගලයෝ බුදුන්ගේ දුරෙහි සිටියාහුද සමීපයට එත්, ඔහු හිමවත් පව්වෙහි ගින්න මෙනි. මෙයද කියන ලදී:-

‘හිමවත් පව්වෙහි ගින්න මෙන් ශාන්ත පුද්ගලයා දුර සිටියද ප්‍රකට වෙයි. රාත්‍රියෙහි යවන ලද ඊ මෙන් නොදැමුනු පුද්ගලයා නොදැක් වෙත්.’

‘අජ්ඣෙධසනං’- යනු අයැදීමය.

‘බුද්ධ චක්ඛුතා’- යනු ඉන්ද්‍රිය පරෝපරියත්ත ඤාණයෙන් හා ආසයානුසය ඤාණයෙන්ද මේ දෙ නුවණට බුදු ඇසය යනු

නම්, සියල්ල දත් නුවණට සමන්ත වක්ඛු නම්, තෙ මග පිළිබඳ නුවණ ධම්ම වක්ඛු නම්.

‘අප්ප රජක්ඛෙ’- යන ආදීන්හි යම් ඒ කී ක්‍රමයෙන්ම පැණැසෙහි රාගාදි රජස් අල්පද ඒ “අප්පරජක්ඛ” නම් යමෙකුගේ විශාලව පවතිද ඔව්හු ‘මහා රජක්ඛ’ නම්. යමෙකු ගේ ශ්‍රද්ධා ආදි ඉන්ද්‍රියයන් තික්ෂණද ඔව්හු “තික්ඛින්ද්‍රිය” නම්. යමෙකුගේ ඒවා මොළොක්ද ඔව්හු ‘මුදින්ද්‍රිය’ නම්. යමෙකුගේ ඒ කී ශ්‍රද්ධා ආදී ආකාරය යහපත්ද ඔව්හු ‘ස්වාකාර’ නම්. යමෙක් කී කාරණය සලකත්ද සුවසේ අවබෝධ කිරීමට හැකිවෙත්ද ඔව්හු ‘සුවිඤ්ඤාපය’ නම්. යමෙක් පරලොවද වරදද බියෙන් දකිත්ද ඔව්හු “පරලොක වජ්ජදස්සාවිනො” නම්.

මේ වනාහි මෙහි පෙළය. සැදැහැවත් පුද්ගල තෙම සුලු කෙලෙස් ඇත්තේ, සැදැහැ නැති පුද්ගල තෙම මහ කෙලෙස් ඇත්තේ, පටන් ගත් විරියා ඇත්තේ, කුසිත වූයේ, එළඹ සිටි සිහි ඇත්තේ, මුළාවූ සිහි ඇත්තේ, සන්සුන් නැත්තේ, නොසන්සුන් නැත්තේ, පැණැත්තේ, දූෂිතවූ ප්‍රඥාව ඇති මහ රජස් ඇත්තේ, එසේම සැදැහැති පුද්ගල තෙමේ තියුණු ඉඳුරන් ඇත්තේ -පෙ- පැණැති පුද්ගල තෙමේ පරලොව වරදෙහි භය දක්නා සුලු තැනැත්තේ, දූෂිතවූ පැණැති පුද්ගල තෙම පරලොව වරදෙහි බිය නොදක්නා සුලු තැනැත්තේ යනුය.

‘ලෝකො’- යනු ස්කන්ධ ලෝක, ධාතු ලෝක, ආයතන ලෝක, සමාපත්ති භව ලෝක, විපත්ති භව එක් ලෝකයක් තෙම සියලු සත්වයෝ ආහාරය නිසා ජීවත් වන්නෝය, ලෝක දෙකක් නම් නාමයද රූපයද, ලෝක තුන නම් ත්‍රිවිධ වේදනාවය, ලෝක සතර නම් සිවු අහරය, ලෝක පස නම් පඤ්ච උපාදාන ස්කන්ධය, ලෝක භයනම් ආධ්‍යාත්මික ආයතන සයය, ලෝක සත නම් සත්ත විඤ්ඤාණයෙහි පිහිටුවීමය, ලෝක අට නම් අටලෝ දහමිය, ලෝක නවය නම් සත්තාවාස නවයය, ලෝක දසය නම් ආයතන දසයය, ලෝක දොළස නම් ආයතන දොළසය, දහඅට ලොව නම් දහඅට ධාතුහුය.

‘වජ්ජං’- යනු සියලු කෙලෙස් වදාය, සියලු දුසිරිත් වදාය, සියලු අභිසංස්කාර වදාය, සියලු භවගාමි කර්ම වදාය, මෙසේ

මේ ලෝකයෙහිද මේ වරදෙහිද තියුණු හය සඤ්ඤාව එළඹියේ වෙයි. යම්සේද කඩුව ඔසවා ගත් වධකයා මෙනි, මේ නුවණෙහි අයුරින් මේ පසිඳුරන් දනියි දකියි අවබෝධ කරයි, මෙය බුදුන්ගේ ඉන්ද්‍රිය පරෝපරියත්ත ඤාණයයි.

‘උප්පලිනියං’- යනු උපුල් වනයෙහි, සෙසු තන්හිද මේ ක්‍රමයමයි.

‘අත්තොති මුග්ග පොසිතී’- යනු ඇතුළත ගැලුනාහුම පොෂ්‍ය වෙත්.

‘උදකං අච්චුග්ගම්ම තිට්ඨන්ති’- යනු දිය ඉක්මවා සිටිත්. එහි යමක් දිය ඉක්මවා සිටියාහුද හිරු රැස් පහස පැමිණි කෙණෙහි ඒවා අද පිපෙත්, යමක් වනාහි දිය හා සමව සිටියාහුද ඒවා හෙට පිපෙත්, යමක් දියෙන් මතු නොවී දිය ඇතුළතම පෝෂණයවේ නම් ඒවා තෙවැනි දවසෙහි පිපෙත්. දියෙන් වනාහි මතු නොවූ සෙසු රෝග සහිත උපුල් ආදිය නම් ඇත. යම් බදු ඒවා නොපිපෙත්, ඒවා මස් කැසුබු ආදීන්ගේ ආහාර වෙත්. පෙළට නොනැගුනක් වනාහි ඇවිත් දැක්වූයේයයි දක්වන ලදී.

යම්සේ වනාහි මේ සිවු වැදෑරුම්වූ මල්වේද මෙපරිද්දෙන්ම උග්ඝට්ඨකඤ්ඤ, විපච්ඡකඤ්ඤ, ඤෙය්‍ය, පදපරම යන පුද්ගලයන් සිවුදෙනෙක් වෙත්. එහි යම් පුද්ගලයෙකුට දෙසන කෙණෙහිම ධර්මාභිසමය වෙයි මේ පුද්ගලයා උද්ඝට්ඨකඤ්ඤ යයි කියත්, යම් පුද්ගලයෙකුට කෙටියෙන් කී දෙයෙහි අර්ථය විස්තර කරන කල්හි ධර්මාභිසමය වෙයි. මේ පුද්ගලයා විපච්ඡකඤ්ඤයයි කියත්. යම් පුද්ගලයෙකුට උදෙසීමේදී විමසීමේදී නුවණින් මෙනෙහි කිරීමේදී කලණ මිතුරන් ඇසුරේදී පිළිවෙළින් ධර්මාභිසමය වෙයි. මේ පුද්ගලයා ඤෙය්‍යයයි කියත්, යම්පුද්ගලයෙකුට බොහෝකොට ඇසීමෙන් බොහෝ කොට දැරීමෙන් බොහෝ කොට කීමෙන් ඒ ජාතියෙහි ධර්මාභිසමය නොවෙයි මේ පුද්ගලයා පදපරමයයි කියයි.

එහි බුදුහු උපුල්වත් ආදිය හා සමානවූ දස දහසක් ලෝක ධාතුව බලන්නේ අද පිපෙන පියුම් වැනි උග්ඝට්ඨකඤ්ඤ, හෙට පිපෙන පියුම් වැනි විපච්ඡකඤ්ඤ, තෙවෙනි දවසෙහි පිපෙන පියුම් වැනි ඤෙය්‍ය මස් කැසුබු ආහාර වන පියුම් මෙන් පද

පරම යයි දුටහ. දකින්නේද මෙපමණක් අල්ප රජස්කය මෙපමණක් මහා රජස්කය. එහිද මෙපමණක් උග්ගට්ඨකඤ්ඤාය යන මෙසේ සියලු අයුරින්ම දුටහ.

එහි පුද්ගලයන් තිදෙනෙකුට මේ අත්බැවිහිදීම බුදුන්ගේ දම් දෙසුමෙන් වැඩ සිදුවෙයි. පදපරමයාට වැඩ සිදු කරගැනීමේ වාසනාව නොවෙයි. අනතුරුව බුදුහු මේ සිවු පුගුලන්ට වැඩ සිදුවන දම් දෙසුම දැන දෙසනු කැමැත්ත උපදවා නැවත තුන් හවයෙහි සත්වයන් හව්‍ය අභව්‍ය වශයෙන් දෙ කොටසක් කෙළේය. යමෙක් සඳහා කියන ලදී:- අභව්‍ය සත්වයෝ කවරහුද? යම් ඒ සත්වයෝ කර්මාවරණයෙන් යුක්ත වූවාහු විපාකාවරණයෙන් යුක්ත වූවාහු ක්ලේශාවරණයෙන් යුක්ත වූවාහු සැදැහැ නැත්තාහු දුෂිත ප්‍රඥා ඇත්තාහු නුසුදුසු වූවාහු කුසල් දහම්හි ළාමක වූවාහුද යන ඒ මේ සත්වයෝ අභව්‍යයෝය. හව්‍ය සත්වයෝ කවරහුද? යම් ඒ සත්වයෝ කර්මාවරණයෙන් ආවරණය නොවූවාහු -පෙ- ඒ මේ සත්වයෝ හව්‍ය යනුයි.

එහි සියලුම අභව්‍ය පුද්ගලයන් හැර හව්‍ය පුද්ගලයන්ම නුවණින් පිළිගෙන මෙපමණක් රාග චරිතය මෙපමණක් ද්වේෂ, මෝහ, විතර්ක, ශ්‍රද්ධා, බුද්ධි චරිතයයි කොටස් හයක් කෙළේය. මෙසේ කොට දහම් දෙසන්නෙමිසි සිතිය.

‘පච්චාහාසී’- යනු කිය.

‘අපාරුතා’- යනු විවෘතවූවාහු.

‘අමතස්ස ද්වාරා’- යනු ආර්යා මාර්ගයයි. එය වනාහි අමූෂ්‍ය සංඛ්‍යාතවූ නිවණට දොරය, එය මා විසින් විවෘතකොට තැබුවේයයි දත යුතුයි.

‘පමුඤ්චන්තු සද්ධං’- යනු සියල්ලෝ තමන්ගේ ශ්‍රද්ධාව මුදත්වා විසුරුවත්වා පසු පද දෙකෙහි මේ අර්ථයයි. මම වනාහි තමාගේ ප්‍රගුණ කළ මොනවට පවතින්නාවූද මේ ප්‍රණීතවූ උතුම් ධර්මය කය වචනය වෙහෙසට පැමිණියේය යන සංඥාවෙන් නොදෙසිමි. දැන් වනාහි සියලු ජනයා ශ්‍රද්ධා භාජනය පමුණුවත්වා, ඔවුන්ගේ අදහස් පුරවන්නෙමිසි යනුයි.

‘අත්තරධාසී’- යනු බුදුහු ගඳ මල් ආදියෙන් පුදා අතුරුදහන් වූයේ ස්වකීය තැනටම ගියේය යන අර්ථයි. ඔහු ගිය කල්හි

වනාහි බුදුහු කවරක්හට වනාහි මම පළමුකොට දහම් දෙසන්නෙමිදැයි ආළාරද්ධකාදීන්ගේ කථරිය කළ බවද පස්වග මහණුන් බොහෝ උපකාරවූ බවද දැන ඔවුන්ට දම් දෙසනු කැමැත්තේ බරණැස ඉසිපතනයට ගොස් දම්සක් පැවතුම් සුතුර දෙසිය යනුය. (පළමුවැන්නයි.)

(6-1-2) දෙවැන්නෙහි-

'උදපාදි'- යනු මේ විතර්කය පස් වෙනි දවසෙහි උපන්නේය.

'අගාරවො'- යනු අනුන් කෙරෙහි ගෞරව රහිතව, කිසි ගරු කළ යුතු තැනක නොපිහිටා යන අර්ථයි.

'අප්පතිස්සො'- යනු ප්‍රතිශ්‍රය රහිතව, කිසිවෙක් දෙටු තනතුරෙහි නොපිහිටුවා යන අර්ථයි.

'සදෙවකෙ'- යන ආදීන්හි දෙවියන් සමග දෙවියන් ගැණීමෙන් මෙහි මාර බ්‍රහ්මයන් ගත් කල්හිද වේ. මාරයා නම් වසවර්තිය සියල්ලවුන්ගේ මතුයෙහි වසගකොට පවතියි බ්‍රහ්මයෝ නම් මහත් අනුභාව ඇත්තේ එක ඇඟිල්ලෙන් එකවර සක්වළ දහසක ආලෝකය පතුරුවයි. දෙකකින් දෙකෙකින් - පෙ- ඇඟිලි දසයෙන් දසදහසක් සක්වළ ආලෝකය පතුරුවයි. හෙතෙම මෙයින් සිල් පිරීමෙන් ශ්‍රේෂ්ඨත්වයට පැමිණියේයයි දැක්වීම නොලබත්වා යනුය.

'සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ'- යනු වෙන්ව කියන ලදී. එසේම ශ්‍රමණයෝ නම් එක් කොටසක් ආදී වශයෙන් බොහෝකොට ඇසූ පිරු තැන් ඇත්තෝය, සිල්වත්ය, පණ්ඩිතය, බමුණෝද වත්ථුවිද්‍යාදී වශයෙන් බහුශ්‍රැතය, පණ්ඩිතය, ඔව්හු මෙයින් සීලයෙන් උසස්යයි කීමට නොලබත්වා යනු "සස්සමණ බ්‍රාහ්මණියා පජාය" යනු කියන ලදී.

'සදෙව මනුස්සායා'- යන මෙය වනාහි සියල්ල ඇතුළත් කොට දක්වනු පිණිස ගන්නා ලද්දේම ගෙන කියන ලදී. ඉදින්ද වනාහි මෙහි පළමු තුන්පදය ලෝක වශයෙන් කියන ලදය පසුව කී දෙපදය ප්‍රජාව වශයෙනි.

'සීලසම්පන්නතරං'- සීලයෙන් උසස් කොට සම්පූර්ණවූ ඉතා බොහෝවූ යන අර්ථයි. සෙසු තන්හිද මේ ක්‍රමයමයි.

මෙහිද සීලාදීවූ ධර්ම හතර ලෝකික ලෝකෝත්තර වශයෙන් කියන ලදී. විමුක්ති ඥාණ දර්ශනය ලෝකිකම වූ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥාණය වනාහි වෙයි

'පාතුරහොසි' - යනු මෙය බුදුහු අවිච්ඡේ සිට භාවාග්‍රය දක්වා සීලාදියට වඩා තමාට උසස්වූවක් නොදකින්නේ මා විසින් අවබෝධ කළ නව ලෝකෝත්තර ධර්මයම මනාකොට ඇසුරුකොට වසන්නෙමිසි සිතිය, කාරණය බුදුහු සිතිය, අර්ථ වාද්ධි විශේෂය සිතිය, ඔහුට උත්සාහ ඉපදවීමට යමිසි සිතා ඉදිරියෙන් ප්‍රකට විය. ඉදිරියෙහි සිටියේය යන අර්ථයි.

'විහංසු විහරන්තිව' - යනු මෙහි යමෙක් කියන්නේද වාසය කරත්ය යන වචනයෙන් වර්තමානයෙහිද බොහෝ බුදුවරයෝයයි හෙතෙමේ "හගවාපි හන්නෙ, එතරහි අරහං සම්මා සම්බුද්ධො" යන මේ වචනයෙන් වැළැක්විය යුතුයි.

"මට ගුරුවරයෙක් නැත මා හා සමවූවෙක් විද්‍යාමාන නොවෙයි දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි මා හා සමානවූවෙක් නැත" යනුයි,

ඔහුට මේ ආදී සූත්‍රයන්ගෙන් සෙසු බුදුවරුන්ගේ නොවීම දැක්විය යුතුය.

'තස්මා' - යනු යම්හෙයකින් සියලු බුදුවරයෝ සදහම ගරුකළාහුද එහෙයිනි.

'මහත්තමහිකංඛතා' - යනු මහත් බව පැතීමෙන්.

'සරංබුද්ධාන සාසනං' - යනු බුදුවරුන්ගේ අනුශාසනය සිහිකිරීමෙන්. (දෙවැන්නයි)

(6-1-3) තෙවැන්නෙහි-

'එකො' - යනු ස්ථාන ආදීවූ ඉරියව්වල එකක්ව හුදකලාව විසීම යන අර්ථයි.

'ආතාපි' - යනු විරියයෙන් තැවීමෙන් යුක්තවූයේ.

'පහිත්තො' - යනු යවන ලද.

'කුලපුත්තා' - යනු ආචාරවත් කුලපුත්‍රයෝ.

'සම්මදෙවා' - යනු ණය නැතිව බිය නැතිව ජීවත්වීම ප්‍රකෘතිකොට ගත්තක් නොවී, යම්සේ හෝ එසේ හෝ පැවිදි වූද

යමෙක් අනුලෝම ප්‍රතිපදාව පුරන්ද ඔව්හු මනාකොට ගිහිගෙයින් නික්ම අනගාරිය සාසනයෙහි පැවිදිවෙන් නම්.

'බ්‍රහ්මචරිය පරියොසානං'- යනු මාර්ග බ්‍රහ්ම චරියාවේ අවසානයේ වන ආර්යා ඵලය.

දිට්‍ඨෙව ධම්මෙ'- යනු මේ ආත්ම භාවයෙහිම.

'සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා'- යනු තෙමේම ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට.

'උපසම්පජ්ජ'- යනු අවබෝධ කොට රැස්කොට වාසය කෙළේය. මෙසේ වන්නේද -පෙ- 'අබ්භඤ්ඤසි' යනු මෙයින් මොහුට ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ භූමිය දක්වන ලදී. කෙසේ වනාහි ඔහුගේ ජාතිය ක්ෂය වීද? කෙසේ ඔහු දැනගත්තේද? යනු කියනු ලැබේ. පළමුකොටම ඔහුගේ අතීත ජාතිය ක්ෂය නොවීය. පළමුකොටම ක්ෂයවූ හෙයින්, අනාගතයෙහි නොවේ. එහි උත්සාහය නැති බැවින්, වර්තමානය නැත, පහළවූ හෙයින්, මාර්ගයෙහි වනාහි නොවැඩීමෙන් එක් සතර පස් ආකාර භවයන්හි එක් සතර පස් කඳු හේද ඇති ජාතීන්හි යමක් උපදවන්නේද එය මාර්ගයේ වැඩීමෙන් නූපදින ධර්මතාවට පැමිණීමෙන් ක්ෂයවූවාහු එය හෙතෙමේ මාර්ග භාවනාවෙන් දුරුකළ කෙලෙසුන් සිහිකොට කෙලෙස් නොවීමෙන් පහළවූ කර්මය නැවත පිළිසිඳීමක් නොවේයයි දන්නේ දැනිය.

'වුසිතං'- යනු වසන ලද කරන ලද චරිතය නිමවන ලදී. යන අර්ථය.

'බ්‍රහ්මචරියං'- යනු මාර්ග බ්‍රහ්මචරියාව.

'කතංකරණියං'- යනු චතුස්සත්‍යයෙහි සතර මාර්ගයෙන් පරිඤ්ඤා පහාණ සච්ඡිකිරියා භාවනා වශයෙන් සොළොස් වැදෑරුම් කෘත්‍යය නිමවන ලදී යන අර්ථය.

'නාපරංඉත්ථත්තාය'- යනු දැන් මෙසේවීම පිණිස සොළොස් කිස වැඩුමෙන් කෙලෙස් ක්ෂය කිරීමෙන් හෝ කළ යුතු මාර්ග භාවනාවක් නැත යනුය. නොහොත් හෝ.

'ඉත්ථත්තාය'- යනු මේ ආත්ම භාවයෙන් මෙයින් මේ අයුරින් දැන් වර්තමාන ස්කන්ධ සන්තානයෙන් අන්‍යවූ ස්කන්ධ සන්තානයක් නැත. මේ පඤ්චස්කන්ධය වනාහි මුලින් සිඳි

රුක මෙන් අවබෝධකොට සිටින්නයි මොනොවට අවබෝධ කෙළේය.

‘අඤ්ඤතරො’- යනු එකෙක්.

‘අරහතං’- යනු රහත්වූ භගවතුන්ගේ ශ්‍රාවකයන්ගේ රහත් බව අභ්‍යන්තරයෙහි විය.

‘උපසංකම්’- යනු එළඹෙන්නේ, ඔහුගේ මව වනාහි පුතා දැකම ගෙයින් නික්ම පාත්‍රය ගෙන ඇතුල් නිවසට පමුණුවා පණවන ලද අසුනෙහි වඩා හිඳුවිය.

‘ආහුතිං තිච්චං පග්ගණ්භාති’- යනු නිතර පිණ්ඩපාතය පිළිගනියි. ඒ දවසෙහි වනාහි ඒ ගෙදර භූතයන් සඳහා බිලි පූජාවක් වෙයි, මුළු ගෙය කොළ පැහැය ගා විසුරුවන ලද විළඳ ඇත්තේ වන මල් වලින් පිරිකෙව්කොට ඔසවන ලද ධජපතාක ඇත්තේ ඒ ඒ තැන පුත් කලස් තබා දඬු වැට පහන් දල්වා සුවඳ සුණු මල් ආදියෙන් අලංකාර කොට භාත්පස මනාකොට වැසූ දුම් කබල් විය. ඒ බැමිණියද සුදුසු කාලයෙහි නැගිට සොළොස් කළයක් සුවඳ පැන් නා සියලු අලංකාරයෙන් ශරීරය සැරසීය. ඕ තොමෝ එසමයෙහි මහා ක්ෂීණාශ්‍රවයන් වහන්සේ හිඳුවා කැඳ හැන්දක් පමණකුදු නොදී මහ බඹහු වළඳවන්නෙමියි රන් පාත්‍රයේ කිරිබත පුරවා ගිතෙල් මී සකුරු ආදිය යොදා ගේ පිටිපැත්තේ කොළ පැහැය ගැමි ආදියෙන් සැරසූ භූතයා පිණිසවූ කුඩා පුටුවක් ඇත. ඒ පාත්‍රය ගෙන එහි ගොස් සිටු කොණෙහි හා මැදද එක එක කිරිබත් පිඩ තබා වැල්ල දක්වා වැගිරෙන්නාවූ ගිතෙල් ඇති පොළොවෙහි දණ මඩල පිහිටුවා පින්වත් මහා බ්‍රහ්මය, අනුභව කෙරේවා පින්වත් මහා බ්‍රහ්මය, කුසගින්න නිවාගනිත්වා පින්වත් මහා බ්‍රහ්මය, වළඳන්වායයි කියමින් මහා බ්‍රහ්මයා වළඳයි.

‘එතදහොසි’- යනු මහා ක්ෂීණාශ්‍රවයන් වහන්සේගේ සිල් සුවඳ සඳෙව් ලොව පැතිර බඹලොව දක්වා ගියාහු දැන ගත්තහුට මෙබඳු සිතෙක් විය.

‘සංචේජෙය්‍යං’- යනු චෝදනා කරන්නේය යහපත් පිළිවෙතෙහි යොදවන්නේය, මේ වනාහි මෙබඳු අග්‍රදක්ෂිණාව මහාක්ෂීණාශ්‍රවයන් හිඳුවා කැඳ හැන්දක් පමණ කුදු නොදී

මහාබ්‍රහ්මයා වළඳවන්නෙමිසි තරාදිය හැර අතින් කිරන්නාක් මෙන්ද බෙරය හැර බඩට බෙර ගසන්නාක් මෙන්ද ගින්න හැර කණමැදිරියන්ගෙන් ගිනි දල්වන්නාක් මෙන්ද භූතයන්ට බිලි දෙමින් ඇවිදිමි, ඇය වෙතට ගොස් මිසදිටුව බිඳ අපාය මාර්ගයෙන් උගුලුවා අසු කෙළක් ධනය බුදු සසුනෙහි විසුරුවා ස්වර්ගමාර්ගයට නංවන්නේ යම්සේද එසේ කිරීමට යමිසි කියන ලද්දේ වෙයි.

'දුරෙ ඉතො'- යනු මෙතැනින් දුර බඹලොවය, බඹ ලොවින් වනාහි කුළුගෙයක් පමණ ගලක් හෙලන්නේ එක් රැ දාවලකින් යොදුන් හතළිස් අටදාහක් බැගින් ගෙවමින් මාස හතරකින් පොළොවට වැටෙන්නේය, සියල්ලටම යටවූ බ්‍රහ්ම ලෝකයේ දුර මෙසේය.

'යස්සානුතිං'- යනු යම් බ්‍රහ්මයෙකුට පිණිස දානය පිළිගැන්වීද ඒ බඹ ලොවට දුරය යන අර්ථයි.

'බ්‍රහ්මපථං'- යනු මෙහි බ්‍රහ්ම පථය නම් සතර කුසල ධ්‍යානයන්ය, විපාක ධ්‍යානයන් වනාහි ඔවුන්ගේ ජීවිත පථය නම්. ඒ බ්‍රහ්ම පථය නොදන්නාවූ තී කුමක් ජප කරන්නෙහිද? විලාප කියන්නෙහිද? බ්‍රහ්මයෝ වනාහි ප්‍රීතිසහගත ධ්‍යානයෙන්ම යැපෙත්, මේ බත් ගිතෙල් ආදිය නොකත්, නිකරුණේ නොවෙහෙසෙව යනුය. මෙසේ කිය නැවත ඒ මහා බඹහු ඇදිළි බැඳ මුනින් නැමී තෙරුන් උදෙසන්නේ 'එසොහි තෙ බ්‍රහ්මණී, බ්‍රහ්මදෙවො' යන ආදිය කිය, එහි නිරූපධිකො' යනු ක්ලේශ අභිසංස්කාර කාමගුණයන්ගෙන් වෙන් වූයේ.

'අතිදෙව පත්තො'- යනු දෙවියන්ගෙන් අතිදෙව බවටත් බ්‍රහ්මයන්ගෙන් අති බ්‍රහ්ම බවටත් පැමිණියේ

'අනඤ්ඤාපොසි'- යනු මේ සිරුර හැර අන් සිරුරකට හෝ අඹු දරුවන්ට හෝ පෝෂ්‍ය නොකරන හෙයින් අනෙකෙකු පෝෂණය නොකරන

'ආනුනෙය්‍යා'- යනු පූජා පිණිසය පිළිගැනීමට යුතු.

'වෙදගු'- යනු සිවුමග සංඛ්‍යාත වේදයෙන් දුකෙහි කෙළවරට ගිය

‘භාවිතත්තො’- යනු තමා භාවනා කොට වඩා සිටියේ.

අනුපලිත්තො’- යනු තෘෂ්ණාදී කෙලෙස්වල නොඇලුනේ

‘සාසෙසනං ඉටියති’- යනු ආහාර සොයමින් හැසිරෙයි.

‘න තස්ස පච්ඡා න පුරත්ථමත්ථී’- යනු පච්ඡා යන්නෙන් අතීතය කියයි, පුරත්ථං යන්නෙන් අනාගතය කියයි. අතීත අනාගත ස්කන්ධයන්හි ඡන්දරාග විරහිත වූවනුට අතීතයක් හෝ අනාගතයක් නැත යනු කියයි.

‘සත්තො’- යන ආදීන්හි රාගාදීන්ගෙන් සන්සුන් බැවින් ශාන්ත නම්. ක්‍රෝධ ධූමයෙන් වෙන්වූ හෙයින් විධුමො නම්, දුක්වල නොවීමෙන් ‘අනිසො’ නම්, සැරයටි ආදිය ගෙන හැසිරෙන්නේද හිංසා සිතුවිලිවල නොවීමෙන් ‘නික්ඛිත්ත දණ්ඩො’ නම්,

‘තසථා වරෙසු’- යන මෙහි වනාහි පෘථුච්ඡනයෝ ‘තසා’ නම්. ක්ෂීණාශ්‍රවයෝ ථාවරා නම්. සප්ත ශෛක්ෂයෝ වනාහි ‘තසා’ යයි කීමටද නොහැකිය. ‘ථාවරා’ යයි කීමටද නොහැක වෙත්. ථාවර පක්ෂය භාජනය කරන්නාහුම වෙත්.

‘සොත්තානුතිං’- යනු ඒ ඔබගේ යාග පිණ්ඩය.

‘අනෙජො’- යනු තෘෂ්ණා නැත්තේ.

‘සුසිලො’- යනු ක්ෂීණාශ්‍රව සීලයෙන් මොනොවට සිල් ඇත්තේ.

‘සුවිමුත්ත චිත්තො’- යනු ඵල විමුක්තියෙන් මොනොවට මිදුනු සිත් ඇත්තේ.

‘ඔසතිණ්ණං’- යනු සතර ඕසයන් තරණය කළ මේ කථා මාර්ගයෙන් බ්‍රහ්මයා තෙරුන්ගේ වර්ණනාව කීමේ කාරණයෙහි බැම්ණිය යෙදවිය. අන්තිම ගාථා වනාහි සංගීතිකාර තෙරුන් විසින් තබන ලදී.

‘පතිට්ඨපෙසි දක්ඛිණං’- යනු සිව්පස දක්ෂිණාව පිහිටුවිය

‘සුඛමායතිකං’- යනු සැප ඵලවන මත්තෙහිද සැප විපාකය, සැප පිණිසය යන අර්ථයි. (තෙවැන්නයි.)

(6-1-4) සිව්වැන්නෙහි-

‘පාපකං දිට්ඨිගතං’- යනු ලාමක ශාස්වත දෘෂ්ටිය,

‘ඉදං නිව්චං’- යනු මේ ශරීරය සමග බ්‍රහ්මස්ථානය අනිත්‍යය නිත්‍යයයි කියයි. ස්ථිරය යන ආදියද එයටම සමාන වචනය එහි

‘ධ්‍රුවං’- යනු ස්ථිරය.

‘සස්සතං’- යනු සියලු කල්හි පවතින,

‘කෙවලං’- යනු නොසිඳෙන සියල්ල,

‘අවචන ධම්මං’- යනු චක්‍ර නොවන ස්වභාවය.

‘ඉදංහි න ජායති’- යන ආදීන්හි මෙතැන උපදින කිසිවෙක් හෝ දිරන මැරෙන චක්‍රවත කිසිවෙක් හෝ නැත යනු සඳහා කියයි.

‘ඉතොව පනඤ්ඤං’- යනු මේ අවකාශයෙන් බ්‍රහ්මස්ථානයෙන් මත්තෙහි අනික් පිහිටක් නම් නැත යනු මෙසේ ඔහුට ශාස්වත දෘෂ්ටිය උපන්නේ වෙයි. මෙසේ කියන්නාවූ වනාහි හෙතෙම මත්තෙහි ත්‍රිවිධ ධ්‍යාන භූමි සතර මග සතර ඵල නිර්වාණය යන සියල්ල වළක්වයි. කවදා වනාහි මේ දෘෂ්ටිය උපන්නේද? ප්‍රථමධ්‍යාන භූමිය ඉපදවූ කාලයෙහි, ද්විතීය ධ්‍යාන භූමිය යන එකෙක. එහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි.

මේ බ්‍රහ්මයා වනාහි බුදුවරුන් නොපහළවූ අතිත කාලයෙහි ඉසි පැවිද්දෙන් පැවිදිව කිසුණු පිරියම් කොට සමවත් උපදවා නොපිරිහුනු ධ්‍යානයෙන් කල්‍යාණීය කොට චතුත්ථධ්‍යාන භූමියෙහි වේහප්ඵල බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි පන්සිය කපක් ආයු ගෙන උපන්නේය. එහි ආයුෂ පරිදි සිට යට උත්පත්තිය කොට තෘතීය ධ්‍යානය ප්‍රණීතව වඩා සුභකිණ්භ බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි සිව් සැට කපක් ආයු ගෙන උපන්නේය. එහි දෙවෙනි ධ්‍යානය වඩා ආභස්සර බඹලොව අටකපක් ආයුගෙන උපන්නේය, එහි පළමු ධ්‍යානය වඩා ප්‍රථම ධ්‍යාන භූමියෙහි කල්පයක් ආයු ඇතිව උපන්නේය, ඔහු පළමු කාලයෙහි තමා කළ කර්මයද උපත් තැනද දැනගත්තේය, කාලය වනාහි ඉක්මිමේදී දෙනැත සිහිකොට ශාස්වත දෘෂ්ටිය ඉපිදවීය.

‘අවිජ්ජාගතො’- යනු අවිද්‍යාවෙහි ගැලුනු, අඥාන අන්ධ

‘යත්‍රාහි නාමා’- යනු යමෙක් නම්

‘චක්ඛිති’- යනු කියත් යනු යන නිපාත යෝගයෙන් වනාහි අනාගත වචන කරන ලදී. මෙසේ කී කල්හි ඒ බ්‍රහ්මතෙම යම් වැනිවූ නම් මාර්ගයෙහි සොරු දෙතුන් පහර ඉවසන්නේ යහළුවන් නොකියාම මත්තෙහි පහර දෙන්නේම අසවලා අසවලාද මගේ යහළුවායයි කියයි, මේ පරිද්දෙන්ම බුදුන් විසින් මොනවට තවන ලද සිහිය ලැබ බුදුහු මගේ අනුපියවරක් පාසා බලන්නේ මා නොපෙළනු කැමැත්තේයයි. බියවූයේ තමාගේ යහළුවන්ට කියන්නේ “ද්වාසත්තති” යන ආදිය කිහි. එහි අර්ථය:- හවත් ගෞතමය, අපි දෙසැත්තෑ ජනයෝ පින්කම් කළාහුය. ඒ පින්කමින් මෙහි උපන්නාහුය, ජාතියද ජරාවද ඉක්මවූවාහුය, මේ අපගේ වේදයන් කරණකොට ගිය බැවින් වේදගු යන සංඛ්‍යාවට ගියා වූ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, අන්තිම බ්‍රහ්ම උත්පත්තියයි. අනතුරුව බුදුහු ඔහුට.

‘අප්පඤ්චි එතං’- යන ආදිය කිහි. එහි එතං යනු යමක් ඔබ මෙහි ඔබගේ ආයු දීර්ඝයයි හඟින්නෙහිය, මෙය ස්වල්පය ඉතා විකය.

‘සතංසහස්සානං නිරඛබ්බදානං’- යනු නිරඛබ්බද ගණනින් ලක්ෂයක් නිරඛබ්බදයින්ගේ

‘ආයුං පජානාමි යනු දැන් ඔබට ඉතිරිවූයේ මෙතෙක් ආයුෂයයි මම දනිමි.

‘යං ත්වං අපායෙසි’- යනු ආදිය කිහි, එහි මේ අදහසයි පෙර වනාහි ඔහු කුල ගෙයක ඉපිද කාමයෙහි ආදීනව දැක ජාති ජරා මරණ එතෙර කරන්නෙමි යි නික්ම ඉසි පැවිද්දෙන් පැවිදිව සමවත් නිපදවා අභිඤ්ඤා පාදක ධ්‍යාන ලාභීව ගංතෙර පන්සලක් කරවා ධ්‍යානයෙහි ඇලෙමින් ඉක්මවීය. එහිද කලින් කල වෙළෙන්දෝ පන්සියයක් ගැලින් වැලි කතරට පිවිසෙන්නේ වැලි කතර දැක දහවල නොයාහැකිය. ඒ ගමන වියයුතුයයි එසේ කරත්. අනතුරුව පළමු ගැලෙහි බැද සිටි ගොන්නු යමින් යමින්ම නැවතී ආවා වූ මාර්ගයටම හැරුනාහුය. සියලුම කරත්ත එසේ නතරවී හිරු උදාවූ කල්හි නැවතුන බව දැනගත්ත ඔවුන්ටද එදා කාන්තාරය ඉක්මවන දිනය විය, සියලුම දර දිය නිමාවට ගොස්ය, එහෙයින්

දැන් අපගේ දිවි නැතැයි සිතා ගොනුන් කරන්න රෝදවල බැඳ මිනිස්සු ගැල් සෙවනට පිවිස හොත්තාහුය. තාපසතෙමේද සුදුසු කාලයෙහි පන්සලින් නික්ම පන්සල් දොර සිට ගඟ බලමින් සිටියේ ගඟ මහ ජල කඳකින් පිරී මැණික් කඳක් මෙන් ගලා එනු දුටුවේය. දැක මෙසේ සිතීය. මේ ලොව මෙබඳු මිහිරි ජලය නොලැබීමෙන් පීඩා විදින්නාවූ සත්වයෝ ඇත්ද යනුය. ඔහු මෙසේ සිති කරන්නේ වැලිකතරවූ ඒ මිනිසුන් දැක නොනැසෙත්වායි ඔබ්බෙන් බිඳී මහ දිය කඳක් මරුකතරවූ සත්වයන් ඉදිරියට යේවයි අභිඤ්ඤා පාදක සිතින් ඉටිය. සිතීමත් සමගම ඇලක් කැණුවාක් මෙන් ජල කඳක් එතැනට ගියේය. මිනිස්සු ජලයේ හඬින් නැඟිට ජලය දැක තුටුපහටුව නා පැන් බී ගොනුන්ටද පොවා සුවසේ කැමති තැන්වලට ගියාහුය.

බුදුහු බුන්මයාට ඒ පූර්වකර්මය දක්වමින් පළමු ගාථාව කීහ. එහි

‘අපායෙහි’- යනු පෙවිය ආකාරය නිපාත මාත්‍රයකි.

‘සම්මනි’- යනු ග්‍රීෂ්මයෙහි

‘සම්පරෙතෙ’- යනු ගිමිත් තැවීමේ පීඩාව අනුව ගිය.

අන් කලෙකිනි තාපස තෙම ගං තෙර පන්සලක් මවා අරණ්‍ය ගමක් ඇසුරු කොට වසයි. එසමයෙහිද සොරු එගම් පැහැර වස්තුව ගෙන දෙනුන්ද නොයෙක් දේද ගෙන යෙත්, ගවයෝද බල්ලෝද මිනිස්සුද මහ හඬින් කෑ ගසත්, තාපසයා ඒ ශබ්දය අසා මේ කිමැයි විමසන්නේ මිනිසුන්ට බියක් උපන්නේයයි දැන මා දැකීමෙන් මේ සත්වයෝ විනාශ නොවෙත්වායි අභිඤ්ඤා පාදක ධ්‍යානයට සමවැදී නැඟිට අභිඤ්ඤා සිතින්ම සොරුන්ගේ ඉදිරි මග සිවුරඟ සෙනඟක් මැවීය. සොරකමින් එන්නාවූ සොරු ඒ දැක රජු එන්නේ යයි සිතා පැහැර ගත් දේවල් දමා පැන ගියහ. තාපස තෙම යමක් යමෙකු සතුද එය ඔහුටම වේවයි ඉටිය. එය එසේම විය. මහජනයා සුවපත් බවට පැමිණියේය.

බුදුහු ඔහුගේ මේ පූර්ව කර්මයද දක්වන්නේ දෙවෙනි ගාථාව කීහ. එහි

‘එණිකුලස්මිං’- යනු ගංතෙරම,

‘ගස්හකං නියමානං’- යනු ගෙන යන්නේ.

නැවත එක් සමයෙක්හි ගඟ මතුයෙහි වසන්නවුන්ගෙන් එක් කුලයක් ගඟ පහළ කුලයක් සමඟ මිත්‍ර සන්ථවයක් කොට නැව් එකට බැඳ බොහෝ කෑ යුතු බිව යුතු දේද ගඳ මල් ආදියද ගෙන ගඟ දියපහරින් එත්. මිනිස්සු කන්නාහු බොන්නාහු නටන්නාහු ගයන්නාහු දිව්‍ය විමානයෙන් යන්නවුන් මෙන් බොහෝ සතුටට පත්වූහ. ගඟෙහි අරක්ගත් නාගයා දැක කිපුනේ මොව්හු. මා ගැන හැඟීමකුළු නොකරත්. දැන් මොවුන් මුහුදෙහිම හෙළන්නෙමිසි. විශාලවූ ශරීරයක් මවා දිය දෙබේ කොට නැඟී පෙණය කොට සුසුයයි පිඹිමින් සිටියේය. මහජනයා දැක බියවූයේ කැගැසූහ. තාපස තෙම පත්සලෙහි හුන්නේ අසා මොව්හු ගයමින් නටමින් සොම්නසින් එත්, දැන් වනාහි බියෙන් කෑ ගැසූහ. මේ කිමැයි සලකන්නේ නා රජු දැක මා දුටු සත්වයෝ විනාශ නොවෙත්වායි අභිඤ්ඤා පාදක ධ්‍යානයට සමවැදී ආත්ම භාවය හැර ගුරුළු වෙසක් මවා නා රජුට දැක්වීය. නා රජු බියවූයේ පෙණය හකුලුවා දිය යටට පිවිසියේය. මහජනයා සුවපත් බවට පැමිණියහ.

බුදුහු ඔහුට මේ පූර්ව කර්මයද දක්වන්නේ තෙවෙනි ගාථාව කීහ. එහි

ලුද්දෙන’- යනු දරුණු බැවින්.

‘මනුස්ස කම්‍යා’- යනු මිනිස් කැමැත්තෙන් මිනිසුන් වෙහෙසනු කැමැත්තෙන් යන අර්ථයි.

අන් සමයෙක්හිද මේ තෙම ඉසි පැවිද්දෙන් පැවිදිව කෙසව් නම් තාපසයෙක් විය. එසමයෙහි අපේ බෝසත්තෙම කප්ප නම් මාණවකව කේසව තවුසාට දක්වන ලද ආචාර ඇත්තේ අතවැසියෙකුට ඇදුරුහුට කීකරුව කැමැත්ත අනුව හැසිරෙමින් යහපත සලසන්නෙක් විය. කේසව තෙම ඔහු හැර විසීමට නොහැකිවෙයි. ඔහු නිසාම ජීවිකාව කෙළේය.

බුදුහු ඔහුගේ මේ පූර්ව කර්මයද දක්වන්නේ සතරවෙනි ගාථාව කීහ.

‘බද්ධවරො,- යනු අතවැසි, ඔහු වනාහි දෙටු අතවැසියා විය.

‘සම්බුද්ධිවන්තං වතිනං අමඤ්ඤි’- යනු මේ තෙම මනා බුද්ධියක් ඇති වත්සම්පන්න කෙනෙකැයි හඟින්නාවූ කප්ප තෙම ඔබගේ අතවැසියා විය. එසමයෙහි ඒ මම යනු දක්වයි.

අඤ්ඤම්පි ජන්නාසි’- යනු හුදෙක් මගේ ආයුෂයම අන්‍යවූද ඔබ දන්නෙහිමය.

තථාහි බුද්ධො’- යනු එසේම ඔබ යම් හෙයකින් බුදුවීද එහෙයින් දන්නේය යන අර්ථයි.

‘තථාහිත්‍යායං ජලිතානුභාවො’- යනු යම්හෙයකින් ඔබ සර්වඥද එහෙයින් ඔබේ මේ දිළියෙන ආනුභාව ඇත්තේය.

‘ඔභාසයං තිට්ඨති’- යනු සියලුම බඹ ලොව අභිබවා සිටියි. (සිව්වැන්නයි.)

(6-1-5) පස්වැන්නෙහි-

‘තෙජො ධාතුං සමාපජ්ජන්වා’- යනු තෙජො කිසුණු පිරියම් කොට පාදක ධ්‍යානයෙන් නැගිට ශරීරයෙන් ගිනි දැල් නික්මෙන්නාවායි ඉටන්නේ ඉටිම් සිතේ අනුභවයින් මුළු සිරුරෙන් ගිනිදැල් නික්මෙත්. මෙසේ තේජෝ ධාතුවට සමවැදුනේ නම් වෙයි, එසේ සමවැදී

‘තස්මිං බ්‍රහ්මලොකේ’- යනු කුමක් එහෙයින් ස්ථවිර තෙම එහි ගියේද? තෙරුන්ට වනාහි තේජෝ ධාතුවට සමවැදී ඒ බඹහුගේ මුදුනෙහි සිටින්නාවූ බුදුන් දැක මාද එහි යා යුතු යයි සිතීය. එහෙයින් ගියේය. සෙස්සවුන්ගේ ගමනෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. ඒ බ්‍රහ්ම තෙමේ බුදුන්ගේද බුදු සච්චන්ගේද ආනුභාවය නොදැක හික්මවීමට එළඹීමට නුසුදුසුය. එහෙයින් ඒ සන්නිපාතය විය. එහි බුදුසිරුරින් නැංගාවූ ගිනිදැල් සියලු බඹලොව ඉක්මවා අජටාකාශයේ පැන යයි එයද ෂඩ් වර්ණ විය. බුදු සච්චන්ගේ ආලෝකය ප්‍රකාශි වර්ණයමය

පස්සසි විතිවත්තන්තං’- යනු මේ බඹලොව සෙසු බ්‍රහ්ම ශරීර, විමාන, අලංකාරාදීන්ගේ ප්‍රභාව මඩිමින් නික්මෙන බුදුන්ගේ ප්‍රභාස්වර ප්‍රභාව දකින්නෙහියයි කියයි.

‘නමෙ මාරිස සාදිට්ඨි’- යනු යම් බඳුවූ මෙහි ඒමට සමත් අන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ නැතැයි යන ඒ මේ දෘෂ්ටියක් පෙරවිය.

‘කථං වජ්ජං’ යනු කවර කරුණකින් කියන්නෙමිද?

‘නිව්වොම්හි සස්සතො’- යනු මේ බඹුහුට වනාහි ලබ්ධි දෘෂ්ටිය ශාස්වත දෘෂ්ටිය යන දෘෂ්ටි දෙකක් විය. එහි මේ බුදුන්ගේද බුදු සච්චන්ගේද දැකීමෙන් ලබ්ධි දෘෂ්ටිය දුරුවිය. බුදුහු වනාහි මෙහි මහත් දම් දෙසුමක් දෙසීය, බඹුහු දෙසුම් කෙළවර සොවාන් පොළොහි පිහිටියහ. මේ මාර්ගයෙන් ඔහුගේ ශාස්වත දෘෂ්ටියද දුරුවිය. එහෙයින් මෙසේ කීහ.

බ්‍රහ්ම පාරිසජ්ජං’- යනු බඹුන් සේවය කරන්නේ, ‘තේනුපසංකමා’- යනු කුමක් හෙයින් තෙරුන්ගේම සමීපයට යැව්ද? තෙරුන්ට වනාහි එපමණ කථා සල්ලාපයකින්ම විශ්වාසය උපන්නේය, එහෙයින් ඔහුගේම සමීපයට යැවීය.

‘අඤ්ඤපි’- යනු යම්සේ නොපි සතරදෙනාගෙන් අන්‍යවූ මෙබන්දන්ද කුමක් හෙයින් ඇත්ද? නොහොත් නොපි සතර දෙනම මහත් සෘද්ධි ඇත්තෝය.

‘තෙව්ජ්ජා,- යනු පූර්වෙනිවාස දිව්‍ය චක්ෂු ආශ්‍රවක්ෂය සංඛ්‍යාත ත්‍රිවිද්‍යාවෙන් යුක්ත,

‘ඉද්ධිප්පත්තා’- යනු සෘද්ධිවිධ ඥාණයට පැමිණියාහු,

‘වෙනොපරියාය කොව්දා’- යනු අනුන්ගේ චිත්තාවාරයෙහි දක්ෂ, මෙසේ මෙහි පඤ්චාහිඤ්ඤාවන්ද ස්වරූපයෙන් කියනලදී. දිව කණ වනාහි ඔවුන්ගේ වශයෙන් ආවේම වෙයි

‘බහු’- යනු මෙබඳු ෂඩ් අභිඤ්ඤා ලත් බුදුසච්චෝ බොහෝය, ගණන් මාර්ගය ඉක්මවූවාහු මුළු දඹදිව කාසාව වස්ත්‍රයෙන් බබුලුවා හැසිරෙත් යනුය. (පස්වැන්නයි)

(1-1-6) සය වැන්නෙහි-

‘පච්චේකං ද්වාරබාහං’- යනු එක එකා එක එක දොරටු නිසා දොරටුපාලයන් මෙන් සිටියාහුය,

‘ඉද්ධො’- යනු ධ්‍යාන සුවයෙන් සමෘද්ධ.

‘ථිතො’- යනු අභිඤ්ඤා මල්වලින් මොනොවට පිපුනේ,

‘අනධිවාසෙන්තො’- යනු නොඉවසන්නේ.

‘එතදවොච’- යනු මේ බ්‍රහ්මයන්ගේ මැද හුන්නේ,

‘පස්සි මෙ’- යනු මුල් වචනය කීහ.

‘තයොසු පණ්ණා’- යනු ගාථාවෙන්.

'පඤ්චසතා'- යනු පද සියය රූප වශයෙන් හෝ පන්ති වශයෙන් හෝ යෙදිය යුතුයි. රූප වශයෙන් පළමු කොට.

'චතුරොව භංසා,- යනු භංස රූප භාරසියයක්.

බ්‍යග්ඝිනියා පඤ්චසතා,- යනු ව්‍යාඝ්‍රයා හා සමාන ඇතැම් මාගයෙක් බ්‍යග්ඝිනි නම්. ඒ ව්‍යාඝ්‍රිනී රූප පන්සියයක් පන්ති වශයෙන්,

'තයොසු පණ්ණො'- යනු තුන්සියයක් ගුරුළු පේළි

චතුරොව භංසා'- යනු භාරසියයක් භංස පේළි.

'බ්‍යග්ඝිනියා පඤ්චසතානි'- යනු පන්සියයක් බ්‍යග්ඝිනි පේළි.

'ක්ධායිනො'- යනු දවන්නාවූ මගේ විමානයෙහි මේ විභූතිය දක්වයි.

'ඔභාසයං'- යනු බබළුමිත්.

'උත්තරස්සං දිසායං'- යනු ඒ රන් විමන වනාහි ඒ මහා බ්‍රහ්මයන් සිටි තැනින් උතුරු දිශාවෙහි වෙයි. එහෙයින් මෙසේ කිහි. මේ වනාහි ඔහුගේ අදහසයි. මෙබඳුවූ රන් විමනෙහි වසන්තාවූ මම අන්තවරෙකුට උවටැනට යන්නෙමිද යනුය.

'රූපෙරණං දිස්වා'- යනු රූපයෙහි ජාති ජරා විනාශ සංඛ්‍යාත දොස් දැක,

'සදාපට්ඨිතං'- යනු සිතා ආදියෙන්ද නිතර සෙලවෙන ගැටෙන රූ දැක.

තස්මා න රූපෙ රමති සුමෙධො'- යනු යම්හෙයකින් රූපයෙහි දොස් දකිමිද සියලු කල්හි අවබෝධ කළ රූපය දකිමිද එහෙයින් යහපත් පැණැති ඒ බුදුහු රූපයෙහි නොඇලෙයි යනුය. (සය වැන්නයි)

(6-1-7) සත්වැන්නෙහි-

"අප්පමෙය්‍යං පමණෙනතා'- යනු අප්‍රමාණවූ ක්ෂිණාග්‍රවයන් සීලය මෙපමණය මෙපමණ සමාධිය ප්‍රඥාව මෙපමණයයි මෙසේ මඹින්නේ.

'ක්‍රොධ විද්වා විකප්පයෙ'- යනු කවරෙක් මෙහි නුවණැති දැයි කල්පනා කරන්නේද? ක්ෂිණාග්‍රවයාම ක්ෂිණාග්‍රවයන් මඹින්නේ කල්පනා කරන්නේයයි දක්වයි.

‘නිවුතං තං මඤ්ඤා’- යනු යම් පාරම්ප්‍රදායයක් වනාහි එය පමණ කිරීමට අරඹයිද ඒ වසන ලද ඒ යටිකුරු කළ ප්‍රඥාව හඟිම් යනුයි. (සන්වැන්නයි)

(6-1-8) අටවැන්නෙහි-

‘අකිස්සවං’- යනු කිස්සවා යනුවෙන් ප්‍රඥාව කියයි, ප්‍රඥාව නැති යන අර්ථයි. (අටවැන්නයි.)

(6-1-9) නවවැන්නෙහි-

‘ආබාධිකො’- යනු ‘සාසම්පමත්තිහි පිළකාහි’ යන ආදී ක්‍රමයෙන් අනන්තර සූත්‍රයෙහි ආ ආබාධයෙන් ආබාධ ඇත්තා ‘බාළ්හගිලානො’- යනු බෙහෙවින්ම ගිලන්වූ.

‘තුදු’- යනු කෝකාලිකගේ උපාධ්‍යායවූ තුදු තෙර නම් අනාගාමී ඵලයට පැමිණ බ්‍රහ්මලොව උපන්නේය. හෙතෙම බිම ඇසුරු කරන දෙවියන් ආදී කොට කෝකාලිකයා විසින් අයුත්තක් කරන ලදී. අග්‍ර ශ්‍රාවකයන්ට අන්තිම වස්තුවෙන් චෝදනා කෙළේය යන කථාව ශබ්ද පරම්පරාවෙන් බ්‍රහ්මලොවට පැමිණ කෝකාලිකගේ පාප කර්මය අසා මා දකින තුරුම අසරණයා නොනැසේවා මම ඔහුට අවවාද කරන්නෙමි යි තෙරුන් කෙරේ සිත පහදවා පැමිණ ඔහුගේ ඉදිරියේ සිටියේය. ඒ සඳහා ‘තුදු පච්චෙක බ්‍රහ්මා’ යනු කියන ලදී.

‘පෙසලා’- යනු ප්‍රියශීලීවූ,

‘කොසිත්ථං ආවුසො’- යනු කබර ඇස් හැර හුන්නේම මෙසේ කීහ.

‘පස්ස යාවඤ්චතෙ’- යනු මේ පමණ ඔබ බලව, තමාගේ නළලෙහි මහ ගෙඩිය නොදකින්නේ අබැටුක් පමණවූ මගේ පිළිකාවට චෝදනා කළයුතුයයි හඟින්නේදැයි කීහ. අනතුරුව ඒ නොපැමිණි දැකුම් ඇති මේ අසරණයා ගිලින ලද විෂයක් මෙන් කාගේවත් වචනයක් නොකරන්නේයයි දැන ‘පුරිසස්සහි’ යන ආදිය කීහ. එහි

‘කුඨාරි’- යනු කෙටේරි සමාන ඵරුස වචන.

‘ඡිත්තදිති’- යනු කුසල මූල සංඛ්‍යාත මූලෙන්ම භාරා කපයි

‘නිත්ථියං’- යනු නිත්ථා කටයුතු දුසිල් ප්‍රභූලා.

'පසංසනි'- යනු උතුම් අරුතින් සම්භාවනා කොට ක්ෂිණාග්‍රවයයි කියයි.

'තංවා නින්දති යො පසංසියො'- යනු යම් පැසසිය යුතු ක්ෂිණාග්‍රවයෙකුට වුව අන්තිම වස්තුවෙන් වෝදනා කිරීමේදී මේ තෙම දුස්සීලයා යයි කියයි.

'විචිනාති මුඛෙන සොකලිං'- යනු හෙතෙම ඒ අපරාධය කටින් විමසයි නම්.

'කලිනා තෙන'- යනු ඒ අපරාධයෙන්.

'සුඛං න චින්දති'- යනු නින්දා ප්‍රසංසාවෙහිද ප්‍රසංසා නින්දාවෙහිද සම විපාකය.

'සබ්බස්සාපි සභාපි අත්තනා'- යනු සියලුම ස්වකීයයන්ද තමාද සමග යමෙක් සුදුවල කරන ධනපරාජය නම් මෙය බලවත් අපරාධයකි.

'යො සුගතෙසු'- යනු යමෙක් වනාහි මාර්ගයන්හි පිහිටවූ ප්‍රඥාලන්ගේ සිත දූෂ්‍ය කරන්නේද? යන මේ චිත්ත ප්‍රදූෂ්‍යයම ඒ පාපයෙන් විශාලම පාපයය. දැන් ඔහුට විශාලත්වය දක්වන්නේ 'සතං සහස්සානං' යන ආදිය කිහිපයකි.

'සතං සහස්සං'- යනු නිර්බ්බුද්ධ ගණනින් ලක්ෂයක්.

'පඤ්චවා'- යනු අබ්බුද්ධ ගණනින් අබ්බුද්ධ පහක්.

'යමරිය ගරහි'- යනු ආර්යයන් ගරහන්තාවූ යමෙක් නිරයෙහි උපදිත්. එහි එපමණ ආයු පමණය යනුය. (නවවැන්නයි)

(6-1-10) දසවැන්නෙහි-

'කොකාලිකො භික්ඛුයෙන භගවා තෙනුපසංකම්'- යනු කවුද මේ කෝකාලික? කුමක් හෙයින් පැමිණියේද? මොහු වනාහි කෝකාලික රටේ කෝකාලික නුවර කෝකාලික සිටුවනුගේ පුතාය, පැවිදිව 'චුල්ල කෝකාලික' යන නමින් පියා කරවූ විහාරයෙහි වසයි. දෙවිදන් ශිෂ්‍යයෙක් නොවේ, ඒ බමුණු පුත්‍රයා මහා කෝකාලික නම්.

බුදුන් වනාහි සැවැත් නුවර වසන්නේ දැගසව්වෝ පන්සියයක් භික්ෂූන් ද සමග ජනපද වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නේ වස් එළඹීමේ කාලය පැමිණි හෙයින් විවේකාවාසයක වසනු

කැමැත්තේ ඒ හික්ෂුන් යොදවා තමාගේ පා සිවුරු ගෙන ඒ දනව්වෙහි එනුවරට පැමිණ ඒ වෙහෙරට ගියහ. එහි ඔවුන්ට කෝකාලික තෙම වත් දැක්විය, ඔව්හු ඔහු සමග සාමීචි කථා කොට ඇවැත්නි, අපි මෙහි තුන් මස වසන්නෙමු කිසිවෙකුටත් නොකියවයි පොරොන්දු ගෙන විසූහ. වැස පවාරණ දවසෙහි පවාරණය කොට කෝකාලිකට ඇවැත්නි අපි යන්නෙමුයි කීහ. කෝකාලික තෙම ඇවැත්නි, අද එක දවසක් වැස සෙට යන්නයයි කියා දෙවෙනි දවසේ නුවරට පිවිස මිනිසුන් ඇමතිය. ඇවැත්නි, තොපගේ අගසව්වත් මෙහි අවුත් වසන බව නොදන්නහුද? ඔවුන්ට කිසියම් දානයකට ආරාධනා නොකරන්නේද යනුය නුවර වැස්සෝ ස්වාමීනි, දැගසව්වත් කොහිද? කුමක් හෙයින් අපට නොකීවෙහිද? යනුය. ඇවැත්නි, කුමකටද කියන්නෙ? හික්ෂුන් දෙදෙනා ථෙරාසනයේ හුන් කල්හි නොපෙනෙන්නහුද මේ අගසව්වත් බව? යනුය ඔව්හු වහා රැස්ව ගිතෙල් හකුරු ආදියද සිවුරු රෙදි ආදියද රැස් කළහ. කෝකාලික තෙම සිතීය. හොඳටම අල්පෙච්ඡ අගසව්වෝ මෙහෙයීම් වචනයෙන් උපන් ලාභය නො ඉවසන්නාහු ආවාසයෙහි දෙන්නහුට දෙවයි කියන්න යනු සිතා ඒ ලාභය ගෙන්වාගෙන තෙරුන් සමීපයට ගියේය. තෙරහු දැකම මේ ප්‍රත්‍යය අපට නොවෙයි කෝකාලිකටද අකැපයයි ප්‍රතික්ෂේප කොට ඉවත්ව ගියහ.

කෝකාලික තෙම තමන් නොගන්නා දේ මටද නොදී කෙසේ නම් පලා යත්දැයි වෙර ඉපද විය. අගසව්වන්ද බුදුන් සමීපයට ගොස් බුදුන් වැද නැවත තමාගේ පිරිස ගෙන ජනපද වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නාහු පිළිවෙළින් ඒ රටේ ඒ නුවරටම නැවත ගියහ. නුවර වැස්සෝ තෙරුන් හැදින පිරිකර සහිතව දන් සරහා නුවර මැද මණ්ඩපයක් කොට දන් දුන්හ. තෙරුන්ටද පිරිකර එළවූහ. තෙරහු හික්ෂු සංඝයාට පාවා දුන්හ.

ඒ දුටු කෝකාලික සිතීය. මොව්හු පෙර අල්පෙච්ඡ වූහ. දැන් පාපිච්ඡ වූහ. පෙරද අල්පෙච්ඡ සන්තුට්ඨ පවිචේක සදාෂ බව හඟිය යයි තෙරුන් වෙත එළඹ ඇවැත්නි, තෙපි පෙර අල්පෙච්ඡ මෙන් දැන් වනාහි පාප හික්ෂුහු වූවාහයි කියා මුල්

තැනදීම ඔවුන්ගේ පිහිටි බිඳින්නෙමියි ඉක්මන් ස්වභාව ඇතිව නික්ම සැවැත් නුවරට ගොස් බුදුන් වෙත එළඹියේය. මේ කෝකාලික තෙම මේ කාරණයෙන් පැමිණියේයයි දන යුතුයි.

බුදුහු වහ වහා එන්නාවූ ඔහු දැකම සිතන්නේ මේ තෙම අගසව්වන්ට ආක්‍රොශ කිරීමට පැමිණියේයයි දැන වැළැක්විය හැකිදැයි සිතන්නේද වැළැක්වීමට නොහැකි බව හා තෙරුන් කෙරෙහි අපරාධ කොට ආවේ ඒකාන්තයෙන්ම පදුම නිරයෙහි උපදින්නේ යයි දැක සැරියුත් මුගලන්ද අනුන්ගේ ගැරහීම අසා නොවළක්වයි දැක වාද මිදවීම පිණිස ආයෙර්යාපවාදයේ මහා සාවද්‍ය බව දැක්වීම පිණිස 'මා හෙවං' යනුවෙන් තුන් වරක් වැළැක්වීය. එහි

'මා හෙවං'- මෙසේ නොකියව.

'සද්ධාධිකෝ'- යනු සැදැහැයෙන් ඇදහීම කරන ප්‍රසාද එළවන ඇදහිය යුතු වචන හෝ.

'පච්චයිකෝ'- යනු පැමිණීමේ කළයුතු වචනය.

'අවිරපක්කන්තස්ස'- යනු නොබෝ කලකින් මම ඉවත්ව යන්නහුට.

'සබ්බොකායො ථුටො අහෝසි'- යනු කෙසෙක් පමණකුදු අවකාශය නොහැර මුළු ශරීරයේ ඇට බිඳ පැන නැගී පිළිකාවලින් මඬින ලද්දේ විය. යම් හෙයකින් වනාහි බුදුන්ගේ අනුහසින් එබඳු කම්මයක් බුදුවරුන්ගේ ඉදිරියෙහි විපාක නොදෙයි දැකීමේ සීමාවෙන් ඇත්වූ කල්හිම විපාක දෙයි. එහෙයින් ඔහුට නොබෝ කලකින්ම ගෙඩි පැන නැංගාහ. අනතුරුව කුමක් හෙයින් ඉවත්ව ගියේද? කම්ම විපාකයෙන් චෝදනා කරමින්ම ඉවත්ව ගියේය. අවකාශ ලැබූ කම්මය වැළැක්වීමට නොහැකිය, එය ඔහුට එහි සිටීමට නුදුන්නේය.

'කලාය මත්තියො'- යනු කඩල මැටිය.

'බෙලුව සලාටුක මත්තියො'- යනු ලා බෙලි මැටි

'පභිජ්ජංසු'- යනු බිඳුනාහුය. එය බුදුන් කල්හි මුළු සිරුර කොස් ගෙඩියක් මෙන් විය. හෙතෙම පැසුනු (කුණුවූ) ශරීරයෙන් දෙවරම් දොරටුවෙහි විෂ ගිලින ලද මසෙකු මෙන් කෙසෙල් කොළවල දිගාවිය, අනතුරුව දහම් දෙසීමට එන එන මිනිස්සු

නින්දා කටයුතු කෝකාලිකය, නින්දා කටයුතු කෝකාලිකය, නුසුදුස්සක්ම කළෙහිය. තමාගේම කට නිසා විනාශයට පැමිණියේයයි කීහ. ඒ අසා ආරක්ෂක දෙවියෝ පිළිකුල් වාදයම කීහ. ආරක්ෂක දෙවියන්ගෙන් අහසෙහිවූ දෙවියන්ද යන මේ ක්‍රමයෙන් අකනිටා බඹලොව දක්වා එකම පිළිකුල් වාදය උපන්නේය. අනතුරුව ඔහුගේ උපාධ්‍යායය පැමිණ අවවාද නොපිළිගන්නහු දැක ගරභා ඉවත්ව ගියේය.

'කාලම්කාසි'- යනු උපාධ්‍යායයා ඉවත්ව ගිය කල්හි කලුරිය කෙළේය.

'පදුම නිරයං'- යනු වෙන් වශයෙන් පදුම නිරයක් නම් නැත. අවිච්ඡි මහා නිරයෙහිම පදුම ගණනින් පැයිය යුතු එක් තැනක උපන්නේය.

'විසති ධාරිකො'- යනු මගධයන්ගේ පතින් සතර පතක් කොසොල් රටේ එක පතක් වෙයි. ඒ පතින් සතර පතක් ආළහකයය, ආළහක සතරක් දෝණයය, දෝණ සතරක් මාණිකාව, මාණිකාය සතරක් ධාරියය, ඒ ධාරිකා විස්සක්,

'තිලවාහො'- යනු මගධ වැස්සන්ගේ සියුම් තලවලින් තල ගැලක්.

'අඛබ්බදො නිරයො'- යනු අඛබ්බද නම් වෙන්වූ නිරයක් නැත, අවිච්ඡෙහිම අඛබ්බද ගණනින් පැසෙන තැනකට මේ නම් නිරඛබ්බද ආදීන්හිද මේ ක්‍රමයමයි, අවුරුදු ගණනින් වනාහි මෙසේ දත යුතුයි. යම්සේ වනාහි ලක්ෂ සියයක් කෝටි සියය; කෝටි සියක් දහසක් ප්‍රකෝටියය, ප්‍රකෝටි සියක් දහසක් කෝටිප්‍රකෝටියය, කෝටිප්‍රකෝටි සියක් දහසක් නහුතයය, නහු සියක් දහසක් නින්තහුතයය, නින්තහුත සියක් දහසක් එක් අඛබ්බදයකි, එයින් විසිගුණයක් නිරඛබ්බ දයය, සියලු තැන්හි මේ ක්‍රමයයයි දත යුතුයි (දසවැන්නයි.) (පළමු වගයි.)

(6-2-1) දෙවෙනි වගේ පළමු වැන්නෙහි-

'සප්පිනී තීරො'- යනු සප්පිනී නම් නදී තීරයෙහි-

'සනා කුමරො'- යනු හෙතෙම වනාහි පන්සිඵ කුමාර කාලයෙහි ධ්‍යාන වඩා බඹ ලොව ඉපිද කුමර රූපයෙන්ම

හැසිරෙයි. එහෙයින් ඒ කුමාරයායයි හඳුන්වත්, පැරැන්නෝ වනාහි සනං කුමාරයයි කියයි.

‘ජනෙනස්මිං’- යනු ජන සමූහයා කෙරෙහි, ප්‍රජාවය යන අර්ථයි.

‘යෙ ගොත්තපටිසාරිනෝ’- යනු යම් ජන සමූහයක් කෙරෙහි ගෝත්‍රය පිහිට වෙයිද ලෝකයෙහි ඔවුනතුරෙහි ක්ෂත්‍රිය තෙම ශ්‍රේෂ්ඨය.

‘විජ්ජාවරණ සම්පන්නෝ’- යනු භය භේරව සූත්‍රය අවසානයෙහි පූර්වෙනිවාසාදී තුනෙන් හෝ අම්බට්ඨ සූත්‍රය අවසානයෙහි ‘විපස්සනා ඤාණ මනොමයිද්ධි ඡ අභිඤ්ඤායෝ’ යන මෙයින් හෝ අෂ්ට විද්‍යාවෙන් සිල් පුරත්තාහු ඉඳුරන් රකින්නාහු බොජුනේ පමණ දන්නාහු නිදි වළක්නාහු සත් සදම් සතර රූපාවචර ධ්‍යානයන්ද යන මෙසේ පණස් වැදෑරුම් හේද ඇති වරණයෙන්ද යුක්තවූයේ.

‘සො සෙට්ඨොදෙව මානුසෙ’ යනු ඒ කම්ණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණ තෙම දෙවි මිනිසුන් අතුරෙහි ශ්‍රේෂ්ඨය උත්තමය යනුය.

(පළමුවැන්නයි) (6-2-2) (දෙවැන්නෙහි-)

‘අවිරපක්කන්තෙ’- යනු සංඝ භේදය කොට නොබෝ කලකින්ම වේළුවනසෙන් ගයා සිසයට ගියේ.

‘අස්සතරිං’- යනු කොටලුවා නිසා වෙළඹගෙන් උපන්. (දෙවැන්නයි.)

(6-2-3) තෙවැන්නෙහි-

‘අන්ධක චින්දං’- යනු මෙනම් ගම.

‘උපසංකම්’- යනු බුදුහු දැන්ද චිරයා කරයි, උත්සාහයෙහි යෙදෙයි, යා යුතුයි. ඔහුගේ සම්පයෙහි සිට සසුනට සුදුසුවූ චිරයා ස්මෘති ප්‍රතිසංයුක්ත ගාථාවක් කියන්නෙමිසි එළඹියේය.

‘පන්නාති’- යනු ජන සමූහයා ඉක්මවා මිනිසුන්ට අවිෂයවූ තැනෙහි සිටියාවූ.

‘සංයෝජන විප්පමොක්ඛා’- යනු ඒ සෙනසුන් සේවනය කරන්නේ විවර ආදී ප්‍රයෝජන පිණිස සේවනය නොකරන්නේය, අනතුරුව දස සංයෝජනයන් දුරු කිරීම පිණිස හැසිරෙන්නේය.

'රක්ඛිත්තො සතිමා' - යනු එහිද ස්වභාවයෙන්ම වණ්ඩ වූ ගොණෙකු මෙන් හැසිරෙන්නේ සබරම්සරුන් වෙත නො ගැටෙන්නේ නොපිවිසෙන්නේ රැකිය යුතු සිහිය පිහිටුවීම ම උතුම් පිහිට කොට වසන්නේය. දැන් සංඝයා අතර වසන හික්ෂුවගේ හික්ෂාවාරවත් කියන්නේ කුලා කුලං යන ආදිය කිහි. එහි

'පිණ්ඩිකායා වරන්තො' - යනු පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නේ 'සෙවෙට් පන්තානි සෙනාසනානි' - යනු සඟ මැදට බැස වසන්නේද ධුර පිරිවෙනෙහි තල් පොල් ආදී ගස් සිටුවා උචාවත් කරන්නන් හා ගැටී නොවසන්නේය, සිතෙහි යහපත් බව ඇති කොට සිත සතුටු කොට නැවත ප්‍රාන්ත සේනාසනයෙහි වසවයි අරණ්‍යයාටම වර්ණනාව කියයි.

'භයා' - යනු සසර බියෙන්.

'අභයෙ' - යනු නිවණෙහි

'විමුත්තො' - යනු මිදී වසන්නේය.

'යත්ථභෙරවා' - යනු යම් තැනක බියජනක සවිඤ්ඤාණක සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදීන්ද අවිඤ්ඤාණක රැයෙහි කණු වැල් ආදී දේද ඇත,

'සිරිංසපා' - යනු දීර්ඝ ජාතීන් ආදීවූ සර්පයන්.

'තත්ථ හික්ඛු' - යනු එබඳු තැන හික්ෂුහු හුන්හ. මොවුහු මෙය දක්වත්. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම්සේ ඔබ වහන්සේ මෙපමණක් එහිවූ හේරව අරමුණුද සර්පයන්ද විදුලිකෙටීම් ආදියද මෙනෙහි නොකොට හුන්නාවූ ප්‍රධාන චීර්යායෙහි යෙදුනාවූ හික්ෂුහු මෙපරිද්දෙන්ම සිටිත්.

'ජාතු මෙ දිට්ඨං' - යනු ඒකාන්තයෙන්ම මා දකින ලදී.

'නයිදං ඉති භීතිහං' - යනු මෙය මෙසේ ආවේය. තර්ක හේතුවෙන් හෝ න්‍යාය හේතුවෙන් හෝ පිටක සම්ප්‍රදානේ මම නොකියමි.

'එකස්මිං බ්‍රහ්මවරියස්මිං' - යනු එක් දම් දෙසුමකින්, දම් දෙසුමෙන් වනාහි මෙහි බඹසරය යනු දැක්විණ.

'මච්චුභායිනං' - යනු මරණය පරිත්‍යාග කරන ක්ෂිණාග්‍රවයන්.

'දසාව දසධා දසා' - යනු මෙහි දසා යනු දසයම, දසධා දසා යනු සියය. අන් තන්හිද දසයක් අධික කොට ඇති ශෛක්ෂයෙන් සියයක් දකිමි යනු කියයි.

'සොතසමාපන්නා' - යනු මාර්ග ශ්‍රෝතසට සමවැද්දනාහු.

'අතිරච්ඡාන ගාමිනො' - යනු මෙය දෙසුම් මාත්‍රයක්මය. නපුරු පැවතුම් ඇති ධර්මයෙන් තොරය යන අර්ථයි.

'සංඛාතුං නාපිසක්කොමි' - යනු බොරු කීමේ බියෙන් එපමණ නම් පින් අනුව ගිය සත්වයෝයයි ගැණීමට නොහැක්කෙමි යනුය, බොහෝවූ ඔබ දම් දෙසුම සඳහා මෙසේ කීහ.

(තෙවැන්නයි) (6-2-4) සතරවැන්නෙහි-

'අභිභුසම්භවං' - යනු අභිභු තෙරද සම්භව තෙරද ඔවුනතුරෙන් අභිභුතෙර සැරියුත්තෙර මෙන් ප්‍රඥාවෙන් අග්‍රය. සම්භව තෙර මහමුගලන් මෙන් සමාධියෙන් අග්‍රය.

'උජ්ක්ඛායන්ති' - යනු හිංසා නොකරත් ලාමක වශයෙන් හෝ සිතත්.

'බියන්ති' - යනු 'මේ කිම' 'මේ කිමැයි' ඔවුනොවුන් කථා කරත්.

'විපාවෙන්ති' - යනු විස්තර කරන්නා නැවත නැවත කියත්.

'හෙට්ඨිමෙන උපංඨකායෙන' - යනු නැබෙහි පටන් යටි කයින්, පෙළෙහි මෙපමණක්ම ආයේය. තෙරුන් වනාහි පියෙව් වෙස දුරුකොට නාග වේශයක් මවා දක්වයි. ගුරුළු වේශයක් ගෙන හෝ දක්වයි යන ආදී ක්‍රමයෙන් ආ නන් අයුරු සෘද්ධි ප්‍රාතිහාර්යය දැක්වීය.

'ඉමා ගාථායො අභාසි' - යනු තෙරහු වනාහි සිතිය කවර දම් දෙසුමක් සියල්ලන්ටම ප්‍රියමනාපවන. අයුරු දෙසිය යුතුද යනුය. මෙසේ සිතන්නේ සියලු පාසාණ්ඩයෝත් සියලු දෙව් මිනිසුන් තමතමන්ගේ සමයයන්හි පුරුෂ වීර්යයය වණත් වීර්යයය නොවණන කෙනෙක් නම් නැත වීර්යය ප්‍රතිසංයුක්ත කොට දෙසන්නෙමි. මෙසේ මේ දේශනාව සියල්ලවුන්ට ප්‍රිය මනාප වන්නේයයි දැන ත්‍රිපිටකය පරීක්ෂා කොට මේ ගාථාව කීහ. එහි

'ආරහථ' - යනු පටන් ගැනීමේ විර්යය කරව.

'යුක්ඤ්ඡථ' - යනු ප්‍රයෝග කරව, යෙදෙව.

'මච්චිනො සෙනං' - යනු මරුවාගේ සේනාව නම් කෙලෙස් සෙනගය. එය විනාශ කරව.

'ජාති සංසාරං' - යනු ජාතියද සංසාරයද, ජාති සංඛ්‍යාත වූ හෝ සංසාරය.

'දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති' - යනු සසර දුක් කෙළවර කරන්නේය.

කුමක් වනාහි කොට තෙරහු දස දහසක් ලෝක ධාතුවට දැන්වූයේද? පළමුකොටම නිල කසිණයට සමච්චි සියලු එළිය ඇති තැන්වල අඳුර පැතිර විය. අවදාන කසිණයට සමච්චි අඳුරු තැන්වල ආලෝකයද එයින් කිමිද අඳුරද සතුන්ගේ සිතා බැලීම ඇතිකල්හි ආලෝකයද දැක්වීය. එළිය ඇති තැන එළිය කිරීමෙන් වැඩක් නැත. කුමක්ද මේ එළිය මේ කුමක් දැයි සිතන්නාවූ සත්වයන්ට තමා දැක්වීය. අනතුරු තෙරුන්ය තෙරුන්යයි කියන්නාවූ ඔවුන්ට මේ ගාථා කීහ. සියල්ලම රැස්වූ පිරිස මැද සිට දහම් දෙසන්නාක් මෙන් ශබ්දය ඇසූහ. අර්ථයද ඔවුන්ට ප්‍රකට විය. (සතරවැන්නයි)

(6-2-5) පස්වැන්නෙහි-

'උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙ' - යනු යම්සේ වනාහි කොළොම් ගං තෙරින් රාජ මාතු විහාර දොරටුවෙන් පූජාරාමයට යා යුතු වෙයිද මෙසේ හිරණ්‍යවතී නම් නදියේ එගොඩෙහි වූ තෙරින් සාලවනෝද්‍යානයය, අනුරාධපුරයේ පූජාරාමය යම් සේද එසේම එහි කුසිනාරාව වෙයි. යම්සේ පූජාරාමයේ දකුණු දොරින් නුවරට පිවිසෙන මාර්ගයේ නැගෙනහිරට මුහුණ ලා ගොස් උතුරෙන් නවතීද එසේම උයනෙහි සල් ගස් අතරින් පෙර දිගට මුහුණ ලා ගොස් නැවතුනාහුද, එහෙයින් එය උපවත්තන යයි කියයි. ඒ උපවත්තන නම් මල්ල රජ දරුවන්ගේ සල් වනයෙහි.

'අත්තරෙත යමක සාලානං' - යනු මුල් කඳ අතු කොළ ආදියෙන් එකිනෙකට ගැටී සිටි සල්ගස් අතුරෙහි,

‘අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ’- යනු සිහියෙන් නොවැළකී කටයුතු වැඩ සපුරවී. මෙසේ බුදුහු යම්සේ නම් මරණ මඤ්චකයෙහි භොත්තාවූ මහදන කෙළඹි තෙමේ පුත්‍රයන්ගේ ධන සාරය කීවේද එපරිද්දෙන්ම පිරිනිවන් මඤ්චකයෙහි භොත්තාවූ බුදුහු පත්සාළිස් වසක් දුන් අවවාද සියල්ල එක අප්‍රමාද පදයෙහිම බහා දෙසූහ.

‘අයං තථාගතස්ස පච්ඡිමා වාවා යනු මෙය වනාහි සංගීති කාරක තෙරුන්ගේ වචනයයි, මෙයින් මතුවෙහි යම්සේ පරිනිර්වාණ කර්මය කොට බුදුහු පිරිනිවන් පෑවේද එය දැක්වීමට ‘අථබ්බො භගවා පඨමජ්ඣිකානං’ යනු ආදිය කීහ. එහි බුදුන් සඤ්ඤාවේදයිත නිරොධයට සමවත් කල්හි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස යන්ගේ නොපැවැත්ම දැක බුදුන් පිරිනිවන් පෑවේය. යන සඤාවෙන් දෙව් මිනිස්සු එක පැහැර කෑ ගැසූහ. ආනන්ද ස්ථවිර තෙමේද අනුරුද්ධ හිමියනි, බුදුන් පිරිනිවන් පෑවේ නොවේදැයි තෙරුන්ගෙන් විමසීය. තෙරහු ආනන්ද ඇවත, බුදුන් පිරිනිවන්පෑවේ නැත. ඉදින් ද සඤ්ඤාවේදයිත නිරොධයට සමවැදුනේ යයි කීහ,

කෙසේ වනාහි හෙතෙම දැන ගත්තේද? තෙරහු වනාහි බුදුන් සමගම ඒ ඒ සමාපත්තියට සමවැදුනේ යම්තාක් නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනයෙන් නැගිට ඒතාක් ගොස් දැන් බුදුහු නිරොධයට සමවැදුනේ නිරොධ සමාපත්තිය ඇතුළත කාලක්‍රියාවක් නම් නැතැයි දැන ගත්තේය. ‘අථබ්බො භගවා සඤ්ඤාවේදයිත නිරොධ සමාපත්තිතො චූට්ඨහිත්වා නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජි’ -පෙ- තතියජ්ඣිකානං චූට්ඨහිත්වා චතුත්ථජ්ඣිකානං සමාපජ්ජි’ යන මෙහි වනාහි බුදුහු විසිහතර තැනක ප්‍රථමධ්‍යානට සමවැදුනේය, දහතුන් තැනක ද්විතීය ධ්‍යානයය, එසේම තුන්වැන්න හා පහළොස් තැනක. චතුර්ථ ධ්‍යානයටද සමවැදුනේය. කෙසේද දස අසූහයන්හි දෙතිස් කුණපයන්හි අටකසිණයන්හි මෙන්තා කරුණා මුදිතාදීන් කෙරෙහි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස පිරිසිදුම් අවකාශයෙහිය, යන මේ තැන්වල පළමුකොටම විසිහතර තැනෙක්හි ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදුනේය. ද්වන්තිංසාකාරය

හා දස අශ්වයාද හැර සෙසු තෙළෙස් තැන දුකිය ධ්‍යානයටද, ඒවායේම තනිය ධ්‍යානයටද සමවැදුනේය. අට කසිණයන්හි උපෙක්ෂා බ්‍රහ්ම විහාරයෙහි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස පිරිසිදුම් අවකාශ සතර අරූපයන්හි යන මේ පසළොස් තැන චතුර්ථ ධ්‍යානයට සමවැදුනේය. මේද කෙටි කථාවය. නිවන් පුරයට පිවිසෙන්නාවූ ධර්ම ස්වාමී බුදුහු වනාහි විසිහතර කෝටි සිය දහස් සංඛ්‍යාත සමාපත්තීන්ට පිවිස විදේශයකට යෑමේදී නෑ සමූහයා සිඹ සතසන්නාක් මෙන් සියලු සමවත් සුව අනුභව කොටම පිවිසියේය.

‘චතුර්ථජීක්ධානා වුට්ඨතිත්වා සමනන්තරා භගවා පරිනිබ්බාසී’ - යනු මෙහි ධ්‍යාන සමනන්තරය, ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ සමනන්තරයයි සමනන්තර දෙකකි, චතුර්ථධ්‍යානයෙන් නැගිට භවාංගයට බැස්සහුට එහිම පිරිනිවුම ධ්‍යාන සමනන්තර නම්, චතුර්ථ ධ්‍යානයෙන් නැගිට නැවත ධ්‍යාන අංගයෙන් පරික්ෂා කොට භවාංගයට වැස්සහුට එහිම පිරිනිවුම ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ සමනන්තර නම්. මේ සමනන්තර දෙකමය.

බුදුහු වනාහි ධ්‍යානයට සමවැදී ධ්‍යානයෙන් නැගිට ධ්‍යාන අංග ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට භවාංග සිතින් ප්‍රකාශ නොකළ දුක්ඛ සත්‍යයෙන් පිරිනිවන්පෑහ. යම්කිසි බුදුවරු හෝ පසේබුදුවරු හෝ ආර්ය්‍ය ශ්‍රාවකයෝ හෝ යටත් පිරිසෙයින් කුරුකුහුඹුවන් ආදී සියල්ලෝම භවාංග සිතින්ම ප්‍රකාශ නොකළ දුක්ඛසත්‍යයෙන් කලුරිය කරන්.

‘භුතා’ - යනු සත්වයෝය.

‘අප්පටි පුග්ගලො’ - යනු සමාන පුද්ගලයන් නැති,

‘බලප්පත්තො’ - දස වැදෑරුම් ඥාණ බලයෙන් යුක්ත

‘උප්පාද වය ධම්මිතො’ - යනු ඉපදීම් විනාශවීම් ස්වභාව ඇති.

‘තෙසං වූපසමො’ යනු ඒ සංස්කාරයන්ගේ දුරුකිරීම.

‘සුඛො’ - යනු අසංස්කෘත නිවණම සුවය යන අර්ථයි,

‘තදාසී’ - යනු ‘සහපරිනිබ්බාණා මහා භූමිවාලො අහොසී’ යන මෙසේ මහා පරිනිර්වාණ සූත්‍රයෙහි කී භූමි කම්පාව සඳහා කිහි. එය වනාහි ලොමු ඩැහැගන්වන බිය එලවන සුලුද විය.

‘සබ්බාකාරවරුපෙනෙ’- යනු සියලු උතුම් කරුණෙන් යුක්ත.

‘නානුඅස්සාස පස්සාසො’- යනු ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස නොවිය.

‘අනෙපො’- යනු තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත ආශාවේ නොවීමෙන් අනෙපවූ

‘සන්තිමාරබ්‍යා’- යනු මරණයෙන් ලබන නිවණ සඳහා;

‘චක්ඛුමා’- යනු පසැසින් ‘චක්ඛුමා’ නම්.

‘පරිනිබ්බුතො’- යනු කෙලෙස් පිරිනිවූමෙන් පිරිනිවන් පෑවේ.

‘අසල්ලිනෙන’- යනු නො හැකුලනු පිපුනාවූ සිතින්ම,

‘වේදනං අජ්ඣෙධාවාසයි’- යනු වේදනාව ඉවසිය, වේදනාවෙන් පෙළෙන්නෙකුට ඔබ්බෙන බ නො පෙරලුනේය.

‘විමොක්ඛො’- යනු කිසිදහමකින් නොසැඟවුන විමොක්ඛය හැම අයුරින්ම නොපැමිණවුම් බවට පැමිණියේ බැබළෙන නිවණ සමවූයේය යනුය. (පස් වැන්නයි.)

බ්‍රාහ්මණ සංයුත්ත වර්ණනාව කියා නිමවන ලදී.

(7-1-1) බ්‍රාහ්මණ සංයුත්තයේ පළමුවැන්නෙහි-

‘ධානජ්ක්ඛානි’- යනු ධානඤ්ජ ගෝත්‍රයෙහිවූ මේ වනාහි උසස් ගෝත්‍රයය. සෙසු බමුණෝ වනාහි බ්‍රහ්මයාගේ කටින් උපන්න. ධානඤ්ජ ගෝත්‍රිකයෝ මුදුන පලාගෙන නික්මුණහ යනු ඔවුන්ගේ ලබ්ධියයි.

‘උදානං උදානෙසි’- යනු කුමක්හෙයින් උදන් ඇතිද? ඒ බමුණා වනාහි මිසඳිටු ඇත්තේ බුදුන් දහම් සඟුන්යයි කී කල්හි කන් වසාගනියි. දැඩිවූ කිහිරි කණුවක් හා සමය බැමිණිය වනාහි සෝවාන්වූ ආර්ය්‍ය ශ්‍රාවිකාවකි. බමුණා දන්දෙන්තේ පන්සියයක් බමුණන්ට සුළු වශයෙන් දිය මුසුකළ කිරිබත් දන් දෙයි. බැමිණිය බුදුපාමොක් සඟනට නොයෙක් රස බොජුන් දන් දෙයි. බමුණාගේ දන් දවසෙහි බැමිණිය ඔහුට වසඟව සිටිනා හෙයින් හා දුරුකළ මසුරු මළ ඇති බැවින්ද සියතින්ම සේවය කරයි. බැමිණියගේ දන් දවසෙහි බමුණා උදයෙන්ම ගෙයින් නික්ම පලායයි. අනතුරුව එක් දවසක් බමුණු තෙම බැමිණිය සමග කථාකොට පන්සියයක් බමුණන්ට ආරාධනා

කොට බැමිණියට කිය. පින්වතිය, හෙට අපේ ගෙදර පන්සියයක් බමුණෝ වළඳවත් යනුය. බමුණ, මා කුමක් කළයුතුද? තට කළයුතු අන් කිසිවක් නැත සියලු පිසීම් ආදී දේ අන් අය කරත්. යම්සේ වනාහි තී සිටියේද වාඩිවූයේද කිවිස්සේද කැස්සේද 'නමෝ බුද්ධස්ස' යනුවෙන් ඒ මුඩු ශ්‍රමණයාට නමස්කාර කරන්නෙහිය. එය හෙට එක දවසට පමණක්වත් නොකරව ඒ අයා බමුණෝ නොසතුටු වෙත්; මා බමුණන්ගෙන් නොබිඳුව යනුය. ඔබ බමුණන් ගෙන් හෝ බිඳෙව දෙවියන්ගෙන් හෝ බිඳෙව මම වනාහි බුදුන් සිහි නොකොට නොසිටිමි. නොවැද සිටිය නොහැක්කෙමි යනුය. පින්වතිය, කුල සන්තක ගමෙහි ගම්දොරද පළමු කොට වැසීමට උත්සාහ කරත්. තී දෙ අඟුලෙන් වැසිය යුතු කට බමුණන් වළඳන කාලයෙහිවත් වැසීමට නොහැක්කෙහිය යනුය. මෙසේ නැවත නැවත කියාද එය වැළැක්වීමට නොහැක්කේ හිස පැත්තෙහි තබන ලද කඩුව ගෙන පින්වතිය, ඉදින් හෙට බමුණන් හුන් කල්හි ඒ මුඩු ශ්‍රමණයා වදින්නෙහිද මේ කඩුවෙන් පයේ පටන් හිස් මුදුන දක්වා ගොබක් මෙන් කොටා රැස් කරන්නෙමිය යනුය. මේ ගාථාද කිය.

‘මේ කඩුවෙන් මගේ
පයේ සිට හිස දක්වා
ගොබයක්නේ සිඳිමි.
මගේ අදහස නොකොළොත්,
මා-ගෙදර සිට ගෙන
බුදුන් යයි තී කියනෙහි
දහම් සඟයන මේ
ගුණ කියනුයේ ඇයි තී’ යනුය,
ආර්යා ශ්‍රාවිකාව වනාහි මහපොළොව මෙන්ද මහමෙර
මෙන්ද කම්පා නොවන්නේ ඔහුට මෙසේ කින.

‘ඉදින් මේ අවයව
කැමති සේ සිඳිලනු ඔබ
බුදුන්ගේ සසුනෙන්
පිටත නො ඇලෙන්නෙමි මම.
කඩුවකින් ඔබ ගත්

නොහැක මා වැළකීමට
මම බුදු දුටත් වෙමි
ඇඟෙහි මස් සිඳි පියව කම් නැත
යනුවෙනි.

මෙසේ ධානඤ්ජානියගේ ගර්ජනාවට ගර්ජනා කරන්නී ගාථා පන්සියයක් කීහ. බමුණා බැමිණියට පහර දීමට හෝ ස්පර්ශ කිරීමට නොහැක්කේ පින්වතිය, යමක් තිට රූවිඳි එය කරවයි කියා කඩුව ඇඳමත දැමීය. දෙවෙනි දවසෙහි ගෙය විලඳ පුන්කලස් මල් ගඳ විලවුන් ආදියෙන් ඒ ඒ තැන සරසවා පන්සියයක් බමුණන්ට අළුත් ගිතෙල් සකුරු මී ආදියෙන් යුක්ත දිය නුමුසු කිරිබත් පිළියෙළ කරවා කල් දැන්වීය. බැමිණියද උදෑසනම සුවඳ දියෙන් නා දහසක් අගනා අළුත් වස්ත්‍රයක් හැඳ පන්සියයක් අගනා සළුවක් ඒකාංශකොට සියලු අලංකාරයෙන් සැරසුනේ රන් හැන්දක් ගෙන බත් ගෙයි උවැටන් කරන්නී ඔවුන් සමග එකපෙළේ හුන්නාවූ ඒ බමුණාට බතින් උවැටන් කරන්නී නපුරු සේ තබන ලද ලී බඩුවක පැකිලීමෙන් දුක් වේදනාවක් උපන්නේය. එකෙණෙහිම බුදුන් සිහි කළාය. සිහියෙන් යුක්තව සිටි බැවින් වනාහි කිරිබත් පාත්‍රය අතනොහැර වහා නැමී බිම තබා පන්සියයක් බමුණන් මැද සිරසෙහි දොහොත් පිහිටුවා වේළුවනය යම් තැනකද එතැනට නමස්කාරකොට මේ උදානය ඇණීය. එසමයෙහි ඒ බමුණන්ගෙන් කිසිවෙක් අනුභව කොට අවසන් කළාහුද කිසිවෙක් අනුභව කරමින්ද සිටියහ. කිසිවෙක් අතට ගත් ගමන්මය. කිසිවෙකුගේ ඉදිරියෙහි බොජුන් තැබූ ගමන් මඳ විය. ඔව්හු ඒ ශබ්දය අසා මෙර පමණ මුගුරකින් හිසට ගැසුවාක් මෙන්ද කන්වලට හුලකින් අනින්නාක් මෙන්ද දුක් දොම්තසක් විඳින්නාහු මේ අන්‍ය ලබ්ධිය ඇත්තියකගේ ගෙයකට අප ගෙනාවාහුයයි කිසි අතෙහි පිඩු ඉවත දමා කටට ගත් දෙය වමාරා දමා දුන්නක් දුටු කවුඩන් මෙන් බමුණාට බණිමින් දිසා අනු දිසාවලට පලා ගියහ. බමුණා මෙසේ බිඳී යන්නාවූ බමුණන් දැක බැමිණියගේ හිස පටන් බලා මේ බය දුටුවාහු මම ඊයේ

පටන් පින්වතියට යැදීමෙන්ද වැඩක් නොවූයේයයි නන් අයුරින් බැමිණියට ආක්‍රොශ කොට මේ 'එවමෙවං පන' යන ආදී වචනය කීය.

උපසංකම්'- යනු ශ්‍රමණ ගෞතමතෙමේ ගම් නියමිගම් රටවල පුදන ලද්දේ යම්කිසි ක්‍රමයකින් ගොස් තැති ගැන්වීමට නොහැකිය. මේ එකම ප්‍රශ්නය විමසන්නෙමිසි යන්නෙන්ම,

'කිංසුක්ඛත්වා'- යනු ගාථාව පිළියෙළ කොට ඉදින් අසවලාට නම් වධය රුවිවෙමිසි කියාද අනතුරුව ඔහුට යමෙක් ඔබ නොකැමැති වෙන්නම් ඔවුන් මරණු කැමැත්තෙහිදැයි. ලෝක වධය උපන් කල්හි ඔබේ මහණකමින් කිමැයි නිගා කරන්නෙමි, ඉදින් කිසිවෙකුට වධය නොකැමැතියයි කියයිද, එසේනම් ඔබ රාගාදීන්ටද වධ නොකැමැත්තෙහිය කුමකට මහණව ඇවිදින්නෙහිදැයි නිගාකරන්නෙමි යන මේ උභතෝ කෝටික ප්‍රශ්නය ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට ගිළීමටද වමැරීමටද නොහැකිවන්නේ යයි සිතා පැමිණියේය.

'සම්මොදි' යනු තමාගේ පණ්ඩිත බැවින් ක්‍රෝධ භාවය නොදක්වා මිහිරි කථා කියන්නේ සතුටු විය.

ප්‍රශ්නය දේවතා සංයුත්තයෙහි කියන ලදී. සෙස්සද යට විස්තර කළ අයුරින්මය යනුය. (පළමුවැන්නයි)

(7-1-2) දෙවැන්නෙහි-

'අක්කොසක භාරද්වාපො'- යනු ඒ භාරද්වාප බමුණු තෙමේම, පන්සියයක් පමණ ගාථාවලින් බුදුන්ට ආක්‍රොශ කිරීමට ආ නිසා ඔහු අක්කොස භාරද්වාප යන නම ලැබුවේයයි සංගීති කාරයන් කියන ලදී.

'කුපිතො අනත්තමනො' යනු ශ්‍රමණ ගෞතමයන් විසින් මගේ දෙටු සොහොයුරා පැවිදි කිරීමෙන් විපතක් කරන ලදී. පක්ෂය බිත්දේයයි ක්‍රෝධයෙන් කිපුනේ දොම්නසින්ද නොසතුටු සිත්ද ඇතිවය යන අර්ථයි.

'අක්කොසති'- යනු සොරෙක්ය, මෝඩයෙක්ය, මුළාවුවෙක්ය. ඔටුවෙක්ය, ගොතෙක්ය, බුරුවෙක්ය යන දස ආක්‍රොශ වස්තුවෙන් ආක්‍රොශ කරයි.

'පරිභාසති'- යනු මුඛ ශ්‍රමණය එසේ වේවා. මම දඬුවම් නොකරන්නෙමි. දැන් රාජ කුලයට ගොස් ඔබට දඬුවම් පමුණුවන්නෙමි යන ආදී වශයෙන් කියන්නේ නම්.

'සම්භුඤ්ජති'- යනු තනිවම කයි.

'චිතිහරති'- යනු කළහට ප්‍රතිකාර කරයි.

'භවත්තං ගොතමං'- යනු කුමක් හෙයින් මෙසේ කීවේද? 'ඛමුණ මෙය ඔබටමය ඛමුණ මෙය ඔබටම යයි අසා සෘෂිහු නම් කෝපවුවාහු ශාප කරත්. ශ්‍රමණ ගොතමයන්ද එසේයයි. මහත් බියක් උපන්නේය, එහෙයින් මෙසේ කීහ.

'දන්තස්ස' යනු සේවනය නොකරන්නහුට.

'තාදිනො'- යනු එබඳු ලක්ෂණවලින් යුක්තවුවහුට.

'තස්සෙව තෙන පාපියො'- යනු ඒ පුද්ගලයාට ඒ ක්‍රෝධයෙන් පවක් වෙයි,

'සතො උපසම්මති'- යනු සිහියෙන් යුක්තව ඉවසයි.

'උභින්නං තිකිච්ඡන්නං'- යනු වෙදුන් දෙදෙනාටම මේ පාඨය හෝ වෙයි. යම් පුද්ගලයෙක් සන්සිද්ධි ඇති කල්හි දෙලොව වැඩෙහි හැසිරෙයි. වෙදකම් කරයිද ඒ පුභුලා වැඩ සිදු කරයි.

'ධම්මස්ස'- යනු පඤ්චස්කන්ධ ධර්මයේ හෝ චතුස්සත්‍ය ධර්මයේ හෝ.

'අකොච්ඡා'- යනු ඒ දහමෙහි අදක්ෂ නැණ මද පෘථග්ජනයෝ. (දෙවැන්නයි.)

(7-1-3) තුන්වැන්නෙහි-

'අසුරින්දක භාරද්වාපො'- යනු අක්කොස භාරද්වාජගේ බාල සහෝදරයාය.

'කුපිතො'- යනු ඒ කරුණෙන්ම කිපුනේ.

'ජයං වෙවස්සනං හොති'- යනු ඔහුටම එය ජය වෙයි. ඔහුට ජය විය යන අර්ථයි. ඔහුට කෙසේද? යනුය. යම් ඉවසීමේ ශුණය දන්නෙකුට, ඉවසීම මේයයි දන්නා තැනැත්තෙම ජය ලබන්නේය. බාලයා වනාහි එරුෂ කියන්නේ ජය මටයයි හුදෙක් හඟියි. (තෙවැන්නයි,) (7-1-4) සතරවැන්නෙහි-

'බිලංගික භාරද්වාපො' - යනු ඒ භාරද්වාපයා, නන් අයුරු පිරිසිදු ද්‍රව්‍ය සමූහයෙන් කැඳ කරවා විකිණීමෙන් බොහෝ ධනය රැස් කළ නිසා ඔහුට බිලංගික භාරද්වාප යන නම වූයේයයි සංගීතිකාරක තෙරුන් ගන්නා ලදී.

'තුණ්හිභුතො' - යනු මගේ දෙටු සොහොයුරන් තිදෙනාම මෙයින් පැවිදිවූයේ යයි ඉතාම කිපුණෝ කිසිවක් කීමට නොහැකිව නිශ්ශබ්දවිය. ගාථා වනාහි දේවතා සංයුත්තයෙහි කියන ලදී. (සතරවැන්නයි) (7-1-5) පස්වැන්නෙහි -

'අහිංසක භාරද්වාපො' - යනු මෙනම් භාරද්වාප තෙම අහිංසක ප්‍රශ්නය වනාහි ඇසීය. එහෙයින් ඔහුට මේ නම සංගීතිකාරයන් තබන ලදී. නමින් හෝ මේ අහිංසක තෙම ගෝත්‍රයෙන් භාරද්වාපය,

'අහිංසකවාහං' - යනු මම අහිංසකයෙක්මි. ඉදින් හවත් ගෞතම තෙමේ මෙසේ දැනීවා යනුවෙන් කීහ.

'තථාවස්සා' - යනු ඉදින් එසේ ඔහුට වන්නේය යන අර්ථයි.

'න හිංසති' - යනු නොවෙහෙසී දුකට නොපමුණුවයි.

(පස්වැන්නයි.) (7-1-6) සය වන්නෙහි -

'ජටා භාරද්වාපො' - යනු එනම් භාරද්වාපයා, ජටා ප්‍රශ්නය ඇසූ හෙයින් සංගීතිකාරයන් මෙසේ කියන ලදී. සෙස්ස දේවතා සංයුත්තයෙහි කියන ලද්දේමය. (සයවැන්නයි.)

(7-1-7) සත්වැන්නෙහි -

'සුද්ධික භාරද්වාපො' - යනු මේද භාරද්වාපයෙකි. සුද්ධික ප්‍රශ්නය ඇසූ හෙයින් සංගීතිකාරයන් මෙසේ කීහ.

'සීලවාපී තපොකරං' - යනු සීලයෙන් සම්පූර්ණවද තපස් කර්මය කරන්නේ,

'විජ්ජාවරණ සම්පන්නො' - යනු මෙහි විද්‍යාව නම් ත්‍රිවේදය වරණ යනු ගෝත්‍ර වරණය.

'සොසුජ්ඣ්ඨිකා න අඤ්ඤා ඉතරාපජා' - යනු ඒ ත්‍රිවිද්‍යාවට පත් බමුණු තෙමේ පිරිසිදු වෙයි. මේ වනාහි අන් නමක් ලත් ප්‍රජාව අපිරිසිදු යයි කියත්.

'බහුමිපි පලපං ජප්පං' - යනු බොහෝ ප්‍රලාප කියන්නාවූ බමුණු තෙමේ පිරිසිදුය යනු මෙසේ වචන දහසක්ද කියන්නේය යන අර්ථයි.

‘අන්තොකසම්බු’- යනු ඇතුළත කෙළෙස් කුණප ස්වභාව හෙයින් පූතික නම්වූ

‘සංකිලිට්ඨො’- යනු කිලිට්ටු කාය කර්ම ආදියෙන් යුක්තවූ (සන්වැන්නයි) (7-1-8) අටවැන්නෙහි-

‘අග්ගික භාරද්වාපො’- යනු මේද භරද්වාපයෙකි, ගිණි පිදීම් වශයෙන් ඔහුට සංගීති කාරයන් මේ නම තබන ලදී.

‘සන්නිහිතො හොති’- යනු යොදන ලද්දේ වෙයි.

‘අට්ඨාසි’- යනු කුමක් හෙයින් එහි සිටියේද? බුදුහු වනාහි උදෑසනම ලොව බලන්නේ මේ බමුණා දැක සිතීය. මේ බමුණා මෙබදුවූ අග්‍ර පායාසය ගෙන මහ බඹුහු අනුභව කරන්නෙමි යි ගින්නෙහි දවන්නේ අවැඩක් කරයි. අපාය මාර්ගයට පැමිණෙයි. මේ ලබ්ධිය නොහරින්නේ අපාය පුරවන්නෙක් වන්නේය යා යුතුයි. මම ඔහුට දම් දෙසා මිසදිටුව බිඳ පැවිදි කරවා සතරමග සතර ඵලයන් දෙමි යි යනුවෙනි. එහෙයින් පූර්වාහ්න සමයෙහි රජගහ නුවරට පිවිස සිටියේය.

‘තිති විජ්ජාති’- යනු ත්‍රිවේදයෙන්.

‘ජාතිමා’- යනු සත්වෙහි පිය පරම්පරාව දක්වා පිරිසිදුවූ ජාතියෙන් යුක්ත වූයේ.

‘සුතවා බහු’- යනු බොහෝ නොයෙක් අයුරු ග්‍රන්ථයන් සිහි ඇති.

‘සො ඉමං භුඤ්ජෙය්‍යා’- යනු ඒ ත්‍රිවිද්‍යාව දැන් බමුණු තෙමේ මේ කිරිබත වැළඳීමට සුදුසුය. නුඹට වනාහි මේ කිරිබත නුසුදුසුය යනු කියයි.

‘වෙදි’ යනු පෙරවිසූ කඳ පිළිවෙළ දන්නා නුවණින් ජාතිය අවබෝධ කෙළේය.

‘සග්ගාපායං’- යනු දිවැසින් ස්වර්ගයද අපායද දකියි.

‘ජාතික්ඛයං’- යනු රහත් බව.

‘බ්‍රාහ්මණො භවං’- යනු අවිච්ඡේද පටන් භවාග්‍රය දක්වා ක්ෂීණාශ්‍රව පින්වතා සමාන ජාති සම්පන්න ක්ෂීණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණයෙක් නැත පින්වතා බ්‍රාහ්මණයාමය යනුය මෙසේද වනාහි කියා රත්පාත්‍රය පුරවා බුදුන්ට කිරිබත පිළිගැන්වීය.

බුදුහු උත්පත්තිය දක්වා භෝජනය ප්‍රතික්ෂේප කරන්නේ ගාථාහි ගීතං' මෙ යන ආදිය කීහ. එහි

'ගාථාහි ගීතං'- යනු ගාථාවන්ගෙන් ගායනා කළ

'අභොජනෙය්‍යං'- යනු මේ නොවැළඳිය යුත්තක් යයි කීවේ වෙයි. බමුණ, ඔබ පිඬු සිඟීමේ සිටියාවූ මට මෙතෙක් කලකට කැඳ හැන්දක් පමණකුදු දීමට නොහැකි විය, දැන් වනාහි මා විසින් ඔබට පැදුරෙහි තල විසුරුවන්නාක් මෙන් සියලු බුදු ගුණය පවසන ලදී. මෙසේ ගියක් ගැයීමෙන් මේ භෝජනය ලැබුවාක් වැනිය, එහෙයින් මේ 'ගාථාහි ගීතං මෙ අභොජනෙය්‍යං සම්පස්ස තං බ්‍රාහ්මණ, නෙස ධම්මො 'බමුණ, අර්ථයද ධර්මයද දකින්නවුන් විසින් මෙබඳුවූ බොජුන් අනුභව කළ යුතුයයි මේ ධර්මය නොවෙයි.

'ගාථාහි ගීතං නානුදන්ති බුද්ධා'- යනු ගී ගයා ලැබූදෙය බුදුවරු ඉවත් කරත්මය.

'ධම්මෙ සති බ්‍රාහ්මණ චුත්තිරෙසා'- යනු බමුණ, ධර්මය ඇති කල්හි ධර්මය දැක ධර්මයෙහි පිහිටා ජීවිකාව කරන්නවුන්ගේ මේ පැවැත්මයි මේ ආජීවයයි මෙබඳු වූ දෙය ඉවත් කොට ධර්මයෙන් ලැබුවක්ම අනුභව කළ යුතුය යනුය.

අනතුරුව බමුණා සිතිය, මම පෙර ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ගුණයක් හෝ අගුණයක් හෝ නොදනිමි. දැන් වනාහි බුදුන්ගේ ගුණය දැන මගේ ගෙයි ඇති අසුකෙළක් පමණ ධනය ශාසනයෙහි විසුරුවනු කැමැත්තේ වෙමි. මේ මා දුන් ප්‍රත්‍යයද නො කැපයයි කියයි. ශ්‍රමණ ගෞතමයන් විසින් මා නොපිළිගන්නේද යනුය.

අනතුරුව බුදුහු සර්වඥතා ඥානය යවා ඔහුගේ සිත් පිළිවෙළ විමසන්නේ මේ තෙම තමා විසින් දෙන ලද සියලුම ප්‍රත්‍යය අකැපයයි සලකයි. යම් භෝජනයක් සඳහා කථාව උපන්නේද එය පමණක් අකැපය සෙස්ස කැපයයි බමුණාට සිවුපස දානයට දොරටුව දක්වන්නේ 'අඤ්ඤෙනව' යන ආදිය කීහ, එහි

'කුක්කුච්ච වූපසන්නං'- යනු සැක නොකිරීම් ආදී වශයෙන් සන් සිදුවිය යුතු කුකුස.

‘අන්තෙ පාණෙන’- යනු මේ දෙසීමි මාත්‍රයක්මය. මේ වනාහි අර්ථයයි. ඔබ විසින් පරිත්‍යාග කරන්නෙමිසි සැලකු සෙසු විවරාදී ප්‍රත්‍යයෙන් උපස්ථාන කරව.

‘බෙත්තංහි තං පුඤ්ඤපෙක්ඛස්ස භොති’- යනු මෙසේ බුදු සසුන නම් මෙසේ පින් බලාපොරොත්තු වන පින් කැමති ඔබටම ස්වල්ප බිජයකින් බොහෝ ඵල ලැබිය හැකි හොඳ කෙනක් මෙන් පිළියෙළ වූයේය යනුය.

(අටවැන්නයි.) (7-1-9-) නව වැන්නෙහි-

‘සුන්දරික භාරද්වාපො’- යනු සුන්දරී මී ගං තෙර ගිනි පිදීමෙන් මෙසේ ලැබූ නමය.

‘සුන්දරිකාය’- යනු එනම් නදියෙහි.

‘අග්ගිං පුහති’- යනු යාග ද්‍රව්‍ය බැහීමෙන් දල්වයි.

‘අග්ගි හුත්තං පරිවරති’- යනු ගිනි දල්වන තැන හැමදීමි පිරිසිදු කිරීම් බලි කර්ම ආදියෙන් සෙවීමය.

‘කොනුබො ඉමං භව්‍යසෙසං භුඤ්ජය්‍ය’- යනු ඒ බමුණ වනාහි ගින්නෙහි දැවී ඉතිරිවී කිරිබත දැක සිතිය. පළමු කොටම ගින්නෙහි පැසුන කිරිබත මහ බඹුහු වළඳන ලදී. මේ වනාහි ඉතිරිවූවක් ඇත. එය බ්‍රහ්මයාගේ කටින් උපන්නාවූ බමුණන්ට දෙන්නෙමි නම් යෙහෙකි. මෙසේ මගේ පියා සහ පුත්‍රයන්ද අනුභව කරන්නේ නම් මනාකොට පිරිසිදු කරන ලද බඹ ලොවට යෑමේ මාර්ගය එයම වන්නේය යනුය. හෙතෙම බමුණාට දැක්වීම පිණිස නැගිට සතර දිසාව බැලීය. කවරෙක් වනාහි මේ ඉතිරිවූව අනුභව කරන්නේද යනුය.

‘රුක්ඛමූලෙ’- යනු ඒ වනරොදෙහි මහ ගසක් මූල.

‘සසීසං පාරුකං නිසින්තං’- යනු හිස පටන් ශරීරය පොරවාගෙන හුන්. කුමක් හෙයින් බුදුහු එසේ හුන්නේද? බුදුහු වනාහි උදෑසනම ලොව බලන්නේ මේ බමුණා දැක සිතිය. මෙබමුණා මෙබඳුවූ කිරිබත ගෙන මහබඹුට අනුභව කරන්නෙමිසි ගින්නෙහි දවන්නේ අවැඩක් කරයි -පෙ- සතර මාර්ගයද සතර ඵලයද දෙමිසි යනුය. එහෙයින් සුදුසු කාලයේ නැගිට සිරුර පිළිදැගුම් කොට පා සිවුරු ගෙන කී ක්‍රමයෙන් ඒ ගස මූල හුන්නේය. ඉක්බිති කුමක් සඳහා හිස පටන්

පෙරෙව්වේද? හිම වැටීමද සීතල වාතයද වැලැක්වීමටය. ශක්තිමත්ව මෙය බුදුන්ට ඉවසීමටය, ඉදින් වනාහි නොපොරවා හුන්නේ නම් බමුණා දුරදීම හැදින නවතින්නේය, එසේනම් කථාවක් නොවන්නේය. මෙසේ බුදුහු බමුණා ආ කල්හි හිස විවෘත කරන්නෙමිසි අනතුරුව ඔහු මා දැක කථා කරන්නේය. මම ඔහුට කථාවේ අනුසාරයෙන් දහම් දෙසන්නෙමිසි මෙසේ කථාව පටන් ගැනීමේ අදහසින් මෙසේ කෙළේය.

‘උපසංකම්’- යනු බමුණා හිස පොරවා මුල රැයෙහි උත්සාහ වඩන්නාවූ මොහුට දක්ෂිණොදකය දී ඉතිරිවූ මෙය දක්වන්නෙමිසි බ්‍රහ්මයාය යන සංඥාවෙන් එළඹීමේය.

‘මුණ්ඩො අයං භවං මුණ්ඩකො අයං භවං’- යනු හිස විවෘත කළ කෙනෙහි සිදින ලද කෙස් ඇති ඔහු දැක ‘මුණ්ඩො’ යනු කීහ. අනතුරුව හොඳටම බලා කොණ්ඩයේ පැවතීමි මාත්‍රයක්වත් නොදැක ලජ්ජාවෙන් ‘මුණ්ඩකො’ යනු කීහ.

‘තතොවා’- යනු යම් තැනක සිටිනු දුටුයේද ඒ ප්‍රදේශයෙන්ම,

‘මුණ්ඩාපිති’- යනු කවර කරුණකින් මුඩුකළ හිස ඇත්තේ වේද?

‘මා ජාතිං පුච්ඡි’- යනු ඉදින් දානයේ මහත් ඵල බවට බලාපොරොත්තු වන්නෙහි නම් ජාතිය නොඅසව, දිය යුත්තාගේ ජාතිය අනවශ්‍යය.

‘චරනඤ්ච පුච්ඡා’- යනු ඉදින්ද වනාහි සීලාදී ගුණ ප්‍රභේද ඇති හැසිරීම විමසව, එය යමක් දීමට කාරණයකි. දැන් ඔහුට එහි අර්ථය වටහන්නේ ‘කට්ඨාහවෙ ජායති ජාතවෙදො’ යන ආදිය කීහ.

එහි මේ අදහසයි, මෙහි දර ගින්න උපදිසි හෙතෙම සල් ආදී දරවලින් ගිනි දැල්වීම නොකරයි. ගල් ඔරු ආදිය ලී ජාති නොකරයි, යම් හෙයකින් වනාහි තමාගේ පුරුදු කළ ගුණ සම්පත්තියෙන් වන්දේ එයින්ම කරන්නේමය මෙසේ බමුණු කුලවල උපන් අයම දක්ෂිණර්භ නොවෙයි, සැඩොල්කුල වල උපන්නේ නොවෙයි, ඉදින් ද වනාහි පහත් කුලයේද උසස් කුලයේද ක්ෂිණාශ්‍රව තෙම ධෛර්යාවත් ලජ්ජා ඇති

ආජානියයා වෙයි. මේ ධේරුයා ලජ්ජා ප්‍රධාන ගුණ සම්පත්තියෙන්වූ ජාති ඇත්තේ උතුම් දිය යුත්තා වෙයි, ඒ ධේරුයාවන් බව ගුණ දරයි, ලජ්ජාව වැරදි වළක්වයි, යනුය. ඉදින්ද මෙහි

‘මුනී’- යනු නිශ්ශබ්ද තාවෙන් යුතුය.

‘ධිතිමා’- යනු විරියාවන්.

‘ආජානියො’- යනු කරුණු නොකරුණු දන්තාවූ.

‘හිරි නිසෙධො’- යනු ලජ්ජාවෙන් පව් වළක්වා සිටියේ.

‘සච්චෙන දන්තො’- යනු පරමාර්ථ සත්‍යයෙන් දැමුනු.

‘දම්සා උපෙතො’ යනු ඉදුරන් දැමීමෙන් යුතු

‘වේදන්තගු’- යනු සතර මාර්ග වේදයන්ගේ කෙළවර සතර මාර්ග වේදයන් ගෙන් ක්ලේශයන්ගේ හෝ කෙළවරට ගියාවූ.

‘වුසිත බුහ්මවරියො’ යනු මග බලසර විසුම විසු.

‘යඤ්ඤපතීතො’- යනු ගෙනෙන ලද යාගය පිළියෙළ කළ යාගය,

‘තමුපච්චයෙථ’- යනු යමෙකු විසින් යාගයක් පිළියෙළ කරන ලද්ද හෝ එයට පරමාර්ථ බුහ්මයා කැඳවන්නේය. ඉන්ද්‍ර කැඳවන්නෙමු, සෝම කැඳවන්නෙමු. වරුණ කැඳවන්නෙමු, ඊසාන කැඳවන්නෙමු යන මේ කැඳවීම වනාහි නිරර්ථකය.

‘කාලෙන’- යනු කැඳවන්නේද ‘ස්වාමීනි, කාලයය බත් නිමවන ලදී.’ යනුවෙන් අන්ත මැද කාලයෙහිම ඔහු කැඳවන්නේය.

‘යොජුහති දක්ඛිණෙයො’- යනු යමෙක් මේ කාලයෙහි රහතුන් අමතා එහි සිවුපස දානයක් පිහිටුවයිද හෙතෙමේ ඒ දක්ඛිණාර්ථ පූජාව නම්. බමුණ මේ අවේතනවූ ගින්නෙහි දැමීම නොවේය යනුය. බුදුන්ගේ කථාව අසා පැහැද දැන් තමාගේ පැහැදීම පවසන්නේ ‘අද්ධාසුසිරිධං’ යන ආදිය කීහ.

එහි අර්ථය ඒකාන්තයෙන්ම මම දැන් මනා පරිත්‍යාගයක් කරන්නේද මනා යාගයක් කරන්නේද වන්නෙමි පෙර වනාහි ගින්නෙන් දැවූ දේ නිරර්ථකවූයේය යනුය.

‘අඤ්ඤො ජනො’- යනු මම බමුණා මම බමුණායයි කියන නැණ මද පෘථග්ජනයා.

‘හවාසෙසං’- යනු ඉතිරිවූ යාගය. භුඤ්ජතු හවං’ යන ආදී පළමු සූත්‍රයෙහි කී ක්‍රමයෙන්ම දත යුතුයි.

‘නක්ඛාහං’- යනු මම වනාහි නොවෙමි කුමක් හෙයින් වනාහි මෙසේ කීවේද? ඒ බොජුන පිළිගැන්වූ කෙණෙහිම බුදුහු වළදන්නේය. යන සංඥාවෙන් සිවුමහ දිවයින්වලද දෙදහසක් කුඩා දිවයින්වලද දෙවියෝ මල් එළ ආදියද ගිතෙල් වෙඬරු මී සකුරු ආදියද ගෙන මී පටලක් පෙළා මී ගන්නාක් මෙන් දිව්‍යානුභාවයෙන්ම පහළවූ ඕජස් ගෙන බහා දැමූහ. එහෙයින් එය සියුම්.. බවට ගියේ මිනිසුන්ගේද ඕළාරික සිරුරු හෙයින් දිරවීමට නොයයි, ශුෂ්ක විදර්ශක ක්ෂීණාශ්‍රවයන්ගේ ශරීරයෙහිද නොදිරවයි. අටසමවත් ලැබූ ක්ෂීණාශ්‍රවයන්ගේ වනාහි සමවත් බලයෙන් දිරවන්නේය, බුදුන්ගේ වනාහි ප්‍රකෘති කර්මජ තේජසින් දිරවන්නේය.

‘අප්පහරිතෙ’- යනු නොහරින ලද ඉදින් වනාහි ලා තෘණ මත දමන්නේද සිනිඳු කිරිබතීන් තණකොළ කුණුවන්නේය. බුදුවරුද භුතාගාම ශික්ෂාපදය නොඉක්මවත්. එහෙයින් මෙසේ කීහ: යම් තැනක වනාහි ගෙළපමණ වැඩුණු මහ තෘණ වේද එබඳු තැන දැමීම සුදුසුය.

‘අප්පාණෙකෙ’- යනු ප්‍රාණින් සහිත ස්වල්පවූ ජලයෙහි දැමූ කෙණෙහි ප්‍රාණිහු මැරෙත්. එහෙයින් මෙසේ කීහ. යම් තැනක වනාහි ගැඹුරු මහ ජලයක් වේද, පාත්‍ර සියයක්ද පාත්‍ර දහසක්ද දැමූයේ නොකැළඹේද එබඳුවූ දියෙහි වටියි.

‘ඔපිලාපෙහි’- නු රන් පාත්‍රය සමගම ගිල්වව.

විච්චිට්ඨායති විච්චිට්ඨායති’- යනු මෙබඳුවූ ශබ්දයක් කරයි. මේ වනාහි කිරිබතේ අනුභාවයක්ද නැතහොත් බුදුන්ගේ අනුභාවයක්ද? බුදුන්ගේමය මේ බමුණු තෙම ඒ කිරිබත පා කරවා අත්මගක් ගෙන බුදුන්හමුවට නොපැමිණම යන්නේය. අනතුරුව බුදුහු මෙතෙක් ආශ්වර්‍ය්‍ය දැක මා සමීපයට එන්නේය. අනතුරුව ඔහුට මම ධර්ම දේශනාවෙන් මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය බිඳ සසුනට ඇතුල්කොට අමාන පානය පොවන්නෙමිසි අධිෂ්ඨාන වශයෙන් මෙසේ කෙළේය,

‘දාරුසමාදහානො’- යනු දර දවන්නේ.

‘බතිද්ධාති එතං’- යනු මේ දර දැවීම නම් ආර්යා ධර්මයෙන් බැහැරය, ඉදින් මෙයින් පිරිසිදු වන්නේද යම් මළ සිරුරු දවන්නන් ආදිය බොහෝ දර දවත්. එසේ නම් ඔවුන් පළමු කොටම පිරිසිදු විය යුතුය.

‘කුසලා’- යනු ස්කන්ධාදීන්හි කුසල්.

‘අප්ඤ්ඤානිකමෙව ජලයාමි ජොතිං’- යන ස්වකීය අධ්‍යාත්මයෙහි තමාගේ සන්තානයෙහිම නැණ පහන දල්වමි.

‘නිව්වග්ගිනි’- යනු ආචර්ජන ප්‍රතිබද්ධ සර්ඥතා ඥාණයෙන් නිතර දල්වන ගින්න.

‘නිව්වසමාහිතන්නො’- යනු නිතර මනාකොට තබන සිත

‘බ්‍රහ්මචරියං වරාමි’- යනු බෝ මැඩ හැසිරීමේ බඹසර ගෙන මෙසේ කියයි.

‘මානොගිතෙ බ්‍රාහ්මණ, ධාරිභාරො’- යනු යම්සේ කදේ බර කදින් උසුලන්නේ මත්තෙහි තැබුයේද පෑගු පෑගු තැන පොළොව සමග ගැටෙන්නාක් මෙන් එපරිද්දෙන්ම ජාති කුල ගෝත්‍රාදීන්වූ මාන වස්තූන් නිසා ඔසවන ලද මානයද ඒ ඒ තැන ඊර්ෂ්‍යා උපදවන්නේ සතර අපායෙහි ගිලා බස්වයි. එහෙයින් කියන ලදී. ‘මානොගි තෙ බ්‍රාහ්මණ ධාරිභාරො’ යනුය.

‘කොධො ධධුමො’- යනු ඔබගේ ඥාණ ගින්න කෙලෙසන බැවින් ක්‍රෝධය දුමකි. එයින් වනාහි කෙලෙසුනාවූ ඔබගේ ඥාණ ගින්න නොබබළයි.

‘භස්මනිමොය වජ්ජං’ යනු ඒ ඕපස් නැති බැවින් මුසාවාදය ඔබට අළු වැනිය. යම්සේ අළුවලින් වැසුනාවූ ගින්න නොබබළයිද මුසාවාදයෙන් වැසුනාවූ ඔබගේ ඥාණයද එසේම යයි දක්වයි.

‘ජිව්හා සුජා’- යනු යම්සේ ඔබට රන් රිදී ලෝහ ලී මැටි ආදීන්ගෙන් අන්‍යතරවූ මහා යාගයක් යාග කිරීමේදී හන්දක් වේද එමෙන්ම මගේ ධර්ම යාගය යාග කිරීමේදී පළල් දිව හන්දයයි කියයි.

‘හදයං ජොතිධානං’- යනු ඔබට නදී තීරයෙහි ගිනි දල්වන තැන යම්සේද මගේ ධර්ම යාගය පවත්වන තැන වශයෙන් සත්වයන්ගේ හෘදයද එසේමය.

‘අන්තා යනු සිත.

‘ධම්මරහඳො’- යනු යම්සේ ඔබ ගිනි පුදා දුම අළු බහදිය වලින් කිළිටිවූ ශරීරය සුන්දරිකා නදියෙහි බහා නාන්නෙහිද? එපරිද්දෙන්ම මට සුන්දරිකා සමානවූ බාහිර විලකින් ප්‍රයෝජන නැත මගේ විල නම් අශ්වාංගික මාර්ග ධර්මයය. මම එහි මිනිසුන් සියයක්ද මිනිසුන් දහසක්ද අසූහතරදාහක් මිනිසුන් ද එකවරම නාවමි.

‘සීලතිත්ථො’- යනු ඒ වනාහි මගේ දහම් විලේ සිව් පිරිසිදු සීලය නොවය.

‘අනාවිලො’- යනු යම්සේ ඔබගේ සුන්දරිකා නදියෙහි හතර පස් දෙනෙක් එකවර නානවිට උඩයට වැලි කැළඹෙයිද එමෙන්ම මගේ විලේ නොයෙක් දහස් ගණන් මිනිසුන් බැස නාන කල්හිද එය නොකැළඹුණේය. පැහැදුනේම වෙයි.

‘සබ්බිසතං පසත්ථො’- යනු නුවණැත්තන්විසින් නුවණැත්තන්ට පසසන්නේය. උතුම් අර්ථයෙන් හෝ එය සබ්බි යනු කියයි. පණ්ඩිතයන් පසසන බැවින් සතම්පසත්ථ, නම්,

‘තරන්ති පාරං’- යනු නිවන් පාරෙහි යයි. දැන් ආර්ය මාර්ග විලෙහි අංග මතුකොට දක්වන්නේ ‘සච්චං ධම්මො යන ආදිය කිහි. එහි

‘සච්චං’- යනු වචි සත්‍යයයි.

‘ධම්මො’- යනු මෙයින් දිට්ඨි සංකප්ප වායාම සති සමාධි ආදීහු දක්වත්.

‘සංයමො’- යනු මෙයින් කම්මන්ත ආජීවය ගන්නා ලදී.

‘සච්චං’- යනු මෙයින් හෝ මාර්ග සත්‍යය ගන්නා ලදී. එය අර්ථ වශයෙන් සමයක් දෘෂ්ටියයි. මෙය වනාහි කියන ලදී. ‘සම්මාදිට්ඨි මග්ගො වෙව හෙතුවා’ යනුය. සමයක් දෘෂ්ටිය ගැනීමෙන් එහි ගමන් ගන්නා සමයක් සංකල්පනාවද ගන්නා ලද්දේ වෙයි.

‘ධම්මො’- යනු මෙයින් ව්‍යායාම සති සමාධි ආදීහුය.

‘සංයමො’- යන මෙයින් සමයක් වාචා කර්මාන්ත ආජීවයය මෙසේ ආර්යය අශ්වාංගික මාර්ගය දක්වන ලද්දේවෙයි. නොහොත්

'සච්චං'- යනු පරමාර්ථ සත්‍යයයි එය අර්ථ වශයෙන් නිවණයි.

'ධම්මො'- යන පදයෙන් දිට්ඨි සංකප්ප වායාම සති සමාධි යන අංගපස ගන්නාලදී, සංයමයෙන් වාචා කම්මන්ත ආජිව යන තුන, මෙසේ ආර්යා අෂ්ටාංගික මාර්ගය දක්වන ලද්දේ වෙයි.

'බ්‍රහ්මවරියං'- යනු මේ බ්‍රහ්මසර නම්.

'මජ්ඣිමනිකා'- යනු ශාස්ත්‍රික උච්ඡේද දෙකින් තොර මැද ඇසුරු කළහ.

'බ්‍රහ්මපති'- යනු ශ්‍රේෂ්ඨ උත්පත්තිය.

'සත්තච්ඡු භූතෙසු නමොකරොති'- යනු මෙහි තකාරය සන්ධි කිරීම පිණිසය, ඒ ඔබ සෘජු පැවතුම් ඇති රහතුන් කෙරෙහි නමස්කාර කරව යනු අර්ථයි.

තමහං තරං ධම්මසාරීති බ්‍රෑමි'- යනු යමෙක් මෙසේ පිළිපදිමිද මම ඒ පුද්ගලයා ධර්මය අනුව හැසිරෙන මේ තෙම ධර්මයේ හැසිරීමෙන් සැඟවුනේ යයිද කුසල ධර්මයන් විසින් අකුසල ධර්මයන් හසුරුවා සිටියේයයි ද හෝ කියමි යනුය.

(නව වැන්නයි.) (7-1-10) දසවැන්නෙහි-

'අඤ්ඤතරස්මිං වනසණ්ඨෙ'- යනු උදෑසනම ලොව බලන්නේ ඒ බමුණාගේ රහත්වීමේ හේතුව දැක මම ඔහුට සංග්‍රහ කිරීමට යා යුතුයයි ගොස් ඒ වනරොදෙහි වාසය කරයි.

'පල්ලංකං'- යනු බද්ධපරියංකව.

'ආභුජිත්වා'- යනු බැඳ

'උජුංකායං පණ්ඩාය'- යනු සිරුරේ උඩ කොටස සෘජුව තබා.

'පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා'- යනු කර්මස්ථානානිමුඛ සිතිය පිහිටුවා කට සම්පයෙහි කොට හෝ යන අර්ථයි. එහෙයින්ම විභංගයෙහි කියන ලදී. 'අයං සති උපට්ඨිතා හොති සුපට්ඨිතා නාසිකන්තවො මුඛ නිමිත්තවො තෙන වුවිච්ඡි පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා'- යනුය. නොහොත්

'පරි'- යනු පිළිගැනීම අර්ථයි.

'මුඛං'- යනු නික්මයෑම් අර්ථය,

'සති'- යනු උපස්ථාන අර්ථය, එහෙයින් පරිමුඛං සතිං' යනු කියන ලදී.

'නට්ඨාභොන්ති'- යනු සී සා වජ්ජා කැලෑව ඉදිරියෙන් භාරද්වාජ බමුණා කෑමට ගිය කල්හි පලාගියේ වෙයි,

'උපසංකම්'- යනු දොම්නසින් මැඩී ඇවිදින්නේ ඒකාන්තයෙන්ම මේ ශ්‍රමණ තෙමේ සුවසේ හුන්නේයයි සිතා පැමිණියේය.

'අජ්ජසට්ඨිං නදිස්සන්ති'- යනු අදට දවස් හයකින් නො දුටුවෙමි.

'පාපකා'- යනු ලාමකය, තල මුල් ආදිය ඔහු වනාහි තල කෙතක් වැපුරූ කල්හි එකෙණෙහිම වැසි වැස තල ඇට පස් යට ගිලා බැස්සේය. මල් හෝ කරල් හටගැනීමට නොහැකිවිය. යමක් වැඩුනාහුද ඒ මත පණුවන් වැටී කොළ කෑහ. එක කොළයක් දෙකක් ඇති කණු ඉතිරිවූහ. බමුණ කෙත බැලීමට ගියේ එය දැක මගේ වැඩිගෙන ආ තල ගස්ද නැසුනේයයි දොම්නස් ඇත්තේවිය. එය ගෙන මේ ගාථාව කීහ.

'උස්සොළ්භිකාය'- යනු උත්සාහයේ කන් නඟාට ආදිය ඔසවා කෑගසමින් වැටෙත්, ඔහුගේ වනාහි පිළිවෙළින් හෝගයන් විනාශවූ කල්හි තිබුන ඒවායේද නොවීමෙන් හිස් කොටුව විය. ඒ හිස් කොටුවටද එ ඒ ගෙවලින් ආ මීයෝ වැදී උයනක ක්‍රීඩා කරන්නාක් මෙන් නටත්, එය ගෙන මෙසේ කීහ.

'උපාදකෙහි- සංජන්තො'- යනු උපන්නාවූ ප්‍රාණීන්ගෙන් ගැවසුන, ඒ බමුණාගේ යහන පිණිස අතුරන ලද තණ කොළ ඇතිරිය කිසිවෙකු විසින් වරින් වර සකස් කිරීමක් නැත, ඔහු එක දවසක් කැලයෙහි වැඩකොට සවස අවුත් එහි හොත්තේය. අනතුරුව එහි හුන්නාවූ ප්‍රාණීන් (මකුණෝ) ශරීරය එකවර සිදුරු කරන්නාක් මෙන් කෑහ. එය ගෙන මෙසේ කීහ.

'විධවා'- යනු සැමියා මළ යම් කලෙක්හි වනාහි ඒ බමුණා ගේ ගෙයි බොහෝ සම්පත් තිබුණේද ඒ කාලයේම ඇය වැන්දඹුවක්ව පතිකුලයන්හි විසීම ලැබූහ. යම් දවසක වනාහි

ඔහු නිර්ධනවිද එකල්හි මව්පියන්ගේ ගෙට යවයි කීය. නැන්දා මාමා ආදීන් විසින් එලවන ලද ඇය ඔහුගේම ගෙට ගොස් වසන්නේ බමුණා අනුභව කරන කල්හි යව මාමාගෙන් කවයි කීහ. පුත්‍රයන් එවත්, ඔවුන් පිඟානට අත් එබූ කල්හි බමුණාගේ අත දැමීමට ඉඩක් නොලැබෙයි. එය ගෙන මේ ගාථාව කීහ.

‘පිංගල’ - යනු දුඹුරු පැහැති

‘තිලකාභතා’ - යනු කළු මදු ආදීවූ වර්ණයෝ යුත් තිලක වලින් හැඳින්වූ ශරීරය.

‘සොත්තං පාදෙන බොධෙති’ - යනු නිදි වැදුනාහු පයින් පහරදී පුබුදුවයි. මේ බමුණා වනාහි මිනිසුන්ගේ ශබ්දයෙන් දැඩි කොට පෙළෙන්තේ මකුණන්ද කන්නේ මුළු රැයෙහිම නිදි නොලැබ උදෑසන නිදාගනියි අනතුරුව ඔහුගේ ඇස් පියවීගත යන කෙණෙහිම බමුණ, හෙට කුමක් කරන්නෙහිද? පසුවද පළමුද ගත් ණය වැඩි ඉහළට නැංගාහ, දූවරු හත්දෙනෙක් පෝෂණය කළ යුතුය, දැන් ණය කරුවෝ අවුත් ගේ වට කරත්, යව වැඩ කරවයි පයින් පහරදී නැගිටුවයි, එය ගෙන මේ ගාථාව කීහ.

‘ඉණායිකා’ යනු යමකට ඔහු විසින් අතින් ණය ගන්නා ලදද, ඔහු වනාහි කිසිවකුගෙන් එක් කභවණුවක්ද කිසිවකුගෙන් දෙකක්ද කිසිවෙකුගෙන් දසයක්ද -පෙ- සියයක්දැයි මෙසේ බොහෝ අයගෙන් ණය ගත්තේය. ඔව්හු දවල් කාලයේ බමුණා නොදකින්නාහු ඔහු ගෙයින් නික්මෙන වේලාවට අල්ලා ගන්නෙමුයි උදෑසනම ගොස් චෝදනා කරත්, එය ගෙන මේ ගාථාව කීහ.

බුදුහු ඒ බමුණා විසින් මේ ගාථා සතෙන් දුක කී කල්හි බමුණ, ඔබ යමක් දුකයයි කියන ලදද ඒ සියල්ල මට නැතැයි දක්වන්නේ පිළිතුරු ගාථාවලින් බමුණාට ධර්ම දෙශනාව වැඩිය. ඒ ගාථාවන් ඇසූ බමුණා බුදුන් කෙරෙහි පැහැදුනේ සරණයෙහි පිහිටා පැවිදිව රහත් බවට පැමිණියේය, එය දැක්වීමට ‘එවං චුත්තෙ භාරද්වාජ ගොත්තො’ යන ආදිය කියන ලදී. එහි

‘අලත්ථ - යනු ලබන ලදී. ඒ බමුණා වනාහි බුදුහු පැවිදි කර ගෙන දෙවරමට ගොස් දෙවන දවසෙහි ඒ නවක තෙරුන්ද

සමග කොසොල් රජුගේ ගෙදොරට වැඩියේය. රජු බුදුහු ආවේයයි අසා පහයෙන් බැස වැඳ අතින් පාත්‍රය ගෙන බුදුන් මතුමහලට වැඩම කරවා උතුම් ආසනයෙහි වඩා හිඳුවා සුවඳ දියෙන් පා සෝදා සියක්වර පෙරු තෙල් ගා කැඳ ගෙන්වා රිදී දණ්ඩ රන් හැන්ද ගෙන්වා බුදුන්ට පිළිගැන්වීය. බුදුහු පාත්‍රය වැසීය. රජු බුදුන්ගේ පා මුල වැටී ස්වාමීනි, ඉදින් මාගේ දෝෂයක් වේනම් සමා කරන සේක්වායි කීය. නැත මහරජ, යනුය. එසේ නම් කුමක් හෙයින් කැඳ නොපිළිගන්නේදැයි ඇසීය මහරජ, කරදරයක් ඇත යනුය කුමක් ද? ස්වාමීනි කැඳ නොපිළිගැනීමෙන්ම මේ කරදරය ලැබිය යුතුද? ස්වාමීනි කරදරය දුරු කිරීමට මම ශක්තිය ඇත්තෙමි, ඒ නිසා කැඳ පිළිගනු මැනව යනුය. බුදුහු පිළිගත්හ, මහඵ තෙරුන්ද දිගු කලක් සයින් පෙළුනේ ඇතිවන තෙක්ම කැඳ බිව්වේය. රජු කැයුතු පිටියුතු දැ දී බත් කිස අවසානයේ බුදුන් වැඳ කීහ. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඔබ ඔක්කාක වංශයෙහි ඉපිද උරුමයෙන් ආ සක්විති රජ සැපත හැර පැවිදිව ලෝකයෙහි අග්‍ර බවට පැමිණියහ. එසේ නම් ස්වාමීනි, ඔබට කවර කරදරයක්ද? යනුය මහරජ, මේ මහඵ තෙරුන්ගේ කරදරයයි අපේද කරදරයක් හා සමානය යනුය.

රජු තෙරුන් වැඳ ස්වාමීනි, ඔබට කවර කරදරයක්දැයි විමසීය. මහරජ, ණය කරදරය යනුය. කොපමණද ස්වාමීනි, ගණින්න මහරජ, එක දෙක සියය දහසයයි ගණින්නාවූ රජුගේ ඇඟිලි ප්‍රමාණවත් නොවීය, අනතුරුව එක් පුරුෂයකු කැඳවා යව? දරුව, නුවරෙහි බෙර හසුරුවා බුහුධිතික බ්‍රාහ්මණයාගෙන් ණය අයවිය යුතු සියල්ලෝ රජ මිදුලෙහි රැස් කරවා යනුය. මිනිස්සු බෙරය අසා රැස්වූහ. රජු ඔවුන් ගේ අත්වලින් ලියවිලිගෙන සියල්ලටම ධනය නොඅඩුව දෙවීය. එහි රත්රන්ම ලක්ෂයයක් අගනේ විය.

නැවත රජු ස්වාමීනි, අන් කරදරයක් තිබේදැයි ඇසීය. මහරජ ණය නම් දී මිදීමට හැකිය. මගේ දූවරු හත්දෙනා මට මහ කරදරයකිසි කීය. රජු යානාවන් යවා ඔහුගේ දූවරුන්

ගෙන්වා තමාගේ දූවරුන් කොට ඒ ඒ කුලගෙට යවා ස්වාමීනි, තවත් කරදර තිබේදැයි ඇසිය, මහරජ, බැමිණිය යනු කිය. රජු යානාවන් යවා බැමිණිය ගෙන්වා ආර්යාක ස්ථානයෙහි තබා නැවත ස්වාමීනි, තවත් කරදර තිබේදැයි ඇසිය. නැත මහරජ, යයි කී කල්හි සිවුරු රෙදි දී ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේගේ හික්මුණා විය මා සතු බව දනුවයි කිය. එසේය. මහරජ යනු ඔහු කීහ, අනතුරුව ඔහුට රජු කීහ. ස්වාමීනි, වීචර පිණ්ඩපාත ආදී සියලු ප්‍රත්‍යයද අප සතු වෙත්. ඔබ වහන්සේ බුදුන්ගේ සිත් ගෙන මහණ දම් පුරව, යනුය. එසේම අප්‍රමාදව මහණදම් පුරන්නාවූ තෙර නොබෝ කලකින්ම රහත් බවට පැමිණියේය යනුය. (දස වැන්නයි.)

පළමු වගයි (7-2-1) දෙවෙනි වගේ පළමු වැන්නෙහි-

‘මගධෙසු’ - යනු මෙනම් ජනපදයෙහි,

‘දක්ඛිණාගිරිස්මිං’ - යනු රජගහ නුවර පිරිවරා සිටි පර්වතයෙන් දකුණු පැත්තේ ජනපදයක් ඇත. ඒ ජනපදයේ ඒ විහාරයටද එනම විය.

‘එකනාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ’ - යනු එකනාළායනු ඒ ගමේ නමය. බමුණෝ එහි බොහෝ කොට වසත්. බ්‍රාහ්මණන්ගේ අනුභවය පිණිස වූ හෝ එය බ්‍රාහ්මණ ගමයයි කියන ලදී.

‘තෙන බොපන සමයෙන’ - යනු යම් කලෙක බුදුහු මගධ රට එක්නැළි ගම නිසා දකුණු ගිරි මහ වෙහෙර බමුණාගේ ඉඳුරන් මුහුකුරා ඒම තෙක් විසිද එකල

‘කසීභාරද්වාපස්ස’ - යනු ඒ බමුණා සීසා ජීවත් වෙයි. භාරද්වාප යනු ඔහුගේ ශෝත්‍රයයි.

‘පඤ්චමත්තානි’ - යනු ප්‍රමාණ පහක් නොඅඩු නොවැඩි නැගුල් පන්සියයක්ම කීවේ වෙයි.

‘පසුත්තානි’ - යනු යොදන ලද ගොනුන් කදන්වල බැඳ යොන්වලින් යොදන ලද යන අර්ථයි.

‘වප්පකාලෙ’ - යනු වපුරන කාලයෙහි, එහිද වනාහි මුල් දවසේ මඟුල් වපය.

මේ එහි උපකරණ පිළිවෙළයි. තුන්දහස් ගොනුන් ගෙනොවාහු වෙත්. සියල්ලවුන්ටම රන්මය අං පළඳන ලද්දේ

රිදීමය කරු සුදුමලින්ද ගඳ පසගුලින්ද අලංකාර කොට පිරිපුන් අඟපසඟ ඇත්තේ සියලු ලකුණු පිරිපුන් කළු එකෙක් අඳුන් වර්ණයෙන්ද සුදු එකෙක් බලාක වර්ණයෙන්ද රතු එකෙක් පබළු වර්ණයෙන්ද කබර සහිත එකෙක් වෛරෝසී වර්ණයෙන්ද යන මෙසේ පන්සියයක් සීසාන පුරුෂයෝ සියල්ල අදින ලද සුදු වස්ත්‍ර ඇත්තේ ගඳ මලින් අලංකාරවූයේ දකුණු අංශකුටයන්හි තැබූ මල් සුඹුලු ඇත්තේ රත් සිරියෙල් මනෝසීල ආදියෙන් සැරසූ සිරුරු ඇත්තේ නඟුල් දසය දසය එක පෙළට ගෙන යත්, නඟුල්වල හිස්ද වියගස්ද කෙවිටිද රනින් විසිතුරු කරන ලදැය, පළමු නඟුලෙහි ගොනුන් අටදෙනෙකු යොදන ලදය, සෙසු ඒවායේ සතර දෙනා බැගිනි. සෙසු ගොනුන් වෙනෙසට පත්වුවන් සඳහා ගැනීමටය. එක එක සමූහයෝ එක එක බිජු ගැළකි, එක එකා සී සායී එක එකා වපුරයි.

බමුණා වනාහි උදෑසනම ධවුල කපා නා සුවද දිය තවරා ගෙන පන්සියයක් අගනා සඵවක් හැඳ දහසක් අගනා සලුවක් ඒකාංශ කොට එක එක ඇඟිල්ලේ දෙකක් බැගින් ඇඟිලි මුදු විස්සක්ද කන්වල සිහ කොඩොල් අබරණද හිසෙහි තලප්පාවක්ද වෙලා රන් මාලයක් ගෙලෙහි දමා බමුණු සමූහයා පිරිවරණ ලද්දේ කර්මාන්තය සම්පූර්ණ කරයි.

අනතුරුව ඔහුගේ බැමිණිය නොයෙක් සියගණන් බඳුන් වල කිරිබත් පිසවා මහ ගැල්වල තබා සුවද දියෙන් නා සියලු අලංකාරයෙන් සැරසී බැමිණියන් පිරිවරාගෙන කුඹුරට ගියේය. ඔහුගේ ගෙයිද විසුරුවූ විලද පුන්කලස් කෙසෙල් ද්වජ පතාකාදියෙන් අලංකාරයි. ගඳ මල් ආදියෙන් සරහන ලද ගොනුන් ඇති කෙතෙහිද ඒ ඒ තැන නඟන ලද ද්වජ පතාකවිය. කම්කරුවන් සමග රැස්වූ පිරිස දෙදාස්පන්සියයක් විය. සුදුවතින් සැරසුන සියල්ලන්ටම කිරිබත් පිළිවෙළ විය.

අනතුරුව බමුණා රන් පාත්‍රය සෝදවා කිරිබතින් පුරවා ගිතෙල් මී උක් සකුරු ආදියෙන් සකස් කොට සී සෑමේ දේව පූජාව කරවීය. බැමිණිය පන්සියයක් සී සාන්තන්ට රන් රිදී තඹ ලොහො බඳුන් දී රන් හැන්ද ගෙන කිරිබතින් සංග්‍රහ

කරමින් යයි. බමුණා වනාහි දේව පූජාව කොට රතු බැඳුම් ලත් වහන් සඟලින් සැරසී රත්රන් දණ්ඩක් ගෙන මොහුට කිරිබත් දෙව, මොහුට ගිනෙල් දෙව මොහුට සකුරු දෙවයි කියමින් හැසිරෙයි. මේ පළමුකොටම කර්මාන්තයෙහි ප්‍රවෘත්තියයි.

විහාරයෙහි වනාහි යම් යම් තැනක බුදුවරු වසන් ද ඒ ඒ තැන ඔවුන්ගේ දවසක් පාසා පස් කිසෙක් වෙයි. ඒ කවරේද? පෙර බත් කිස, පසු බත් කිස, පෙරයම් කිස, මැදුම්යම් කිස පැසුළු යම් කිස යනුය.

එහි මේ පෙරබත් කිසයි- බුදුන් වනාහි උදෑසනම නැගිට උපස්ථායකයන්ට අනුකම්පාව පිණිසද සිරුරේ පහසුව බව පිණිස මුවදෙවිම් ආදියකොට පිඬුසිඟීමේ වේලාව තෙක් විවේකාසනයෙහි කල් යවා පිඬු පිණිස වඩින වේලාවෙහි කායබන්ධනය බැඳ සිවුර පොරවා පාත්‍රයගෙන කිසිදවසක හුදකලාවද කිසි දවසක සංඝයා පිරිවරාද ගමකට හෝ නියම්ගමකට හෝ පිඬු පිණිස පිවිසෙයි. කිසිදවසක ප්‍රකෘතියෙන්ද කිසි දවසක නොයෙක් ප්‍රාතිහාර්යය දක්වමින්ද යනුය. ඒ කවරේද? පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නාවූ බුදුන්ගේ ඉදිරියෙහි ගොස් මොළොක්වූ සුවඳ පොළොව අපිරිසිදු කරයි. වළාකුළු දිය බිඳු මුදන්නාහු මාර්ගයෙහි රජස් දුරු කරන්නාහු උඩුවියනක් මෙන් සිටිත්, තවත් හුළඟක් මල් ගෙනවුත් මග විසුරුවත්, උස්වූ බිම් පෙදෙස් සම කරත්, පහන්වූ බිම් පෙදෙස් සම කෙරෙත්, පා තබන කෙණෙහි බිම සම වෙයි, සුව පහසු දෙන සුපිපි පියුම් හෝ පා පිළිගනිත්, දකුණු පස එළිපත්තෙන් ඇතුළට තැබූ කෙණෙහි සිරුරින් සවණක් නික්ම රන්රස ධාරාවක් මෙන්ද විත්‍රපටයකින් පිරිකෙවිකළාක් වැනිද ප්‍රාසාද කුටාගාර මැවෙමින් ඔබ්බෙනොබ දුවත්, ඇත් අස් පක්ෂිආදීහු ඒ ඒ තැන සිටියාහුම මිහිරි ස්වරයෙන් ශබ්ද කරත්, එසේම බෙර විණාදී කුර්යාද මිනිසුන්ගේ ශරීරවල පැළඳි ආභරණද නාද කරත්, සලකුණින් අද බුදුහු පිඬු පිණිස වඩිත්යයි මිනිස්සු දනිති. හොඳට හැඳ පොරවා ගත්තාවූ ඔවුහු සුවඳ මල් ආදිය ගෙන ගෙයින් නික්ම අතුරු විටියට පැමිණ බුදුහු ගඳ මල් ආදියෙන්

මොනවට පුදා වැද ස්වාමීනි, අද අපට භික්ෂූන් දස නමක් විසිනමක් සියක් නමක් දෙවයි යැද බුදුන්ගේ පාත්‍රයද ගෙන අසුන් පනවා මනාකොට පිණ්ඩපානයෙන් පූජා කරත්. කරන ලද බත් කිසි ඇති බුදුහු ඔවුන්ගේ සන්තාන බලා ධර්මය දෙසත්, යම්සේ කිසිවෙක් සරණාගමනයෙහිද කිසිවෙක් පංචසීලයෙහිද කිසිවෙක් සෝවාන් සකාදාගාමී අනාගාමී ඵලයන්හිද කිසිවෙක් පැවිදකොට අග්‍රච්ඡ රහත් ඵලයෙහිද පිහිටුවත්. මෙසේ මහජනයාට අනුග්‍රහ කොට අසුනෙන් නැගිට විහාරයට වඩියි. එහි ගදමඬුළු මාලයෙහි පැණවූ උතුම් බුදු අසුනෙහි හිඳ භික්ෂූන්ගේ බත්කිස අවසන්හි පැමිණීම තෙක් කල්ගෙවයි. අනතුරුව භික්ෂූන්ගේ බත්කිස අවසන් කල්හි උපස්ථායක තෙම බුදුන්ට දන්වයි. අනතුරුව බුදුහු ගදකිළියට පිවිසෙයි. මෙය පළමු කොට පෙර බත්කිසයි.

අනතුරුව බුදුහු ගදකිළියෙහි සිටද භික්ෂූන්ට අවවාද දෙයි. මහණෙනි, බුදු කෙනෙකුගේ පහළවීම දුර්ලභය, මිනිසන් බවත් ලැබීම, ශ්‍රද්ධා සම්පන්නියක් ලැබීම, පැවිදිවීම, දහම් ඇසීම යන මේවා දුර්ලභය. ඒ නිසා නොපමාව කුසල් දහම් සම්පාදනය කරවා යනුය. එහි කිසිවෙක් බුදුන්ගෙන් කමටහන් වීමසත්, බුදුහු ඔවුන් වර්තමාන හැටියට කමටහන් දෙත්. අනතුරුව සියල්ලෝම බුදුන් වැද තම තමාගේ රාත්‍රි ස්ථාන දිවා ස්ථානයන් වෙත යත්, කිසිවෙක් අරණ්‍යයටද කිසිවෙක් රුක් මුලටද කිසිවෙක් පර්වතාදීන්ටද කිසිවෙක් වාතූර්මහාරාජික භවනය - පෙ- කිසිවෙක් වසවර්ති භවනයටද යනුය. අනතුරුව බුදුහු ගදකිළියට පිවිස ඉදින් කැමති නම් දකුණුලයෙන් සිහියෙන් යුතුව මොහොතක් කල් සීහසෙය්‍යාවෙන් කල් යවයි. අනතුරුව සන්සිඳුන කයින් නැගිට දෙවන භාගයෙහි ලොව බලයි. තෙවෙනි යාමයෙහි යම් ගමක් හෝ නියම් ගමක් ඇසුරු කොට වසයිද එහි මහාජනයා පෙරවරුයෙහි දන් දී පසු බතෙහි මොනවට හැඳ පොරවා ගත්තේ සුවඳ මල් ආදිය ගෙන වෙහෙරට රැස්වෙත්. අනතුරුව බුදුහු පැමිණි පිරිසට සුදුසු වූ පෙළහරින් ගොස් දම්සභාවෙහි පැනවුනු බුදු අසුනෙහි හිඳ කලට වේලාවට

ගැළපෙන දහම් දෙසයි. අනතුරුව කාලය දැන පිරිස පිටත් කරයි. මිනිස්සු බුදුන් වැඳ ඉවත්ව යත්. මේ පසුබත් කිසියම්.

මෙසේ නිමකළ පසුබත් කිස ඇති බුදුහු ඉදින් සිරුර සිහිල් කරනු කැමැත්තේද බුද්ධාසනයෙන් නැගිට නහන කොටුවට පිවිස උපස්ථායකයා පිළියෙළ කළ ජලයෙන් සිරුරේ සෘතු ගන්වයි. උපස්ථායක තෙමේද බුද්ධාසනය ගෙනවුත් ගසාදමා ගෙකිළි පිරිවෙනෙහි පණවයි. බුදුහු රතුවන් අදනය ඇඳ පටිය බැඳ සිවුර පොරවා එහි වැඩ හිඳියි. අනතුරුව ඒ ඒ තැනින් පැමිණ බුදුන් උපස්ථානයට යෙත්, එහි එකෙක් පැණ විමසත්, එකෙක් කමටහන්ද එකෙක් ධර්මශ්‍රවණයද යදිත්. බුදුහු ඔවුන්ගේ අදහස් සපුරමින් පළමු යාමය ඉක්මවයි. මේ පළමු යාම කාන්තයයි.

පළමු යම්කිස අවසානයෙහි වනාහි බුදුන්ගේ පා වැඳ හික්මුන් ඉවත්ව ගිය කල්හි සියලු දහ දහසක් ලෝකධාතුවේ දෙවියන් අවකාශ ලැබ බුදුන් වෙත එළඹ කැමති පරිදි යටත් පිරිසෙයින් අකුරු සතරකින්ද පැණ විමසත්. බුදුහු ඒ දෙවියන්ගේ පැණ විසඳන්නේ මැදුම් යම ඉක්මවයි. මේ මැදුම් යම කියයි.

පැසුළුයම වනාහි තෙකොටසක් කොට පෙර බතෙහි පටන් හිඳීමෙන් පෙළුනාවූ සිරුරේ ක්ලාන්ත බව දුරු කිරීමට එක් කොටසක් සක්මනින් කල්යවයි. දෙවෙනි කොටසෙහි ගෙකිළියට පිවිස දකුණැලයෙන් සිහියෙන් යුතුව සිංහසෙය්‍යාව කරයි. නැගිට හිඳ පළමු බුදුවරුන් හමුවෙහිද දන් සිල් ඇ විසින් කළ පැතුම් ඇති පුගුලන් දැකීමට බුදු ඇසින් ලොව බලයි. මේ පැසුළුයම කියයි.

එදා ද මෙසේ බලන්නේ කසිභාරද්වාජ බමුණාගේ රහත් වීමේ හේතු සම්පත් දැක එහි මා ගිය කල කථාව පවතින්නේය. කථාව අවසන්හි ධර්මදේශනාව අසා අඹුදරුවන් සමග ඒ බමුණා තුන්සරණයෙහි පිහිටා අසුකෙළක් ධනය මගේ ශාසනයෙහි විසුරුවා පසුව නික්ම පැවිදිව රහත් වන්නේයයි දැන එහි ගොස් කථාව උපදවා දහම් දෙසියි. එම අර්ථය දැක්වීමට 'අථබ්බො හගවා' යන ආදිය කිහි. එහි-

‘පුබ්බණ්භ සමයං’- යනු භූමි අර්ථයේ උපයෝග වචනයයි. පෙරවරුයෙහි යන අර්ථයි.

‘නිවාසෙත්වා’- යනු හැඳ, වෙහෙරේදිවු සිවුරු මාරුකිරීම් වශයෙන් මෙය ගත යුතුයි,

‘පත්තචීවරං ආදාය’- යනු පාත්‍රය අතින්ද සිවුර කයින්ද ගෙන දරා, පිඬු පිණිස හැසිරීමට කැමතිවූ බුදුන්ගේ සුපිපි දෙපියුමක් වැනි දෙඅත් මැදට ඉඳුනිල් මිණිවත් ගල්මුවා පාත්‍රය එයි. බුදුන් මෙසේ පැමිණි පාත්‍රය අතින් ගෙන සිවුරුද පිරිමඬු කොට කයින් දරා යනු කීවේ වෙයි.

‘තෙනුපසංකම්’- යනු කර්මාන්තයට යන පාරෙන්ම හුදකලාව එළඹියේය. කුමක්හෙයින් හික්ෂුන් නොගියාහුද යම් දවසක බුදුහු තනිව - මම යම් තැනකට යනු කැමැත්තේ පිණිසපාත වේලාවට පෙර දොර වසා ඇතුල් ගෙකිළියේ හිඳියි. හික්ෂුහු ඒ සලකුණින් අද බුදුහු හුදකලාව පිඬු පිණිස හැසිරෙනු කැමති බව දනිත්. ඔව්හු තමන්ගේ පා සිවුරු ගෙන ගෙකිළිය පැදකුණු කොට වැඳ පිඬු පිණිස හැසිරෙත්. එදාද බුදුහු මෙසේ කළහ.

‘පරිවෙසනා වත්තති’- යනු ඒ රන් බඳුන් ආදිය ගෙන හුන් පන්සියයක් සි සාන්තන්ට අඩු පාඩු සොයමින් සිටියේ වෙයි.

‘එකමන්තං අට්ඨාසි’- යනු යම් තැනක සිට බමුණා බලයිද එබඳුවූ දැකුම් ඇති කථාව ඇසීමට පහසු උස්තැනක සිටියේය. සිටද රන්රිදී රැස් කළඹින් සඳ හිරුගේ ප්‍රභාව යටපත් කරන ශරීර ප්‍රභාව මිදුයේය. යම් පමණ සාදන ලද බමුණාගේ කුඹුරේ බිත්ති ගස් මැටි පිඬු ආදිය රත්රන් මෙන්වීම දක්වාය අනතුරුව මිනිස්සු කැමද සි සැමද ආදී සියලු කටයුතු නවතා අසු අනුබ්‍යඤ්ජන පිරිවර කොට ඇති දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණයෙන් සැදුම් ලත් සිරුර බ්‍යාම ප්‍රභාවත් ගෙන් වටවී බබළන බාහු යුගලද සාරවත් දැකුමක්වූ පියුම් විලක් ඇවිදින්නාක් මෙන්ද රශ්මි සමූහයෙන් බබළන තාරකා සමූහයක් මෙන් ද ගුවන් ගැබ විදුලි එළියක්මෙන්ද රුවන් හිර මුදුනේ සිරියාවෙන් බබළන සමයක් සම්බුදුන් වහන්සේ

එකත්පස්ව හුන්නාහු දැක අත් පා සෝදා ඇදිලි බැඳ පිරිවරා සිටියාහුය. මෙසේ ඔවුන් විසින් පිරිවරන ලදුව 'කසිභාරද්වාජ' බමුණු තෙමේ පිඬු පිණිස වැඩම කොට සිටියාවූ බුදුන් දුටුයේය. දැක බුදුන් වහන්සේට මෙසේ කීවේය, ශ්‍රමණ භවත් ගෞතමයාණනි, මම වනාහි 'සීසාමිද වපුරමිද' යනුවෙනි. 'අද්දසාබො' කසිභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං පිණ්ඩාය ධීතංදිස්වා භගවන්තං එතදවොච අහං බො සමණ' කසාමිචචපාමිචාති කුමක් හෙයින් වනාහි මේ තෙම මෙසේ කීවේද? සමන්තපාසාදිකාවෙහි පැහැදීමෙහි උතුම්වූ දමනය සංසිද්ධිම යන මෙයට පැමිණි කල්හිද බුදුන් කෙරෙහි නොපැහැදීම කිම? නොහොත් දෙදාස් පන්සියයක් මිනිසුන්ට කිරිබතක් පිළියෙළ කොටද මසුරුකමින් හැඳිබන් දෙන්නේද? දෙකමද නොවන්නේද? බුදුන්ගේ වනාහි දැකීමෙන් සතුටට නොපැමිණි තබනු ලැබූ කථිමාන්ත ඇති ජනයා දැක මාගේ කටයුතු නැසීමට ආවේයයි නොසතුටු සිත් ඇත්තේ විය. එහෙයින් මෙසේ කිය. බුදුන්ගේද ලක්ෂණ සම්පන්නිය දැක ඉදින් මේ තෙමේ වැඩෙහි යොදවන්නේ නම් මුළු දඹදිව මිනිසුන්ගේ හිසෙහි සිළුමිණක් මෙන් වන්නේය. කවර නම් වැඩක්වත් මොහු නොකරන්නේය. මේ අයුරු අලස බැවින් වැඩක් නොකොට වස් මඟුල් ආදියෙහි පිඬු පිණිස හැසිරෙයි යයි. නොසතුටු සිත් ඇත්තේ විය. එහෙයින් කියන ලදී. 'මමද වනාහි ශ්‍රමණය, සී සාමි වපුරමි 'සීසා වපුරා' අනුභව කරන්නෙමි' යනුය.

මෙය වනාහි මෙහි අදහසයි. මටද ඒතාක් කථිමාන්ත නොපැමිණේද මම එසේ ඔබ මෙන් නොවෙමි. මෙසේ ලක්ෂණ සම්පන්නවූ ඔබද සීසා වපුරා අනුභව කරව. මෙසේ ලක්ෂණ සම්පන්නවූ ඔබ කවර වැඩක් කරන්නෙහිද යනුය. යලිද මේ තෙමේ ශාක්‍ය රාජකුලයෙහි වනාහි කුමාරයෙක් උපන්නේය. හෙතෙම සක්විති රජය හැර පැවිදි වූයේය, එහෙයින් දැන් මේ ඔහුයයි දැන සක්විති රජය හැර ක්ලාන්තවූයේ යයි දෝෂාරෝපණ කරන්නේ මෙසේ කිහි. යළිද තියුණු පැණ ඇති

මේ බමුණු තෙම බුදුන්ට දොස් නගනු වස් නොකියයි, බුදුන්ගේ වනාහි රූප සම්පත්තිය දැක පුණ්‍ය සම්පත්තිය සිහි කිරීම කථාව පැවැත්වීමේ අර්ථය යයිද මෙසේ කීහ,

අනතුරුව බුදුහු දමනය කිරීම් වශයෙන් දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි තමා උතුම් සීසාන්තකු වපුරන්නකු බව දක්වන්නේ 'මමද වනාහි බමුණ' යන ආදිය කීහ. අනතුරුව බමුණා සිතිය මේ ශ්‍රමණ ගෞතමයා මමද සී සාම් වපුරමි යයිද කියයි. ඔහුගේ ඕළාරිකවූ නගුල් වියගස් ආදී සීසාන උපකරණද නොදකිමි. ඇයි මේ බොරු කියන්නේදැයි බුදුන්ගේ පාදයේ පටන් කෙස් අග දක්වා බලන්නේ ලක්ෂණ විද්‍යාවෙහි කරන ලද ප්‍රාර්ථනා ඇති බැවින් ඔහුගේ දෙතිස් මහ පූරිස් ලකුණු දැක අස්ථානයේ මේ මෙබඳුවූ බොරු කියන්නේ යයි හටගත් බොහෝ මාන ඇත්තේ බුදුන් කෙරෙහි ශ්‍රමණ වාදය හැර ගෝත්‍රයෙන් බුදුන්ට ආරෝපණය කරන්නේ 'අපි වනාහි හවත් ගෞතමයන් වහන්සේට' යන ආදිය කීහ.

බුදුන් වනාහි යම් හෙයකින් පළමු ධර්ම ස්වභාවය විරුද්ධ නොවූ කිම් නම් බුදුවරුන්ගේ ආනුභාවයකි. එහෙයින් බුදුන්ගේ අනුභාවය දක්වන්නේ 'ශ්‍රද්ධාව ඛේජය' යන ආදිය කීහ. මෙහි කවරෙකුගේ වනාහි පළමු ධර්මය විරුද්ධ නොවිද? බමුණා විසින් බුදුන්ගේ නගුල් වියගස් ආදී සී සාන උපකරණ සමූහය විමසුයේ නොවේද? අනතුරුවද වනාහි නොවිමසූ ඛේජයේ සමාන බැවින් 'ශ්‍රද්ධාව ඛේජය' යන ආදිය කීහ. මෙසේද කථාව ඇති කල්හි ගැළපීමක් නොවන්නේය යනුයි. බුදුන්ගේ වනාහි නොගැළපෙන කථා නම් නැත, පළමු ධර්මය වනාහි විරුද්ධ බැවින් නොකියත්. මෙසේ වනාහි මෙහි ගැළපීම දත යුතුයි. බමුණා විසින් වනාහි බුදුන්ගෙන් නගුල් වියගස් ආදී සී සෑමේ උපකරණ වශයෙන් සී සෑම විමසන ලදී. බුදුහු ඔහුට අනුකම්පාවෙන් මෙය නොවිමසුයේයයි නොපිරිහෙළා මූල සහිත උපකාරවන පිරිවර දේ සහිත එල සහිත සීසෑම් පණවන්ට මූල පටන් දක්වන්නේ 'ශ්‍රද්ධාව ඛේජය' යන ආදිය කීහ. එහි ඛේජය සී සෑමේ මූලය එය ඇති කල්හි කළ යුතු බැවින්ද නැති

කල්හි නොකළ යුතු බැවින්ද ඒ ප්‍රමාණයටම කළ යුතු බැවින්ද බීජ ඇති කල්හි සී සෑම කරත්. නැති කල්හි නොකරත්, බීජවල පමණටම දක්ෂවූ ගොවියෝ කුඹුරු සාත්, අඩුව සැමෙන් ධාන්‍ය පිරිහෙන්, වැඩිකොට සෑම නිෂ්ඵල උත්සාහයක් වන්නේය යනුය. යම් හෙයකින් බීජයම මුල් වන්නේද එහෙයින් මුල පටන්ම සී සෑමේ උපකරණ දක්වන්නේ ඒ බමුණාගේ සී සෑමේ පළමු ධර්මය වන බීජයාගේ සමාන බැවින් තමාගේ සීසෑමේ පළමු ධර්මය දක්වන්නේ 'ශ්‍රද්ධාව බීජය' යන ආදිය කිහි. මෙහි මෙසේ පළමු ධර්මයාගේ සමාන බව දත යුතුයි. ඇසූ දෙයම කියා නොඇසූ දෙය පසුව නොකිවේ වේද? ඔහුට උපකාර ස්වභාවයෙන්ද ධර්මය සම්බන්ධ දක්ෂ බැවින්ද මේ බමුණා නුවණැති බැවින්ද, මිසදිටු කුලයෙහි වනාහි ඉපිද සැදැහැ නැති බැවින්ද, සැදැහැ නැති නුවණැත්තේ අනුන්ගේ ශ්‍රද්ධාව තමාට නොවැටහෙන හෙයින් නොපිළිපදින්නේ විශේෂයකට නොපැමිණෙයි, කෙලෙස් කසට ස්පර්ශවූ ඔහුගේ දුර්වල ශ්‍රද්ධාව බලවත් ප්‍රඥාව වසා පවතින්නේ යහපතක් නොකරයි. ඇතා සමග එක වියගසේ යොදන ලද ගොනා මෙකි. මෙසේ ඔහුට ශ්‍රද්ධාව උපකාරවේයයි ඒ බමුණා සඳහා පිහිටුවීමෙන් පසුවද කිවේය. යන මේ අර්ථය දේශනාවේ දක්ෂ බැවින් පළමුව කියන ලදී. බීජයටද උපකාර වන්නේ වැස්සය, එයි එයට අනතුරුවම කීමෙහි දක්ෂ වෙයි. මෙසේ ධර්මය සම්බන්ධ දක්ෂ බැවින්ද පසුව කිවයුතු මේ අර්ථය අන්‍යවූද මෙබඳුවූ නඟුල් කඳ යොත් ආදියට පළමුව කියේ යයි දත යුතුයි.

එහි ශ්‍රද්ධාව සම්පසාද ලක්ෂණ ශ්‍රද්ධාව හෝ ඕකප්පන ලක්ෂණ ශ්‍රද්ධාව හෝ වෙයි.

'බීජං' - යනු පස්වැදෑරුම් බීජයන්ය, මුලින් පැල හට ගන්නා බීජය, කඳෙන් පැල හටගන්නා බීජය, පුරුකෙන් පැල හටගන්නා බීජය, අගින් පැල හටගන්නා බීජය ඇටයෙන් පැල හටගන්නා බීජයය යන පහය, ඒ සියල්ලමද වැඩිමි අර්ථයෙන් බීජය යන සංඛ්‍යාවට යෙත්, එහි බමුණාගේ සී සෑමේ මුල්වූ බීජය වැඩ දෙකක් කරත්. යට මුල්වලින් පිහිටයි. මතුයෙහි පැල නගීයි. මෙසේ බුදුන්ගේ සී සෑමේ මුල්වූ ශ්‍රද්ධාවද යට සීලය නමැති

මුලෙන් පිහිටයි මතුයෙහි සමට විදර්ශනා පැල නැගීය. යම්සේ ඒ මුලෙන්ද පටවී ආපෝ රස ගෙන නළයෙන් ධාන්‍ය පැසීමෙන් වැඩේද මෙසේම මේ සීලය නැමැති මුලින්ද සමට විදර්ශනා රස ගෙන ආර්යය මාර්ග නළයෙන් ආර්යයාඵල ධාන්‍යය පැසීමෙන් වැඩෙයි. යම්සේද එය යහපත් බිමෙහි පිහිටා මුල්පැල කොළ දඬු යන කොටස් හටගැන්නේ වැඩි මහත් බවට පැමිණ කිරි උපදවා නොයෙක් ඇල් වී වලින් බරවූ ඇල් වී ගොඩක් නිපදවයිද මෙසේම මෙය චිත්ත සන්තානයෙහි පිහිටා විසුද්ධි හයෙන් වැඩි විශාල බවට පැමිණ නුවණින් අවබෝධ කළ යුතුවූ විසුද්ධි කිරි උපදවා නොයෙක් පිළිසිඹියා අභිඤ්ඤාවන්ගෙන් පිරුනු රහත් ඵලය නිපදවයි. එහෙයින් ශ්‍රද්ධාව බීජය යන මෙය කියන ලදී. කවර හෙයකින් වනාහි අනුන්ගේ නුවණින් කුසල ධර්මයන්හි එක්වී මෙන් උපදින්නාවූ ශ්‍රද්ධාව බීජයයි කියන ලද්දේද? බීජයේ කෘත්‍යය කෙරෙන හෙයින් යම්සේ වනාහි එහි නුවණෙහිම දැන ගැනීමේ වැඩය කෙරෙයි. මෙසේ ශ්‍රද්ධා බීජයේ වැඩයද සියලු කුසලයන්ට මුල්වීම යම්සේ කීහ:- 'ශ්‍රද්ධාව හටගන්නා ඵලභෙයි. ඵලභ ඇසුරු කරයි -පෙ- නුවණින්ද ඔහු විනිවිද දකියි' යනුය අකුසල ධර්මයෙහිමද කය තවත්නුයි 'තපස' නම්. ඉඳුරන් රැකගැනීම වීර්යය ධූතාංග දුෂ්කර ක්‍රියා යන මේවාට මේ නමකි. මෙහි වනාහි ඉඳුරන් රැක ගැනීම අදහසයි.

'වුට්ඨි' - යනු වැසි වැසීම වාතය වැසීම ආදී තත් අයුරුය. මෙහි වැසි වැසීම අදහසය, යම්සේ වනාහි බමුණාගේ වැසි වැසීම ප්‍රශ්න කිරීමෙන් බීජයද බීජ මූලයද ධාන්‍යයද වැඩෙයි. නොමැල වෙයි. සම්පූර්ණ බවට යෙයි මෙසේ බුදුන්ගේ ඉඳුරන් දැමීම ප්‍රශ්න කිරීමෙන් ශ්‍රද්ධාවද ශ්‍රද්ධා මූලද සීලාදී ධර්මද වැඩෙත්, නොමැලවෙත්, සම්පූර්ණ බවට යෙත්, එහෙයින් කියන ලදී. 'තපස වැස්සය' යනුයි.

'පඤ්ඤාමෙ' - යනු මෙහි කී මේ ශබ්දය පළමු පදයන්හිද යෙදිය යුතුයි. මගේ බීජය ශ්‍රද්ධාවය, මගේ තපස වැස්සය. යනු එයින් කුමක් දක්වයිද? යම්සේ බමුණ, තා වපුළ කෙතෙහි ඉදින් වැසි ඇත්තේද මෙසේ මෙය යහපති ඉදින් නැත්තේද

ඒතාක් දිය දිය, යුත්තේ වෙයි. එසේම මා විසින් ලජ්ජාව නැමැති විශගස නුවණ නැමැති නගුලෙහි සිත නමැති යොතින් එකට බැඳී කල්හි චිරයාය නැමති ගොනුන් යොදා සිහිය නැමති ශුද්ධාව නැමති බීජය වපුළ කල්හි වැසි නොවැසීමක් නම් නැත. මේ වනාහි මගේ නිරතුරු ඉඳුරන් රැකීමේ තපස නැමති වැස්සය යනුයි.

‘පඤ්ඤා’- යනු කාමාවචර ආදී හේදයෙන් නන් වැදැරුම්ය මෙහි වනාහි විදර්ශනාව සහිත මාර්ග ප්‍රඥාව අදහසය.

‘යුගතංගලං’- යනු යුගයද නගුලද, බමුණාගේ යුගය නගුලය යනුවෙන් යම්සේද එමෙන්ම බුදුන්ගේ ප්‍රඥාවද දෙපරිදිය, එහි යම් යම්සේ යුගය (ගවයන් බදින කඳ) විශගසට පිහිටුවෙයි. පළමුව විශගස බඳනේවෙයි. යොත් නිසා ගොනුන්ගේ එක්වත්ව ගමන දරයි. මෙසේ ප්‍රඥාව ලජ්ජා ප්‍රමුඛ ධර්මයන්ට පිහිට වෙයි, යම්සේ කීහ;- ‘සියලු කුසල ධර්මයන්ට ප්‍රඥාව උසස්ය’ යනුද ‘තරුවලට හඳ මෙන් කුසලයන්ට ප්‍රඥාව උසස්යයි කියත්’ යනුද කුසල ධර්මයන්ට මුල්වන අරුතින් පළමුවම වෙයි. යම්සේ කීහ;- ‘සීලය ලජ්ජාව සත්පුරුෂ ධර්මය යන මේවා නුවණැත්තා අනුව වෙත්’ ‘ලජ්ජාවෙන් වෙන්වූ පැමිණීමෙන් වනාහි විශගස බැඳුනේ වෙයි. චිත්ත සංඛ්‍යාතවූ සමාධි යොතට පිහිට වන බැවින් යොත් ආදියේ පිහිට වෙයි, අලස බව දුරලීමෙන් චිරයා නැමති ගොනුන්ගේ එක්වත්ව ගමන දරයි. යම්සේ වනාහි නගුල් තලයෙන් සිසාන කාලයෙහි පොළොව බිඳිසිද මුල් ආදිය, උදුරසිද මෙසේ සිහියෙන් යුක්ත නුවණින් විදර්ශනා කාලයෙහි අකුසල ධර්ම සමූහය නැමති පොළොව බිඳිසි සියලු කෙලෙස් මුල් සමූහය උදුරයි. මෙයද වනාහි ලෝකෝත්තරය අනෙක වනාහි ලෞකිකය. එහෙයින් ‘මගේ ප්‍රඥාව යුග නගුලය’ යි කීහ. පාප ධර්මයන්ට ලජ්ජා කෙරේනුයි හිරි නම්. ඒ ගැනීමෙන් එහි නොකියවුන බයද ගන්නා ලද්දේම වෙයි.

‘ඊසා’- යනු නගුල් තලය හා නගුල දරන්නාවූ ලී කඳකි. යම්සේ වනාහි බමුණාගේ විශගස යුග නගුල් දරසිද එසේම බුදුන්ගේ ලජ්ජාවද ලෞකික ලෝකෝත්තර ප්‍රඥා සංඛ්‍යාත යුග

නගුල දරයි. නුවණෙහි නොවීමෙන් ලජ්ජාවද නැතිවන හෙයින්. යම්සේ වනාහි වියගසින් බැඳුනු යුග නගුල නොසෙල්වී ලිහිල් නොවී අදහස සම්පූර්ණ කරයිද එමෙන්ම ලජ්ජාව සමග යෙදුනු ප්‍රඥාව නොසෙල්වී ලිහිල් නොවී අදහස සම්පූර්ණ කෙරෙයි. එහෙයින් ලජ්ජාව නැමති වියගස යයි කිහ.

දැනගනීනුයි සිත නම්, මේ සිතට නමකි. මෙය වනාහි සිත යන හිසින් ඒ සමග යෙදුනාවූ සමාධිය දක්වන ලදී.

‘යොත්තං’- යනු රහැන් බැඳුමයි, එය තුන් වැදෑරුම්ය, වියගස සහ යුගය හෙවත් ගවයන් බදින කඳ බැඳුමය ගොන් බදින කඳ සහ ගොනුන් බැඳුම ය. රථාවාරයාසා සහ ගොනුන්ගේ බැඳුමය යනුය, එහි යම්සේ බමුණාගේ යොත වියගස ගොන් කඳ ගොනුන් බැඳ සිය වැඩය සම්පූර්ණ කරයිද එසේම බුදුන්ගේ, සමාධියද ඒ සියලුම ලජ්ජා ප්‍රඥාව විරියා ධර්මයෙහි එක අරමුණෙයි නොවිසිරී බැඳ සිය කිස සම්පූර්ණ කෙරෙයි, එහෙයින් සිත නැමති යොතින් යනු කිහ. මෙයින් යනු කෙටිය, නගුල් තලයද කෙටිටද ඵාල පාවන නම්. බමුණාගේ නගුල් තලය හා කෙටිට යම්සේද බුදුන්ගේ විදර්ශනාවෙන් යුක්ත මාර්ගයෙන් යුක්ත සිතියද එසේමය, එහි යම්සේ නගුල් තලය නගුල අනුව රැකෙයිද එයට පෙරටුව යයිද එසේම සිතිය කුසල ධර්මයන්ගේ ස්වභාවය සිහි කෙරෙමින් අරමුණෙහි හෝ පිහිටුවමින් ප්‍රඥා නගුල රකියි. එහෙයින්ම මෙය සිතින් සිතිය ආරක්ෂා කිරීමෙන් වසයි’ යන ආදීන්හි ආරක්ෂාව යනු කියන ලදී. නොමුළාවීම් වශයෙන් පළමුව ගමන වෙයි, සිතිය පුරුදු කළ ධර්මයන් දනියි, නොමුළාවූ කල්හි යම්සේ කෙටිට ගොනුන්ට නැළීමේ හය දක්වන්නේ සැනසීමක් නොදෙයිද, නොමග ගමනද වළක්වයිද එසේම සිතිය විරියාය නමැති ගොනුන්ට අපාය හය දක්වන්නේ කුසිතව සිටුවට නොදෙයි. කාමගුණ සංඛ්‍යාත නුසුදුසු තැනින් වලකා කමටහනෙහි යොදවයි නොමග ගමන වලක්වයි. එහෙයින් ‘මගේ සිතිය නගුල් තලය හා කෙටිට’යයි කියන ලදී.

‘කාය ගුත්තො’ - යනු තුන් වැදෑරුම් කාය සුවර්තයෙන් රැකීමය.

‘වච්ඡි ගුත්තො’- යනු සිවු වැදෑරුම් වච්ඡි සුවර්තයෙන් රැකීමය. මෙපමණකින් ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවර සීලය කියන ලදී.

‘ආහාරෙ උදරෙ යතො’- යනු මෙහි ආහාර නාමයෙන් සියලු ප්‍රත්‍යයන් ගත් බැවින් සිවුවැදෑරුම් ප්‍රත්‍යයෙහි සංවරයය. කිලුටුවලින් තොරවය යනු අර්ථයි. මෙයින් ආජීවපාරිසුද්ධි සීලය කියන ලදී.

‘උදරෙ යතො’- යනු බඩෙහි පමණට බොජුන් ගැනීමය ආහාරයෙහි පමණ දැනයයි කීවේ වෙයි. මෙයින් බොජුනෙහි පමණ දැනීම කීමෙන් ප්‍රත්‍ය සන්තිශ්‍රිත සීලය කියන ලදී. එයින් කුමක් දක්වයිද? බමුණ යම්සේ ඔබ බිජු වපුරා ධාන්‍ය පරිපාරිලනය පිණිස කටු වැටක් හෝ ප්‍රාකාරයක් හෝ කරන්නේය. එයින් එයට ගව මහිෂ ආදී මෘගයන් නොපිවිසෙන්නේ ධාන්‍ය නොනැසෙත්. එසේම මමද ඒ ශ්‍රද්ධා බීජය වපුරා නත් අයුරු කුසල් වැඩීම පිණිස කය වචනය අහරෙහි පමණ දැනුම යන තුන් වැදෑරුම් පවුරක් කරමි. එහෙයින් මගේ රාගාදී අකුසල් නැමති ගව මහිස ආදීන්ගේ නොපිවිසීමෙන් නත් අයුරු කුසල් ධාන්‍ය නොනැසෙත් යනුයි.

‘සච්චං කරොමි නිද්දානං’- යනු මෙහි දෙපරිද්දෙකින් බොරුවෙන් වැළකුන සත්‍යයය.

‘නිද්දානං’- යනු සිද්ධිම විනාශ කිරීම උගුලුවා හැරීමය. මෙය කරණ අර්ථයේ යෙදුනු වචනයකි. මෙහි අර්ථය වනාහි ඇත්තෙන් නැසීම කරමි යනුය. කුමක් කීවේ වේද? යම්සේ ඔබ බාහිරවූ කුඹුරු කොට ධාන්‍ය නසන්නාවූ තෘණ ආදිය අතින් හෝ ආයුධයකින් හෝ උදුරන්නෙහිය එසේම මමද ආධ්‍යාත්මික කුඹුරු කොට කුසල ධාන්‍ය නසන්නාවූ බොරු කීම නැමති තෘණ ආදිය ඇත්ත කරණකොට නැසීම කරමි. මෙහි ඇත්ත යනු යථාභූත ඤාණය හෝ දතයුතුයි. එහෙයින්ම ආත්ම දෘෂ්ටිය ආදීවූ තෘණ ආදීන්ගේ නැසීම කරමිසි දක්වයි. නොහොත් නැසීම යනු කපන්නා සිදින්නා උදුරන්නා යනුද අර්ථයි. යම්සේ ඔබ දාසයකු කම්කරුවකු හෝ ලව නැසීම කරන්නෙහිය. තණකොළ ආදිය නසව තණකොළ ආදියේ ඉදිරිම කරව යනුවෙනි, එසේම මමද ඇත්ත කරමිසි දක්වයි.

නොහොත් ඇත්ත යනු දෘෂ්ටි සත්‍යය මම එය සහමුලින් උදුරමි යනුය. මෙසේ මේකුම දෙකෙහිම යෙදීමෙන් අර්ථ ගැණෙයි.

‘සොරව්වං මෙ පමොවනං’- යනු මෙහි යම් ඒ කය පිළිබඳ නොඉක්මවන වචනය පිළිබඳව නොඉක්මවන සීලයම කීකරු කමයයි කියන ලදී. අදහස එයම නොවේ. කය රැකීම ආදී වශයෙන් කී රහත්ඵලය වනාහි අදහසය, එයවනාහි යහපත්වූ නිවණෙහි ඇලෙන හෙයින් කීකරු කමයයි කියයි, මිදීම යනු යෙදීම විසුරුවා හැරීම මෙහි කීවේ වෙයි. යම්සේ ඔබගේ මිදීම නැවත සවස හෝ දෙවෙනි දවසේ හෝ එහි අවුරුද්දෙහි හෝ යෙදිය යුතු බැවින් නොමිදීම නම් වෙයි. මගේ මෙසේ නොවේ. මගේ තාවකාලික මිදීමක් නම් නැත. මම වනාහි දීපංකර බුදුන්ගේ කාලයේ පටන් නුවණ නගුලෙහි වීර්යය ගොනුත් යොදා කල්ප සිය දහසක් අධික කොට ඇති සතර අසංඛයක් මහ කුඹුර සි සාන්නේ යම්තාක් සමයක් සම්බෝධිය අවබෝධ නොකෙළෙමිද ඒතාක් නොමිදුනෙමි. යම් දවසකද මා ඒ සියලු කාලය ගෙවා බෝමුල නොපරදින පළඟෙහි හුන්නහුට සියලු ගුණ පිරිවරකොට ඇති රහත්ඵලය පහළවූයේද එකල්හි මා විසින් සියලු උත්සාහයෙන් සංසිදීමෙන් මිදුනේ දැන් නැවත යෙදීමක් නොවන්නේයයි මේ අර්ථය සඳහා මගේ කීකරුකම් මිදුමය යනු කිහි.

‘වීරියං මෙ ධුරධොරය්හං’- යනු මෙහි වීර්යය යනු කය පිළිබඳ හා සිත පිළිබඳ වීර්යය ආරම්භ කිරීමය, ධුරය පිළිබඳ ප්‍රධානත්වය ඉසිලීමට සමර්තවූ යනු ධුරයෙහි ප්‍රධානත්වය ඉසිලීම ධුරය ඉසිලීම යන අර්ථය. යම්සේ වනාහි බමුණාගේ විය ගසෙහි ප්‍රධානත්වය ගෙන අදින්නාවූ නගුල පොළොව බිඳීය. මුල් පරම්පරාවද විනාශ කරයි. මෙසේ බුදුන්ගේ වීර්යයෙන් අදිනු ලබන ප්‍රඥා නගුල යම්සේ කියන ලද පොළොව බිඳීයිද කෙළෙස් පරම්පරාවද නසයිද, එහෙයින් ‘මාගේ වීර්යය වියගස ඉසිලීමේ සමර්ථය’ යන මෙය කිහි.

‘යොගක්ඛෙමාධිවාහනං’- යනු මෙහි යෙදීමවලින් නිර්භය බැවින් නිවණ ‘යොගක්ඛෙම’ නම්. එය කිසි අනුව උසුලානුයි

ඉදිරියෙහි උසුලානුයි හෝ අධිවාහන නම්. යෙදීමවලින් මිදීමට වාහනය වන බැවින් යොගක්කොමාධි වාහන නම්. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. යම්සේ ඔබගේ වියගස ඉසිලීම පෙරදිග ආදිවූ අන්‍යවූ දිසාවක ඉදිරියටම උසුලයි. එසේම මගේ වියගස ඉසිලීම නිවණ ඉදිරියට උසුලයි යනු මෙසේ උසුලන්නේ 'නොනැවතී යයි' යම්සේ ඔබගේ නගුල උසුලන්නේ වියගස කුඹුරේ කෙළවරට පැමිණ නැවත නවතියි මෙසේ නොනැවතීම දීපංකර බුදුන්ගේ කාලයේ පටන් යන්නේම යමකින් හෝ ඒ ඒ මාර්ගයෙන් දුරුකළ කෙළෙස් නැවත නැවත දුරු කළ යුතු නොවෙත් යම්සේ ඔබගේ නගුලෙන් සිදින ලද තණ නැවත අත් කාලයක සිදිය යුතු වෙයි. එහෙයින්ද මෙසේ පළමු මග විසින් දුටු කෙළෙස් දෙවැනි වශයෙන් ඕලාරිකවද තෙවෙනි වශයෙන් ඒ අනුව ගිය කෙළෙස් සතර වෙනි වශයෙන්ද සියලු කෙළෙසුන් දුරු කිරීම 'නොනැවතී යයි' නම්. නොහොත්

'ගවිෂති අනිවන්තං'- යනු නැවතීමී රහිතව යයි යනු අර්ථයි.

'තං'- යනු ඒ නගුල් වියගස් ආදී මෙහි මෙසේ අර්ථ දත යුතුයි. මෙසේ යන්නාවූද යම්සේ ඔබගේ නගුල් වියගස් ආදිය ඒ තැනට නොයයිද යම්තැනකට ගොස් ගොවියා ශෝක නැතිව කෙළෙස් ධූලි නැතිව ශෝක නොකරයිද, මේ වනාහි එතැනට යයි.

'යත්ථ ගන්ත්වා න සොවති'- යම් තැනක සිහි නැමති කෙටිටෙන් මේ විරියය නැමති වියගස ඉසිලීමට චෝදනා කරන්නේ ගොස් ඉදින් ඒ ගොවියා ශෝක නැතිව කෙළෙස් ධූවිල්ලෙන් තොරව ශෝක නොකරයිද ඒ සියලු ශෝකහුල් උදුරා හරින්නාවූ නිවණ නම්වූ පිළියෙළ නොකළ තැනට (අසංඛත) යයි යනු දැන් නිගමනය කරන්නේ 'එවමෙසා කසි'- යන ගාථාව කීහ. මේ එහි කෙටි තේරුමයි. බලව බමුණ, මේ ශ්‍රද්ධා බීජය තපස් වැස්සේ පිහිට ලැබ සාන්නේ ප්‍රඥාමය යුග නගුල් ලජ්ජාමය වියගස මනෝමය යොතින් එකට බැඳ ප්‍රඥා නගුලෙහි සිහි නැමැති නගුල් තලය සවිකොට සිහි නැමැති

කෙවිට ගෙන කය වචන ආහාර රැකුමෙන් රැකී ඇත්ත නිදානය කොට කුසිත බව දුරු කරන්නාවූ චිරියාය වියගස ඉසිලීම බැම්බලින් මිදුම් මගෙහි නොනැවති උසුලන්නහු විසින් සාන ලද සී සෑම් කර්මය අවසානයේ සිව් වැදෑරුම් සෝවාන් ඵලාදිය හමුවන්නාහුය.

‘සාහොති අමතප්ඵලා’- ඒ මේ සී සෑම අමාත ඵල දෙයි. අමාතය යනුවෙන් නිවණ කීයයි නිවන් අනුසස් වෙයි. යන අර්ථයි. ඒ මේ සී සෑම වනාහි එක්කෙනෙකු වූ මටම අමාත ඵලය පිණිස නොවෙයි, ඉක්බිත්තෙන් වනාහි යම්කිසි ක්ෂත්‍රියයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ වෛශ්‍යයෙක් හෝ ශුද්‍රයෙක් හෝ ගිහියෙක් හෝ පැවිද්දෙක් හෝ මේ කුඹුර සාදයි. ඒ සියලු දෙනාම මේ කුඹුර සා සියලු දුකින් මිදෙයි යනුයි.

මෙසේ බුදුහු බමුණාට රහත් බව කුඵගන්වා නිවණ අවසන් කොට දේශනාව නිමකළ සේක. එයින් බමුණුතෙම ගැඹුරු අරුත් ඇති දෙසුම අසා මගේ සී සෑමේ ඵලය අනුභව කොට දෙවෙනි දවසෙහිම බඩගිනි වෙයි. මේ සී සෑම වනාහි අමාත ඵලය දෙයි, ඒ අමාත ඵලය අනුභව කොට සියලු දුකින් මිදෙන්නේ යයි සිතා පැහැදුනේ පැහැදුනු ආකාරය දක්වන්නේ ‘භුඤ්ජතු භවං ගොතමො’ (භවත් ගෞතමයන් වහන්ස, වළඳන සේක්වා) යන ආදිය කීහ. ඒ සියල්ල එයින් අනතුරුව කී අරුතමය යනුයි. (පළමුවැන්නයි.) (7-2-2) දෙවැන්නෙහි-

‘ඔදනෙන පුරෙසි’ යනු තමාගේ ප්‍රයෝජනයට පිළියෙළවූ, සුප ව්‍යඤ්ජනයෙන් යුක්ත ආහාරයෙන් පුරවා දුන්නේය. බුදුන් වනාහි උදය කාලයෙහි ලෝකය බලන්නේම ඒ බමුණා දැක උදයෙන්ම සිරුර පිළිදැඟුම් කොට ගෙකිළියට පිවිස දොර වසා හුන්නේ ඔහුගේ භෝජනය ගෙනයනු ලබන්නේ දැක හුදකලාවම පාත්‍රය උරයෙහි එල්වාගෙන ගෙකිළියෙන් නික්ම නගරදොරෙහිදී පාත්‍රය අතට ගෙන ඇතුල් නුවරට පිවිස පිළිවෙළින් යන්නේ බමුණාගේ දොරකඩ සිටියේය. බමුණා බුදුන් දැක තමාට පිළියෙළ කළ භෝජනය දුන්නේය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදි.

‘දුතියම්පි’-යනු දෙවෙනි දවසෙහිද?

‘තතියම්පි’- යනු තුන්වෙනි දවසෙහිද? ඒ තුන් දවසෙහි වනාහි නිතර බමුණාගේ ගෙදරට වඩින්නාවූ බුදුන්ගේ පාත්‍රය අතරමගදී නැගිට ගැනීමට සමර්ථවූ කිසිවෙක් නම් නොවීය මහජනයා බලාගත්වනම සිටියේය.

‘එතදවොව’- යනු බමුණා තුන් දවසක් පාත්‍රය පුරවා දෙන්නේද ශ්‍රද්ධාවෙන් නුදුන්නේය, ගෙදරට ඇවිත් සිටියාවූ පැවිද්දාට භික්ෂා මාත්‍රයක්ද නොදී කෑවේය යන දෝෂාරෝපණයට හයින් දුන්නේය, දෙන්නේද දවස් දෙකක් දී කිසිවක් නොකියාම නැවතුනේ බුදුන්ද කිසිවක් නොකියාම වැඩියේය තුන්වෙනි දවසෙහි වනාහි ඉවසීමට නොහැක්කේ මෙය ‘පකට්ඨකො’ යන ආදී වචන කීවේය. බුදුන්ද මේ වචනය පිටකරවීමටම තුන්වෙනි වර දක්වා වැඩියේය. එහි

‘පකට්ඨකො’- යනු රසයෙහි ඇලුනු.

‘පුනප්පුනං වෙව වපන්නි බීජං’- යනු බුදුහු බමුණාගේ වචනය අසා බමුණ, ඔබතුන් දවසක් පිණ්ඩපාතය දී පසු බැස්සෙහිය. නැවත නැවත කළ යුතු නම් ලෝකයෙහි සොළොස් ධර්මයයි කියා ඒ ධර්මයන් දැක්වීමට මේ දේශනාව ඇරඹීය. එහි

‘පුනප්පුනඤ්චෙ වපන්නි’- යනු එක් කෙතක වපුරන ලද්ද මෙය ප්‍රමාණවත්යයි පසු නොබැස අන්‍යවූද සෞඛ්‍යාර වල වපුරත්මය.

‘පුනප්පුනං වස්සති’- යනු එක දවසක් ජීවත්ව නොසිටියි නැවත නැවත දවස්වලද නැවත නැවත අවුරුදුවලද වසන්නේමය. මෙසේ ජනපදය සමෘද්ධිමත් වෙයි. මේ ආකාරයෙන් සියලු තැන්හි ක්‍රමය දත යුතුයි.

‘යාවනකා’- යනු මේ පදයෙහි බුදුහු දේශනාවෙහි දක්ෂ බැවින් තමාද බහා දක්වයි.

‘බීරණිකා’- යනු දෙනුන්ගෙන් කිරි දොවන්නෝ නම් එක වරටම දෙනගේ තණය නො අදිත්, ටිකින් ටික අදිමින් කිරි දොවත් යන අර්ථයි.

'කීලමති එන්දතිව'- යනු මේ සත්ව තෙම ඒ ඉරියව්වෙන් ක්ලාන්ත වෙයි කරකැවෙයි,

ගබ්භං'- යනු බලු සිවල් ආදී තිරිසන් සතුන්ගේ කුස.

'සිවථිකං'- යනු සොහොනය. මළ මළ සත්වයෝ එහි නැවත නැවත ගෙනයයි යන අර්ථයි.

'මග්ගඤ්ච ලද්ධා අපුතබ්භවායා'- යනු නැවත නොඉපදීම පිණිස මාර්ගය නම් නිර්වාණයයි එය ලැබ යන අර්ථයි.

'එවං චූත්තේ'- යනු මෙසේ අතුරු විටියෙහි සිටම නැවත නැවත ධර්මයන් දෙසන්නාවූ බුදුන් විසින් කී කල්හි.

'එතදවොච' යනු දෙසුම අවසන පැහැදුනු. ඔහු දු දරු භාර්යා ඤාති මිත්‍ර වර්ගයා සමඟ බුදුන්ගේ පා වැද මේ 'භවත් ගෞතමයන් වහන්ස ස්ථුතියි' යන ආදී වචනය කීවේය, දෙවැන්නයි. (7-2-3) තුන්වැන්නෙහි-

වාතෙහි'- යනු උදර වාතයෙන් බුදුන්ගේ වනාහි සාවුරුද්දක් දුෂ්කර ක්‍රියා කිරීමේදී පතක් පමණ මුං යුෂ ආදීවූ ආහාර වශයෙන් නපුරු බොජුන් ගැනීමෙන්ද දුකසේ කළ සයනයෙන්ද උදර වාතය කිපුනේය, එයින් පසුවද සම්මොඛියට පැමිණ ප්‍රණීත භෝජන අනුභව කරන කල්හිද වරින්වර ඒ ආබාධය තමාට දක්වන්නේමය ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

'උපට්ඨාකො හොති'- යනු ප්‍රථම බෝධියෙහි වරින්වර උචැටන් කරන කාලයෙහි උචැටන් කරන්නා වෙයි. ඒ කාලයෙහි වනාහි බුදුන්ට අසුමභ සව්වන් අතර උපස්ථායකයෙක් නොවූ විරූ නම් නැත. නාගසමාල, උපවාණ, සුනක්ඛත්ත, චූන්ද සමණුද්දෙස සාගත බොධි මෙසීය යන මොවුන් වනාහි පාලියෙහි ආ උපස්ථායකයෝය, මේ කාලයෙහි වනාහි උපවාණ තෙර උදයෙන්ම නැගිට පිරිවෙන හැමදීම දැහැටි දඬුදීම නහන පැන් පිළියෙළ කිරීම පා සිවුරු ගෙන අනුව යෑම යන බුදුන්ගේ සියලු උපස්ථානය කෙළේය.

උපසංකම්'- යනු ප්‍රථම බෝධියෙන් වනාහි විසි අවුරුද්දක් අරණ්‍යයම වෙයි. හික්ෂු සංඝයාහට වතුර උණු කිරීමක් හෝ බුදුන් අනුදැන නොවදාරණ ලදී ඒ බමුණාද උදුන් පෙළක්

බඳවා මහ සැළි උදුන් මත තබා දිය උණුකරවා නහන සුණු ආදිය සමඟ එය විකුණමින් ජීවිකාව කරයි. නානු කැමැත්තෝ එහි ගොස් මුදල් දී නා සුවඳ තවරා මල් පැළඳ ඉවත්ව යෙත්, එහෙයින් ස්ථවිර තෙම එහි ගියේය.

‘කිං පත්ථයානො’- යනු කුමක් පතන්නේ.

‘කිං එසං’ - යනු කුමක් සොයන්නේ.

‘පූජනෙය්‍යානං’- යන මෙය ස්ථවිර තෙම බුදුන්ගේ වර්ණනාව කීමට පටන් ගත්තේය. ගිලන් බෙහෙත් පිණිස ගියහු විසින් වනාහි ගිලනාගේ වර්ණනාව කිවයුතු යයි මෙය කියන ලදී. වර්ණනාව අසා මිනිස්සු සකසා බෙහෙත් දියයුතු යයි හඟිත්. සුදුසු බෙහෙත් ලැබූ ගිලනා වහාම නැගිටී, කියන්නහු විසින්ද ධ්‍යාන විමොක්ෂ සමාපත්ති මාර්ග ඵල ආදිය ඇරඹී කීමට නොවටී, සිල්වත් ලජ්ජා ඇති පසු තැවෙන ස්වභාව ඇති බහුශ්‍රැත ආගමධර ශාසන වංසය රකින්නෙක යනුවෙන් මෙසේ වනාහි ආගමික ප්‍රතිපදාවම කීමට වටීයි.

‘පූජනෙය්‍යානං’- යනු අසුමහ සච්චන් දෙවියන් සහිත ලෝකයා විසින්ම පිදිය යුතුය යනුවෙන් ‘පූජනෙය්‍ය’ නම්. ඔවුන් විසින්ම සත්කාර කළ යුතුයයි ‘සක්කරෙය්‍ය’ නම්. ඔවුන් විසින්ම පිදීම කළ යුතු බැවින් අපවනෙය්‍ය නම්. මෙසේ ඒ ගුණය පවසන්නාවූ ස්ථවිර තෙම මෙසේ කීහ.

‘භාතවෙ’- යනු ගෙන යෑමට.

‘ඵාණිතස්සවපුටං’- යනු මහත්වූ නික්ම වියයුතු ගුළිපිඬුය හෙතෙම වනාහි ඇයි ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට අපහසුදැයි විමසා උදරවාතය යයි අසා එසේ නම් අපි එයට බෙහෙතක් දනිමු. වතුර ටිකකට මේ පැණිය මිශ්‍ර කොට නා අවසන්වූ විට බීමට දෙව මෙයින් අවසන මෙසේ උණු දියෙන් සිරුරෙහි ධහ නැගීම වන්නේය මෙසේ ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට පහසු වන්නේ යයි කියා තෙරුන්ගේ පාත්‍රයෙහි බහා දුන්නේය.

‘උපසංකම්’- යනු එහි වනාහි ආබාධය සංසිදුන කල්හි දේවහිතයා විසින් බුදුන්ට බෙහෙතක් දී එයින්ම රෝගය සංසිදුනේය අතෝ බමුණාගේ දීම නම් උතුම් දානයකි කපාවක් පැතිරෙන ලදී. ඒ අසා කීර්තිය කැමති බමුණා එපමණකින්ම

මගේ මේ කීර්ති ශබ්දය පැන නැංගේයයි සතුටට පත්වූයේ තමා කළ බව දන්වනු කැමැත්තේ එපමණකින්ම බුදුන් කෙරෙහි විශ්වාසයට පැමිණ එළඹුණේ ය.

‘දජ්ජා’- යනු දෙන්නේය.

‘කථංහි යජමානස්ස’- යනු කවර ආකාරයකින් යාග කරන්නහුට.

‘ඉජක්ඛති’- යනු සමෘද්ධ වේද? මහත් ඵල වෙයි.

යොවෙදි’- යනු යමෙක් දැනගත්තේය. දත් බව ප්‍රකට කෙළේය. ‘යොවෙති’ යනුද පාඨයි, යමෙක් දැනගනියි යනුද අර්ථයි.

‘පස්සති’- යනු දිව ඇසින් දකියි.

‘ජාතික්ඛයං’- යනු රහත් බවය.

‘අභිඤ්ඤාවොසිතො’- යනු දැන සම්පූර්ණ කෙළේ අවසන් කළ කටයුතු ඇති බවට පැමිණුනේ.

‘එවංහි යජමානස්ස’- යනු මේ ක්ෂය කළ ආශ්‍රවයන් යාග කරනා ආකාරයෙන් යාග කරන්නහුට.

(තුන්වැන්නයි.) (7-2-4) සතර වැන්නෙහි-

ලුබ්බා ලුබ්බ පාපුරණො’- යනු පරණවූ දිරා ගිය පෙරවීමට ගන්නා වස්තූය.

‘උපසංකම්’- යනු කුමක් හෙයින් එළඹියේද? ඔහුගේ ගෙදර වනාහි අට කෙළක් ධනය විය. හෙතෙම පුත්‍රයන් සතර දෙනාට ආවාහ කොට දී කෝටි බාගයක් දුන්නේය, අනතුරුව ඔහුගේ බැමිණිය කලුරිය කිරීමෙන් පසුව පුත්‍රයෝ කපාකර ගන්නාහුය, ඉදින් අන් බැමිණියක් ගෙනෙයිද ඇගේ කුස ඉපදෙන්නවුන් වශයෙන් කුලය නැසෙන්නේය, ඒකාන්තයෙන්ම අපි මොහුට සංග්‍රහ කරන්නෙමු යනුවෙනි, ඔවුන් සතරදෙනම ප්‍රණීතවූ කෑම ඇදීම ආදියෙන් උවටැන් කරන්නාහු අන් පා මිරිකීම් ආදිය කරන්නාහු මෙසේ සංග්‍රහ කොට එක දවසක් දවල් නිදාගෙන නැගිටියහුගේ අත්පා මිරිකන්නාහු වෙන් වෙන් වශයෙන් ගිහිගෙයි දොස් කියා අපි ඔබට මේ ආකාරයෙන් ජීවිතාන්තය දක්වා උපස්ථාන කරන්නෙමු සෙසු ධනයද අපට දෙවයි ඉල්ලූහ. බමුණා නැවත එක් එක් කෙනාට සිය දහසක් බැගින් දී තමාගේ

හදිනා පොරෝනා පමණක් තබා සියලු උපහෝග පරිහෝග වස්තුව සතර කොටසක් කොට පාවා දුන්නේය. ඔහුට දෙටුපුතා කිහිප දවසක් උපස්ථාන කෙළේය අනතුරුව එක දවසක් නා එන්නාවූ ඔහුට ලේලිය මෙසේ කීවාය. ඇයි ඔබ ලොකු පුතාට සියයක් හෝ දහසක් හෝ වැඩිපුර දී තිබේද? සතර දෙනාටම එක හා සමානව දුන්නේ නොවේද? ඇයි අනික් පුතුන්ගේ ගෙට පාර නොදන්නෙහිද? යනුවෙනි. හෙතෙම ඇයට වසලියයි කිපී අනෙකෙකුගේ ගෙට ගියේය. එතැනින් කීප දවසකින්ද මේ ආකාරයෙන්ම අනෙකාගේ ගෙටද පලාගියේය. මෙසේ එක ගෙයකටවත් ඇතුල් වීමට නොලබන්නේ පණ්ඩරංග පැවිද්දෙන් පැවිදිව පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නේ කල් යෑමෙන් ජරාවෙන් දිරාගියේ නපුරු හෝජන නපුරු සයනයෙන් මළානිකවූ සිරුර ඇත්තේ පිඬු පිණිස හැසිරෙමින් අවුත් පුටුවෙහි හොත්තේ නින්දට එළඹ නැගිට හුන් තමා බලා පුතුයන්ගේ පිහිට නොදැක සිතිය, ශ්‍රමණ භවත් ගෞතමයන් වනාහි අනාථයන්ට පිහිටය ප්‍රකට වචන ඇත්තේය සැප එළවන කථා ඇත්තේය. පිළිසඳරෙහි දක්ෂය. ශ්‍රමණ ගෞතමයන් කරා එළඹ පිහිටක් ලැබීමට හැකි යයි හදනා පොරෝනා මනාකොට තබා පිඬු සිඟන භාජනය ගෙන බුදුන් යම් තැනකද එතැනට එළඹියේය.

‘දාරෙහි සම්පූර්ණ සරා නික්බමෙන්නී’- යනු මා සතු සියලු ධනය ගෙන මගේ නිර්ධන භාවය දැන තමන්ගේ භාර්යාවන් සමග කථාකොට මා ගෙයින් නික්මවිය.

‘නන්දිස්සං’- යනු සන්නෝමය උපන්නේ සතුටුවූයේ ප්‍රීතිමත් වූයේ වීමි.

‘භවම්චිස්සං’- යනු දියුණු කෙළෙමි, පැතුවෙමි.

‘සාවචාරෙන්ති සුකරං’- යනු යම්සේ බල්ලෝ සමූහ සමූහව බුරන්නාහු බුරන්නාහු උභරා වළක්වන්ද නැවත නැවත මහා ශබ්දයෙන් ශබ්දකරන්ද, මෙසේ භාර්යාවන් සමග මට බොහෝ කියා කෑගසා තෙරපුවාහුය යන අර්ථයි.

‘අසන්නා,- යනු අසත්පුරුෂයෝයි.

'ජම්මා,- යනු පහත් නිව.

'භාසරේ'- යනු කියත්.

'පුත්තරූපෙන'- යනු දරුවන් වශයෙන්.

'වයොගතං'- යනු තුන් වයස ඉක්ම ගියාවූ පසු වයසෙහි සිටි මා

'පජහන්ති'- යනු දුරු කිරීමය.

'නිබ්භොගො'- යනු ප්‍රයෝජනයට ගත නොහැකි,

බාදනා අපතියති'- යනු අශ්වයා වනාහි ශක්ති සම්පන්නව තරුණව සිටින්නේ යම්තාක්ද ඒතාක් ඔහුට නොයෙක් රසයෙන් යුත් කෑම දෙත්. ජරාවට පැමිණ ප්‍රයෝජනයට ගත නොහැකිවූ විට එයින් තෙරපත්. අන්තිම වයසෙහි ඒ වෘත්තිය නොලබත් දෙනුත් සමග කැලයෙහි විසලී තණ ආදිය කමින් හැසිරෙයි. යම්සේ ඒ අශ්වයා මෙසේ දිරාගිය කල්හි පැහැර ගත් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රයෝජනයට ගතනොහැකි මා වැනිමය. 'බාලකාතං පිතා ථෙරො පරාගාරෙසු හික්ඛති' (බාලකයන්ගේ පිය ස්ථවිර තෙම අන් ගෙවල සිඟයි)

'යඤ්චෙ'- යනු නිපාතයකි.

'පුරෙහොති'- යනු ඉදිරියෙහි වෙයි. ඔය පෙරටුකොට යෑම සැපවෙයි. යන අර්ථයි.

'ගාධමෙධති'- යනු දියට බසින කාලයෙහි ගැඹුරු දියෙහි පිහිට ලබයි.

'පරියාපුණිත්වා'- යනු ඉගෙන කට පාඩම් කොට,

සන්නි සින්නෙසු යනු එබඳුවූ බමුණන්ගේ එක්වන දවසෙහි සියලු අලංකාරයන්ගෙන් සැරසුන පුත්‍රයන් ඒ සභාවට පැමිණ බමුණන් මැද මා හැඟි ආසනවල හුන් කල්හි.

'අභාසි,- යනු මේ මගේ කාලයයි සභාව මැදට පිවිස අත ඔසවා පින්වත්නි, මම නුඹලාට ගාථා කියනු කැමැත්තෙමි. කියන්නක් අසවයි කියා කියව බමුණ, අසන්නෙමුයි කී කල්හි සිටගෙනම කිය. එසමයෙහි මිනිසුන්ගේ වතක් වෙයි. යමෙක් මව් පිය සතු දේ කමින් මව් පියන් පෝෂණය නොකරයිද ඔහු මැරිය යුතුය යනුය. එහෙයින් ඒ බමුණු පුත්‍රයෝ පියාගේ පා

මුල වැටී පියාණෙනි, අපට දිවි දෙවයි ඉල්ලුවාහුය. හෙතෙම පියාගේ හදවත දරුවන්ට මොළොක් බැවින් පින්වත්නි, බාලයන් විනාශ නොකරවී මා පෝෂණය කරාවියයි. කීහ. අනතුරුව මිනිස්සු පුත්‍රයන්ට කීවාහුය ඉදින් පින්වත්නි, අද පටන්වත් පියාට නිසිසේ නොසලකන්නහුද නොපී මරන්නෙමුය යනුවෙනි, බියපත්වූ ඔව්හු පියා ගෙදරට ගෙන ගොස් පෝෂණය කළාහුය. ඒ දැක්වීමට 'අථංඛො තං බ්‍රාහ්මණ මහාසාලං' යන ආදිය කියන ලදී.

'එහි තෙත්වා'- යනු පුටුවක ආසනයක හිඳුවා තෙමේ ඔසවා පැමිණවූහ.

'නභාපෙත්වා'- යනු සිරුරෙහි තෙල් ගා ඇඟ උලා සුවද සුණු ආදියෙන් නැවූවාහුය. බැමිණියන්ද කැඳවා අද පටන් අපේ පියා මනාකොට පිළිදැඟුම් කරවී. ඉදින් ප්‍රමාදයකට පැමිණෙන්නහුද නොපී ගෙයින් තෙරපන්නෙමුයි කියා ප්‍රණීත භෝජන අනුභව කරවූවාහුය, බමුණුතෙම යහපත් භෝජනද යහපත් ආසනද ලැබීමෙන් කීප දවසකින්ම හටගත් බල ඇත්තේ පිනාගිය ඉඳුරන් ඇත්තේ ශරීරය බලා මගේ මේ සම්පත්තිය ශ්‍රමණ ගෞතමයන් නිසාම ලැබුවේයයි පඩුරුද ගෙන බුදුන්ගේ සම්පයට ගියේය. එය දැක්වීමට 'අථංකො සො' යන ආදිය කියන ලදී.

'එතදවොච'- යනු වස්ත්‍ර යුවළක් පාමුල තබා මෙසේ කීය 'සරණා ගමන වශයෙන්ද බුදුන්ට මෙසේ කීහ. හවත් ගෞතමයන් වහන්ස, මගේ පුත්‍රයන් විසින් ධුරබත් සතරක් දෙන ලදී. එයින් දෙකක් මම ඔබ වහන්සේට දෙමි. දෙකක් මම අනුභව කරන්නෙමි යනුය. වෙන් වෙන් වූව වනාහි පාවා නොදෙව අපට කැමති තැනටම යන්නෙමුයි මෙසේ පින්වත් ඒ බමුණා බුදුන් වැඳ ගෙට ගොස් පුත්‍රයන් ඇමතිය දරුවෙනි, ශ්‍රමණ ගෞතමයන් මට උපකාර විය. ඔහුට මගේ මේ ධුර බත් දෙකක් දෙන ලදී. නොපී එය පැමිණි කල්හි ප්‍රමාද නොවවු යනුවෙනි, යහපති පියාණෙනි, දෙවෙනි දවසෙහි බුදුහු පෙරවරු වේලෙහි පා සිවුරු ගෙන ලොකු පුතාගේ ගෙදොරට වැඩියේ හෙතෙම

බුදුන් දැකම අතින් පාත්‍රය ගෙන ගෙට පමුණුවා මාහැඟි ආසනයෙහි වඩා හිඳුවා ප්‍රණීත භෝජනය දුන්නේය. බුදුහු දෙවන දවසෙහි අතිකාගේ ගෙයට ඒ ලග දවසෙහි අතිකාගේ ගෙට යයි පිළිවෙළින් සියල්ලවුන්ගේම ගෙවලට වැඩිසේක. සියල්ලෝම එසේම සත්කාර කළාහුය, අනතුරුව එක දවසක් ලොකුපුතාගේ ගෙදර මඟුලක් පැමිණියේ හෙතෙම පියාට කීය. පියාණනි, කවරකුට මංගලය දෙන්නෙමුද යනුවෙනි, අපි අත් කෙනෙකු නොදනිමු ශ්‍රමණ ගෞතමයන් මට සහායවුවෙක් නොවේද? එසේ හෙයින් තොපි පන්සියයක් හික්ෂුන් සමග ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට හෙටට ආරාධනා කරව යනුවෙනි. බමුණා එසේ කෙළේය. බුදුහු ඉවසා දෙවන දවසෙහි හික්ෂු සංඝයා විසින් පිරිවරන ලදුව ඔහුගේ ගෙදොරට වැඩිසේක හෙතෙම සුවද ගල්වන ලද සියලු අලංකාරයෙන් සැරසූ ගෙට බුදුන් වැඩම කොට බුදුන් ප්‍රමුඛ හික්ෂු සංඝයා පණවනලද අසුන්වල වඩා හිඳුවා දිය අඩු කොට පිසූ කිරිබතද කන සෙසු දේද දුන්නේය. වැළඳීමට අනතුරුව බමුණාගේ පුතුන් සතරදෙනා බුදුන් සමීපයෙහි හිඳ කීවාහුය. භවත් ගෞතමයන් වහන්ස, අපි අපේ පියා පිළිදැගුම් කරන්නෙමු, පමා නොවන්නෙමු, ඔහුගේ ශරීරය බලනසේක්වා යනුවෙනි. බුදුහු යහපතක් තොප විසින් කරන ලදී, මවිපිය පෝෂණය නම් පැරණි පණ්ඩිතයන්ටද පුරුදු වූවක්මයයි කියා 'මහානාග' ජාතකය දෙසා චතුරාර්යා සත්‍යය දක්වා ධර්මය දේශනා කළ සේක. දෙසුම අවසන බමුණා සමග පුත්‍රයන් සතරදෙනාද ඔවුන්ගේ බිරියන් සතර දෙනාද දේශනාව අනුව නුවණ මෙහෙයවා සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියේය. එතැන් පටන් බුදුහු සියලු කාලයෙහි ඔවුන්ගේ ගෙට නොවැඩි සේක. යනුය. (සතරවැන්නයි.) (7-2-5) පස්වැන්නෙහි-

'මානත්ථද්ධො' - යනු සුළඟ පිරුනු මයින හම මෙන් මානයෙන් තදවීමය.

'ආවරියං' - යනු 'සිල්ප උගන්නා කාලයෙහි ගුරුන් නොවදින්නාට සිල්ප නොදෙයි. අනික් කාලයෙහි ඔහු නොවදියිද ඔහු තුල ශිල්ප ඇති බවක් හෝ නොදනියි.

'නායං සමණෝ'- යනු ඔහුට මෙසේ වනාහි විය. යම් හෙයකින් මේ ශ්‍රමණ තෙම මා වැනිවූ ජාති සම්පන්න බමුණෙකු පැමිණි කල්හි පිළිසඳර මාත්‍රයක් හෝ නොකරයිද එහෙයින් කිසිවක් නොදනියි යනුය.

'අබිභූත චිත්තජාතා'- යනු නොවූ විරූ ජීවිතයක් හටගැනීමෙන් යුක්තවීමය.

'කෙසුචස්ස'- යනු කවරෙකු කෙරෙහි වන්නේද?

'කස්ස'- යනු කවරෙක් මේ සුද්ගලයාට

'අපචිතා අස්සු'- යනු ගෞරව දැක්වීමට සුදුසු වන්නාහුය.

'අරහත්තෙ'- යනු දෙසීමේ දක්ෂ බැවින් මේ ගාථාවෙන් තමාද ඇතුළත් කොට පිදිය යුත්තන් දක්වයි. (පස්වැන්නයි) (7-2-6) සසවැන්නෙහි-

සියල්ල සුදුසුයයි කී කල්හි සියල්ල කළය යන ආදී ක්‍රමයෙන් විරුද්ධවූවක් කරන්නාවූම ඔහුට සිහිල් බව සැපවෙයි, යනු විරුද්ධ සැපතය.

'යොව විනෙයා භරම්භං'- යනු ක්‍රියාව උසස් බව ලක්ෂණ කොට ඇති පටන් ගැන්ම දුරුකොට අසයි යන අර්ථයි.

(සය වැන්නයි.) (7-2-7) සත්වැන්නෙහි-

'නවකම්මික භාරද්වාජො'- යනු හෙතෙම වනාහි කැලයෙහි ගස් කප්පවා එහිම ප්‍රාසාද කුළු ගෙවල් ආදිය සකස් කොට නගරයට ගෙනැවිත් විකුණයි. මෙසේ අළුත් කර්මයා නිසා ජීවත් වෙයි යනුවෙන් නවකම්මික විය. ගෝත්‍රයෙන් භාරද්වාජය, නවකම්මික භාරද්වාජ වූයේ මෙසේය.

'දිස්වානස්ස එතද හොසි'- යනු සවණක් රැස් විහිදුවා හුන් බුදුන් දැක ඔහුට මෙබඳු සිතක් විය.

'වනස්මිං'- යනු මේ වනරොදෙහි.

'උච්ඡින්න මූලං මෙ වනං'- යනු මගේ කෙලෙස්වනය සිඳි දැමූ මුල් ඇත්තේය.

'නිබ්බනථො'- යනු කෙලෙස් වලින් මිදුනු වනය.

'එකොරමෙ'- යනු හුදකලාවම ඇලෙමි.

'අරනිං විප්පභාය'- යනු ප්‍රාන්ත සේනාසනයෙහිද භාවනාවෙහිද කලකිරීම දුරු කොට (සත්වැන්නයි.)

(7-2-8) අටවැන්නෙහි-

'අත්තෙවාසිකා'- යනු වතාවත් කොට සිල්ප ඉගෙන ගන්නාවූ ධර්ම අත්තෙවාසිකයෝ.

'නිසින්නං'- යනු සවණක් රැස් විහිදුවා හුන්.

'ගම්භීර රූපෙ'- යනු ගැඹුරු ස්වභාවයෙහි.

'බහුභෙරවෙ'- යනු එහිවූ සවිඤ්ඤාණ අවිඤ්ඤාණ බිය එළවන නොයෙක් දේ.

'විගාහියා'- යනු නොපිවිස.

'අනිඤ්ජමානෙන්'- යනු ආදී වශයෙන් කය පිළිබඳ වෙහෙසිම් මෙබඳු ශරීරයෙන් යන අර්ථයි.

'සුන්දර රූපං වත'- යනු ඉතා යහපත්ය ඒකාන්තයෙන් ධ්‍යානයෙන් දැවූයෙහිය යනු කියයි.

'වනවස්සිනො මුනි'- යනු වනය පිහිට කොට ගත් බුද්ධ මුනිය.

'ඉදං'- යනු මෙය නොපට මෙසේ මාගේ වනයෙහි හුන් කාරණය, 'ආශ්වර්ය රූපයක් වැටහෙයි,

'පිති මනෝ'- යනු සතුටු සිතයි.

'වනෙවසෙ'- යනු වනයෙහි විසුටේය.

'මඤ්ඤාමහං'- යනු මම දනිමි.

'ලොකාධිපතිං සහබ්‍යතං'- යනු ලොව අධිපති මහාබ්‍රහ්මයා හා සම බවට ගිය.

'ආකංඛමානො යනු- කැමතිවීම.

'තිදිවං අනුත්තරං'- යනු මෙය බලි ලොවම සඳහා කිය.

'තස්මාභවං චින්නමරඤ්ඤාමස්සිනො'- යනු මම පළමු කොට බලි ලොව කැමති වන්නේ යයි හඟිමි. ඉදින් මෙසේ නොවෙයිද අනතුරුව මට කියව.

'තස්මා භවං'- යනු භවය කුමක්දැයි විමසයි.

බ්‍රහ්මපත්තියා යනු උතුම් පැමිණීම

'මෙහි මේ තපස කුමක් හෙයින් කරන්නෙහිදැයි අන් අයුරකින්ද විමසයි.

'කංඛා'- යනු තෘෂ්ණාවයි.

‘අභිනන්දනා’- යනු සතුටුවීම් වශයෙන් තෘෂ්ණාව කියන ලදී.

‘අනෙක ධාතුසු’- යනු නොයෙක් ස්වභාව ඇති අරමුණුවල ‘සුථු’- යනු නොයෙක් ආකාර තෘෂ්ණාවය, සෙසු කෙළෙස් හෝයි,

‘සදාසිතා’- යනු නිතර වනය පිහිට කොට ගත්.

‘අඤ්ඤාණ මූලප්පභවා’- යනු අවිද්‍යාව මුල්වී උපන්නානුය.

‘අපජ්ජිතා’- යනු තෘෂ්ණාවම මෙය මගේ යයි ආශාව පැමිණවීම් වශයෙන් ආශා කරානු නමිති කියන ලදී.

‘සබ්බාමයා බ්‍යන්තිකතා’- යනු සියලු තෘෂ්ණාව මා විසින් අග්‍ර මාර්ගයෙන් පහකළ බැවින් අන්තය දුරු කරන ලදී.

‘සමුලිකා’- යනු නොදැනීමේ මූල සමග.

අනුපයො- යනු නොඵළඹීම,

‘සබ්බෙසු ධම්මෙසු විසුද්ධ දස්සනො’- යනු මෙයින් සියල්ල අවබෝධ කරගත් නුවණ දක්වයි,

‘සම්බොධිමුත්තරං’- යනු රහත් බව සඳහා කිහ.

‘සිවං’- යනු ශ්‍රේෂ්ඨය.

‘ක්ඛායාමි’- යනු ධ්‍යාන දෙකින් දවමි.

‘විසාරදො’- යනු පහකළ කාමයෙහි ඇලීමය.

(අටවැන්නයි.) (7-2-9) නව වැන්නෙහි-

‘පෙච්චා’- යනු මෙයින් මත්තෙහි ගොස්.

‘(නව වැන්නයි.) (7-2-10) දස වැන්නෙහි-

‘ඉධ යනු මේ භික්ෂු භාවයෙහි,

‘විස්සං ධම්මං’- යනු දුගඳ හමන අකුසල ධර්ම.

‘බාහිත්වා’- යනු අග්‍ර මාර්ගයෙන් දුරු කොට,

‘සංඛයා’- යනු නුවණින්,

‘සෙවෙ භික්ඛුති චුවිච්චි’- හෙතෙම ඒකාන්තයෙන් බිඳුනු කෙළෙස් ඇති බැවින් භික්ඛු නමැයි කියයි.

(දස වැන්නයි.) (7-2-11) එකොළොස් වැන්නෙහි-

‘පච්චෙති’- යනු කැමති වෙයි පතයි.

‘සාධුහන්තෙ’- යනු අයදීමින් කිහ. තෙරුන්ගේ වනාහි මේ ගිහි යාච්චාය. එහෙයින් ස්ථවිර තෙම මේ වරාකයා මගේ

යහළු බව ලැබේ මිත්ථයා දෘෂ්ටිය ගෙන අපාය පුරවන්නෙක් නොවිය යනු අයදියි. ඉදින්ද මේ මහ පිරිවර ඔහු කෙරෙහි පැහැදුන කල්හි පන්සියයක් කුලයන්ද අනුව යන්නේයයි හඟිමින් අයදියි.

‘අත්ථවසං’- යනු දියුණුවේ අනුසස් දියුණුවේ කාරණය,

‘පාපං’- යනු ප්‍රාණඝාතය ආදී අකුසල්

‘පවාහෙමි’- යනු ගෙළ පමණ දියට බැස සෝදා හරිමි. පළවා හරිමි.

‘ධම්මො’- යනු ගාථා කීම අර්ථය වේමය.

(එකොළොස් වැන්නයි) (7-2-12) දොළොස්වැන්නෙහි

‘බොම දුස්සං නාමා’- යනු බෝම දුස්ස ආදීන්ගේ උසස් බැවින් මෙසේ ලැබූ නම.

‘සහායං’- යනු ශාලාවෙහි.

‘ඵ්‍රසායති’- යනු දිය බින්දු මිඳෙයි වසියි. බුදුන් වහාහි ඒ සභාවට එළඹෙනු කැමැත්තේ මා විසින් මෙපරිද්දෙන් එළඹී කල්හි අපහසු ස්වභාවයක් වෙයි, එක කරුණක් උදෙසා එළඹෙන්නෙමියි අදිටන් වශයෙන් වැස්සක් ඉපදවිය.

‘සහා ධම්මං’- යනු සැපසේ හුන්නවුන් වහාහි නොසොල්වා එක පැත්තකින් පිවිසීම ඔවුන්ගේ ස්වභාව ධර්මය නම්, මහජනයා සොළවා සෘජුවම නොපිවිසීමය. බුදුන්ද සෘජුවම වඩියි. එහෙයින් කිපියාවූ ඔව්හු බුදුන් පිළිකුල් කරන්නාහු කවර හිස මුඩුකළ ශ්‍රමණයෙක් කවර ස්වභාව ධර්මයක් දනිත්දැ’යි කීවාහුය.

‘සන්තො’- යනු පණ්ඩිත සත්පුරුෂයෝ.

‘සහායං’- යනු මේ රාගාදීන් දුරුකොට රාගාදිය සංසිදවීම පිණිස ධර්මය කියත්. එහෙයින් ඔව්හු ‘සන්ත’ නම් වේයයි කීහ. (දොළොස් වැන්නයි.)

(බ්‍රාහ්මණ සංයුක්ත වර්ණනාව මෙසේ නිමවන ලදී)

(8-1-1) පළමු වංගීය සූත්‍රයෙහි-

‘අග්ගාලවෙ වෙනියෙ’- යනු අළුවිනුවර අග්ගාලව වෛත්‍යයෙහි බුදුන් නොපහළවූ කල්හි අග්ගාලව ගෝතමක ආදීවූ යක්ෂ නාගයන්ගේ වාසස්ථානවූ වෛත්‍ය වූවාහුය. බුදුන්

පහළවූ කල්හි ඒවා ඉවත් කොට මිනිස්සු විහාර කළාහුය. ඒවාට පෙර තිබුණ ඒ නම්ම විය.

‘නිග්‍රොධ කප්පෙන’- යනු නුග රුක් මූල වැසි කප්ප තෙරුන් විසින්,

‘ඔභියකො’- යනු අන්‍යයන් හා නොගොස් නැවතුන කැනැත්තා,

‘විහාරපාලො’- යනු හෙතෙම වනාහි එකල්හි උපසම්පදාවෙන් අවුරුද්දක් ගත නොකළේ වෙයි. පා සිවුරු ගැනීමෙහි අදක්ෂය, අනතුරුව ඔහුට ස්ථවිර භික්ෂුහු ඇවැත්නි, මේ කුඩය වහන් සඟළ සැරයටිය ආදිය බලමින් හිඳුවයි. විහාරය ආරක්ෂා කොට පිටු පිණිස පිවිසියාහුය. එහෙයින් ‘විහාරපාල’ යයි කියන ලදී,

‘සමලංකරිත්වා’- යනු තමාගේ සැපතට අනුව අලංකාරයෙන් සැරසී,

‘චිත්තං අනුද්ධංසෙති’- යනු කුසල් සිත දුරු කරයි නසයි,

‘තං කුතෙත්ථ ලබ්භා’- යනු එහි ඇලීම උපන් කල්හි ඒ කරුණ කොයින් ලැබුවාහුද

‘යං මෙ පරො’- යනු මාගේ යම් කාරණයකින් අන් පුද්ගලයකු හෝ ධර්මයෙහි හෝ නොඇලීම දුරු කොට දැන්ම ඇල්ම උපදවන්නේය. ආචාර්යය උපධ්‍යාදීහුද මා විහාරයෙහි හැර දමා ගියාහුය.

‘අගාරස්මා’- යනු ගිහිගෙයින් නික්මීමය.

‘අනගාරියං’- යනු පැවිද්දට එළඹියේය යන අර්ථයි.

‘කණ්ඨතො’- යනු කෘෂ්ණපක්ෂයෙන් මාරපක්ෂයෙන් දුවන්

‘උග්ගපුත්තා’- යනු පැමිණි පුත්‍රයෝ මහෙශාකාස රාජවංසික වූවාහු.

‘දළ්භ ධම්මිතො’- යනු දැඩි දුන්නේ උතුම් පමණවූ ගුරු දුන්න දරන්නාවූ.

‘සහස්සං අපලායිනං’- යනු යමෙක් හාත්පස ඊතල විසුරුවන්නාහුද ඔවුහු ඔවුන්ගේ පෙළඹවීම් සංඛ්‍යාව දක්වන්නේ සහස්සං යනු කිහි.

‘එන්තනො භියො’- මේ දහසින් අනූවූ.

‘නෙවමං බ්‍යාධයිස්සන්ති’- යනු මා සෙලවීමට නොහැකි වෙත්,

‘ධම්මෙ සම්භි පතිට්ඨිතං’- යනු නොඇල්ම දුරු කොට ඇල්ම ඉපදීමට සමර්ථවූ ස්වකීය සාසන ධර්මයෙහි පිහිටීම මෙය කීවේ වෙයි. මේ දහසෙහි පළමුකොටම භාත්පස ඊතල විසුරුවන කල්හි (ශාස්ත්‍රය දත්) හික්මුණාවූ පුරුෂයෙක් දණ්ඩක් ගෙන සියලු ඊතල සිරුරෙහි ගැටීමට පෙර පහරදී පා මුල හෙලයිද එහි මේ ඊවලින් දෙකක් එකට නොවැටෙයිද මේ ස්ත්‍රීන් කෙරෙහි වනාහි රූපාරම්මණ ආදී වශයෙන් පසක් පසක් ඊතල එකට වැටෙත්, මෙසේ හෙලන්නේ මැගෙන් ඉදිරියේද අතිරේකව දහසක් වේද, මා සෙලවීමට නොහැකි වන්නේය යනුයි.

‘සක්ඛි මෙසුතං එතං’- යනු මා විසින් වනාහි ඉදිරියේ මෙය අසන ලදී.

‘නිබ්බාණ ගමනං මග්ගං’- යනු විදර්ශනාව සඳහා කීහ- එය වනාහි නිවැණේ පූර්වභාග මගය, ලිංග විපර්යාසයෙන් වනාහි මග්ගං යනු කීහ.

‘කන්ථ මෙ’- යනු එහි මාගේ ආත්මයේ සිත තරුණ විදර්ශනා සංඛ්‍යාත නිවණ ලැබීමේ මගෙහි ඇලුනේය.

‘පාපිමා’- යනු කෙළෙස්වලට ඇමතීමය.

‘මච්චු’- යනු එයම අමතයි.

‘නමෙ මග්ගමිපී දක්ඛසී’- යනු යම්සේ මාගේ භවයෝගි ආදියෙහි ගියාවූ මාර්ගයද නොදක්නෙමිද එසේම කරන්නෙමි යනුය. (පළමු වැන්නයි.) (8-1-2) දෙවැන්නෙහි-

‘නික්ඛමති’- යනු විහාරයෙන් නික්මෙයි.

‘අපරජ්ජුවා කාලෙ’- යනු දෙවෙනි දවසේ හෝ පිඬු සිගන වේලාවෙහි විහාර ගරුක මේ තෙර වනාහි.

‘අරතිඤ්ච රතිඤ්ච’- යනු සසුනෙහි නොඇල්ම කාමගුණයන්හි ඇල්ම.

‘සබ්බසො ගෙහසිතඤ්ච විතක්කං’- යනු පස්කම් සැප ඇසුරු කළ පව් සිතුවිලිද සියලු අයුරින් දුරුකොට.

‘වනථං’- යනු කෙළෙස් මහ වනය

‘කුහිඤ්චි’- යනු කිසියම් අරමුණෙකි.

‘නිබ්බනථො’- කෙළෙස් නැති වනය.

‘අරතො’- යනු තෘෂ්ණා ඇලීම් නැති.

‘පුට්ඨිංච වෙහාසං’- යනු පොළොවෙහි පිහිටියාවූද ස්ත්‍රී පුරුෂයන්ගේ වස්ත්‍රාලංකාරාදී වර්ණය අහසෙහිවූ සඳු හිරු ගෙන් බැබළීම ආදීවූ.

‘රූපගතං’- යනු රූපයම.

‘ජගතොගධං’- යනු ලොවෙහි බැසගත් පොළොව ඇතුළත නාග භවනයට ගියේය යන අර්ථයි.

‘පරිජය්‍යති’- යනු දිරයි.

‘සබ්බමනිව්චං’- යනු ඒ සියල්ල අනිත්‍යය. මෙය තෙරුන්ගේ මහා විදර්ශනාව යයි කියත්.

‘ඵචං සමෙච්ච’- යනු මෙසේ මොනවට පැමිණ

‘චරන්ති’ මුත්තත්තා’- යනු දත් ආත්ම භාවයෙන් වාසය කරත්.

‘උපධිසු’- යනු ස්කන්ධ කිලෙස අභිසංස්කාරයන් කෙරෙහි.

‘ගථිතා’- යනු ගිජු බවය.

‘දිට්ඨසුතෙ’- යනු ඇසින් දුටු රූපය කණින් ඇසූ ශබ්දය

‘පටිසෙච මුතෙච’- යනු මෙහි පටිස ශබ්දයෙන් ගන්ධ රස ගන්තා ලදී. මුත්ත ශබ්දයෙන් ස්පර්ශ අරමුණද වේ.

‘යො ඵත්ථ නලිම්පති’- යනු යමෙක් මේ පස්කම් ගුණයන්හි තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිය ආලේපයෙන් නොඇලෙයි.

‘අථ සට්ඨි නිස්සිතා සචිතක්කා පුට්ඨජනතාය අධම්ම නිව්ච්ඨා’- යනු අනතුරුව අරමුණු සය ඇසුරු කොට පැතිර සිටි අධර්ම විතර්කයෝ ජනතාව කෙරෙහි ඇලුනාහුය යන අර්ථයි.

‘නචචග්ගතස්ස කුහිඤ්චි’- යනු ඔවුන්ගේ වශයෙන් කිසි තැනක කෙළෙස් වර්ග බවට ගියේ නොවන්නේය.

‘නොපන දුට්ඨල්ලභාණි’- යනු දුකුළා වදන් කියන්නෙකුද නොවන්නේය.

‘සහික්ඛු’- යනු හෙතෙම මෙබඳුවූ හික්ෂුවක් නම් වෙයි.

‘දබ්බො’- යනු දබ්බජාතික පණ්ඩිත තෙම.

‘විරරත්ත සමාහිතො’- යනු බොහෝ රැයක් සන්සිඳුනු සිත

‘නිපකො’- යනු නුවණින් යුතු මුහුකුරා ගිය නුවණ.

‘අපිහලු’- යනු තෘෂ්ණාව නැති බව.

‘සන්තං පදං’- යනු නිවණ

‘අජ්ඣාදානමා මුනී’- යනු අවබෝධ කළ මුනිවරයා.

‘පටිච්ච පරිනිබ්බතො කංඛති කාලං’- යනු නිවණ සඳහා කෙළෙස් පිරිනිවුමෙන් පිරිනිවෙන පිරිනිවන් පෑමේ කාලය බලාපොරොත්තු වෙයි. (දෙවැන්නයි.)

(8-1-3) තුන් වැන්නෙහි

‘අතිමඤ්ඤති’- යනු කිම මොවුහු මහලය. මොවුන්ගේ පෙළෙන් වැඩක්නැත, අටුවාවෙන් වැඩක් නැත, පදබ්‍යඤ්ජන මධුරතාවක් නැත, අපට වනාහි පාළියද අටුවා කථාවද ක්‍රම සියයකින් ක්‍රමදහසකින් වැටහේයයි ඉක්මවා හැරීය.

‘ගොතමා’- යනු ගෞතම බුද්ධ ශ්‍රාවක බැවින් කමාට අමතයි,

‘මානපථං’- යනු මාන අරමුණද මානය සමග පවත්නාද ධර්ම.

‘විප්පට්ඨාරහුවා’- යනු කලකිරුණේ වූයේය යන අර්ථයි.

‘මග්ගජ්නො’- යනු මාර්ගයෙන් දිනන ලද කෙළෙස්,

‘කිත්තිඤ්ච සුබඤ්ච’- යනු ගුණ කථාවද කායික වෛතසික සුවයද.

‘අබ්ලොධ පධානවා’- යනු සිත පිරිසිදු බව මෙහි ප්‍රධාන හෙයින් වීර්යය සම්පන්නව.

‘විසුද්ධො’- යනු පිරිසිදු වන්නේය.

‘අසෙසං’- යනු ඉතිරි නොකොට නව වැදැරුම්ය.

‘විජ්ජායන්තකරො’- යනු විද්‍යාවෙන් කෙළෙසුන් දුරු කරන්නා.

‘සමිතාවි’- යනු රාගාදීන්ගේ සංසිඳුන බැවින් ශාන්ත නැතැත්තේ. (තුන්වැන්නයි.) (8 1-4) සතර වැන්නෙහි

‘රාගො’- යනු ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරතෙම මහ පින් ඇත්තේය ස්තුති කරන ලද්දේය. ඔහු රාජ රාජ මහාමාත්‍යාදීහු

ආරාධනාකොට ඇතුළු නිවසෙහි වඩා හිඳුවත්, සියලු අලංකාරයෙන් සැරසුන ස්ත්‍රීහුද තෙරුන් කරා එළඹ වැඳ තල් අත්තෙන් පවත් සලත්. සම්පයෙහි හිඳ පැණ විමසත්. දහම් අසත්. එහි ආයුෂ්මත් වංගීස නම් අළුත පැවිදිවූ අරමුණ පිළිගැනීමට නොහැකි වූවහුගේ ස්ත්‍රීරූප අරමුණෙහි රාග සිත නොඉදිරිය, ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදිවූ හෙයින් උජු ජාතික කුලපුත්‍රයකු වූ හෙතෙම මාගේ මේ රාගය වඩා මෙලොව පරලොව අර්ථය නසන්නේදැයි සිතා අනතුරුව හුන්නේම තෙරුන්ට තමා ප්‍රකාශ කරන්නේ 'කාමරාගෙන' යන ආදිය කීහ.

එහි 'නිබ්බාපනං'- යනු රාග තෘෂ්ණාවෙන් මිදීමේ කාරණය.

'විපරියෙසා'- යනු විපර්යාසයෙන්.

'සුභංරාගු පසංහිතං'- යනු රාගස්ථානයෙහි වූ ඉටු අරමුණු 'පරතො පස්ස'- යනු අනිත්‍ය වශයෙන් බලව.

'මා ච අත්තතො'- යනු ආත්මවශයෙන් නොබලව.

කායගතාත්‍යත්ථ'- යනු ඒ කය අනුව ගියාහු වූහ.

'අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහි'- යනු නිත්‍යය ආදී නිමිතිවල ගැටෙන හෙයින් විදර්ශනාව අනිමිත්ත නම්. එය වඩවයි කියයි.

මානාභිසමයා'- යනු මානයේ දැකීම පහළවන හෙයින්ද දුරු කිරීම පහළවන හෙයින්ද.

'උපසන්නො'- යනු රාගාදිය සංසිද්ධවන හෙයින් උපශාන්තවූ (සතර වැන්නයි.) (8-1-5) පස්වැන්නෙහි-

'අංගෙහි'- යනු කාරණයන්ගෙන් අවයවයන්ගෙන් හෝ. බොරු කීමෙන් වැළකීම ආදියේද වනාහි යහපත් වචනයේ කරුණු සතරකි, ඇත්ත කීම ආදියෙහි සතර අවයවය, කාරණ අර්ථයද අංග ශබ්දයේ වේ.

'චතුහි'- යනු නිස්සක්ක වචනය වෙයි, අවයව අර්ථයෙහි හෝ කරුණ වචනය.

'සමන්තාගතා'- යනු යුක්තවීමය, පැවැත්මද, යුක්තබවද,

'වාචා'- යනු කියන්නාවූ වචනය, යම් තැනක වාචා ගිරා ව්‍යප්පතො 'යනුද නෙළාකණ්ණ සුධාති' යනුද ආවාහුය. යම් වචනයක් වනාහි "යම් චෛතසික කර්මය" යනු මෙසේ

ඇඟවීමද 'යම් සතර වචී දුශ්චරිතයෙන් වළකියි. -පෙ- මෙය යහපත් වචනය යයි කියයි' යනු මෙසේ වැළකීමද 'මහණෙනි පරුස වචනය වනාහි ඇසුරුකරන්නා භාවිතා කරන්නා බහුල වශයෙන් කියන්නා නිරයට වැටෙන්නා වෙයි' යනු මෙසේ සිතීම වචනය ආවාහුය එය මෙහි අදහස නොවේ, ඇයි? නො කිවයුතු හෙයින්.

'සුභාසිතා'- යනු යහපත් කීම්ය, එයින් ඔහුගේ වැඩ සිදුවීම දක්වයි.

න දුබ්භාසිතා'- යනු නපුරු වචන නොකීමය. එයින් ඔහුගේ අවැඩ සිදුවීම දක්වයි.

'අනවජ්ජා'- යනු රාගය ආදී වරද නැති, මෙයින් මෙහි කාරණයේ පිරිසිදු බවද සතර දෝෂයෙන් වැළකීමද දක්වයි.

'අනනුවජ්ජා'- යනු දෝෂාරෝපණයෙන් මිදුනාහු, මෙයින් මෙහි සියලු අලංකාර සම්පත්තිය දක්වයි.

'විඤ්ඤාතං'- යනු පණ්ඩිතයන්ගේ එයින් නින්දා ප්‍රශංසා වන්හි බාලයෝ අප්‍රමාණය යනු දක්වයි.

'සුභාසිතං යෙව භාසති'- යනු පුද්ගල අධිෂ්ඨාන දේශනාවෙන් වචනයේ අංග සතරෙහි අත්‍යවූ මෙය නිර්දෙසවචනයයි.

'නොදුබ්භාසිතං'- යනු ඒ වචනයේ අංගයන්ට විරුද්ධ වචනයෙන් වෙන්වීමය. මෙයින් වැරදි වචනය දුරු කිරීම දක්වයි.

'සුභාසිතං'- යනු මේ දුරුකළ වැරදි වචනයෙන් කිවයුතු වචන ලක්ෂණයයි, අංගය දැක්වීම පිණිස වනාහි මෙහි නොකිව යුත්ත පළමුව නොකියා කිව යුත්තම කිව.

'ධම්මංයෙව'- යන ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයයි. මෙහිද පළමුව පිසුනු දොස් රහිත සමගි කරන වචනය කියන ලදී. දෙවැනිව සම්ඵප්‍රලාප දොස් රහිත ධර්මයෙන් ඉවත්ව නොගිය ප්‍රමාණවත් වචනයය අන් දෙයකින් ඵරුෂ බොරු යන්නෙන් තොර ප්‍රිය සත්‍ය වචනයයි.

'ඉමෙහි බො'- යනු ආදියෙන් ඒ අංගයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දක්වන්නේ ඒ වචනය තීරණය කරයි. යම් අත්‍ය

පොරොන්දු දීම් ආදීවූ අවයවයන්හි නාමාදීවූ පදයන්හි ලිංග වචන විභක්ති කාල කාරක සම්පත්තියෙන්ද යුක්තවූ මුසාවාදාදි වචනයද යහපත් වචනයයි හඟිත්. එය වලක්වයි. අවයව ආදියෙන් යුක්තවූ කල්හි වනාහි එබඳුවූ වචනය දුර්භාසිතයක්ම වෙයි. තමාටද අනුන්ටද ඇවැඩ සිදුවන හෙයින්, මේ සතර අංගයෙන් වනාහි යුත්ත වූවාහු ඉදින්ද මිලේච්ඡ භාෂා බවට පැමිණියේ දිය අදින මෙහෙකාරියන්ගේ ගීතිකා බවට පැමිණියේද වෙයි. එසේවූද යහපත් වචනයෙන්ම ලෞකික ලෝකෝත්තර හිතසුව එළවන හෙයින්.

එහෙයින්ම වනාහි- මාර්ග පක්ෂයෙහි ගොයම් රකින්නාවූ සිංහල දාසියකගේ සිංහලෙන්ම ගායනා කළාවූ ජාති ජරා මරණ යුක්ත ගීතිකාවේ ශබ්දය අසා පාරේ යන්නාවූ සැටක් පමණ විදර්ශක භික්ෂූහු රහත් බවට පැමිණියාහුය, එසේම නිස්ස නම් ආරං විදර්ශක භික්ෂුව පියුම්විල සම්පයෙන් යන්නේ පියුම් විලෙහි පියුම් කඩා:-

"උදෑසන සුපිපි රත් පියුම හිරු රැසින් මැලවීයයි බලා සිටිනම සිය ඇසින් මේ ලෙස මිනිස් බව ලැබූ සත නොයෙක් ලෙසින් පිරිහෙනු දැකිය හැක දිරුමෙන් මැඩුම විසින් මේ ලෙස ගයන්නාවූ දාසියගේ ගීය අසා රහත්බවට පැමිණියේය.

බුද්ධාන්තරයෙහි අන්‍යතර පුරුෂයෙක්ද පුතූන් සත් දෙනා සමග කැලැවෙන් එන කල්හි අන්‍යතරවූ ස්ත්‍රියක් මොහොලින් හාල් කොටන්නේ.

'ජරාවෙන් මැඩීමෙය- මැලවිණ සම ඇසුරු කොට මරුගේ අහරවූ මෙය - මරණයෙන් බිඳෙනු නියතය නොයෙක් කුණපයෙන් පිරි- පනුවන් වූසුම් හළවූ කෙසෙල් කඳකට සම මෙය- අසූවි බදුනක් වේ මැයි' මේ ගාථාව අසා සිහි කරන්නාවූ පුත්‍රයන් සමග හේ පසේ බුදු බවට පැමිණියේය.

මෙසේ සතර අංගයෙන් යුක්තවූ වචනය මිලේච්ඡ භාෂා බවට පිළිපන්නේ දිය අදින දාසියගේ ගීත බවට පිළිපන්නේද වෙයි. එසේද නමුත් සුභාෂිතයයි දතයුතුයි. සුභාෂිතයෙහිමද

නිවරද බවද වරද බවද නුවැණැති දියුණුව පතන්නාවූ කුල පුත්‍රයන්ට අර්ථයේ පිළිසරණය බාඤ්ජනයේ පිළිසරණක් නැත යනුයි.

‘සරූපාහි’- යනු සුදුසු.

‘අහිත්ථව්’- පැසසිය යුතු.

‘තතාපයෙ’- යනු විපිළිසරින් නොතැවන්නේය. නොවෙහෙසෙන්නේය

‘පරෙ’- යනු අනුන් විසින් බිඳවීමෙන් නොවලක්වන්නේය, මෙසේ මේ ගාථාවෙහිද ඇසීමී වශයෙන් බුදුන්ට ස්තුති කරයි.

‘පටිනන්දිතා’- යනු ප්‍රිය බවය.

‘යං අනාදාය’- යනු යම් වචනයක් කියන්නේ අනුන්ගේ පාපීවූ අප්‍රියවූ ඵරුෂ වචනයන් නොගෙන අර්ථ බාඤ්ජන මිහිරෙන් ප්‍රියවම කියයි. ඒ වචනය කියන්නේයයි ප්‍රිය වචන වශයෙන් ස්තුති කළේය.

‘අමතා’- යනු යහපත් බැවින් අමෘතය, සමානය, එය වනාහි කියන ලදී:- ‘රසයන් අතුරෙන් ඒකාන්තයෙන් සත්‍යය ප්‍රණීතය’ යනුය. නිර්වාණ අමෘත ප්‍රත්‍යය බැවින් හෝ අමෘත නම්.

‘එස ධම්මො සනත්තනො’- යනු යම් මේ සත්‍ය වචනය නම් මේ පැරණි ධර්මය පිළිපැදීමේ උරුමයයි. මෙය වනාහි පැරැන්නන්ට පුරුදුය ඔව්හු බොරුනොකීවාහුය. එහෙයින්ම ‘සත්‍යයෙහි අර්ථයෙහි ධර්මයෙහිද සත්පුරුෂයෝ පිහිටියාහු වෙති’ යනුවෙන් කීහ. එහි ඇත්තෙහි පිහිටි බැවින්ම තමාගේද අනුන්ගේද වැඩෙහි පිහිටියාහු අර්ථයෙහි පිහිටියාහුම ධර්මයෙහි පිහිටියාහු වෙත් යයි දත යුතුයි. මෙය සත්‍ය විශේෂයම හෝ වෙයි, මෙය කියන ලද්දේවෙයි. ඇත්තෙහි පිහිටියාහු කෙබඳුවූ අර්ථයෙහිද ධර්මයෙහිද? යමක් අනුන්ගේ අර්ථයෙන් ඉවත්ව නොගිය හෙයින් අර්ථයෙන් නොවැළක්වීම පිණිස ධර්මයෙන් නොඉවත්වුන බැවින් ධර්මය ධාර්මිකවම අර්ථය සිදු කරයි යනු මෙසේ මේ ගාථාවෙන් සත්‍ය වචන වශයෙන් ස්තුති කෙළේය.

‘බෙමං’- යනු බිය නැති බව, උවදුරු රහිත බව; කවර කාරණයකින්ද යනු? දුක් අවසන් කිරීමෙන් නිවණට පැමිණීමෙන්

යම් හෙයින් කෙළෙස් නිවුමට පැමිණේද සසර දුකේද අවසන් කිරීම සිදුවන්නේය යන අර්ථයි, නොහොත් යම් බුදු කෙනෙක් නිවණට පැමිණීමෙන් දුක අවසන් කරන්නේ යයි. නිවන් ධාතු දෙක සඳහා නිර්භය මාර්ගය ප්‍රකාශ කළ හෙයින් 'බෙමං වාචං භාසති' නිර්භය වචනය කියයි.

'සාවෙ වාචාතිමුත්තමා' - යනු ඒ වචනය සියලු වචනයට උතුමියයි මෙසේ මෙහි අර්ථය දත යුතුයි, මෙසේ මේ ගාථාවෙහි ප්‍රමාණ වචන වශයෙන් බුදුහු පසසන්නේ රහත් බව කුළු ගැන්වීමෙන් දේශනාව නියම කළ සේක,

(පස්වැන්නයි.) (8-1-6) සයවැන්නෙහි-

'පොරියා' - යනු අකුරු ආදිය සම්පූර්ණ බැවින්.

'විස්සට්ඨයා' - යනු (ස්වරහේදයෙන්) නොබැඳුනු පීඨා රහිත බුද්ධ වචනයෙන් දම්සෙනෙවිපති තෙරුන් වනාහි කියන විට පීඨා රහිත බුද්ධ වචනය වෙයි, යදණ්ඨෙන් පහළ රත්තළියේ ශබ්දය මෙන් නික්මෙයි.

'අනෙළගලායා' - යනු කෙළතොලු නොවූ නිදොස් බැවින්ද නොහිලිහුන පද බ්‍යඤ්ජනයන්ගෙන්ද, තෙරුන් වනාහි කියන කල පදයක් හෝ බ්‍යඤ්ජනයක් හෝ නොපිරිහෙයි.

'අත්ථස්ස විඤ්ඤාපතියා' - යනු අර්ථය දැනගැනීමේ සමර්ථ බැවින්.

'හික්ඛුනං' - යනු හික්ෂුන්ට

'සංඛිත්තේනපි' - යනු ඇවැත්නි, මේ ආර්යා සත්‍යයෝ සතරකි. ඒ කවරේද? දුක්ඛ ආර්යා සත්‍යය -පෙ- ඇවත, මේ සතර වනාහි ආර්යා සත්‍යයි. ඇවත, එහෙයින් මේ කරුණෙහි ලා මෙය දුක්ඛ ආර්යා සත්‍යයයි යෙදීම කළ යුතුයයි මෙසේ කෙටියෙන්ද දෙසයි.

'විත්ථාරෙනපි' - යනු ඇවැත්නි, දුක්ඛාර්යා සත්‍යය කුමක්ද? ආදී ක්‍රමයෙන් එයම බෙදන්නේ විස්තර වශයෙන්ද කියයි. ස්කන්ධ ආදී දේශනාවන්හිද මේ ක්‍රමයමයි,

'සාළිකායිව නිශ්ඝොසො' - යනු මිහිරි අඹ ගෙඩියක රස බලා පියාපත්වලින් සුලඟ දැන මිහිරි හඬ නික්මවන්නාවූ මයින

කිරිල්ලියකගේ සෝභාව යම්සේද එමෙන්ම තෙරුන්ගේ ධර්මය කීමේදී මධුරවූ සෝභාව වෙයි.

‘පටිභානං උදිරයී’- යනු මුහුදෙහි රැළ මෙන් අනන්තවූ වැටහීම උපදියි.

‘ඔදෙන්ති’- යනු යොමු කරත්. (සය වැන්නයි.) (8-1-7) සත්වැන්නෙහි-

‘තදභු’- යනු එහිවූ ඒ දවසෙහි යන අර්ථයි. මෙහි වසන්තය ‘උපොසථ’ නම්. වාසය කරත් යනු සීලයෙන් හෝ අහර නොගැනීමෙන් හෝ යුතුව වාසය කරත් යන අර්ථයි. ඒ උපෝසථ දවස වනාහි අටවක තුදුස්වක පසළොස්වක හේදයෙන් ත්‍රිවිධය, එහෙයින් සෙසු දෙක වැළක්වීම පිණිස පසළොස්වක යයි කියන ලදී.

‘පචාරණායා’- යනු වස් වැස පචාරණයෙන්, විසුද්ධි පචාරණය යනුද එයටම නමකි.

‘නිසිත්තො හොති’- යනු සවස් වේලෙහි පැමිණි පිරිසට කාලයට ගැළපෙන ධර්මය දෙසා දියකොටුවෙහි සිරුර සිසිල් කොට ඇඳි වත් ඇත්තේ සුගත මහා චීවරය එකාංස කොට මැදුම් වැඟ ඇසුරු කොට පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි පෙර දිගින් නඟින්නාවූ සදමඬලේ ශෝභාව ශ්‍රියෙන් යටපත් කරමින් වැඩහුන්නේ වෙයි.

‘තුණ්හිභුතං තුණ්හිභුතං’- යනු යම් තැනකින් අනුව බලයිද ඒ ඒ තැනින් නිශ්ශබ්දවමය, එහි එක් හික්ෂුචකගේද අත සෙලවීමක් හෝ පා සෙලවීමක් හෝ නැත, සියල්ලෝ සන්සුන් ඉරියව්වෙන් හුන්නාහුය.

‘අනුවිලොකෙන්වා’- යනු පෙනෙන්නාවූ පස් පැහැදුමෙන් යුතු ඇසින් අනුව බලා.

‘හන්ද’- යනු අත්හැරීම් අර්ථයෙහි නිපාතයකි.

‘නවමෙ කිඤ්චි ගරහථ’- යනු මෙහි කිසිවක් නැතැයි විමසීම් අර්ථයෙහි නොකරන්නේ ඇයි මට කිසිවෙක් ගරහන්නහුද ඉදින් ගරහන්නහු නම් කියව නොපට කීමට කැමැත්තෙමි යනුය.

'කායිකං වාවසිකං වා' - යනු මේ කය වචන යන දොරින්ම වැළකෙයි, කවර හෙයින් මනෝද්වාරය නොකිවේද? අප්‍රකට හෙයින්, කය වචන යන ද්වාරයන්හි දොස් ප්‍රකටවෙයි මනෝද්වාරයෙහි එසේ නොවේ. එක ඇදෙහි නිදන කල්හි කුමක් සිතුවේ දැයි අසා සිත් පරම්පරාව දනියි. සිත් දොරටුව අප්‍රකට හෙයින් පවාරණය නොකරයි. අපිරිසිදු නොවූ හෙයින්. බෝසත් කාලයේද ඒ භරිදත්ත ඡද්දත්ත සංඛපාල ධම්මපාල ආදී කාලයන්හිද සිත් දොරටුව පිරිසිදුය. දැන් මෙහි කිව යුත්තක්ම නැත.

'එතදවොච' - යනු දම් සෙනෙවිපති තැනෙහි සිටි හෙයින් හික්ෂු සංඝයාගේ බර උසුලන්නේ මෙසේ කිය.

'නබො මයං භන්තෙ' - යනු ස්වාමීනි, අපි බුදුන්ට කිසිවෙක් නොගරහමු.

කායිකං වාවසිකංව' - මේ නොරැකිය හැකි තැන් සතර සඳහා ස්ථවිර තෙම කීහ.

බුදුන්ගේ වනාහි නොරැකිය හැකි තැන් සතර යම්සේ වදාළේද:- මහණෙනි, මේ සතර බුදුන්ගේ නොරැකිය යුතු තැන්ය ඒ සතර කවරේද? මහණෙනි, බුදුන්ගේ පිරිසිදු කාය සමාවාරය ඇත්තේය. මා රකින මෙය අන්‍යයන් නොදනුවයි යන බුදුන්ගේ කය පිළිබඳ දුශ්චරිතයක් නැත. මහණෙනි, බුදුන්ගේ පිරිසිදු වචි සමාවාර ඇත්තේය. මා රකින්නාවූ මෙය අන්‍යයන් නොදනුවයි යන වචි දුශ්චරිතයක් හෝ මනෝ දුශ්චරිතයක් බුදුන්ගේ නැත මහණෙනි, බුදුන් වනාහි පිරිසිදු ආජීව ඇත්තේය. මා රකින මෙය අන්‍යයන් නොදනුවයි යන මිත්ථ්‍යා ආජීවයක් බුදුන්ට නැත යනුවෙනි.

දැන් බුදුන්ගේ යම්සේ පවත්නා ශුණය කියන්නේ 'භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ස්වාමීනි, යන ආදිය කීහ

එහි 'අනුප්පත්තස්ස' - යනු කාශ්‍යප බුදුන්ගේ පටන් අන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ ඉපදූවූ.

'අසඤ්ජාතස්ස' - යනු මෙය නොඉපදීමට සමාන වචන යක්මය.

‘අනක්ඛාතස්සා’- යනු අනෙකෙකු විසින් නොදෙසූ.

‘පච්ඡා සමන්තාගතා’- යනු පළමුව ගියාවූ බුදුන්ගේ පසුව අනුව ගියානු. මෙසේ ස්ථවිර තෙම යම් හෙයකින් සියලුම බුදුන්ගේ සීලාදී ගුණ රහත් මාර්ගයම ඇසුරු කොට ආවාහුය එහෙයින් රහත්මග ඇසුරු කොටම ගුණ කීය. එහෙයින් සියලු ගුණ කීවේම වෙත්.

‘අහඤ්ච ඛො භන්තෙ’- යනු මෙය ස්ථවිරතෙම දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගල බුදුන්ගේද තමාගේද සංඝයාගේද කය පිළිබඳ හා සිත පිළිබඳව වූව පවාරණය කරමින් කීහ.

‘පිතරා පවත්තිතං’- යනු සක්විති රජෙකු කලුරිය කළ කල්හි හෝ පැවිදිවූ කල්හි හෝ සත් දිනකින් වක්‍ර රත්නය අතුරුදන් වෙයි. එහෙයින් දස වැදැරුම්වූ හෝ දොළොස් වැදැරුම්වූ හෝ සක්විති වත් පුරා හුන්නාවූ පුත්‍රයාට අතිකක් පහළවෙයි. එය වනාහි ඔහු පවත්වයි. රුවන්මය බැවින් වනාහි සමානත්වයෙන් ඒ වත්ම කොට පියා පවත්වන ලදීයයි කියන ලදී. යම් හෙයකින් හෝ ඔහු අල්පොත්සාහී වූ විට දේවයන් වහන්ස ඔබ වෙව? මම අනුශාසනා කරන්නෙමිසි කීය. එහෙයින් පියා පැවැත්වූ අණසක පවත්වයි නම්.

‘සම්මදෙව අනු පවත්තෙසි’- යනු යහපත් ක්‍රමයේ හේතු කාරණයෙන්ම පැවැත්විය. බුදුන් වනාහි චතුස්සත්‍ය ධර්මය දෙසයි ස්ථවිරතෙම එයම ඒ අනුව දෙසයි එහෙයින් මෙසේ කීහ-

‘උභතො භාගවිමුත්තා’- යනු දෙභාගයකින් මිදුනාහු, අරුපාවචර සම්පත්තියෙන් රූප කායයෙන්ද අග්‍ර මාර්ගයෙන් නාම කායයෙන්ද මිදුනාහුය.

‘පඤ්ඤා විමුත්තා’- යනු ප්‍රඥාවෙන් මිදුන ක්‍රිවිද්‍යාව ආදී බවට නොපැමිණි ක්ෂිණාග්‍රවයෝ.

‘විසුද්ධියා’- යනු පිරිසිදු බව පිණිස.

‘සංයෝජන බන්ධනච්ඡදා’- යනු සංයෝජන සංඛ්‍යාතවූද බැඳුම් සංඛ්‍යාතවූද කෙලෙස් සිද්ධි සිටියානු.

‘චිත්ත සංඝාමං’- යනු දිනන ලද රාග දෝස මෝහ සංග්‍රාමය. මාර බලය දිනන ලද හෙයින් ද චිත්ත සංගාම නම්,

‘සත්ථවාහං’- යනු අටගින් යුතු මාර්ග රථයෙහි නංවා හික්මවනු කැමැත්තන් උසුලන්නුයි හෝ සසර කතර එතෙර කරන්නුයි හෝ බුදුහු සත්ථවාහ නම්. ඒ සාර්ථවාහක තෙමේ.

‘පලාපො’- යනු ඇතුළත පිළිකල්වූ දුශ්ශීලයා.

ආදිවච ඛන්ධුනං’- යනු ශාස්තෘවූ දසබලධාරීවූ බුදුන් වදිම් යනු කියයි. (සත්වැන්නයි) (8-1-8) අටවැන්නෙහි

‘පරොසහස්සං’- යනු දහස ඉක්මවා ගිය.

‘අකුතොහයං’- නිවණෙහි කිසි තැනක බියක් නැත. නිවණට පැමිණියෙකුට හෝ කිසි තැනක බියක් නැත්තේ යයි නිවණ අකුතොහය නම්.

‘ඉසිතං ඉසිසත්තමො’- යනු විපස්සි බුදුන්ගේ පටන් සෘෂීන්ගේ සත්වෙති සෘෂිවරයාය.

‘කින්නුතෙ වග්ගිසා’- යනු මෙය බුදුහු අර්ථොත්පත්ති වශයෙන් කීහ. සඟ මැද වනාහි කථාවක් පහළ විය, වංගීස ස්ථවිර තෙම හැර දැමූ වත් ඇත්තේ උදෙසීම නොකරයි. විමසීම නොකරයි. නුවණින් මෙනෙහි කිරීම නොකරයි. ගාථා බදිමින් සුණුපද කරමින් වැඩ කරමින් හැරෙයි යනුය, අනතුරුව බුදුහු සිතුහ, මේ හික්ෂුහු වංගීසගේ ප්‍රාතිහාන සම්පත්තිය නොදනින් සිත සිතා කියයි යනුවෙන් හඟියි. ඔහුගේ වැටහීමේ සම්පත දන්වන්නෙමියි සිතා වංගීසය, ඔබට කෙසේද’ යන ආදිය කීහ.

‘උම්මග්ග පථං’- යනු නොයෙක් කෙළෙස් ප්‍රමාද සියයන් සසර රවුමෙහි වනාහි මාර්ගය යයි කියන ලදී.

‘පභිජ්ජ බ්බානි’- යනු රාගාදී කිලිටු පස බිඳ හැසිරෙන්නෙහිය,

‘තංපස්සතා’- යනු එය මෙසේ මැඩ බිඳ හැසිරෙන බුදුන් බලව.

‘ඛන්ධපමුඤ්චකරං’- යනු බැඳුමෙන් මිදුම කරන.

‘අසිතං’- යනු ඇසුරු නොකොට.

‘භාගසොප විහජ්ජං’- යනු සිහිය පිහිටුවීම ආදී කොටස් වශයෙන් ධර්මය බෙදන්නාවූ. ‘පවිහජ්ජා’ යනුද හෝ පාඨයි අංග ප්‍රත්‍යංග කොටස් වශයෙන් බෙදා බෙදා බලව යන අර්ථයි.

‘ඔසස්ස’- යනු සතර ඕසයේ.

‘අනෙකවිතිනං’- සිහිය පිහිටුවීම ආදී වශයෙන් යනු නොයෙක් වැදෑරුම්වූ.

‘තස්මිං තෙ අමතෙ අක්ඛාතෙ’- යනු එහි ඒ කියන ලද අමාතයෙහි.

‘ධම්මද්දසා’- යනු ධර්මය දකින්නාවූ, රූපි කරන්නාවූ ‘අසංහීරා’- යනු සෙලෙවිය නොහැකිව පිහිටියාවූ, ‘අතිවිජක්ඛා’- යනු අවබෝධ කොට.

සබ්බවිධීතිනං’- යනු සියලු දෘෂ්ටි ස්ථානයන්ගේ විඤ්ඤාණය පවත්නා තැන්වල හෝ,

‘අතික්කමමද්දසං’- යනු සසර ගතිය ඉක්මවූ නිර්වාණය දුටුවෙමි.

‘අග්ගං’- යනු උතුම් ධර්මය, ‘අග්ගෙ’ යනුවෙන්ද පාඨයකි. ඉතා උසස්ය යන අර්ථයි.

‘දසද්ධානං’- යනු පස් වැදෑරුම්වූ අග්‍ර ධර්මය පස්වග මහණුන්ගේ අග්‍රවූ හෝ ධර්මය දෙසුචිය යන අර්ථයි.

‘තස්මා’- යනු යම් හෙයකින් මේ ධර්මය මනාකොට දෙසන ලද්දේද එහෙයින් දැන ගැනීමෙන්ද ප්‍රමාද නොකොට යුතුයි.

‘අනුසික්ඛෙ’- යනු ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙන් හික්මෙන්නේය (අටවැන්නයි.)

(8-1-9) නව වැන්නෙහි-

‘අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ’- යනු පළමුව ධර්මය අවබෝධ කළ හෙයින් මෙසේ ගන්නා ලද නම් ඇති ස්ථවිර තෙම.

‘සුචිරස්සොවා’- යනු කෙබඳු බොහෝ කලක්ද? දොළොස් අවුරුද්දක් එතෙක් කල් කොහි විසුයේද? ඡද්දන්ත වනයෙහි මන්දාකිණී පොකුණු තීරයෙහි පසේ බුදුවරුන් වසන තැන කවර හෙයින්ද? විසිම් ගෞරවයෙන් හෙතෙමේ වනාහි නුව නැති මහ සවුවෙකි, ඔහුට මෙන්ම බුදුන්ගේ ගුණ දස දහසක් සක්වළ දෙව් මිනිසුන් අතරද ප්‍රකට විය. දෙව් මිනිස්සු බුදුන් සම්පයට පැමිණ ගද මල් ආදියෙන් පුදා අග්‍ර ධර්මය අවබෝධ කළ ශ්‍රාවකයන් වහන්සේයයි අනතුරුව තෙරුන් කරා එළඹ

පූජා කරත්, සමීපයට පැමිණියවුන්ටද එබඳුවූ ධර්ම කථාවක් හෝ පිළිසඳරක් කළ යුතුවෙයි. ස්ථවිර තෙමේද විසිමි ගරුකය එහෙයින් ඔහුට එය ප්‍රමාදයක් මෙන් වැටහෙයි. මෙසේ විහාර ගරුත්ත්වයෙන් එහි ගොස් වාසය කෙළේය.

අනිකුදු කාරණයකි' පිඬු පිණිස හැසිරෙන වේලෙහි සියලු සච්චෝ පළමුකොට වැඩිමහලු පිළිවෙළින් යත්, ධර්ම දේශනා කාලයෙහි වනාහි මැද තැන අලංකාර කළ බුද්ධාසනයෙහි බුදුන් වැඩහුන් කල්හි දකුණත්පස දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන්ද වම් අත පස මහ මුගලන් තෙරද හිදියි. ඔවුන්ගේ පිටුපස අඤ්ඤා කොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන්ගේ ආසනය පනවයි. සෙසු භික්ෂූහු ඔහු පිරිවරා හිදිත්, දෙඅගසච්චෝ අග දහම අවබෝධ කළ හෙයින්ද මහලු බැවින්ද තෙරුන්ට ගෞරව සහිතව තෙරුන් මහබඹු මෙන්ද ගිනිකඳක් මෙන්ද සර්පයකු මෙන්ද හඟිමින් ඉදිරි අසුනෙහි හුන්නාහු තැවෙත් ලජ්ජාවෙන්. ස්ථවිර තෙම සිතිය, මේ අගසච්ච තනතුරු අසුන සඳහා කල්ප සිය දහසක් අධික කොට ඇති අසංඛයක් පෙරුම් පිරුවාවූ ඔව්හු දැන් තනතුරු අසුනෙහි හුන්නාහු මා නිසා තැවෙත්, ලජ්ජා වෙත්. මොවුන්ගේ විසිමේ පහසුව කරන්නෙමි යනුය.

හෙතෙම සුදුසු කාලයෙහි බුදුන්කරා එළඹ ස්වාමීනි, ඡද්දන්ත වනයෙහි විසිමට මම කැමැත්තෙමි යනු කිය. බුදුහු අනුදැන වදාළේය. ස්ථවිර තෙම පා සිවුරු ගෙන ඡද්දන්ත වනයෙහි මන්දාකිනී තීරයට ගියේය. පෙර පසේ බුදුවරුන්ට සේවය කිරීමෙන් ලද පුරුද්ද ඇති අටදහසක් ඇත්තු තෙරුන් දැකම අපට පින්කෙතක් ආවේයයි නියවලින් සක්මනෙහිවූ තණ උදුරා මුවහකිරීමේ කොළ අතු ගෙනැත් තෙරුන්ට වසන තැන පිළියෙළ කොට වතාවත් කොට සියල්ලෝ රැස්ව කථාකර ගත්තාහුය. ඉදින් වනාහි අපි මේ තෙරුන්ට කළ යුතුදේ කරන්නෙමු. පිළිදැඟුම් කරන්නෙමු, යනුවෙනි. ස්ථවිර තෙම බොහෝ නෑයන් ඇති ගමකට ගිය කල්හි මෙන් යම්සේ සෝදන ලද පාත්‍රයෙන්ම යන්නේය. ඇත්තු ඔහු පිළිදැඟුම් කරත්. එක එකාගේ වාරය පැමිණි කල්හි සෙන්සන්ද නොපමාවිය යුතුයයි වාරය තබාගත්තාහුය, වතාවත් කරත්.

මේ මන්දාකිණී පොකුණ නම් පණස් යොදුනක් වෙයි, එහි විසිපස් යොදුනක් පමණ තැන සෙවල හෝ නැත රිදි පැහැති ජලයම වෙයි. එයින් මතුයෙහි වනාහි ඉඟක් පමණ දියෙහි අඩි යොදුනක් පළල සුදු පියුම් වනය පණස් යොදුන් විල වසා සිටියේය. එයට අනතුරුව පළමුව විශාලමුළ රන් පියුම් වනයය, එයට අනතුරුව රතු කුමුදු වනයය, එයට අනතුරුව සුදු කුමුදු වනයය, එයට අනතුරුව නිලුපුල් වනයය, එයට අනතුරුව රතුපුල් වනයය, එයට අනතුරුව සුවඳ රත්හැල් වනයය, එයට අනතුරුව ලබු පුසුල් ආදී මිහිරි රසැති වැල් එලය, එයට අනතුරුව අඩි යොදුනක් පළල උක්වනයය, එහි පුවක් ගස්වල කඳන් පමණ උක්ය, එයට අනතුරුව කෙසෙල් වනයය, යම් හෙයකින් ගෙඩි දෙකක් කැවාහු ක්ලාන්ත වෙත්, එයට අනතුරුව සැළි පමණ ගෙඩි ඇති කොස් වනයය, එයට අනතුරුව අඹ වනයය, එයට අනතුරුව දඹ වනයය, එයට අනතුරුව දිවුල් වනයය, යනුය. කොටින් කියතොත් ඒ විලෙහි කැයුතු ගෙඩි ජාතියක් නම් නැතැයි නොකිව යුතුය.

මල් පිපෙන කාලයෙහි සුළඟින් මල්රේණු වැටියක් මෙන් නගා පියුම් පත්‍රවල හෙලයි. එහි දිය බින්දු වැටෙත්. එය හිරු රැස් කරණ කොටගෙන පිසු යකඩ ගුලියක් මෙන් සිටියි. මෙය 'පොකුරු මී' නම්, එය තෙරුන්ට ගෙන දෙත්, නෙළුම් මුල් නගුලිස් පමණ වෙයි ඒවාද ගෙන දෙත්, නෙළුම් අල මහ බෙර පොකුරු පමණ වෙයි එහි එක පුරුකක කුඩා කළයක් පමණ කිරි වෙයි එය ගෙන දෙත්, පියුම් ඇට මිහිරි සකුරුවල යොදා දෙත්, උක් ගල් මත තබා පයින් මඩින්, ඒ රසය ගලේ වලවල්වල පුරවා හිරු රැසින් පිස කිරිගල් පිඩක් මෙන් සිටියි. එය ගෙන දෙත්, කොස් කෙසෙල් අඹ එල ආදිය ගැන කථාවක් නැත.

කෙලාස පර්වතයෙහි නාගදත්ත නම් දිව්‍ය පුත්‍රයෙක් වසයි. ස්ථවිර තෙම කලින් කල ඔහුගේ විමන් දොරට යයි. හෙතෙම ගිතෙල් පියුම් මී සුණු ආදිය යොදා පිළියෙළ කළ දිය නොමුසු කිරිබිත්ති පාත්‍රය පුරවා දෙයි. හෙතෙම වනාහි කාශ්‍යප බුදුන්ගේ කාලයෙහි විසි දහසක් අවුරුදු සුවඳ ගිතෙලින්

කිරිබතක් දුන්නේය. එහෙයින් ඔහුට මේ භෝජනය පහළ වෙයි.

මෙසේ ස්ථවිර තෙම දොළොස් අවුරුද්දක් වැස තමාගේ ආයුසංස්කාරය බලන්නේ පිරිහුනු බව දැන කොතැන පිරිනිවන් පාන්නෙමිදැයි සිතා ඇතුන් විසින් දොළොස් අවුරුද්දක් මට උපස්ථාන කිරීමෙන් නොකළ හැකි දෙයක් කරන ලදී. බුදුන් අනු දැන මොවුන්ගේම සමීපයේ පිරිනිවන් පාන්නෙමිසි අහසින් බුදුන් සමීපයට ගියේය, එහෙයින් 'සුවරස්සෙව යෙන භගවා තෙනුපසංකම්' යනු කීහ.

'නාමඤ්චා'- යනු කෙසේ නම ප්‍රකාශ කරයිද? ස්ථවිර තෙම කිසිවෙක් හඳුනත් කිසිවෙක් නොහඳුනත්. එහි ස්ථවිර තෙම සිතිය. මා නොදන්නාවූ යමෙක් 'සුදු වූ හිස ඇති බිඳි ගිය ගොණැස්සක්' මෙන් වක්වූ බුදුන් සමග පිළිසඳරෙහි යෙදෙන්නාවූ මේ තෙම කවරෙක්ද' යනුවෙන් සිත දූෂ්‍ය කරගනිත්. ඔව්හු අපායගාමී වෙත්, යමෙක් වනාහි මා දන්නාහු 'දසදහසක් සක්වළ බුදුන් මෙන් නුවණින් ප්‍රකට මහ සච්චායයි සිත පහදවත්. ඔව්හු ස්වර්ගයට ලඟාවූවාහු වෙත්යයි සත්ත්වයන්ට අපාය මාර්ගය වසා ස්වර්ග මාර්ගය විවෘත කරන්නේ නම ප්‍රකට කෙළේය.

'බුද්ධානුබුද්ධො'- යනු බුදුහු පළමුව චතුස්සත්‍ය අවබෝධ කෙළේය. පසුව තෙරුන්ය, එහෙයින් 'බුද්ධානුබුද්ධ, යයි කියයි.

'තිබ්බතික්කමො'- යනු දෘඪ වීර්යය.

'විචේකාතං'- යනු තුන් වැදෑරුම් විචේකයන්ට.

'තෙවිජ්ජො වෙනොපරියාය කොවිදො'- යනු ඡඬි අභිඤ්ඤාවන්ගෙන් සතරක් කියයි, අනික් දෙක කිසි තැනක නොකියන ලදී. තෙරුන් වනාහි ඡඬි අභිඤ්ඤා ඇත්තේමය. මේ ගාථාව අවසානයෙහි පිරිස සන්සුන් විය. පිරිසේ සන්සුන් බව දැන ස්ථවිරතෙම බුදුන් සමග පිළිසඳර කොට ස්වාමීනි, මගේ ආයුසංස්කාරය පිරිහුණේය පිරිනිවන් පාන්නෙමිසි පිරිනිවන් පෑමේ කාලය අනුදන්නා සේක්වා! කොණ්ඩඤ්ඤය කොහි පිරිනිවන් පාන්නෙහිද? ස්වාමීනි, මගේ උපස්ථායකයන්

වන ඇතුන් විසින් අමාරු දෙයක් කරන ලදී. ඔවුන්ගේ සම්පයේය යනුය, බුදුහු අනුදත්ත.

ස්ථවිර තෙම බුදුන් පැදකුණු කොට 'ස්වාමීනි, මගේ ඒ පෙර වූයේ පළමු දැකුමය. මේ අවසාන දැක්මය'යි මහජනයා වැළපෙද්දී බුදුන් වැඳ නික්ම දොරටුවෙහි සිටියේ 'සෝක නොකරව නොවැළපෙයි උපන්නාවූ බුදුවරු හෝ බුදුසව්වෝ හෝ වෙද්ද සංස්කාරයන්ගේ නොබිඳීමක් නැතැයි' මහජනයාට අවවාද කොට මහාජනයා බලාසිටියදීම අහසට නැග මන්දාකිනී තීරයේ බැස පොකුණෙන් නා හඳිනා ලද අඳනය ඇත්තේ පෙරවූ සිවුරු ඇත්තේ සෙනසුන සකස්කොට එල සමවතින් තුන්යම ඉක්මවා උදෑසනම පිරිනිවන් පෑ සේක, තෙරුන්ගේ පිරිනිවන්පෑම සමග හිමාලයෙහි සියලු ගස් මල් වලින්ද ගෙඩිවලින්ද නැමී පහත්වූවාහු විය.

වාරය පැමිණි ඇතා තෙරුන් පිරිනිවන් පෑ බව නොදැන උදෑසනම මුවදෝනා පැන් හා දැහැටි දඬු එළවා වතාවත් කොට කෑ යුතු එල ගෙනවුත් තබා සක්මන් කෙළවර සිටියේය. හෙතෙම හිරු උදාවනතෙක්ද තෙරුන්ගේ නික්මීම නොදක්නේ මෙය කුමක්ද? පෙර ආර්යාතෙම උදෑසනම සක්මන් කරයි. මුව ධෝවනය කරයි, අඳ වනාහි පන්සලින්ද නොනික්මෙයි යනුවෙන් සිතා කුටියේ දොර ඇර බලන්නේ තෙරුන් හුන්නේම දැක අතදිගු කොට ස්පර්ශ කොට ආශ්වාස ප්‍රස්වාසයන් විමසන්නේ ඒවායේ නොපවත්නා බව දැන ස්ථවිරතෙම පිරිනිවන් පෑයේයයි සොඬය මුඛයේ තබා මහා නාදයෙන් නාද කළේය. සියලු හිමවතෙහි එකම පිළිඳවී දීමක් විය. අටදහසක් ඇතුන් රැස්ව තෙරුන් දෙටු ඇතාගේ කුඹයේ තබා පිපුනු මල් අතුගෙන පිරිවරා සියලු හිමවතෙහි හැසිර ස්වකීය ස්ථානයටම පැමිණියාහුය. ශක්‍රයා විශ්වකර්මයා ඇමතීය. දරුව, අපේ දෙටු සොහොයුරා පිරිනිවන් පෑ සේක. සත්කාර කරන්නෙමු, නව යොදුන් පමණ සියල්ල රුවන්මය කුළුගෙයක් මව්ව, යනුවෙනි. හෙතෙම එසේකොට තෙරුන් එහි හොවා ඇතුන්ට දුන්නේය. ඔව්හු කුළුගෙය ඔසවා තුන් දහසක් යොදුන්

හිමවන නැවත නැවත අවබෝධ කළාහුය. (නැසුරුනාහ.) ඔවුන්ගේ අතින් අහසෙහිවූ දෙවියෝ ගෙන ආගමික උත්සවය කළාහුය. එයින් වස්ස වළාහකයාද සීත වළාහකයාද උෂ්ණ වළාහකයාද වාතුර්මහාරාජික දෙවියෝද තාවතිංස දෙවියෝද යන මේ ක්‍රමයෙන් බඹලොව දක්වා කුළුගෙය ගියේය. නැවත බ්‍රහ්මයෝ ඒ දෙවියන්ටය යන අනුපිළිවෙළින් ඇතුන්ටම කුළුගෙය දුන්හ. එක එක දෙවියා සතරගුල් පමණ සඳුන් ගැටයක් ගෙනාවේය. දරසෑය නව යොදුනක් විය. කුළුගෙය චිතකයට (දරසෑයට) නැංවූහ. පන්සියයක් හික්ෂුන් අහසින් අවුත් මුළු රැයෙහිම පිරිත් සජ්ක්ධායනා කළහ. අනුරුද්ධ ස්ථවිර තෙම ධර්මය දෙසිය, බොහෝ දෙවියන්ට ධර්මාභිසමය විය. දෙවන දවසෙහි හිරු නැගෙන වේලාවෙහි දරසෑය නිවා සමන් මොට්ටු පැහැති ධාතුන්ගෙන් පෙරහන්කඩක් පුරවා බුදුන් නික්ම වේළුවන විහාර දොරටුවට පැමිණි කල්හි ගෙන ගොස් බුදුන් අත තැබූහ. බුදුහු ධාතු පෙරහන්කඩ ගෙන පොළොවෙහි අත තැබීය. මහ පොළොව පැළි රිදී බුබුලක් හා සම වෛත්‍යයක් පැන නැංගේය. බුදුහු සිය අතින්ම වෛත්‍යයෙහි ධාතු නිධානය කෙළේය. අදද වනාහි ඒ වෛත්‍යය දරන්මය යනුය.

(නව වැන්නයි,) (8-1-10) දසවැන්නෙහි-

‘සමන්තෙසති’- යනු සොයයි සිහිකරයි.

‘න ගස්සා’- යනු පර්වතයේ,

‘මුනිං’- යනු සර්වඥ මුනි.

‘දුක්ඛස්ස පාරගුං’- යනු දුක කෙළවරට ගිය.

‘සමන්තෙසං’- යනු මොනොවට සොයන්නේ,

‘එවං සබ්බංග සම්පන්නං’- යනු මෙසේ සියලු ගුණ සම්පන්න.

‘අනෙකාකාරසම්පන්නං’- යනු නොයෙක් ගුණයෙන් යුත්. (දසවැන්නයි.) (8-1-11) එකොළොස් වැන්නෙහි-

‘ත්‍යාස්සුදං’- යනු තෙ අස්සුදං, ‘අස්සුදං’ යනු නිපාත මාත්‍රයකි. ‘තෙ’ ඔවුහු.

වණ්ණෙන,- යනු ශරීර වර්ණයෙන්

‘යසෙන’- යනු පිරිවරින්.

‘චිතමලොචනානුමා’- යනු පහවූ කෙළෙස් ඇති හිරුමෙන් (එකොළොස් වැන්නයි.) (8-1-12) දොළොස්වැන්නෙහි-

‘ආයස්මා’- යනු ප්‍රිය වචනයකි.

‘වංගීසො’- යනු ඒ තෙරුන්ගේ නමය. හෙතෙම වනාහි පෙර පියුමතුරා බුදුන් දවස වැටහීම් සම්පන්නිය ඇති ශ්‍රාවකයෙකු දැක දන් දී ප්‍රාර්ථනාකොට කල්ප සිය දහසක් පෙරුම් පුරා අපේ බුදුන් දවස සියලු දඹදිව වාද කැමැත්තෙන් දඹ අත්තක් ප්‍රයෝජනයට ගෙන එක් පිරිවැජ්ජයෙකු සමග වාද කොට වාදයෙහි දිනුම් පැරදුම් නොවූ බැවින් ඒ පිරිවැජ්ජයා සමගම සංවාසය කොට වසන්තාවූ එක් පිරිවැජ් ස්ත්‍රියකගේ කුසයෙහි උපන්නේ වයසට පැමිණි මවගෙන් වාද පන්සියයක්ද පියාගෙන් වාද පන්සියයක්ද යන වාද දහසක් ඉගෙන හැසිරෙයි. එකද විද්‍යාවක් දනියි. යම්විද්‍යාවක් විශෙෂයෙන් ජප කොට මළවුන්ගේ හිසට ඇඟිල්ලෙන් තට්ටුකොට අසවල් තැන උපන්නේයයි දනියි. හෙතෙම ක්‍රමයෙන් ගම් නියම්ගම් ආදියෙහි හැසිරෙන්නේ පන්සියයක් මාණවකයන් සමග සැවැත් නුවරට පැමිණියේ නගර දොරටුවෙහි වූ ශාලාවෙහි හිඳිසි, එදාද නුවර වැස්සෝ පෙරබත් දානය දී පසු බත පිරිසිදු උතුරුසඵවලින් සැරසී ගෙමල් ගත් අත් ඇතිව බණ ඇසීද පිණිස විහාරයට යත්. මාණවකයා දැක කොහි යන්නහුදැයි විමසිය. ඔව්හු බුදුන් සම්පයෙහි බණ ඇසීමට යයි කීවාහුය. හෙතෙමේද පිරිවර සහිතව ඔවුන් සමග ගොස් පිළිසඳර කොට එකත්පස්ව සිටියේය. අනතුරුව බුදුහු ඔහුට කීහ. වංගීස, යහපත් ශිල්පයක් දන්නෙහිද යනුවෙනි, හවන් ගෞතමයන් වහන්ස, මම බොහෝ ශිල්ප දනිමි. තෙපි කුමක් ගැන කියන්නහුද? මළ රූපයේ ශිල්පයය යනුවෙනි. එසේය. හවන් ගෞතමයන් වහන්ස, අනතුරුව ඔහුට බුදුහු තමන්ගේ අනුභාවයෙන් නිරයෙහි උපන්නෙකුගේ හිසක් දක්වා වංගීසය මේ තෙමේ කොහි උපන්නෙහිදැයි විචාළේය. හෙතෙම මන්ත්‍ර ජපකොට ඇඟිල්ලෙන් පහරදී නිරයෙහි යයි කීය. යහපති වංගීසය මනාසේ කියන ලද්දේයයි දෙවිලොව

උපන්නෙකුගේ හිසක් දැක්විය. එයද ඔහු එපරිද්දෙන්ම විසඳිය. අනතුරුව ඔහුට රහත්වූවෙකුගේ හිසක් දැක්විය. හෙතෙම නැවත නැවත මන්ත්‍ර ජපකොටද ඇඟිල්ලෙන් පහර දීද උපන් තැනක් නොදකියි. අනතුරුව ඔහුට බුදුහු වංගීසය, වෙහෙසවූවෙහිදැයි කීහ. එසේය හවත් ගෞතමයන් වහන්ස. නැවත නැවත විමසව, එසේ කරන්නේද නොදැක හවත් ගෞතමයන් වහන්ස, නුඹ වහන්සේ දන්නහුදැයි කීහ. එසේය වංගීසය, මා නිසාමවූ මේ හවය අයිති ඔහුගේ ස්වභාවය මම දනිමි යනුය. හවත් ගෞතමය, මන්ත්‍රයෙන් දන්නෙහිද? එසේය වංගීසය. එක් මන්ත්‍රයකින්ම දනිමි. හවත් ගෞතමය, මගේ මන්ත්‍රය වෙනුවට මේ මන්ත්‍රය දෙව? වංගීසය, මගේ මන්ත්‍රයට මුලක් නැත. හවත් ගෞතමය, දෙන සේක්වා! මා සමීපයේ පැවිදි නොවූවෙකුට දීමට නොහැකිය. හෙතෙම අතවැසියන් ඇමතීය. දරුව, ශ්‍රමණ ගෞතමයන් අතිරේක ශිල්පයක් දනියි. මම මොහු සමීපයේ පැවිදිව ශිල්පය ගන්නෙමි, එයින් පසු මුල දඹදිව අප තරම් වැඩියක් දන්නෝ නම් නොවන්නාහුය. තෙසි මගේ පැමිණීම තෙක් නොකලකිරී හැසිරෙවයි ඔවුන් යොදවා මා පැවිදිකරන සේක්වායයි කීය. බුදුහු නිග්‍රොධ කප්ප තෙරුන්ට පාවාදුනි. ස්ථවිරතෙම ඔහු තමා වසන තැනට පමුණුවා පැවිදි කෙළේය. හෙතෙම පැවිදිව බුදුන් සමීපයට පැමිණ වැද සිටියේ ශිල්පය දෙන සේක්වා යයි ඉල්විය. වංගීසය, ශිල්ප ගන්නාවූ තොපි ලුණු නැති බොජුන් හිස් පොළොවේ නිදිම් ආදී පළමුව කළ යුතුදේ කොට ගන්නාහුය, මේ ශිල්පයේද පළමුව කළ යුත්තක් ඇත. එය පළමු කොට කරව, යහපති ස්වාමීනි. අනතුරුව බුදුහු ඔහුට දෙතිස් අයුරු කමටහන් දෙසීය, හෙතෙම එය මුලසිට අගටද අග සිට මුලටද මෙතෙහි කරමින් විදර්ශනා වඩා ක්‍රමයෙන් රහත් බවට පැමිණියේය.

‘විමුක්ති සුඛං පටිසංවෙදි,- යනු මෙසේ රහත් බවට පැමිණ විමුක්ති සුවය විදින්නාවූ.

‘කාවෙය්‍ය මත්තා-’ යනු කාව්‍යකරණ මාත්‍රයෙන්.

බන්ධායතන ධාතුයො-’ යනු මේ ස්කන්ධ ආදිය ප්‍රකාශ කරමින් ධර්මය දේශනා කෙළේය.

‘යෙ නියාම ගතද්දසා’- යනු යම් ස්වභාව ධර්මය අනුව ගියාවූම.

‘ස්වාගතං’- යනු යහපත් පැමිණීමය.

‘ඉන්ධිප්පත්තොමිති’- යනු මෙයින් සෘද්ධිවිධ ඥාණය ගන්නා ලදී.

‘වෙනොපරියාය කොවිදො’- යනු මෙයින් අනුන්ගේ සිත් දන්නා නුවණය. දිව කණද නොකියන ලදද ගන්නා ලද්දේම වෙයි.

මෙසේ මේ මහා ශ්‍රාවකතෙම අභිඤ්ඤා භයට පැමිණියේයයි දත යුතුයි (දොළොස් වැන්නයි.)

(මෙසේ වංගීස සූත්‍ර වර්ණනාව කියා නිමවන ලදී.)

(9-1-1) වන සංයුත්තයේ පළමුවැන්නෙහි-

‘කොසලෙසු විහරති’- යනු බුදුන් සමීපයේ කමටහන් ගෙන ඒ ජනපදයේ භික්ෂාව සුලභ හෙයින් එහි ගොස් වාසය කරයි.

‘සංවෙජ්ඣකාමා’- යනු එළඹී විවේකයෙන් ඉවත්වනු කැමති,

‘විවේකකාමො’- යනු ත්‍රිවිධ විවේකය පතන්නාවූ.

‘නිව්ඡරති බහිද්ධා’- යනු බාහිර පැතිර සිටි අරමුණුවල හැසිරෙයි.

‘ජනො ජනස්මිං’- යනු ඔබ ජනනය අනාවූ ජනයන් කෙරෙහි ඡන්ද රාගය භික්ෂුව,

‘පජාභාසී’- යනු දුරු කරව.

‘භවාසී’- යනු වෙව.

‘සතං තං සාදයාමසේ’- යනු සිහි ඇත්තාවූ පණ්ඩිතවූ ඔබ අපිද පිළිගනිමු, සත්පුරුෂ හෝ ධර්මය අපි පිළිගනිමු යන අර්ථයි.

‘පාතාල රජො’- යනු නොපිහිටීමෙන් පාතාල සංඛ්‍යාතවූ කෙළෙස් රජස්.

‘මා තං කාමරජො’- යනු මේ කාමරාග රජස ඒ මා සොරා ගත්තේය, අපායෙහි නොහෙළවා යන අර්ථයි.

‘පංසුකුණ්ඩිතො’- යනු පසෙහි තවරන ලද.

'විධුනං'- යනු කම්පා කරන්නේ.

'සිතං රජං'- යනු සිරුරෙහි ඇලුනු රජය.

'සංවෙගමාපාදී'- යනු දෙවියෝ නම් මෙසේ මා ප්‍රකාශ කරයි යනු විවේකයට පැමිණියේ උතුම් චිරියා හෝ ගෙන උතුම් විවේකයවූ මාර්ගයටම එළඹියේය යනුයි. (පළමු වැන්නයි.) (9-1-2) දෙවැන්නෙහි-

'සුපතී'- යනු මේ රහත් තෙම වනාහි හෙතෙම ඇත පිඬු පිණිස හැසිරෙන ගමකට ගොස් ආවේ පන්සලෙහි පා සිවුරු තැන්පත්කොට නුදුරෙහි සිහිටි විලකට බැස සිරුර සිසිල් කොට දවලට හිඳිනා තැන හැමද එහි මිටි අසුනක් පනවා නින්දට නො එළඹියේම හුන්නේ, රතුන්ටද කය පිළිබඳ විඩාව වේමය එය දුරුකර ගනු පිණිසය, ඒ සඳහා නිදයි. යනු කියනු ලදී.

'අජ්ඣංගාසී'- යනු මේ භික්ෂුව බුදුන් හමුවෙහි කමටහන් ගෙන දවල් නිදයි. දවල් නින්ද නම් මෙය වැඩිමෙන් මෙලෝ පරලොව යහපත නැසෙයි යනු හඟිමින් ඔහුට චෝදනා කරමි යනු සිතා කිය.

'ආතුරස්සා'- යනු ජරාවෙන් ආතුරවූ තැනැත්තා රොගයෙන් ආතුරවූ තැනැත්තා කෙළෙස්වලින් ආතුරවූ තැනැත්තා, යන ආතුරයෝ තිදෙනය, ඔවුනතුරෙන් කෙළෙස් ආතුරයා සඳහාම කීහ.

'සල්ල විදස්සයා'- යනු විස සහිත ආයුධ හුලකින් මෙන් අවිද්‍යාවෙන් ප්‍රකටවූ සෘද්ධියෙන් තෘෂ්ණා හුලින් හඳවන විදිනලද

'රූප්පතො'- යනු ගැටෙන්නහුට දැන් ඔහුට කාමයෙහි දොස් දක්වන්නේ 'අනිච්චා' යන ආදිය කීහ.

එහි 'අසිතං'- යනු තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ආශ්‍රයෙන් ඇසුරු නොකළ.

'තස්මා පබ්බජිතං තපෙ'- යනු මෙබඳුවූ රහත්හු දවල් නින්දෙන් නොතැවෙයි, එහෙයින් වනාහි කුමක් හෙයින් තැවෙන්නේයයි නොකියයිද? තෙරුන්ට හෝ මේ වචනයය. එහෙයින් මේ මෙහි අර්ථයි.

'ඛන්ධෙසු මුත්තං අසිතං'- යනු මා වැනි රහත් පැවිද්දෙක් කුමක් හෙයින් දවල් නින්දෙන් තැවෙන්නේය යනුයි. සෙසු

ගාථාවන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. දෙවියන්ගේ වනාහි වචන පක්ෂයෙහි මෙබඳුවූ රහත් පැවිද්දෙක් දවල් නින්දෙන් නොතැවෙයි. එහෙයින් වනාහි කුමක් හෙයින් නොතැවෙන්නේද? තැවෙන්නේමය යන අර්ථයි. තෙරුන්ගේ වචන පක්ෂයෙහි මෙබඳුවූ මාවැනි රහත් පැවිද්දෙක් කුමක් හෙයින් දවල් නින්දෙන් තැවෙන්නේද? නොතැවේමය යන අර්ථයි. මෙය වනාහි මෙහි අප්‍රකට පදයන්ගේ වර්ණනාවය.

‘විනයා’- යනු හික්ම වීමෙන්.

‘සමතික්කමා’- යනු සසර රවුමේ මුල්වූ අවිද්‍යාවෙන් ඉක්ම වීමෙන්.

‘තඤ්ඤාණං’- යනු ඒ චතුස්සත්‍ය ඤාණය.

‘පරමවොදානං’- යනු අතිශයින් පිරිසිදු.

‘පබ්බජිතං’- යනු මෙබඳුවූ ඤාණයෙන් යුක්ත පැවිද්ද.

‘විජ්ජායා’- යනු සතරවෙනි මාර්ග විද්‍යාවෙන්.

‘ආරද්ධ වීරියං’- යනු පටන් ගත් වීර්යය, සම්පූර්ණවූ වීර්යය (දෙවැන්නයි) (9-1-3) තුන්වැන්නෙහි-

‘චෙතං’- යනු එක් මුව වැද්දෙක්.

‘ඔචදනි’- යනු ඒ මුව වැද්දා වනාහි උදයෙන්ම කා මුවන් මරන්නෙමිසි කැලයට පිවිසියේ එක් රෝහිත මුවෙකු දැක ආයුධයෙන් ඔහුට පහර දෙන්නෙමිසි ලුහුබඳින්නේ තෙරුන්ගේ පළමු සූත්‍රයෙහි කී අයුරින්ම දවල් විහාරයෙහි හුන්නහුගේ නුදුරින් පලායයි. අනතුරුව ඔහුට ස්ථවිර තෙම උපාසකයා, ප්‍රාණඝාතය නම් මෙය අපායට යන සුලුය. ස්වල්ප ආයුෂ ඇතිවන සුලුය. අන්‍යවූද ගොවි වෙළඳ ආදීවූ කර්මයකින් අහු දරුවන් පෝෂණය කළ හැකිය, මෙබඳුවූ දරුණු ක්‍රියාවක් නොකරවයි කීහ. හෙතෙමේද මහා පාංසුකුලික ස්ථවිර තෙම කියයි යන ගෞරවයෙන් සිට ඇසීමට පටන් ගත්තේය. අනතුරුව ඔහුගේ ඇසීමේ කැමැත්ත උපදවන්නෙමිසි ස්ථවිර තෙම මාපටැඟිල්ල දැල්ව්විය. හෙතෙම ඇසින්ද දකියි, කණින්ද අසයි. ඔහුගේ සිත වනාහි අසවල් තැනට මුවා ගියේය. අසවල් තොටට බැස්සේය. එහි ගොස් ඔහු මරා කැමති පරිදි මස් කා

සෙස්ස කදින් ගෙනගොස් පුත්‍රයන් සතුටු කරන්නෙමිසි. මෙසේ මුවාගේම පියවර අනුව දුවයි. මෙසේ විසිර ගිය සිත් ඇත්තනුට ධර්මය දෙසන්නාවූ තෙරුන් සඳහා අවවාද දෙයි යනු කියන ලදී.

‘අජ්ඣාසි’- යනු මේ ස්ථවිර තෙම දර නොවූවක් තළන්නාක්මෙන්ද කුඹුරක් නොවූවක් සාන්නාක් මෙන්ද තමාගේද කර්මය විනාශ කරයි ඔහුගේද ඔහුට චෝදනා කරන්නෙමි යනු කිහි.

‘අප්පඤ්ඤං’- යනු ප්‍රඥාව නැති.

‘අවෙතසං’- යනු කරුණු දැන ගැනීමේ සමත්වූ සිත් නැති

‘මන්දොවා’- යනු අන්ධ බාලයෙකු මෙන්.

‘සුණාති’- යනු ඔබගේ ධර්ම කථාව අසයි.

‘න විජානාති’- යනු ඔහුගේ අර්ථය නොදනියි.

‘ආලොකෙති’- යනු පෘථග්ජන සෘද්ධියෙන් බැබළෙන්නාවූ ඔබගේ මාපටැඟිල්ලක් දැල්වෙයි.

‘න පස්සති’- යනු මෙහි තෙල් නැත, වැටියක් නැත, පහන් කබලක් නැත, තෙරුන්ගේ වනාහි අනුභාවයෙන් මෙය දැල්වෙයි යනමේ කරුණු නොදකියි.

‘දසපථ්ථොතෙ’- යනු දසඟිල්ලෙහි පහන් දහයක්.

‘රූපානි’- යනු හේතු රූපවූ.

‘චක්ඛු’- යනු නැණැස

‘සවෙගමාපාදි’- යනු මට මෙයින් කුමක්දැයි විරියයය දැඩි කොට ගෙන උතුම් විවේකයවූ රහත් මගට පැමිණෙයි.

(තුන් වැන්නයි.) (9-1-4) සතර වැන්නෙහි-

‘සම්බහුලා’- යනු බොහෝ සූත්‍ර පිටකය උගත් අභිධර්ම පිටකය උගත් විනය පිටකය උගත් භික්ෂූහු.

‘විහරන්ති’- යනු බුදුන් හමුවෙහි කමටහන් ගෙන වසත්.

‘පක්කම්භෙ’- යනු ඔව්හු වනාහි ඒ ජනපදයෙහි අන්‍යවූ ගමකට එළඹෙන්නේ දැක පැහැදුනු සිත් ඇති මිනිස්සු ආසන ශාලාවෙහි පලස් ආදිය අතුරා අසුන් පනවා කැඳ කැ යුතු දේ ආදිය දී ළංව හුන්න. මහා ස්ථවිර තෙම එක් ධර්ම කට්ඨකයන්

වහන්සේ නමකට ධර්මය දෙසවයි කීහ. තෙතෙම විසිතුරු ධර්ම කථාවක් දෙසීය. මිනිස්සු පැහැදී වළඳන වේලාවෙහි ප්‍රණීත භෝජන දුන්න. මහා ස්ථවිර තෙම සිත් ගන්නාසුලු භුත්තානුමෝදනාවක් කෙළේය. මිනිස්සු බෙහෙවින්ම සතුටු සිත් ඇතිව පැහැදුනාහු ස්වාමීනි, මෙහිම තුන් මාසය වසවයි. පොරොන්දු කරවා යෑමට ඒමට පැමිණ තැන සෙනසුන් කරවා සිවුපසයෙන් උපස්ථාන කළහ. මහා ස්ථවිර තෙම වස් එළඹෙන දවසෙහි හික්ෂුන්ට අවවාද කෙළේය. ඇවැත්නි, තෙපි ගරු කළ යුතු බුදු සසුනෙහි කමටහන් ගන්නා ලදී. බුදු කෙනෙකුගේ පහළ වීම නම් දුර්ලභය, මාසයේ අට දවසෙහි බණ අසා සමූහ වාසයෙන් තොරව අප්‍රමාදව වාසය කරව යනුය. ඔව්හු ඵුතැන්පටන් යෙදෙත්. ගැටෙත්, ඇතැම් දිනක මුළු රැයෙහිම බණ අසන් ඇතැම් දිනක පැණ විසඳත්. සමහර දිනක විරියා කරත්. ඔවුන්ගේ බණ අසන දවසෙහි බණ දෙසන කල්හිම අරුණ නැගෙයි. පැණ විසඳන දවසෙහිද වාක්ත හික්ෂුවක් පැණ අසයි. පණ්ඩිතයෙක් වූසඳයි පැණ අසන විසඳන කාලයෙහිම අරුණ නැගෙත්. කෙළෙසුන් තැවීමේ විරියා වඩන දවසෙහිද හිරු බැස ගිය කල්හි ගෙඩිය ගසා සක්මනට බැස විරිය වඩද්දීම අරුණ නැගෙත්. ඔව්හු මෙසේ වස් වැස පවාරණය කොට පිටත්ව ගියහ. ඒ සඳහා මෙසේ කියන ලදී.

‘පරිදෙවමානා’- යනු දැන් එබඳුවූ මිහිරි දහම් ඇසුම පැණ විසඳුම කොයින් ලබන්නෙමිද යන ආදිය කියා හඬන්නාහු.

.. ‘බායති’- යනු පෙනෙයි, එළඹෙයි.

‘කොමෙ’- යනු මෙය කෙසේ.

‘වජ්ජි භුමියා’- යනු වජ්ජි දේශය ඉදිරියට ගියාහු.

‘මිගාවියා’- යනු යම්සේ මුවෝ ඒ ඒ පර්වත පාදයන්හි හෝ කැලෑ රොදවල හෝ හැසිරෙන්නාහු මෙය අපේ මව් සන්නකය පියා සන්නක උරුමයෙන් ආවේයයි නොගෙන යම් තැනක් ඔවුන්ගේ ගොදුරු පහසුව වේද උවදුරු රහිතද එහි හැසිරෙත්, එසේම වාසස්ථානයන් ගෘහයන් හරින්නාවූ හික්ෂුහුද ඇවැත්නි මෙය අපේ ආචාර්යා උපාද්ධායා ආදීන් සන්නක

උරුමයෙන් ආවේයයි නොගෙන යම් තැනක ඔවුන්ගේ සෘතු සප්පාය හෝජන සප්පාය පුද්ගල සප්පාය සේනාසන සප්පාය ධර්ම ශ්‍රවණ සප්පායද සුළභ වෙයිද එහි වාසය කරත් (සතරවැන්නයි.) (9-1-5) පස්වැන්නෙහි-

‘ආනන්දො’- යනු ධර්ම භාණ්ඩාගාරික තෙර.

‘අතිවෙලං’- යනු වේලාව ඉක්ම ගිය.

‘ගිහිසඤ්ඤන්ති බහුලො’- යනු රැඳ දවල්ද බොහෝ කාලයක් පැවිදි නොවූ අයගේ හැඟීමෙන්. බුදුන් පිරිනිවිකළ මහා කාශ්‍යප ස්ථවිර තෙම ආනන්ද ස්ථවිරයන්ට මෙසේ කීහ. ඇවත, අපි රජගහ නුවර වස් එළඹ ධර්මය සංගායනා කරන්නෙමු. යව ඔබ අරණ්‍යයට පිවිස මතු තුන්මග පිණිස උත්සාහ කරව. යනුවෙනි. හෙතෙම බුදුන්ගේ පාසිවුරු ගෙන කොසොල් රටට ගොස් එක් අරණ්‍ය වාසයක වැස දෙවන දවසෙහි එක් ගමකට පිවිසියේය. මිනිස්සු තෙරුන් දැක ස්වාමීනි, ආනන්දය, පෙර ඔබ බුදුන් සමගම එන්නාහුය. අද හුදකලාවම ආවේය, බුදුන් කොහි තබා ආවාහුද? දැන් කාගේ පාසිවුරු ගෙන හැසිරෙන්නහුද? කාට මුවදෝනා පැන් හා දැහැටිදඬු දෙන්නහුද? කාගේ පන්සල හමදින්නහුද? වත් පිළිවෙත් කරන්නහුදැයි බොහෝ කියා වැළපුනාහුය. ස්ථවිර තෙම ඇවැත්නි, ශෝක නොකරව නොවැළපෙව සංස්කාරයෝ අනිත්‍යය යන ආදිය කියා ඔවුන් සතසවා බත් කිස අවසන වසන තැනටම යයි, මිනිස්සු සවසද එහි ගොස් එසේම වැළපෙත්. තෙරුන්ද එසේම අවවාද දෙයි, ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

‘අප්ඤ්ඤාසි’- යනු මේ ස්ථවිර තෙම හික්මු සංඝයාගේ කථාව අසා මහණකම කරන්නෙමියි අරණ්‍යයට පිවිස දැන් ගිහි සඤ්ඤාවෙන් වසයි. බුදු සසුන නොගැවසුන මල් රැසක් මෙන් සිටියේය. ධර්ම සංග්‍රහයක් නොකරයි, ඔහුට චෝදනා කරන්නෙමියි සිතා කිය.

‘පසක්කියා’- යනු පිවිස.

‘හදයස්මිං ඔපියා’- යනු කෘත්‍ය වශයෙන්ද අරමුණු වශයෙන්ද හෘදයෙහි බහා නිවණට පැමිණෙන්නෙමියි විරියය

කරන්නේ නිර්වාණය කෘත්‍ය වශයෙන් හෘදයෙහි බහා තබන්නේ නම්, නිවණ අරමුණ වනාහි සමචතට පැමිණ සිටින්නහුගේ අරමුණු වශයෙනි, ඒ දෙකම සඳහා මෙය කියයි.

‘ක්කාධි’- යනු ධ්‍යාන දෙකින් දවන්නෙක් වෙව.

‘බිලි බිලිකා’- යනු මෙය ගිහියන් සමග බිලිබිලි කථාය, (පස්වැන්නයි) (9-1-6) සය වැන්නෙහි-

‘පුරාණදුතිසිකා’- යනු අනතුරු ආත්ම භාවයෙහි අග මෙහෙසිය.

‘සොහසි’- යනු පෙරද හෙබියේය. දැන්ද හොබියි,

‘දුග්ගතා’- යනු පිළිවෙත් දුගතියෙන් දුකට පත්වූවාහු ඔවුන් වනාහි සුගතියෙහි සිටියාහු සම්පත් අනුභව කරත්. පිළිවෙත් දුගතියෙන් දුකට පත්වූවාහු, එයින් ව්‍යුත්පන්න වනාහි ඔව්හු නිරයෙහි උපදිත් යනු දුකට පත්වූවාහු.

‘පතිට්ඨිතා’- යනු සත්කාය දෘෂ්ටියෙහි පිහිටියාහු අට කරුණකින් පිහිටයි, රාග වශයෙන් ඇලුනේ සත්කාය දෘෂ්ටියෙහි පිහිටයි. ද්වේෂ වශයෙන් දූෂිත වූයේ සත්කාය දෘෂ්ටි පිහිටයි මොහ වශයෙන් මුළාවූයේ සත්කාය දෘෂ්ටියෙහි පිහිටයි. මාන වශයෙන් විශේෂයෙන් බැඳුනේ සත්කාය දෘෂ්ටියෙහි පිහිටයි. දෘෂ්ටි වශයෙන් හෙවත් දර්ශන වශයෙන් පරාමර්ශනය කෙරුණේ සත්කාය දෘෂ්ටියෙහි පිහිටයි. අනුසය වශයෙන් ශක්තිමත් වූයේ සත්කාය දෘෂ්ටියෙහි පිහිටයි. විචිකිච්ඡා වශයෙන් කෙළවරකට නොපැමිණියේ සත්කාය දෘෂ්ටියෙහි පිහිටයි, උද්ධච්ච වශයෙන් හෙවත් සිත විසිරීම් වශයෙන් වික්ෂේපයට ගියේ සත්කාය දෘෂ්ටියෙහි පිහිටයි. මෙසේ පිහිටියාම යන අර්ථයි.

‘නරදෙවානං’- යනු දෙව් මිනිසුන්ගේ.

‘නක්ඛිදානි’- යනු ඒ දෙව්දූව වනාහි තෙරුන් වහන්සේ කෙරෙහි බලවත් ස්නේහ ඇත්තී විය. පෙරළා යන්නට නොහැකි විය. කල් ඇතිව අවුත් පිරිවෙණ හමදියි. මුව දෝනා ජලය දැහැට්ටිදි පියයුතු ජලය පරිභෝග ජලය එළවයි. ස්ථවිරතෙමේ ආචර්ජනා නොකරන්නේ වළඳයි. එක් දිනක් රෙදි සිඟීමෙහි

හැසිරෙන්නාවූ දිරුණු සිවුරු ඇති තෙරහුට කසල ගොඩෙහි දිව්‍යමය වස්ත්‍රයක් තබා ගියේය. ස්ථවිරතෙමේ එය දැක ඔසවා බලන්නේ මේ වස්ත්‍රයකැයි දැන මෙපමණකින් ප්‍රමාණයයි ගත්තේය. එයින්ම තුන් සිව් ර නිම විය. අගසව් දෙනම හා අනුරුත් තෙරහුද යන තිදෙනා වහන්සේ සිවුර කළාහුය. ශාස්තෘ තෙමේ ඉදිකටුව යොදා දුන්නේය. නිමවූ සිවුර ඇති පිටු පිණිස හැසිරෙන්නාවූ උන්වහන්සේ පිණිස දෙව් දූව පිණිස පාතයෙහි සමාදන් කරවිය. ඕනොමෝ එක් අවස්ථාවක හුදකළාවද ඇතැම් අවස්ථාවක තමා දෙවැන්නියක කොටද තෙරුන් වහන්සේ සමීපයට එයි, එකල්හි වනාහි තමා තුන් වැන්නිය කොට ඇති තැනැත්තිය අවුත් දහවල් කාලයෙහි තෙරුන් වහන්සේ වෙත එළඹ 'අපි' මනාපකායිකා නම්වෙමු, සිතින් කැමති නොකැමති දේ මවමුයයි' කීය. ස්ථවිර තෙමේ 'මෑලා මෙසේ කියත්. එය විමසන්නෙමි'යි සියල්ලෝම නිල් පාට වෙත්වායි සිතීය. ඇලා තෙරුන්ගේ සිත දැන සියල්ලෝම නිල්වන් වූහ. මෙසේ කසාවන් ලෙහෙවන් හා සුදුවන් ඇත්තෝද වූහ, ස්ථවිර තෙමේ අපගේ දර්ශනය ඉවසායයි ඉන්පසු (ඇලා) සිතූහ. ඇලා නැටුම් පවත්වන්නට පටන්ගත්තාහුය. එකියක් ගායනා කළාය. එකියක් නැටුවාය. එකියක් අසුර ගැසීය. ස්ථවිර තෙමේ ඉන්ද්‍රියන් වසා ගත්තේය. ඉක්බිති ස්ථවිර තෙමේ අපගේ දැක්ම නොවිඳියයි සිතා ස්නේහයක් හෝ ආශ්‍රයක් නොලබන්නෝ කලකිරී යන්නට පටන් ගත්තාහුය. ස්ථවිර තෙමේ ඔවුන් යන බව දැන නැවත නැවත නොඑත්වායි අර්හත්වය ප්‍රකාශ කරමින් මේ ගාථාව කීය.

'වික්ඛිණො ජාතිසංසාරො'- යනු ඒ ඒ භවයන්හි ජාති සංඛ්‍යාතවූ සංසාරය ගෙවුනේය. (සවැන්නයි)

(9-1-7) සත්වැන්නෙහි-

'අතිකාලෙන'- යනු සියලු රාත්‍රියෙහි නිදා ඉතා උදෑසන මුස්න කෙළවරින් ටිකක් හැමද මුව දොවා යාගුහික්ෂාව පිණිස උදෑසනම පිවිසෙයි.

'අති දිවා'- යනු කැඳ ගෙණ අසුන් හලට ගොස් බී එක් තැනෙක හොත්තේ නිදා මිනිසුන්ගේ ආහාර වේලාවේදී ප්‍රණීතවූ

භික්ෂුව ලබන්නෙමි යි මධ්‍යාහ්ණය එළඹී කල්හි නැගිට
 ධබ්බාවෙන් ජලය ගෙන ඇස් සෝදා පිඬු පිණිස හැසිර ඇතිතාක්
 අනුභව කොට මධ්‍යාහ්ණය ගෙවී ගිය කල්හි බැහැර යයි.

‘දිවා ව ආගන්ත්වා’- යනු ඉතා කල් ඇතිව පිවිසෙන්නහු
 විසින් අන් භික්ෂූන්ට වඩා ඉතා පළමුවෙන් ආයුතු වෙයි. හෝ
 වනාහි ඉතා දවල් කාලයෙහි අවුත් ගියෙහිය යන අර්ථයි.

‘භායාමනාග දත්තං’- යනු ඒ නාගදත්තයාට මම බිය වෙමි.

‘සුප්පගබ්භං’- යනු ඉතා හුරුබුහුටිවූ.

‘කුලෙසු’- යනු ක්ෂිත්‍රිය කුල ආදී උපස්ථායක කුලයන්හි
 (සන්වැන්නයි.) (9-1-8) අටවැන්නෙහි-

‘අප්ප්කධොගාළ්භ පත්තො’- යනු බැස ගත්තේ හෙතෙමේ
 වනාහි බුදුරදුන් හමුවෙහි කමටහන් ගෙන ඒ වන ලැහැබට
 පිවිස දෙවෙනි දවසෙහි ප්‍රසාදය එළවන ගමන් ආදියෙන් ගමට
 පිඬුපිණිස පිවිසියේය. එක්තරා කුලයක් ඔහුගේ ඉරියව්වෙහි
 පැහැද පසඟ පිහිටුවා වැද පිණිඨපාතය දුන්නේය.
 භක්තානුමෝදනාව නොඅසා ඉතා වැඩියක් පැහැද ස්වාමීනි,
 හැමදාම මෙයින්ම භික්ෂුව ගනුවයි ආරාධනා කෙළේය. ස්ථවිර
 තෙමේ ඉවසා ඔවුන්ගේ ආහාරය වළඳන්නේ විරියය දැඩිකොට
 ගෙන ව්‍යායාම කරන්නේ රහත් බවට පැමිණ සිතිය. මේ කුලය
 මට බොහෝ උපකාර වෙතිය. අන් තැනක ගොස් කුමක්
 කරන්නෙමිදැයි එලසමවත් සුවය විඳින්නේ එහිම වාසය
 කෙළේය.

‘අප්ප්කධොගාසී’- යනු ඕ නොමෝ වනාහි තෙරුන්
 වහන්සේගේ රහත් බව නොදන්නී ‘මේ ස්ථවිර තෙමේ අන්
 ගමකට නොමයයි. අන් ගෙයකටද නොමයයි, ගස් මුල් අසුන්හල්
 ආදියෙහිද නොම හිඳියි, නිතරම ගෙටම පිවිස හිඳියි, මේ
 දෙදෙනාම (සිතිවිලිවල) කෙළවරට බැස ගත්තාහු නැවත නැවත
 ස්මරණය කළාහු වෙත්. කවදා හෝ මේ තෙමේ මේ කුලය
 දූෂණය කරන්නේය. ඔහුට චෝදනා කරන්නෙමි යි සිතිය.
 එහෙයින් කිය.

‘සට්ඨානො’- යනු නුවර දොරටුවට සමීප තැනක. මිනිසුන්
 ගේ බඩු බීම තබා විශ්‍රාම ගන්නා තැනිහි.

‘සංඝම්ම’- යනු එක්ව ගෙන.

‘මන්තෙන්ති’- යනු කියත්.

‘මංචනංච’- යනු මටද කියත්. ඔහුටද කියත්.

‘කිමන්තරං’- යනු කවර කරුණක් නිසා.

‘බහු හි සද්දා පච්චිභා’- යනු මෙලොව බොහෝ දෙනෙක් විරුද්ධ හඬ ඇත්තාහුයි.

‘තෙන’- යනු ඒ කාරණයෙන් ඒ තපස් ඇත්තහු විසින් හෝ,

‘න මංතුහො තබ්බං’- මතු නොවිය යුතුයි.

‘න හිතෙන’- යනු අනුන් විසින් කියන ලද එම වචනයෙන් නොවේමැයි.

‘කිලිස්සති’- යනු සත්වයා කෙළෙසෙන්නේය. තමා විසින් කරණලද පාප කර්මය නිසාම කෙළෙසෙන්නේයයි දක්වයි.

‘වාතම්ගො යථා’- යනු යම්සේ වනයෙහි වනමාගයෙක් වානයෙන් කම්පා වන පත්‍රයන්ගේ ශබ්දයෙන් මොනොවට තැති ගණියිද මෙසේ යමෙක් ශබ්දයෙන් තැති ගන්නේ වෙයිද යන අර්ථයි.

‘නාස්ස සම්පජ්ජතෙ වතං’- යනු සැහැල්ලු සිත් ඇති ඔහුට වෘතය නො සැපයෙයි ස්ථවිර තෙමේ ක්ෂීණාශ්‍රව බැවින් සම්පූර්ණවූ වත් ඇත්තේයයිදන යුතුයි, (අටවැන්නයි.)

(9-1-9) නව වැන්නෙහි-

‘චජ්ජුත්තකො’- යනු ශ්වෙතච්ඡත්‍රුයි හැරදමා පැවිදිවූ වැදෑරට රාජ පුත්‍රයෙකි.

‘සබ්බ රත්තිවාරො’- යනු ඉල් මසවූ කැති නැකත ප්‍රකාශ කොට සියලු නගරය ද්වජ පතාකාදියෙන් සරසා පවත්වන ලද සර්වරාත්‍රික හැසිරීමයි. මේ නැකැත් කෙළිය වාතුර්මභා රාජකයන් දක්වා එකාබද්ධ වූයේ වෙයි.

‘තුරියතාළිතවාදිත නිග්ඝොස සද්දං’- යනු බෙර ආදී තුරියයන්ගේද තාලම්වලද විණාදී වාද්‍ය විශෙෂයන්ගේද බලවත් හඬයි.

‘අභාසි’- යනු විශාලා නුවර වනාහි හත්දහස් හත්සිය හත්රජ කෙනෙක්ද එපමණමවූ ඔවුන්ගේ උපරාජසෙනාපති

ආදීහුද (වෙන්.) අලංකාර කොට පිළියෙළ කරණ ලද ඔවුන් නැකත් කෙළිය පිණිස විටියට බසින කල්හි සැට රියන් මහා සක්මණක සක්මන් කරන්නේ අහස මැද සිටි චන්ද්‍රයා දැක සක්මන් කෙළවරෙහි එල්බෙන පුවරුව නිසා සිටියේ කියේය.

‘අපවිද්වංච වනස්සමිං දාරුතං’- යනු වස්ත්‍ර වෙළිම් ආදී අලංකාර රහිත හෙයින් වශයෙනි හැර දමන දණ්ඩක් මෙන් විය.

‘පාපියො’- යනු අපට වඩා අනිශයින් ලාමකවූ අන් කිසිවෙක් ඇත්ද?

‘පිහයන්ති’- යනු ස්ථවිර තෙමේ ආරණ්‍යකය. පාංසුකුලිකය, පිණ්ඩපාතිකය, සපදානවාරිකය, අල්පේච්ඡය සන්තුෂ්ට යයි බොහෝ දෙනා ඔබ ප්‍රාර්ථනා කරත් යන අර්ථයි.

‘සග්ගගාමිතං’- යනු ස්වර්ගයට යන්නවුන්ගේද ගියවුන්ගේද (නව වැන්නයි.) (9-1-10) දසවැන්නෙහි,

‘යංසුදං’- යනු නිපාත මාත්‍රයෙකි.

‘සප්ප්ඛාය බහුලො’- යනු නිස්සරණ පර්යාප්ති වශයෙන් හදැරීම් වශයෙන් බොහෝ කාලයක් හදාරන්නේ හෙතෙමේ චනාහි ගුරුවරයාගේ දිවාස්ථානය හැමද ගුරුවරයා බලමින් සිටියි. ඉක්බිති එන්නාවූ ඔහු දැක ඉදිරියට ගොස් පාසිවුරු පිළිගෙණ පතවන ලද අස්තෙහි හුන්නහුට තල් වැට සුළඟ දී (පවත්සලා) පැන් පවස් විවාරා පා දොවා තෙල් ගා වැද සිටියේ පෙළ කියවා ගෙන ඉර බස්නාතාක් කල් හදාරයි. හෙතෙමේ නහන තොටුවෙහි පැන් එළවා අඟුරු කබලෙහි ගිනි කරයි. නා ආවාඩු ගුරුවරයාගේ පාදයන්හි දිය පිස දමා පිට පිරියම් කොට වැද උදෙසවා ගෙණ ප්‍රථම යාමයෙහි හදාරා මධ්‍යම යාමයෙහි සිරුර සනසා පශ්චිම යාමයෙහි උදෙසවාගෙන හිර උදාව දක්වා හදාරයි. හදාරා උදයවා වශයෙන් සම්මර්ශය කරයි. එයින් ඉතිරි කොටස උපාදාය රූපය භූත රූපය නාම රූපයයි ගෙණ පඤ්චස්කන්ධයෙහි විදර්ශනා වඩා රහත් බවට පැමිණියේය.

‘අප්පොස්සුක්කො’- යනු උදෙසවා ගැනීමෙනිද හැදෑරීමෙනිද උත්සාහ රහිත වූයේ.

‘සංකසායතී’- යනු දැන් යම් අර්ථයක් සඳහා මම හැදෑරීම කරන්නෙමිද මාගේ ඒ අර්ථය මුදුන්පත් විය. දැන් මට හැදෑරීමෙන් කවර ප්‍රයෝජනයක්දැයි පලසමවත් සුවයෙන් කල් යවයි.

‘අජ්ඣාදායකා’- යනු කිම තෙරුන්ට අපහසුවක් ඇතිවිද නොහොත් ආචාර්යයයන් වහන්සේට ඇතිවිද කවර නම් කාරණයකින් පෙර මෙන් මධුර ස්වරයෙන් නොහදාරාදැයි අවුත් සම්පයෙහි සිටියා කියේය.

‘ධම්මපදානි’- යනු මෙහි සියලුම බුද්ධ වචනය අධිප්‍රේතය.

‘නාධියසි’- යනු නොහදාරති. ‘නාධියසි’ යනුද පාඨයෙකි නොගණිතිද යන අර්ථය.

‘පසංසං’- යනු මොහුට ආභිධර්මකයාය සූත්‍රාන්තිකයාය විනයධරයායි ප්‍රශංසා කළාහු වෙත්.

‘විරාගෙන’- යනු ආර්යය මාර්ගයෙන්.

‘අඤ්ඤාය’- යනු දැන.

‘නික්ඛෙපනං’- යනු ඔහුගේ දැකීම් ඇසීම් ආදියසේ හැර දැමීමයි.

‘සන්තො’- යනු බුද්ධ වචනය නොදක්වයි. මෙපමණකින් බුද්ධ වචනය හැර නොදමායයි බොහෝ කාලයක් හදාරන්නහු විසින්ම විය යුතුයි. හදාරා වනාහි මෙපමණ අර්ථයට හෝ ධර්මයට ආධාර වන්නට සමර්ථයයි දැන සසර දුක කෙළවර කිරීම පිණිස පිළිපැදිය යුතුයි. (දසවැන්නයි.) (9-1-11) ‘ඵකොළොස් වැන්නෙනි’-

‘අකුසල විතක්කේ’- යනු කාම විතර්කාදී තුන් මහා විතර්කයන්.

‘අයොනිසො මනසිකාරා’- යනු අනුපාය මනසිකාරයෙන්

‘සො’- යනු ඒ නුඹ

‘අයොනිසො පටිනිස්සජ්ජ’- යනු මෙසේ අයොනිසො මනසිකාරය හැර දමව.

'සත්ථාරං'- යනු මේ ගාථාවෙන් පාසාදික කර්මස්ථානය කියයි.

'පිතිසුබ්බසංසයං'- යනු ඒකාන්තයෙන්ම බලවත් ප්‍රීතියටද සැපයටද පැමිණෙන්නෙහි (එකොළොස් වැන්නයි. (9-1-12) දොළොස් වැන්නෙහි-

යමක් කිවයුතු වෙයිද එය දේවතා සංයුක්තයෙහි නන්දන වර්ගයෙහිකියන ලදමය. (දොළොස් වැන්නයි) (9-1-13) තෙළෙස් වැන්නෙහි-

'දෙවං පුත්ත සංයුක්තයෙහි ජන්තු දෙවපුත්ත සූත්‍රයෙහි විස්තර කරුණේමය (තෙළෙස් වැන්නයි.) (9-1-14) තුදස් වැන්නෙහි-

'අප්ඤ්ඤාසංයමං'- යනු ඒ භික්ෂුව නාලය හෙවත් දඬුව ගෙණ සිඹින පියුම දැක මේ භික්ෂුව බුදුරදුන් හමුවෙහි කමටහන් ගෙණ ශ්‍රමණ ධර්මය කරන්නට අරණයයට පිවිසියේ ගන්ධාරම්මණය ලංකොට ගනියි. ඒ මම අද ලංකොට ගන්නේ හෙට ද දෙවෙනි දවසෙහිද ලංකොට ගන්නේය. මෙසේ මොහුගේ ගන්ධ තෘෂ්ණාව වැඩි ඵෙහලොකික පාරලොකික අර්ථය නසන්නේය. මා බලා සිටියදී නොනැසේවා. ඔහුට චෝදනා කරන්නෙමිසි පැමිණ කියේය.

'එකංගමෙනං ඵෙය්‍යානං'- යනු සොරකම් කටයුතු වූ රූපාරම්මණාදී පඤ්ච කොට්ඨාශයන් අතුරෙන් මෙය එක් අංගයකි. එක කොටසක්ය යන අර්ථයි,

'න හරාම'- යනු නොගෙණ යමි,

'ආරා'- යනු දුර නාලයන් ගෙණ තමා දුර සිටියේ ලංකොට ගනිමිසි කියයි.

'වණ්ණෙන'- යනු කාරණයෙන්.

'යායං'- යනු යම් මේ ඔහු වනාහි දෙව්දූව සමග කථාකරද්දීම එක් තවුසෙක් බැස නෙළුබුදුලි සැරිම් ආදිය කරන්නට පටන් ගත්තේය. ඒ සඳහා මෙසේ කියේය.

'ආකිණ්ණ කම්මන්තො'- යනු මෙසේ අපිරිසිදු කර්මාන්ත ඇත්තේ. අක්ඛණා කම්මන්තො යනුද පාඨයකි. කර්කශ කර්මාන්ත ඇත්තේය යන අර්ථයි.

'න වුච්චති' - යනු සුවඳ සොරෙකැයි හෝ මල්සොරෙකැයි. හෝ කවර හෙයකින් නොකියනු ලැබේද?

'ආකිණ්ණ 'ලුද්දො' - යනු බොහෝ පව ඇත්තේ දැඩි පව ඇත්තේ යයි හෝ, කවර හෙයකින් නොකියනු ලැබේද

'ධාතිවෙලංච මක්ඛිතො' - යනු යම්සේ කිරි මව විසින් හදින ලද වස්ත්‍රය මල මුත්‍ර, පස්, දැලි, මඩ, ආදියෙන් තැවරුණේ වේද එපරිද්දෙන් රාග ද්වේෂ ආදියෙන් තැවරුණේය.

'අරහාමි චන්තවෙ' - යනු කියන්නට සුදුසු වෙමි. දේවතාවගේ චෝදනාව වනාහි තථාගතයන් අනුව යාමක් වැනිය. හිත අදහස් ඇති ලාමක වරදවා පිළිපත් පුඟුලෝ නොලබත්. ඒ ආත්මභාවයෙහි වනාහි මාර්ගඵලයන් ලැබීමට සුදුසු පුද්ගලයෝ එය නොලබත්, එහෙයින් මෙසේ කිය.

'සුවිගවෙසිනො' - යනු පිරිසිදු සීල සමාධි ප්‍රඥාවන් සොයන්නහුට.

'අබ්බාමත්තංවා' - යනු වළාකුල් මාත්‍රයක් මෙන්,

'ජානාසි' - යනු මෙතෙමේ පිරිසිදු යයි දනිති.

'චජ්ජාසි' යනු කියන්නෙහි.

'නෙවනං උපජ්ජාමි' - යනු දෙව්දූව වනාහි මේ හික්ෂුච මට හිත කැමතිවූ දෙව්දූවක් ඇත. ඇය මට චෝදනා කරන්නේය. සිහි කරවන්නේයයි ප්‍රමාදයෙහිද යෙදෙන්නේය. මොහුගේ වචනය නොපිළි ගන්නෙමි යි සිතිය. එහෙයින් මෙසේ කිය.

'ත්ථමෙව' - යනු නුඹම දන්නෙහි.

'යෙන' - යනු මේ කර්මයකින් සුගතියට යන්නේද ඒ කර්මය නුඹම දන්නෙහිය. යනුයි.

(තුදුස් වැන්නයි.)

(මෙසේ වන සංයුක්ත වර්ණනාව නිමියේය)

(10-1-1) යක්ඛ සංයුක්තයේ පළමු වැන්නෙහි-

'ඉන්දකස්ස' - යනු ඉන්දකටයෙහි නිවැසි යක්ෂයාගෙන්ද කුළින් කුළ කෙරෙන්නද යක්ෂයා විසින් නාමය ලබන ලදී.

‘න ජීවන්ති වදන්ති’- යනු ඉදින් බුදුවරු රූපය ජීවයයි නො කියත්ද ඉදින් රූපය සත්වයාය පුද්ගලයායයි මෙසේ නොකියත් යන අර්ථයි.

කථනත්වයං’- යනු මෙතෙමේ කෙසේද?

‘කුතස්ස අට්ඨි යකපිණ්ඩමෙති’- යනු මේ සත්ත්වයාගේ ඇට හා මස් පිඩුව කොයින් එයිද? මෙහිද ඇට ගැණීමෙන් තුන් සියයක් ඇටද මස්පිඩු ගැණීමෙන් නවසියයක් මස් පිඩුද ගන්නා ලදහ. ඉදින් රූපය ජීවය නොවෙයි නම් ඉක්බිති මොහුගේ මේ ඇටද මේ මස් පිඩුද කොයින් එන්දැයි විචාරයි.

‘කථන්ත්වං සජ්ජති ගබ්භරස්මිං’- යනු කවර කරුණකින් මේ සත්වයා මව් කුස සැදෙයිද ලැගෙයිද සිටියිද යනුයි, මේ යකා වනාහි පුද්ගල වාදියෙකි. එකවරටම සත්වයා මව්කුස උපදියයි ගෙණ ගර්භගත සත්වයාගේ මව මත්ස්‍යමාංසාදිය කයි. සියල්ලම එක් රැස් ගැබ තුළ සිටීමෙන් පැසී පෙණ මෙන් දියව යත්. ඉදින් රූපය සත්වයා නොවන්නේද? එපරිද්දෙන්ම දියව යන්නේය යන හැඟීමෙන් මෙසේ කිය. ඉක්බිති ඕනට භාග්‍යවත් තෙමේ මව්කුස එක්වරටම නො උපදියි. පිළිවෙළින් වැඩෙයයි දක්වන්නේ ‘පඨමං කලලං හොති’ යනාදිය කිය. එහි පඨමං යනු පළමුවැනි පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය සමග නිස්සයයි හෝ ඵ්‍රස්සයයි නමක් නැත. ඉක්බිති වනාහි එදවස උපන් ලොම් සතකුගේ ලොම් තුණකින් අඹරණ ලද නූලක අග සිටියාවූ තෙල් බිඳුවක ප්‍රමාණය කලලය වේය යනුයි. යමක් සඳහා කියන ලද්ද යම්සේ වනාහි තලතෙල් බින්දුවක් ගිතෙල් භාජනයක වැටුනේ නොකැළඹුනේ වෙයිද මෙසේ වර්ණසාමයය ඇතියේ කලල රූපයයි කියනු ලැබේ.

කලලා හොති අබ්බුදං’- යනු ඒ කලල රූපයෙන් සත් දවසක්හුගේ ඇවෑමෙන් මස් සේදු දියරක් වැනිවූ අබ්බුද නම් අවස්ථාව වෙයි. ‘කලල’ යන නම අතුරුදහන් වෙයි. එය කියන ලද්දේද වේ.

‘කලල රූපය සත් දවසක් පවතින්නේ වෙයි. එක්වත් පැසුනු ඒ භාවයම පෙරළෙන්නේ අබ්බුද නම් වෙයි.

'අබ්බදා ජායතෙ ථෙසී' - යනු ඒ අබ්බද අවස්ථාවෙන් සත් දවසක්හුගේ ඇවෑමෙන් දියව ගිය ථයම් සමානවූ 'ථෙසී' යන නම හටගනියි. එය මිරිස් පැණියෙන් දැක්විය යුත්තේය. ගම් දරුවෝ වනාහි මොනොවට පැසුණු මිරිස් ගෙණ රෙදි කෙළවර පොදියක් කොට පෙළා මණ්ඩයකට ගෙණ කබලක බහා අව්වෙහි තබන්. එය කැකැරෙමින් සියලු කොටස් වලින් මිදෙයි. 'ථෙසී,- අවස්ථාව මෙබඳු වෙයි. 'අබ්බද' යන නම අතුරුදහන් වෙයි.

එය කියන ලද්දේද වේ:-

'ථෙසී නිබ්බත්තනො ඝානො' - යනු ඒ 'පෙසී' පෙසි අවස්ථාව සත් දිනක් පවතින්නේවෙයි, එක්වගත් පැසුනු ඒ භාවයම 'ඝන, නම් අවස්ථාව වෙයි.

අබ්බද අවස්ථාව සත් දිනක් පවතින්නේ වෙයි. එක්ව ගත් පැසුනු ඒ භාවයම 'පෙසි' නම් අවස්ථාව වෙයි.

එය කියන ලද්දේද වේ:-

'පෙසි, අවස්ථාවෙන් සත්දවසක්හුගේ ඇවෑමෙන් කිකිළි බිජුවක සටහන් ඇති 'ඝන' නම් මස් පිඬ හටගනියි. පෙසි යන නම අතුරුදහන් වෙයි.

කිකිලියගේ බිජුවට භාත්පයින්ම යම්සේ පිරිමඩුලු ඇත්තේද කර්ම ප්‍රත්‍යයෙන් නිපන්නාවූ 'ඝන' අවස්ථාවයේ සටහනක් එසේමයි.

'ඝනා පසාබා ජායන්ති' - යනු පස්වැනි සතියෙහි දෙඅත් පාවලද ශීර්ෂය පිණිසද පිළවූ පස්දෙනෙක් හටගනිත්. යමක් සඳහා මෙය කියන ලද්දේද;- මහණෙනි, පස් වැනි සතියෙහි කර්ම වශයෙන් පස් පිළිකාවෝ පිහිටත්. මින්පසු සවැනි සත් වැනි ආදී සති ඉක්මවා ගොස් දේශනාව කැටි කොට හතළිස් දෙවැනි සතියෙහි පිරි පැසුනු කාලය ගෙණ දක්වන්නේ 'කෙසා, යනාදිය කිය. එහි-

'කෙසා ලොමා නබානිව' - යනු සතළිස් දෙවැනි සතියෙහි ඒ කෙසාලොමාදීහු හටගනිත්.

'තෙන සො තත්ථ යාපෙති' - යනු ඔහුගේ වනාහි නැබෙන් උඩට නැගුනු නලයක් මවගේ උදර පටලය සමග එකට බැඳුනේ

වෙයි. ඒ නලයද උපුල් දඬුවක් මෙන් සිදුරු ඇත්තේ වෙයි. එයින් ආහාර රසය රැස් කොට ආහාර රුපය උපදවයි. මෙසේ හෙතෙමේ දසමසක් මුළුල්ලෙහි යැපෙයි.

‘මාතුකුච්ඡිගතො නරො’- යනු මවගේ ගර්භාසගතවූයේ වෙයි. කුසෙහි ඇතුළට පිවිසියේ යන අර්ථයි. මෙසේ භාග්‍යවත් තෙමේ යක්ෂය, මෙසේ වනාහි මේ සත්වයා පිළිවෙළින් මවුකුස වැඩෙයි. එකවරටම නොහටගනීයයි. දක්වයි.

(පළමුවැන්නයි.) (10-1-2) දෙවැන්නෙහි-

‘සක්කනාමකො’- යනු මෙසේ නම් ඇති එක් යක්ෂයෙක් හෙතෙමේ වනාහි මාරපාක්ෂික යකෙකි.

‘විප්පමුත්තස්ස’- යනු තුන් භවයන්ගෙන් මිදුනාවූ.

‘යදඤ්ඤං’- යනු යම් අනිකක්,

‘වණ්ණෙන’- යනු කාරණයෙන්.

‘සංවාසො’- යනු එක්ව විසීමයි. සබ්බ ධර්මය. මිත්‍ර ධර්මය යන අර්ථයි.

‘සප්පඤ්ඤො’- යනු මනා ප්‍රඥා ඇත්තේ, බුදු රජුයි.

(දෙවැන්නයි.) (10-1-3) තුන් වැන්නෙහි-

‘ගයායං’- යනු ගයා නම් ගමෙහි. ගයාවට නුදුරෙහි පිහිටුවන ලද ගමක් ඇසුරු කොට යන අර්ථයි.

‘චංකිත මඤ්චෙ’- යනු දිග ඇඳක පා මැද විද විට්ටම පිවිසවා කරණ ලද ඇඳෙහි, එහි මේ උඩයයි මේ යටයයි වෙනසක් නැත පෙරළා අර්ථ වශයෙන්ම එවැන්නක් වෙයි. එය දේවස්ථානයක තබන්. ගල් සතරක් මත්තෙහි ගලක් අතුරා කරණ ලද ගෙයද ‘චංකිත මඤ්ච’ යයි කියනු ලැබේ.

‘සුචිලොමස්ස’- යනු තද ඉදිකටු සමාන ලොම් ඇති හෙතෙමේ වනාහි කාශ්‍යප බුදුන්ගේ ශාසනයෙහි පැවිදිව දුරකින් ආ ඩහදිය දූවිළි ගන්නා ලද ශරීරයෙන් මොනොවට පණවන ලද සාංඝික ඇඳක් අනාදරයෙන් පසතුරුණු නොඅතුරාම හොත්තේය. පිරිසිදු සිල් ඇති ඔහුගේ ඒ කර්මය පිරිසිදු වස්ත්‍රයක කළු ලපයක් මෙන් විය. හෙතෙමේ එම ආත්ම භාවයෙහි විශේෂයක් නිපදවන්නට නොහැක්කේ කළුරිය කොට ගයා

ගම් දොරටුවෙහි කසල ගොඩක යකකුටි උපන්නේය. නිපන් කෙණෙහිම මොහුගේ සියලු ශරීරය තද ඉදිකටුවලින් අවුනන ලද්දක් මෙන් විය. ඉක්බිති එක් දවසක් භාග්‍යවත් තෙමේ උදෑසන කාලයෙහි ලොව බලන්නේ පළමු ආවර්ජනාවෙහිදීම ඉදිරියට ආවාටු ඒ යකු දැක මෙනෙමේ එක් බුද්ධාන්තරයක් මහත් දුකක් වින්දේය. කිම මොහු මා කරා පැමිණ යහපත් කාරණයක් වන්නේදැයි ආවර්ජනා කරන්නේ ප්‍රථම මාර්ගය පිළිබඳ හේතු සම්පත් දුටුවේය. ඉක්බිති මොහුට සංග්‍රහයක් කරණු කැමැත්තේ රතුවන් අදනයක් ඇඳ සුගත් මහ සිවුර පොරවා දෙවි විමනක් සමාන ගඳකිළිය හැර දමා ඇත්-ගව-අස්-මිනිස් බලු ආදී කුණප ගඳ ඇති කසල ගොඩට ගොස් එහි මහ ගඳකිළියක මෙන් හුන්නේය. ඒ සඳහා 'සුවිලොමස්ස යක්ඛස්ස භවතෙ' යනු කියන ලදී.

'බරො'- යනු කිඹුල් පිටක් මෙන්ද වහල් උළු ආදියෙන් විෂමවූ පියසි පිටක් මෙන්ද ගොරෝසු ශරීර ඇති හෙතෙමේ වනාහි කාශ්‍යප සමයක් සම්බුදුවරයාගේ කාලයෙහි සීල සම්පන්නවූ උපාසකයෙකි. එක් දිනක් විහාරයෙහි විසිතුරු අතුරුණු ආදියෙන් අතුරණ ලද බිම සගසතු අතුරුණක තමාගේ උතුරුසඵල නොඅතුරා හොත්තේය, සාංඝික තෙල් බෙදා තමාගේ අත්වලින් සිරුර ගැවේයයිද කියත්. හෙතෙමේ ඒ කර්මයෙන් ස්වර්ගයෙහි උපදින්නට නොහැකිවූයේ එම ගම් දොරම කසල යකකු වී උපන්නේය. උපන් කෙණෙහිම මොහුගේ සියලු සිරුර කියන ලද පරිදි විය. ඒ දෙදෙනම යහළුවෝ වූහ. මෙසේ බරයාගේ ගොරෝසු බව දනගුයි.

'අවිදුරේ අතික්කමන්ති'- යනු ගොදුරු සොයමින් සමූහස්ථානයට යන්නාහු හෝ අසලින් යත්. ඔවුන් අතුරෙන් සුවිලෝමයා බුදුන් නොදකියි. බරලොම තෙමේ ඉතා පළමුව දැක සුවිලොම යක්ෂයාට මෙසේ කිය.

'එසො සමණො'- යනු යහළුව, මෙනෙමේ තාගේ ගෙට පිවිස හුන්නාවූ එක් ශ්‍රමණයෙකි.

'නෙසො සමණො සමණකො එසො'- යනු හෙතෙමේ වනාහි යමෙක් මා දැක බියවූයේ පලායෙයිද ඔහු ශ්‍රමණයෙකැයි

කියයි. යමෙක් බිය නොවෙයිද ඔහු ශ්‍රමණයෙකැයි කියයි. එහෙයින් මොහු මා දැක බියවූයේ පලායන්නේයයි හඟින්නේ මෙසේ කිය.

‘කායං උපනාමෙසි’- යනු බිය ජනක රූපයක් මවා මහ මුඛ විවර කොට මුළු සිරුරෙහි ලොම් පුප්පා කය එළවීය,

‘අපනාමෙසි’- යනු සියගණන් රුවන් ඇති රන් ඇඟවක් මෙන් මදක් පසා කෙළේය.

‘පාපකො’- යනු ලාමකවූ අමනොඥයෙකි. හෙතෙමේ අසුවීමෙන්, ගිනි මෙන්, නයෙකු මෙන්ද දුරුකට යුතුයි. මේ රන්වන් සිරුරෙන් නොපිළිගත යුතුයි. මෙසේ කී කල්හි වනාහි සුවිලොම පාපකයා වනාහි මට ස්පර්ශවේයයි කීපුණේ පඤ්ඤාංගං සමණ’ යනාදිය කිය.

‘චිත්තං වා තෙ බිපිස්සාමි’- යනු අමනුෂ්‍යයෝ යමකුගේ වනාහි සිත වික්ෂේප කරුණු කැමැත්තෝ වෙන්ද ඔවුන්ගේ සුදු මුවද නිල් උදරයද මොනවට රතු වූ අත්පාද මහ හිසද දිලිසෙන තෙක්ද බිය ජනක ආත්මභාවයද මවා දක්වත්. බිය ජනක ශබ්දයක් හෝ අස්වත්. කථා කරන්නවුන්ගේම මුවෙහි අත බහා භාද්‍යමාංශය හෝ මඩිත්. එයින් ඒ සත්වයෝ උමතු වූවෝ වික්ෂිප්ත සිත් ඇත්තෝ වෙත්. ඒ සඳහා මෙසේ කිය.

‘පාරගංගාය’- යනු පා දෙකින් ගෙණ ඔහු කරකවා යමිසේ නැවත නොඑහිද මෙසේ ගංගාවගේ පරතෙරට හෝ දමන්නෙමි යි කියයි.

‘සදෙවකෙ’- යනාදියෙහි කියන ලද අර්ථයමැයි.

‘පුච්ඡ යදාකංඛසි’- යනු යම් කිසිවක් කැමතිවෙහිද ඒ, සියල්ල විචාරව ශෙෂ නොකොට තට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි යි, සර්වඥ පවාරණයෙන් පැවරීය.

‘කුතො නිදානා’- යනු කවර නිදානයකින්ද? කවර හේතුවක් නිසා යන අර්ථයි.

‘කුමාරකා ධංකමිචොස්සජන්ති’- යනු යම්සේ ලමයි කවුඩකු ගෙණ බැහැර කරන්ද දමන්ද මෙසේ පාපවිතර්කයෝ කොතැනින් හටගෙණ සිතට බැසගනිත්දැයි විචාරයි.

'ඉතො නිදානා'- යනු මේ ආත්ම භාවය නිදානය වූයේ මොවුන්ටනුයි ඉතො නිදානා නම්.

'ඉතොජා'- යනු මේ ආත්ම භාවයෙන් හටගන්නාවූ.

'ඉතො සමුට්ඨාය මනො විතක්කා'- යනු යම්සේ දික්නුලකින් පා බඳනා ලද කවුඩා ලමයි. එහි නුල කෙළවර දක්වා ඇඟිල්ලෙහි වෙළා විසි කරත්. හෙතෙම දුර ගොස්ද නැවත ඔවුන්ගේ පා මුලම වැටෙයි. මෙපරිද්දෙන් මේ ආත්මභාවයෙන් හටගෙන පාපවිතර්කයෝ සිතට බැස ගනිත්.

'ස්තෙහජා'- යනු තෘෂ්ණා ස්තේහයෙන් හටගන්නාවූ

'අත්තසම්භූතා'- යනු සිතෙහි හටගත්.

'නිග්‍රොධස්සෙව ඛන්ධජා'- යනු නුග කඳෙහි හටගන්නාවූ ඇසටු මෙන්.

'පුපු'- යනු බොහෝවූ නානාප්‍රකාර පාප විතර්කයෝ ඒ හා යෙදුනාවූ ක්ලේශයෝද

'විසත්තා'- යනු ඇලෙන්නාවූ ඇලුනාවූ.

'කාමෙසු'- යනු වස්තු කාමයන්හි

'මාලුවාව විතතාවනෙ'- යනු යම්සේ වනයෙහි මාලුවා වැල යම් ගසක් නිසා හටගනියිද එය මුල සිට අග දක්වා අග සිට මුල දක්වා නැවත නැවත එකට පටලවා බැසගෙන වෙලි හාත්පසින් වෙලි සිටියි. මෙසේ වස්තු කාමයන් විෂයෙහි ක්ලේශ කාමයෝ විශෙෂයෙන් ඇලුනාහුය. වෙන් වෙන් වශයෙන් සත්වයෝ ඒ ක්ලේශ කාමයන් හෙතුකොට ගෙන වස්තු කාමයන්හි විශෙෂයෙන් ඇලුනාහුය.

'යෙනං පජානන්ති'- යනු යම් කෙනෙක් ආත්ම සම්භූතයෝයයි කියන ලද ඒ ආත්මය දනිද්ද

'යතො නිදානං'-යනු මනුෂ්‍ය ආත්මභාවයට යමක් හේතු වීද එයද දනියි.

'නෙනං විනොදෙන්ති'- යනු ඔහු මෙසේ ආත්මභාව සංඛ්‍යාතවූ දුඛසත්‍යයට නිදානවූ ඒ සමුදය සත්‍යය මාර්ග සත්‍යයෙන් දුරු කරත්. ඔහු සමුදය සත්‍යය බැහර කරන්නාහු තරණය කිරීමට දුෂ්කරවූ මේ කෙළෙස් සැඩ පහර තරණය කරත්.

'අනිත්තපුබ්බ' - යනු කෙළවරක් නැති සංසාරයෙහි සිහිනයක් දකින්නකු විසින්ද නො එතරවූ විරු.

'අපුනබ්බවාය' - යනු අපුනබ්බව සංඛ්‍යාතවූ නිරොධ සත්‍යය පිණිස, මෙසේ ගාථාවෙන් චතුරාර්ය්‍ය සත්‍යය ප්‍රකාශ කරන්නේ අර්හත්වය කුළු ගැන්වීමෙන් දෙශනාව නිමවිය. දේශනාවසානයෙහි සුවිලෝම තෙමේ එම ප්‍රදේශයෙහිම සිටියේ දේශනානුසාරයෙන් ඥානය යවා සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියේය. සොතාපන්නයෝ නම් කිලිටු ආත්මභාවයෙහි නොසිටින්නුයි ඵල ප්‍රතිලාභයත් සමග මොහුගේ ශරීරයෙහි සුදු කුෂ්ට මස්පේශි සියල්ලම වැටුනාහුය. හෙතෙමේ දිව්‍යවස්ත්‍ර හැදියේ උතුම් දිව දුහුල් උතුරු සඵව කොට ඇත්තේ දිව්‍යමය වෙළුමෙන් වෙළුනේ දිවබරණ හා සුවඳ මල් දැරුවේ රන්වන් වී බුමාටු දෙව් පෙළහර ලැබුවේය. (තෙවැන්නයි) (10-1-4) සිව්වැන්නෙහි-

'සුඛමෙධති' - යනු සැප ලබයි.

'සුවෙ සෙය්‍යා' - යනු දිනක් දිනක් පාසා ශ්‍රේෂ්ඨයි නිතරම ශ්‍රේෂ්ඨය යන අර්ථයි.

'වෙරා න පරිමුච්ඡති' - යනු මම සිහිඇත්තෙකැයි මෙපමණකින් වෙරයෙන් නොමිඳෙයි.

'යස්ස' - යනු යම් රහතන් වහන්සේ නමක්හුගේ.

'අහිංසාය' - යනු කරුණාවෙහිද කරුණාවගේ පූර්ව භාගයෙහිද.

'මෙත්තංසො' - යනු හෙතෙමේ මෙමත්‍රියද මෙමත්‍රී පූර්වභාගයද වඩයි. නොහොත් අංස යනු කොටසක් කියනු ලැබේ. මෙමත්‍රිය අංශයවූයේ මොහුටනුයි මෙත්තංසො නම්. යක්ෂය, යම් රහතකුගේ සිත සියලු කල්හිම අහිංසාවෙහි රමණය කරන්නේ වෙයිද යමකුගේ සිතෙහි සියලු භූතයන් කෙරෙහි මෙමත්‍රී කොටස ඇත්තේ ද ඔහුට කිසිම පුද්ගලයෙකු සමග වෙරයක් නම් නැත්තේය යන්න හැඟවීම සඳහා මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. (සිවුවැන්නයි.)

(10-1-5) පස්වැන්නෙහි-

'යක්ඛෙන ගහිතො හොති' - යනු හෙතෙමේ වනාහි ඒ උපාසිකාවගේ එකම පුත්‍රයාය. ඉක්බිති ඕනෙමෝ ඔහු ප්‍රදරු

කාලයෙහිම පැවිදි කරවිය. හෙතෙමේ පැවිදි කළ කාලයෙහි පටන් සිල්වත් වූයේ වන පිළිවෙතින් යුක්ත වූයේ විය. ආචාර්යා උපාද්ධායා ආගන්තුක ආදීන්ට වත් කරුණ ලද්දේම වෙයි. මාසයට අට දවසක් උදෑසනම නැගිට දියමලුවෙහි දිය ඵළවා ධර්ම ශාලාව හැමද පහන් දල්වා මධුරස්වරයෙන් ධර්ම ශ්‍රවණ කාලය කියයි. භික්ෂූහු ශක්තිය දැන සාමණේරයා, වේගයෙන් කියවයි කියත් හෙතෙමේ මාගේ හෘදය වාතය රිදෙයි. කය හෝ පෙළේයයි කිසිම විරුද්ධ වචනයක් නොකොට ධර්මාසනයට නැගී අහස් ගඟ ගලන්නාක් මෙන් උස් හඬින් කියා බසින්තේ මාගේමච්චියන්ටද මේ සරහඤ්ඤයෙහි ප්‍රාප්තිදානය වේවායි කියයි. ඔහුගේ මච්චිය දෙදෙන ප්‍රාප්තිදානයාගේ දුන් බව නොදනිත්. අනතුරුව ආත්ම භාවයෙහි වනාහි මොහුගේ මච්චියක්ෂණියක් වූවාය. ඔ නොමෝ දේවතාවන් සමග ආයේ දරුව, ධර්මය අසා සාමණේරයා විසින් දෙන ලද පිත අනුමෝදන් වෙමියි කියයි. සීලසම්පන්නවූ භික්ෂූහු වනාහි දෙවියන් සහිත ලෝකයාට ප්‍රිය වෙන්නුයි ඒ සාමණේරයා කෙරෙහි දෙවි දූව ලජ්ජා සහිතවූවා ගෞරව සහිතවූවා ඔහු මහා බ්‍රහ්මයා මෙන්ද ගිනි කඳක් මෙන්ද සිතත්, සාමණේරයා කෙරෙහි ගෞරවයෙන් ඒ යක්ෂණිය ගරු කොට බලත්. ධර්ම ශ්‍රවණ යක්ෂ සමාගම් ආදියෙහිදී ඇය මවයයි යක්ෂණියට මුල් අසුන මුල් ජලය, මුල් පිඩු දෙත්. මහෙශාකාය යක්ෂයෝද ඔහු දැක මගින් බැහැර වෙත්. අසුනෙන් නැගිටිත්. ඉක්බිති ඒ සාමණේරයා වැඩිමට පැමිණ පිරිපැසුණු ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ අනභිරතියෙන් පෙළුනේ අනභිරතිය දුරු කරන්නට නොහැක්කේ ප්‍රකර්ෂයෙන් වැඩුනු කෙස් නිය ඇත්තේ කිලුටුවත් පෙරෙව්වේ කිසිවෙකුට නොකියා පාසිවුරු ගෙණ තනියම මවගේ ගෙට ගියේය.

උපාසිකාව පුතු දැක වැඳ 'දරුව, ඔබ පෙර ආචාර්යා උපාධායායන් සමග හෝ දහර සාමණේරයන් සමග හෝ මෙහි එහි කවර හෙයකින් අද තනියම ආවෙහිදැ'යි කිය. හෙතෙමේ කලකිරුණු බව දැන්වීය. ශ්‍රද්ධාවත් උපාසිකාව නොයෙක්

අයුරින් ගිහිගෙයි දොස් දක්වා පුතාට අවවාද කරන්නී නමුදු එය හඟවන්නට නොහැකි වන්නී තමාගේ ධර්මතාවයෙන් සලකන්නේ නම් ඉතා යෙහෙකැයි නොයව්‍යාම දරුව යම්තාක් ඔබට කැඳබත් පිළියෙළ කරමිද ඒතාක් සිටින්න. කැඳ බී කරණලද බත්කිස ඇති ඔබට මනාප වස්ත්‍ර ගෙණවුත් දෙන්නෙමිසි කියා අසුනක් පණවා දුන්නේය. සාමණේර තෙමේ හුන්නේය. උපාසිකාව මොහොතකින්ම කැඳ කැවිලි පිළියෙළ කොට දුන්නේය. ඉක්බිති බත් සම්පාදනය කරන්නෙමිසි නුදුරෙහි සිටියා සහල් සෝදයි. ඒ අවස්ථාවෙහි ඒ යක්ෂණිය කෙසේද? සාමණේර තෙමේ කිසියම් භික්ෂාභාරයක් ලබයිද නොහොත් නොලබයිදැයි ආවර්ජනය කරන්නී ඔහු උපැවිදිවනු කැමැත්තෙන් හුන් බව දැන 'දෙවියන් අතර මට ලජ්ජාවක් නො උපදවන්නේ නම් ඉතා යෙහෙකි. යම්, මොහුට සිවුරු හැරීමෙහි අන්තරාය කරමිසි අවුත් ගරීරයෙහි ආවෙගව ගෙණ බෙල්ල කරකවා බිම හෙලිය. හෙතෙමේ කරකැවෙන ඇස්වලින් හා වැගිරෙන කෙළවලින් යුක්තව බිම පෙරළෙයි. 'යක්බෙන ගහිතො හොති' යනු එයින් කියන ලද්දේ වෙයි.

'අභාසි'- යනු උපාසිකාව පුතාගේ ඒ විප්‍රකාරය දැක වේශයෙන් ගොස් පුතු වැළඳගෙණ උකුලෙහි හොවාගන්නිය. සියලු ගම් වැසියෝ අවුත් බලි කර්ම ආදිය කරත්. උපාසිකාව වැළපෙමින් මේ ගාථාවන් කිය.

'පාටිභාරිය පක්ඛඤ්ච'- යනු මිනිස්සු අටවක් පොහොයෙහි පෙර ගමන්ද පසුගමන්ද කරන්නෙමුසි සතවක්හිද නවවක්හිද උපොසථාංග සමාදන් වෙත්. තුදුස්වක හා පසළොස්වක්හිද පෙරගමන් පසුගමන් කරන්නාහු තෙළෙස්වක්හිද පැළවියෙහිද සමාදන් වෙත්. වස් විසීමට පසුගමන් කරන්නෙමුසි පවාරණ දෙක අතර අඬමසක් නිබඳ පෙහෙවස් ඇත්තෝ වෙත්. 'පාටිභාරිය පක්ඛං' යනු මේ සඳහා කියන ලදී.

'අට්ඨංග සුසමාගතං'- යනු අංග අටකින් මොනොවට සමාගතවූ මොනොවට යෙදුනේය යන අර්ථයි.

'බ්‍රහ්මචරියං'- යනු ශ්‍රේෂ්ඨ චරියාවයි.

‘න තෙහි යක්ඛා කිලන්ති’- යනු ඔවුන් ගෙණ යක්ෂයෝ ක්ලාන්ත නොවෙත්. නැවත

‘වාතුද්දසිං’- යනු මේ ගාථාවෙන් සාමණේරයාගේ ශරීරයෙහි බැසීගත් යක්ෂණිය කිය.

‘ආවිවා යදිවා රහො’- යනු කිසිවෙකුගේ හමුවෙහි හෝ නොහමුවෙහි.

‘පමුත්තත්ථි’- යනු මිදීමක් ඇත්තේය.

උප්පච්චාපි’- යනු උඩපැනද, ඉදින් පක්ෂියකු මෙන් උඩපැන ඉහිලයයිද එපමණකිනිදු ඔහුට මිදීමක් නැත්තේයයි කියයි. මෙසේද කියා සාමණේරයා මිදීය. සාමණේර තෙමේ ඇස් හැරියේය. මව කෙස් විසුරුවා ආශ්වාස කරන්නී ප්‍රශ්වාස කරන්නී හඬයි. හෙතෙමේ අමනුෂ්‍යයෙකු විසින් ගන්නා ලද්දෙක්මිසි නොදනියි. බලන්නේ වනාහි මම පෙර පුටුවෙහි හුන්නෙමි. මවද නුදුරෙහි හිඳ සහල් සෝදයි, දැන් වනාහි බිම හුන්නේ වෙමි. මාගේ මවද ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කරන්නී හඬයි. සියලු ගම්වැසියෝද රැස්වූවාහුය. මේ කුමක් නිසාදැයි හොත්තේම ‘මතං වා අම්ම’ යන ගාථාව කිය.

‘කා මෙ වජ්ජිත්වාන- යනු ද්විවිධ කාමයන් හැර.

‘පුත්‍රාගච්ඡතෙ’- යනු උපැවිදිවීම් වශයෙන් එයි.

‘පුත්‍ර ජීවං මතොහි සො’- යනු උපැවිදිව නැවත ජීවත් වන්නේද හෙතෙමේ මළ කෙනෙකු වැනිය. එනිසා හඬන්නෙයි ඔහුට කියයි. දැන් මොහුට ගිහිගෙයි විසීමෙහි දොස් දක්වන්නී කුක්කුලා යනාදිය කිය. එහි කුක්කුලා යනු ගිහිගෙයි විසීම වනාහි උෂ්ණාර්ථයෙන් කුක්කුලා නම් වෙයි.

‘කස්ස උපජික්ඛාපයාමසෙ’- යනු පෙරළා යන්නා. ඔබ වහන්සේට යහපතක් වේවායි මෙසේ කියා උපැවිදි වනු කැමතිවූද නුඹ යකු විසින් යම් මෙ විප්‍රකාරයකට පමුණුවන ලද්දේය. අපි කවරදාට වෝදනා කරමිද විශෙෂයෙන් වෝදනා කරමිද ආරොවනය කරමිදැයි කියයි.

‘පුත්‍ර ය්තිකු මිච්ඡසි’- යනු ගිනිගත් ගෙයින් බැහැර කරණ බඩුවක් මෙන් ගිහිගෙයින් බැහැරවී බුදුසසුනෙහි පැවිදි වූයේ නැවත මහා ගින්නක් සමානවූ ගිහිගෙයි දැවෙන්නට කැමති

වෙහිද යන අර්ථයි. හෙතෙමේ මව නැවත නැවත කියත්ම සලකා විලි බිය පිළිලැබ මට ගිහි භාවයෙන් ප්‍රයෝජනයක් නැතැයි කිය. ඉක්බිති මොහුගේ මව දරුව, යහපතැයි සතුටු වුවා ප්‍රණීත බොජුන් වළඳවා දරුව කොපමණ වස් ඇත්තේ වෙහිදැයි විචාළේය. උපාසිකාව, පිරිපුන් වස් ඇත්තේ වෙමියි කිය. එසේනම් දරුව උපසම්පදාව කරවයි තුන් සිවුරු සඵ දුන්නේය. හෙතෙමේ තුන් සිවුරු කරවා උපසම්පදා වූයේ බුද්ධ වචනය ඉගෙනගන්නේ ත්‍රිපිටකධරයකු වී සීලාදීන් පැමිණි තැන්හිදී එය පුරන්නේ නොබෝ කලකින්ම රහත් බවට පැමිණ මහා ධර්ම කටීකයෙකු වී එක්සිය විසි අවුරුද්දක් සිට සියලු දඹදිව කළඹා පිරිනිවන් පෑවේය. (පස් වැන්නයි.)

(10-1-6) සවැන්නෙහි-

‘ජෙනවනෙ’- යනු ජෙනවන ප්‍රත්‍යාන්තයෙහි කොසබ්බකුටි නම් එකක් ඇත. එහි වාසය කරයි.

‘ධම්මපදාති’- යනු මෙහි වෙන වෙනම සංග්‍රහයට නගන ලද සවිසි වගක් ඇති පෙළයයි අභිප්‍රේතය. එහි ස්ථවිර තෙමේ එසමයෙහි ඇතුල්වෙතෙර හුන්නේ මධුරස්වරයෙන් උස් හඬින් අප්‍රමාද වර්ගය කියයි.

‘එවං නොසෙසි’- යනු ඕ නොමෝ වනාහි පියංකර නම් පුතු ඇකයෙන් ගෙණ ජෙනවනයට පශ්චිම භාගයෙහි පටන් ගොදුරු සොයන්නී පිළිවෙළින් නුවරට අභිමුඛව මළ මුත්‍ර කෙළ සොටු යන නරක බොජුන් සොයන්නී තෙරුන්වහන්සේ වසන තැනට පැමිණ මධුර ස්වරය ඇසීය. ඇයගේ ඒ ශබ්දය සිටි ආදිය සිඳ ඇට මිඳුලු විනිවිද හෘදයංගමව සිටියේය. ඉක්බිති ඇයට ගොදුරු සෙවීමෙහි සිතකුදු නො උපන්නේය. නමන ලද කන් ඇත්තී ධර්මයම අසන්නී සිටියාය. යක් දරුවාට වනාහි ලදරු බැවින් ධර්ම ශ්‍රවණයෙහි සිතකුදු නො උපන්නේය. හෙතෙමේ පිළිකුළින් පෙළුනු බැවින් මව කවර හෙයකින් ගිය ගිය තැන කණුවක් මෙන් සිටිහිද? මට කැ යුතු දෙයක් හෝ බිඳිය යුතු දෙයක් හෝ නොසොයයි. නැවත නැවතත් මවට චෝදනා කරයි. ඕ නොමෝ මාගේ ධර්ම ශ්‍රවණයට අන්තරායයක් කෙරේයයි පුතා ‘මා සද්දංකරි පියංකරයයි මෙසේ සතුටු කෙළේය.

‘එහි මා සද්දං කරි’- යනු ශබ්ද නොකරව.

‘පාණෙසු ව’- යනු ගාථාවෙන් ඕ නොමෝ තමාගේ ධර්මතාවයෙන් සමාදන්වූ පඤ්ච සීලය දක්වයි. එහි

‘සංයමාමසෙ’- යනු සංවර වෙමු සංයත වෙමු. මෙයින් ප්‍රාණසාතයෙන් වෙන්වීම ගන්නා ලදී. දෙවැනි පදයෙන් මුසාවාදයෙන් වෙන්වීමද තුන්වැනි පදයෙන් සෙසු චිරති තුණද ගන්නා ලදහ.

‘අපිමුඤ්චෙම පිසාව යොනියා’- යනු දරුව යක්ෂ ලොකයෙහි උපන් මේ පඤ්ච වෙවයන් දුරුකොට කරුණු වශයෙන් පිළිපැද මේ බඩගිනි දුකෙන්ද පිසාව යක්ෂයොනියෙන් මිදෙමුයි කියයි. (සවැන්නයි) (10-1-7) සත් වැන්නෙහි-

‘තෙනධො පනසමයෙන’- යනු සූර්යායාගේ අස්තයට යන අවස්ථාවෙහි එකල්හි වනාහි භාග්‍යවත් තෙමේ පස්වරුයෙහි මහා ජනයාට ධර්මය දෙශනා කොට මහාජනයා යවා නාන කොටුවෙහි නා ගදකිළි පිරිවෙණෙහි පණවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි පෙරදිග ලොකධාතුව බලමින් හුන්නේය; ඉක්බිති එකවාරික, ද්විවාරික ආදී පංසුකුලික, පිණ්ඩපාතික හික්ෂුහු තම තමාගේ වසන ස්ථානයන්ගෙන් නික්ම අවුත් බුදුරදුන් වැද රත් තිරයකින් වට කරන්නාක් මෙන් හුන්නාහුය. ඉක්බිති ඔවුන්ගේ අදහස දැන ශාස්තෘ තෙමේ නිර්වාණ ප්‍රතිසංයුක්ත ධර්ම කථාවක් කිය.

‘එවං තොසෙසි’- යනු ඕ නොමෝ වනාහි දුච ඇකයෙන් ගෙණ පුතු ඇඟිල්ලෙන් ගෙණ දෙවරම පිටුපස පිරිකෙව් කළ පවුර අසල මළ මුත්‍ර කෙළ සොටු සොයන්නී පිළිවෙළින් දෙවරම දොර කොටුවට පැමිණියාය. ආනන්දය, පාත්‍රය ගෙණෙව, සිවුර ගෙණව, ඉඳුල්කන්නන්ට දන් දෙවයි කියන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශබ්දය හාත්පසින් දොළොස් රියනක් පමණට ගණියි. ධර්ම දෙශනා කරද්දී ඉදුනුත් සක්වල කෙළවර කොට පිරිස හිඳියි. යම්සේ පිරිස කෙළවර දක්වා විහිදයයිද පිරිසෙන් පිටට එක් අගලක් පමණකුදු පිටට නොයයි. නොකරුණෙන් මිහිරි හඬ නොනසිවා කියයි. එහි මේ යක්ෂණිය පිරිසෙන් පිට

සිටියා ශබ්ද නො අසයි. දොර කොටුවෙහි සිටියාවූ මැයට වනාහි මහත්වූ බුද්ධච්චිඤ්ඤා ඉදිරියෙහි සිටියා ගඳකිළිය පෙනෙයි. ඔ නොමෝ සුළඟ නැති තැන පහන් සිඵවක් මෙන් එකල්හි බුද්ධ ගෞරවයෙන් අන් කුකුස් ආදිය නැත්තාවූ නිශ්චල පිරිස දැක ඒකාන්තයෙන් මෙහි කිසියම් බෙදිය යුතු බවුවක් වන්නේය. යම් හෙයකින් මම ගිතෙල්, තෙල්, මී, හකුරු යනාදියෙන් කිසිවක් පාත්‍රයෙන් හෝ අතින් හෝ වැගිරෙන්නක් බිම හෝ වැටුන දෙයක් ලබන්නෙමි යි ඇතුල් වෙහෙරට පිවිසියේය. දොර කොටුවෙහි දොර කොටුව ආවරණය කරන්නන් වළක්වනු සඳහා සිටියාවූ දෙවිදුව යක්ෂණියගේ වාසනාව දැක නොවැලැක්වීය. පිරිස සමග එක්වීමෙන් මිහිරි හඬ ඇයගේ සිව් ආදිය සිද අටමිදුලු හා වෙලි සිටියේය. ධර්මශ්‍රවණය පිණිස නිශ්චලව සිටියාවූ ඇයට පෙර පරිද්දෙන්ම පුත්‍රයෝ වෝදනා කළහ. ඔ නොමෝ මාගේ ශ්‍රවණයට අන්තරායයක් කරත් යයි 'තුණ්හි උත්තරිතෙ හොති' යනුවෙන් මෙසේ පුත්‍රයන් සතුව කෙළේය.

එහි 'යාව' - යනු යම්තාක් ධර්මය අසමිද ඒතාක් නිශ්ශබ්දවූ යන අර්ථයි.

'සබ්බගන්ථජ්ජ මොවනං' - යනු නිවණට පැමිණ සියලු බැඳුම් මුදත්. එහෙයින් එය 'සබ්බගන්ථජ්ජ මොවනං' යනු කියනු ලැබේ.

'අතිවෙලා' - යනු වෙලාව ඉක්මවූවාහු ප්‍රමාණය ඉක්මවූවාහු

'පියායනා' - යනු මග්ගනායි සේයි ප්‍රාර්ථනාවයි.

'තතො පියතරං' - යනු මේ ධර්මයාගේ යම් මේ ප්‍රාර්ථනයක් සෙවීමක් වෙයිද මෙය මට ඊට වඩා ඉතා ප්‍රියය යන අර්ථයි. පියතරා යනුද පාඨයකි.

'පාණිනං' - යනු යම්සේ සත්වයා දුකින් මුද්‍යයිද, කවුරුන් මුද්‍යයිද යනු ප්‍රාණිත්යයි ගෙන කිව යුතුයි.

'යං ධම්මං අභිසම්බුද්ධං' - යනු යම් ධර්මයක් භාග්‍යවත් තෙමේ අවබෝධ කෙළේද?

'තුණ්හි භුතයං උත්තරා' - යනුන මම පමණක් නොවෙමි. මාගේ සහෝදරියවූ මේ උත්තරාවද නිශ්ශබ්ද වූවා සිටියි.

‘සද්ධම්මස්ස අනඤ්ඤාය’- යනු මව, අපි පෙරද මේ ධර්මයම නොදැන දැන් මේ සාපිපාසාදී දුක් අනුභව කරන්නාහු දුකසේ හැසිරෙමු.

‘චක්ඛුමා’- යනු ඇස් පසක් කරණකොට ගෙන චක්ඛුමා නම්.

භාග්‍යවත් තෙමේ ධර්මය දෙශනා කරන්නේම පිරිස සලකන්නේ ඒ යක්ෂණියගේද යක් දරුවාගේද සෝවාන් ඵලයෙහි වාසනාව දැක දේශනාව වෙනස් කොට සිවුසස් කථාව දැක්වීය. ඒ අසා එම ප්‍රදේශයෙහිම සිටියාවූ යක්ෂණියක් පුතු සමග සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියාය. මැයගේ දුවටද වනාහි වාසනාව ඇත. ඉතා ලාබාල බැවින් දේශනාව අවබෝධ කරන්නට නොහැකිවීය. දැන් ඒ යක්ෂණිය පුතුව අනුමොදන් කරන්නී ‘සාධුබො පණ්ඩිතො නාම, යනාදිය කිය.

‘අජ්ජානං සමුග්ගතා’- යනු මම වනාහි අද සංසාරයෙන් නැගී සිටියේ විශේෂයෙන් නැගී සිටියේ වෙමි. සසුනෙහි හෝ නැගී සිටියේ විශේෂයෙන් නැගී සිටියේ වෙමි. නුඹද සැප ඇත්තේ වෙහි යනුයි.

‘දිට්ඨානි’- යනු මා විසින්ද තා විසින්ද දක්නා ලදහ.

‘උත්තරාපි සුණාතු මෙ’- යනු අපගේ චතුරාර්යාසත්‍ය ප්‍රතිවේධ භාවය මාගේ දුව වූ උත්තරාවද අසාවායි කියයි.

සත්‍ය ප්‍රතිවේධයන් සමගම ඕ තොමෝද සුවිලෝමයා මෙන් සියලු කුෂ්ට මස්පේසි ආදී භාවය හැර පුත්‍රයා සමග දිව්‍ය සම්පත්තිය ලැබීය. මැයගේ දුව වනාහි යම්සේ වනාහි ලෝකයෙහි මවුපියන් විසින් ඵෙශ්වර්යාය ලද කල්හි පුතුන්ටද එය ලැබෙයිද මෙසේ මවගේ ආනුභාවයෙන්ම සම්පත්තිය ලැබීය. එතැන් පටන්ම ඕ තොමෝ පුත්‍රයන් සමග ගදකිළිය සම්පයෙහි ගසකම වෘක්ෂ නිවාසය ලැබ සවස හා උදෑසන බුද්ධ දර්ශනය ලබමින් ධර්මය අසමින් බොහෝ කාලයක් එහිම විසීය. (සත්වැන්නයි.)

(10-1-8) අටවැන්නෙහි-

'කෙනවි දෙව කරණියෙන' - යනු වෙළඳ කර්මය අභිප්‍රේතය. අනේපිඩු සිටුද රජගහ නුවර සිටුද ඔවුනොවුන් සොහොයුරියන්ගේ ස්වාමියෝ වෙත්. යම් කලෙක රජගහ නුවර පිටරට බඩු බොහෝ වටනේ වෙයිද එකල්හි රජගහ සිටුතුමා ගැල් පන්සියයකින් එය ගෙන සැවැත් නුවරට ගොස් යොදනක් පමණ සිටියේ තමා ආ බව දන්වයි. අනේපිඩු සිටුතුමා පෙර ගමන් ගොස් ඔහුට මහත් සත්කාර කොට එක් යානයකට නංවා සැවැත්නුවරට පිවිසෙයි. හෙතෙමේ ඉදින් බඩු ඉක්මණට විකුණුවයිද විකුණයි, එසේ නොවේ නම් සහෝදරියගේ ගෙදර තබා යයි. අනේපිඩුසිටුද එසේම කරයි. ඒ මෙතෙමේ එකල්හිද ඒ කටයුත්තෙන්ම ගියේය. මෙය ඒ සඳහා කියන ලදී.

එදවස වනාහි රජගහ සිටුතුමා යොදනක් පමණෙහි සිටියාවූ අනේපිඩු සිටු ආ බව දැන්වීම පිණිස යවන ලද හසුන නොඇසීය. ධර්මශ්‍රවණය පිණිස විහාරයට ගියේය. හෙතෙමේ ධර්ම කථාව අසා හෙට පිණිස බුද්ධප්‍රමුඛ භික්ෂුසංඝයාට ආරාධනා කොට තමන්ගේ ගෙයි උදුන් කැණවිම් දර පැලවිම් ආදිය කැරවීය. අනේපිඩු සිටුතුමාද දැන් මට පෙර ගමන් කරන්නේය. දැන් පෙර ගමන් කරන්නේයයි ගෙයි දොරද පෙර ගමන් නොලැබ ඇතුල්ගෙට පිවිසියේ බොහෝ පිළිසඳරද නොලැබීය. මහසිටුවරය, දරු පැටවුන්ගේ සුවදුක් කෙසේද? මාර්ගයෙහි ක්ලාන්ත නොවූයේහිදැයි මෙපණක්ම පිළිසඳර විය.

හෙතෙමේ ඔහුගේ මහාව්‍යාපාරය දැක ගෘහපතිය, කීමෙක්ද ආවාහයෙක් හෝ වන්නේදැයි ධන්ධකයෙහි ආ ක්‍රමයෙන්ම කථාව පවත්වා ඔහුගේ මුවින් බුද්ධ යන ශබ්දය අසා පස්වණක් ප්‍රීතිය ලැබීය. එය ඔහුගේ හිසෙන් නැග පාපිට දක්වාද පාපිටින් නැග හිස දක්වාද යයි. දෙපසින් නැග මැදදී අවසන් වෙයි. මැදින් නැග දෙපසට යයි ප්‍රීතියෙන් අතරක් නැතිව ස්පර්ශ කරණු ලැබූ හෙතෙමේ ගෘහපතිය, නුඹ බුදුන් යයි කියයි. ගෘහපතිය, මම බුදුන්යයි කියමිසි මෙසේ තුන්වරක් විචාරා 'යම් මේ බුද්ධ' යන්නක් වෙයිද මෙම ශබ්දයද ලෝකයෙහි දුර්ලභයයි කීය. 'අසේසාසි බො අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති බුද්ධො තිර ලොකෙ උප්පන්නො' යනු මේ සඳහා කියන ලදී.

‘එතදහොසි අකාලො ඛො අප්ප්’- යනු හෙතෙමේ වනාහි ගෘහපතිය, ශාස්තෘ තෙමේ කොහි වෙසේදැයි විචාළේය. ඉක්බිති මොහුට බුදුවරයෝ වනාහි ලංවිය නොහැක. ආශීව්ෂයන් සමාන වෙත්. ශාස්තෘ තෙමේ සීත වනයෙහි වසයි, මේ වේලාවෙහි නුඹ වැන්නවුන් විසින් එහි යන්නට නොහැකියයි කීය, ඉක්බිති මොහුට මෙබඳු අදහසක් විය,

‘බුද්ධගතාය සතියා නිපජ්ජ’- යනු එදවස වනාහි මොහුට බඩු ගැල් පිළිබඳව හෝ උපස්ථායකයන් කෙරෙහි හෝ සිතකුදු නොඋපන්නේය. සවස කෑමද නොකෙළේය. සත්බුමු පහයට නැගී මොනවට අලංකාර කරන ලද උතුම් සයනයෙහි බුද්ධ බුද්ධයයි හැදෑරීම කරන්නේම හෙව නිද්‍රොපගත විය. ‘බුද්ධගතාය සතියා නිපජ්ජ’ යනු එයින් කියන ලදී.

‘රත්තියා සුදං තික්ඛත්තුං උට්ඨාසි පහාතන්ති මඤ්ඤමානො’- යනු පළමුකොට ප්‍රථමයාම ඉක්ම ගිය කල්හි නැගිට බුදුන් සිහි කෙළේය. ඉක්බිති මොහුට බලවත් ප්‍රසාදයක් ඇති විය. ප්‍රීති ආලෝකය විය. සියලු අත්ධකාරය පහව ගියේය. පහන් දහස් ගණනක් දැල් උනාක් මෙන්ද සඳ නැගිකලක් මෙන්ද හිරු නැගි කලක් මෙන්ද විය. හෙතෙමේ ප්‍රමාදයට පැමිණියේ වෙමි, රැවටුනේ වෙමි, සුර්යායා උදාවියයි නැගිට අහස්තලයෙහි සිටියේ වන්ද්‍රයා බලා එක් යාමයක් ඉක්ම ගියේ අන්‍යවූ යාම දෙකක් ඇතැයි නැවත පිවිස හොත්තේය. මේ උපායෙන් මධ්‍යමයාමය අවසන්හිද පශ්චිම යාමය අවසන්හිදැයි තුන්වරක් පිබිදියේය. පශ්චිම යාමය අවසන්හි වනාහි ඉතා උදෑසනම නැගිට අහස්තලයට ගොස් මහදොරට අභිමුඛව විය. සත්බුමුපහයෙහි දොර තෙමීම විවෘත විය. හෙතෙමේ පහයෙන් බැස ඇතුල්වීටියට පිළිපන්නේය.

‘විවරිංසු’- යනු මේ මහ සිටුවරයා බුද්ධොපස්ථානයට යන්නෙමිසි නික්මියේ පළමු දර්ශනයෙන්ම සොවාන් ඵලයෙහි පිහිටා රත්නත්‍රයට අග්‍ර උපස්ථායකයකු වී අසද්‍යාග සංඝාරාමයක් කොට සිවුදිග ආර්යා සංඝයාට නො වසන ලද දොර ඇත්තේ වන්නේය. මොහුට දොර වසන්නට නුසුදුසුයයි සිතා විවෘත කළහ.

'අන්තර්ධායි' - යනු රජගහ නුවර වනාහි ගැවසී ගත් මිනිසුන් ඇත්තේය. ඇතුල් නුවර නව කෝටියක්ය. පිටනුවර නව කෝටියක්දැයි එය ඇසුරු කොට අටළොස් කෝටියක් මිනිස්සු වසත්. අවේලාවෙහි මළ මිනිසුන් පිටත බැහැර කරන්නට නොහැක්කාහු අටල්ලක තබා බිහිදොර තබත්. මහසිටු වරයා නුවරින් පිටත නික්මුණු කෙණෙහිම තෙත් සිරුර පයින් මැඩීය. අනිකාටද පිටිපයින් ගැසීය. මැස්සෝ උඩපැන හාත්පස විසුරුණාහ. දුගඳ නාස්ප්‍රටය හැපී සිටියේය. බුද්ධප්‍රසාදය තුනී විය. එහෙයින් මොහුගේ ආලෝකය අතුරුදහන් විය. අන්ධකාරය පැතුරුණේය.

'යද්දමනුස්සාවෙයි' - යනු සිටුවරයාගේ උත්සාහය ඇතිකර වන්නෙමියි රන් කිකිණියක් ගටන්නාක් මෙන් මිහිරි හඬින් ශබ්දය ඇස්විය.

'සතං කඤ්ඤා සහස්සානි' - යනු මුල් පදයෝද මේ සහස්ස පදයම සමග සම්බන්ධ වෙත්. යම්සේ වනාහි කන්‍යාවන් ලක්ෂයක්ද ඇතුන් ලක්ෂයක්ද අසුන් ලක්ෂයක්ද රිය ලක්ෂයක්ද යනු මෙහි අර්ථයි. මෙසේ එකිනෙකින් ලක්ෂයක්ම දක්වන ලදී.

'පදවිතිහාරස්ස' - යනු පද විතිහාරය නම් සමගමණයෙහි පා දෙකක් අතරෙහි මිටි රියනක් පමණි.

'කලං නාග්ඝන්ති සොලසිං' - යනු ඒ එක් පදවිතිහාරයක් සොළොස් කොටසක් කොට එයින් එක කොටසක් නැවත සොළොස් අයුරකටද එයින් එක් කොටසක් සොළොස් අයුරකටදැයි මෙසේ සොළොස් වාරයක් සොළොස් අයුරකින් බෙදුනහුගේ එක් කොටසක් 'සොලසී' කලා නම්. ඒ සොළොස් කලාව තරම් මේ සාර ලක්ෂය නො වටීයයි මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. ඇතුන් ලක්ෂයක්ද අසුන් ලක්ෂයක්ද රිය ලක්ෂයක්ද කන්‍යාවන් ලක්ෂයක්ද යන ඔවුහුද වනාහි පළෙනා ලද මුතු මැණික් කොඩොල් ඇත්තාහු සියලු දඹදිව රජ දුවරු හෝ මෙපමණ ලැබීම්වලට වඩා විහාරයට යන්නහුගේ ඒ සොළොස් කලා ප්‍රමාණවූ ප්‍රදේශයෙහි පහළවන චේතනාව අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨය. මේ විහාර ගමන වනාහි කුමකගේ වශයෙන් ගන්නා

ලදද යනු වෙහෙරට ගොස් නොඅනතුරකින් සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටන්නහුගේ සුවද මල් ආදියෙන් පූජා කරන්නෙමි, වෙව්තාය වදින්නෙමි, ධර්මය අසන්නෙමි, පහන් පූජා කරන්නෙමි, සංඝයාට ආරාධනා කොට දන් දෙන්නෙමි, ශික්ෂා පදයන්හි හෝ සරණයන්හි හෝ පිහිටන්නෙමියි හෝ යන්නහුගේ වශයෙන් සුදුසුමය.

‘අන්ධකාරො අන්තරධායි’- යනු හෙතෙමේ වනාහි සිතිය මම එකකු ලෙස සනිටුහන් කරමිද මට අනුයුක්තයෝද ඇත්තාහුය. කවර හෙයකින් බිය වෙමිදැයි සුරයෙක් විය. ඉක්බිති මොහුට බලවත් බුද්ධ ප්‍රසාදයක් පහළ විය. එහෙයින් අන්ධකාරය අතුරුදහන් විය යනුයි. අනික් වාරයන්හිද මේ ක්‍රමය මැයි, තවද පසුපස යන්නේ භයජනකවූ සොහොන් මගෙහි ඇටසැකිලි මස් ලේ ආදීවූ නොයෙක් වැදෑරුම් කුණපයන් දිටිය. බලු සිවල් ආදීන්ගේද ශබ්දය ඇස්විය. ඒ සියලු උවදුරු නැවත නැවත බුදුන් කෙරෙහිවූ ප්‍රසාදය දියුණු කොට මඩිමින් ගියේමය.

එහි ‘සුදත්ත’- යනු ඒ සිටුතෙමේ වනාහි යන්නේම සිතිය. මේ ලෝකයෙහි පුරණ කස්සප ආදීවූ බොහෝ තීර්ථකයෝ අපි බුදුවරයෝය. අපි බුදුවරයෝයයි කියත්. කෙසේ නම් මම බුදුරදුන්ගේ බුදු බව දැනගන්නෙමිදැයි ඉක්බිති මොහුට මෙබඳු අදහසෙක් පහළ විය. මට ගුණ වශයෙන් උපන් නම මහජනයා දැනියි. කුලය විසින් මට දෙන ලද නම වනාහි මා හැර අන් කිසිවෙක් නොදැනියි. ඉදින් බුදුවරයෙක් වන්නේ නම් කුලයෙන් දෙන ලද නමෙන් මා අමතන්නේය. ශාස්තෘතෙමේ ඔහුගේ සිත දැන මෙසේ කිය.

‘පරිනිබ්බතො’- යනු ක්ලේශ පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවියේය.

‘ආසන්නියෝ’- යනු තෘෂ්ණාවෝ.

‘සන්තිං’- යනු ක්ලේශයන්ගේ සංසිද්ධිමට,

‘පප්ප්‍රයා’- යනු පැමිණ මෙයද වනාහි කියා ශාස්තෘතෙමේ ඔහුට පිළිවෙළ කථාව දෙශනා කොට මතුයෙහි වතුස් සත්‍යය ප්‍රකාශ කෙළේය. සිටු තෙමේ ධර්ම දේශනාව අසා සෝවාන්

එලයෙහි පිහිටා බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයාට ආරාධනා කොට දෙවෙනි දවසෙහි පටන් මහ දන් දෙන්නට පටන් ගත්තේය. බිම්බිසාර ආදීහු ඔබ ආගන්තුකයෙකි. යමක් නොසැහෙයිද එය මොබින් ගෙන්වා ගනු මැනවයි සිටුවරයාට පණිවුඩ යුවත්, හෙතෙමේ නුඹ වහන්සේලා බොහෝ කටයුතු ඇත්තෝයයි සියල්ල පිළිකෙව් කොට ගැල් පන්සියයකින් ගෙණ එන ලද ධනයෙන් මහදන් දුන්නේය. දන් කෙළවරද භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සැවැත් නුවර වස් විසීම දන්වා රජගහ නුවරටද සැවැත් නුවරටද අතර යොදුනෙන් යොදුනෙහි ලක්ෂයක් දී පන්සාළිසක් විහාරයන් කරවන්නේ සැවැත් නුවරට ගොස් දෙවිරම් මහ වෙහෙර කරවා බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයාට පැවරීය. (අටවැන්නයි.) (10-1-9)

නවවැන්නෙහි-

‘රටිකාය රටිකං’- යනු එක් විටියක් ගෙන එයින් අනික් විටියකට යන්නේ විටියෙන් විටියට එළඹුනේ නම් වෙයි. සතරමං සන්ධියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙහිද රටිකා යනු විටියයි.

‘සිංඝාටකං’- යනු සතරමංසන්ධියයි.

‘කිං මෙ කතා’- යනු මොවුහු කුමක් කරණ ලද්දාහුද? කුමක් කරන්ද යන අර්ථයි.

‘මධු පිතාව සෙය්‍යරෙ’- යනු මුද්දික එල යුෂ පිවාක්හු මෙන් නිදන්. බොන ලද තැනැත්තේ වනාහි හිස ඔසවන්නට නොහැක්කේ වෙයි. සිහිසන් නැත්තේව නිදයිමය. එහෙයින් මෙසේ කිය.

‘තං ව පන අප්පට්චානියං’- යනු ඒ ධර්මයද ඉවත් නොකළ යුතුයයි දෙශනා කරයි. බාහිරවූ මිහිරිවූ භෝජනය නමුදු නැවත නැවත අනුභව කරන්නහුට රුචි නොවේ. බැහැර කරව්, මෙයින් කවර ප්‍රයෝජනයක්දැයි හෙළිය යුතු බැහැර කළ යුතු වෙයි. මේ ධර්මය මෙසේ නොවේ. මේ ධර්මය පණ්ඩිතයෝ අවුරුදු සියයක්ද අවුරුදු දහසක්ද අසන්නාහු තෘප්තියට නොයත්. එහෙයින් ‘අප්පට්චානියං’ යනු කිය.

‘අසෙවන කමොජවං’- යනු නොවැගිරෙන හෙවත් නොඉසින ලද ඔපවත්වූ යම්සේ වනාහි නොමුසු කිරිබත් ආදියද

ගිනෙල් මී සකුරුවලින් ආසින්න වූවාහුම යොදන ලද්දාහුම මිහිරි ඔපවත් වෙත්ද මේ ධර්මය මෙසේ නොවේ. මේ ධර්මය වනාහි තමාගේ ස්වභාව වශයෙන් මිහිරි වූයේද ඔපවත් වූයේද වෙයි. අනිකකු විසින් විසින් අනන්ත ලද්දේ එසේ නොමවෙයි. එහෙයින් 'අසෙවනක මොපවං' යනු කිය.

'පිවත්ති මඤ්ඤ සප්පඤ්ඤා' - යනු පණ්ඩිත පුරුෂයෝ බොන්නාක් මෙන්.

'වලාහකාමී වද්ධගු' - යනු වලා අතරින් නික්මුණු ජලය ග්‍රීෂ්මයෙන් තැවුනු මගීහු මෙන්. (නවවැන්නයි) (10-1-10) දසවැන්නෙහි-

'පුඤ්ඤං වන පසවි බහුං,- යනු ඒකාන්තයෙන්ම බොහෝ පින් රැස් කළේය.

(දසවැන්නයි) (10-1-11)

එකොළොස් වැන්න අරුත් නො ගැඹුරුමයි

(එකොළොස් වැන්නයි) (10-1-12) දොළොස්වැන්නෙහි-

'ආළවියං' - යනු ආළවී යන ඒ රටද නගරයද ඒ භවනයද නුවරට නුදුරෙහි ගවුචක් පමණ සිටියේය. භාග්‍යවත් තෙමේ එහි වසන්නේ ඒ නුවර ඇසුරුකොට අළුවිනුවර වාසය කෙරේයයි කියන ලදී.

'ආලවකස්ස යක්ඛස්ස භවතෙ' යනු මෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි

ආලවක රජු වනාහි නොයෙක් නාටක උපයෝගයන් සිදුවා සොරුන් වළකනු පිණිසද විරුද්ධ රජුන් අවුරුණු පිණිසද ව්‍යායාම කිරීම පිණිසද සත්දවසෙන් සත් දවස මුවදඩයන්නේ එක් දිනක් බලකාය සමග කතිකාවක් කෙළේය. යමකුගේ පාර්ශවයෙන් මුවා පලායෙයිද, ඔහුටම හේ භාර වෙයි යනුවෙනි. ඉක්බිති ඔහුගේම පාර්ශවයෙන් මුව පලා ගියේය. ජවසම්පන්නවූ රජ තෙමේ වනාහි දුන්න ගෙන පා ගමන් ඇත්තේම තුන් යොදුනක් ඒ මුවා ලුහුබැන්දේය. එණි මාගයෝ වනාහි තුන් යොදුන් වේගය ඇත්තෝ වෙත්. ඉක්බිති ක්ෂයවූ වේගය ඇති ජලය තිබෙන තැනකට පිවිස සිටියාවූ ඒ මුවා නසා දෙකට සිඳ

මාංශයෙන් වැඩක් නැත්තේ නමුදු මුවා ගන්නට නොහැකිවිය යන අපවාදය මුදන පිණිස කඳෙන් ගෙන එන්නේ නුවරට නුදුරෙහි සනවු පන්දළු ඇති මහනුග රූකක් දැක විඩාව දුරු කරණු පිණිස එය මුලට පැමිණියේය. ඒ නුගරුකෙහිද ආළවක යක්ෂයා වෙසවුනු මහ රජු හමුවෙන් හවනයක් ලැබ මධ්‍යාහ්ණ වේලාවෙහි ඒ ගසේ සෙවනැල්ලෙන් ස්පර්ශ කෙරුණු ප්‍රදේශයට පිවිසියාවූ ප්‍රාණීන් කමින් වාසය කරයි. හෙතෙමේ ඔහු දැක කන්නට පැමිණියේය. රජ තෙමේ ඔහු සමග කතිකාවක් කෙළේය. මා මුදව, මම නුඹට දවසක් දවසක් පාසා මිනිසකුද බත් සැලියක්ද එවන්නෙමි යනුයි යක්ෂ තෙමේ නුඹ රාජපරිභොගයෙන් ප්‍රමාද වූයේ නොසිහි කරන්නෙහි මම වනාහි හවනයට නොඑළඹියාවූද නොඅනු දන්තාවූද කෙනෙකු කන්නට නොලබමි. ඒ මම පින්වතාද හරින්නෙමිදැයි නොමිදුවේය. රජ තෙමේ යම් දවසක නොඑව්වෙමිද එදවස මා ගෙන කවයි තමන් අනු දන්වා ඔහුගෙන් මිදුනේ නුවරට අභිමුඛව ගියේය.

බල සෙනග මාර්ගයෙහි කඳවුර බැඳ සිටියේ රජු දැක මහ රජ කිම, අපකීර්ති භය හේතු කොට ගෙන මෙසේ ක්ලාන්ත වූයෙහිදැයි කියන්නේ පෙර ගමන් කොට පිළිගත්තේය. රජු ඒ ප්‍රචාන්තිය නොදන්වා නුවරට ගොස් කරණ ලද ආහාර කෘත්‍යය ඇත්තේ නගරාරක්ෂකයා අමතා මේ කරුණ දැන්වීය. නගරාරක්ෂක තෙමේ කිම? දේවයන් වහන්ස, කල් පිරි සිඳිමක් කළේදැයි කීය. යහළුව නොකරණ ලද්දේය. දේවයන් වහන්ස නරකක් කරන ලදී. අමනුෂ්‍යයෝ වනාහි පිරිසුම් මාත්‍රයක්ම ලබන්. නොපිරිසිඳි කල්හි වනාහි ජනපදයට විපතක් වන්නේය. දේවයන් වහන්ස වේවා එතකුදුවුවත් මෙසේ කෙළේය අල්පෝක්සාහිව නුඹ වහන්සේ රාජ්‍යය සුවය විඳින සේක්වා මම මෙහි කළයුතු දෑ කරන්නෙමියි හෙතෙමේ කලින්ම නැගිට සිරගෙයි දොරටුවෙහි සිට යම් යම් කෙනෙක් වධයට පැමිණ විය යුතු වෙත්ද ඔවුන් ඔවුන් සඳහා යමෙක් ජීවත්වීමට කැමති වෙයිද හෙතෙමේ නික්මේවායි කියයි. යමෙක් පළමුව නික්මෙයිද ඔහු ගෙට පමුණුවා නහවා කවාද මේ බත්සැලිය යකුට දෙවයි

යවයි. ඔහු ගසමුලට පිවිසි කෙණෙහිම යක්ෂයා බිය ජනක ආත්ම භාවයක් මවා අල කැල්ලක් මෙන් කයි. යකුගේ අනුභාවයෙන් වනාහි මිනිසුන්ගේ කෙස් ආදිය පටන් කොට ඇති මුළු සිරුර වෙඳරු පිඩක් මෙන් වෙයි. යකුට බන් ගෙන්වාගෙන ගිය පුරුෂයෝ ඔහු දැක බිය වූවාහු මිත්‍රයකුට සේ දැන්වූහ. එතැන්පටන් රජු සොරුන් ගෙන යකුට දෙත්යයි මිනිස්සු සොරකමින් වැළකුණාහුය. ඉන් පසු කාලයක අළුත් සොරුන්ගේ අභාවයෙන්ද පුරාණ සොරුන්ගේ ක්ෂය වීමෙන්ද සිරගෙවල් ශුන්‍ය වූහ.

ඉක්බිති නගරාරක්ෂකතෙමේ රජුට දැන්විය. රජු තමන්ගේ ධනය කිසිවෙක් ලෝභයෙන් ගන්නේ නම් ඉතා යෙහෙකැයි නගර විචින්නී දැමවිය. එය පයින් ද ස්පර්ශ නො කෙළේය. හෙතෙමේ සොරුන් නො ලබන්නේ අමාත්‍යයන්ට දැන්විය. අමාත්‍යයෝ කුල පිළිවෙළින් එක එක මහළු කෙනෙකු යවමු. හෙතෙමේ ප්‍රකෘතියෙන්ම මාරයාගේ හමුවෙහි වැටෙයයි කීවාහුය. රජු අපගේ පියා අපගේ සීයා යවායයි මිනිස්සු කැළඹීම් කරත්, තොපට මෙය රුවි නොවේවායි වැළැක්විය. එසේ නම් දෙවයෙනි, උඩුකුරුව හොවින්නාවූ දරුවකු යවමු. එබඳු වූවහුට වනාහි මගේ මවයයි මගේ පියායයි ස්තේනයක් නැතැයි කීහ. රජ අනුදත්තේය. ඔවුහු එසේ කළහ. නුවර ළදරු මවුවරුද දරුවන් ගෙන ගර්භණී මවුවරුද පළා ගොස් අන් ජනපදයකදී දරුවන් වඩා ගෙන එත්. මෙසේ දොළොස් වසක් ගියාහුය. ඉන් පසු එක් දවසක් මුළු නුවරම සොයා එක දරුවකුද නොලැබ රජුට දැන්වූහ. දේවයිනි, නුඹ වහන්සේගේ පුතාවූ ආලවක කුමරු හැර දරුවෙක් නැතැයි කීය. රජු යම්සේ මාගේ පුතාට ප්‍රිය වේද මෙසේ සියලු ලෝකයාට තමාට වඩා ඉතා ප්‍රියවූ කෙනෙක් නැත. යවු ඔහුද දී මගේ ජීවිතය රකිවූ යනුයි.

එකල්හි වනාහි ආලවක කුමරුගේ මව පුතු නභවා සරසා දුහුල් සුඹුලුවෙහි කොට ඇකයෙහි නිදි කරවා හුන්නී වෙයි. රාජ පුරුෂයෝ රජුගේ අණින් එහි ගොස් කිරි මවුවරුන් සමග සොළොස් දහසක් අන්ත:පුර ස්ත්‍රීන්ද ඇයද විලාප කියද්දී හෙට යකුගේ ආහරය වන්නේයයි ඔහු ගෙන ගියාහුය.

එදවසද භාග්‍යවත් තෙමේ ඉතා අඵයම නැගිට දෙවිරම් වෙහෙර මහ ගදකිළියෙහි මහකුළුණු සමවතට සමවැද බුදු ඇසින් ලොව බලන්නේ ආලවක කුමරුගේ අනාගාමී ඵලයට පැමිණීමේ හේතුසම්පත්තියකුගේ සෝවාන් ඵලයට පැමිණීමද දෙශනාව කෙළවර සුවාසු දහසක් සත්වයන්ට ධර්මවක්ෂ්‍යස පහළවීමද දුටුවේය. හෙතෙමේ රාත්‍රිය පහන්වූ කල්හි පෙර බත් කිස කොට මොනොවට නිම කරන ලද පසු බත් කිස ඇත්තේ කළුවර පක්ෂයෙහි පවත්නාවූ හිරු බැස ගිය කල්හි දෙවැන්නකු නැතිව හුදකලාව පා සිවුරු ගෙන පා මගින්ම සැවැත් නුවරින් තිස් යොදුනක් ගොස් ඒ යකුගේ ගෙට පිවිසියේය. එහෙයින් 'ආලවකස්ස යක්ඛස්ස භවතෙ' යනු කියන ලදී.

කිම වනාහි භාග්‍යවත් තෙමේ යම් නුග මූලක ආලවකයකුගේ භවනය වීද එහි මූල විසීද. නොහොත් භවනයෙහි විසීද යනුය. භවනයෙහිමය. යම්සේ වනාහි යක්ෂයෝ තමාගේ භවනය දකින්නද භාග්‍යවත් තෙමේද එසේය. හෙතෙමේ එහි ගොස් ගෙයි දොර සිටියේය. එකල ආලවක තෙමේ හිමවතෙහි යක්ෂ සමාගමට ගියේ වෙයි. ඉන්පසු ආලවකයාගේ දොරටුපාලයාවූ ගුහ නම් යක්ෂයා භාග්‍යවතුන් වෙත එළඹ වැද ස්වාමීනි' භාග්‍යවත් තෙමේ විකාලයෙහි ආවේ කිමිදැයි කීය. ගුහය, එසේය ආවේ වෙමි. ඉදින් ඔබට අපහසුවක් නොවන්නේ නම් එක් රැයක් ආලවකයාගේ භවනයෙහි වසමිසි කීය. 'ස්වාමීනි මට අපහසුවක් නැත. තවද ඒ යක්ෂ තෙමේ කර්කශය, ඵරුෂය, මවු පියන්ටද වැදීමි ආදිය නොකරයි. භාග්‍යවතුන්ට මෙහි වාසය රුචි නොවේවා යනුයි. ගුහය, ඔහුගේ ස්වභාවය, දනිමි. මට කිසිදු අන්තරායක් නොවන්නේය. ඉදින් ඔබට අපහසුවක් නොවන්නේ නම් එක් රැයක් වසමි' යනුයි. දෙවනුවද ගුහ යකුතෙමේ භාග්‍යවතුන්ට ස්වාමීනි, ආලවක යක්ෂතෙමේ ගින්නෙන් රත්කළ කබලක් සමානය. මවුපියෝ යයි හෝ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝයයි හෝ ධර්මයයි හෝ නොදනියි. මෙහි ආවාද අයට චිත්තක්ෂෙපයක් හෝ කරයි. හෘදයද පලයි. පාදයන්ද ගෙණ පරසමුද්‍රයට හෝ පරසක්වළට

හෝ දමයි යනුයි. දෙවනුවද භාග්‍යවත් තෙමේ 'ගද්‍රහය, දැනිමි. ඉදින් ඔබට අපහසුවක් නොවන්නේ නම් එක් රැයක් වසමි' කිය. ස්වාමීනි, මට අපහසුවක් නැත. තවද ඒ යක්ෂ තෙමේ තමාට නොදන්වා අනු දන්නාවූ මා ජීවිතයෙන්ද තොර කරන්නේය, ස්වාමීනි, ඔහුට දන්වමි යනුයි. 'ගද්‍රහය, කැමතිසේ දන්වව' යනුයි එසේ නම් ස්වාමීනි, ඔබම දනුවයි භාග්‍යවතුන් වැද හිමවතට අභිමුඛව ගියේය. ගෙයි දොරද තෙමේම භාග්‍යවතුන්ට විවෘත විය. භාග්‍යවත් තෙමේ ගේ ඇතුළට පිවිස යම් තැනෙකිනි මොනොවට අලංකාර කැරුණු මංගල දිනයන්හි හිඳගෙන ආලවකයා සිරිය විදියද දිව රනින් කැරුණු එම පර්යාංකයෙහිම හිඳ රන් පැහැය මිදීය. එය දැක යකුගේ ස්ත්‍රීහු අවුත් භාග්‍යවතුන් වැද මොනොවට පිරිවරා හුන්නාහුය. භාග්‍යවත් තෙමේ පෙර තොපි දන් දී සිල් සමාදන්ව පිදිය යුත්තන් පුදා මේ සම්පත්තියට පැමිණියාහුය. දැනුදු එසේම කරවී ඔවුනොවුන් ඊර්ෂ්‍යාමාත්සර්යා ආදියෙන් මඬනා ලද්දෝ නොවසවියයි ආදී ක්‍රමයෙන් ඔවුනට ප්‍රකීර්ණ ධර්ම කථාවක් වදාළේය. ඔවුන් භාග්‍යවතුන්ගේ මිහිරි ශබ්දය අසා දහස් ගණන් සාධුකාර දී භාග්‍යවතුන් මොනොවට පිරිවරා හුන්නාහුමය. ගද්‍රහ තෙමේද හිමවතට ගොස් ආලවකයාට දැන්වීය. හවත් නිද්‍රකාණෙනි, ඔබගේ ගෙයි භාග්‍යවත් තෙමේ හුන්නේය යනු දන්නෙහිද? හෙතෙමේ ගද්‍රහයාට සංඥාවක් කෙළේය. නිශ්ශබ්ද වෙව. ගොස් කළ යුතු දෑ කරන්නෙමි යනුයි. පුරිස මානයෙන් වනාහි ලජ්ජිත වූයේ විය. එහෙයින් පිරිස මැද කිසිවෙක් නො අසන්නේයයි මෙසේ කෙළේය.

එකල්හි සාතාගිර - හෙමවත යක්ෂයෝ භාග්‍යවතුන් දෙවරමෙහිදීම වැද යක් සමාගමට යන්නෙමුයි පිරිවර සහිතව නොයෙක් යානයන්ගෙන් අහසින් යත්. අහසෙහිද යක්ෂයන්ට සියලු තැන්හි මාර්ගය නොම ඇත්තේය. අහසෙහිවූ විමානයන් බැහැර කොට මාර්ග ස්ථානයෙන්ම මාර්ගය වෙයි. ආලවකයාගේ විමානය වනාහි බිම පිහිටියේය මොනොවට ආරක්ෂා කරණ ලද්දේය, ප්‍රාකාරයෙන් මොනොවට වටකරණ ලද්දේය.

මොනොවට කරණ ලද අටලු ගොපුර ඇත්තේ වෙයි. මත්තෙහි රන් දැලින් වැසුනේ පෙට්ටියක් හා සමාන වෙයි. උසින් තුන් ගවු වකි. ඉන් මත්තෙහි මාර්ගය වෙයි, ඔවුහු ඒ ප්‍රදේශයට අවුත් යන්නට නොහැකි වූහ බුදුරදුන්ගේ වනාහි හුන්නාවූ අවකාශයට මාතුභාගයෙන් භවාග්‍රය දක්වා කිසිවෙක් යන්නට නොහැකි වෙයි. ඔවුහු මේ කුමක් දැයි ආවර්ජනා කොට භාග්‍යවතුන් දැක අහසෙහි දමන ලද ලෙඩ්ඩුපාතයක් මෙන් බැස වැද ධර්මය අසා පැදකුණු කොට භාග්‍යවතුනි, යක්ෂ සමාගමට යමුයි වස්තු තුන ප්‍රශංසා කරන්නෝ යක්ෂ සමාගමට ගියාහුය. ආළවක තෙමේ ඔවුන් දැක මෙහි හිඳිවුයයි බැහැරවී ඉඩදුන්නේය ඔවුහු ආළවකය යම්වූ නුඹගේ ගෙයි භාග්‍යවත්තෙමේ වාසය කරයිද, එය ඔබට ලාභයකි. ඇවැත්නි, යව භාග්‍යවතුන් සේවනය කරවයි ආළවකයාට දැන්වූහ. මෙසේ භාග්‍යවත් තෙමේ ගෙයිම වාසය කෙළේය යම් නුග ගසක ආළවකයාගේ භවනය වෙයිද එහි මුල නොවේ එහෙයින් 'එකං සමයං භගවා ආළවියං විහරති ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ යනු කියන ලදී.

'අථංඛො ආළවකො -පෙ- එතදවොව නික්ඛම සමණ'- යනු කවරහෙයකින් වනාහි මෙතෙමේ මෙසේ කීයේද? කෝප කරුණු කැමැත්තෙනි. එහි මෙසේ මුළු පටන් සම්බන්ධය දන යුතුයි. මෙතෙමේ වනාහි යම් හෙයකින් ශ්‍රද්ධාව නැත්තහුට ශ්‍රද්ධා කථාව දුශ්ශීලාදීන්ට ශීලාදී කථා මෙන් වෙයි, එහෙයින් ඒ යකුන්ගේ සම්පයෙන් භාග්‍යවතුන්ගේ ප්‍රශංසාව අසාම ගින්නෙහි ලූ ලුහු කැටයක් මෙන් අභ්‍යන්තරයෙහි කෝපයෙන් හෘදයවස්තුව ගැහෙමින් 'මගේ ගෙට යමෙක් පිවිසියේද ඒ භාග්‍යවත් තෙමේ නම් කවරෙක්දැයි කීය. 'ඇවැත්නි ඔබ අපගේ ශාස්තෘවූ භාග්‍යවතුන් නොදනිතියි ඔවුහු කීහ. යමෙක් තුමින භවනයෙහි සිටියේ පස්මහ බැලුම් බලා ආදී ක්‍රමයෙන් දම්සක්පැවතුම දක්වා කියන්නාහු ප්‍රතිසන්ධි ආදීන්හි දෙතිස් පූර්ව නිමිති කියා 'ඇවැත්නි, ඔබ මේ ආශ්චර්ය්‍යන්ද නොදුටුවේයයි චෝදනා කළහ. ඇවැත්නි, ආළවකය. ඔබ දුටුවේ හෝ වේවා නුදුටුවේ හෝ වේවා, බලන්නාවූ හෝ නොබලන්නාවූ

එයින් කවර අර්ථයන්ද? අපගේ ශාස්තෘවරයාට නුඹ කුමක් කරන්නෙහිද? යම් ඒ නුඹ වහන්සේ ලකුණුකොට පර්වතයක් මෙන් මොල්ලියක් ඇති මහා වෘෂභ රාජයකු සමීපයෙහි එදවස උපන් වස්සකු මෙන්ද තුන් තැනකින් මද වැහෙන මතැනකු සමීපයෙහි ඇත්පැටවකු මෙන්ද බලන එල්බෙන කෙසුරින් අලංකෘත ශරීර ඇති මුව රදකු ළග දිරූ සිවලෙකු මෙන්ද එක්සිය පණස් යොදුනක් වැඩුනු ශරීර ඇති සුපර්ණ රාජයකු සමීපයෙහි පත් ගිලිහී ගිය කවුඩු පැටවකු මෙන්ද තෝ හඟියි. යව නුඹට කළ හැකි දෙයක් වෙයි නම් එය කරව යනුයි. මෙසේ කී කල්හි කුපිතවූ ආළවක තෙමේ නැගිට මනොසිලාතලයෙහි වම් පසින් සිට දැන් බලවු, මහානුභාව සම්පන්නවූයේ ඔබලාගේ ශාස්තෘවරයාද එසේ නැතහොත් මමදැයි දකුණු පසින් සැට යොදුනක් පමණ කෙලාශ කුට පර්වතය මැඩිය. එය යකුලකින් පහරණ ලද රත්වූ යවටක් මෙන් පතුරු මිදිය. හෙතෙමේ එහි සිට මම ආළවකයා වෙමිසි කැගැසිය. මුළු දඹදිව ශබ්දය පැතුරුණේය.

යම් ඒ පුණ්ණක යක්ඛ සේනාපති තෙමේ ධනඤ්ජය-කොරවා රජුන්ගේ අජුතයෙන් දිනා අපොළා මම දිනුවෙමිසි උද්ඝෝෂණ කෙළේද, යම් ඒ ශක්‍ර දේවේන්ද්‍ර තෙමේ කාශ්‍යප බුදුන්ගේ ශාසනය පිරිහෙණ කල්හි විශ්වකර්ම දෙවි පුතු බල්ලකු කොට මම පාප හික්ෂුන්ද පාප හික්ෂුණින්ද උපාසකයන්ද උපාසිකාවන්ද සියලුම අධර්මවාදීන් කමිසි උද්ඝෝෂණය කරවීද, යම් ඒ කුස ජාතකයෙහි පභාවතිය හේතු කොට රජවරුන් සත් දෙනෙකු විසින් නගරය ඇවුරූ කල්හි පභාවතිය තමන් සමග ඇත් පිටක නංවා නුවරින් නික්ම මම සිංහ ස්වර කුස රජුයයි මහා පුරුෂයා උද්ඝෝෂණය කරවීද, යම් ඒ කෙලාශ පර්වතය මුදුනෙහි සිට ආළවකයා උද්ඝෝෂණය කෙළේද යන මේ ශබ්ද සතර වනාහි මුළු දඹදිව ඇසුණාහුය එකල්හි වනාහි මුළු දඹදිව දොරක් දොරක් පාසා සිට උද්ඝෝෂණය කළාක් මෙන් විය. තුන් යොදුන් දහසක් පළළින්ද හිමාලයද යකුගේ අනුභාවයෙන් කම්පාවිය. හෙතෙමේ මෙයින්ම ශ්‍රමණයා පලවා හරින්නෙමිසි

වාමභූල්ලක් නැංවීය. පුරක්ෂිමාදී හෙද ඇති වාතයෝ නැගී අඩ යොදුන් යොදුන් දෙයොදුන් තුන් යොදුන් පමණ පච්ඡුඵ පලා වනපඤ්ඤා රුක් ආදිය පෙළා ආළවී නගරයට පැමිණියාහු පියසි උඵ ආදිය අහසෙහි දමන්නාහු දිරුණු ඇත්තලේ ආදිය සුණු කරත්. භාග්‍යවත්තෙමේ කිසිවෙකුටත් කරදරයක් නොවේවායි ඉටිය ඒ වාතයෝ බුදුන් වෙත පැමිණ සිටුරු කොණකුදු සොලවන්නට නොහැකි වූහ. ඉක්බිති ජලයෙන් යට කොට ශ්‍රමණයා මරන්නෙමියි මහ වැස්සක් නැංවීය. ඒ අනුභාවයෙන් මත්තෙතූත් සියක් පටල දහස් පටල ආදීහෙද ඇති චළාකුල් නැංවී වැස්සාහුය. වැසිධාරා වේගයෙන් පොළොව සිදුරු විය. වනගස් ආදිය මත්තෙතූත් මහාමේඝයක් අවුත් බුදුන් වහන්සේගේ සිටුරෙහි පිණිබිදු මාත්‍රයකුදු තෙමන්නට නොහැකි විය, ඉන් පසු ගල් වැස්සක් නැංවීය විශාල විශාලවූ පච්ඡුඵ දුමන්නාහු දිලිසෙන්නාහු අහසින් අවුත් බුදුන් වෙත පැමිණ දිවමල් ගුඵ බවට පැමිණියාහුය. ඉන් පසු ආයුධ වැස්සක් නැංවීය. එක්පැති මුවහත් දෙපැති මුවහත් කඩුපත් දැලිපිහි ආදීහු දුමන්නාහු දිලිසෙන්නාහු අහසින් අවුත් බුදුන් වෙත පැමිණ දිවමල් වූහ. ඉන් පසු අගුරු වැස්සක් නැංවීය. එරබඳු මල්වත් අගුරු අහසින් අවුත් බුදුන්ගේ පාමුල දිවමල් වී විසුරුණාහුය. ඉක්බිති අඵ වැස්සක් නැංවීය. ඉතා උණු අඵ අහසින් අවුත් බුදුන්ගේ පාමුල සඳුන් සුණුවී වැටුනාහුය. ඉන්පසු වැලිවැස්සක් නැංවීය. සියුම් වැලි දුමන්නාහු දිලිසෙන්නාහු අහසින් අවුත් බුදුන්ගේ පාමුල දිව මල් වී වැටුනාහුය. ඉන් පසු මඩ වැස්සක් නැංවීය. මොහුගේ ඒ මඩද දුමන්නේ දිලිසෙන්නේ අහසින් අවුත් බුදුන්ගේ පාමුල දිවගඳ වී වැටුනේය. ඉක්බිති ශ්‍රමණයා බියකොට පළායන්නෙමියි අන්ධකාරයක් නැංවීය. එය සිව්වරකින් යුත් අන්ධකාරයක් සමානව බුදුන් වෙත පැමිණ හිරු උදාවූවාක් මෙන් අඳුරු අතුරුදහන් විය.

මෙසේ යක්ෂයා මේ නව වැදෑරුම් වා වැසි ගල් ආයුධ අගුරු අඵ වැලි මඩ අන්ධකාර වර්ෂාවන්ගෙන් භාග්‍යවතුන් පළවා හරින්නට නොහැක්කේ නොයෙක් වැදෑරුම් ආයුධ ගත්

අත් ඇති නානාවිධ රූප ඇති භූත ගණයෙන් සමාකූල සිවුරග සෙනෙඟ සමග තෙමේම භාග්‍යවතුන් වෙත ඵළඹියේය. ඒ භූත ගණයෝ නොයෙක් වැදෑරුම් විකාර කොට ගනිවු, නසවුයයි භාග්‍යවතුන් මත්තෙහි එන්නාහු මෙන් වෙත්. තවද වනාහි රත්වුනු ලොහො ගුලියක මැස්සන් මෙන් භාග්‍යවතුන් වෙත ළංවන්නට නොහැක්කාහුම වූහ. මෙසේ ඇති කල්හිද යම්සේ බෝමැඩිදී මාරයා ආ වෙලාවෙහිම නැවතුනේද, එසේ නො නැවතී අර්ධරාත්‍රියක් පමණ ව්‍යාකූල කළහ. මෙසේ අර්ධරාත්‍රියක් පමණ නොයෙක් වැදෑරුම් භයජනක දර්ශනයෙනුදු භාග්‍යවතුන් සොලවන්නට නොහැක්කේ මම කිසිවෙකු විසින්ද නොදිනිය හැකි වේලායුධය මුදවන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙකැයි ආලවක තෙමේ සිතීය.

ශක්‍රයාගේ චජ්‍රායුධය, වෛශ්‍රවණයාගේ ගදායුධය යමයාගේ නයනායුධය, ආලවකයාගේ දුස්සායුධය යන ආයුධ සතර වනාහි ලෝකයෙහි ශ්‍රේෂ්ඨය. ඉදින් වනාහි ශක්‍රයා කිපුනේ චජ්‍රායුධය මහමෙර මතුයෙහි ගසන්නේද අටසැට දහසකට අධික කොට ඇති යොදුන් ලක්ෂයක් විනිවිද යටට යන්නේය, වෛශ්‍රවණයා විසින් පෘථග්ජන කාලයෙහි දමා ගසන ලද ගදායුධය බොහෝ දහස් ගණන් යකුන්ගේ හිස හෙළා නැවත අත් පසට අවුත් සිටියි. නයනායුධය ඇති කිපුනාවූ යමයා විසින් බැලූ කෙනෙහි දහස් ගණන් නොයෙක් කුම්භාණ්ඩයන් රත්වූ කබලක තල මෙන් පුපුරන්නාහු විනාශ වෙත්. කිපුනාවූ ආලවකයා ඉදින් අහසෙහි දුස්සායුධය මුදවන්නේ නම් සියලු ගස් තණ ආදිය වියළී දොළොස් වසක් ඇතුළත නැවත නො වැඩෙන්නාහුය. ඉදින් සමුද්‍රයෙහි යවන්නේද, රත්වූ කබලක දිය බිඳු මෙන් සියලු ජලය වියලෙන්නේය. ඉදින් මහමෙර සමානවූද පර්වතයක යොදන්නේද කඩ කඩ වී විසිරෙන්නේය.

හෙතෙමේ මෙසේ මහානුභාව සම්පන්නවූ දුස්සායුධය උතුරුසඵල මුදා ගත්තේය. බොහෝසෙයින් දස දහසක් ලෝක ධාතුවෙහි දෙව්වරු 'අද භාග්‍යවත් තෙමේ ආලවකයා දමනය කරන්නේය. එහි ධර්මය අසන්නෙමුයි වේගයෙන් රැස්වුනාහුය.

යුද්ධය දකිනු කැමති දෙවියෝද රැස්වුනාහුය. මෙසේ සියලු අහස දෙවියන්ගෙන් පිරිපුන් විය.

ඉක්බිති ආලවක තෙමේ භාග්‍යවතුන් සමීපයෙහි මතුමත්තෙහි හැසිර දුස්සායුධය මිදීය. හෙණ සකක් මෙන් අහසෙහි බියජනක ශබ්දයක් කරන්නාවූ දූමා යන්නාවූ දිලිසෙන්නාවූ එය භාග්‍යවතුන් වෙත පැමිණ යකුගේ මානය මර්දනය කිරීම පිණිස පා පිසින රෙදිකැබැල්ලක් වී පාමුල වැටුනේය. ආලවක තෙමේ එය දැක අං කැඩුනු ගවයකු මෙන්ද උදුරනලද දළ ඇති සර්පයකු මෙන්ද තේජස් රහිතවූයේ මද රහිතවූයේ නසන ලද මාත්‍රය ඇත්තේ වී දුස්සායුධයද ශ්‍රමණය, අභිභවනය නොකෙළේය. කුමන කරුණක් නිසාද? මෙහිලා හේතුව නම් ශ්‍රමණයා මෙමිත්‍රී විහරණයෙන් යුක්ත වීමයි. එසේ නම් ඔහු කෝප කොට මෙමිත්‍රියෙන් වෙන් කරන්නෙමිසි සිතිය. අපකො ආලවකො යක්ඛො යෙන භගවා -පෙ- නික්ඛම සමණ යනු මේ සම්බන්ධයෙන් මෙය කියන ලදී.

එහි මෙය අභිප්‍රේතය. කවර හෙයකින් මා විසින් නොඅනුදන්නා ලද්දේ මගේ ගෙට පිවිස ගෙයි හිමියා මෙන් අන්තඃපුරය මැද හුන්නේ වෙහිද, යම් මේ හුදුන් දෙය පරිභෝග කිරීමද, ස්ත්‍රී සංසර්ගයද යන මෙය ශ්‍රමණයාට නුසුදුසුය. එහෙයින් ඉදින් ඔබ මහණ දහමිහි සිටියේ නික්මෙව, ශ්‍රමණය යනුයි. ඇතැමෙක් වනාහි මේ අනික් ඵරුෂ වචනයන්ද කියාද මෙනෙමේ මෙය කියේයයි කියත්. ඉක්බිති භාග්‍යවත් තෙමේ යම් හෙයකින් තද තැනැත්තේ තද භාවයෙන් හික්මවන්නට නොහැක්කේය. හෙතෙමේ තද බව කරණ කල්හි යම්සේ වනාහි වණ්ඩවූ බල්ලාගේ නැහැයෙන් පිත බිඳින්නේ නම් හෙතෙමේ බොහෝසෙයින් හැඩියෙක් වන්නේය. මෙපරිද්දෙන් ඉතා තද අදහස් ඇත්තෙක් වෙයි. හෙතෙමේ වනාහි මෘදු වූවහු විසින් හික්මවන්නට හැකියයි දැන ඇවැත්නි, යහපතැයි ප්‍රිය වචනයෙන් ඔහුගේ වචනය පිළිගෙන නික්මුණේය. එහෙයින් සාධාවුසො භගවා නික්ඛමී' යනු කියන ලදී. ඉන්පසු ආලවක තෙමේ මේ ශ්‍රමණ තෙමේ ඒකාන්තයෙන්ම කීකරුය. එක

වචනයෙන්ම නික්මුණේය. මෙසේ සුවසේ හික්මවන්නට හැකි ශ්‍රමණයා නො කරුණෙහිම මම සියලු රාත්‍රිය යුද්ධයෙන් අභියෝග කළෙමිසි මෘදු සිත් ඇත්තෙක්ව නැවතද සිතිය. කීමෙක්ද (ශ්‍රමණයා) කීකරුකම නිසා නික්මුණේද නැතහොත් ක්‍රොධයෙන්ද එසේ නම් මම විමසමිසි ඉක්බිති 'පවිස සමණ' යනු කිය. ඉක්බිති සුවච යයිද මෘදු සිත් ඇත්තනුගේ සිත ස්ථිර කිරීම සඳහා නැවතද ප්‍රියවචන කියන්නේ 'සාධුවුසොති භගවා පාවිසි' යි කිය. ආලවකයා නැවත නැවතත් ඒ සුඛිඛවභාවයම විමසන්නේ දෙවනුවද තෙවනුවද 'නික්මෙව පිවිසෙව' යි කිය. භාග්‍යවත් තෙමේද එසේ කළේය. ඉදින් නොකරන්නේ නම් ප්‍රකෘතියෙන්ම තදයකුගේ සිත ඉතා තද එකක්වී ධර්මකථාවට භාජන නොවන්නේය. එහෙයින් යම්සේ වනාහි මව හඬන්නාවූ පුතු යමක් ඔහු කැමති වෙයිද එය දී හෝ කොට හෝ නලවයිද එසේ භාග්‍යවත්තෙමේ කෙළෙස් හැඬීමෙන් හඬන්නාවූ යකු නලවන්නට යමක් ඔහු කියයිද එය කළේය. යම්සේ වනාහි කිරීමට කිරී නොබොන්නාවූ දරුවා යම් කිසිවක් දී නලවා පොවයිද එසේ භාග්‍යවත් තෙමේ යකුට ලොකොත්තර ධර්මය නැමති කිරී පොවන්නට ඔහු ප්‍රාර්ථනා කළ කී දෙය කිරීමෙන් නල වන්නේ මෙසේ කළේය. යම්සේ වනාහි පුරුෂයෙක් ලබුවක චතුර්ධුර පුරවනු කැමැත්තේ එහි ඇතුළත සෝදයිද මෙසේ භාග්‍යවත් තෙමේ යකුගේ සිතෙහි ලොකොත්තර චතුර්ධුර ධර්මය පුරවනු කැමැත්තේ ඔහුගේ අභ්‍යන්තරයෙහි ක්‍රොධ මළ සෝදන්නට තුන්වැනි වාරය දක්වා නික්මීම හා පිවිසීම කළේය.

ඉක්බිති ආලවක තෙමේ මේ ශ්‍රමණයා කීකරුය. නික්මෙවයි කියන ලද්දේ නික්මෙයි. පිවිසෙවයි කියන ලද්දේ පිවිසෙයි. ඉදින් මම මේ ශ්‍රමණයා මෙසේම සියලු රාත්‍රියෙහි ක්ලාන්ත කොට පා ගමණ ගංගාවෙන් පරතෙරට දමන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙකැයි පවි සිතක් උපදවා සතර වැනි වර ශ්‍රමණයා, නික්මෙවයි 'නික්මම සමණ' යනු කිය. භාග්‍යවත් තෙමේ එය දැන 'නඛවාහං තං' යනුවෙන් මම එසේ නොකරමිසි කිය.

මෙසේ කී කල්හි හෝ ඉන් මත්තෙහි කළ යුත්තක් සොයන්නේ ප්‍රශ්න විචාරීය යුතුයයි හඟින්නේය. එය ධර්මකථාවට සැප වන්නේයයි දැන මම එය නොකරමිසි කිය. එහි 'න' යනු ප්‍රතික්ෂෙපයයි. 'බො' යනු අවධාරණයයි. 'අහං' යනු තමා දැක්වීමයි. 'තං' යනු හේතුවචනයයි. එහෙයින්ම මෙහි යම්හෙයකින් නුඹ මෙසේ සිතුවෙහිද එහෙයින් ඇවැත්නි, මම නොනික්මෙන්නෙමි.

'යං තෙ කරණීයං තං කරොහි' - යනු මෙසේ මෙහි අර්ථය දන යුතුයි.

ඉන්පසු ආළවකයා පෙරද අහසින් යන වේලාවෙහි කීම, මෙය රත්වීමකද නැතහොත් රිදී, මැණික්, විමානයන්ගෙන් අනිකක් ද එසේ නම් එය බලමිසි මෙසේ තමාගේ විමානයට ආවාඩු සෑද්ධිමත් තාපස පරිබ්‍රාජකයන්ගෙන් ප්‍රශ්න විචාරා විසඳන්නට නොහැකි කල්හි චිත්තක්ෂෙප ආදියෙන් වෙහෙසයි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන්ද එසේ වෙහෙසන්නෙමිසි හඟින්නේ 'පඤ්චං තං' යන ආදිය කිය.

මොහුට වනාහි ප්‍රශ්න කොයින්ද යනු ඔහුගේ මව් පියෝ වනාහි කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් සේවනය කොට ප්‍රශ්න අටක් විසඳීම සමග උගත්තාහුය. ඔව්හු බාලකාලයෙහි ආළවකයාට පුහුණු කරවූහ. හෙතෙමේ කල් යෑමෙන් විසඳීම අමතක කළේය ඉන්පසු මේ ප්‍රශ්න නොනැසෙත්වායි රත්පටක සාද්ලිංගම්වලින් ලියවා විමානයෙහි බහා තැබීය. මෙසේ මේ බුද්ධ ප්‍රශ්නයෝ බුදුන්ටම විෂය වූවෝ වෙත්.

භාග්‍යවත් තෙමේ ඒ අසා යම්හෙයකින් බුදුන්ට පිරිනමන ලද දෙයකට අන්තරායක් හෝ ජීවිතාන්තරායක් හෝ සර්වඥතාඥානයට හා ඛ්‍යාමප්‍රභාවට විරුද්ධ වූවක් හෝ කිසිවකු විසින් කරන්නට නොහැකිය.

එහෙයින් ලෝකයෙහි ඒ අසාධාරණ බුද්ධානුභාවය දක්වන්නේ 'නවවාහං තා ආවුසො පස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙ' යන ආදිය කිය. මෙසේ භාග්‍යවත් තෙමේ ඔහුගේ වැළැක්වීමේ සිත ප්‍රතිෂේධ කොට ප්‍රශ්න විචාරීමෙහි උත්සාහය උපදවන්නේ

‘අපි ව ත්වං ආවුසො පුච්ඡ යදාකංඛසී’ යනු කිය. එහි අර්ථය නම්, ඉදින් කැමති වෙහි නම් විචාරව. මට ප්‍රශ්න විසඳීමෙහි බරක් නැත. නොහොත් යමක් කැමතියිවෙහි නම් විචාරව, තගේ සියල්ල විසඳන්නෙමියි පසේ බුදු අගසවීමහසව්වන්ට අසාධාරණවූ සර්වඥ ප්‍රචාරණයෙන් පැවරිය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් විසින් සර්වඥ ප්‍රචාරණයෙන් පැවරූ කල්හි ඉක්බිති ආලවක යක්ෂ තෙමේ භාග්‍යවතුන්ට ගථාවෙන් කිය.

එහි ‘කිංසුධ චිත්තං’- යනු මෙහි කුමක් ධනයද? ‘චිත්තං’ යනු ධනයයි. එයද ප්‍රීතිසංඛ්‍යාතවූ ලාභය කරයි. එහෙයින් චිත්තයයි කියනු ලැබේ.

‘සුවිණ්ණං’- යනු මොනවට කරණ ලදී.

‘සුඛං’- යනු කායික චෛතසික සැපයයි.

‘ආවහති’- යනු එළවයි, ගෙනෙයි, දෙයි, පමුණුවයි.

‘භවෙ’- යනු දැඩි කිරීම් අර්ථයෙහි නිපාතයකි.

‘සාදුතරං’- යනු අතිශයින් යහපත්වූ සාදුතරං’ යනුද පාඨයෙකි.

‘රසානං’- යනු රසසංඥී ධර්මයන්ගේ, කවර ප්‍රකාරයකින් ‘කථං’ නම්.

සත්වයන්ගේ ජීවිතය ‘ජීවිං ජීවිතං’ නම්. ගථාබන්ධන සුඛය පිණිස වනාහි අනුනායිකා සහිතව කියනු ලැබේ.

‘කථං ජීවිං ජීවිතං’- යනු ද පාඨයෙකි. ජීවත් වන්නවුන් අතුරෙන් කවරකුගේ ජීවත්වීම උතුම්ද යන අර්ථයි. මෙසේ මේ ගථාවෙන් මෙලොව පුරුෂයාට කවර ධනයක් ශ්‍රේෂ්ඨද? කවරක් මනාකොට පුරුදු කරණ ලද්දේ සැප එළවයිද? රසයන් අතුරෙන් කුමක් ඉතා යහපත්ද? කෙසේ ජීවත්වන්නහුගේ ජීවිතය ශ්‍රේෂ්ඨ යයි කියන්දැයි මේ ප්‍රශ්න සතර විචාළේය.

ඉක්බිති භාග්‍යවත් තෙමේ මොහුට කාශ්‍යප බුදුන් විසඳූ අයුරින්ම විසඳන්නේ ‘සද්ධිධ චිත්තං’ යන මේ ගථාව කිය. එහි යම්සේ රන්රුවන් ආදී ධනය උපහොග සැපය එළවයිද සාපිපාසාදී දුක් ප්‍රතිභාහනය කරයිද දිළිඳුබව සංසිදවයිද මුතු ආදී රුවන් ලැබීමට හේතු වෙයිද මිනිස් සමූහයද එළවයිද

මෙසේ ලොකික ලොකොත්තර ශ්‍රද්ධාවද ලොකික ලොකොත්තර විපාක සුවය එළවයි. ශ්‍රද්ධාධූරයෙහි පිළිපත්නවුන්ට ජාතිජරාදී දුක් ප්‍රතිබාහනය කරයි. ගුණ දිළිඳුකම සංසිද්වයි. සතිසම්බොධාංග ආදී රුවන් පිළි ලැබීමට හේතු වෙයි.

සීලයෙන් යුක්තවූ කීර්තියෙන් හා භොගසම්පත්තියෙන් යුක්තවූ ශ්‍රද්ධාවන් තැනැත්තේ යම් යම් ප්‍රදේශයක් හජනය කරයිද ඒ ඒ තත්තිදීම පුදනු ලැබේ

යන වචනයෙන් මිනිස් සමූහයද කැඳවායයි කොට ධනයයි කියන ලදී. යම් හෙයකින් වනාහි මේ ශ්‍රද්ධා සිත අනුගාමිකවූ අනන්‍යසාධාරණවූ සියලු සම්පත්තියට හේතු වෙයිද, ලොකිකවූ හිරණ්‍යස්වර්ණාදී ධනයටද හේතු වෙයිද, ශ්‍රද්ධාවෙන්ම දානාදී පින්කම් කොට ධනයට පැමිණෙයි. අශ්‍රද්ධාවන්තයාට වනාහි ධනය ඇතිනාක් අනර්ථය පිණිස වෙයි. එහෙයින් සෙට්ඨං' යනු කියන ලදී

'පුරිසස්ස' - යනු උසස් පිරිසිදීමේ සහිත දෙශනාවයි.

එහෙයින් හුදෙක් පුරුෂයාට පමණක් නොවෙයි. ස්ත්‍රී ආදීන්ටද ශ්‍රද්ධා ධනයම ශ්‍රේෂ්ඨයයි දත යුතුයි.

'ධම්මෝ' - යනු දසකුසල ධර්මයයි, දන්සිල් භාවනා ධර්මය හෝ;

'සුවිණ්ණෝ' - යනු මනාකොට කරනලද යහපත් චරිතය;

'සුඛමාවහාති' යනු සෝණ සිටුපුත් රට්ඨපාලාදීන්ගේ මෙන් මිනිස් සුවයද ශක්‍ර ආදීන්ගේ මෙන් දිව්‍ය සුවයද, අවසනෙහි මහාපදුම ආදීන්ට මෙන් නිවන් සුවයද එළවයි

'සච්චං' යනු මේ සත්‍ය ශබ්දය නොයෙක් අර්ථයන් දැකිය හැකිය ඒ කවරේද? "පින්වත්නි, සත්‍යයෙන් නොකිපෙන්නේය' යන ආදියෙහි වාචා සත්‍යයෙහිය, 'සත්‍යයෙහි පිහිටියාවූ මහණ බමුණෝ' යන ආදියෙහි චිරති සත්‍යයෙහිය. 'කුමක් හෙයින් වනාහි සත්‍යයෝ කියත්ද නොයෙක් ප්‍රකාශ කිරීම්වල කුසල් කියත්' යන ආදීන්හි දෘෂ්ටි සත්‍යයෙහිය. 'මහණෙනි, මේ බමුණු සත්‍ය හතරෙක, යන ආදීන්හි බ්‍රාහ්මණ සත්‍යයෙහිය. 'එකක් වනාහි ඇත්තය දෙවැන්නක් නැත යන ආදීන්හි පරමාර්ථය සත්‍යයෙහිය, 'චතුරාර්ය්‍ය සත්‍යයන්ගේ කිනම් කුසල්ද' යන

ආදීන්හි ආර්යාස සත්‍යයෙහිය, මෙහි වනාහි පරමාර්ථ සත්‍යය වූ නිර්වාණයද විරති සත්‍යයද ඇතුළත් කොට වාචා සත්‍ය ගන්නා ලදී. යමක් ආනුභාවයෙන් ජලය ආදී වශයෙන් පවතින්ද ජාති ජරා මරණ ඉටුර එතර කරත් යම්සේ කීහ.

ඇත්ත වචනයෙන් දියට බැස ගනියි, ඇත්ත වචනයෙන් පණ්ඩිතයෝ විෂදුරුකරත්, ඇත්ත වචනයෙන් වැසි වස්වත්, ඇත්තෙහි පිහිටියාහු නිවණ පතත්.

‘යම්කිසි රසයක් මේ ලොව ඇත්ද ඒ හැමට වඩා සත්‍ය රසය උතුම්ය ඇත්තෙහි පිහිටියාවූ මහණ බමුණෝද ජාති මරණ නැමැති ඉටුර එතර කරත්’

‘සාදුතරං’- යනු තරමක් මිහිරිවූ තරමක් ප්‍රණීතවූ,

රසානං’- යනු යම් මේ මුල් රසය කඳ රසය ආදී ක්‍රමයෙන් රස විඳිය යුතු ධර්මයෝ යම් මේ ‘මහණෙනි, භවත් ගෞතම තෙමේ සියලු ඵල රස අනුදනිමි, යම් මේ බමුණ රූප රසය ශබ්ද රසය නො ඇවැත් රසය, මේ ධර්ම විනය එකම රසය වූ විමුක්ති රසය කොට බෙදන්නාවූ බුදුන් තෙමේ අර්ථ රසය ධර්ම රසය’ යන ආදීක්‍රමයෙන්ද ආචාර රූපාදී සෙසු බ්‍යඤ්ජනාදී ධර්මද රසයයි කියත්. ඒ රසයන් අතුරෙන් ඒකාන්තයෙන්ම සත්‍ය රසය ඉතා මිහිරිය, ඇත්තම මිහිරිතරය, සාධුතර හෝ ශ්‍රේෂ්ඨතර හෝ උත්තමතරය.

‘පඤ්ඤාඡිවිං’- යනු මෙහි වනාහි යම් මේ අඳවූ එකැස් දෙඅැස් ඇත්තන් කෙරෙහි දෙඅැස් ඇති පුද්ගල තෙම ගිහියෙක් හෝ කර්මාන්තයෙන් නොනැගිට සරණාගමණ දාන සංවිභාග සීල සමාදාන උපොසථ කර්මාදී ගිහි ප්‍රතිපත්තිය රකිද, පැවිද්දෙක් හෝ නොකළකිරී රකින්නාවූ සීලයද එයින් මත්තෙහි සිත පිරිසිදු කිරීම ආදී භේදය හෝ පැවිදි පිළිවෙත නුවණින් ආරාධනා කොට ඡීවත් වෙයිද, ඔහුගේ ප්‍රඥාවෙන් ඡීවත්වන්නාවූ ඡීවිතයයි, ඔහු හෝ ප්‍රඥාවන්ත ඡීවිතය ශ්‍රේෂ්ඨය යනු මෙසේ අර්ථ දතයුතුයි.

මෙසේ බුදුන් විසඳු සතර පැණ අසා සතුටුවූ යක්ෂ තෙම සෙසු සතර පැනයක් විමසන්නේ ‘කථංසු තරති ඔසං’ යන

ගාථාව කීහ. අනතුරුව ඔහුට බුදුහු පළමු ක්‍රමයෙන්ම විසඳන්නේ 'සද්ධාය තරති' යන මේ ගාථාව කීහ.

එහි- කිසියම් ක්‍රමයකින් යමෙක් සතර වැදෑරුම් සැඩ දිය පහර තරණය කරයිද ඔහු සසර සයුරු තරණය කරයි. සසර දුකද ඉක්මවයි කෙළෙස් මලද පිරිසිදු කරයි. මෙසේ ඇති කල්හි වනාහි යම් හෙයකින් ශ්‍රද්ධාව නැත්තෙක් ඕස තරණය නොඅදහන්නේ පැන නොදුවයිද, පස්කම් ගුණයෙහි සිත පිරිසිදු කිරීමෙහි ප්‍රමාදයේ එහිම ඇලී සසර සයුරු තරණය නොකරයිද අලසව අකුසල ධර්මයන්ගෙන් යුක්තව දුකසේ වසයිද, නුවණැතිව පිරිසිදු මාර්ගය නොදැන අපිරිසිදු වෙයිද එහෙයින් එයට විරුද්ධ පක්ෂය දක්වන්නාවූ බුදුන් විසින් මේ ගාථාව කීහ. මෙයින් මෙසේ කියන ලද්දේ යම්හෙයකින්ද එහෙයින් සෝවාන් අංග පදස්ථානමය සද්ධා ඉන්ද්‍රියමය.

'සද්ධාය තරති ඔසං'- යන මේ පදයෙන් දෘෂ්ටි ඕස තරණයවූ සෝවාන් මාර්ගයද සෝවාන් පුගුලාද පවසයි. යම් හෙයකින් වනාහි සෝවාන් පුගුල් තෙම කුසල් දහම් වැඩීමෙන් නිතර ක්‍රියා කිරීම් සංඛ්‍යාත අප්‍රමාද බැවින් යුක්තවූයේ දෙවැනි මග ආරාධනා කොට තබා එක් වරක්ම මේ ලොවට එන්නාවූ මාර්ගය සෝවාන් මගින්ම සසර සයුරු තරණයෙන් ලබයි.

'අප්පමාදෙන අණ්ණවං'- යන මෙයින් හව ඕසය තරණය කරන සකෘදාගාමී මාර්ගයද සකෘදාගාමී පුද්ගලයාද පවසයි. යම් හෙයකින්ද සකෘදාගාමී තෙම විරියයෙන් තෙවැනි මාර්ගය ආරාධනා කොට සකෘදාගාමී මාර්ගයෙන් නොඉක්මවූ කාම ඕස වස්තූන්ද කාම ඕස සඤ්ඤාවන්ද යන කාම දුක ඉක්මවයි.

'විරියෙන දුක්ඛං අවිමේති'- යන මේ පදයෙන් කාම ඕස තරණයද අනාගාමී මාර්ගයද අනාගාමියාද පවසයි. යම් හෙයකින් වනාහි අනාගාමියා පහකළ කාම සඤ්ඤා ඇති හෙයින් ඒකාන්තයෙන්ම පිරිසිදු සතරවෙනි මාර්ග ප්‍රඥාව ආරාධනා කොට අනාගාමී මගින් නොපහවූ අවිද්‍යා සංඛ්‍යාත මල දුරු කරයි.

'පඤ්ඤාය පරිපුජ්ක්ඛති'- යනු මේ පදයෙන් අවිද්‍යා- ඕසය තරණය කරන රහත් මගද රහත් පුගුලාද පවසයි. මෙසේ රහත්

බව කුච්ඡන්වා කී ගාථාව අවසානයේ යක්ෂ තෙම සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියේය.

දැන් ඒ ප්‍රඥාවෙන් පිරිසිදුවේයයි කී ප්‍රඥා පදය ගෙන තමාගේ වැටහීමෙන් ලෞකික- ලෝකෝත්තරයයි මිශ්‍රවු ප්‍රශ්නය විසඳන්නේ 'කථංසු ලභතෙ පඤ්ඤං' යන මේ සපද ගාථාව කීහ. එහි

'කථං' - යනු සියලු තන්හිම අර්ථ යුක්තිය විමසීම වෙයි. මේ වනාහි ප්‍රඥාදීන්ගේ අරුත් දැන කයෙහි යුක්තිය කුමක්ද කවරකරුණකින් ප්‍රඥාව ලැබෙයිද යනුවෙන් ඒවායේ යුක්තිය විමසයි. ධනය ආදීන් කෙරෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. අනතුරුව ඔහුට බුදුහු කාරණා සතරකින් ප්‍රඥා ලාභය දක්වන්නේ 'සද්දහතො' යන ආදිය කීහ.

එහි අර්ථයයි - යමෙකු විසින් මුල් අවස්ථාවෙහි කායසුවරිතාදී හේදයෙන්ද මතු අවස්ථාවෙහි සත් තිස් බෝධිපාක්ෂික ධර්ම හේදයෙන්ද රහත් බුදු පසේ බුදු සවිච්ඡාරිනිවණට පැමිණියාහු එය අදහමින් රහත් ධර්මයෙන් නිවණට පැමිණීමෙන් ලෞකික ලෝකෝත්තර ප්‍රඥාව ලබයි. එයද වනාහි ඇදහීම් මාත්‍රයෙන්ම නොව යම් හෙයකින් වනාහි ශ්‍රද්ධාව ඇත්තා එළඹෙයිද, එළඹ ඇසුරු කරයිද, ඇසුරු කරන්නේ කන් නමයිද, නැමු කනින් ධර්මය අසන්නේද වෙයි. එහෙයින් එළඹීමේ පටන් යම්තාක් දහම් ඇසීමෙන් කීකරු බව ලබයිද යනු කීවේ වෙයි. ඒ දහම අදහාද ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන් වෙත කලින් කල පැමිණ වත් කිරීමෙන් අසුරුකොට යම් කලෙක ඇසුරු කිරීමෙන් ඇරයු සිත් ඇත්තේ කිසිවක් කියනු කැමැත්තේ කන් නමා අසන්නේ ප්‍රඥාව ලබයි යනුය. මෙසේ කීකරු බවද සිහියෙන් තොර නොවූ ප්‍රමාද නොවූ සුභාසිත දුර්භා සිත දැන ගත් පණ්ඩිතයාම ලබයි අනෙකෙක් නොවේ එහෙයින් අප්පමත්තො විවක්ඛණො' යනු කීහ. මෙසේ යම් හෙයකින් පැණ ලැබුමෙහි පවත්නාවූ පිළිවෙතෙහි පිළිපදිම කීකරු බැවින් සකස් කොට අසයිද නොපමාව ගත් දෙය සිහියේ රඳවා ගනියිද දක්ෂ බැවින් නොඅඩු නොවැඩිව නොවිසුරුනු සිතින් ගෙන

විස්තර කරන්නේද වෙයි. නැවත කීකරු බැවින් හෝ නැමු කන් ඇත්තේ ප්‍රඥාව ලැබීමට හේතුවන ධර්මය අසයි අප්‍රමාදව අසා ධර්මය දරයි. විවක්ෂණ බැවින් දැරූ ධර්මයේ අර්ථ පරික්ෂා කරයි. අනතුරුව ක්‍රමයෙන් පරමාර්ථ සත්‍යය සාක්ෂාත් කරයි එහෙයින් 'කථංසු ලභතෙ පඤ්ඤං' යනුවෙන් විමසූ ඔහුට බුදුහු මේ සතර කරුණ දක්වන්නේ මේ ගාථාව කීහ. දැන් එයින් පරව ප්‍රශ්න තුන විසඳන්නේ 'පතිරූපකාරී යන' මෙය කීහ.

එහි- දේශ කාලාදිය නොපිරිහෙලා ලෝකික ලෝකෝත්තර හෝ ධනයට සුදුසු වූ අවබෝධ කිරීමේ උපාය කරයි යනු 'පතිරූපකාරී' නම්.

ධූරවා යනු වෛතසික චිරයා වශයෙන් ඉවත් නොකළ චිරයා ඇත්තේ,

උට්ඨාතා' යනු 'යොව සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච තීණාභියො නමඤ්ඤති' යන ආදී ක්‍රමයෙන් කායික චිරයා වශයෙන් නැගී සිටිනාසුලු නොලිහිල් පරාක්‍රමයයි.

'චිත්තෙන ධනං'- යනු එක මියාගෙන් නොබෝ කලකින්ම ලක්ෂ්‍යතරක් පමණ රැස්කළ චුල්ලන්තෙවාසියාගේ' ලෝකික ධනය මෙන්ද මහලු මහතිස්තෙර මෙන් ලෝකෝත්තර ධනයද ලබයි. ඔහු තුන්ඉරියව්වෙන් වසන්නෙමියි වත්කොට ථීනමිද්ධය පැමිණී වේලෙහි පිදුරු කොට්ටයක් වැන්නක් තෙමා හිස තබාගෙළ පමණ දියෙහි පිවිස ථීන මිද්ධය දුරු කරන්නේ දස අවුරුද්දකින් රහත් බවට පැමිණියේය.

'සච්චෙන'- යනු වචී සත්‍යයෙන්ද පරමාර්ථ සත්‍යයෙන්ද බුදු පසේ බුදු අරියශ්‍රාවකය යනු මෙසේ; කීර්තියට පැමිණෙයි.

'දදං'- යනු කැමතිවූ පතන යම් කිසිවක් දෙන්නේ මිත්‍රයන් රැස්කරයි. දුකසේ දීමෙන් හෝ දෙන්නවුන් රැස් කරයි. දීම් මුඛයෙන් සතර සංග්‍රහ වස්තුව හෝ ගන්නා ලදැයි දත යුතුයි. ඔවුන් විසින් මිත්‍රයන් රැස් කරත් යනු කියන ලදී.

මෙසේ ගිහි පැවිද්දන්ට සාධාරණ ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍ර ක්‍රමයෙන් සතර පැණය විසදා දැන් 'කථං පෙච්චන සොවති'

යන මෙ පස්වැන්න ගෘහස්ථ වශයෙන් විසඳන්නේ 'යස්සෙනෙ' යන ආදිය කීහ.

එහි අර්ථයයි:- යස්ස යනු 'සද්දහානො අරහතං' යන මෙහි කී සියලු කළණ දමී උපදවන ශුද්ධාවෙන් යුක්ත බැවින්

සද්ධම්මස්ස සරමෙසිනො යනු ගිහිගෙයි පස්කම් ගුණයන් සොයන්නාවූ කාමභෝගී ගිහියාට.

'සත්තයෙන් කීර්තියට පැමිණෙයි' යන මෙහි කී අයුරු සත්‍යයද,

ඇසීමට කන් නමන බැවින් නුවණ ලබයි 'යන මෙහි කීකරු බව ප්‍රඥා නමින් කී ධම්මො යන්නද,

ධූරවා උට්ඨතා'- යන මෙහි ධූරනාමයෙන්ද උට්ඨාන නාමයෙන්ද කී ධිති යන්නද

'දදං මිත්තානි ගන්ථති'- යන මෙහි කී අයුරු වාගේ යන්නද යන මේ සතර දහමවෙත්.

සවේපෙව්වන සොවති යනු මෙහි මොලොවින් පරලොවට ගොස් ඔහු ඒකාන්තයෙන්ම පරලොවදී ශෝක නොකරයි යනුය. මෙසේ බුදුහු පස්වෙනි ප්‍රශ්නයද විසඳා ඒ යකාට චෝදනා කරන්නේ 'ඉංස අඤ්ඤෙපි' යන ආදිය කීහ.

එහි 'ඉංස'- යනු චෝදනාර්ථයෙහි නිපාතයකි.

'අඤ්ඤෙපි'- යනු අත්‍යවූ ප්‍රශ්න ධර්මයන්හි, අත්‍යවූ මහණ බමුණන්ගෙන් විමසව, ඉදින් අප විසින් 'සත්තයෙන් කීර්තියට පැමිණෙයි' යන මෙහි කී අයුරු ඇත්තෙන් බෙහෙවින්ම කීර්තියට පැමිණීමේ කාරණයයි හෝ කීකරු බැවින් ප්‍රඥාව ලබයි, යන මෙහි 'සුස්සුසා' යන පදයෙන් කී ධර්මය බෙහෙවින්ම ලෝකික ලෝකෝත්තර ප්‍රඥාව ලැබීමේ කාරණය හෝ ධූරවා උට්ඨානා' යන මෙහි ඒ ඒ අර්ථ වශයෙන් ගෙන විර්‍යය නාමයෙන්ද නැගිටීම් නාමයෙන්ද කී මහ බර ඉවසන අරුතින් ඔසවා තැබීම් බවට පැමිණි විර්‍යයසංඛ්‍යාන ඉවසීමෙන් බෙහෙවින්ම ලෝකික ලෝකෝත්තර ධනය විදීමේ කාරණයෙන් හෝ 'සච්චං ධම්මො ධිති වාගො' යන මෙහි මෙසේ කී මේ සතර දහමින් බෙහෙවින්ම මේ ලෝකයෙන්ද පරලෝකයෙන්ද

ශෝක නොකිරීමේ කරුණු හෝ මෙහි පහළවේ යනුය. මේ මෙහි කෙටි යෙදීම සමග අරුත් වැනුමයි. විස්තර වශයෙන් වනාහි එක එක පදයක් අරුත් ඉදිරිමී පද ඉදිරිමී අරුත් වැනුම් වශයෙන් බෙදා දතයුතුයි.

මෙසේ කී කල්හි යක්ෂ තෙම යම් සැකයකින් අනිකක් විමසන්නේ එය දුරවූ බැවින් 'කථන්තදානි පුච්ඡෙයං පුටු සමණ බ්‍රාහ්මණෙ' යනු කියා යම් විමසීම් කරුණක් නොදක්නේ එයද දන්වන්නේ 'සොහං අජීජ පජානාමි යොවත්ථො සම්පරායිකො' යනු කීහ.

එහි 'අජීජ'- යනු අද පටන් යන අදහසයි,

'පජානාමි'- යනු යම්සේ කී ක්‍රමයෙන්ම දනිමි

'යොවත්ථො'- යන මෙයින් 'සුස්සුසා ලහතෙ පඤ්ඤං, යන ආදී ක්‍රමයෙන් කී මෙලොව වශයෙන් බව දක්වයි.

'සම්පරායිකො'- යනු මෙයින් යස්සෙනෙ චතුරො ධම්මා, යනු කී පරලොව ශෝක නොකරන පරලොවය 'අත්ථො' යනුද කාරණයටම තවත් නමකි මේ 'අත්ථ' ශබ්දය වනාහි 'සාත්ථං සබ්බඤ්ජනං' යන මේ ආදීන්හි පදාර්ථයෙහි වැටෙයි. 'අත්ථො' මේ ගහපතිහිරඤ්ඤා සුවණ්ණෙන' යන ආදීන්හි ප්‍රයෝජනයෙහිය. 'හොති සීලවතං අත්ථො, යන ආදීන් වැඩිමෙහිය. 'බහුජනො භජතෙ අත්ථ හෙතු' යන ආදීන් වනයෙහිය උභින්නමත්ථං චරති' ආදීන්හි හිතෙහිය. 'අත්ථො ජාතෙව පණ්ඩිතං යන ආදීන්හි කාරණයෙහිය. මෙහි වනාහි කාරණයෙහිය' එහෙයින් මෙලොව වශයෙන් යම් ප්‍රඥාව ලැබීම් ආදී කරුණුද පරලොව දී යම් ශෝක නොවීම් ආදී කරුණුද යන එය ඒ මම අද බුදුන් කී අයුරින්ම දනිමි. ඒ මම දැන් අන්‍යවූ මහණ බමුණන්ගෙන් කුමට විමසන්නෙමිද යනුය. මෙසේ මෙහි කෙටි අරුත දත යුතුයි.

මෙසේ යක්ෂ තෙම 'පජානාමි යො වත්ථො සම්පරායිකො' යනු කියා ඒ නුවණ ලැබීමට බුදුන්ගේ මූලිකත්වය දක්වන්නේ අත්ථාය වත මෙ බුද්ධො' යනු කීහ.

එහි අත්ථාය'- යනු හිත පිණිස, වැඩ පිණිස.

‘යන්ථ දින්නං මහප්ඵලං’- යනු ‘යස්සතෙ චතුරො ධම්මා යන මෙහි කී ත්‍යාග ක්‍රමයෙන් යමෙකුට දීම මහත්ඵලද ඒ අග්‍ර දක්ෂිණාර්ථ ඉදුන් දනිමි යන අර්ථයි. කිසිවෙක් වනාහි සංඝයා සඳහා මෙසේ කීහ යනු කියත්.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් තමාගේ යහපත් අවබෝධය දක්වා දැන් පරහිත ප්‍රතිපත්තිය දක්වන්නේ ‘සො අහං විචරිස්සාමි’ යන ආදිය කීහ

එහි ගාමා ගාමං’- යනු දෙව් ගමින් දෙව්ගම.

‘පුරාපුරං’- යනු දෙව් නුවරින් දෙව් නුවර

නමස්සමානො සම්බුද්ධං ධම්මස්සව සුධම්මතං’- යනු ඒකාන්තයෙන්ම ඉදුන් වහන්සේ සමාසක් සම්බුද්ධය, ඒකාන්තයෙන්ම ඉදුන්ගේ ධර්මය මැනවින් දක්නා ලදී යන ආදී ක්‍රමයෙන් ඉදුන්ගේ මනා අවබෝධයද ධර්මයේ යහපත් බවද ව ශබ්දයෙන් ඉදුන්ගේ ශ්‍රාවක සංඝයා මනා කොට පිළිපත්තේය යන ආදී ක්‍රමයෙන් සඟුන්ගේ සුපිළිපත් බවද ස්තුති කොට නමස්කාර කරන්නාවූ ධර්ම භෞෂකයෙක්ව හැසිරෙන්නෙමි යනු කියන ලදී.

මෙසේ මේ ගාථාවේ අවසානයද සාධුකාර ශබ්දය නැගීමද අළුවී කුමරහුගේ යක්ෂ භවනයට පැමිණීමද එක්වීම විය.

රාජ පුරුෂයෝ සාධුකාර ශබ්දය අසා මෙබඳු සාධුකාර ශබ්දයක් ඉදුන්ට හැර අනිකෙකුට නොපැන නගියි. ඉදුන් වැඩියේදැයි සලකන්නේ ඉදුන්ගේ සිරුරු පැහැය දැක පෙර මෙන් පිටත නොසිට සැක නැතිව ඇතුළු වී පිටිය යක්ෂයාද ඇදිලි බැඳ සිටියදී යක්ෂ භවනයෙහි හුන්නාවූ ඉදුන්ට දැක්වූහ. දැක යක්ෂයාට කීහ. මේ රජකුමරුන් තට බිලි කර්මය පමුණුවන ලදී. ඒකාන්තයෙන්ම කෑම හෝ බීම හෝ සුදුසු දෙයක් හෝ කරව යනුය හෝ සෝවාන්වූ බැවින් ලජ්ජා ඇත්තේ විශේෂයෙන්ම ඉදුන්ගේ ඉදිරියෙහි මෙසේ කියන්නේ විය. අනතුරුව ඒ කුමාරයා දෙ අතින් ගෙන ඉදුන්ට දැක්වීය. ස්වාමිනි, මේ කුමාරයා මට එවන ලදී. මම මොහු ඉදුන්ට දෙමි. ඉදුවරු හිනානුකම්පා ඇත්තෝය. ස්වාමිනි, පිළිගන්නා සේක්වා! භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මේ දරුවා මොහුට හිත සැප පිණිස පිළිගන්නා සේක්වා! යනුය මේ ගාථාවද කීහ.

ලෝකයට හිතවත්වූ බුදුන් වහන්ස, සියයක් පින් ලකුණින් හෙබි සියලු අංගයන්ගෙන් යුත් පිරිපුන් බාඤ්ජන ඇති මේ කුමාරයා ඔදවැඩියාවූ සිතින් යහපත් සිතින් ඔබ වහන්සේට දෙමි පිළිගන්නා සේක්වා' යනුය.

බුදුහු කුමරුවා පිළිගත්තේය. පිළිගැනීමෙහිදීද යක්ෂයාටද කුමාරයාටද යහපත පිණිස ගාථාවක් දෙසීය.

'මේ කුමාරයා දීර්ඝායුෂ ඇත්තෙක් වේවා! යක්ෂය, ඔබද සුවපත් වේව! කරදරයෙන් තොරව ලොවට හිත පිණිස පවතු ව! මේ කුමරුවා බුදුන් සරණ ඵළඹෙයි' යනුය.

අනතුරුව බුදුහු කුමරුවා රාජ පුරුෂයන්ට දුන්නේය. මොහු වඩා නැවත මටම දෙවයි කියාය.

මෙසේ ඒ කුමරුවා රාජපුරුෂයන්ගේ අතින් යක්ෂයාගේ අතටද යක්ෂයාගේ අතින් නැවත බුදුන්ගේ අතටද බුදුන්ගේ අතින් නැවත රාජ පුරුෂයන්ගේ අතටද ගිය බැවින් හත්පාළවක යන නම විය, ඔහු ගෙන පෙරළා එන්නාවූ රාජපුරුෂයන් දැක ඇයි යකා කුමරුවා ළදරු බැවින් නොකැමති වූයෙහිදැයි බියපත්ව විමසූහ. රාජ පුරුෂයෝ බිය නොවෙව, බුදුන් විසින් යහපතක් කරන ලදී. යනුවෙන් සියල්ල පැවසූහ. එයින් යහපති යහපති සියලු අලවි නුවර එක හඬින් යක්ෂයාගේ ඉදිරියට ගමන් කළේය. යක්ෂයාද බුදුන්ගේ භික්ෂාවාර වේලාව නොපැමිණි කල්හි පා සිවුරු ගෙන හරි අඩක් මාර්ගය ගොස් නැවතුනේය.

අනතුරුව බුදුහු නගරයෙහි පිටු පිණිස හැසිර කරන ලද බත් කිස ඇත්තේ නුවර දොරටුවෙහි විවේකීවූ එක්තරා ගසක් මුල පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි වැඩ හුන්නේය. අනතුරුව මහජන සමුහයා සමග රජුද නුවර වැස්සෝද එකට පැමිණ බුදුන් වෙත ඵළඹ වැඳ පිරිවරා හුන්නාහු ස්වාමීනි, මේ දරුණු යක්ෂයා කෙසේ දමනය කෙළේදැයි විමසූහ; ඔවුන්ට බුදුහු සුද්ධය ආදී කොට මෙසේ නවවිධ වැසි වස්වා මෙසේ භයානක වෙස් දැක්වීය, මෙසේ ප්‍රශ්න ඇසීය, මම ඔහුට මෙසේ විසඳුවෙමි යි ඒ ආලවක සූත්‍රයම දෙසීය. සූත්‍රය කෙළවර අසූහාර

දහසක් සත්වයන්ට ධර්මාභිසමය විය, අනතුරුව රජුද නුවර වැස්සෝද වෙසමුණි මහරජුගේ භවන සමීපයෙහි යක්ෂයාට විමානයක් කොට දී මල් සුවඳ ආදී සත්කාර පූර්වක නිරන්තර බලි පූජාවක් පැවැත්වූහ.

නැණවත් බවට පැමිණි ඒ කුමරුවාද ඔබ බුදුන් නිසා ජීවිතය ලැබුවෙහිය. යව ඔබ බුදුන්ද සංඝයාද ඇසුරු කරව යනු කියා පිටත් කළහ. බුදුන්ද සංඝයාද ඇසුරු කරන්නාවූ හෙතෙමේ නොබෝ කලකින්ම අනාගාමී ඵලයෙහි පිහිටා සියලු බුදු වදන් ඉගෙන පන්සියයන් උපාසකයන් පිරිවර කොට ඇත්තේ විය. බුදුන්ද ඔහු අග්‍රස්ථානයෙහි තැබීය. 'මහණෙනි, මගේ ශ්‍රාවක උපාසකයන් අතුරෙන් සිවු සඟරාවකින් පිරිසට සලකන්නාවූ යම් මේ හත්ථාළවක නම් උචසුවෙක් වෙයිද ඔහු අග්‍රය' යනුවෙනි. (දොළොස් වැන්නයි.)

(යක්ෂ සංයුක්ත වර්ණනාව මෙසේ නිමවිය.) (11-1-1)

ශක්‍ර සංයුක්තයෙහි පළමු වැන්නෙහි-

'අභියංසු'- යනු කවර දවසක පැතුවානුද? යම් දවසක බලවත්වීද එදාය. මේ එහි පිළිවෙළ කථාවයි.

ශක්‍රයා වනාහි මගධ රට මවල ගමේ මස නම් මාණවකව තෙතිස් පුරුෂයන් ගෙන කළුණ දම් කරන්නේ වුතපද හත පුරා එයින් කලුරිය කොට දෙවිලොව උපන්නේය, ඒ බලවත් කර්මයේ අනුභාවයෙන් පිරිස සහිතව සෙසු දේවතාවෝ දස තැනකින් අයිතිකර ගත්තහු දැක ආගන්තුක දිව්‍ය පුත්‍රයෙක් ආවේයයි තෙවාසිකයෝ ගෙඩි පැන් (රා) සෑදූහ. ශක්‍රයා වනාහි පිරිසට සඥාවක් දුන්නේය. නිදුකාණෙනි, රා නොබොව, බොන ආකාරයක් පමණක් දක්වව යනුය, ඔව්හු එසේ කළහ. එහි වැසි දෙවියෝ ඇතිවන තෙක්ම ගෙනෙන ලද රා බි මත්වුවාහු ඒ ඒ තැන රන් බිමෙහි වැටී නිදා ගත්හ. ශක්‍රයා නැසුනාවූ පුත්‍රයන් ඔවුන්ගේ පාවලින් ගෙන සිනේරු පාදයෙහි දැමීමට විය. ශක්‍රයාගේ පින් තෙදින් ඒ අනුව ගියවුන්ද එහිම වැටුනාහ ඔව්හු සිනේරුව මැදට පැමිණි කාලයෙහි සිහි ලැබ දරුවෙනි, සුරා නොබිවෙමුයි කීහ. එතැන් පටන් අසුර නම් විය. අනතුරුව

ඔවුන්ගේ කර්ම ප්‍රත්‍යය සෘතු යන මේවායේ හටගන්නේ සිතේරුවෙන් යටිපැත්තෙහි යොදුන් ලක්ෂයක් පමණ වූ අසුර භවනය පහළවිය. ශක්‍රයා නැවත ඔවුන්ගේ නොපැමිණීම පිණිස ආරක්ෂා තැබීය. යමක් සඳහා කියන ලද්ද:-

‘අයොධ්‍ය පුර දෙක අතරෙහි නාගයන්ය ගුරුළයින්ය කුම්භාණ්ඩයන්ය යක්ෂයන්ය සතර මහ රජුන්ය යන පස් අසුරු ආරක්ෂා තබන ලදී’ යනුය.

නගර දෙක වනාහි යුද්ධයෙන් ගැනීමට නොහැකි බැවින් අයුජ්ඣ්‍ය (අයොධ්‍ය) පුර නම් විය. දිව්‍ය නගරයේද අසුර නගරයේද යම් දිනක අසුරයෝ බලවත් වෙත් ද ඉක්බිති දෙවියන් පලාගොස් දෙවි නුවරට පිවිස දොර වැසූ කල්හි අසුරයන් ලක්ෂයකටද කිසිවක් කිරීමට නොහැකිවෙයි. යම් දිනෙක දෙවියෝ බලවත් වෙත්ද අනතුරුව අසුරයන් පලා ගොස් අසුර නගරයේ දොර වැසූ කල්හි ශක්‍රයන් ලක්ෂයකටද කිසිවක් කිරීමට නොහැකි වෙයි. මෙසේ මේ දෙනුවර අයුජ්ඣ්‍ය පුර නම්, ඒ අතරෙහි ශක්‍රයා විසින් සර්පයන් ආදී ක්‍රමයෙන් පස් තැනක ආරක්ෂා තබන ලදී. එහි උරග ශබ්දයෙන් නාගයන් ගැණිණ. නයින් දියෙහි බලවත් වෙත්. එහෙයින් සිතේරු වෙන් මාලයෙහි ඔවුන්ගේ ආරක්ෂාවය, කරොටි ශබ්දයෙන් ගුරුළන් ගන්නා ලදී. ඒ ගුරුළන් නම් ප්‍රාණීන් කන සුළුය, එහෙයින් ඒ නම ලැබූහ. දෙවෙනි මාලයෙහි ඔවුන්ගේ ආරක්ෂාවය කුම්භාණ්ඩ නම් දෘතව රාක්ෂසයන්ගෙන් තෙවෙනි මාලෙහි විසම පැවතුම් ඇති යුද්ධය කැමති යක්ෂයන්ගෙන් හතරවෙනි මාලයෙහි ආරක්ෂාවය, පස් වෙනි මාලයෙහි සතර මහරජුන්ගේ ආරක්ෂාවය, යන සේය එහෙයින් ඉදින් අසුරයෝ කුපිතව කැළඹුනු සිත් ඇතිව යුද්ධය සඳහා දිව්‍ය පුරයට යැමට මේ පරිච්ඡේදයෙන් පළමුව පා තබන්ද පළමු පියවරින්ම නාගයෝ වළක්වත්, සෙසු තැන්වල සෙස්සවුන්ද මෙසේමය.

ඒ අසුරයෝ වනාහි ආයුෂ, වර්ණ, කීර්තිය, චේශ්වර්යය යන සම්පත්වලින් තව්තිසා වැසියන් හා සමානමය. එහෙයින් අතරෙහි තමන් නොදැන පළොල් මල් පිපි කල්හි මේ දිව්‍ය

නගරය නොවෙයි, එහි පරසතු පිපෙයි මෙහි වනාහි පළොල්ය ශක්‍රයා විසින් අපට සුරා පොවා වඤ්චා කරන ලදී. දිව්‍ය නගරයද අප විසින් ගත යුතුයි, යමු ඔවුන් සමග යුද්ධ කරන්නෙමුයි ඇත් අස් රියවල නැගී රන් රිදී මැණික් පුවරු ගෙන යුදයට සැරසී අසුර බෙරය වයන්නේ මහමුහුදෙහි දිය දෙකට බෙදී පවතියි. ඒ දෙවියන් නැගී සිටි කල්හි හුඹස් මැස්සෝ හුඹසට මෙන් සිනේරුව නැගීමට අරඹත්. අනතුරුව ඔවුන්ගේ පළමුව නාගයන් සමග යුද්ධයක් වෙයි. ඒ යුද්ධයේදී වනාහි කිසිවෙකුගේ සිරුරේ සම හෝ මස හෝ නොසිදියි. ලේ ඉපදීමක් නොවෙයි. හුදෙක් ළමයින්ගේ බැටලු පැටවුන් සමග කරනා යුද්ධයක් මෙන් ඔවුනොවුන්ට වෙහෙසවීම මාත්‍රයක්ම වෙයි, කෙළ සියයක් කෙළ දහසක්ද නාගයෝ ඔවුන් සමග යුද්ධ කොට ඔව්හු අසුර පුරයටම පිවිස නවතිත්.

ඉදින් වනාහි අසුරයෝ බලවත් වෙත්ද, අනතුරුව නාගයන් අභිභවා දෙවෙනි මාලයෙහි ගුරුළන් සමගද එක්වී යුද්ධ කරත්. ගුරුළන් ආදීන් කෙරෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. යම් කලෙක වනාහි ඒ පස් තැනම අසුරයෝ මඩින්ද එකල්හි එකට කැටවූ ඒ පඤ්ච බලයම පසු බසිත්. අනතුරුව සතර මහ රජවරු ගොස් ශක්‍රයාට ඒ පුවත කියත්. ශක්‍රයා ඔවුන්ගේ වචනය අසා යොදුන් එකසිය පණහක් ඇති චෛජයන්ත රථයට නැගී තෙමේ හෝ නික්මෙයි, එකම පුත්‍රයෙක් හෝ යවයි. මෙවේලෙහි වනාහි පුත්‍රයා යවනු කැමැත්තේ 'තාත, සුවීරා' යන ආදිය කීහ.

'එවං හද්දන්ත වාතිබො යනු පින්වත, ඔබට මෙසේ වේවා යනුය.

පමාදං ආපාදෙසි'- යනු ප්‍රමාදයක් කෙළේය. දෙවඟනන් සමූහයා පිරිවරා සැටයොදුන් පුළුල ඇති සුවණ්ණ මහාවිටියට බැස ක්‍රීඩා කරන්නේ නන්දන වනය ආදීන්හි හැසිරෙයි යන අර්ථයි.

අනුට්ඨහං'- යනු නොනැගිටින්නේ

'අවායාමං'- යනු උත්සාහ නොකරන්නේ.

'අලසස්සා'- යනු අලසවූ ඔහුට.

'නවකිච්චානි කාරයෙ' - යනු කිසි වැඩක් නම් නො කරන්නේය.

'සබ්බකාම සම්ඳ්ධස්සා' - යනු සියලු කැමති දෙයින් සම්පූර්ණවූ ඔහුට.

'තං මෙ සක්ක, වරංදිසා' - යනු ශක්‍රයා, දිව්‍ය ශ්‍රේෂ්ඨයා, මට ඒ වරය වන උතුම් තැන අවකාස දෙව කියව කියවයි කියයි.

'නිබ්බාණස්සහි සො මග්ගො' - යනු අකුසල කර්ම රැස් නොකොට ජීවිතය පවත්වා ගෙන යෑම නිවණට මගය.

(පළමු වැන්නයි.) (11-1-2) දෙවැන්නෙහි-

'සුසීමං' - යනු තමාගේ පුත්‍රයන් දහස අතුරෙහි සුසීම නම් එක පුතාමය. (දෙවැන්නයි.) (11-1-3) තෙවැන්නෙහි

සමුපබ්බුලෙහා' - යනු පිඩු කෙළේ රැස්වූයේ.

'ධජග්ගං උල්ලො කෙය්‍යාථ' යනු ශක්‍රයාගේ වනාහි යොදුන් එකසිය පණහක් පමණ දිග රථයකි' එහි පසු කෙළවර පණස් යොදුනය, මැද රිය කුඩුව පණස් යොදුනය, රථ සන්ධියේ පටන් රිය හිසට පණස් යොදුනය, ඒ ප්‍රමාණයම දෙගුණ කොට යොදුන් තුන්සියයක් දිග රථයයිද කියත්, එහි යොදුනක පලහක් අතුරන ලදී. තුන් යොදුන් සුදු කුඩයක් මුදුනෙහි ඇත, එක පැත්තක දහසක් ආජාතීය අශ්වයන් යොදා ඇත, සෙසු අලංකාරවල ප්‍රමාණයක් නැත, එහි යොදුන් දෙසිය පණහක් උඩ නගන ලද කොඩිය වනාහි සුළඟ වැදුන කෙණෙහි පඤ්චාංගික තුර්ය්‍ය නාදයම නික්මවයි. එය බලව යනු කියයි. කිම? එය බැලීමට වනාහි පැමිණි රජවරු පිරිස් කෙළවර තබන ලද කණුමෙන් සිටියේ අපි කාට හය වෙමුදැයි කියා බිය නොවෙත්.

'පජාපතිස්ස' - යනු ඔහු වනාහි ශක්‍රයා හා සමාන වර්ණ ඇත්තේ සමාන ආයුෂ ඇත්තේ දෙවෙනි ආසනය ලබයි. වරුණ, ඊසාන යන දෙදෙනාද එසේමය, වරුණ වනාහි තුන්වෙනි ආසනය ලබයි, ඊසාන හතර වෙනි ආසනය ලබයි,

'පලායී' - අසුරයන් පැරදුනේ ඒ රියෙහි ඇති අල්පමානුවූ දූවිල්ල හෝ කොඩිය හෝ දැක පැනයන ස්වභාව ඇත්තේය.

‘ඉතිපි සො භගවා’- යනු ආදී වශයෙන් විසුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය.

‘ඉදමවොච’- යනු මේ ධජග්ග පිරිත නම් බුදුහු දෙසූහ. යමක ආඥාවද අනුභාවද කෝටි ලක්ෂයක් සක්වළෙහි පවතීද එයය මේ.

මෙය සිහිකොට වනාහි යක්ෂ භය වෝර බිය ආදී දුක් වලින් මිදුනවුන්ගේ කෙළවරක් නැත, සෙසු දුක් දුරු කිරීම හැරය. මෙය සිහි කොට පැහැදුනු සිහින් අභසෙහිද පිහිට ලබයි යනුය. මේ එහි කථාවයි.

දීඝවාපී චෛත්‍යයෙහි වනාහි හුනු බදාම ගැමේ යෙදුනාවූ එක් ළදරුවෙක් මුල් පේසාවේ පඩියකින් වැටී සෑ කුසින් පහළට බසියි. යට සිටියාවූ හික්ෂු සංඝයා ඇවත, ධජග්ග පිරිත සිහිකරවයි කීහ, මරණ බියෙන් තැවුනාවූ හෙතෙම ධජග්ග පිරිත මා රකිවායයි කීය. එකෙණෙහිම ඔහුට සෑ කුසින් ගඬොල් දෙකක් නික්ම ඉණිමගක්ව සිටියහ. මන්තෙහි සිටියාවූ වැලක් ඉණිමගක්ව පහතට බැස්වූහ, ඒ ඉණිමගෙහි ළමයා පිහිටි කල්හි ගඬොල් දෙක පෙර තිබූ තැන්වලම පිහිටියහ (තෙවැන්නයි.) (11-1-4) සිව්වැන්නෙහි-

‘වෙපචින්ති’- යනු ඔහු වනාහි සියලු අසුරයන්ගේ ජ්‍යෙෂ්ඨයාය.

‘යෙන’- යනුද ‘තං’ යනුද නිපාතයක් පමණය.

‘කණ්ඨ පඤ්චමෙහි’- යනු දෙඅතෙහිද දෙපයෙහිද බෙල්ලෙහිද යන මේ බැඳුම් පසෙහි. ඒ වනාහි පියුම් හුයක් මෙන්ද මකුළු දැලක් මෙන්ද ඇස් ඉදිරිපිටට එත්, ඉරියව් වළක්වත් එයින් වනාහි සිහින්ම බඳිය, සිහින්ම මුදිය.

‘අක්කොසති’- යනු සොරෙක්ය මුළාවූවෙක්ය මෝඩයෙක්ය, ඔටුවෙක්ය, ගොතෙක්ය, බුරුවෙක්ය, නිරයෙහිවූ වෙක්ය, තිරිසනෙක්ය, තට සුගතියක් නැත දුගතියම කැමති විය යුතුය යන මේ දශ ආක්‍රෝශ වස්තූන්ගෙන් ආක්‍රෝශ කරයි.

‘පරිභාසති’- යනු ජරා ශක්‍රය, තට හැමදාම දිනිය නොහැකිය යම් විටක අසුරයන්ට ජය ලැබෙයිද එදාට තාද

මෙසේ බැඳ අසුර නුවර දොරටුවෙහි බාවා තලවන්නෙමුය යන ක්‍රමයෙන් කියා තර්ජනය කරත්. ලබන ලද ජය ඇත්තාවූ ශක්‍රයා එය සිහි නොකරයි. මහපිළිගැන්ම වනාහි ඔහුගේ මුදුනෙහි කම්පා කරන්නේ සුධර්මා දිව්‍ය සභාවට පිවිසෙන්නේද නික්මෙන්නේද වෙයි.

‘අජක්ඛාසි’- යනු කවර හෙයින් මේ ශක්‍රතෙම මේ ඵරුෂ වචනවලට බියෙන් ඉවසන්නේද? නැතහොත් ඉවසීමේ ක්ෂාන්තිය පුරුදු කරන බැවින්දැයි විමසන්නේ කීය.

‘දුබ්බලායානො’- යනු දුබල බැවින්.

‘පටිසංයුජේ’- යනු යොදන්නේද?

‘පහිජ්ජෙය්‍යං’- යනු වළක්වන්නහුය.

‘පරං’- යනු වෙන් වශයෙන් අන්‍යවූ.

‘යො සතො උපසම්මති’- යනු යමෙක් සිහි ඇත්තෙක්ව එළඹෙයිද ඔහුගේ එළඹීම මේ බාලයාගේ වැළැක්වීම හඟින්නේය යන අර්ථයි.

‘ගොවහියො පලායිනං’- යනු යම්සේ ගව රැළකින් එකෙකෙහි ගවයන් දෙදෙනෙක් යොදන ලදද ගව සමූහයා බලමින් සිටියි. යම් කලෙක වනාහි එකෙක් පැනයයිද අනතුරුව ඔහු පලා ගිය කල්හි සියලු ගව සමූහයා බෙහෙවින් මඩියි. මෙසේ නපුරු සිත් ඇත්තේ බෙහෙවින්ම ඉවසන්නා මඩියි යන අර්ථයි.

‘සදන්ථ පරමා’- යනු ස්චාර්ථය උතුම් කොට

‘ඛන්තා හියො නච්ජති’- යනු ඒ ස්චාර්ථය උතුම් කොට සැලකීමේදී ක්ෂාන්තියට උසස්වූ අනෙක් අර්ථයක් නැත.

‘තමාහු පරමං ඛන්තිං’- යනු යමෙක් බෙහෙවින්ම ඉවසයිද ඔහුගේ ඒ ඉවසීම උතුම්යයි කීහ,

‘ධම්ම ගුත්තස්ස’- යනු ධර්මයෙන් රකින්නහුට ධර්මය හෝ රකින්නහුට

පටිවත්තා’- යනු පැතිර පවත්නාහු පැතිරී යමක් හෝ එය හෝ කියන්නේද ධර්මයෙහි පිහිටියහු වනාහි සෙලවීමට සමතෙක් නම් නැත.

තස්සෙව තෙන පාපියො'- යනු ඒ ක්‍රෝධයෙන් ඒ පුගුලාටම පවතී.

'තිකිච්ඡන්තානං'- යනු ඒක වචනයෙන් වෙදකම් යන බහු වචනාර්ථයි.

'ජනාමඤ්ඤන්ති'- යනු මෙසේ තමාගේද අනුන්ගේද, යන දෙදෙනාගේම යහපත පිණිස වෙදකම් නිපදවූ පුද්ගලයා මේ මෝඩයෙකිසි අන්ධබාල පෘථ්වීජනයකු මෙන් මෙසේ හඟිත්

'ධම්මස්ස අකොවිදා'- යනු සිව්සස් දහම්හි අදක්ෂ.

'ඉධ'- යනු මේ සසුනෙහි

'බො'- යනු නිපාත මාත්‍රයකි. (සිව් වැන්නයි.)

(11-1-5) පස්වැන්නෙහි-

'අසුරින්දං එතදවොච'- දක්ෂ බැවින් මෙසේ කීහ. ඔහුට මෙසේ වනාහි විය. අනුන්ගේ වනාහි ග්‍රහණයෙන් මිදී පළමුව කීම උතුම්. අනුන්ගේ වචනය නොගැනීම පසුව සැපය කියයි යනුය.

'පුබ්බ දෙවා'- යනු දෙව්ලොවෙහි කලක් වැසි පූර්ව ස්වාමීහු ඔබ පළමුකොටම පරම්පරාවෙන් ආවක් කියව යනුය.

'අදණ්ඩාවචරා'- දණ්ඩක් පිහිටකොට හැසිරීමක් නැති, දණ්ඩක් හෝ ආයුධයක් හෝ ගතයුතුය යනු මෙසේ මෙහි නැත යනු අර්ථයි (පස්වැන්නයි.) (11-1-6) සයවැන්නෙහි-

'අප්පකංඝාසි'- යනු ඒ ඉඹුල් වනයෙහි ඉදිරියෙහි හටගත් රථශබ්දය ආජාතිය අශ්වයන්ගේ ශබ්දය ධජශබ්දය හාත්පස හෙණ වැටෙන්නාක් මෙන් විය. ඒ අසා ඉඹුල් වනයෙහි බොහෝ ගුරුළෝ පළාගියහ. ජරාවෙන් දිරුනාහුද රෝග දුබලවූවාහුද පියාපත් නො හටගත්තාහුද පලා යාමට නොහැකිව මරණ හයෙන් තැවී එකපාරටම මහ හඬින් කැගැසූහ. අනතුරුව ඒ ඇසූ ශක්‍රියා දරුව, කාගේ ශබ්දයක්දැයි මාතලීගෙන් විමසීය. දේවයන් වහන්ස, ඒ ඔබගේ රථ ශබ්දය ඇසූ පලා යෑමට නො හැකිවූ ගුරුළෝ කැගසත්ය යනුය. ඒ අසා කරුණාවෙන් උණුවූ හදවත් ඇත්තේ කීය.

'ථසාමුධෙන්'- යනු රථයේ ඒරියා කඳෙන් යම්සේ කැදලී කුඩු නොවෙත්ද මෙසේ මේ ඒරියා කඳින් ඔවුන් දුරු කරව, ඒ

පින් පෙළඹීමෙන් පහළවූ රථය වනාහි සක්වළ ගලෙහිද මහමෙරෙහිද විනිවිදමයයි අහසෙහි ගමන් කරන්නාක් මෙන්ම යයි. ඉදින් ඒ ඉඹුල් වනයෙන් ගියා වන්නේ යම්සේද එසේම කෙසෙල් වන මැදද එරඹු වන මැදද යන්නේ සියලු වනය පිරා මැඩ යන්නේ වෙයි මෙසේ ඒ ඉඹුල් වනයෙහිද වූයේය.

(සය වැන්නයි.) (11-1-7) සත් වැන්නෙහි-

'උපසංකම්'- යනු මේ ශක්‍රයා යමෙක් මට උපකාරී වන්නේද ඔහුට මම ද්‍රෝහි නොවිය යුතුයයි සිතයි. මා විසින් ඔහුට උපකාර විමක් නැතිදැයි විමසන්නෙමිසි පළමුකොට ඔහුට කුමක් හෙයින් වනාහි මා දැක ද්‍රෝහි වෙයිද ද්‍රෝහි නොවෙයිද යනු සිතා පැමිණියේය.

'තිට්ඨ වෙපචිත්ති, ගහිතොසි'- යනු වෙපචිත්තිය, මෙහිම සිටුව, මා විසින් ඔබ ගන්නා ලදී යනු කියයි. ඔහුගේ ඒ කීම සමගම ඔහු බෙල්ල පස්වෙනුවට ඇති බැඳුමෙන් බැන්දේම විය.

සපස්සුව මෙ'- යනු මගේ යහපත් වචනයෙන් දිවරව යනු කියයි.

'යංමුසා භණ්ණො පාපං'- යනු මේ කපෙහි පළමු කල්පයෙහි චේතිය රජුගේ පාපය සඳහා කිය.

'අරියුපවාදිතො'-යනු කෝකාලිකගේ මෙන් පව,

මිත්තද්දුතො ව යං පාපං'- යනු මහා කපි ජාතකයෙහි මහ සතුන් කෙරෙහි දූෂාවූ සිතින් කළ පාපය,

'අකතඤ්ඤුතො'- යනු දෙවිදතුන් අකෘතඥයන්ගේ පාපය, මේ වනාහි මේ කල්පයෙහි සතර මහ පථය යනුය

(සත්වැන්නයි.) (11-1-8) අටවැන්නෙහි-

'අට්ඨංසු'- යනු දොරටුපල්ලන් මෙන් සිටියාහු.

'නිප්ඵදා'- යනු වැඩක ප්‍රයෝජනය දක්වා උත්සාහ ගනුව යනු කියයි. දෙවෙනි ගාථාව ශක්‍රයාගේය එහි.

'බන්තෘ හියොහා'- යනු නිපන් යහපත් අර්ථයන්හි ඉවසීමට වඩා උසස් අර්ථයක් නම් නැත.

'අත්ථජාතා'- යනු කෘත්‍යයෙන් හටගන්නා බල සිවලුන් ආදීන්ද සඳහා කෘත්‍යයෙන් තොරවූ සත්වයෙක් නම් නැත.

මෙයින් ගමන් කිරීමද කෘත්‍යයක් මෙන් කියයි.

'සංයෝග පරමත්ථෙව සම්භොගා සබ්බ පාණිනං'- යනු සම්පයෙහි ඇති බන් ආදියද සම්භොගයට නුසුදුසු වෙත්. ඒවා නැවත උණු කොට බැද ගිතෙල් මී සකුරු ආදිය යෙදූ කළ සම්භොගයට සුදුසු වෙත්ද එහෙයින් කීහ.

'නිප්ඵන්ත සොභිතො අත්ථො'- යනු මේ අදහස් සාර්ථක වූයේම හොබේ. නැවත සතරවෙනි ගාථාව ශක්‍රයාටය. එහිදී කී ක්‍රමයෙන්ම අර්ථ දත යුතුයි. (අටවැන්නයි.) (11-1-9) නව වැන්නෙහි-

'පණ්ණකුටිසු සම්මන්ති'- යනු හිමවත් පෙදෙසෙහි සිත්කලු අරණ්‍යායනනයෙහි රාත්‍රී ස්ථාන දිවා ස්ථාන සක්මන් ආදිය සම්පූර්ණවූ පන්සල්වල වාසය කරත්.

'සක්කොව දෙවානම්න්දො වෙපචින්තිවා,- යනු මේ දෙදෙන බෑණාගේ පියාය. වරින්වර කෝලාහල කරත්. වරින් වර එක්වී හැසිරෙත්, මෙකල වනාහි එක්ව හැසිරෙත්,

බග්ගං ඔලග්ගෙත්වා'- යනු කඩුව අංශයෙහි දමාගෙන

'ජත්තෙන්'- යනු දිව සේසත මුදුනෙහි දරමින්.

'අපබ්‍යාමතො කරිත්වා'- යනු බඹයෙන් කොට.

'විරදික්ඛිතානං'- යනු බොහෝ කලක් සමාදන්වූ වත්,

'ඉතො පටික්කමා'- යනු මෙයින් පලා යෑම දුරු කරව, ඉදිරි වාතයෙහි නොසිටුව යයි කියයි.

'න හෙත්ථ දෙවා'- යනු මේ සිල්වතුන්ගේ සුවද දෙවියෝ පිළිකුල් නොකෙරෙත්, කැමති ප්‍රිය මනාප සංඥාවෙන්ම හඟියි. යනු දක්වයි (නව වැන්නයි.) (11-1-10) දසවැන්නෙහි-

'සමුද්දතිරෙ පණ්ණ කුටිසු'- යනු සක්වල මහ මුහුදු පිට රිදී පටක් වැනි පැහැ ඇති වැලිතලා මත කියන ලද ආකාර පන්සල්වල වාසය කරත්.

'සියාපිනො,- යනු අපටද වන්නේය.

'අභය දක්ඛිණං යාවෙය්‍යාමා'- යනු අභය දානය යදින්නෙමි. බෙහෙවින්ම වනාහි සුර- අසුර යුද්ධය මහ මුහුදු පිටම වෙයි. අසුරයන්ට හැම විටම ජය නොවෙයි බොහෝ විට

පරාජයම වෙයි. දෙවියන්ගෙන් පැරද පලායන්නාවූ ඔව්හු සෑම්වරුන්ගේ අසපුවලින් යන්නාහු ශක්‍යයා මොවුන් හා කථා කොට අප නසයි. පුතුන් ගනුව නට පුතුන් ගනුවයි කීපුනාහු අසපුවල පැන් කළ සක්මන් මළ ආදිය විනාශ කරත්. කැලැවෙන් පලාඵල රැගෙන පැමිණි සෑම්වරු එය දැක නැවත දුකින් ප්‍රකෘතිමත් කෙරෙත්. ඔවුන්ද වරින්වර එසේම විනාශ කරත්. එහෙයින් දැන් ඔවුන්ගේ යුද්ධය එළඹියේ යයි අසාද මෙසේ සිතූහ.

‘කාමංකරො’- යනු කැමැත්ත කරන.

‘භයස්ස අභයස්සවා’- යනු බිය හෝ නිර්භය හෝ මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. ඉදින් ඔබ අභය දෙනු කැමැත්තේ නම් අභය දීමට පොහොසත්ය. ඉදින් බිය දීමට කැමති නම් බිය දීමට පොහොසත්ය අපට වනාහි අභය දානය දෙව යනුය.

‘දුට්ඨානං’- යනු විරුද්ධවූවන්ගේ.

‘පවුත්තං’- යනු කෙතෙහි පිහිටුවන ලද.

‘තික්ඛත්තුං උබ්බිජ්ජති’- යනු සවස බත අනුභව කොට යහනට නැගී හොත්තේ නින්දට එළඹී කෙණෙහිම හාත්පස සිට සියයක් ආවුරියන්ගෙන් පහළාක් මෙන් කැගසමින් නැගිටියි. යොදුන් දස දහසක අසුර භවනය මේ කිමැයි සැකයට පැමිණෙයි. අනතුරුව ඔහු පැමිණ මේ කිමැයි විමසත්. හේ කුමක්ද යන නො කියයි. දෙවෙනි යාමාදින්හිද මේ ක්‍රමයමයි. මෙසේ මහරජ, බිය නොවවයි අසුරයන්ගේ අස්වැසීමේදීම අරුණ උදාවෙයි. මෙසේ ඔහුගේ එතැන්පටන් ගිලන් බව වන්නේද සිත නැලේද එහෙයින් ඔහුට ‘වෙපචිත්ති යන අන් තමක් පහළවිය යනුය. (දසවැන්නයි.) පළමු වගයි.

(11-2-1) දෙවැනි වගේ පළමුවැන්නෙහි-

‘චත පදානි’- යනු චත් කොටස්ය.

‘සමත්තානි’- යනු සම්පූර්ණවූ.

‘සමාදින්නානි’- යනු ගන්නා ලද.

‘කුලපෙට්ඨොපවායි’- යනු කුලදෙටුවන්ගේ මහපියා මහ මව සුලුපියා සුලුමව මාමා නැන්දා යන ආදී වශයෙන් පිදීම්.

‘සංඝභවාචො’- යනු ප්‍රිය මිහිරි වචනයයි;

‘මුක්තවාගො’- යනු විසුරුවන ලද ත්‍යාගයයි.

‘පයතපාණි’- යනු දිය යුතු දේ දීමෙන් සියලු කල්හි සේදූ අත් ඇති;

‘වොස්සග්ගරතො’- යනු අත්හල ආශාව ඇත්තේ.

‘යාවයොගො’- යනු අනුන් විසින් ඉල්වීමට සුදුසු.

‘දානසංචිභාගරතො’- යනු දීමෙහිද බෙදීමෙහිද ඇලුනේ, පළමුවැන්නයි, 11-2-2

දෙවැන්නෙහි-

‘මනුස්සභූතො යනු මගධ රට මවල ගමේ මිනිසෙක්වූ;

‘ආවසථං’- අදාසි’ යනු සිවුමංසලක්හි මහජනයාට විසුම් හළක් කොට දුන්නේය.

‘සහස්සමීපි අත්ථානං’- යනු දහසකුළු කාරණයන්ට; මිනිසුන් දහසකින් හෝ වචන දහසකින් හෝ විස්තර කිරීමෙහි මේ මෙහි අර්ථයයි. එකපදයක සිටියේම තීරණය කරයි.

‘දෙවැන්නයි 11-23

තෙවැන්නෙහි-

‘උපසංකමි’- යනු සක්දෙවිරජයයි කියත්. ඒ ශක්‍ර තෙම ඇත්තේද යමකින් හේ දුටුවිරුදැයි මේ අර්ථය බුදුන් ගෙන් විමසන්නෙමිසි එළඹියේය.

‘තඤ්ච පජානාමි’- යනු බහු වචනයෙහි ඒක වචනයයි, ඒ ධර්මයන් දන්නෙමි යන අර්ථයයි. ශක්‍රයා වනාහි අතුරු අත් බවක මගධරට මවල ගමේ මස නම් මාණවක විය. පණ්ඩිතවූ වාක්තවූ බෝසත් සිරිත් වැනි සිරිත් ඔහුට විය. ඔහු තෙතිස් පුරුෂයන් ගෙන කුසල් කෙළේය. එක දවසක් තමාගේම නුවණින් විමසා ගම මැද මහජනයා රැස්වන තැන කැලි කසල දෙපසින් ඉවත් කොට එතැන සිත්කළු කළේය. යළි එතැන මණ්ඩපයක් කරවිය. යළි කල්යාණමේදී ශාලාවක් කරවිය. ගමින්ද නික්ම ගව්වක්ද අඩ යොදුනක්ද තුන් ගව්වක්ද යොදුනක්ද හැසිර ඒ යහළුවන් සමග විසමතැන් සමකළේය. ඒ සියල්ලෝම එක සිත් ඇතිව ඒ ඒ පාලම් දැමිය යුතු තැන පාලම්ද මඩු හල්

පොකුණු මල්ගස් සිටුවීම් ආදීන්ගෙන් සුදුසු තැන්වල මඩු ආදිය කරන්නේ බොහෝ පින් කළහ. මහමාණවකයා සත්වුන පද පුරා මරණින් මතු යහළුවන් සමග තව්තිසාවෙහි උපන්නේය. ඒ සියල්ල බුදුහු දනිති. එහෙයින් 'යෙසඤ්ච ධම්මානං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අප්පකංගා තඤ්ච පජානාමි' - යනු කියන ලදී. මේ ශක්‍රයාගේ ශක්‍ර ආත්මය ලැබීමේ කෙටි කථාවයි. සුමංගල විලාසිනී නම් දීඝ නිකාය අටුවාවේ සක්ක පඤ්ඤ වර්ණනාවෙහි කියන ලදී. (තෙවැන්නයි.) (11-2-4) සිවුවැන්නෙහි-

'මනුස්ස දිළිඳ්දො' යනු මිනිසුන්ගේ දිළිඳ්දන්.

'මනුස්ස කපණො' - යනු මිනිසුන්ගේ කරුණාවට පැමිණි.

'මනුස්ස වරාකො' - යනු මිනිසුන්ගේ ළාමක.

'තත්‍රා' - යනු එතැන එහි හෝ රූපි කිරීමෙහි.

'උප්පකංගානි' - යනු පහත් කොට සිත්.

'බියන්ති' - යනු පවසත්.

'විපාවෙන්ති' - යනු එහි හිඟි කියත් විස්තර කරත්.

'එසබ්බො මාරිසා' - යනු මේ එහි පිළිවෙළ කථාවයි.

ඔහු වනාහි බුදුන් නූපත් කල්හි කසිරට බරණැස් රජුව ඔසවන ලද ධවළ පතාක ආදී නොයෙක් අලංකාරයෙන් සරහන ලද නුවර තමාගේ සම්පත බලා සිටින්නාවූ ජන සමූහයා බලමින් පැදකුණු කෙළේය. එසමයෙහි එක් පසේ බුදු කෙනෙකු ගත්ධමාදන පර්වතයෙන් අවුත් ඒ නුවර පිඬු පිණිස හැසිරේයි. සන්හුන් ඉඳුරන් ඇත්තේය, සන්සුන් සිත් ඇත්තේය, උතුම්වූ දමනයෙන් සමන්විතය, මහජනයාද රජු දැකීමේ ආශාව හැර පසේ බුදුන්ම බැලූහ. මේ කිමදැයි බලන්නේ පසේ බුදුන්ම දුටුවේය. ඒ පසේ බුදුන්ද පසු වයසෙහි සිටි මහලු කෙනෙකි. ඔහුගේ සිවුරුද දිරාගිය ඒවාය. ඒ ඒ තැන නූල් කැඩී වැටෙත්, රජු දස දහසක් අධිකකොට අසංබෙය්‍ය දෙකක් පුරන ලද පෙරුම් ඇති සිත පැහැදීම් මාත්‍රයක් හෝ අත ඔසවා වැදීම් මාත්‍රයක් හෝ නොකෙළේය. ඒ රජු පැවිද්දෙක් යයි සිතා මේතෙම ඊර්ෂ්‍යාවෙන් මා නොබලයි යනු කිපී මේ කැත සිවුරු පෙරවූ

තැනැත්තා කවරෙක්දැයි නොනැගිටිම පලා ගියේ. ඒ කර්මයේ විපාකයෙන් මහා නරකයෙහි ඉපිද ඉතිරිවූ විපාක වශයෙන් මිනිස් ලොවට එන්නේ රජගහ නුවර ඉතා දිළිඳු ස්ත්‍රියකගේ කුසයෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය, එතැන් පටන් ඒ ස්ත්‍රිය බඩ පුරවා ගැනීමට කැඳ ටිකක්වත් නොලැබුවාය. කුසෙහිවූ ඔහුගේ වැගිරී ගිය කන් නාසා ඇතිව ඇඟ පුරා කුෂ්ටයක් ඇතිව මව්කුසින් නික්මුණේ මව්පියන්ට දුකසේ හදන්නට සිදුවිය. එහෙයින් ඔහුගේ මව යම්තාක් කබලක් ගෙන හැසිරීමට නොහැකිවිඳ ඒතාක් ඔහුට කැඳද දියද ගෙන දුන්නේය. සිඟා කෑමට සුදුසු කාලයෙහි ඔහුගේ අතට කබලක් දී සිඟා කෑමෙන් ජීවත් වෙවයි කියා පලාගියාය. අනතුරුව එතැන් පටන් ඔහුගේ සියලු ශරීරයෙන් මස් ඉගිලී ඉගිලී වැටෙන්, සැරව වැගිරෙත්, මහා වේදනාවක් පවතී. යම් යම් විටීයක නිදසිද මුළු රැයෙහිම මහ හඬින් කෑගසත්, ඔහුගේ කරුණාත්විත බැගෑපත් හඬින් මුළු විදියෙහි මිනිස්සු මුළු රැයෙහි නිදි නොලබත්. ඔහුට එතැන් පටන් සුවසේ නිදන්නවුන් අවදි කරයි යනුවෙන් 'සුප්පබුද්ධ' යන නම විය. අනතුරුව අනෙක් කාලයෙක්හි බුදුන් රජගහ නුවරට පැමිණි කල්හි නුවර වැස්සෝ බුදුන්ට ආරාධනා කොට නුවර මැද මහා මණ්ඩපයක් කරවා දන් දුන්හ. සුප්පබුද්ධ නම් කුෂ්ඨ රෝගියාද ගොස් දන් දෙන මණ්ඩපයට නුදුරෙහි හුන්නේය.

බුදුන් ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයාට ප්‍රණීතවූ කෑ යුතු පිවයුතු දෙයින් උචැටන් කරන්නාවූ නුවර වැස්සෝ ඔහුටද කැඳ බන් දුන්හ. ඒ ප්‍රණීත බොජුන් කෑවාට ඔහුගේ සිත එක් අරමුණක පිහිටියේය. බුදුහු බත්කිස අවසනෙහි අනුමෝදනාව කොට චතුස්සත්‍යය දැක්වූහ. සුප්පබුද්ධයා හුන්නැත හුන්නේම දේසනාව අනුව නුවණ මෙහෙයා සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියේය. බුදුහු නැගිට විහාරයට ගියහ. හෙතෙමේද ආධාරයට වූවෙහි නැඟී කබල ගෙන දණ්ඩ ආධාරකොට ගෙන තමා වසන තැනට යන්නේ කලබලවූ දෙනකගෙන් ඇනුම්කා ජීවිත තුරන්වූයේ මැටිබදනක් බිඳ රන් බදුනක් ලබන්නාක් මෙන් දෙවෙනි සිත

ඉපදීමෙහි දෙවිලොව උපන්නේ තමන්ගේ පින් නිසා සෙසු දෙවියන් ඉක්මවා බැබළුනේය.

ඒ කරුණ දක්වන්නාවූ ශක්‍ර දේවේන්ද්‍රයා 'එසො බො මාරිසා' යන ආදිය කීහ.

'සිද්ධා' - යනු මාර්ගයෙන් ආ ශ්‍රද්ධාවයි.

'සීලඤ්ච යස්ස කල්‍යාණ' - යනු යහපත් ශීලය නම් ආර්යා ශ්‍රාවකයාගේ ආර්යායෙන් කැමති සීලයයි කියයි, එහි කිසියම් ආර්යා ශ්‍රාවකයෙකුට එක සීලයක් වත් නොකැමති නම් නැත. මෙහි වනාහි භවත්තරයෙහි සැඟවුනාවූ නොපුහුන් පන්සිල්ම ගන්නා ලදී. (සිව්වැන්නයි) (11-2-5) පස්වැන්නෙහි -

'ආරාම වෙතා' - යනු අරම් සෑ ආදිය.

'වන වෙතා' - යනු වන සෑ දෙතැනම විසිතුරු කළ අරුතින් වෛතාස නමැයි දත යුතුයි.

'මනුස්ස රාමණෙය්‍යත්තා' - යනු මිනිසුන් ඇලෙන සුලු බැවින්, දැන් මිනිසුන්ගේ ඇලීම් වශයෙන් බිම් සිත්කලු බව දක්වන්නේ 'ගාමෙවා' යන ආදිය කීහ. (පස්වැන්නයි)

(11-2-6) සය වැන්නෙහි -

'යජමානං' - යනු යාග කිරීමෙන්. එදා වනාහි අඟුමගට රට වැසි මිනිස්සු අවුරුද්දක් පාසා ගිතෙල් මී හකුරු ආදී උසස් කොටස් ගෙන එක් තැනක දර ගොඩක් ලඟ ගැල්ඳස නතරකොට ගිනි දල්වා ඇවිලූන වේලෙහි මහ බඹුට යාග පුදමුයි ඒ සියල්ල ගින්නට දමත්, එකවරක් ගින්නට දැමීමෙන් සිය දහස් ගුණයක ඵලයක් දෙත්ය යනු ඔවුන්ගේ ලබ්ධියයි.

සක්දෙවරු මේ සියලු අග කොටස ගෙන මහ බඹුට යාග කරමුයි. ගින්නෙහි දැමීමෙන් අවැඩක් කරත් මා දුටු කල්හි නොනසත්වා, යම්සේ බුදුන්ටද සංඝයාටද දී බොහෝ පින් රැස් කරවන්නෙමි යි සිතා පසළොස්වක දවසෙක්හි බ්‍රහ්ම ආත්ම භාවය මවා මහජනයා බලා සිටියදීම සඳමඬල බිඳ නික්මෙන්නාක් මෙන් දැක්වීය. මහජනයා දැක මේ යාගය පිළිගැනීමට මහබඹු එත්යයි දණබිම ඇණ ඇදිලි බැඳ වදිමින්

සිටියහ. බඹහු කීහ. දැන් තෙපි මාහා තර්ක කරන්නෙමුදැයි හඟින්නහුද? දැන් බලව මේ බුන්ම තෙම තොපගේ සියතින්ම යාග පිළිගැනීමට ආවේය යනුය ශක්‍රයා පැමිණ දරගොඩ මහ අහසෙහි සිට මේ පූජාව කාටදැයි විමසිය, ස්වාමීනි, ඔබටය, අපගේ යාගය පිළිගනුව යනුය. එසේ නම් එව් මහ තරාදිය හැර අතින් කිරන්නහුද? බුදුහු මේ වෙහෙරෙහි වසයි. කාට දුන් දෙයක් මහත්ඵල වන්නේද කියා බුදුන්ගෙන් විමසව යනුය. දෙනුවර වැස්සන් ගෙන බුදුන්ගේ හමුවට ගොස් විමසන්නේ මෙසේ කීහ.

‘එහි-පුඤ්ඤපෙක්ඛානං’- යනු පින් කැමති වන්නාවූ පින් පතන්නවුන්.

‘ඔපට්ඨං පුඤ්ඤං’- යනු නැවත ඉපදීමට හේතුවන පිණ.

‘සංසෙ දින්නං මහජ්ඵලං’- යනු ආර්යා සංඝයා කෙරෙහි දුන් දෙයෙහි විපාක ඵලය මහත් වෙයි. දෙසුම් අවසන අසු හාරදාහක් සත්වයන් අමා පැන් බීහ. එතැන් පටන් මිනිස්සු සියලුම අග්‍ර දානයන් හික්ෂු සංඝයාටම දුන්හ. (සයවැන්නයි.)

(11-2-7) සත්වැන්නෙහි-

‘උට්ඨෙහි’ යනු නැගිටුව, උත්සාහ කරව,

‘විජිත සංගාමා’- යනු රාගාදීන්ගේද දොළොස් යොදුනක මාර බලයද දිනූ බැවින් බුදුන්ට මෙසේ කියයි.

‘පන්නහාරා’- යනු බහා තැබූ ස්කන්ධ ක්ලේශ අභිසංස්කාර භාරයන් වහන්ස,

‘පණ්ණරසාය රත්තිං’- යනු පසළොස්වක දිනයෙහි රැ

(සත්වැන්නයි.) (11-2-8) අටවැන්නෙහි-

‘පුඨදිසා’- යනු සතර දිසාවද සතර අනු දිසාවද

‘භූමිමා’- යනු බිම වසන.

‘විරරත්ත සමාගිතෙ’- යනු උපචාර අර්පණා සමාධීන්ගෙන් දිගු කලක් සන්සිඳුනු සිත් ඇති.

‘වන්දෙ’- යනු වදිමි.

‘බුන්මවරිය පරායණෙ’- යනු දස අවුරුද්දක්ද විසි අවුරුද්දක්ද -පෙ- සැට අවුරුද්දක්ද දිවිහිමි කොට එක ඉරියව්ව

එක බත ආදිවූ ශ්‍රේෂ්ඨ හැසිරීම බ්‍රහ්ම වර්යයාව හැසිරීමෙන් යන අර්ථයි.

'පුඤ්ඤකරා'- යනු සිව්පසය දීමෙන් මල් පිදීම් පහන් දැල්වීම් ආදිවූ මේ ආදී පින් කරන්නාවූ.

'සීලවන්නො'- යනු උපාසක බැව්හි පිහිටා පන්සිල්ද දස සිල්ද රකින්නාවූ.

'ධම්මෙන දාරං පොසෙන්නි'- යනු උමං බිඳීම් ආදිය නොකොට දැනීමී සී සෑම් ගවයන් රැකීමී වෙළඳාම් ආදියෙන් අඹුදරුවන් පෝෂණය කරන්,

'පමුබො රථමාරුහි'- යනු ශක්‍රයා රථයට නැංගේය.

(අටවැන්නයි.) (11-2-9) නව වැන්නෙහි-

'හගවන්නං නමස්සති'- යනු උතුරුසලුව ඒකාංශකොට දෙදණ බිම තබා සිරසෙහි ඇදිලි බැඳ නමදියි.

'සො යක්ඛො'- යනු ඒ ශක්‍රයා

'අනොමනාමං'- යනු සියලු ගුණයන්ගේ පහත් බවක් නැති හෙයින් සියලු ගුණ නිමිති ඇති නාමයන්ගෙන් 'අනොමනාම' නම්වූ.

'අවිජ්ජා සමතික්කමා'- යනු චතුස්සත්‍යය සැඟවීම් ආදිවූ සසරෙහි මුල්වූ අවිද්‍යාව දුරු කිරීමෙන්

'සෙධා'- යනු සත් වැදෑරුම් ශෛක්ෂයන්,

'අපචයාරාමා'- රවුම දුරු කිරීමෙහි ඇලුනාවූ.

'සිඛරෙ'- යනු ශික්ෂාවයි. (නව වැන්නයි.) (11-2-10)

දස වැන්නෙහි-

'අජ්ක්ඛාසි'- යනු කුමක් හෙයින් මොහු නැවත නැවත මෙසේ කියයිද? සක්දෙව් රජුගේ ශබ්දය මිහිරිය, මනාසේ පිහිටි දත් හා තොල් ඇත්තේය. කථා කරන වේලාවෙහි රන් කිකිණි ශබ්දයක් මෙන් නික්මෙයි. එය නැවත නැවත ඇසීමට ලබන්නෙමුයි කියයි.

'පුතිදෙහසයා'- යනු කුණුවූ මව් සිරුරෙහි හෝ තමාගේම හෝ සිරුර පැතිර මැඩ සයනය කරන හෙයින් පුති දෙහසය නම්.

'නිමුග්ගා කුණපෙ ස්වෙන'- යනු දස මසක් මව්කුස සංඛ්‍යාත කුණපයෙහි මොහු ගැලුනාහු.

'එතං තෙසං පිතයාමි' යනු මොහුගේ මෙය ආශා කරමි. පතමි.

'න තෙසං කොට්ඨෙ ඔපෙනති'- යනු ඔවුන් සතු ධනය කොටුවෙහි නොබහත්, මොහුට ධනය නැත.

'නකුමිහි'- යනු සැළියෙහි නැත.

'නඛ ලොපියං'- යනු පැසෙහි නැත.

'පරනිට්ඨිතමෙසානා'- යනු අනුන්ගෙන් නිමවූ අන්ගෙවල පැසුනු පිඩු සිඟීමේ වතින් සොයමින් පිරික්සමින්.

'සුඛිතා'- යනු දහසක්ද -පෙ- සැටක්ද අවුරුදු මොනවට සමාදන්වූ යහපත් වත

'සුමන්ත මන්තිනො' - යනු ධර්මය සප්තකායනා කරන්නෙමු, ධූතාංග සමාදන් වන්නෙමු, අමාත්‍ය වළඳන්නෙමු, මහණකම් කරන්නෙමු යන මෙසේ යහපත් වචන කියන්නාවූ

'තුණ්හිභුතා සමඤ්චරා'- යනු තුන්යම රැයෙහි හෙණ හඬෙහි සෝෂාවක් මෙන් දහම් දෙසන්නේද නිශ්ශබ්දව සමව හැසිරෙන්නේම නමි. කිම? නිශ්ඵල වචන නොකීමෙනි.

'පුපුම්ච්චාවා'- යනු බොහෝ සත්වයෝද ඔවුනොවුන් විරුද්ධ වූහ.

'අත්තදණ්ඨෙසු නිබ්බූතා'- යනු අනුන් වෙහෙසීම පිණිස ගත් දඬුවලින් සත්වයන් නිවුනාහු; හළ දඬු ඇති.

'සාදානෙසු අනාදානා'- යනු සත්වයන්ගේ හවයෝනි ආදිය ගැනීමෙහි එක කොටසකගේද නොගැනීමෙන් නොගත්.

(දසවැන්නයි) (11-2-11) එකොළොස් වැන්නයි-

(11-2-12) දෙළොස් වැන්නෙහි-

'දුඛබණ්ණො'- යනු දැවී ගිය කණුවක පැහැය.

'ඔකොට්මකො'- යනු මිටිවූ මහ බඩක් ඇත්තාවූ.

'ආසනෙ'- යනු පඬු ඇඹුල් අසුන.

'කොධහක්ඛො'- යනු මේ ශක්‍රයා විසින් ගත් නමය. ඒ වනාහි එක් රූපාවචර බ්‍රහ්මයෙකි. ශක්‍රයා වනාහි ක්ෂාන්ති

බලයෙන් යුක්තය යනු අසා විමසීමට ආවේය. අවහිර කළ යක්ෂයෝ වනාහි මෙබඳු වූ සලසාගත් ආරක්ෂා ස්ථානයන්ට පිවිසීමට නොහැකි වෙත්.

'උපසංකම්'- යනු දෙවියන් ගෙන් අසා මේතෙම ඵරුෂ වචනයෙන් සෙලවීමට නොහැකිය පහත් පැවැත්මෙන් වනාහි ක්ෂාන්තියෙහි සිටියවුන් පලවා යැවිය හැකියයි පලවා යවනු කැමැත්තේ පැමිණියේය.

'අන්තරාධායි'- යනු ක්ෂාන්තියෙහි පිහිටා බලවත්ව වැඩීමේ සිත පිහිටුවීමෙන් නිව පැවැත්ම දක්වන්නවුන් වනාහි ආසනයෙහි සිටීමට නොහැකිව අතුරුදන් වෙයි.

'නසුපහන චිත්තොම්හි'- යනු මෙහි සු යනු නිපාතයකි. මම නොනැසු සිත් ඇත්තෙක්මි.

'නාවත්තෙන සුවානයො'- යනු ක්‍රෝධයෙන් යුක්තව පැවතීමෙන් යහපතෙහි ලඟාවක් නැත ක්‍රෝධයට වසඟව විසීම පහසු නොවේ යනුය.

'නවොචිරාහං'- යනු මෙහි වො යනු නිපාතයකි. මම බොහෝ කලක සිට නොකිපෙමි යනු කියයි.

(දොළොස්වැන්නයි) (11-2-13) දහතුන් වැන්නෙහි-

'ආබාධිකො'- යනු සෘෂි සමූහයා විසින් ශාප කළ කාලයෙහි උපන් ආබාධයෙන් ආබාධ ඇත්තේ.

'වාචෙහි මං'- යනු ඉදින් මා සම්බරි අසුරෙන්ද්‍රයා විසින් කියයි ද එසේම මමද ඔහුට පිළියම් කරන්නෙමි කියයි.

'මාබොත්ථං මාරිස, වාචෙසි'- යනු පළමුකොට සම්බරි අසුරෙන්ද්‍රයාගෙන් තොරවද ශක්‍ර තෙම අප වළක්වයි ඉදින් වනාහි අපි නටුවෙමුයි ඔහු දන්නේය. තමාගේ එක් ප්‍රයෝජනයක් පිණිස අප නොනසායි කියා වැළැක් වූහ.

'සම්බරොව සතංසමං'- යනු යම්සේ මායාකාරී වූ සම්බරි නම් අසුරෙන්ද්‍රයා මායාකොට අවුරුදු සියයක් නිරයෙහි පැසෙන්නේ මෙසේ පැසෙයි. තෙපි ධාර්මික වෙව තෙපි මායාවෙන් වෙන් වෙව යනු කියයි. කුමක් හෙයින් වනාහි ශක්‍ර තෙම ඔහුගේ ක්‍රෝධය ඉවසීමට හැකි වූ යේද? එසේය

හැකිවූවෙහිය. කෙසේද? එකල්හි වනාහි ඒ සෑම සමූහයා වසන්නේමය. එහෙයින් ඔහු සෑමින්ගේ සමීපයට පමුණුවා ක්ෂමා කරවන්නේය, මෙසේ ඔහුට පහසුවක් වූයේය. ඔහු විසින් වනාහි වඤ්චා කළ හෙයින් එසේ නොකොට පලා ගියේමය. (දහතුන් වැන්නයි.) (11-2-14) දහහතරවැන්නෙහි

‘සමීපයොපේසු’- යනු කෝලාහල කළහ.

‘අවිචසරා’- යනු ඉක්මවිය, එක් හික්ෂුවක් එක් හික්ෂුවක් ඉක්මවා වචන කීවේය යනු අර්ථයි.

‘යථා කම්මං පටිගණ්හාති’- යනු ක්ෂමා නොකරයි.

කොධො වොවසමායාතු’- යනු ක්‍රෝධය ඔබගේ වසයට ඒවා, තෙපි ක්‍රෝධ වසඟයට නොයෙන්නාවයි දක්වයි.

මාව මිත්තෙහි වො ජරා යනු මෙහි යනු නිපාතයකි. තොපගේ මිත්‍ර ධර්මයෙහි ජරාවක් නම් නූපදියි, භූමාර්ථයෙහි හෝ කරන වචනයකි, මිත්‍රයන් කෙරෙහි තොපගේ ජරාවක් නූපදියි මතු බැවින් අනිකක් නොවේවා යන අර්ථයි.

අගරහියං මාගරහිත්ථ’- යනු නො ගැරහිය යුතු රහත් පුලුලන් නොගරහව. (දහ හතරවැන්නයි) (11-2-15)

පසළොස් වැන්නෙහි-

‘මාවො කොධො අජ්ඣ්ඨෙවි’- යනු ක්‍රෝධය තොපි නොපෙළවා, තොප විසින්ම ක්‍රෝධය යටපත් කරවි.

‘මාවකුජ්ඣ්ඨිත්ථ කුජ්ඣ්ඨිනං’- යනු ක්‍රෝධ කරන්නවුන්ට එකටෙක ක්‍රෝධ නොකරව,

‘අක්කොධො’- යනු මෙමත්‍රියද මෙමත්‍රී පූර්වභාගයද

‘අවිහිංසා’- යනු කරුණා පූර්වභාගයද.

‘අථ පාපජනං කොධො පබ්බතොවාහිමද්දති’- යනු ලාමකවූ පර්වතයක් මෙන් ක්‍රෝධය මඩින්නේය යනුය.

(පසළොස් වැන්නයි.)

(මෙසේ ශක්‍ර සංයුක්ත වර්ණනාව කියා නිමවන ලදී.)

(මෙසේ සාරාර්ථ ප්‍රකාශිනී නම් සංයුක්ත නිකාය අටුවා කථාවෙහි සගාථක වර්ග වර්ණනාව කියා නිමවන ලදී.)

ත්‍රිපිටකය

සංයුත්ත නිකාය අටුවාව -I

ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා
සිංහලයට පරිවර්තනය කළ
සම්පූර්ණ ත්‍රිපිටකය පොත් පෙළ

1. දීඝ නිකාය 1
2. දීඝ නිකාය 2
3. දීඝ නිකාය 3
4. මජ්ඣිම නිකාය 1
5. මජ්ඣිම නිකාය 2
6. මජ්ඣිම නිකාය 3
7. මජ්ඣිම නිකාය 4
8. මජ්ඣිම නිකාය 5
9. සංයුත්ත නිකාය 1
10. සංයුත්ත නිකාය 2
11. සංයුත්ත නිකාය 3
12. සංයුත්ත නිකාය 4
13. සංයුත්ත නිකාය 5
14. සංයුත්ත නිකාය 6
15. සංයුත්ත නිකාය 7
16. අභිඥානපර නිකාය 1
17. අභිඥානපර නිකාය 2
18. අභිඥානපර නිකාය 3
19. අභිඥානපර නිකාය 4

20. ඔද්දක නිකාය 1
21. ඔද්දක නිකාය 2
22. ඔද්දක නිකාය 3
23. ඔද්දක නිකාය 4
24. ඔද්දක නිකාය 5
25. ඔද්දක නිකාය 6
26. ඔද්දක නිකාය 7
27. විනය පිටකය 1
28. විනය පිටකය 2
29. විනය පිටකය 3
30. විනය පිටකය 4
31. අභිධර්ම පිටකය 1
32. අභිධර්ම පිටකය 2
33. අභිධර්ම පිටකය 3
34. අභිධර්ම පිටකය 4
35. අභිධර්ම පිටකය 5
36. අභිධර්ම පිටකය 6
37. අභිධර්ම පිටකය 7
38. අභිධර්ම පිටකය 8
- අටුවා පොත්
39. විඥාති මාර්ගය 1
40. විඥාති මාර්ගය 2
41. දීඝ නිකාය අටුවාව 1
42. දීඝ නිකාය අටුවාව 2
43. දීඝ නිකාය අටුවාව 3
44. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 1
45. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 2
46. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 3
47. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 4
48. සංයුත්ත නිකාය අටුවාව 1

425/-

ISBN 978-955-30-3655-

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

රාජ්‍ය සම්මාන ලත් පොත් ප්‍රකාශකයෝ

661, 665, 675, පී. ද ඇස්, කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10.

දුරකථන: (011) 2685369, 2686925 ෆැක්ස්: 2674187

www.godage.com godageem@slt.lk

